План для Ukraine Facility

2024 - 2027

ЗМІСТ

АКРОНІМИ ТА АБРЕВІАТУРИ 3
СЕКЦІЯ 1 6
РОЗДІЛ 1. ПЛАН УКРАЇНИ 6
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ПЛАНУ 15
РОЗДІЛ 3. АРХІТЕКТУРА ІНВЕСТИЦІЙ ТА ВІДНОВЛЕННЯ 32
СЕКЦІЯ 2 45
РОЗДІЛ 1. РЕФОРМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ 45
РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ 56
РОЗДІЛ 3. СУДОВА СИСТЕМА 72
РОЗДІЛ 4. БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ ТА ВІДМИВАННЯМ ГРОШЕЙ 90
РОЗДІЛ 5. ФІНАНСОВІ РИНКИ 104
РОЗДІЛ 6. УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ АКТИВАМИ 119
РОЗДІЛ 7. ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ 135
РОЗДІЛ 8. БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕ 175
РОЗДІЛ 9. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА 209
РОЗДІЛ 10. ЕНЕРГЕТИЧНИЙ СЕКТОР 221
РОЗДІЛ 11. ТРАНСПОРТ 257
РОЗДІЛ 12. АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ СЕКТОР 280
РОЗДІЛ 13. УПРАВЛІННЯ КРИТИЧНО ВАЖЛИВИМИ МАТЕРІАЛАМИ 303
РОЗДІЛ 14. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ 314
РОЗДІЛ 15. ЗЕЛЕНИЙ ПЕРЕХІД ТА ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ 334
СЕКЦІЯ 3 361
РОЗДІЛ 1. МОНІТОРИНГ І КОНТРОЛЬ У ПЛАНІ УКРАЇНИ 361
РОЗДІЛ 2. КОНСУЛЬТАЦІЇ 372

АКРОНІМИ ТА АБРЕВІАТУРИ

АТ	Акціонерне товариство
ВВП	Валовий внутрішній продукт
ВДЕ	Відновлювані джерела електроенергії
ВПО	Внутрішньо-переміщена особа
Директива NIS	Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2016/1148 від 6 липня 2016 року про заходи для високого спільного рівня безпеки мережевих та інформаційних систем на території Союзу
Директива NIS2	Директива Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 2022/2555 від 14 грудня 2022 року про заходи щодо високого загального рівня кібербезпеки в Союзі, яка вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 910/2014 та Директиви (ЄС) 2018/1972, та скасування Директиви (ЄС) 2016/1148
ДП	Державне підприємство
ДПП	Державно-приватне партнерство
Євро	Валюта євро (€)
ЄЕК ООН	Європейська економічна комісія ООН
ЄІБ	Європейський інвестиційний банк
ЄК	Європейська комісія
ЄС	Європейський Союз
ЄСІТС	Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система
ІСЦ	Індекс споживчих цін
КП	Комунальне підприємство
ЛГБТІК+	Лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери, інтерсексуали, квір та інші гендерні ідентичності меншин
МВФ	Міжнародний валютний фонд
МОМ	Міжнародна організація з міграції
МСП	Малі й середні підприємства
МФО	Міжнародні фінансові організації
НСД	Національна стратегія доходів
ОВД	Оцінка впливу на довкілля
ОГТС	Оператор газотранспортної системи
ОДА/ОВА	Обласна державна адміністрація/обласна військова адміністрація
ОЕСР	Організація економічного співробітництва та розвитку
ООН	Організація об’єднаних націй
ОСББ	Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку

ПАТ	Публічне акціонерне товариство
ПВЗВТ	Поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі
ПДВ	Податок на додану вартість
ПДФО	Податок на доходи фізичних осіб
Платформа	Багатостороння координаційна платформа донорів для України
ПрАТ	Приватне акціонерне товариство
США	Сполучені Штати Америки
ТОВ	Товариство з обмеженою відповідальністю
Угода про асоціацію між Україною та ЄС	Угода про асоціацію з Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони" (ратифікована Законом України від 16 вересня 2024 року № 1678-VII)
ФАОСТАТ	Корпоративна статистична база даних Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН
ФОП	Фізична особа-підприємець
ЦСР	Цілі сталого розвитку
Acquis	Правила, стандарти, політика та практика Європейського Союзу
AQR	Оцінка якості активів від НБУ
Build back better	Принцип відбудови "краще, ніж було"
COVID-19	Коронавірусна інфекція COVID-19
Do no significant harm	Принцип "не завдання суттєвої шкоди"
EFF	Програма розширеного фінансування МВФ
eIDAS	Електронна ідентифікація, автентифікація та довірчі послуги
Enlargement report	Звіт про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу, 2023 р.
ESG	Екологічна, соціальна та управлінська звітність
FATF	Міжнародна Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей
G20	Країни Групи Двадцяти
G7	Країни Групи Семи
HRMIS	Система управління людськими ресурсами
IOSCO	Міжнародна організація комісії з цінних паперів
IT	Інформаційні технології
MONEYVAL	Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму
OLAF	Європейське управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству

PEFA	Директива Європейського Парламенту і Ради Європейського союзу про заходи для високого спільного рівня безпеки мережевих та інформаційних систем на території Союзу
PIMDA	Звіт про діагностичну оцінку управління інвестиціями Світового банку
RDNA	Звіти з швидкої оцінки завданої шкоди та потреб від Світового Банку
RDNA2	Друга Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення в Україні у період із 24 лютого 2022 року до 24 лютого 2023 року, підготовлена Світовим банком спільно з Урядом України, службами Європейського Союзу та Організацією Об’єднаних Націй, 2023 р.
RDNA3	Третя Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення в Україні у період із 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року, підготовлена Світовим банком спільно з Урядом України, службами Європейського Союзу та Організацією Об’єднаних Націй, 2024 р.
REMIT	Положення про забезпечення доброчесності та прозорості оптового ринку електричної енергії
TEN-T	Транс'європейські транспортні мережі
Ukraine Facility	Регламент (ЄС) 2024/792 від 29 лютого 2024 р., який прийнятий Європейським Парламентом та Радою, що засновує Ukraine Facility

СЕКЦІЯ 1.

РОЗДІЛ 1. ПЛАН УКРАЇНИ

Резюме

Соціально-економічний контекст

24 лютого 2022 року Росія вторглася в Україну, розпочавши найбільшу війну в Європі з часів балканських конфліктів 1990-х років. Ця агресивна війна була засуджена в усьому світі і продовжує завдавати шкоди людському та матеріальному ресурсу України. За оцінками ООН, станом на жовтень 2023 року в Україні налічується 3,7 мільйона внутрішньо переміщених осіб, а близько 14,6 мільйона потребують допомоги і послуг у сфері охорони здоров'я та захисту. Багато людей були змушені виїхати до інших країн, і близько 6,3 мільйона осіб (близько 16% населення) досі залишаються за кордоном. Масштабне руйнування інфраструктури вплинуло на можливість людей отримати доступ до базових потреб, таких як електроенергія, вода, продукти харчування, охорона здоров'я та освіта. За результатами оновленого звіту Світового банку "Швидка оцінка шкоди та потреб в Україні" (далі – RDNA3), прямі збитки, завдані внаслідок повномасштабної війни, становлять близько 138,2 млрд євро, а потреби на відновлення склали – 440,5 млрд євро. Найбільше постраждали житловий сектор, транспорт, енергетика, торгівля та промисловість. Масштаби руйнувань продовжують зростати.

Війна мала та має руйнівний вплив на виробничий потенціал та економічну активність України. Реальний ВВП скоротився на 29% у 2022 році, що стало найбільшим падінням у сучасній історії України. Хоча найбільше постраждав будівельний сектор, обсяг виробництва якого скоротився на 68%, але найсильніших ударів зазнали промисловість (38%), торгівля (31%), сільське господарство (28%) та транспорт (44%). 75% населення України повідомили про зменшення своїх доходів у 2023 році порівняно з довоєнним періодом. У 2023 році економіка дещо відновилася завдяки сильнішим фіскальним стимулам, уповільненню інфляції та продовженню міжнародної допомоги, але потрібно набагато більше зусиль, щоб повернутися навіть до довоєнного рівня.

Оборонна і безпекова політика та соціальний захист залишаються пріоритетними сферами видатків, зважаючи на обмежену мобілізацію доходів та враховуючи базову економічну ситуацію.

Бачення, стратегія та вплив

План України (далі – План) є одним з інструментів для відновлення, реконструкції та модернізації України, який може паралельно прискорити шлях України до набуття членства в Європейському Союзі.

План окреслює бачення України щодо середньострокового соціально-економічного зростання, яке наблизить її до Єдиного ринку за рахунок більшої відповідності європейським цінностям і узгодження з правилами, стандартами, політиками та практиками ЄС (*acquis*) та подальшої інтеграції з країнами ЄС. Для досягнення цієї амбітної мети План включає комплекс цільових реформ у ключових секторах, що сприяють зростанню та залученню пріоритетних інвестицій. Ці реформи та інвестиції були відібрані, розроблені та впорядковані на чотирирічний період дії Плану, враховуючи потреби, пріоритети та спроможності української держави, а також її бачення майбутньої європейської України. Заходи Плану розроблені з акцентом на сприянні вступу України до ЄС та поступовому наближенні українського законодавства до стандартів ЄС. Близько

45% включених реформ відповідають рекомендаціям для впровадження, які надані іншими міжнародними програмами (документами), зокрема викладеним у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року (далі – Enlargement report), положеннях Механізму розширеного фінансування МВФ (далі – IMF Extended Fund Facility), угоди про позику від Міжнародного банку реконструкції та розвитку на політику розвитку у сфері економічного відновлення (далі – IBRD DPL) та іншим. Ключові керівні принципи процесу відновлення, реконструкції та модернізації, такі як, відбудовувати "краще, ніж було", фінансова стійкість, інклюзивність, прозорість та підзвітність, скеровують реалізацію Плану протягом усього періоду його дії. У кінцевому підсумку План також сприятиме політичним, інституційним, юридичним, адміністративним, соціальним та економічним реформам, необхідним для відповідності цінностям Європейського Союзу.

Україна продовжує активну імплементацію Угоди про асоціацію, включаючи поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі. План України включає реформи, що відповідають зобов’язанням у рамках виконання Угоди про асоціацію та сприяють зростанню, створенню робочих місць і стійкості економіки. Фінансування з Плану буде використано, зокрема, для реалізації таких пріоритетів Уряду:

- завершення виконання семи рекомендацій Європейської Комісії, необхідних для відкриття переговорів про вступ до ЄС;
- поступова інтеграція України до Єдиного ринку ЄС через ПВЗВТ та участь у секторальних програмах Союзу, включаючи доступ до їх фондів;
- подальше покращення зв'язку та взаємодії України з сусідами, які входять до ЄС та іншими членами ЄС у транспортній, енергетичній та цифровій сферах через Фонд "Connecting Europe Facility", Транспортне співтовариство та Енергетичне співтовариство;
- підтримка лібералізації торгівлі через роботу над нетарифними бар'єрами в торгівлі;
- посилення інституційної спроможності України для ефективного діалогу в рамках політики розширення;
- у контексті переговорів про вступ, участь у скринінгу української політики на відповідність праву ЄС для розуміння обсягу завдань щодо підготовки до членства в ЄС та подальшого планування своєчасного впровадження ‘*acquis* communautaire’.

План України ґрунтується на стратегії, що об'єднує чотири категорії секторів та досліджує синергію між ними, а саме:

- стимулювання найвищих темпів зростання тих секторів економіки, які найбільше сприяють економічному зростанню;
- включення найбільш актуальних наскрізних сфер у весь План, що представляють суспільні цінності та фактори стимулювання економічного розвитку та зростання продуктивності;
- зміцнення основоположних секторів, які є важливими елементами, що підтримують ширший економічний і суспільний розвиток;
- забезпечення основних цінностей та належного врядування, що сприятиме реалізації Плану та захисту фінансових інтересів Європейського Союзу.

За умови успішної імплементації Плану, завершення бойових дій[1] та постійної підтримки з боку інших донорів очікується, що в наступному десятиріччі економіка України демонструватиме високі темпи зростання. За оптимістичним сценарієм, реальний ВВП рівня 2021 року повернеться до 2028 року, а до 2033 року, завдяки структурному впливу реформ та внеску інвестицій, економіка може зрости на 40% порівняно з 2021 роком. Завдяки багатогранним ефектам Плану Україна зможе досягти темпів зростання, на рівні з тими, що спостерігалися в країнах Східної Європи на етапі підготовки до вступу до Європейського Союзу на початку 2000-х років, і наблизитися до рівня життя та доходів населення Європейського Союзу менш ніж за одне покоління. Для цього надзвичайно важливо припинити втрату людського капіталу і повернути його на шлях зростання, включаючи створення умов для повернення внутрішньо переміщених осіб та осіб, які зараз проживають за кордоном, що повністю відображається у Плані.

За допомогою Плану Уряд визначає свої пріоритети на короткий та середньостроковий періоди для проведення економічних реформ та інвестицій протягом наступних чотирьох років. Обсяг Плану виходить за межі вимог Регламенту (ЄС) 2024/792 від 29 лютого 2024 року, який прийнятий Європейським Парламентом та Радою (ЄС), що засновує Ukraine Facility (далі – Ukraine Facility) і визначає ширший та більш амбіційний план реформ. Цей план є частиною Матриці реформ України, яка консолідує поточні умови та рекомендації партнерів країни.

Уряд має на меті використовувати План України як інструмент для ретельного визначення пріоритетів та послідовності ключових реформ для підтримки відновлення країни, майбутнього економічного зростання, та визначає напрями інвестицій, які будуть сприяти економічному та соціальному зростанню та підвищенню стійкості. Також важливим є те, що План визначає ключові реформи, які будуть проведені у наступні роки, включаючи полегшення координації з донорами, сприяння узгодженості та прозорості спільних зусиль у відновленні в Україні, а також мобілізацію та оптимізацію ресурсів донорів та приватних інвесторів для відновлення, реконструкції та модернізації.

Прийняття Плану України як документа-основи спростить адміністрування, покращить ефективність координації та сприятиме синергіям, особливо у сприянні європейській інтеграції України. Нарешті, Багатостороння координаційна платформа донорів для України виступає ефективним інструментом координації у тісній співпраці з Урядом задля мобілізації ресурсів для проектів та напрямів, що є пріоритетними в рамках Плану.

Потреба в фінансуванні видатків державного бюджету на 2024 рік складає близько 36 млрд євро, з середньомісячним дефіцитом в 3 млрд євро. Впровадження інструменту Ukraine Facility дозволить отримати перші платежі до державного бюджету України вже у березні і квітні 2024 року в рамках перехідного фінансування, що допоможе підтримувати макрофінансову стабільність країни. Для подолання викликів наступних періодів 2024 року Уряд звертається до Європейського Союзу з запитом про отримання в межах Плану, відповідно до статті 24 Регламенту (ЄС) 2024/792 від 29 лютого 2024 року, авансового платежу в сумі 7% від загальної суми кредитних коштів в межах Компоненту I Ukraine Facility.

[1] При розробці Плану та аналізі його впливу припускалось, що завершення активних бойових дій в Україні відбудеться до кінця 2024 року

Реформи та інвестиції Плану України

Сектори, що сприяють зростанню

П'ять секторів, які, мають найбільший потенціал для прискорення економічного зростання – це енергетика, сільське господарство, транспорт, критична сировина (враховуючи важливість розвитку переробної промисловості) та ІТ. Покращення управління державними компаніями також внесе вклад у потенціал економічного зростання. Ці сектори мають безпосереднє стратегічне значення для країни, а також є потенційними каталізаторами прискореного післявоєнного економічного зростання. План України визначає чіткі ініціативи, спрямовані на розкриття їхнього потенціалу зростання.

Реформи та інвестиції в енергетику призведуть до трансформації сектору та сприятимуть декарбонізованому майбутньому України. Заходи також забезпечать подальшу інтеграцію в енергетичний ринок Європейського Союзу. Близько 85% реформ енергетичного сектору відповідають вимогам Enlargement report, IBRD DPL та угоді між Україною та Європейським Союзом щодо отримання макрофінансової допомоги (далі – EU MFA+). Окрім визначення пріоритетів та створення сприятливих умов для розвитку відновлюваної енергетики, в тому числі шляхом спрощення дозвільних процедур в рамках правил Європейського Союзу та запровадження конкурентних аукціонів, вони сприятимуть ефективному енергоспоживанню в будівлях та централізованому теплопостачанню, а також забезпечать незалежність регулятора. План також містить дорожню карту для поступового руху до лібералізації та реформування зобов'язань щодо надання публічних послуг на ринках газу та електроенергії, забезпечуючи при цьому належний захист вразливих споживачів та зважаючи на дію воєнного стану.

Заходи у сфері сільського господарства забезпечать використання цим сектором свого стратегічного потенціалу та потенціалу зростання, одночасно наблизивши його до політики та принципів Європейського Союзу. План забезпечує узгодження нормативно-правових актів з *acquis* Європейського Союзу, створює функціональний ринок землі, підвищує безпеку харчових продуктів та покращує потенціал для управління інвестиціями за кожним із секторів, визначених у цьому Плані. Він також включає заходи, які мають вирішальне значення для процесу розмінування. Половина впроваджених заходів в сільському господарстві відповідають рекомендаціям Enlargement report та IBRD DPL.

План гарантує, що транспортний сектор буде відновлено, він покращить зв'язки між людьми та підприємствами й уможливить торгівлю. Щоб сприяти кращому сполученню з Європейським Союзом, реформи та інвестиції відновлять та модернізують логістичні системи України, розвинуть транс'європейські транспортні мережі (далі – TEN-T) на всіх видах транспорту, приведуть залізничний сектор у відповідність до стандартів Європейського Союзу та встановлять відкриту та чесну конкуренцію за надання портових послуг.

Критична сировина є життєво важливою галуззю для торговельної спеціалізації України. План пропонує реформи, які сприятимуть належному управлінню, передбачуваності та прозорості для інвесторів, а також впроваджуватимуть найкращі міжнародно визнані практики з метою створення не лише сталого сектору видобутку сировини, але й просування вгору по ланцюжку створення вартості в рамках окремих продуктових кластерів.

Розвиток переробних галузей та інтеграція України в глобальні ланцюги створення вартості важливі з кількох причин. По-перше, прийняття зеленого переходу для відновлювальної енергії, водню, електрифікації та енергозберігаючих технологій позиціонує Україну відповідно до глобальних трендів сталого розвитку. Крім того, ущільнення зв`язків між сусідніми ринками і загальна глобалізація економіки та диверсифікація ланцюгів постачання сприяють зменшенню залежності від домінуючих постачальників, покращуючи економічну стійкість. Для зміцнення торговельного балансу Україна повинна змінити акцент з імпорту товарів критичної сировини на внутрішнє виробництво та конкурентоспроможний експорт продукції, такої як харчові товари, нафтопродукти, будівельні матеріали та інше. Повномасштабна війна підкреслила необхідність створення потужної переробної промисловості, яка дозволить Україні задовольняти внутрішні потреби під час воєнних дій та реконструкції, тим самим зменшуючи залежність від імпорту та покращуючи загальний торговельний баланс.

Ґрунтуючись на поточних реформах, План має на меті запровадити рівні правила. На основі нової політики державної власності сектор державних компаній України буде трансформовано: підприємства розпочнуть масштабний процес корпоратизації та реструктуризації з одночасною інтеграцією принципів корпоративного управління G20/OECP та принципів ESG. Після оптимізації розміру портфеля буде модернізовано управління державними активами. Важливо, щоб найбільші державні компанії забезпечили відокремлення рахунків комерційної та діяльності з виконання спеціальних обов’язків, забезпечивши прозорість фінансових відносин з державою та меж її участі на ринку. Буде покращена система контролю за державною допомогою. Також відбудеться визначення стратегії поступового зменшення державної власності в банківському секторі для забезпечення фінансової стабільності та зниження фіскальних ризиків. За впровадженням цих реформ та їх відповідністю правилам Європейського Союзу стежитиме робоча група, до складу якої увійдуть експерти Європейської Комісії та України.

Міжгалузеві сфери

План є рушійною силою для переходу України до зеленої, цифрової та інклюзивної економіки, і ці цілі є наскрізними в усіх сферах. Хоча План передбачає окремі розділи, присвячені зеленому переходу та цифровій трансформації, всі інші реформи та інвестиції, передбачені Планом, враховують і, наскільки це можливо, інтегрують ці принципи в процесі реалізації. Наприклад, енергетичні реформи широко відображають цілі Європейського зеленого курсу, а реформи у сфері управління критично важливими сировинними ресурсами також інтегрують зобов'язання щодо декарбонізації. Більше половини розроблених заходів зеленої трансформації відповідають рекомендаціям Enlargement report.

План визнає центральну роль відновлення внутрішніх зв'язків в суспільстві та зміцнення соціальної згуртованості, необхідної для відновлення та відбудови країни. Це вимагає цілісного та багатовимірного підходу, що ґрунтується на заходах, орієнтованих на потреби людей. Принципи інклюзивності, гендерної рівності та соціальної згуртованості простежуються в кожному пункті Плану.

Окремий розділ, присвячений бізнес-середовищу, пропонує заходи з дерегуляції, приведення у відповідність до стандартів та правил Єдиного ринку, покращення доступу до фінансування та перегляду функцій регуляторного органу з протидії економічним злочинам.

Додатково приділяється увага реформі публічних закупівель з дотриманням принципів гендерної рівності (зокрема, відповідно до Регламенту Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2018/1046 від 18 липня 2018 року) і забезпеченням закупівель товарів, послуг і робіт зі зниженим впливом на навколишнє середовище.

Підтримка малого та середнього підприємництва (далі – МСП) лежить в основі Плану. Окрім цільового фінансування, реформи допоможуть компаніям працювати на більш ефективному та продуктивному ринку. Ці реформи включають такі напрямки, як дерегуляція, покращення роботи з неплатоспроможністю, цифровізація державних послуг, розвиток Державного аграрного реєстру та забезпечення рівної гри на ринку через реформи, що проводяться на державних компаніях.

Дотримання зелених цілей є важливим в архітектурі реконструкції та відновлення та буде рамковим для майбутніх реформ та інвестицій, передбачених Планом України. План має на меті дотримання принципів "не завдання суттєвої шкоди" та допомагати українцям розвивати заходи з пом'якшення та адаптації до змін клімату, захисту навколишнього середовища, включаючи охорону біорізноманіття, стале управління відходами та циркулярну економіку, і, в кінцевому підсумку, спрямовувати зелену трансформацію та вирішувати виклики, що її супроводжують. Перехід до кліматичної нейтральності та дотримання Паризької угоди, а також наближення до стандартів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища є ключовими аспектами і, отже, важливою частиною Плану.

Програма цифрової трансформації сприятиме зростанню продуктивності, допомагаючи Україні скористатися конкурентними перевагами, які вона має в цьому секторі. Вона включає заходи, що підтримують цифровізацію інституцій, зближення законодавства України із законодавством Європейського Союзу та посилення стандартів кібербезпеки.

Основні сектори

До секторів економіки, які розглядаються як платформи для забезпечення базових потреб громадян, належать освіта, охорона здоров'я та соціальні послуги. План України визнає, що доступність та якість послуг у цих секторах є важливою для формування робочої сили, стимулювання повернення українців з-за кордону, а також для покращення загальної якості життя. У ньому визначено реформи та інвестиції, спрямовані на зміцнення цих секторів.

Визначені ініціативи з реформування доповнюють вже розпочаті зміни, такі як реформа охорони здоров'я та реформа Нової української школи. Важливим прикладом є план покращення доступу та якості дошкільної освіти та догляду для довгострокового блага дітей. План також включає заходи з розбудови сильнішої системи професійно-технічної освіти та задоволення зростаючих потреб у допомозі людям, які зазнали психічних і фізичних травм, включаючи способи допомогти особам з інвалідністю залишатися активними.

Покращення соціальної допомоги тим, хто її потребує, є основною частиною пакету реформ. Зокрема, реформи, визначені в Плані, допоможуть вирішити потреби найвразливіших груп, включаючи вдівців та вдів, дітей, особливо тих, хто не має батьківського піклування, осіб з інвалідністю, меншин, молодих і літніх людей, а також інших осіб у вразливих ситуаціях. Він передбачає деінституціалізацію догляду та покращення житлового сектору України, включаючи соціальне житло. План містить також важливі заходи для покращення доступу до комунальних послуг, таких як централізоване теплопостачання або поводження з відходами. Також, План

пропонує відповідні заходи для захисту та стимулювання української культури, не в останню чергу для сприяння соціальному зціленню та згуртованості.

Основні цінності та якісне управління

Прагнення до швидкого відновлення та залучення інвестицій ґрунтується на фундаменті ефективної системи правосуддя, яка гідна довіри, підтримує верховенство права, захищає права людини та забезпечує належне управління державними ресурсами. Спираючись на значний прогрес, досягнутий після Революції Гідності, Уряд зобов'язується через План зміцнювати верховенство права, посилювати антикорупційні механізми та забезпечувати більш ефективне та результативне державне управління.

План пропонує комплексний підхід реформи верховенства права, яка стосуватиметься всіх рівнів прокуратури, судової та антикорупційної систем. Важливо, що запропоновані зміни до Кримінального кодексу та Кримінально-процесуального кодексу допоможуть Україні створити переконливий досвід у боротьбі з корупцією на всіх рівнях. Ефективність системи буде значно покращена за рахунок додаткового персоналу, діджиталізації та нового обладнання. Це дозволить покращити виконання судових рішень та підвищити підзвітність і доброчесність. План забезпечить підвищення спроможності та незалежності всіх спеціалізованих правоохоронних органів, а повернення активів та управління на інституційному та процедурному рівнях буде пріоритетним. Більшість запропонованих заходів з посилення судової системи враховують вимоги Enlargement report.

З метою забезпечення ефективної ринкової економіки та сприятливого бізнес-середовища План включає заходи щодо вдосконалення процедур банкрутства та врегулювання проблемних кредитів. Боротьба з відмиванням грошей та економічними злочинами також є пріоритетною через створення єдиного реєстру банківських рахунків та розширення повноважень Бюро економічної безпеки.

Підвищення ефективності та модернізація державного управління є ще одним ключовим напрямом Плану. Уряд зобов'язується відновити набір персоналу на конкурсних засадах у державному секторі, покращити систему оплати праці на державній службі та діджиталізувати сектор. Важливою вимогою Плану є забезпечення макрофінансової стабільності, а також пропонуються ключові заходи для забезпечення покращення управління доходами та боргом для поступового зменшення залежності від пільгового кредитування. Також планується вжити заходів щодо вдосконалення управління державними інвестиціями, щоб допомогти органам влади управляти коштами, виділеними для відбудови, за допомогою єдиного портфелю проектів, чітко визначеної пріоритизації та правил управління публічними інвестиціями. Нарешті, План забезпечить покращений моніторинг та контроль за ресурсами, шляхом підвищення спроможності та незалежності відповідальних установ.

У Плані також особлива увага приділяється просуванню децентралізації та регіонального розвитку. Органи влади взяли на себе зобов'язання реформувати місцеві державні адміністрації, забезпечити кращий розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та виконавчої влади. Планом передбачено виділення мінімум 20% безповоротної фінансової підтримки на потреби відновлення, реконструкції та модернізації громад в рамках Компоненту I Ukraine Facility.

Відповідність цілям, загальним і фінансовим принципам Ukraine Facility

План України відповідає стратегічним цілям Регламенту (ЄС) 2024/792 від 29 лютого 2024 р., який прийнятий Європейським Парламентом та Радою, про запровадження Ukraine Facility.

План України підготовлений з урахуванням потреб в післявоєнному відновленні, реконструкції та модернізації України. Водночас його ключове завдання – визначити загальну рамку для забезпечення стійкого прогресу стосовно загальних та конкретних цілей, визначених у статті 3 Регламенту Ukraine Facility. Це особливо стосується цілей щодо забезпечення прискореного соціально-економічного розвитку України та її прогресивної інтеграції до ЄС шляхом успішного подолання викликів, викладених у опублікованій рекомендації та аналітичному звіті Європейської Комісії. У цьому контексті реформи, запропоновані в Плані України, є доповненням до рекомендацій Enlargement Report Європейської Комісії. План також узгоджується з положенням про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, оскільки більша відповідність законодавству ЄС створить необхідні умови та можливості для інтеграції України у єдиний ринок ЄС. Україна керувалася цими цілями під час ідентифікації, консультацій та пріоритизації секторів, а також під час формулювання конкретних цілей та ініціатив реформ, представлених у цих секторах.

Україна підтримує загальні принципи, визначені у статті 4 Регламенту. Зокрема, ініціативи реформ визначались з урахуванням принципу необхідності та географічно збалансованого підходу щодо власності, участі, інклюзивності, включаючи гендерні аспекти, та прагнення до ефективного розвитку, що розглядаються як невід'ємні складові зусиль України у відновленні, реконструкції та модернізації. Реформи супроводжують принципи, такі як "не завдання суттєвої шкоди", відбудовувати "краще, ніж було", зокрема енергоефективно та у більшій відповідності до кліматичних та екологічних стандартів ЄС, що визначає тон для зусиль у відновленні. Принцип "не залишати нікого осторонь" є визначальним для ініціатив щодо розширення та розвитку соціальних служб, а також впровадження заходів, які допоможуть людям відновитися після війни та покращити своє життя.

Україна продовжуватиме виконувати свої зобов'язання за міжнародними конвенціями, угодами та конференціями, включаючи ті, що стосуються захисту прав людини, боротьби з дискримінацією прав жінок та дітей, та конвенцій про зміну клімату, біорізноманіття та захист лісів. Україна залишається відданою традиційним принципам ефективного управління, ураховуючи реагування, прозорість, відповідальність, ефективність, а також справедливим правовим практикам, які застосовуються безперешкодно.

Заходи Плану України відбуватимуться за трьома ключовими напрямами, визначеними Ukraine Facility – за рахунок бюджетної підтримки, інвестицій та коштів для субсидування відсоткових ставок і технічної допомоги.

План України передбачає використання отриманого в рамках Ukraine Facility фінансування відповідно до принципів раціонального управління фінансами та у спосіб, який є прозорим і підзвітним для Європейського Союзу і Європейської Комісії.

Реалізація Плану України відбуватиметься з дотриманням Україною принципів фінансової співпраці між Комісією та Україною, визначених у Рамковій Угоді, а також здійснення конкретних заходів щодо контролю, звітності, моніторингу та аудиту кожного заходу, реалізованого за рахунок коштів Ukraine Facility. Зокрема, будуть вжиті заходи для дотримання санкційного законодавства ЄС. Жодна операція, якщо вона підпадає під дію економічних та інших обмежувальних заходів ЄС, відповідно до Рамкової Угоди, не буде проведена в рамках Плану України. Україна відстежуватиме подібні збіги і запобігатиме їм.

Реалізація Плану України відбуватиметься з дотриманням правил захисту фінансових інтересів ЄС.

Заходи з реалізації

У Плані України представлені реформи та інвестиції, які будуть здійснюватися протягом 2024-2027 років, а також часові рамки цих процесів. План поділено на 15 секторальних розділів, кожен з яких містить комплекс реформ та, за необхідності, інвестицій. Порядок денний реформ у кожному розділі поділяється на заходи, які безпосередньо пов'язані з фінансуванням в рамках Ukraine Facility для України, та заходи, які виходять за рамки Ukraine Facility і які українська влада зобов'язується здійснювати паралельно в рамках процесу відбудови, відновлення та модернізації. Інвестиції, запропоновані в кожному розділі (де це доцільно), також є орієнтиром для Компоненту II Ukraine Facility для України та інших донорів, які надаватимуть фінансову підтримку протягом наступних чотирьох років.

Очікується що інвестиції в рамках Компоненту II спрямовані на відбудову за принципом "краще, ніж було", де особлива увага приділяється зеленим та цифровим технологіях для створення стійких підприємств, що відповідають стандартам ЄС. Значна увага приділяється фінансовій підтримці, особливо для МСП, та інвестиціям в ключові галузі, визначені Планом. Розвиток фінансових інструментів має включати в себе підвищення доступності кредитування, розвиток страхування військових ризиків та нових інвестиційних проектів, допомогу підприємствам в районах, які постраждали від війни, розвиток проектного фінансування та фінансування капіталоємних проектів. Окрема увага в інвестиційних механізмах повинна бути приділена МСП, якими володіють жінки, переміщені особи та ветерани. Відновлення логістичної інфраструктури, розширення потужностей технічної допомоги та забезпечення участі приватного сектору в зусиллях з відновлення також є ключовими для сталого зростання.

План України доповнює та посилює зусилля України на шляху до набуття членства в Європейському Союзі. Після завершення багато реформ, передбачених Планом, допоможуть Україні прискорити процес адаптації до законодавства Європейського Союзу.

Загальна відповідальність за координацію та забезпечення ефективної реалізації Плану покладається на Національного координатора, а саме на Міністерство економіки України, яке також буде єдиним контактним центром для надання інформації міжнародним партнерам з розвитку.

Для реалізації Плану Україна пропонує надійні механізми моніторингу та контролю. Крім того, незалежна Аудиторська рада допомагатиме Європейській Комісії у забезпеченні захисту фінансових інтересів Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ПЛАНУ

1. Макроекономічний вплив Плану України

1.1. Економічний розвиток у 2022-2023 роках

Окрім серйозного впливу на життя українців, окупація частини території Російською Федерацією, руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, розрив ланцюгів постачання та експорту призвели до падіння ВВП України на 28,8% у 2022 році, що стало найбільшим річним падінням в українській новітній історії. Військові дії, посилені блокадою морських портів та дефіцитом електроенергії, призвели до падіння експорту товарів на 35,2%, що зменшило надходження іноземної валюти в країну. Імпорт також значно скоротився, але менше, ніж експорт, через швидке зростання імпорту військового обладнання. Таким чином, імпорт товарів скоротився лише на 20,4%, що призвело до збільшення торговельного дефіциту товарів з 5,6 до 13,9 млрд євро. Також відбулось стрімке зростання інфляції до 26,6% за підсумком 2022 року через перебої в ланцюгах постачання та зростання цін на продукти харчування та енергоносії. Дефіцит державного бюджету зріс до 914,9 млрд грн у 2022 році та був профінансований Національним банком України, міжнародними грантами та пільговим кредитуванням на загальну суму близько 30,5 млрд євро.

Незважаючи на всі виклики, виважена політика (зокрема, тимчасове призупинення дії окремих обтяжливих регуляторних актів, допомога в релокації бізнесу на безпечні території, закупівля енергетичного обладнання тощо) дозволила запобігти повному економічному колапсу. З'являються перші ознаки відновлення: зростання ВВП у 2023 році становило близько 5%, завдяки певним зусиллям з відбудови та поступовому збільшенню експорту та інвестицій[2]. Однак ризики залишаються надзвичайно високими через невизначену тривалість агресивної війни Російської Федерації проти України.

Рисунок 1. Зростання ВВП в Україні

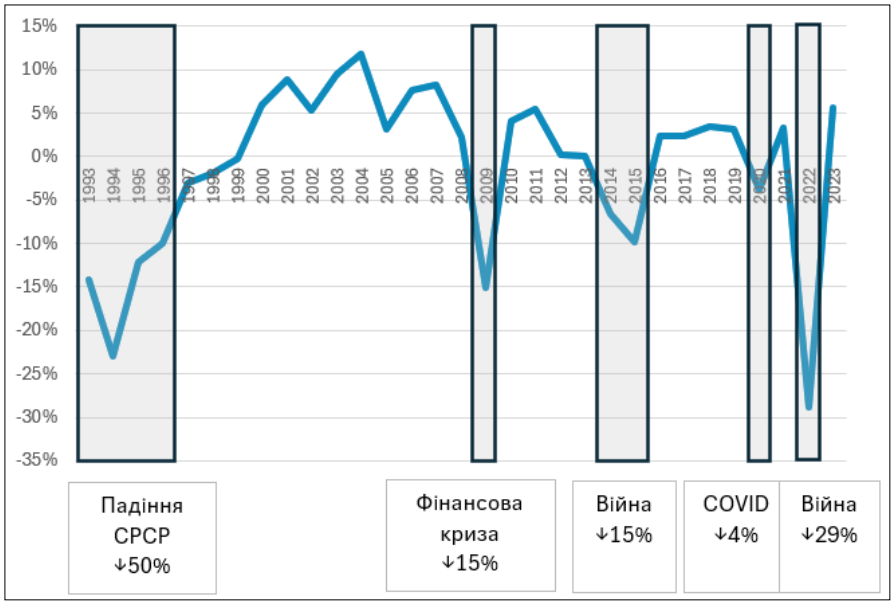

Джерело: Держстат

[2] МВФ, Міністерство економіки України, Національний банк України

Вплив війни на економічне зростання

Демонструючи неабияку стійкість, українська економіка перевершила початкові очікування. Експорт сільськогосподарської продукції через три українські чорноморські порти відновився в серпні 2022 року завдяки підтриманій ООН Чорноморській зерновій ініціативі, що сприяло початковому відновленню економіки в 3-му кварталі 2022 року. Проте російські атаки на енергетичну інфраструктуру України, що розпочалися в жовтні 2022 року, спричинили масштабні відключення електроенергії та завдали нового удару по економічній активності. Незважаючи на ескалацію агресії, зафіксоване падіння ВВП на 28,8% у 2022 році було значно меншим за падіння на 40-50%, яке прогнозувалось на початку повномасштабного вторгнення.

Скорочення ВВП у 2022 році насамперед пов'язане з виведенням з ладу виробничих ресурсів на окупованих або прилеглих до лінії зіткнення територіях, а також через значні масштаби переміщення людей. Найбільшого падіння економічного виробництва в галузевому розрізі зазнали будівництво, промисловість, торгівля, сільське господарство та транспорт. Промисловість зазнала скорочення на 37,5% у річному вимірі, що склало значні 7,6 відсоткових пунктів від загального падіння ВВП у 2022 році. Торгівля зазнала падіння на 32,2% у річному вимірі, що призвело до додаткових втрат ВВП на 4,4 відсоткових пункти. Водночас падіння валової доданої вартості, створеної в аграрному секторі, на 25,2% спричинило скорочення на 2,7 відсоткових пункти. Транспортний сектор зазнав падіння на 40,5% у річному вимірі, головним чином через руйнування інфраструктури, блокаду морських портів та небезпеку польотів, шо призвело до скорочення ВВП на 2,2 відсоткових пункти. Будівельний сектор постраждав найбільше: падіння склало 66,9% у річному вимірі, насамперед через різке зниження інвестиційного попиту, додатково сформувавши 1,8 відсоткових пункти падіння ВВП.

Найвагоміший вплив (13,4 в.п.) на падіння ВВП у розрізі компонентів кінцевого попиту у 2022 році мала динаміка кінцевих споживчих витрат, які скоротилися на 15,5% порівняно з попереднім роком. Суттєве скорочення зовнішньоторговельної діяльності додало ще 9,8 відсоткових пунктів до падіння ВВП у 2022 році. Падіння валового нагромадження основного капіталу на 33,9% у річному вимірі спричинило ще 4,5 відсоткових пункти падіння ВВП.

На початку 2023 року економічна активність перейшла до послідовного висхідного тренду завдяки стабілізації енергопостачання в країні. Цьому сприяв оперативний частковий ремонт пошкодженого енергетичного обладнання, сприятливі погодні умови та відновлення імпорту електроенергії. Крім того, покращилася зовнішня кон'юнктура для сталі та залізної руди, а внутрішні інфляційні та девальваційні очікування стабілізувалися, що спричинило відновлення споживання домогосподарств. Реальний ВВП зріс на 2,4% кв/кв с/с у 1-му кварталі 2023 року після падіння на 4,7% у 4-му кварталі 2022 року. Темпи падіння у річному вимірі уповільнились до -10,5% з -31,4% у 4-му кварталі 2022 року, у тому числі завдяки ефекту бази порівняння. У 2-му кварталі 2023 року реальний ВВП зріс на 0,8% кв/кв с/с, а динаміка у річному вимірі змінилась на позитивну – зростання на 19,5% порівняно з 2-м кварталом 2022 року. У 3-му кварталі 2023 року реальний ВВП зріс на 0,7% кв/кв с/с, а у річному вимірі – зростання на 9,3% порівняно з 3-м кварталом 2022 року. Позитивні тенденції привели до перегляду прогнозу Міністерством економіки на 2023 рік до 5%. Національний банк оцінює зростання у 2023 році на рівні 5,7%.

Ключовим фактором падіння ВВП у 2022 році було одноразове падіння виробництва, яке частково зникло у 2023 році (наприклад, одноразова втрата запасів, падіння споживання). Інші фактори

матимуть більш тривалий вплив на виробничий потенціал. Це включає повне знищення промислових підприємств, таких як "Азовсталь" та ММК ім. Ілліча в Маріуполі, на які припадало 40% усіх потужностей з виробництва чорних металів, або Кременчуцький нафтопереробний завод, єдиний великий діючий завод в Україні, з-поміж 130 інших пошкоджених та зруйнованих великих та середніх промислових підприємств. Території, які зараз окуповані або були окуповані в минулому, зазнали значних руйнувань і порушень прав людини, що поглиблює давні регіональні відмінності. Території, прилеглі до лінії зіткнення, загалом зазнали значно більшого спаду економічної активності, ніж решта території України, що ще більше посилює регіональні диспропорції.

Таким чином, відновлення абсолютного реального значення довоєнного ВВП і вихід України на шлях довгострокового сталого процвітання вимагатиме подолання як безпосередніх наслідків російської агресії (відновлення втрачених промислових потужностей або заміна їх на аналогічні за обсягом потоки доходів для економіки, відновлення сільського господарства та інших ключових секторів, відновлення критичної інфраструктури, повернення біженців і ветеранів до робочої сили), так і глибинних структурних дисбалансів, що перешкоджали зростанню впродовж багатьох років.

Рисунок 2. Внески основних секторів економіки у ВВП, у в.п.

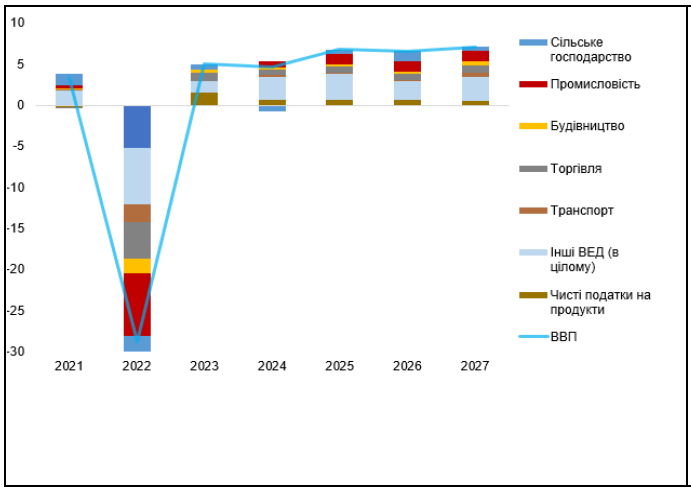

Рисунок 3. Внески компонентів попиту у зростання ВВП, у в.п.

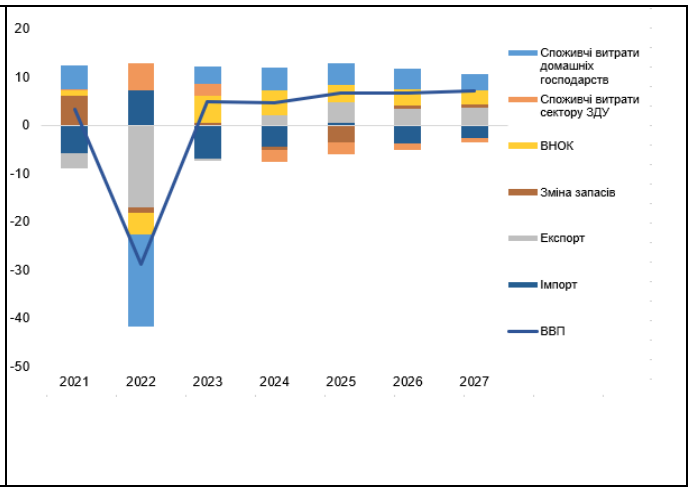

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

Україна зазнала величезних збитків внаслідок повномасштабного вторгнення. Відповідно до звіту RDNA3 станом на початок 2024 року пряма шкода, завдана будівлям та інфраструктурі, оцінюється в розмірі майже 140 млрд євро. За іншою оцінкою KSE Institute, разом з окупацією територій, збитки призвели до скорочення основного капіталу майже на 20%.

Таблиця 1. Загальний обсяг завданої шкоди, збитків і потреб в розрізі секторів, млрд євро

Сектор	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Сектори соціальної сфери			
Житло	50,6	15,8	72,8
Освіта і наука	5,1	6,3	12,6
Охорона здоров’я	1,3	16,1	12,9
Соціальний захист і засоби до існування	0,2	8,6	40,3

Культура і туризм	3,2	17,8	8,1
Сектори інфраструктури			
Енергетика та видобування корисних копалин	9,6	48,9	42,7
Транспорт	30,4	36,9	66,8
Телекомунікації та цифрові технології	1,9	2,1	4,3
Водопостачання та водовідведення	3,6	10,5	10,1
Муніципальні послуги	4,4	6,2	10,3
Виробничі сектори			
Сільське господарство	9,3	63,2	50,8
Торгівля і промисловість	14,1	156,9	61,2
Зрошення і управління водними ресурсами	0,6	0,6	9,7
Фінансовий сектор та банківська справа	0,0	5,2	2,1
Наскрізні сектори			
Охорона довкілля, природокористування та лісове господарство	3,0	24,0	2,1
Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист	0,4	0,5	2,1
Юстиція та державне управління	0,3	1,5	0,6
Управління вибухонебезпечними предметами	-	31,3	31,3
Всього	**138,2**	**452,4**	**440,5**

Джерело: RDNA3.

Ділові очікування зараз на нейтральному рівні. Індекс очікувань ділової активності, який розраховує Національний банк, сягнув піку 51,5 у квітні 2023 року, що є найвищим показником за весь воєнний час, і коливався навколо нейтрального рівня 50 у травні-листопаді. Індекс впав нижче нейтрального рівня в перші два зимових місяці, але майже відновився в лютому 2024 року. Очікування є дуже волатильними і залежать від зовнішніх факторів. Більшість проблем підприємців мають зовнішню природу (попит, ціни на ресурси, логістика); їх нелегко вирішити власними зусиллями або за допомогою інструментів економічної політики. Приплив капіталу може вирішити деякі проблеми (наприклад, проблеми з логістикою, розриви ланцюгів постачання, брак персоналу, нестача електроенергії та загальна незахищеність).

Фінансовий сектор виявив стійкість до економічного шоку, масового вилучення банківських вкладів не сталось. Більшість банків продовжили свою діяльність (за винятком російських банків, які були свідомо виведені з ринку, та кількох невеликих банків, які мали проблеми і до повномасштабного вторгнення). Виведення депозитів у лютому 2022 року було тимчасовим явищем, вклади швидко відновилися і почали зростати. Загальна сума депозитів зросла на 22,9% в 2022 році і на 57,6% в 2022-2023 роках.

Відновлення активних операцій зайняло більше часу. Загальний обсяг кредитів корпораціям і домогосподарствам зменшився на 10% у 2022 році і почав відновлюватися лише у 2-му кварталі 2023 року. Збитки банків через вторгнення були помірними. За оцінками НБУ, кумулятивні втрати банків, пов'язані з війною, становитимуть приблизно 20% їхнього кредитного портфеля до війни.

Ринок праці залишається слабким і неефективним. Багато працівників виїхали з України, а дефіцит кваліфікованої робочої сили став однією з найгостріших проблем українського бізнесу. Водночас у 2022 році, за оцінками, безробіття зросло до 18,4% з уже високого рівня в 10% у 2021 році. Оновленої офіційної статистики поки що немає, але за прогнозом Мінекономіки, у 2023 році

безробіття зросте до 18,9%, зокрема через втрату робочих місць через нові руйнування виробничих об'єктів, особливо в тих регіонах, де відбуваються активні бойові дії.

Монетарна та фіскальна політика

Фінансова підтримка, надана Україні міжнародними фінансовими організаціями та іншими іноземними партнерами, стала рятівним кругом для Уряду. Вона допомогла профінансувати великий дефіцит бюджету та підтримати зовнішню позицію. У 2022 році Україна отримала 29,6 млрд євро бюджетної підтримки, з яких 13,5 млрд євро, або 45,8% від загальної суми, – це гранти, а решта – кредити, надані на дуже пільгових умовах. У 2023 році іноземні партнери та міжнародні фінансові організації надали 39,3 млрд євро бюджетної підтримки, з яких 27% – це гранти.

МВФ відіграв важливу роль у залученні необхідного обсягу фінансової допомоги та забезпеченні її регулярних виплат. Оскільки Уряд залишався повністю функціональним і успішно керував економікою в умовах безпрецедентних викликів, в березні 2023 року МВФ схвалив чотирирічну програму розширеного фінансування (EFF) на суму 11,6 млрд СПЗ (15,6 млрд дол. США, або близько 14,4 млрд євро). Програма EFF є частиною чотирирічного пакету фінансової підтримки обсягом 122 млрд дол. США (близько 112 млрд євро) за базового сценарію та 140 млрд дол. США (близько 129 млрд євро) за погіршеного сценарію.

Офіційний обмінний курс гривні до долара США був фіксованим з першого дня російського вторгнення, підтримуваний жорстким контролем за операціями з капіталом та поточним рахунком, включаючи заборону на репатріацію дивідендів та обмеження на виплату основної суми та відсотків за зовнішнім боргом. Після корекції офіційного курсу гривні на 25% у липні 2022 року до 36,6 грн/дол. США у відповідь на посилення валютного тиску, Національний банк успішно утримував фіксований курс завдяки збільшенню припливу іноземної допомоги (суттєвим надходженням від міжнародних партнерів) та додатковим заходам, спрямованим на стримування попиту на іноземну валюту, зокрема підвищенню облікової ставки на 15 відсоткових пунктів до 25% та вдосконаленню контролю за рухом капіталу. Завдяки цим заходам та позитивній сезонності спред між офіційним та готівковим курсами майже зник у першому півріччі 2023 року, а відтік капіталу зменшився. Це дозволило Національному банку скоротити чистий продаж іноземної валюти до близько 1,8 млрд євро у травні-липні порівняно з 2,8 млрд євро у середньому протягом зимових місяців.

Тим часом надходження іноземної допомоги до бюджету в середньому становили 3,6 млрд євро на місяць у першому півріччі 2023 року та близько 3,7 млрд євро у другому півріччі 2022 року, що набагато більше, ніж 2,2 млрд євро за перші чотири місяці війни. Загалом у 2023 році Україна отримала майже 40 млрд євро зовнішньої бюджетної підтримки, тоді як чисті інтервенції Національного банку з продажу іноземної валюти становили 26,4 млрд євро. Таким чином, міжнародні резерви центрального банку зросли на 37% у 2023 році, до нового історичного максимуму у 36,7 млрд євро станом на кінець 2023 року.

Споживча інфляція почала стрімко сповільнюватися в 2023 році після різкого прискорення у 2022 році, спричиненого наслідками війни. За підсумком 2023 року ІСЦ сповільнився до 5,1% у річному вимірі з 26,6% за підсумком 2022 року. Послідовне сповільнення інфляції було зумовлено: збереженням стриманого попиту в умовах війни; відносною стабільністю обмінного курсу гривні (навіть після переходу від фіксованого до режиму керованої гнучкості); незмінним контролем за ціновою ситуацією з боку держави як і намаганням максимально послабити тиск цін

на населення шляхом утримання стабільними переважної більшості житлово-комунальних тарифів; зниженням світових цін на енергоносії. Крім того, стабілізація централізованого енергопостачання з середини лютого знизила витрати на електроенергію завдяки менш інтенсивному використанню автономних електрогенераторів. Додаткові дезінфляційні фактори включали стабілізацію інфляційних та девальваційних очікувань, рекордний врожай окремих культур минулого року. Ці фактори допомогли пом'якшити фундаментальний інфляційний тиск та компенсувати підвищення тарифів на електроенергію для населення майже на 70% у червні.

Бюджетні показники України різко погіршилися з початком війни. Дефіцит Державного бюджету зріс до 1395,5 млрд грн у 2022 році (без урахування грантового фінансування) – або до 26,6% ВВП, порівняно з середнім рівнем у 3,7% ВВП у довоєнний період (за період 2019-2021 років). Зростанню дефіциту сприяли військові видатки, які у 2022 році зросли на 425% до 1 586 млрд грн (30% ВВП), що збільшило загальні видатки Державного бюджету на 81,4% до 2705,7 млрд грн порівняно з аналогічним періодом минулого року. Водночас податкові надходження скоротилися на 14,2% р/р до 949,8 млрд грн у 2022 році, покривши менше половини видатків Державного бюджету. Динаміка дефіциту Державного бюджету дещо покращилась у першому півріччі 2023 року завдяки сповільненню невійськових видатків, вищим зборам податків у відповідь на відновлення економічної активності та кільком одноразовим надходженням (наприклад, трансферт від Національного банку України на суму 71,9 млрд грн).

Надходження зовнішньої допомоги були ключовим джерелом фінансування дефіциту бюджету у 2022 році та першому півріччі 2023 року. Оскільки надходження зовнішньої допомоги стали більш передбачуваними, а Уряд активізував внутрішні запозичення, Національний банк припинив монетарне фінансування дефіциту бюджету у 2023 році після того, як у 2022 році надав на цю мету еквівалент у 11,7 млрд євро.

Незважаючи на значний дефіцит бюджету, державний та гарантований державою борг України 2022 року зріс на помірні 21,1% порівняно з попереднім роком, до 104,6 млрд євро, завдяки грантовому фінансуванню від іноземних партнерів. Відношення боргу до ВВП все одно зросло до 78% у 2022 році з 49% у 2021 році через різке падіння реального ВВП. У першому півріччі 2023 року державний борг продовжував зростати, сягнувши 117,9 млрд євро на кінець червня. Темпи приросту державного та гарантованого державою боргу у 2023 році прискорилися через зниження частки грантового фінансування в надходженнях зовнішньої допомоги (31% від загального обсягу). Утім, зростання боргу, як і раніше, зумовлене наданням кредитів на дуже пільгових умовах, з тривалими термінами погашення та низькими або субсидованими відсотковими ставками, що означає, що вони не будуть надмірно обтяжувати потреби України у фінансуванні в найближчі роки.

Економічні результати до 2022 року

Економічна історія сучасної України сповнена протиріч. Економічне зростання розпочалося лише у 2000-х роках, але Україна вже пережила три рецесії. Усі вони були пов'язані із зовнішніми факторами – світовою фінансовою кризою у 2007-2008 роках, ворожими діями Росії на сході та тимчасовою окупацією Криму у 2014 році, а також пандемією COVID-19 у 2020 році. Якщо в першому і третьому випадках мова йшла переважно про попит і ціноутворення, то в другому – про пропозицію, причому події були фундаментально схожими на вторгнення, але набагато меншого масштабу. Ситуація ускладнювалася серед іншого високою залежністю від експорту сировини та

окремих ринків, олігархічним володінням активами, високою часткою тіньової економіки, старінням та скороченням населення.

Напередодні повномасштабного вторгнення українська економіка відновлювалася після однієї з таких криз. У 2020 році економіка постраждала від пандемії COVID-19, яка знизила світовий попит (за винятком деяких секторів, таких як сільськогосподарська продукція та IT-послуги), порушив глобальні ланцюги поставок, особливо пов'язані з Китаєм, і створила тягар як для населення, так і для бізнесу через сувору внутрішню політику в галузі охорони здоров'я. Того року ВВП України скоротився на 3,8%. Однак у 2021 році економіка зросла на 3,4%. Станом на жовтень 2021 року МВФ очікував аналогічні або дещо вищі темпи зростання – 3,4-4,0% – протягом наступних п'яти років.

1.2. Макроекономічні умови

Таблиця 2. Основні макропоказники економічного і соціального розвитку України

		2020[3]	**2021**[3]	**2022**[3]	**2023**	**2024**
					оцінка Мінекономіки станом на 27 лютого 2024 року	**прогноз станом на 24 жовтня 2023 року**[4]
Валовий внутрішній продукт:						
номінальний, млрд грн		4 222	5 450,8	5 239,1	6 486,1	7 643
% до попереднього року		96,2	103,4	71,2	105,0	104,6
Дефлятор ВВП, %		110,3	124,8	134,9	117,9	113
Індекс споживчих цін:						
	у середньому до попереднього року, %	102,7	109,4	120,2	112,9[3]	108,5
	грудень до грудня попереднього року, %	105,0	110,0	126,6	105,1[3]	109,7
Індекс цін виробників промислової продукції:						
	у середньому до попереднього року, %	98,4	140,8	147,3	124,2	118,9
	грудень до грудня попереднього року, %	114,5	162,2	138,2	116,2	111,4
Середньомісячна зарплата працівників, брутто:						
номінальна, грн		11 591	14 014	14 847	17 442[3]	21 809
Робоча сила у віці 15-70 років, млн осіб		17,6	17,3	15,2	15,1	15,1
Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15-70 років, млн осіб		15,9	15,6	12,4	12,2	12,3
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років за методологією Міжнародної організації праці, % до робочої сили відповідної вікової групи		9,5	9,9	18,4	18,9	18,7
Баланс товарів та послуг (за методологією платіжного балансу), млн євро		-2 022	-2 320	-24 867	-34 585[3]	-36 855[5]
Баланс товарів та послуг, % від ВВП		-1,5	-1,4	-16,3	-21,0	-21,4
Експорт товарів та послуг (за методологією платіжного балансу), млн євро		53 154	69 106	54 444	47 259[3]	51 626[5]

[3] звітні дані Держстату, НБУ.

[4] відповідають показникам, схваленим постановою Кабінету Міністрів від 15 грудня 2023 року № 1315.

[5] розраховано, враховуючи обсяги у млн дол. США, схвалені постановою Кабінету Міністрів від 15 грудня 2023 року № 1315, та обмінний курс євро/долар США (в середньому за період) на рівні 1,09 доларів США за євро у 2024 році, що закладалось в якості припущень до прогнозних розрахунків.

Експорт товарів та послуг, % до попереднього року	93,6	130,0	78,8	86,8[3]	109,0
Імпорт товарів та послуг (за методологією платіжного балансу), млн євро	55 176	71 426	79 311	81 844[3]	88 481[5]
Імпорт товарів та послуг, % до попереднього року	81,1	129,5	111,0	103,2[3]	105,9

За умови, що війна закінчиться наприкінці 2024 року, і за умови стабільної макрофінансової ситуації, Мінекономіки прогнозує, що економіка України почне поступово відновлюватися. У 2024 році зростання ВВП прогнозується на рівні 4,6% порівняно з 2023 роком. Макроекономічний прогноз Мінекономіки, покладений в основу Державного бюджету на 2024 рік, забезпечує можливість для поступового зростання також і податкових надходжень. Проте, через продовження війни, в 2024 році видатки на оборону залишатимуться досить високими, а загальна потреба у фінансуванні видатків бюджету за рахунок міжнародної фінансової допомоги та запозичень на внутрішньому ринку буде становити близько 36 млрд євро (Закон України "Про Державний бюджет України на 2024 рік"). Доходи державного бюджету (без урахування грантів) Законом України "Про Державний бюджет України на 2024 рік" затверджено у сумі 1762,0 млрд грн, що на 21,3% менше фактичних доходів державного бюджету (без урахування грантів) 2023 року.

Таблиця 3. Загальні показники доходів Державного бюджету у 2022 – 2024 роках

Найменування показника	**2022 рік**		**2023 рік**		**2024 рік**		**відхилення 2024 рік** (план) **до**			
							2022 рік (факт)		2023 рік (факт)	
	факт, млрд грн	частка у ВВП, %	факт, млрд грн	частка у ВВП, %	прогноз, млрд грн	частка у ВВП, %	млрд грн	зміни у ВВП, відс. пункти	млрд грн	зміни у ВВП, відс. пункти
ВВП, млрд грн	5 239,1		6 466,1[6]		7 643,0		2 403,9		1 176,9	
Державний бюджет (без урахування міжбюджетних трансфертів)	**1 778,2**	**33,9**	**2 629,6**	**40,7**	**1 768,5**	**23,1**	**-9,8**	**-10,8**	**861,1**	**17,5**
загальний фонд	*1 489,6*	*28,4*	*1 646,9*	*25,5*	*1 596,6*	*20,9*	*107,0*	*-7,5*	*-50,3*	*-4,6*
без врахування грантів та допомог міжнародних партнерів	1 008,9	19,3	1 221,4	18,9	1 596,6	20,9	587,7	1,6	375,3	2,0
спеціальний фонд	*288,7*	*5,5*	*982,7*	*15,2*	*171,8*	*2,2*	*-116,9*	*-3,3*	*-810,9*	*-12,9*
без врахування грантів та допомог міжнародних партнерів			974,3	15,1	165,4	2,2	165,4	2,2	-808,8	-12,9

Джерело: Закон України № 3460-IX від 09 листопада 2023 року "Про Державний бюджет України на 2024 рік".

Таким чином, зростання обсягів фінансової допомоги дозволить прискорити досягнення економікою довоєнного рівня. Завдяки швидкому зростанню економіки та інтеграції з ЄС Україна зможе прискорити зближення з країнами ЄС за рівнем доходу до 2030-2050 років. Таким чином, більш амбітний сценарій зростання економіки повинен спиратись на таку стратегію: відновлення зруйнованих війною регіонів країни, зміцнення обороноздатності, щоб протистояти майбутнім російським викликам, а також створення підґрунтя для прогресу за допомогою добре спланованої економічної політики, обґрунтованої макроекономічної політики та реформ, спрямованих на зростання.

[6] закладено під прогнозні розрахунки 2024 року, що враховувалось при розробленні проекту Державного бюджету на 2024 рік

1.3. Макроекономічний вплив Плану України

Фінансування ЄС, як частина Плану України, сприятиме пом'якшенню макрофінансових ризиків для України шляхом часткового скорочення дефіциту державного бюджету. Очікується, що це скорочення підтримає спроможність України утримувати оборонний бюджет за рахунок податків, пом'якшить інфляційний та девальваційний тиск, зрештою підтримавши добробут населення. Крім того, очікується, що кошти, спрямовані до державного бюджету, зокрема через програми підтримки малого та середнього бізнесу та програми відновлення, а також інвестиційні програми в рамках Компоненту II, сприятимуть збільшенню капітальних інвестицій бізнесу, зростанню податкових надходжень, покращенню балансу рахунку поточних операцій та відновленню боргової стійкості. Таке вливання коштів розглядається як додатковий стимул для економічної активності в Україні.

Очікується, що виділення коштів на реконструкцію та модернізацію інфраструктури, пошкодженої або зруйнованої війною, матиме кілька позитивних наслідків для макроекономічної ситуації. Це включає відновлення економічної активності в деяких з найбільш постраждалих регіонах, полегшення руху товарів і людей, а також зниження витрат для підприємств, які здійснюють виробничі та логістичні операції. Очікується, що ці зусилля стимулюватимуть попит на робочу силу, сприятимуть пожвавленню економічної активності в країні та відновлять експортну спроможність економіки.

План узгоджується з програмою розширеного фінансування (EFF) МВФ для України, тому обидві програми взаємно підсилюватимуть одна одну з точки зору відновлення фіскальної та боргової стійкості, зовнішньої життєстійкості та сприяння довгостроковому зростанню.

Щоб досягти цілей, визначених планом, з акцентом на відновлення, стійкість та економічне зростання, Україна потребуватиме значних державних та приватних інвестицій. Тому визначено чотири сектори економіки, які мають найбільші можливості для розкриття потенціалу зростання України: енергетика, сільське господарство та виробництво продуктів харчування, транспорт і логістика для експорту, виробництво критично важливих матеріалів. Також є три наскрізні напрямки: цифрова трансформація, зелений перехід/захист довкілля, розвиток малого та середнього підприємництва.

Прогнозні сценарії передбачають[7], що ці сектори мають потенціал для залучення інвестицій з таких причин. Ці сектори вже роблять значний внесок в економіку України. Вони мають глобальний потенціал зростання та існуючий ринок ЄС для цих продуктів/послуг. Конкурентні витрати базуються на ресурсах, енергії та логістиці. Нарешті, існує потреба в заміні деяких зруйнованих промислових потужностей.

Крім того, Україна має великий потенціал для значного розвитку приватного сектору в таких традиційних секторах, як освіта (включаючи військову освіту, залучення іноземних студентів), охорона здоров'я (включаючи медичний туризм, який розвивався ще до повномасштабного

[7] Розробка сценаріїв Національного банку України, Міністерства економіки, Київської школи економіки; Моделювання Національного банку України за допомогою моделі DSGE (далі – власні розрахунки)

вторгнення), соціальні послуги (включаючи патронатне виховання), культурна спадщина (що сприятиме розвитку туризму, в тому числі іноземного).

Підвищення ролі приватного сектору в Україні важливе не лише як мета реформ, але й як засіб відновлення, що робить його одним із пріоритетів для інвестування. Визначення життєздатних бізнес-моделей у традиційно державних секторах, таких як соціальні послуги, про які йшлося вище, прискорить і підвищить ефективність відновлення.

1.3.1. Сценарії макроекономічного прогнозу

Макроекономічні наслідки повномасштабного російського вторгнення будуть довготривалими через значну кількість зруйнованого капіталу та переміщеної робочої сили. Основний капітал у 2022 році знизився на 20% порівняно з 2021 роком через руйнування на підконтрольних уряду територіях, втрати на тимчасово окупованих територіях та недоінвестування через безпекові ризики та макроекономічну невизначеність. Багато людей були змушені виїхати до інших країн, і близько 6,5 мільйона осіб (близько 16% населення) досі залишаються за кордоном. Десятки тисяч людей залишаються на тимчасово окупованих територіях, а демографічна ситуація погіршилася. Продуктивність праці знизилась через розрив ланцюгів постачання та невідповідності на ринку праці. Частка тимчасово окупованих земель зросла з 7% у 2021 році до 18% у 2023 році.

Припускається, що 2024 рік знаменуватиме собою завершення активних бойових дій в Україні, і змодельовано три сценарії відновлення на 2024-2034 роки, які відрізняються зростанням продуктивності, обсягами зовнішньої допомоги (бюджетної підтримки та пільгових інвестицій від донорів) та поверненням мігрантів. Стале економічне відновлення вимагає високих інвестицій в основний капітал та технологічного наближення до більш розвинених країн. І те, і інше може бути забезпечено реформами та сприятиме європейській інтеграції.

За прогнозами, реальний ВВП України відновиться до рівня 2021 року до 2027-2031 років, залежно від сценарію. ВВП на душу населення в поточних цінах досягне 10,1-14,9 тис. євро на кінець прогнозного горизонту в 2034 році. Це становить 74–109% від рівня Румунії у 2021 році. Основним драйвером економічного зростання стане технологічне наближення. Україна може стати на шлях зближення з країнами ЄС у разі швидкої євроінтеграції з відповідними реформами та притоком прямих іноземних інвестицій.

Рисунок 4. Населення, млн осіб

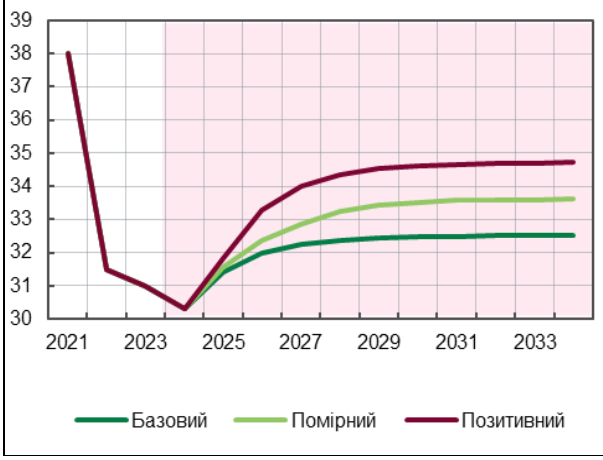

Рисунок 5. Реальний капітал, 2021=1

Джерело: власні розрахунки

Базовий сценарій моделює часткові реформи, необхідні на шляху до вступу в ЄС. Реформи сприяють зростанню продуктивності, оскільки Україна отримує розширений доступ до єдиного ринку ЄС та залучає прямі іноземні інвестиції. У цьому сценарії Україна отримує офіційне фінансування від міжнародних донорів, що допомагає покрити дефіцит державного бюджету. Вимушені мігранти починають повертатися у 2025 році, до загальної кількості 4 млн осіб у 2025-2034 роках, причому більшість з них повертається у 2025-2026 роках. Проте важка демографічна ситуація дає про себе знати. Основний капітал стабілізується і поступово зростає завдяки внутрішньому інвестиційному попиту.

Помірний сценарій моделює додаткову політику, яка забезпечує прозоре та ефективне використання іноземної фінансової допомоги. Кращі економічні перспективи сприятимуть поверненню вимушених мігрантів до 5,1 млн осіб. Україні вдається забезпечити 92 млрд євро офіційного притоку іноземного капіталу у 2024-2034 роках, що є додатковим до бюджетного фінансування від донорів за Базовим сценарієм. 20% грошей додається до бюджетного фінансування. 80% надходять у вигляді інвестицій, які сприяють накопиченню фізичного капіталу. 60% всіх інвестицій спрямовуються в експортоорієнтовані сектори (включаючи експортоорієнтовану інфраструктуру та логістику). Публічні інвестиції сприяють подальшому залученню прямих іноземних інвестицій, які забезпечують передачу технологій і призводять до зростання продуктивності праці.

Позитивний сценарій є найоптимістичнішим і припускає, що реформ достатньо для того, щоб збільшити економічне зростання до рівня високоефективних східноєвропейських країн напередодні їхнього вступу до ЄС. За цим сценарієм Україна залучає 266 млрд євро офіційного іноземного капіталу, який розподіляється так само, як і в другому сценарії. Зростання населення відбувається завдяки поверненню додому всіх вимушених мігрантів (6,3 млн осіб) або притоку трудових мігрантів з інших країн. Більшість мігрантів повертається у 2025-2026 роках, але приплив зберігається принаймні до кінця прогнозного горизонту. Через демографічну ситуацію для підтримання постійної чисельності населення необхідне додатне сальдо міграції. Реальний запас капіталу зростає найшвидше з усіх сценаріїв, але досягає рівня 2021 року лише в 2033 році. Однак він набагато продуктивніший, ніж радянський спадковий капітал, якого було багато в Україні у 2021 році.

Таблиця 4. Сценарії

	Базовий	**Помірний** (92 млрд євро)	**Позитивний** (266 млрд євро)
Реформи	підвищення ринкової конкурентоспроможності, доступ до ринку ЄС, цінова стабільність	додаткове посилення антикорупційних органів	додатковий перегляд правової системи
Загальна продуктивність факторів виробництва	2,5% середньорічне зростання у 2024-2034 роках	3,2% середньорічне зростання у 2024-2034 роках	4,0% середньорічне зростання у 2024-2034 роках
Фінансова допомога	73 млрд євро офіційного бюджетного фінансування від донорів у 2024-2034 роках	додаткові 92 млрд євро від донорів у 2024-2034 роках	додаткові 266 млрд євро від донорів у 2024-2034 роках
Населення	часткове повернення	часткове повернення	повернення всіх

	зовнішньо переміщених осіб (4 млн)		зовнішньо переміщених осіб (5,1 млн)	зовнішньо переміщених осіб (6,3 млн) або приплив з інших країн

Джерело: власні припущення

Рисунок 6. Загальна продуктивність факторів виробництва, 2021=1

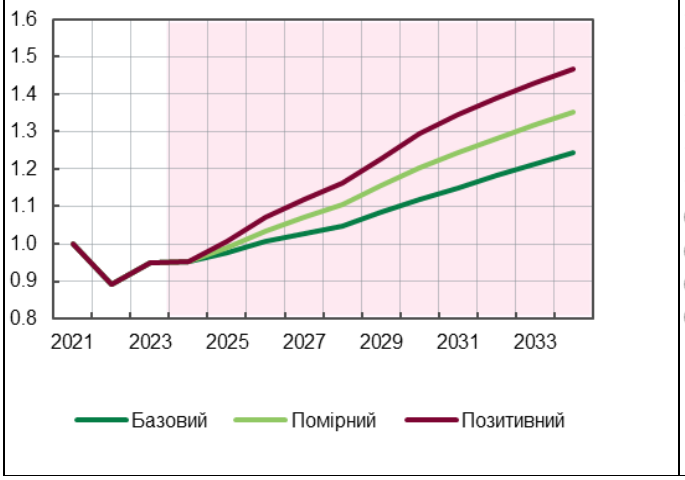

Рисунок 7. Реальний ВВП, 2021=1

Джерело: власні розрахунки

Зростання продуктивності в Україні може бути результатом реформ та зближення з більш розвинутими економіками. Цьому також сприятиме загальна макроекономічна стабільність. Загалом зростання продуктивності позитивно пов'язане з якістю інституцій та верховенством права. Ari and Pula (2021)[8] визначають слабку судову систему як найважливіший фактор, що стримує зростання продуктивності в Україні. Dieppe (2021)[9] підкреслює вирішальну роль верховенства права та захищеності прав власності. Іноземні інвестори називають корупцію, відсутність довіри до судової системи та монополізацію ринку олігархами в Україні трьома основними перешкодами для інвестицій. Саме ці проблеми мають бути вирішені в першу чергу. Зниження рівня корупції та зміцнення верховенства права матиме позитивний вплив на інші сфери реформ.

Загалом, довгострокове економічне зростання в економіках, які розвиваються, залежить від реального зближення з більш розвиненими країнами. Такі економіки можуть отримати вигоду від поширення технологій завдяки торгівлі та прямим іноземним інвестиціям. Відносно відкриті економіки стають продуктивнішими завдяки використанню порівняльних переваг, участі у глобальних ланцюгах постачання та імпорту передових технологій і техніки. Участь на ринку може бути збільшена за допомогою регіональних торговельних угод. Конвергенції сприяє виробництво більш складних товарів, але вона може бути повільною в економіках з високим рівнем зайнятості в сільському господарстві. Працівники, які є більш здоровими та освіченими, мають більше можливостей для засвоєння нових технологій.

Процес інтеграції до ЄС має важливе значення для прискорення економічного відновлення. По-перше, сам процес інтеграції, навіть до формального вступу, сприятиме розвитку зовнішньої

[8] Ari, Anil and Pula, Gabor (2021) Assessing the Macroeconomic Impact of Structural Reforms in Ukraine (April 2021). IMF Working Paper No. 2021/100, https://www.elibrary.imf.org/downloadpdf/journals/001/2021/100/article-A001-en.xml
[9] Dieppe, Alistair, ed. (2021) Global Productivity: Trends, Drivers, and Policies. Washington, DC: World Bank, https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34015/9781464816086.pdf

торгівлі та залученню прямих іноземних інвестицій. По-друге, доступ до європейської системи освіти забезпечить більш продуктивну робочу силу. По-третє, узгодження з європейським законодавством зменшить корупцію та заохочуватиме ринкову конкуренцію. Відновлення економіки України має бути пов'язане з її європейською інтеграцією. Спільна мета допоможе перетворити Україну на сучасну економіку, що відповідає правилам та стандартам ЄС.

Інновації та інвестиції приватного сектору потребують політики, що сприяє макроекономічній стабільності. Diepre (2021) пов'язує стабільність з низькою інфляцією та низьким спредом обмінного курсу на чорному ринку. Стабільне макроекономічне середовище прискорює реальну конвергенцію та посилює позитивні ефекти від інших факторів, що сприяють зростанню продуктивності. З іншого боку, макроекономічна невизначеність відтерміновує інвестиції та спричиняє відтік капіталу.

Таблиця 5. Внески у зростання реального ВВП

	Базовий	**Помірний** (92 млрд євро)	**Позитивний** (266 млрд євро)
Середнє зростання реального ВВП у 2024-34 роках, %	3,8	5,0	6,2
Загальна продуктивність факторів виробництва, в.п.	2,5	3,2	4,0
Робоча сила, в.п.	0,8	1,0	1,1
Капітал, в.п.	0,4	0,7	1,1

Джерело: власні розрахунки

За Базовим сценарієм, який передбачає часткові реформи, досягнення рівня реального ВВП 2021 року прогнозується не раніше 2031 року. Позитивний сценарій, який передбачає повні реформи, наближає досягнення цієї мети до 2027 року. Україна повинна впровадити сміливі реформи та залучити значні інвестиції, щоб забезпечити стійке економічне зростання. За їх відсутності довгострокове зростання, швидше за все, стагнуватиме, що ускладнить відновлення.

Продуктивність буде найбільшим рушієм економічного зростання в Україні. Довгострокове підвищення рівня життя можливе лише завдяки технологічному прогресу, який, найімовірніше, буде зумовлений зближенням з більш розвиненими економіками ЄС. Зростання продуктивності приваблює інвестиції та призводить до накопичення капіталу. Фінансова допомога сприятиме підвищенню продуктивності, якщо вона заохочуватиме реформи. Крім того, продуктивність зростає, якщо фінансову допомогу спрямовують на інвестиції в інфраструктуру, зокрема в транспорт та енергетику.

Рисунок 8. Реальний обмінний курс, 2021=1	*Рисунок 9. ВВП на душу населення, тис. євро*

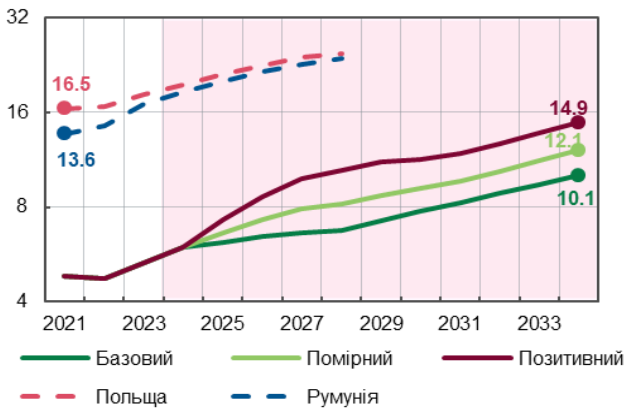

*Джерело: World Economic Outlook МВФ, власні розрахунки, * логарифмічна шкала*

Зближення з рівнем доходів країн ЄС відбуватиметься через зростання реального ВВП та зміцнення реального обмінного курсу. Останнє буде зумовлене зростанням продуктивності праці та притоком капіталу.

Пріоритет цінової стабільності в мандаті Національного банку є життєво важливою передумовою успішної європейської інтеграції. Інфляційна ціль має бути вищою, ніж в країнах ЄС, щоб абсорбувати реальну ревальвацію з урахуванням інфляційного диференціалу. Водночас номінальна ревальвація буде необхідною для забезпечення низької інфляції у випадку швидкої реальної конвергенції. Крім того, монетарна політика може бути відносно жорсткою на фоні м'якої фіскальної політики та бюджетного дефіциту, що фінансується за рахунок іноземної допомоги.

За Позитивним сценарієм до 2033 року ВВП на душу населення в еквіваленті євро досягне рівня Румунії, який спостерігався у 2021 році. Швидкість економічного зростання залежить від того, наскільки Україна зможе залучити прямі іноземні інвестиції. У свою чергу, інвестиційна привабливість залежить від реформ. Скорочення розриву в доходах з країнами ЄС вимагає довгострокової політичної волі.

1.3.2. Сценарії реконструкції та відновлення

Реконструкція означає відновлення зруйнованих або частково пошкоджених активів, відновлення – відновлення діяльності, з метою моделювання обидві категорії розуміються як “відновлення”. Цифри є результатом агрегування даних, отриманих з двох джерел. Перше – це Багатостороння координаційна платформа донорів для України (загальні потреби – 60,7 млрд євро), друге – звіт Світового банку RDNA3, опублікований у лютому 2024 року (загальні потреби – 440.5 млрд євро).

Помірний сценарій передбачає задоволення попиту лише на критичні потреби. Сценарій включає всі проєкти з Багатосторонньої координаційної платформи донорів для України та найбільш критичні компоненти RDNA3, які не охоплені проєктами Платформи. Найбільші компоненти RDNA3 (житло, транспортна та енергетична інфраструктура, розмінування) були взяті з коефіцієнтом 50%. Для обох джерел були враховані лише потреби для територій, контрольованих урядом (ніколи неокупованих і не деокупованих). Секторальну декомпозицію цього сценарію наведено в таблиці 8.

Таблиця 6. Компоненти відновлення за Помірним сценарієм, млн євро

Помірний сценарій	2023	2023-2033	2024-2033	Включено у 92 млрд євро	Залишкова потреба у фінансуванні бюджету (понад базовий сценарій 73 млрд євро)
Потреба в фінансуванні бюджету					
Базова оцінка	41 923	144 413	102 490		29 237
з більшим фінансуванням оборонного бюджету та консервативними податковими надходженнями	42 578	279 186	236 607		163 354
Відновлення за рахунок бюджету	1 831	19 218	17 387	17 387	
Партнери + Приватні іноземні інвестиції/гранти	916	75 919	75 003	75 003	
Самовідновлення місцевого бізнесу та людей/інвестиції	-	54 793	54 793		
Відновлення загалом	2 747	149 930	147 183	**92 389**	

Джерело: власні розрахунки на основі RDNA2, RDNA3, EFF МВФ, Список проектів відновлення платформи G7

Позитивний сценарій передбачає задоволення всіх потреб, згаданих у RDNA3, але лише на неокупованих територіях, на загальну суму майже 266 млрд євро. Єдиний виняток – промисловість і торгівля. Припускається, що відновлення більшості зруйнованих об'єктів можна (а в деяких випадках навіть доцільніше) здійснити в інших місцях. Секторальна декомпозиція цього сценарію наведена в таблиці 9.

Таблиця 7. Компоненти відновлення за Позитивним сценарієм, млн євро

Позитивний сценарій	2023	2023-2033	2024-2033	Включено у 266 млрд євро	Залишкова потреба у фінансуванні бюджету (понад базовий сценарій 73 млрд євро)
Потреба в фінансуванні бюджету					
Базова оцінка	41 923	144 413	102 490		29 237
з більшим фінансуванням оборонного бюджету та консервативними податковими надходженнями	42 578	279 186	236 607		163 354
Відновлення за рахунок бюджету	1 831	45 892	44 061	44 061	
Партнери + Приватні іноземні інвестиції/гранти	916	208 937	222 214	222 214	
Самовідновлення місцевого бізнесу та людей/інвестиції	-	17 974	17 974		
Відновлення загалом	2 747	272 803	270 056	**266 275**	

Джерело: власні розрахунки на основі RDNA2, RDNA3, EFF МВФ, Список проєктів відновлення платформи G7

Залежно від сценарію, відновлення призведе до додаткових 97–176 млрд євро капітальних інвестицій. У найкращому випадку щорічні капітальні інвестиції, пов'язані з відновленням, будуть приблизно дорівнювати середнім капітальним інвестиціям за останні десять років. Це призведе до додаткової доданої вартості від 27,5 до 49,5 млрд євро. Найбільшими бенефіціарами стануть будівництво, виробництво та торгівля. Лише це означає щорічне зростання ВВП на 1.8–3 відсоткових пункти протягом наступних десяти років. Ще більше доданої вартості буде згенеровано за рахунок відповідних заробітних плат та споживання, а не капітальних витрат на відновлення.

Таблиця 8. Секторальна декомпозиція відновлення за Помірним сценарієм, млн євро

2023-2033	Партнери/ МФО (1)	Іноземні інвестори (2)	Всього (1)+(2)	Всього, всі джерела фінансування
Сільське господарство	-	1 143	1 143	4 570
Комерція та промисловість	-	-	-	0
Культура та туризм	-	-	-	0
Освіта	4 698	-	4 698	6 264
Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист	766	326	1 092	2 326
Енергетика та видобувна промисловість	3 908	4 500	8 408	23 208
Довкілля	-	-	-	0
Управління вибухонебезпечними загрозами	9 574	-	9 574	12 766
Фінанси та банківська справа	1 272	730	2 002	4 615
Охорона здоров'я	10 499	-	10 499	13 999
Житло	-	4 479	4 479	17 914
Зрошення та водні ресурси	-	-	-	0
Правосуддя та публічна адміністрація	330	-	330	440
Муніципальні послуги	1 680	-	1 680	2 241
Соціальний захист	21 286	-	21 286	28 382
Телекомунікації та цифровізація	-	791	791	3 165
Транспорт	-	6 297	6 297	25 190
Водопостачання та санітарія	3 640	-	3 640	4 854
ПОВНЕ ВІДНОВЛЕННЯ	**57 654**	**18 265**	**75 919**	**149 930**

Джерело: власні розрахунки на основі RDNA2, RDNA3, Список проєктів відновлення платформи G7

Таблиця 9. Секторальна декомпозиція відновлення за Позитивним сценарієм, млн євро

2023-2033	Партнери/ МФО (1)	Іноземні інвестори (2)	Всього (1)+(2)	Всього, всі джерела фінансування
Сільське господарство	-	13 942	13 942	16 402

Комерція та промисловість	-	18 044	18 044	21 228
Культура та туризм	3 258	-	3 258	4 654
Освіта	4 385	-	4 385	6 264
Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист	716	-	716	1 023
Енергетика та видобувна промисловість	3 647	30 597	34 244	41 207
Довкілля	691	-	691	987
Управління вибухонебезпечними загрозами	17 872	-	17 872	25 531
Фінанси та банківська справа	1 188	2 481	3 668	4 615
Охорона здоров'я	9 799	-	9 799	13 999
Житло	-	30 454	30 454	35 828
Зрошення та водні ресурси	4 834	209	5 042	7 149
Правосуддя та публічна адміністрація	308	-	308	440
Муніципальні послуги	1 569	-	1 569	2 241
Соціальний захист	19 867	-	19 867	28 382
Телекомунікації та цифровізація	51	2 666	2 718	3 209
Транспорт	35 502	3 463	38 965	54 791
Водопостачання та санітарія	3 397	-	3 397	4 854
ПОВНЕ ВІДНОВЛЕННЯ	**107 083**	**101 857**	**208 938**	**272 803**

Джерело: власні розрахунки на основі RDNA2, RDNA3, Список проектів відновлення платформи G7

РОЗДІЛ 3. АРХІТЕКТУРА ІНВЕСТИЦІЙ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

1. Організаційна структура інвестицій та відновлення

Ефективна координація процесів відновлення в Україні потребує чіткого визначення повноважень та відповідальності різних органів влади та інституцій України в процесі реконструкції, відновлення та модернізації, співпраці з міжнародними партнерами, визначення ключових принципів, процедур та фінансових рамок реконструкції, відновлення, модернізації та економічного зростання, а також, ураховуючи обсяги проектів, які необхідно реалізувати, повинна бути побудована за принципом єдиного проектного портфеля.

Відновлення, реконструкція, модернізація та економічне зростання України є основними пріоритетами державної політики на найближчі роки, які вимагатимуть упровадження реформ та інвестицій в усіх секторах. Побудова єдиної архітектури планувальних документів у багаторівневій системі державного управління, орієнтованої на пріоритети воєнного часу, а також обґрунтовано визначені рамки для післявоєнного відновлення та розвитку України, можуть стати базою для ефективної реалізації цих пріоритетів.

2. Система координації інвестицій та відновлення на рівні держави

Відновлення, реконструкція та модернізація керуються і визначаються Україною у співпраці з її міжнародними партнерами.

Кабінет Міністрів як найвищий орган у системі органів виконавчої влади щороку визначає пріоритетні напрями відновлення України, мобілізує відповідні фінансові ресурси та забезпечує залучення міжнародних партнерів до процесу відновлення. Стратегічна інвестиційна рада під головуванням Прем’єр-міністра, до складу якої входять члени. Кабінету Міністрів, буде забезпечувати координацію стратегічних пріоритетів для державних інвестицій та затвердження єдиного проектного портфеля. Міністерство економіки забезпечуватиме інформаційну, методологічну та аналітичну підтримку діяльності зазначеної Ради.

Уряд залучає відповідні органи влади, зокрема міністерства, інші центральні органи виконавчої влади та державні органи, обласні (військові) адміністрації, до процесу прийняття рішень з питань відновлення через консультації та збір пропозицій. Крім того, Уряд організовує консультації з органами місцевого самоврядування та асоціаціями органів місцевого самоврядування для врахування інтересів і потреб територіальних громад.

Міністерство економіки відповідає за розбудову системи державного стратегічного планування економічного і соціального розвитку, підготовку середньострокового плану пріоритетних державних інвестицій і методичне забезпечення підготовки, визначення пріоритетів, оцінки, відбору та реалізації державних інвестиційних проектів. Міністерство економіки проводить моніторинг реалізації єдиного портфеля проектів і забезпечує функціонування електронної системи закупівель Prozorro.

Мінекономіки проводить аналіз застосування інструментів стимулювання розвитку реального сектора економіки та розробляє пропозиції щодо підвищення їх ефективності для досягнення економічного зростання. Міністерство визначає напрями діяльності та розробляє заходи щодо підвищення конкурентоспроможності національної економіки та впровадження структурних економічних реформ. Міністерство економіки здійснює роботу з державного прогнозування

економічного і соціального розвитку України та підготовки відповідних програм. Міністерство економіки тісно співпрацює з представниками реального сектору економіки щодо залучення прямих інвестицій в економіку, створення сприятливого інвестиційного клімату, підготовки пропозицій щодо державного регулювання у сфері інвестиційної діяльності, залучення в Україну іноземних інвестицій та кредитів, створення сприятливих умов розвитку концесійної діяльності.

Міністерство фінансів визначає фіскальні вимоги до державних інвестицій і забезпечує методологічну підтримку бюджетного планування державних інвестицій відповідно до фіскальних та стратегічних цілей. Міністерство фінансів здійснює оцінку доцільності залучення державних інвестицій та оцінку фіскальних ризиків, пов'язаних з державними інвестиціями, насамперед щодо державно-приватного партнерства та концесій, а також забезпечення включення до бюджету чи надання державної підтримки лише тим проектам, які пройшли встановлену експертизу та процедури відбору.

Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури (Мінінфраструктури) відповідає за координацію стратегічного планування регіонального розвитку, на основі якого повинно проводитись планування публічних інвестицій на місцевому рівні, та підготовку галузевих стратегій у сферах транспорту та транспортної інфраструктури, житлової політики, житлово-комунального господарства та енергоефективності, а також визначення на їх основі галузевих критеріїв пріоритезації, підготовку галузевих проектів і пропозицій до середньострокового плану пріоритетних державних інвестицій та координацію реалізації проектів у зазначених галузях.

Мінінфраструктури забезпечує загальну координацію політики відновлення в співробітництві з іншими міністерствами, зокрема з Міністерством економіки для залучення приватного сектору, а також з Міністерством фінансів для забезпечення макроекономічної стабільності та ефективного залучення державних коштів та управління ними.

Державне агентство з відновлення та розвитку інфраструктури (Агентство відновлення) через свої територіальні служби відповідає за найбільші інфраструктурні проекти на національному рівні, підтримку та реалізацію регіональних і місцевих проектів відновлення на основі запитів відповідних замовників проектів. Діяльність Агентства відновлення спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра з відновлення України - Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури.

Профільні міністерства відповідають за визначені сфери (освіта, охорона здоров'я, енергетика, переробка відходів, правоохоронна сфера тощо), підготовку секторальних стратегій, визначення критеріїв секторальної пріоритезації на їх основі, підготовку секторальних проектних портфелів, координацію та моніторинг виконання проектів у відповідних сферах державної політики. Вісім профільних міністерств мають заступників міністрів, відповідальних за відновлення.

Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів відповідає за координацію процесу наближення до Європейського Союзу в тісній співпраці з іншими органами влади.

Обласні державні (військові) адміністрації (ОДА/ОВА) можуть виступати як замовники проектів з будівництва об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, уповноважені реалізувати проекти відновлення від імені територіальних громад.

Територіальні громади є ключовими бенефіціарами результатів відновлення, тому їм буде відведена провідна роль у відповідних процесах. Територіальні громади відповідають за розроблення планувальних документів, установлення зв'язків з міжнародними партнерами та реалізацію проектів відновлення на відповідних територіях на основі інклюзивного підходу, який передбачає залучення та консультації з громадянським суспільством на місцевому рівні. З метою зміцнення потенціалу територіальних громад Уряд разом з міжнародними партнерами буде працювати над створенням механізмів посилення компетенцій у сферах стратегічного планування, управління публічними інвестиціями, протидії корупції, управління проектами, міського планування, цифровізації, управління інвестиційною діяльністю та взаємодії з партнерами з розвитку серед представників органів місцевого самоврядування.

Для забезпечення доступності фінансування зусиль з відновлення на місцевому рівні буде застосовано прозорий механізм фінансування потреб у відновленні, реконструкції та модернізації субнаціональних органів влади, зокрема органів місцевого самоврядування. Цей механізм дозволить надавати фінансову підтримку субнаціональним органам влади, зокрема органам місцевого самоврядування, у реалізації пріоритетів у сфері відновлення, реконструкції та модернізації, які визначені у їх стратегіях місцевого та регіонального розвитку та відповідають пріоритетам Державної стратегії регіонального розвитку і відповідних секторальних стратегій. Цей механізм забезпечить дотримання положень Ukraine Facility.

Ефективність та прозорість фінансування заходів з відновлення, реконструкції та модернізації на місцевому рівні буде забезпечено шляхом упровадження заходів з реформування управління державними інвестиціями. Ці заходи передбачатимуть, зокрема, формалізацію процедур планування, визначення пріоритетів, відбору та моніторингу державних інвестицій на місцевому рівні відповідно до єдиних підходів, установлених для всіх джерел та механізмів фінансування. Відповідно до цих підходів буде переглянутий також механізм капітальних трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів.

3. Планування відновлення

Згідно зі звітом RDNA3 сума прямих збитків для України оцінюється приблизно в 138,2 млрд євро за майже два роки війни. Загальні потреби в реконструкції та відновленні оцінюються понад 440,5 млрд євро.

Для формування ефективної політики відновлення основою є єдина архітектура стратегічних планів у багаторівневій системі управління, спрямована на виклики військового часу та визначення основних засад для післявоєнного відновлення України. Ключовим завданням для створення фундаменту архітектури відновлення є узгодження:

– секторальних стратегічних планувальних документів (національних секторальних стратегій, планів дій з їх упровадження, державних цільових програм), розроблених профільними міністерствами;
– міжсекторальних документів, наприклад Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки та планів заходів з її реалізації, План відновлення та розвитку регіонів України.

Уряд готує узгоджену систему планових документів на національному, регіональному та місцевому рівнях. Система передбачає:

1) на національному рівні – оновлену Державну стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 роки та плани заходів з її реалізації, секторальні стратегії. Документальна рамка Державної стратегії регіонального розвитку України має формальний і фактичний статус ключового стратегічного планового документа для регіонального та місцевого рівнів. Ця Державна стратегія регіонального розвитку охоплюватиме потреби у відновленні, відбудові та модернізації, у тому числі конкретні потреби регіонів та територіальних громад. Секторальні стратегії повинні бути гармонізовані з Державною стратегією регіонального розвитку України;

2) на регіональному рівні – регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації, програми комплексного відновлення областей;

3) на місцевому рівні – стратегії розвитку громад, комплексні плани просторового розвитку територій територіальних громад, програми комплексного відновлення територій територіальних громад та плани відновлення та розвитку громад.

Синхронізація стратегічних документів з Планом України сприятиме забезпеченню взаємодії, створенню умов для належного врахування потреб регіонів і територіальних громад відповідно до принципу субсидіарності, визначенню пріоритетів на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Чітко сформульовані стратегічні цілі та пріоритети процесу відновлення, реконструкції та модернізації стануть основою для середньострокового планування бюджету та забезпечать стратегічний розподіл доступних фінансових ресурсів як на центральному, так і на місцевому рівні, які будуть визначені в Бюджетній декларації та середньострокових оцінках місцевих бюджетів. Це буде вимагати відображення, наскільки це можливо, у відповідних бюджетах усіх доступних коштів з різних джерел і через різні механізми, у тому числі фонди міжнародної технічно-фінансової допомоги.

Пріоритезація, фінансова стійкість та ефективність державних інвестицій у відновлення, реконструкцію та модернізацію будуть вимагати впровадження стратегічного планування державних інвестицій, узгодженого із середньостроковим бюджетним плануванням, а також інтеграції управління інвестиціями в бюджетний процес. З цією метою Уряд розпочав перегляд наявних процедур управління державними інвестиціями та затверджено дорожню карту реформ. Зокрема, ця дорожня карта зосереджена на:

– прийнятті рішень щодо державних інвестицій у рамках стратегічного та середньострокового бюджетного планування;
– уніфікації підходів до оцінки та вибору проектів державних інвестицій незалежно від джерел і механізмів фінансування та створення єдиного проектного портфеля для отримання доступу до фінансування;
– використанні цифрових рішень під час планування та управління державними інвестиціями для підвищення прозорості та відповідальності за їх впровадження.

Інтеграція документів, оцифрованих за допомогою IT-платформ, таких як DREAM, E-Construction, єдиної геоінформаційної системи для моніторингу та оцінки розвитку регіонів і територіальних громад, буде важливим кроком для забезпечення прозорості, відповідальності та ефективності використання фінансових ресурсів.

4. Покращення інституційного середовища для інвестицій та відновлення

Україна працює над низкою законодавчих ініціатив щодо посилення адміністративної спроможності для впровадження громадських інвестиційних проектів, спрямованих на відновлення, реконструкцію та модернізацію у співпраці із заінтересованими сторонами.

5. Принципи відновлення, реконструкції та модернізації

Усі аспекти відновлення, реконструкції та модернізації України повинні ґрунтуватися на принципах доброчесності, підзвітності, збалансованості, субсидіарності, ефективності та прозорості, розбудові довіри між Урядом, громадянами, бізнесом і фінансовими установами. Важливими компонентами аспектів є:

1) **принцип до відбудови "краще, ніж було"** для забезпечення стійких, ефективних та сталих, інклюзивних рішень для відновлення громад, постраждалих від воєнної агресії.

Принцип "краще, ніж було" охоплює багато вимірів і конкретних сфер політики. Мета застосування принципу "краще, ніж було" до всіх інвестицій, передбачених Планом України, у процесі відновлення України – зменшення втрат добробуту, спричинених війною, і відновлення із фокусом на стійку, інклюзивну конкурентоспроможну та готову до майбутнього економіку. Ключові завдання принципу "Краще, ніж було" вбудовані в загальну структуру залучення ресурсів, в тому числі задоволення потреб критичної інфраструктури для підтримки економічного зростання, забезпечуючи при цьому стійкості такої інфраструктури. Цей підхід значною мірою інтегрує принципи Нового Європейського Баухаусу, де це доречно. Принцип "краще, ніж було" також буде відображено в секторальній і регіональній політиках, зокрема, з метою відговлення громад та забезпечення їх стійкості.

Забезпечення сумісності зі стандартами ЄС та проведення ключових реформ на шляху до вступу України до ЄС сприятиме подальшому підвищенню стійкості процесу відновлення, реконструкції та модернізації, а також наближенню України до ЄС.

Принцип відбудови "краще, ніж було" деталізуватиметься Урядом з урахуванням регуляторної рамки Європейського Союзу та потреб відновлення України, визначених швидкою оцінкою завданих збитків та потреб відновлення України (RDNA). Це включає зокрема інтеграцію принципу "краще, ніж було" в систему управління державними інвестиціями, яка враховуватиме кращі практики Європейського Союзу, рекомендації Світового банку, МВФ, а також конкретні потреби України в швидкому відновленні та післявоєнній реконструкції в різних секторах економіки.

Нові процедури будуть інтегрувати принцип "краще, ніж було" в різні сектори економіки. Їх буде розроблено для забезпечення:

– пріоритезації: спрямування ресурсів на найважливіші потреби українського суспільства, відображені в стратегічних документах;
– ефективності: вибір найбільш раціональних механізмів виконання інвестиційних проектів з точки зору витрат і користі та досягнення запланованих результатів;
– своєчасності: синхронізація рішень щодо виконання державних інвестиційних проектів з бюджетним процесом;

– кліматичної та екологічної стійкості відповідно до принципу “не завдай значної шкоди”, як визначено в Регламенті Ukraine Facility (дотримання, наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови), різноманіття, інклюзивності та доступності;
– справедливого відновлення: боротьба з бідністю та мобілізація підтримки для дотримання принципу “не залишати нікого осторонь”;
– прозорості процесу прийняття рішень та відповідальності, включаючи чітке покладання відповідальності для забезпечення виконання проектів вчасно, у межах бюджету та відповідно до встановлених цілей.

Реалізація принципу відбудови “краще, ніж було” повинна розглядатися у зв’язку зі значною кількістю незавершених проектів відновлення, яку можна побачити в усіх оцінках завданих збитків та потреб на відновлення України, їх вибору та пріоритезації для фінансування;

2) **фінансова сталість** означає, що держава може дозволити собі інвестиції як з точки зору їх повного фінансування, так і з точки зору підтримки створених активів протягом усього їх життєвого циклу.

Виклики, спричинені збройною агресією для публічних фінансів, зокрема стрімке скорочення фіскального простору та зростання ризиків для боргової стійкості, вимагають більш ефективного залучення та використання фінансових ресурсів на відбудову, відновлення та модернізацію. Це передбачатиме, зокрема, розроблення критеріїв і рекомендацій щодо вибору найбільш ефективних фінансових інструментів і механізмів реалізації публічних інвестиційних проектів з точки зору витрат, вигоди та ризиків, у тому числі фіскальних, як на центральному, так і на місцевому рівні. Механізми, які використовуються для фінансування відбудови, відновлення та модернізації, повинні узгоджуватися з принципами інтегрованого управління публічними інвестиціями із забезпеченням відповідності пріоритетних проектів середньостроковій бюджетній рамці та збереженням при цьому фіскальної стабільності і боргової стійкості.

Уряд має намір оцінити потенціал залучення приватного сектору та працювати над створенням сприятливого бізнес-середовища шляхом прийняття політичних рішень відповідно до макрофінансової стабільності, яка відображена в цьому Плані. Метою буде оптимізація використання обмежених публічних ресурсів у разі, якщо немає альтернативи їх використанню. Уряд також продовжить співпрацювати з партнерами з розвитку для сприяння розширенню відповідних механізмів зменшення ризиків, включаючи страхування та покращений доступ до фінансових інструментів;

3) **прозорість та підзвітність процесів відновлення, реконструкції та модернізації**, включаючи прозорість прийняття рішень та підзвітність за використані кошти та досягнутий прогрес.

Принцип “усі бачать усе” став основоположним для управління державними проектами з моменту запуску системи цифрових закупівель Prozorro в Україні. Процес моніторингу інвестиційних проектів та визначення ролей в управлінні на всіх етапах циклу публічних інвестицій є невід’ємною частиною рамки публічних інвестицій, який провинен бути реалізований Урядом на основі ухваленої Дорожньої карти управління публічними інвестиціями, як описано у відповідному розділі щодо управління державними фінансами.

Уряд поставив собі за мету впровадити цифрові рішення для забезпечення єдиного підходу до управління всіма процесами відновлення та відбудови, включаючи облік збитків і механізм компенсації, комплексне планування інвестиційних проектів і моніторинг їх реалізації та забезпечення доступу громадськості до інформації в режимі реального часу. Крім того, розширене використання цифрових інструментів, в основі яких затверджені Урядом методології та настанови, сприятиме ухваленню більш обґрунтованих рішень на всіх рівнях та допоможе, принаймні частково, компенсувати обмежену спроможність щодо управління інвестиційними проектами.

Належний облік і перевірка пошкодженого та зруйнованого майна – це невід'ємна частина процесу планування відновлення для забезпечення подальшої оцінки та компенсації збитків громадянам і підприємствам. З цією метою Уряд створив Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України. За даними на лютий 2024 року, у Реєстрі міститься перевірена інформація про понад 290 тис. пошкоджених та зруйнованих об'єктів.

Подальша систематизація цієї інформації, розроблення державних інвестиційних проектів і створення єдиного портфеля цих проектів будуть здійснюватись на основі оновленої методології управління державними інвестиціями та забезпечать спосіб взаємодії між зазначеним Державним реєстром, екосистемою DREAM, Єдиною геоінформаційною системою моніторингу та оцінювання розвитку регіонів та територіальних громад, єдиним порталом Дія, Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, Єдиною державною електронною системою у сфері будівництва, Prozorro, Spending.gov.ua, Open Budget, LOGICA (інформаційно-аналітичною системою для управління плануванням та виконанням місцевих бюджетів), а також іншими цифровими рішеннями Уряду для забезпечення прозорості та підзвітності витрат державних коштів.

Ефективне управління державними інвестиціями з чітким розподілом повноважень та обов'язків між основними зацікавленими сторонами сприятиме залученню партнерів з розвитку, заохочуючи конкурентний та прозорий відбір проектів. Чітко визначені стратегічні пріоритети державних інвестицій та портфель оцінених інвестиційних проектів слугуватимуть орієнтиром для партнерів з розвитку та забезпечать більш ефективне використання ресурсів під час відновлення. Надійна система моніторингу проектів з високим ступенем цифровізації, у тому числі з використанням нової IT-системи бюджетного планування та моніторингу, а також цифрової екосистеми підзвітного управління відновленням (DREAM), буде впроваджена для надання інформації про реалізацію проектів у режимі реального часу, що дозволить забезпечити прозорість, своєчасне виявлення слабких місць та внесення необхідних змін.

Використання системи Prozorro буде обов'язковим для всіх закупівель під час реалізації проектів публічних інвестицій, а законодавство у сфері публічних закупівель буде приведено у відповідність із директивами Європейського Союзу з внесенням необхідних змін до системи Prozorro.

Механізми контролю за процесами відновлення, реконструкції та модернізації в Україні включають відповідні органи, наділені повноваженнями з аудиту державних інвестицій. Державна аудиторська служба відповідатиме за проведення аналізу та перевірки законності та ефективності реалізації інвестиційних проектів з використанням коштів державного та місцевих бюджетів, державної підтримки, державних та/або місцевих гарантій.

6. Участь громадянського суспільства та залучення стейкхолдерів

Демократія участі та залучення заінтересованих сторін надають механізми та методи залучення стейкхолдерів до загального планування, підзвітності дій Уряду суспільству та залучення приватного сектору до процесів відновлення, реконструкції та модернізації.

Модуль eDem екосистеми DREAM призначений для забезпечення прозорого, ефективного та демократичного процесу відновлення. Модуль розроблений на чотирьох рівнях громадської участі відповідно до рекомендацій Ради Європи та включає повідомлення про події, інтерактивне подання інформації та публічні презентації ідей проектів, які є ключовими для активізації залученості громадян. Також передбачається подання пропозицій, що дозволяє громадським організаціям вносити свої ідеї, підвищуючи різноманітність та якість проектів відновлення.

Інноваційним аспектом модуля eDem є сприяння формуванню команд проекту, що дозволяє заінтересованим сторонам створювати або приєднуватися до команд, обмінюватися ідеями та координувати зусилля. Це не лише сприяє співпраці, але й сприяє відчуттю спільноти та колективної відповідальності, зосереджує на освіті та обміні найкращими практиками.

Крім того, модуль eDem надає механізми громадського контролю, такі як моніторинг прогресу проекту та виявлення будь-яких відмінностей, забезпечуючи обліковість і прозорість. Електронне голосування та опитування є невід'ємними частинами цього модуля, що сприяють широкому залученню до участі у прийнятті рішень щодо критичних питань, пов'язаних з проектами відновлення та бюджетами.

Доповнюючи багаторівневий механізм координації, викладений у розділі "ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА", модуль eDem забезпечує сталу та значну участь заінтересованих сторін у Плані. Це досягається за допомогою громадського контролю, подання пропозицій та електронне голосування, із залученням різних заінтересованих сторін до процесу прийняття рішень та їх реалізації.

Щодо участі українських підприємств і бізнес-асоціацій модуль eDem сприяє їхній участі через підвищення прозорості та довіри. Вони можуть брати участь як інвестори або підрядники у проектах відновлення, надаючи платформу для рівних можливостей участі та внесення своїх знань і досвіду. Ця участь не лише зміцнює проекти відновлення, але й підвищує конкурентоспроможність цих підприємств за рахунок адаптації продуктів і послуг до потреб ринку.

Участь територіальних громад у керуванні місцевими справами, відкритість органів місцевого самоврядування та прозорість їхньої роботи є важливими елементами ефективного демократичного управління, що є основною метою реформи місцевого самоврядування. Децентралізація передбачає не лише передання повноважень і ресурсів на місцевий рівень, але й посилення відповідальності органів місцевого самоврядування перед членами територіальних громад за їх виконання. Довіра членів територіальної громади до владних структур може бути забезпечена насамперед шляхом встановлення ефективного спілкування, упровадження ефективних механізмів для проведення громадських консультацій з розроблення програмних документів і прийняття рішень, які мають важливе значення для громади, звітності та публічного розголошення інформації про діяльність органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб.

Процес громадських консультацій щодо проектів актів Кабінету Міністрів регулюється Порядком проведення громадських консультацій з формування та реалізації державної політики. Відповідні міністерства організовують громадські консультації щодо проектів актів Кабінету Міністрів, які мають суспільне значення і визначають права та обов'язки громадян України.

Українські підприємства, асоціації підприємців та громадські організації відіграли важливу роль у підготовці Плану та сприяли формуванню бачення розвитку ключових секторів економіки України через секторальні робочі групи під керівництвом Міністерства економіки. Постійний діалог з представниками українського та міжнародного приватного сектору та громадянського суспільства буде важливим для успіху заходів з відновлення, реконструкції та модернізації, включаючи виконання Плану, та в широкому контексті європейських інтеграційних зусиль. Діалог буде здійснюватися як через спеціально створені, так і через інституціоналізовані формати взаємодії та координації, включаючи, зокрема, Багатосторонню координаційну платформу донорів для України, Глобальний договір ООН в Україні, бізнес-асоціації та інше.

7. Фінансування відновлення, реконструкції та модернізації

Розподіл Урядом фінансування для відновлення, реконструкції та модернізації буде відповідати стратегічним пріоритетам України та середньостроковому плануванню бюджету і ґрунтуватися на переглянутих процедурах управління державними інвестиціями, які застосовуватимуться до всіх джерел фінансування. Єдиний портфель проектів, який включатиме державні інвестиційні проекти, що позитивно оцінені відповідно до встановлених процедур, буде слугувати основою для фінансування. Щонайменше 20% безповоротної фінансової підтримки в рамках Компоненту I Ukraine Facility буде спрямовано на потреби відновлення, реконструкції та модернізації органів місцевого самоврядування в Україні.

Процедури моніторингу виконання проектів та звітування про результати також будуть посилені. Оцінка фіскальних ризиків і зміцнення фінансової стабільності державних інвестицій буде забезпечена Міністерством фінансів. Ці заходи будуть детально описані в Плані дій з управління публічними інвестиціями (далі - PIM) і застосовуватимуться до інвестицій, передбачених Планом України.

Відновлення, реконструкція та модернізація України будуть фінансуватися з власних ресурсів України, за рахунок партнерів з розвитку, а також шляхом залучення інвестицій приватного сектору та за рахунок заморожених і заблокованих активів країни-агресора. Зусилля Уряду, спрямовані на подальше збільшення стійкості та ефективності системи управління державними фінансами взагалі та управління державними інвестиціями як її важливої складової зокрема, сприятимуть зміцненню довіри українських і міжнародних заінтересованих сторін, які беруть участь у заходах з реконструкції та відновлення, щодо цільового використання наданих ресурсів. Для прискорення процесу відновлення Україна буде залучати інвестиції приватного сектору. Залучення приватних інвестицій вимагатиме, зокрема:

– визначення пріоритетних секторів економіки, які з притоком приватного капіталу сприятимуть створенню додаткової вартості та нових робочих місць;
– реалізації реформ, включаючи ті, що охоплені Планом України, які забезпечать створення сприятливого середовища для приватних інвестицій та для відновлення, реконструкції та модернізації країни;

– розроблення інструментів гарантування для покриття ризиків приватних інвестицій та інструментів державно-приватного партнерства.

У контексті Ukraine Facility Компонент II – Інвестиційна програма для України, розроблена для залучення приватних та державних інвестицій, стане головним інструментом у відновленні України. Шляхом створення управлінських структур, до яких входять Європейська Комісія, держави – члени Європейського Союзу, за участю Уряду та партнерських фінансових установ Ukraine Facility забезпечить можливості для координації інвестицій. Належне інвестиційне планування, а також визначення пріоритетів у державному та приватному секторах буде ключовим інструментом, який Уряд використовуватиме для залучення додаткових інвестицій у країну.

Інвестиції, що підтримуються Інвестиційною програмою для України, повинні підтримувати відновлення за принципом "Краще, ніж було", зосереджуючись на зелених та цифрових технологіях для створення стійкого бізнесу з продукцією та процесами, що відповідають стандартам ЄС. Важливою є фінансова підтримка всіх видів підприємств, включаючи розвиток доступного кредитування, таргетована підтримка як малих та середніх підприємств, так і більш капіталомістких інвестицій в провідні галузі (такі як зелена металургія, машинобудування, інша переробка тощо) за допомогою інструментів зменшення ризиків та спільного фінансування з підтримкою донорів. Пряма технічна допомога, потенційно зосереджена на галузях, критичних для зростання, таких як агробізнес, металургія, машинобудування та ІТ, може допомогти підприємствам входити на нові ринки, переходити на виробництво продуктів з вищою доданою вартістю та адаптувати більш сталі практики. Фірми, якими володіють та керують жінки, можуть отримувати фінансову і нефінансову підтримку.

Підвищенню інвестиційного потенціалу країни будуть сприяти такі кроки:

– розроблення та впровадження інструментів зменшення ризиків та підвищення рівня доступності кредитування для всіх секторів економіки;
– надання фінансової підтримки у формі кредитів, грантів та гарантій високотехнологічному виробництву та агропромисловості, а також експортно орієнтованим підприємствам;
– розвиток страхування від воєнних ризиків та зростання рівня покриття ризиків для нових інвестиційних проектів;
– підтримка бізнесу в регіонах, які постраждали від війни;
– підтримка МСБ, зокрема малого бізнесу, яким володіють жінки, переміщені особи та ветерани;
– сприяння проектному фінансуванню та фінансуванню розвитку як способів покращити привабливість інвестицій у капітал;
– відновлення логістичної інфраструктури, необхідної для доступу до ресурсів та ринків;
– розвиток технічної допомоги для визначення проектів з високим потенціалом мобілізації приватного капіталу та високим мультиплікаційним ефектом інвестицій;
– забезпечення участі приватного сектору у відновленні, зокрема розвиток участі МСБ у секторах, пріоритетних для відновлення та інвестицій, таких як будівництво, транспорт та логістика.

Передбачається залучення українських органів влади до управління до управління Інвестиційною програмою для України (Компонент II), а Міністерство економіки має забезпечити узгодження зусиль з Наглядовою Радою, утвореною відповідно до Регламенту Ukraine Facility. Міністерство економіки створить механізм взаємодії між Урядом та Європейською Комісією з метою:

– регулярного перегляду єдиного пакета для державних проектів;
– періодичного перегляду стану реалізації та майбутнього пакета підтримки, що надається приватному сектору міжнародними фінансовими організаціями, європейськими фінансовими установами, двосторонніми європейськими фінансовими установами, експортно-кредитними агентствами та іншими організаціями.

Міністерство економіки за підтримки Міністерства фінансів і Мінінфраструктури забезпечить, щоб єдиний пакет проєктів, який складається з державних інвестиційних проектів, позитивно оцінених відповідно до встановлених процедур, став основою для фінансування в рамках Компонента II.

Міністерство економіки підтримуватиме постійний діалог з представниками українського та міжнародного приватного сектору, а також громадянського суспільства. Цей діалог має вирішальне значення для успіху зусиль з відновлення, реконструкції та модернізації. Взаємодія та координація відбуватиметься у спеціальних та інституціоналізованих форматах, включаючи Багатосторонню координаційну платформу донорів для України. Регулярні огляди стану реалізації та майбутньої підтримки, що надаватиметься публічному та приватному сектору в рамках Компонента II, забезпечать узгодження розподілу коштів з пріоритетами Плану, а також з пріоритетами, визначеними під час підготовки звітів RDNA.

8. Спроможність до використання коштів

Заходи з забезпечення можливостей визначення, координації та спрямування наявних ресурсів для посилення спроможності українських інституцій на всіх рівнях влади виконувати завдання з відбудови країни будуть визначені дорожньою картою управління державними інвестиціями, прийнятою Урядом у взаємозв’язку з реформою державного управління там, де це буде доцільно.

Заходи, спрямовані на розв’язання проблеми недостатньої спроможності, будуть основуватися на комплексному підході та тісній координації між ключовими учасниками системи управління державними інвестиціями і включатимуть:

– оновлення всієї методологічної бази управління державними інвестиціями на всіх етапах інвестиційного циклу (підготовка, визначення пріоритетів, оцінка, вибір, упровадження, тощо) Міністерством економіки разом з Міністерством фінансів і Мінінфраструктури;
– розроблення підходів до оцінки можливостей залучення державних інвестицій, забезпечення вибору оптимального механізму фінансування, оцінка фіскальних ризиків, пов’язаних із державними інвестиціями, Міністерством фінансів;
– створення баз знань на веб-сайтах відповідних міністерств, а також упровадження навчальних програм і планів з управління державними інвестиціями для фахівців Міністерства економіки та інших органів виконавчої влади. Такі програми буде розроблено разом з Національним агентством з питань державної служби;

– утворення та підтримка департаментів з управління державними інвестиціями на центральному та місцевому рівні. Для підтримки їх роботи Міністерство економіки розробить шаблон для посад і функцій, а інтегрована IT-система управління проектами державних інвестицій (DREAM) забезпечить роботу, технічні засоби для підготовки, оцінки та аналізу реалізації інвестиційних проектів;

– утворення центрів експертизи з управління державними інвестиціями в Уряді та розроблення механізмів залучення зовнішньої експертизи, передусім на етапі підготовки проекту, як за рахунок міжнародної технічної допомоги, так і за кошти державного бюджету.

Реалізація проектів державних інвестицій буде предметом розгляду витрат, здійснених ключовими розпорядниками бюджетних коштів відповідно до методології, визначеної Міністерством фінансів, яка має на меті підвищення ефективності та визначення рівня досягнення цілей державної політики.

9. Взаємодія з донорами, фінансовими установами та існуючими координаційними структурами

З метою забезпечення координації та мобілізації підтримки міжнародних партнерів для вирішення нагальних макрофінансових потреб України, пріоритетних потреб у відновленні, реконструкції та модернізації України створено Багатосторонню координаційну платформу донорів для України (далі – Платформа).

Зокрема, Платформа забезпечує координацію перевірених даних щодо потреб і зобов'язань з макроекономічної підтримки, пріоритетних потреб у відновленні та для довгострокового економічного відновлення, реконструкції та модернізації, зібраних Урядом, а також сприяє мобілізації фінансової допомоги від міжнародних партнерів з різних джерел та встановлених інструментів фінансування.

Платформа використовується для постійного діалогу, регулярного обміну інформацією між міжнародними партнерами та Україною щодо прогресу в забезпеченні пріоритетних потреб України з відновлення та фінансової допомоги, наданої для їх вирішення. Платформа також спрямована на забезпечення майбутнього економічного відновлення та реконструкції, а також полегшення регулярного обміну інформацією щодо прогресу у впровадженні реформ та координації щодо короткострокових і середньострокових пріоритетних потреб, включаючи ті, що визначені у RDNA, Плані України та інших стратегічних документах планування відновлення та розвитку.

Платформа також є форумом для координації наявних механізмів донорської співпраці, таких як Фінансовий трек G7, Координаційна група G7 з питань енергетичної інфраструктури, Координаційна група МФО. Крім того, Платформа прагне об'єднати зусилля самої Платформи та більш широкого кола партнерів, що представлені та працюють в Україні, з метою покращення координації на секторальному рівні стосовно потреб і проектів у сфері відновлення України, а також проведення реформ для забезпечення довгострокового відновлення.

Україна буде використовувати цифрові інструменти (наприклад, IT-системи Міністерства фінансів, екосистему Мінінфраструктури DREAM тощо), щоб гарантувати збір і представлення точних і перевірених даних щодо потреб, проектів відновлення, виплат і розподілу коштів з

різними рівнями деталізації на запити партнерів. На основі цих даних Україна регулярно інформуватиме партнерів про свої потреби для відновлення, поточний стан реалізації проектів з відновлення, а також про використання коштів.

СЕКЦІЯ 2.

РОЗДІЛ 1. РЕФОРМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

1. Стан справ

Сфера державного управління в Україні є одним з найбільших роботодавців у країні, нараховуючи 206 151 посад і 159 904 фактично працюючих державних службовців у всіх гілках влади. Вони працюють у 107 різних установах, включно з міністерствами та підпорядкованими їм органами при Кабінеті Міністрів, а також в інших організаціях, що не перебувають під безпосереднім управлінням Кабінету Міністрів, їхніх територіальних представництвах, обласних та районних адміністраціях, а також в судах різних рівнів (приблизно 600). Державні службовці становлять більшість фактичних працівників, які працюють у цих установах.

Система державного управління в Україні перебуває на стадії реформування з 2016 року, коли було ухвалено Стратегію реформування державного управління. Роком пізніше було також започатковано Стратегію реформування системи управління державними фінансами. Обидві стратегії мають спільну мету - привести державне управління України у відповідність до європейських принципів державного управління, викладених у програмі Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, SIGMA). Вони доповнюють реформу децентралізації, яка має на меті наблизити процес прийняття рішень та надання послуг людям, а також зусилля з діджиталізації всіх аспектів державного управління, що тривають.

Утім, державна служба стикається зі значними викликами через вплив війни на державні фінанси та політику, а також через давні структурні перешкоди, що зберігаються протягом останнього десятиліття. Так, плинність кадрів на державній службі досі залишається високою, що негативно впливає на інституційну стабільність і пам'ять.

Таблиця 10. Плинність кадрів державної служби за категоріями та роками (%)

Категорія	2019	2020	2021	2022	2023
Категорія А (вище керівництво)	41%	45%	42%	24%	29%
Категорія Б (керівники середньої ланки)	28%	16%	19%	14%	20%
Категорія В (спеціалісти)	38%	16%	25%	20%	27%

З огляду на постійні кадрові проблеми та недоліки в системі оплати праці на державній службі, 19% посад на державній службі залишаються вакантними. Станом на кінець 2023 року частка вакантних посад становила 23% для вищого керівництва, 16% для керівників середньої ланки та майже 20% для спеціалістів на державній службі.

Станом на кінець четвертого кварталу 2023 року фактична кількість працюючих державних службовців становила 159 904 осіб, з них категорії "А" – 213 осіб, категорії "Б" – 40 737 осіб, категорії "В" – 118 954 осіб.

Фактична кількість працюючих державних службовців жінок становила 119 808 осіб (75%), у тому числі за категоріями посад: категорії "А" – 67 осіб (31%), категорії "Б" – 27 021 осіб (66%), категорії "В" – 92 720 осіб (78%).

За віковими групами спостерігався наступний розподіл фактично працюючих державних службовців-жінок:

- до 35 років (включно) – 23 942 осіб (20%), з них категорії "А" – 9 осіб, категорії "Б" – 2 522 осіб, категорії "В" – 21 411 осіб;
- 36-60 років – 90 607 осіб (75%), з них категорії "А" – 56 осіб, категорії "Б" – 22 893 осіб, категорії "В" – 67 658 осіб;
- 61-64 років – 4 836 осіб (4%), з них категорії "А" – 2 особи, категорії "Б" – 1 458 осіб, категорії "В" – 3 376 осіб;
- 65-70 років – 423 особи (до 1%), з них категорії "А" – 0 осіб, категорії "Б" – 148 осіб, категорії "В" – 275 осіб.

Фактична кількість працюючих державних службовців-чоловіків становила 40 096 осіб (25%), у тому числі за категоріями посад: категорії "А" – 146 осіб (69%), категорії. "Б" – 13 716 осіб (34%), категорії "В" – 26 234 осіб (22%).

За віковими групами спостерігався наступний розподіл фактично працюючих державних службовців-чоловіків:

- до 35 років (включно) – 9 707 осіб (24%), з них категорії "А" – 16 осіб, категорії "Б" – 1 934 осіб, категорії "В" – 7 757 осіб;
- 36-60 років – 27 587 осіб (69%), з них категорії "А" – 118 осіб, категорії "Б" – 10 811 осіб, категорії "В" – 16 658 осіб;
- 61-64 років – 2 264 осіб (6%), з них категорії "А" – 5 осіб, категорії "Б" – 779 осіб, категорії "В" – 1 480 осіб;
- 65-70 років – 538 осіб (1%), з них категорії "А" – 7 осіб, категорії "Б" – 192 особи, категорії "В" –339 осіб.

Дефіцит кадрів непропорційно впливає на установи державного управління з історично обмеженими фінансовими ресурсами. Вони стикаються з найбільшими труднощами в утриманні цінних співробітників і залученні відповідної заміни тим, хто звільняється. Така ситуація є особливо згубною, якщо врахувати виклики, пов'язані зі вступом до Європейського Союзу, а також проведенням реформ, необхідних для економічного відновлення та зростання, складними проєктами національного відновлення, які вимагають висококваліфікованих і мотивованих державних службовців, а також потужної інституційної спроможності.

Водночас у 2022 році, враховуючи повномасштабне вторгнення Росії на територію України, Уряд був вимушений вживати відповідних заходів щодо належного врядування, у тому числі оптимізації видатків державного бюджету, зокрема його видаткової частини на оплату праці. Так, своїм рішенням[10] від 1 квітня 2022 року № 401 Уряд скоротив у 2022 році видатки на оплату праці та спрямував їх до резервного фонду. Відсоток скорочення склав до 10%. При формуванні

[10] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-2022-%D0%BF#Text

видатків Державного бюджету[11] на 2023 рік, враховуючи поточну ситуацію із надходженнями та видатками державного бюджету, Урядом прийнято рішення скоротити видатки на оплату праці ще на 10%. Загалом видатки на оплату праці в порівнянні із видатками 2021 року скорочено у 2023 році до 20%. Враховуючи зменшення видатків на оплату праці та інфляційні показники (за даними інфляційних звітів НБУ[12]), які за період 2022 року та до середини 2023 року склали приблизно до 27%, дохідна частина окремих працівників у державних органах протягом зазначеного періоду знизилась до 50%.

Призупинено набір і відбір кадрів на основі заслуг, а також зменшилися можливості для належного вступного навчання та підвищення кваліфікації державних службовців. Безпрецедентні виклики, з якими стикаються державні службовці, зокрема робота на окупованих і деокупованих територіях, труднощі з доступом до робочих місць, виснаження ресурсів, недостатньо обладнана інфраструктура для роботи онлайн, а також загрози та виклики кібербезпеці ще більше погіршили ситуацію.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024–2027 роках

Потужна спроможність органів державного управління має вирішальне значення для успішної реалізації Плану України і є ключовим фактором у процесі відновлення. Функціонуюча адміністрація необхідна для ефективного планування та координації політики, обробки запитів громадян та бізнесу (наприклад, надання дозволів, робота з державними реєстрами тощо) і загалом має значний вплив на загальну легкість ведення бізнесу в країні.

Хоча українська система державного управління довела високу стійкість під час повномасштабного російського вторгнення, реформа цього сектору сповільнилася в низці секторів, зокрема щодо найму та відбору кадрів на основі заслуг, реформи системи оплати праці державних службовців, а також діджиталізації внутрішніх бізнес-процесів, таких як управління людськими ресурсами. Що стосується взаємодії держави з громадянами, то діджиталізація надання послуг ("Держава у смартфоні") досягла високого рівня розвитку і продовжуватиме розширюватися. Чіткі та прозорі процедурні рамки, тобто імплементація закону про адміністративну процедуру, необхідні для створення надійних, спрощених та стандартизованих процедур, що зменшать корупційні ризики, завоює довіру громадськості та призведе до покращення бізнес-середовища.

Для забезпечення успішної реформи державного управління ключові заходи будуть зосереджені на впровадженні комплексної реформи оплати праці, поступовому відновленні та ефективному впровадженні процесу добору та відбору на державну службу на основі заслуг, імплементації Закону "Про адміністративну процедуру" та діджиталізації функцій управління державною службою на додаток до загальної діджиталізації надання державних послуг.

Ці заходи будуть доповнені тимчасовим посиленням спроможності державного управління, що забезпечуватиметься через Архітектуру відновлення та реформ в Україні та різноманітну технічну допомогу. Нормалізація показників утримання кадрів на державній службі та розвиток потенціалу в результаті згаданих реформ дасть змогу поступово ліквідувати Команди підтримки відновлення

[11] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text

[12] https://bank.gov.ua/ua/monetary/report

та реформ, а також залучити до державного управління кадровий потенціал, сформований у цих командах.

Зазначені заходи з реформування відбуватимуться паралельно з іншими змінами, передбаченими Стратегією реформування державного управління. Вони включають вдосконалення процесу вироблення політики. Крім того, будуть докладені зусилля для зміцнення потенціалу для вступу до Європейського Союзу, включаючи координаційні механізми та інституційну спроможність, а також інші заходи з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року.

Необхідним є також подальше посилення спроможності публічної служби для успішного процесу європейської інтеграції України. Забезпечення підвищення кваліфікації публічних службовців, які включені в планування, координацію, проведення моніторингу та підготовку звітності щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції, та підготовка висококваліфікованих фахівців для ефективної реалізації переговорного процесу щодо вступу України до ЄС може здійснюватися на базі Національного агентства з питань державної служби спільно з Вищою школою публічного управління.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Реформа системи оплати праці державних службовців

Стан справ та контекст: З 2016 року, коли набрав чинності Закон України "Про державну службу", суттєвих змін до системи оплати праці державних службовців не було. Крім неконкурентоспроможної базової заробітної плати, структурні дисфункції системи винагороди характеризуються відсутністю функціональної класифікації посад, наявними суттєвими розбіжностями в заробітній платі для подібних посад у різних державних органах, складною структурою заробітної плати зі значною варіативністю, що базується на надмірному управлінському розсуді, значній надбавці за вислугу років, великою кількістю вакантних посад тощо.

За результатами моніторингу оплати праці Національне агентство з питань державної служби протягом останніх трьох років виявило відмінності в окладах на одних і тих же посадах (головних спеціалістів) державної служби в різних міністерствах до 43%. Що стосується керівників середньої ланки (директорів департаментів), то розрив становить до 54%. Такі коливання спостерігаються за однакових базових умов. Розрив між керівним та виконавським рівнями залежно від міністерства коливається від 43% до 69%.

Також це пов'язано з відсутністю єдиного підходу до формування фонду оплати праці, оскільки аналіз таких фондів (додаток 3 до Закону України "Про Державний бюджет України на 2023 рік") показує різницю до 50% між міністерствами при обчисленні середньої заробітної плати.

Змінна винагорода, яка значною мірою базується на управлінському розсуді, а також на наявності ресурсів, залишається значною частиною заробітної плати, що призводить до низького рівня стабільності та передбачуваності заробітних плат на індивідуальному рівні.

Необхідно створити прозору, уніфіковану та справедливу систему оплати праці на державній службі, підвищити рівень винагороди як для посад державної служби, так і в розрізі державних

органів, які зараз недофінансовані, а також підвищити фіксовану базову заробітну плату державних службовців (загальну заробітну плату).

Наприкінці 2023 року Парламентом прийнято Закон України "Про Державний бюджет України на 2024 рік", яким установлено, що у 2024 році оплата праці державних службовців здійснюється на основі класифікації посад. Це проміжне рішення, яке є кроком уперед, водночас не може вважатися повноцінною реформою. Цим законом визначено інші концептуальні підходи оплати праці державних службовців у 2024 році, зокрема типи і юрисдикції державних органів та складові заробітної плати державних службовців. Таке рішення обумовлене вимогами часу та спроможністю Державного бюджету у 2024 році.

Окремими рішеннями Уряду розпочато впровадження умов оплати праці державних службовців на основі класифікації посад у 2024 році. Першим етапом стало впровадження класифікації посад державної служби відповідно до постанови Кабінету Міністрів від 23 жовтня 2023 року № 1109 "Про підготовку до запровадження умов оплати праці державних службовців на основі класифікації посад у 2024 році". Другим етапом стало затвердження схеми посадових окладів на посадах державної служби з урахуванням сімей і рівнів посад, юрисдикції та типів державних органів та переліку типових посад державної служби в межах рівнів посад згідно з постановою Кабінету Міністрів від 29 грудня 2023 року № 1409 "Питання оплати праці державних службовців на основі класифікації посад у 2024 році".

Опис реформи: Реформа має змінити принципи та умови оплати праці, запровадити обґрунтовану функціональну класифікацію посад, запровадити систему моніторингу та перегляду заробітної плати на основі точних даних. Реформа здійснюватиметься на основі чітко визначених фінансових рамок у поєднанні з ефективною чисельністю персоналу.

Реформа враховує статус незалежних органів і гарантує, що нові правила формування заробітної плати, встановлені в цих установах, таких як антикорупційні органи, не підривають ефективність і незалежність цих органів, що може призвести до відтоку професійного персоналу та корупційних ризиків.

Існує ряд ключових кроків реформи, які складаються з необхідних законодавчих змін до Закону України "Про державну службу", а також прийняття відповідних підзаконних актів.

Зміни до Закону України "Про державну службу" спрямовані на запровадження єдиних підходів до оплати праці на основі класифікації посад, зокрема шляхом:

- впровадження оплати праці на основі класифікації посад за функціональними напрямками;
- поділ заробітної плати на сталу або гарантовану частину (не менше 70%) і варіативну (не більше 30%);
- зниження надбавки за вислугу років з 50% до 30%.

Підзаконними актами буде врегульовано класифікацію посад державної служби за функціональним принципом та принципом рівної оплати за однакову працю, встановлено чітку систему посадових окладів, яка гарантуватиме сталість не менше 70% загальної заробітної плати державних службовців. Підзаконними актами буде передбачено: визначення переліку сімей та рівнів посад державної служби для класифікації посад державної служби; опис основних функцій типових посад державної служби в межах сімей та рівнів посад; визначення класифікаційних кодів

посад державної служби; визначення загальних вимог до класифікації посад; опис етапів і порядку класифікації посад; визначення порядку направлення результатів класифікації посад на затвердження тощо.

Відповідальними за цю реформу є Національне агентство з питань державної служби та Міністерство фінансів.

Потенційний вплив реформи: Реалізація реформи призведе до встановлення прозорої та справедливої системи винагороди, що ґрунтується на класифікації посад, стабільної та передбачуваної заробітної плати для державних службовців, щонайменше 70% сталого доходу, і, таким чином, зменшення дискреції керівників при визначенні загального доходу державних службовців. Це також призведе до підвищення конкурентоспроможності заробітної плати державних службовців на ринку праці. Зробивши більш прозорою та справедливою оплату праці державних службовців, ця реформа допоможе залучити нові таланти, пом'якшить тенденцію плинності та відтоку державних службовців, а також посилить роль держави як роботодавця.

Реформа 2. Процедура відбору на державну службу

Стан справ і контекст: Професійна та дієздатна державна служба є ключовим елементом процесу відновлення. Система органів державної влади є одним із найбільших роботодавців в Україні, але розвитку державної служби перешкоджають численні виклики, такі як тимчасове призупинення конкурсних процедур через воєнний стан, дефіцит кваліфікованих фахівців на ринку праці через масовий виїзд українців за кордон, а також висока плинність кадрів у зазначених вище органах.

Відкриті конкурси на зайняття посад державної служби були припинені під час пандемії COVID-19, потім ненадовго відновлені, а в умовах воєнного стану – знову офіційно припинені з міркувань безпеки. Водночас у цей час багато інституцій публічної влади за власною ініціативою застосовують практику добору кадрів на основі рівня професійних компетентностей, особистих якостей і досягнень кандидатів на зайняття посади.

Відновлення меритократичної процедури добору державних службовців матиме вирішальне значення для забезпечення суспільної довіри та залучення високопрофесійних кадрів на державну службу. Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII "Про державну службу" є достатньою правовою основою для управління персоналом у державному управлінні, у тому числі для добору кадрів на основі відкритого конкурсу.

Водночас залишається простір для покращення якості цього процесу, що призведе до оновлення системи конкурсних процедур з урахуванням професійної відповідності кандидатів на зайняття посад. Процедура проведення конкурсів на зайняття посад державної служби, яка діяла до початку воєнного стану, в цілому приведена у відповідність до європейських стандартів, але вона й надалі потребує вдосконалення.

Уряд продовжуватиме подальше оновлення методів добору на основі європейських принципів державного управління, найкращих практик найму працівників, здатних професійно виконувати посадові обов'язки, та уроків, винесених з успішних прикладів добору в Україні. Це відбуватиметься паралельно з підготовкою до відновлення конкурсних процедур для всіх державних службовців.

Опис реформи: Реформа складається з трьох послідовних кроків, пов'язаних із відновленням процедур добору та прийняття на роботу на основі професійних компетентностей:

- ухвалення та внесення змін до необхідного законодавства для вдосконалення процедур вступу, проходження та звільнення з державної служби на основі меритократичних принципів;
- поступове відновлення процедур конкурсного відбору на основі професійних компетентностей і здібностей кандидатів для всіх категорій державних службовців (починаючи з категорії А й поступово охоплюючи категорії Б і В), на підконтрольній Україні території, де немає бойових дій;
- відповідне методичне забезпечення цього процесу.

У рамках цієї реформи Україна поетапно удосконалюватиме попередні конкурсні процедури відбору на основі професійних компетентностей кандидатів, враховуючи отриманий досвід та дотримуючись рекомендацій ОЕСР (SIGMA).

Основними напрямами оновлення процедури конкурсного добору є:

- узгодження конкурсних процедур з принципами державного управління ОЕСР (SIGMA) та створення необхідної інституційної спроможності для впровадження таких процедур;
- практична реалізація принципу доброчесності під час конкурсних процедур;
- автоматизація конкурсної процедури;
- покращення добору й пошуку потенційних кандидатів;
- забезпечення відкритості та прозорості конкурсної процедури шляхом покращення взаємодії з кандидатами;
- забезпечення доступності конкурсу на зайняття посад державної служби для осіб з інвалідністю;
- професійна підготовка членів конкурсних комісій та працівників служб управління персоналом для проведення конкурсу на зайняття посад державної служби.

Потенційний вплив реформи: Запровадження прозорих процедур добору кадрів на державну службу на основі професійних компетентностей кандидатів має важливе значення для зміцнення довіри та прозорості на державній службі. Крім того, переосмислення та вдосконалення конкурсів на зайняття посад державної служби матиме вирішальне значення для залучення професіоналів і допоможе запобігти "кумівству" та корупції на державній службі.

За цю реформу відповідає Національне агентство з питань державної служби.

Реформа 3. Цифровізація управління державною службою та людськими ресурсами

Стан справ і контекст: Відбудова та відновлення України вимагатиме значного розвитку потенціалу державної служби, а наявність точних кадрових даних буде ключовим елементом. Важливо буде оптимізувати застарілі процедури в державній службі, і цифровізація сприятиме цьому процесу. З практичного погляду цифровізація передбачає перетворення паперових операцій у сфері управління персоналом на цифрові. Цифровізація необхідна для доповнення реформи оплати праці державних службовців, яка спиратиметься на точні дані та єдину систему нарахування заробітної плати.

Україна впроваджує три цифрові інструменти, пов’язані з цифровізацією HR-функції в державному управлінні. Розроблено та запущено інформаційну систему управління людськими ресурсами (HRMIS) як основний інструмент для цифровізації функцій управління персоналом на державній службі, у тому числі для нарахування заробітної плати. Система HRMIS була розроблена та впроваджена Національним агентством з питань державної служби. До HRMIS підключено більшість органів державного управління. Єдиний портал вакансій на державній службі, що працював до початку воєнного стану, мав єдине вікно для пошуку та подання заявок усіма кандидатами на посади державної служби. З початком війни його роботу було призупинено. Єдиний портал вакансій потребує модернізації з огляду на функціональність, взаємодію з різними реєстрами та системами, у тому числі HRMIS, та кібербезпеки. Нещодавно Уряд розпочав роботу над застосуванням послуг Єдиного державного вебпорталу електронних послуг “Дія” для державних службовців, що дозволить використовувати зручні сервіси та можливості Єдиного державного веб-порталу електронних послуг “Дія” для ідентифікації державних службовців та обміну між ними робочою інформацією.

Модернізація Єдиного порталу вакансій на державній службі також сприятиме добору кадрів на основі професійних компетентностей кандидатів. Крім того, ця ініціатива сприятиме розвитку кадрової політики на державній службі, що дозволить підвищити прозорість та підзвітність. Поступово функціонал Порталу буде розширюватися для забезпечення добору кадрів в органах місцевого самоврядування.

Опис реформи: Основними складовими реформи є продовження впровадження інформаційної системи управління персоналом (HRMIS) та відновлення роботи Єдиного порталу вакансій державної служби (career.gov.ua або його модифікованих версій), подальше розширення його функціональних можливостей для органів місцевого самоврядування.

У результаті цієї реформи використання HRMIS, включаючи функцію розрахунку заробітної плати, в усіх міністерствах і в усіх діючих інших центральних органах виконавчої влади та їх територіальних органах забезпечить поступове оновлення всіх застарілих систем IT HR.

Єдиний портал вакансій державної служби (career.gov.ua) буде доопрацьовано таким чином, щоб він був здатний формувати прозорі дані та статистику щодо всіх видів конкурсних процедур та вакансій. Оновлений функціонал Єдиного порталу дозволить розширити його функціональні можливості для розміщення вакансій органів місцевого самоврядування.

Відповідальними за цю реформу є Міністерство цифрової трансформації та Національне агентство з питань державної служби.

Потенційний вплив реформи: Реалізація реформи забезпечить цифровізацію діяльності органів влади, у тому числі щодо управління персоналом. Це, у свою чергу, забезпечить надання точних кадрових даних для кращого процесу прийняття рішень і розробки політики.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024-2027 роках

—

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

У цьому розділі пропонуються реформи та інвестиції, які є послідовною, всеосяжною та адекватно збалансованою відповіддю на загальні та конкретні цілі Ukraine Facility. Зокрема, вони поступово наблизять Україну до правил, стандартів, політики та практики Європейського Союзу у сфері державного управління, а також посилять ефективність державного управління та сприятимуть прозорості. Запропоновані реформи відповідають Цілі сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй № 16 "Сприяння побудові миролюбного и відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях". З місцевими та регіональними органами влади, партнерами та організаціями громадянського суспільства були проведені консультації щодо реформ, запропонованих у цьому розділі, і їхні пропозиції були включені в остаточну версію.

Цілі та заходи цього розділу узгоджуються з Планом заходів виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів від 9 лютого 2024 року № 133 (передбачено пунктами 4, 5, 6 Плану заходів).

За напрямом реформи системи оплати праці державних службовців 13 лютого 2023 року спільно з Комітетом Верховної Ради з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування проведено Круглий стіл на тему "Реформа системи оплати праці державних службовців як складова євроінтеграції України". Під час заходу обговорено стан реформи, законопроєкт про внесення змін до Закону України "Про державну службу" щодо впровадження єдиних підходів в оплаті праці державних службовців на основі класифікації посад (від 23 листопада 2022 року № 8222) та дорожню карту реформи. 14 червня 2023 року спільно з зазначеним Комітетом Верховної Ради відбулося "Обговорення Позиції SIGMA і ключових українських стейкхолдерів щодо впровадження єдиних підходів в оплаті праці державних службовців крізь призму законопроєкту № 8222". Заходи проведено із залученням широкого кола стейкхолдерів, представників громадськості, народних депутатів України, урядовців, представників міжнародних організацій, зокрема Програми співробітництва щодо належного врядування та верховенства права Представництва ЄС в Україні, Програми підтримки вдосконалення врядування та менеджменту (SIGMA) та Проєкту ЄС "Підтримка комплексної реформи державного управління в Україні" (EU4PAR).

За напрямом цифровізації управління державною службою та людськими ресурсами на регулярній основі проводяться робочі зустрічі, технічні координаційні наради з представниками Світового банку щодо впровадження HRMIS, узгодження необхідних документів II фази реалізації проєкту з впровадження HRMIS.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Реформа оплати праці державних службовців	Реалізація реформи принесе такі результати: - впровадження прозорої та справедливої системи оплати праці на основі функціональної класифікації посад; - забезпечення стабільної та прогнозованої заробітної плати державних службовців; - зменшення можливості зловживання дискрецією керівниками при визначенні заробітної плати державних службовців; - підвищення конкурентоспроможності заробітної плати державних службовців на ринку праці.	Основи — реформа державного управління	Набрання чинності законодавчими змінами щодо реформи оплати праці в державній службі	Національне агентство з питань державної служби за участі Міністерства фінансів	Набрання чинності законодавства (включаючи підзаконні нормативно-правові акти), що відповідає принципам державного управління, викладеним у програмі Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, SIGMA). Зазначене законодавство повинно забезпечити: - впровадження оплати праці на основі класифікації посад за функціональним спрямуванням; - чітке розділення заробітної плати на фіксовану, або гарантовану, частину (не менше 70%) і варіативну частину (не більше 30%); - зниження надбавки за вислугу років з 50% до 30%.	1 квартал 2025 року
Реформа 2. Процедура відбору на державну службу	Реформа здійснюватиметься шляхом перегляду конкурсних процедур на зайняття вакантних посад державної служби та їх узгодження з принципами державного управління ОЕСР (SIGMA) для забезпечення поступового відновлення конкурсів для державних службовців на основі врахування професійних компетентностей. Реалізація реформи принесе такі результати: - покращення процедур добору на основі європейських принципів державного управління, найкращих практик і досвіду, отриманого в Україні; - поступове відновлення конкурсів на	Основи — реформа державного управління	Набрання чинності змінами до законодавства щодо удосконалення порядку вступу, проходження та звільнення з державної служби	Національне агентство з питань державної служби	Набрання чинності законодавства (включаючи підзаконні нормативно-правові акти), яким передбачено удосконалення порядку вступу, проходження та припинення державної служби. Зазначене законодавство має відповідати принципам державного управління ОЕСР (SIGMA), що стосуються процедур добору на основі професійних компетентностей.	3 квартал 2025 року
			Відновлення набору на державну службу з урахуванням професійних компетентностей	Національне агентство з питань державної служби	Відновлення відбору на зайняття вакантних посад з урахуванням професійних компетентностей для всіх державних службовців здійснюватиметься поступово в три етапи: 1) на посади державної служби категорії "А"; 2) на посади державної служби категорії	3 квартал 2026 року

	основі врахування професійних компетентностей відповідно до переглянутих процедур, починаючи з посад державної служби категорії "А"" і переходячи до відновлення відбору на вакантні посади для всіх державних службовців.				"Б" (на підконтрольній Україні території, де не ведуться бойові дії); 3) на посади державної служби категорії "В" (на підконтрольній Україні території, де не ведуться бойові дії).	
Реформа 3. Цифровізація управління державною службою та людськими ресурсами	Ця реформа націлена на цифровізацію функцій управління персоналом у сфері державної служби, зосереджуючи увагу на інформаційній системі управління персоналом (HRMIS) та Єдиному порталі вакансій державної служби. Реформа: - розглядає функціональні та технічні проблеми користувачів інформаційної системи управління людськими ресурсами (HRMIS), щоб забезпечити її повну функціональність, ефективність і безпеку. - спрямована на повне впровадження та використання в державних установах інформаційної системи управління персоналом (HRMIS), включаючи модуль оплати праці. - спрямована на виконання кадрової діяльності в державних установах в HRMIS та поступове оновлення застарілих кадрових IT систем.	Основи — реформа державного управління	Повноцінний запуск та використання інформаційної системи управління людськими ресурсами (HRMIS)	Міністерство цифрової трансформації за участі Національного агентства з питань державної служби	Інформаційна система управління людськими ресурсами (HRMIS) працює та використовується в усіх міністерствах та в усіх діючих інших центральних органах виконавчої влади та їх територіальних органах.	1 квартал 2026 року
			Відновлення роботи та модернізація Єдиного порталу вакансій державної служби (career.gov.ua)	Національне агентство з питань державної служби	Роботу Єдиного порталу вакансій державної служби (career.gov.ua) відновлено. Портал працює в повному обсязі і може генерувати статистику всіх вакансій та призначень.	1 квартал 2026 року

РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ

1. Стан справ

Наявність ефективної системи управління державними фінансами має життєво важливе значення для впровадження структурних економічних реформ і прискорення соціально-економічного відновлення України, зокрема на шляху до інклюзивної та ресурсоефективної економіки. З початку повномасштабного збройного вторгнення Росії в 2022 році управління державними фінансами зіткнулося з надзвичайними викликами, але Україна продемонструвала надзвичайну стійкість і адаптивність для забезпечення стабільності. Зовнішня підтримка разом з пожвавленням ринку внутрішнього боргу дозволила Уряду покрити значний бюджетний дефіцит, не вдаючись до емісії. Дефіцит державного бюджету зріс до 914,9 млрд грн у 2022 році (близько 17,5% ВВП), профінансований за рахунок міжнародних грантів та пільгового фінансування на загальну суму близько 29,5 млрд євро. Державний та гарантований державою борг у 2022 році зріс на 18,2 млрд євро (77,8% ВВП). Державний борг у 2022 році зріс на 19,0 млрд євро або 1 352,4 млрд грн (70,9% ВВП), гарантований державою борг зменшився на 0,75 млрд євро (6,9% ВВП). Війна серйозно вплинула на стабільність державних фінансів, зменшивши доходи через скорочення економічної активності, структурні та політичні зміни. Водночас вона призвела до збільшення витрат на оборону, що створило додатковий тиск на бюджет. У майбутньому Україні потрібно буде вирішувати проблеми, пов’язані з пошкодженням критично важливої інфраструктури та житла, а також з гуманітарною кризою.

Макроекономічна стабільність, досягнута в довоєнні роки, вжиті фіскальні заходи та фінансова підтримка зовнішніх партнерів дозволяють Україні пройти цей надзвичайно складний період з прийнятним рівнем бюджетного дефіциту. Однак для забезпечення подальшого відновлення та економічного зростання, а також реалізації євроінтеграційного курсу в післявоєнній Україні необхідно повернутися до виваженої фіскальної політики, підвищити ефективність видатків та податкового адміністрування, зменшити роль держави в економіці та покращити інвестиційний клімат.

Податкові надходження державного бюджету у 2022 році скоротилися на 14,2%, тоді як видатки зросли на 81,4%. І все це в той час, коли Україна втратила доступ до міжнародних ринків капіталу. Війна звела нанівець здобутки від значної фіскальної консолідації, досягнутої з 2017 року, протягом якої державний та гарантований державою борг скоротився з близько 81% ВВП у 2016 році до 49% у 2021 році. Внаслідок значних запозичень, а також падіння номінального ВВП, загальний державний борг сягнув 77,8% ВВП на кінець 2022 року. Надалі Україні потрібно буде забезпечити достатні запаси ліквідності, задовольнити свої потреби у фінансуванні та відновити боргову стійкість у середньостроковій перспективі. Лише на 2023 рік нагальні потреби для швидкого відновлення у пріоритетних сферах, визначених Урядом, Світовим банком, Європейською Комісією та ООН у спільному звіті RDNA3, становили близько 13,9 млрд євро. Потреба у фінансуванні з Державного бюджету на 2024-2026 роки становить 115 млрд євро. У 2024–2026 роках Україна продовжить фокусуватися на залученні довгострокового пільгового зовнішнього фінансування та максимізації частки грантів офіційного сектору. Так, планується залучити пільгових зовнішніх позик на суму 87 млрд євро.

Україна узгодила з МВФ чотирирічну програму підтримки на суму 11,6 млрд спеціальних прав запозичення (далі – СПЗ) (близько 14,4 млрд євро) з метою консолідації політики, спрямованої на

підтримку фіскальної, зовнішньої, цінової та фінансової стабільності, сприяння економічному відновленню, а також удосконалення управління та зміцнення інституцій для сприяння довгостроковому зростанню в контексті післявоєнної відбудови та на шляху України до вступу в Європейський Союз.

Наразі триває кілька реформ, оскільки Стратегія управління державними фінансами значно просунулася вперед з моменту прийняття першої версії в 2013 році. Ухвалення останньої Стратегії та Плану дій з управління державними фінансами на 2022–2025 роки стало ще одним важливим кроком уперед, оскільки вона відповідає Методології державних видатків та фінансової підзвітності, стандартам Європейського Союзу та найкращим міжнародним практикам. Запровадження середньострокового бюджетного планування у 2018 році заклало основу для фіскальної стабільності та стійкості. Схвалення трирічної бюджетної декларації на 2022–2024 роки із застосуванням до бюджету 2022 року є демонстрацією відданості довгостроковому фіскальному плануванню. Починаючи з 2017 року Україна постійно підвищує бюджетну прозорість, досягнувши 23-ї позиції в рейтингу Індексу відкритості бюджету за 2021 рік серед 120 країн і приєднавшись до групи країн з доступною бюджетною інформацією та належним бюджетним наглядом. Законодавча база та вищий орган фінансового контролю забезпечують нагляд протягом усього бюджетного процесу. Виконуючи зобов'язання в рамках Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Україна посилила мобілізацію внутрішніх доходів через податкові та митні органи. Залишаються певні прогалини в узгодженні законодавства щодо податку на додану вартість (далі – ПДВ) та акцизних зборів, а також правил протидії ухиленню від сплати податків. Митні процедури потребують подальшого узгодження, а ІТ-інфраструктура митної адміністрації потребує оновлення до рівня сумісності з ІТ-системами Європейського Союзу. Система управління публічними інвестиціями покращується, але потребує вирішення таких проблем, як фрагментація, недостатній рівень належної обачності та інституційні механізми. Дорожня карта реформування системи публічних інвестиціями була ухвалена Урядом 22 грудня 2023 року, і наразі ми працюємо над розробкою Плану заходів щодо реалізації Дорожньої карти реформування системи управління публічних інвестиціями.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024–2027 роках

Потреби в реформуванні системи управління державними фінансами є багатогранними і охоплюють різні аспекти фіскального управління та адміністрування. Вони спрямовані на підвищення макроекономічної та фінансової стійкості України, забезпечення ефективного використання державних коштів, наближення до стандартів Європейського Союзу та сприяння сталому зростанню. Значний прогрес, досягнутий Україною у цій сфері, починаючи з 2017 року, був суттєво ускладнений війною, коли багато реформ, таких як повноцінне впровадження середньострокового бюджетного планування, стратегічного планування та бюджетування, орієнтованого на результат, були призупинені разом із необхідною розбудовою спроможності. Тому ключовими пріоритетами на майбутнє буде відновлення процесів і практик системи управління державними фінансами, призупинених війною, та закладення підвалин для масштабного відновлення країни.

Реформи у цій сфері визначаються трьома основними комплексними стратегічними документами: Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки, Національною стратегією доходів до 2030 року та Середньостроковою стратегією управління державним боргом на 2024–2026 роки.

Ключові реформи включають впровадження НСД для збільшення податкових надходжень, відновлення середньострокового бюджетного планування для забезпечення стабільності та ефективності розподілу ресурсів, регулярні огляди витрат для підвищення ефективності бюджетних видатків та надання державних послуг, запровадження управління фіскальними ризиками для місцевих бюджетів для зменшення фінансової вразливості, а також комплексну реформу управління публічними інвестиціями, спрямовану на стратегічне узгодження та прозорий відбір проєктів. Подальші реформи спрямовані на підвищення прозорості та підзвітності у використанні ресурсів. Розробка Середньострокової стратегії управління державним боргом має на меті ефективне та стале управління боргом з одночасною підтримкою зусиль України з відновлення та ринкової інтеграції. Україна також просуватиме реформу митниці, включаючи подальшу гармонізацію та діджиталізацію митних процедур. Ці реформи разом сприяють подоланню соціальних, економічних та екологічних наслідків війни, підвищенню стійкості, наближенню до стандартів Європейського Союзу та просуванню належного врядування та сталого розвитку, як зазначено в цілях Ukraine Facility.

Крім того, будуть проведені важливі реформи у сфері управління державними фінансами:

- гармонізація режимів ПДВ та акцизного податку із законодавством Європейського Союзу - податкові правила Європейського Союзу охоплюють податок на додану вартість, акцизні збори та деякі аспекти корпоративного оподаткування. Вони також стосуються співпраці між податковими адміністраціями, включаючи обмін інформацією для запобігання ухиленню від сплати податків. Гармонізація системи ПДВ, яка є вимогою вступу до Європейського Союзу, сприятиме участі України в єдиному ринку Європейського Союзу. Приведення акцизного законодавства у відповідність до законодавства Європейського Союзу, ймовірно, призведе до збільшення надходжень до бюджету завдяки вищим ставкам та ширшій базі оподаткування енергетичних продуктів. Приведення податкового законодавства України у відповідність до вимог законодавства Європейського Союзу щодо протидії ухиленню від сплати податків (Директива щодо протидії ухиленню від сплати податків). В рамках реалізації НСД Україна прийме новий Митний кодекс, що буде узгоджений з Митним кодексом Європейського Союзу;

- цифровізація діяльності Державної податкової служби та Державної митної служби шляхом ухвалення та реалізації планів цифровізації цих двох органів;

- впровадження єдиного вікна для митниці та електронного обміну даними (EDI) з країнами ЄС для сприяння торгівлі;

- розробка та забезпечення реалізації комплексної реформи митниці, включаючи гармонізацію нормативно-правової бази із законодавством Європейського Союзу (у тому числі криміналізацію великих обсягів контрабанди), цифровізацію митних процедур, а також впровадження антикорупційних інструментів;

- завершення етичної та професійної атестації осіб, які будуть найняті на роботу в Державну митну службу (та переатестації тих, хто вже там працює). Удосконалення процесу відбору керівництва Державної митної служби з метою забезпечення прозорого та заснованого на особистих заслугах процесу, що передбачає активну участь міжнародних експертів. Створення авторитетного дисциплінарного комітету та заміщення співробітників, які не

відповідають етичним та професійним стандартам. Реорганізація та збільшення штатної чисельності підрозділу з питань внутрішніх справ Державної податкової служби;

- удосконалення кадрової та компенсаційної політики, створення інноваційних структур у межах Державної митної служби для виконання різних функціональних завдань, передача повноважень з перевірки митних документів з прикордонних пунктів пропуску до внутрішніх підрозділів тощо. Підґрунтя для цих реформ вже закладено завдяки технічній допомозі МВФ, наданої у 2023 році, а також опитуванню щодо ставлення до сплати податків, проведеному у грудні 2022 року;

- продовження вдосконалення механізмів фінансування соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, підтримки бізнесу, в тому числі за результатами проведених оглядів видатків. Це включатиме реформування пенсійної системи, виплат по інвалідності, вищої освіти тощо, в тому числі з метою забезпечення їхньої фіскальної стійкості. Україна підготувала концептуальну записку щодо реформи соціального захисту в січні 2023 року відповідно до умов програми МВФ та за технічної підтримки Світового банку. Запропоновані реформи в сфері соціального захисту будуть узгоджені з діяльністю МВФ та Світового банку;

- затвердження Дорожньої карти реформування управління публічними інвестиціями, що заснована на рекомендаціях Звіту про діагностичну оцінку управління інвестиціями (PIMDA) Світового банку. Дорожня карта зміцнить інституційну основу управління публічними інвестиціями, чітко визначивши функції всіх учасників на всіх етапах циклу інвестиційного проєкту. Завдяки цьому Міністерство фінансів відіграватиме роль контролюючого органу, гарантуючи, що лише проєкти, оцінені та відібрані відповідно до встановлених правил, отримають бюджетне фінансування. Дорожня карта має спростити процедури прийняття рішень, уніфікувати підходи до оцінки та відбору проєктів незалежно від джерел фінансування, забезпечити створення єдиного проєктного портфелю, а також покращити процес звітності та нагляду. Буде створено IT-середовище для прозорого циклу управління проєктами, яке буде доступне для ознайомлення громадськості та дозволить: 1) подавати електронні заявки; 2) здійснювати моніторинг фінансування; 3) забезпечувати аудиторський контроль. За запитом Європейське управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству (далі – OLAF) отримає доступ до інформації в рамках виконання своєї слідчої місії.

- удосконалення систем фінансового контролю, а також забезпечення взаємодоповнюваності та синергії між різними видами аудиторської та контрольної діяльності;

- посилення ефективності та рівня компетентності Державної аудиторської служби на основі перегляду її функціоналу;

- розробка інтегрованої IT-платформи для ведення бухгалтерського обліку в державному секторі, яка забезпечить уніфіковане безкоштовне програмне забезпечення бухгалтерського обліку для суб’єктів державного сектору, наявність аналітичних засобів для підвищення якості прийняття рішень, а також наявність первинної облікової інформації в єдиній системі для полегшення консолідації фінансової звітності;

- посилення моніторингу фіскальних ризиків, на першому етапі зосередившись на державних гарантіях та умовних зобов'язаннях державних компаній. Реформа має на меті посилити функцію Міністерства фінансів щодо моніторингу та оцінки фіскальних ризиків на довгострокову перспективу. Першим кроком буде реформування сфери державних гарантій та зобов'язань, пов'язаних з державними компаніями. Фіскальні ризики, пов'язані з державними компаніями, потребують активного управління ними. Для цього Уряд вживатиме заходів, які включатимуть вдосконалення системи оцінки та управління ризиками, пов'язаними з гарантіями для державних компаній, а також покращення загальної системи управління державними компаніями;

- розширення моніторингу фіскальних ризиків на державно-приватні партнерства (ДПП), демографічні тенденції тощо. ДПП може відіграти ключову роль у забезпеченні достатніх ресурсів для реконструкції та відновлення. Враховуючи потенційні фіскальні витрати та ризики непередбачуваних зобов'язань, що виникають у результаті ДПП, як щодо окремих проєктів, так і щодо портфеля ДПП, вони повинні підлягати послідовному та систематичному моніторингу фіскальних ризиків. Крім того, система моніторингу фіскальних ризиків повинна бути достатньо гнучкою і мати достатній потенціал у Міністерстві фінансів, щоб враховувати нові фактори суттєвих фіскальних ризиків, такі як демографічні тенденції, але не обмежуючись ними. Краща інтеграція системи управління фіскальними ризиками та бюджетної системи протягом усього циклу бюджетного процесу також є критично важливою, починаючи з початкового етапу, коли як центральний, так і місцеві органи влади готують свої плани видатків;

- подальше впровадження фіскальної децентралізації з метою зміцнення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування. Це передбачає чітке розмежування повноважень між різними рівнями влади з метою уникнення будь-якої двозначності, що супроводжуватиметься переглядом Міністерством фінансів системи горизонтального вирівнювання відповідно до нових реалій. Також буде розроблено нову модель розподілу податку на доходи фізичних осіб з метою вдосконалення механізму фінансування делегованих повноважень та зміцнення ресурсної бази місцевих бюджетів. Реалізація цих заходів потребуватиме наявності точних даних про фактичну чисельність населення територіальних громад. Водночас, збільшення повноважень та ресурсів органів місцевого самоврядування вимагатиме посилення відповідальності за їх використання, для чого буде вдосконалено систему фінансового контролю за місцевими бюджетами, включаючи розвиток внутрішнього контролю і аудиту на місцевому рівні;

- забезпечення більшої ефективності та адресності бюджетних видатків через постійний моніторинг та верифікацію державних виплат Міністерством фінансів. Цей процес встановлений законом і передбачає перевірку підстав для призначення різних видів виплат і пільг з бюджету та відповідності їхніх одержувачів встановленим критеріям за допомогою спеціальної ІТ-платформи. Покриття поточного процесу верифікації, який фокусується переважно на соціальних виплатах, буде розширено за рахунок включення виплат за програмою медичних гарантій, а також програм прямої підтримки бізнесу тощо. Це забезпечить додатковий рівень контролю за витрачанням бюджетних коштів, у тому числі за рахунок зовнішньої допомоги;

- підвищення повноти та достовірності даних фінансової звітності в державному секторі шляхом подальшого приведення національних стандартів бухгалтерського обліку в державному секторі до міжнародних стандартів та удосконалення методології складання консолідованої фінансової звітності з урахуванням кращих міжнародних практик.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Удосконалення управління доходами

Стан справ і контекст: Україна забезпечить макроекономічну та фінансову стабільність, продовжуючи наближення до вимог Європейського Союзу. Для мобілізації податкових надходжень під час воєнного стану та подальшого збільшення збору податків після його завершення або скасування вона шукатиме шляхи збільшення доходів внутрішнього бюджету на стійкій основі, покращення збору податків шляхом усунення існуючих податкових прогалин, підвищення рівня дотримання податкового законодавства та боротьби з тіньовою економікою. Стабільні податкові надходження будуть необхідні для фінансування першочергових витрат воєнного часу, а також негайного відновлення, реконструкції та модернізації. Крім того, Україна запровадить міжнародні стандарти оподаткування для запобігання розмиванню податкової бази та виведенню прибутку з-під оподаткування. Вона продовжить гармонізацію національного податкового та митного законодавства з Європейського Союзу.

Опис реформи: Першим етапом реформи є схвалення Урядом Національної стратегії доходів на 2024 – 2030 роки. Стратегія передбачає, серед іншого, заходи щодо внесення змін до податкового законодавства відповідно до вимог Європейського Союзу щодо податку на додану вартість, акцизів та заходів боротьби зі зловживаннями відповідно до Директиви з протидії ухиленню від сплати податків ЕС/2016/1164 від 12 липня 2016 року (ATAD), а також заходи щодо внесення змін до національного законодавства з питань оподаткування доходів фізичних осіб. Стратегія має на меті покращити мобілізацію внутрішніх доходів шляхом усунення існуючих податкових прогалин, підвищення рівня дотримання законодавства та боротьби з тіньовою економікою. Стратегія містить пропозицію щодо стратегічного плану цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Державної податкової служби (IT-стратегія для Державної податкової служби) та заходів із реформування оподаткування майна.

На другому етапі, до 4 кварталу 2024 року Україна ухвалить довгостроковий Національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Державної податкової служби (IT-стратегія для Державної податкової служби), відповідно до рекомендацій Національної стратегії доходів на 2024–2030 роки. В рамках НСД Україна передбачає прийняття до 2 кварталу 2024 року довгострокового Національного стратегічного плану цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Державної митної служби (IT-стратегія для Державної митної служби), який заснований на багаторічному стратегічному плані Європейського Союзу для митниці (MASP-C), що є інструментом управління та планування, який визначає розвиток електронних митних систем у межах усього Європейського Союзу. Реалізація IT-стратегії для митної адміністрації має включати розробку функціональних і технічних специфікацій для нових електронних систем на основі найкращих практик Європейського Союзу, впровадження Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS). Міністерство фінансів та Державна митна служба відповідатимуть за реалізацію реформи.

Потенційний вплив реформи: Прийняття Національної стратегії доходів до 2030 року сприятиме досягненню фіскальних цілей та середньостроковому бюджетному плануванню, які спрямовані на скорочення державного боргу, зменшення дефіциту бюджету та підтримання тенденції до зниження його відсоткового відношення до ВВП. Стратегія також слугуватиме орієнтиром для Уряду в процесі бюджетування, а також інструментом комунікації для всіх зацікавлених сторін щодо розвитку податкової та митної політики та адміністрування. Прийняття Національної стратегії доходів демонструє наміри Уряду знайти шляхи для збільшення бюджетних надходжень на стійкій основі шляхом закриття існуючих можливостей для ухилення від сплати податків та боротьби з тіньовою економікою. Стратегія має на меті покращити ставлення громадськості та платників податків до повноти сплати податкових та митних платежів, а також їх сприйняття податкового та митного адміністрування. Крім того, реалізація планів з діджиталізації податкової та митної служб створить умови для покращення надання послуг, а також зменшить ризики.

Реформа 2. Удосконалення управління державними фінансами

Стан справ і контекст: У 2018-2021 роках в управлінні державними фінансами України було досягнуто значного прогресу, зокрема запроваджено середньострокове бюджетне планування та трансформовано систему адміністрування податків відповідно до законодавства Європейського Союзу. Міністерство фінансів та відповідні органи влади вже розпочали поступове відновлення процесів реформування системи управління державними фінансами, призупинених у 2022 році, з метою подальшого зміцнення стійкості державних фінансів та підвищення ефективності державних видатків для забезпечення можливостей для відновлення та подальшого наближення до критеріїв членства в Європейському Союзі.

Опис реформи: Метою Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки є побудова сучасної, стійкої та ефективної системи управління державними фінансами, спрямованої на забезпечення фінансової стабільності держави та створення умов для сталого зростання соціально інклюзивної економіки шляхом підвищення ефективності мобілізації та витрачання державних коштів.

Стратегія реформування системи управління державними фінансами передбачає відновлення середньострокового бюджетного планування з 2024 року для забезпечення передбачуваності бюджетної політики, що має вирішальне значення, оскільки забезпечує необхідну фіскальну передбачуваність і стабільність, уможливлює ефективний розподіл ресурсів та підтримує довгострокову економічну стійкість і зростання. Відповідно до Стратегії управління державними фінансами на 2022-2025 роки, Україна поновить середньострокове бюджетне планування на державному рівні. Уряд у 2 кварталі 2024 року ухвалить Бюджетну декларацію на 2025-2027 роки. Бюджетна декларація включатиме положення про фіскальні ризики щодо ключових фіскальних ризиків, пов'язаних з державними компаніями, державними гарантіями, непередбаченими зобов'язаннями та ДПП.

Стратегія управління державними фінансами спрямована на підвищення ефективності бюджетних видатків і надання державних послуг та їх узгодженості з цілями державної політики шляхом проведення регулярних оглядів видатків. Відповідно до Стратегії управління державними фінансами, Уряд щорічно ухвалює рішення про проведення огляду витрат, базуючись на методології, розробленій відповідно до стандартів ОЕСР. Сфери, в яких будуть проводитися огляди витрат, будуть чітко визначені заздалегідь, з особливою увагою до тих сфер, які мають

найбільший вплив на державні видатки, таких як соціальний захист, освіта, охорона здоров'я, бізнес-середовище/підтримка малого та середнього бізнесу, сільське господарство, енергетика, тощо. Огляди витрат проводитимуться головними розпорядниками бюджетних коштів, визначеними рішенням Уряду на відповідний рік. Удосконалення процесу та проведення регулярних оглядів витрат державного бюджету необхідне, зокрема, для повної інтеграції в бюджетний процес та встановлення періодичності оглядів, підвищення відповідальності та залучення головних розпорядників бюджетних коштів до проведення оглядів. Метою таких оглядів має бути забезпечення фіскального простору для додаткових державних інвестицій, що фінансуються за рахунок внутрішніх джерел, та пріоритетних поточних видатків.

Стратегія управління державними фінансами також передбачає подальше посилення управління фіскальними ризиками в частині визначення порядку та методології управління фіскальними ризиками місцевих бюджетів на доповнення до вже проведеної роботи з розбудови системи управління фіскальними ризиками державного бюджету, пов'язаними з державними компаніями, державними гарантіями, непередбачуваними зобов'язаннями. Це потребуватиме внесення змін до Бюджетного кодексу щодо визначення порядку управління фіскальними ризиками місцевих бюджетів. Такі зміни мають містити положення щодо визначення суб'єктів управління фіскальними ризиками місцевих бюджетів, порядку взаємодії суб'єктів управління фіскальними ризиками місцевих бюджетів, а також порядок взаємодії суб'єктів управління фіскальними ризиками місцевих бюджетів. Реалізація цього кроку має бути завершена до 4 кварталу 2026 року.

Стратегія управління державними фінансами передбачає заходи з цифровізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі шляхом розробки та запровадження інтегрованої IT-платформи для ведення бухгалтерського обліку з метою впорядкування бухгалтерської практики в усьому державному секторі. За цей крок відповідатиме Міністерство фінансів.

Потенційний вплив реформи: Результатом реформи має стати більш ефективна система управління державними фінансами, яка разом з реформованою системою державного управління сприятиме сталому соціально-економічному розвитку держави, підвищенню конкурентоспроможності економіки та динамічній інтеграції України до міжнародних ринків, у тому числі до спільного ринку країн-членів Європейського Союзу. Ця реформа також має сприяти наближенню до законодавства Європейського Союзу у сфері бюджетного права, яке регулює доступність фіскальних даних, процеси підготовки бюджету, фіскальні правила тощо.

Реформа 3. Удосконалення управління державним боргом

Стан справ і контекст: Зовнішня підтримка разом із пожвавленням внутрішнього боргового ринку дозволила Уряду покрити значний бюджетний дефіцит, не вдаючись до емісійного фінансування. Міжнародна допомога у 2023 році становила 39,7 млрд євро. За прогнозом Комісії, державний та гарантований державою борг буде поступово зростати до 2025 року. Враховуючи значні бюджетні дефіцити кілька років поспіль та їх фінансування переважно за рахунок боргу, а також скорочення грантової підтримки в середньостроковій перспективі, борг наблизиться до 100% ВВП у 2025 році. Чинна Середньострокова стратегія управління державним боргом датована 27 жовтнем 2023 року.

Опис реформи: Уряд ухвалить оновлену Середньострокову стратегію управління державним боргом, яка визначить основні завдання та заходи з управління державним боргом на

середньострокову перспективу з метою підвищення прозорості політики управління державним боргом та ефективності управління державним боргом. Вона також передбачатиме аналіз механізмів управління державним боргом, що дозволить Україні реалізувати заходи, спрямовані на забезпечення боргової стійкості країни та зниження ризиків, одночасно задовольняючи потреби у фінансуванні бюджету та надаючи можливість ринку облігацій відігравати активну роль у фазі відновлення.

У майбутньому довоєнні пріоритети, такі як збільшення частки державного боргу, деномінованого в національній валюті, та забезпечення безперебійного платіжного балансу, залишатимуться важливими.

Ця реформа передбачатиме розробку Міністерством фінансів Стратегії управління державним боргом на 2026–2028 роки та її затвердження Урядом. Цей захід буде реалізовано до 4 кварталу 2025 року.

Потенційний вплив реформи: Стабільність державного боргу є важливою передумовою загальної макрофінансової стабільності та створення сприятливого середовища для державних і приватних інвестицій.

Реформа 4. Удосконалення управління державними інвестиціями

Стан справ і контекст: Публічні інвестиції ставатимуть дедалі важливішими для підтримки відновлення та швидкої післявоєнної реконструкції, підвищення стійкості та довгострокового зростання, а також для задоволення потреб в інвестиціях у державну інфраструктуру. Управління публічними інвестиціями залишається однією зі сфер, яка потребує значного посилення. У своєму Звіті про діагностичну оцінку управління інвестиціями (PIMDA) за 2022 рік Світовий банк визначив основні недоліки, такі як фрагментація, низька спроможність здійснювати належний комплексний аналіз, корупційні ризики, відсутність стратегічної орієнтації та слабкі інституційні механізми, а також надав рекомендації щодо покращення ситуації. Дорожня карта реформування системи управління публічними інвестиціями, розроблена у тісній співпраці зі Світовим банком, була схвалена Урядом 22 грудня 2023 року. Наразі Міністерство фінансів працює над Планом заходів з реалізації Дорожньої карти реформування системи управління публічними інвестиціями. Розробка цієї Дорожньої карти є одним з структурних "маяків" в рамках програми розширеного фінансування МВФ.

Опис реформи: Ця реформа передбачає затвердження Плану заходів з реалізації Дорожньої карти реформування системи управління публічними інвестиціями на основі рекомендацій PIMDA Світового банку до 2 кварталу 2024 року. Україна надасть пріоритет плануванню державних інвестицій на основі стратегічних пріоритетів та середньострокової бюджетної перспективи, а також прозорому та економічно обґрунтованому відбору інвестиційних проєктів, насамперед для відновлення економіки. Реалізація Дорожньої карти зміцнить інституційну основу управління публічними інвестиціями, чітко визначивши ролі всіх учасників на всіх етапах циклу інвестиційного проєкту. Вона забезпечить чітке виконання Міністерством фінансів ролі контролюючого органу, який гарантуватиме, що лише проєкти, оцінені та відібрані відповідно до встановлених правил, підлягатимуть бюджетному фінансуванню. Це має спростити процедури прийняття рішень, уніфікувати підходи до оцінки та відбору проєктів незалежно від джерел фінансування, а також посилити звітність та нагляд.

Для реалізації Дорожньої карти Міністерство фінансів розробить План заходів, який включатиме послідовність і терміни виконання заходів, спрямованих на запровадження стратегічного планування державних інвестицій у тісному зв'язку з бюджетним плануванням, визначення ролей усіх учасників на всіх етапах циклу інвестиційного проєкту, уніфікації підходів до відбору, оцінки та моніторингу інвестиційних проєктів незалежно від джерел фінансування, що дасть змогу підготувати єдиний портфель проєктів, визначення критеріїв пріоритетності, які враховуватимуть визначені потреби, терміни реалізації проєктів, а також узгодженість із галузевими та/або регіональними стратегіями в контексті управління публічними інвестиціями. Цей захід буде завершено до 2 кварталу 2024 року.

Цифрові рішення будуть використовуватися для підтримки загального проєктного циклу з метою підвищення прозорості та підзвітності процесу публічних інвестицій. На першому етапі цифровізації в Україні буде розроблено та впроваджено інструмент цифрового управління, який надасть публічний доступ до даних про проєкти реконструкції на всіх етапах, включаючи планування, фінансування, закупівлі, будівництво та введення в експлуатацію, щоб забезпечити публічний та прозорий моніторинг проєкту, впровадження та кращу координацію зусиль з реконструкції між секторами. Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури буде завершено цей захід до 3 кварталу 2025 року.

Потенційний вплив реформи: Ефективне управління публічними інвестиціями з чітким розподілом ролей та обов'язків між основними зацікавленими сторонами сприятиме залученню іноземних та місцевих інвесторів, заохочуючи конкурентний та прозорий відбір проєктів. Чітко визначені стратегічні пріоритети публічних інвестицій та портфель оцінених інвестиційних проєктів стануть орієнтиром для всіх типів інвесторів та забезпечать більш ефективне використання ресурсів під час реконструкції. Буде впроваджено надійну систему моніторингу проєктів з високим ступенем цифровізації, в тому числі з використанням нової IT-системи бюджетного планування та моніторингу і цифрової екосистеми для підзвітного управління відновленням (DREAM), для надання інформації про реалізацію проєктів в режимі реального часу, що дозволить забезпечити прозорість, своєчасне виявлення перешкод і внесення необхідних коригувань.

Важливість координації та стимулювання процесів відновлення підкреслено Звітом Європейської Комісії щодо України в межах політики розширення ЄС 2023 року, що опублікований 8 листопада 2023 року, а саме Кластеру 1. Основні принципи процесу вступу до ЄС та розділу 22 Регіональна політика та координація структурних інструментів.

Реформа 5. Удосконалення систем аудиту та фінансового контролю

Стан справ і контекст: Розвиток системи аудиту та фінансового контролю відповідно до міжнародних стандартів і кращих практик передбачено Угодою про асоціацію та є однією з важливих умов вступу України до Європейського Союзу. Належне функціонування системи державного внутрішнього фінансового контролю сприятиме ефективному та результативному функціонуванню інституцій державного сектору, що, в свою чергу, сприятиме створенню умов для сталого економічного зростання. Подальший розвиток системи державного внутрішнього фінансового контролю є частиною стратегії реформування системи управління державними фінансами і тісно пов'язаний з іншими реформами у цій сфері, а також з реформою державного управління.

Опис реформи: Прийняття та набрання чинності змін до постанов Кабінету Міністрів чи інших законодавчих актів з питань державного фінансового контролю, які стосуватимуться, зокрема, таких напрямів:

- надання можливості Державній аудиторській службі забезпечити, що відомство має засоби для захисту фінансових інтересів ЄС, зокрема щодо коштів, що використовуються в рамках Компоненту І Плану України, із застосуванням міжнародних стандартів аудиту;

- посилення заходів щодо моніторингу процедур закупівель.

Реформа підвищить ефективність та якість роботи Державної аудиторської служби відповідно до практики Європейського Союзу та принципів фінансової інспекції SIGMA. На основі аналізу нормативно-правової бази, що регулює функції Державної аудиторської служби, та враховуючи принципи державного управління SIGMA, будуть внесені законодавчі зміни, які забезпечать більш чітке визначення мандату Державної аудиторської служби. Інституційна незалежність Державної аудиторської служби буде збережена. Міністерство фінансів та Державна аудиторська служба відповідатимуть за реалізацію цієї реформи, яка буде завершена до 4 кварталу 2025 року

Потенційний вплив реформи: Ця реформа допоможе забезпечити взаємодоповнюваність та синергію різних видів аудиторської та контролюючої діяльності, пов'язаної з державними коштами. Ефективна система фінансового контролю зміцнює довіру платників податків та інвесторів до того, що державні кошти використовуються раціонально і за призначенням. Необхідні гарантії та контроль на всіх етапах разом із посиленням відповідальності керівників допоможуть запобігти зловживанням та підвищити ефективність інвестицій.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024–2027 роках

—

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

Запропоновані реформи у сфері управління державними фінансами сприяють досягненню загальних цілей Ukraine Facility, зокрема подоланню соціальних, економічних та екологічних наслідків війни, підвищенню стійкості та інтеграції у світові ринки, приведенню у відповідність до стандартів Європейського Союзу, а також сприянню стабільності та сталості України.

Ці заходи відповідають цілям Ukraine Facility та є необхідними для їх досягнення, зокрема для підтримки макрофінансової стабільності країни, сприяння переходу до сталої та інклюзивної економіки та стабільного інвестиційного середовища, підтримки інтеграції України до Єдиного ринку, а також для сприяння цифровій трансформації як фактору сталого розвитку та інклюзивного зростання.

Реалізація Національної стратегії доходів на 2024–2030 роки сприятиме фіскальній стійкості України, а також боротьбі з ухиленням від сплати податків та податковим шахрайством. Реалізація заходів Стратегії управління державними фінансами на 2022–2025 роки допоможе забезпечити макрофінансову стабільність, зміцнити належне врядування та управління державними фінансами, а також просунутися в напрямку подальшої гармонізації із законодавством Європейського Союзу.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Удосконалення управління доходами	Збереження рівня мобілізації податкових надходжень під час воєнного стану та посилення їх мобілізації після його припинення або скасування, в тому числі запровадження міжнародних стандартів оподаткування для запобігання розмиванню оподатковуваної бази та виведенню прибутку з під оподаткування, а також гармонізація податкового та митного законодавства України із законодавством Європейського Союзу. Крім того, пропонується удосконалити адміністрування податків, зборів і митних платежів на основі аналізу діяльності контролюючих органів, у тому числі завдяки підвищення рівня дотримання податкового законодавства шляхом застосування системи управління ризиками нормативно-правової невідповідності. Покращення цифровізації та використання даних у податкових і митних органах буде однією з ключових частин такої Стратегії. Необхідні належні ресурси для першочергових витрат воєнного часу, а також негайного відновлення, відбудови та модернізації.	Розділ 16. Оподаткування Розділ 29. Митний союз	Схвалення Національної стратегії доходів на 2024–2030 роки	Міністерство фінансів	Схвалена Національна стратегія доходів на 2024–2030 роки. Стратегія включає такі заходи, як: - пропозиції щодо внесення змін до податкового законодавства України у відповідності до вимог законодавства Європейського Союзу (в частині оподаткування податком на додану вартість та акцизами, заходів протидії ухиленню від сплати податків тощо); - пропозиції щодо внесення змін до податкового законодавства України щодо вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб; - пропозиція IT-стратегії Державної податкової служби; - заходи щодо подолання тіньової економіки; - заходи щодо реформування оподаткування майна; - заходи щодо вирішення податкових втрат і звільнень.	1 квартал 2024 року
			Схвалення стратегічного плану цифровізації Державної податкової служби	Міністерство фінансів Державна податкова служба	Стратегічний план цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Державної податкової служби прийнято відповідно до рекомендацій Національної стратегії доходів на 2024-2030 роки.	4 квартал 2024 року
			Схвалення плану цифровізації Державної митної служби	Міністерство фінансів Державна митна служба	Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Державної митної служби схвалено.	2 квартал 2024 року
Реформа 2. Удосконалення	Метою Стратегії реформування системи управління державними	Основи — реформа	Схвалення Бюджетної декларації на 2025–2027 роки	Міністерство фінансів	Бюджетна декларація на 2025–2027 роки схвалена, набула статусу офіційного	2 квартал 2024 року

управління державними фінансами	фінансами на 2022–2025 роки є побудова сучасної, стійкої та ефективної системи управління державними фінансами, спрямованої на забезпечення фінансової стабільності держави та створення умов для сталого зростання соціально інклюзивної економіки шляхом підвищення ефективності мобілізації та використання державних коштів. Результатом її реалізації має стати більш ефективна система управління державними фінансами, яка разом із реформованою системою державного управління сприятиме сталому соціально-економічному розвитку держави, підвищенню конкурентоспроможності економіки та динамічній інтеграції України до міжнародних ринків, включаючи внутрішній ринок Європейського Союзу.	державного управління Розділ 16. Оподаткування, Розділ 17. Економічна та монетарна політика, Розділ 32. Фінансовий контроль			документа та подана на розгляд Верховної Ради. Декларація передбачатиме: - основні макроекономічні прогнози економічного і соціального розвитку країни; - основні бюджетні показники (доходи, видатки, дефіцит бюджету, державний борг); - пріоритети державної політики за сферами та граничні обсяги видатків для кожного головного розпорядника коштів; - взаємовідносини між державним бюджетом і місцевими бюджетами, включаючи необхідні вказівки для підготовки середньострокових прогнозів місцевих бюджетів; - оцінку фіскальних ризиків.	
			Проведення оглядів витрат державного бюджету	Міністерство фінансів Головні розпорядники бюджетних коштів, визначені рішенням Уряду про проведення огляду у відповідному році	Огляди витрат державного бюджету проводяться щорічно на підставі рішення Уряду та за методологією, що відповідає найкращим практикам Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), зокрема у таких пріоритетних сферах, як соціальний захист, освіта, охорона здоров'я, енергетика, підтримка бізнесу.	4 квартал 2026 року
			Набрання чинності Законом про внесення змін Бюджетного кодексу України щодо визначення порядку управління фіскальними ризиками місцевих бюджетів	Міністерство фінансів	Прийнято та набрав чинності Закон України про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо визначення порядку управління фіскальними ризиками місцевих бюджетів. Закон України передбачає такі заходи, як: - визначення суб'єктів управління фіскальними ризиками місцевих бюджетів; - встановлення порядку взаємодії між різними суб'єктами, відповідальними за управління фіскальними ризиками місцевих бюджетів; - визначення методологічних засад	4 квартал 2026 року

					управління фіскальними ризиками місцевих бюджетів.	
Реформа 3. Удосконалення управління державним боргом	Забезпечення стійкості державного боргу з одночасним відновленням буде ще одним пріоритетом для Уряду. Середньострокова стратегія управління державним боргом визначатиме основні завдання та заходи щодо управління державним боргом на середньострокову перспективу з метою підвищення прозорості політики управління державним боргом та ефективності управління державним боргом. Вона також передбачатиме аналіз механізмів управління державним боргом, які дозволять Україні реалізувати заходи, спрямовані на забезпечення боргової стійкості країни та зниження ризиків, одночасно задовольняючи потреби у фінансуванні бюджету та дозволяючи ринку облігацій відігравати активну роль в етапі відбудови. У майбутньому довоєнні пріоритети, такі як збільшення частки державного боргу, деномінованого в місцевій валюті, і забезпечення безперебійного графіку платежів залишатимуться важливими	—	Схвалення середньострокової стратегії управління державним боргом	Міністерство фінансів	Уряд схвалив середньострокову стратегію управління державним боргом на 2026–2028 роки, яка передбачає, зокрема: - аналіз поточної структури та тенденцій державного боргу; - цілі щодо забезпечення стійкості боргу; - заходи щодо розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів.	4 квартал 2025 року
Реформа 4. Удосконалення управління державними інвестиціями	Для підтримки відновлення та швидкої післявоєнної відбудови, підвищення стійкості та довгострокового зростання, а також для задоволення потреб в інвестиціях в публічну інфраструктуру, значення державних інвестицій зростатиме. Раціональне управління публічними інвестиціями з чітким розподілом	Розділ 22. Регіональна політика та координація структурних інструментів	Схвалення Плану заходів з реалізації Дорожньої карти щодо реформування управління публічними інвестиціями	Міністерство фінансів	Прийнято план заходів щодо реалізації Дорожньої карти реформування управління державними інвестиціями. План заходів включатиме послідовність і часові рамки таких заходів, як: - запровадження стратегічного планування публічних інвестицій у тісному зв’язку з бюджетним плануванням; - визначення ролей усіх учасників	2 квартал 2024 року

	ролей і обов'язків основних учасників, конкурентний і прозорий відбір проєктів сприятимуть залученню іноземних і місцевих інвесторів				на всіх етапах циклу інвестиційного проєкту; - встановлення єдиних підходів до відбору, оцінки та моніторингу інвестиційних проєктів незалежно від джерел фінансування (надходження до бюджету, кошти міжнародних донорів, державні (місцеві) гарантії, концесії, ДПП), що забезпечить можливість підготовки єдиного портфелю проєктів (single project pipeline); - визначення критеріїв пріоритетності, які враховують визначені потреби, підготовки проєктів та узгодженість із галузевими та/або регіональними стратегіями в контексті управління державними інвестиціями; - запровадження незалежної оцінки великих публічних інвестиційних проєктів.	
	Державні інвестиції ставатимуть дедалі важливішими для підтримки відновлення та швидкої післявоєнної реконструкції, підвищення стійкості та довгострокового зростання, а також для задоволення потреб в інвестиціях у державну інфраструктуру. Раціональне управління державними інвестиціями з чіткими функціями та обов'язками ключових зацікавлених сторін, а також конкурентний і прозорий відбір проєктів сприятиме залученню іноземних та місцевих інвесторів		Реалізація Дорожньої карти реформування системи управління публічними інвестиціями	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Розробка та впровадження цифрового інструменту управління відновленням України, який забезпечує публічний доступ до даних про проєкти відновлення на всіх етапах, включаючи планування, фінансування, закупівлі, будівництво та введення в експлуатацію, для забезпечення публічного та прозорого моніторингу реалізації проєктів та кращої координації зусиль з відновлення між секторами.	3 квартал 2025 року
Реформа 5. Удосконалення систем аудиту та фінансового контролю	Належне функціонування системи державного внутрішнього фінансового контролю сприятиме ефективному та результативному функціонуванню інституцій державного сектору, що, в свою	Розділ 32 Фінансовий контроль	Ухвалення та набрання чинності змін до постанов Кабінету Міністрів щодо державного фінансового контролю	Міністерство фінансів, Державна аудиторська служба	Прийнято та набрали чинності зміни до постанов Кабінету Міністрів або інших законодавчих актів з питань державного фінансового контролю, які стосуватимуться, зокрема, таких напрямів: - надання можливості Державній	4 квартал 2025 року

	чергу, сприятиме створенню умов для сталого економічного зростання				аудиторській службі забезпечити, що відомство має засоби для захисту фінансових інтересів ЄС, зокрема щодо коштів, які використовуються в рамках Компоненту І Плану України, із застосуванням міжнародних стандартів аудиту; - посилення заходів щодо моніторингу процедур закупівель.	

РОЗДІЛ 3. СУДОВА СИСТЕМА

1. Стан справ

Організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права, відповідно до європейських стандартів, і забезпечує право кожного на справедливий суд, врегульовано Законом України "Про судоустрій і статус суддів". Зокрема, положеннями вказаного Закону визначено правові засади організації судів України та здійснення ними правосуддя, закріплено у відповідності з нормами Конституції України систему судів, порядок формування корпусу професійних суддів та організаційні форми суддівського самоврядування.

Згідно з положеннями зазначеного Закону, суди України утворюють єдину систему. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається. Систему судоустрою складають: місцеві суди; апеляційні суди; Верховний Суд.

Для розгляду окремих категорій справ, відповідно до цього Закону, у системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди (Вищий антикорупційний суд). Єдність системи судоустрою забезпечується: єдиними засадами організації та діяльності судів; єдиним статусом суддів; обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом; єдністю судової практики; обов'язковістю виконання на території України судових рішень; єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів; фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України; вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

Суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. У випадках, визначених законом, а також за рішенням зборів суддів відповідного суду може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ.

Станом на 12 лютого 2024 року в системі судоустрою України існує 757 місцевих та апеляційних судів (663 місцевих загальних суди, 27 місцевих господарських судів, 26 місцевих адміністративних судів, 26 апеляційних загальних судів, 7 апеляційних господарських судів та 8 апеляційних адміністративних судів).

Здійснюють правосуддя 597 місцевих та апеляційних судів (515 місцевих загальних судів, 24 місцевих господарських суди, 23 місцевих адміністративних суди, 22 апеляційних загальних суди, 6 апеляційних господарських судів та 7 апеляційних адміністративних судів).

Змінено (передано) територіальну підсудність судових справ 160 місцевих та апеляційних судів (148 місцевих загальних судів, 3 місцевих господарських суди, 4 апеляційних загальних суди, 1 апеляційного господарського суду та 1 апеляційного адміністративного суду (з урахуванням судів, підсудність яких передано протягом війни, у період з 2024 по 2022 рік - 84 місцевих та апеляційних судів,з яких АР Крим та місто Севастополь - 36, Донецької області - 31, Луганської області - 17)).

Кількість вакансій у судовій системі станом на 12 лютого 2024 року: Верховний Суд - 38, вищі спеціалізовані суди - 55. Станом на 31 січня 2024 року кількість незаповнених посад: апеляційні суди - 915, місцеві суди - 2500.

Відповідно до статті 14 Закону України "Про прокуратуру" загальна чисельність працівників органів прокуратури становить не більше 15 000 осіб, зокрема загальна чисельність прокурорів становить не більше 10 000 осіб.

Кількість вакантних та тимчасово вакантних посад прокурорів в органах прокуратури України (крім адміністративних) станом на 21 лютого 2024 року:

- вакантні: в Офісі Генерального прокурора, обласних та прирівняних прокуратурах - 451; в окружних та прирівняних до них прокуратурах - 820;
- тимчасово вакантні: в Офісі Генерального прокурора, обласних та прирівняних прокуратурах - 60; в окружних та прирівняних до них прокуратурах - 207.

Також відповідно до RDNA3 обсяги завданої шкоди судовій системі (переважно судам) становлять 107,6 млн євро, а потреби на відновлення 225,9 млн євро.

9 грудня 2023 року Верховна Рада ухвалила Закон України № 3511-IX "Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедур суддівської кар'єри", який набрав чинності 30 грудня 2023 року. Вказаним Законом передбачено, серед іншого, скорочення етапів процедур добору на посаду судді та конкурсних процедур.

Так, відповідно до положень статті 70 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" добір на посаду судді місцевого суду (далі – добір на посаду судді) здійснюється в порядку, визначеному цим Законом, та включає такі етапи:

1) оголошення добору на посаду судді;
2) подання особами, які виявили намір стати суддею, заяви та документів для участі у доборі на посаду судді;
3) допуск до участі у доборі на посаду судді;
4) складання кваліфікаційного іспиту;
5) проведення спеціальної перевірки, передбаченої цим Законом;
6) проведення перевірки особистих морально-психологічних якостей кандидатів на посаду судді (у разі визначення Вищою кваліфікаційною комісією суддів (далі – ВККС) такої необхідності);
7) затвердження рейтингу кандидатів на посаду судді;
8) зарахування кандидатів на посаду судді до резерву на зайняття вакантних посад суддів.

Згідно із Закону України "Про судоустрій і статус суддів" Вища кваліфікаційна комісія суддів проводить конкурс на зайняття вакантних посад:

1) суддів місцевого суду - на основі рейтингу кандидатів на посаду судді та суддів, які виявили намір бути переведеними до іншого місцевого суду;
2) суддів апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду чи суддів Верховного Суду - на основі рейтингу кандидатів за результатами кваліфікаційного оцінювання та з урахуванням особливостей, передбачених Законом.

Конкурс на зайняття вакантної посади судді Верховного Суду проводиться щодо вакантної посади у відповідному касаційному суді.

Конкурс на зайняття вакантної посади судді Вищого антикорупційного суду проводиться з урахуванням особливостей, передбачених Законом України "Про Вищий антикорупційний суд".

Завершальною стадією є видання указу Президента про призначення на посаду судді - у разі внесення Вищою радою правосуддя подання про призначення судді на посаду.

Добір кандидатів на посаду прокурора здійснюється із числа осіб, які відповідають вимогам, установленим статтею 27 Закону України "Про прокуратуру", та розпочинається після прийняття Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокурорів відповідного рішення, яке оприлюднюється на її офіційному вебсайті. Основні етапи проведення добору кандидатів на посаду прокурора окружної прокуратури:

1) прийняття рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів про проведення добору;
2) подання документів особами, які виявили бажання стати прокурорами, у тому числі перевірки їх відповідності вимогам, установленим Законом України "Про прокуратуру";
3) проведення кваліфікаційного іспиту з метою перевірки рівня теоретичних знань у галузі права, європейських стандартів у галузі захисту прав людини та володіння державною мовою, а також з метою перевірки аналітичних здібностей, та виконання практичного завдання;
4) організації спеціальної перевірки;
5) визначення рейтингу кандидатів;
6) формування резерву на заміщення вакантних посад;
7) проведення конкурсу на призначення прокурором – стажистом окружної прокуратури;
8) направлення керівнику обласної прокуратури подання щодо призначення кандидата прокурором – стажистом окружної прокуратури;
9) проходження прокурором – стажистом окружної прокуратури спеціальної підготовки;
10) направлення керівнику обласної прокуратури подання щодо призначення прокурора-стажиста окружної прокуратури, який успішно пройшов спеціальну підготовку, на посаду прокурора окружної прокуратури.

Щодо функціонування електронного судочинства, Державна судова адміністрація, відповідно до своїх повноважень: організовує інформаційно-нормативне забезпечення судової діяльності та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі - ЄСІТС); затверджує Загальний класифікатор спеціалізацій суддів і категорій справ; забезпечує суди необхідними технічними засобами фіксування судового процесу в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на фінансування відповідних судів; забезпечує впровадження електронного суду; здійснює заходи щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами і установами. Положеннями статті 15-1 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" встановлено, що в судах, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації, їх органах і підрозділах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система. Так, у підсистемі “Електронний суд” зареєстровано більше 330 тис. користувачів і подано до судів більше 2 287 тис. документів в електронній формі. Підсистема відеоконференцзв’язку забезпечує можливість учасникам справи брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за допомогою власних технічних засобів, в установах попереднього ув’язнення, виконання покарань або медичному закладі за допомогою технічних засобів, наявних у

відповідних установах. Наразі у підсистемі відеоконференцзв’язку зареєстровано більше 106 тис. користувачів і проведено більше 1 570 тис. судових засідань. Також за підтримки Програми розвитку ООН в Україні підсистему "Електронний суд" адаптовано під мобільні пристрої (впроваджено мобільний застосунок "єСуд"). При цьому слід зазначити, що подальші роботи щодо розробки та/або доопрацювання інших підсистем (модулів) ЄСІТС у період з 2020 по 2023 роки були зупинені, оскільки в Державному бюджеті України на вілповідні роки бюджетних асигнувань на побудову ЄСІТС не було передбачено.

Після Революції гідності у 2014 році Україна провела низку реформ з метою зміцнення верховенства права та незалежності, підвищення прозорості та ефективності судової системи. Було внесено зміни до Конституції України та законодавства про судоустрій, що дало змогу оптимізувати судову систему, зменшивши кількість її рівнів із чотирьох до трьох. У 2017 році було створено новий Верховний Суд. Відбір суддів до цього суду здійснювався в рамках більш меритократичного та прозорого процесу, ніж раніше. Змінами до Конституції також були запроваджені іспити (перевірки доброчесності) для всіх діючих суддів, що призвело до звільнення понад чверті суддівського корпусу, тобто приблизно 2 000 суддів. Конкурси на посаду судді були відкриті для всіх представників юридичної професії, а також була впроваджена більш прозора система відбору суддів. Важливим додатком до судової системи стало створення у 2019 році Вищого антикорупційного суду за результатами прозорого процесу відбору із залученням незалежних міжнародних експертів. Також було оновлено процесуальні кодекси та прийнято Кодекс України з процедур банкрутства, введено нову професію приватних виконавців. Зазначені зусилля значною мірою ґрунтувалися на Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки.

У червні 2021 року в Україні було затверджено Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки. Метою Стратегії було підвищення прозорості, незалежності, доброчесності, ефективності та результативності судової влади, зокрема Конституційного суду, органів суддівського врядування, адвокатури та прокуратури. У липні 2021 року, за участі міжнародних експертів, були ухвалені реформаторські закони щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів та перевірки доброчесності членів Вищої ради правосуддя. У 2023 році оновлені ВРП та ВККС успішно відновили свою роботу. Наразі увага зосереджена на відновленні ключових функцій, як-от відбір нових суддів, дисциплінарні провадження щодо суддів, кваліфікаційне оцінювання приблизно 2 000 суддів, що не оцінювались на попередніх етапах. У 2023 році із залученням незалежних експертів в Україні було ухвалено закон, що передбачає процедуру конкурсного відбору кандидатів на посаду судді КСУ, зокрема перевірку доброчесності та професіоналізму, і розпочато його виконання. Також, відповідно до цього закону, кандидатів на посади суддів КСУ відбиратиме Дорадча група експертів, в яку входять 6 осіб: одна особа, призначена Президентом; одна особа, призначена Верховною Радою; одна особа, призначена Радою суддів; одна особа, призначена Кабінетом Міністрів за пропозицією Венеціанської комісії; дві особи, призначені Кабінетом Міністрів за пропозиціями міжнародних та іноземних організацій. 12 листопада 2023 року відбулося перше засідання Дорадчої групи експертів, яка була сформована для сприяння в оцінюванні моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді КСУ.

У листопаді 2021 року також був ухвалений новий Закон "Про медіацію", а також в лютому 2022 року - Закон України "Про адміністративну процедуру". Щоб вирішити системну проблему невиконання рішень національних судів у 2020 році Уряд ухвалив Національну стратегію

розв’язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, а згодом ухвалив план дій для її реалізації, які в 2023 році були продовжені до 2025 року. Також Кабінетом Міністрів був схвалений та внесений на розгляд Парламенту проєкт Закону про внесення змін до деяких законів України щодо цифровізації виконавчого провадження, який передбачає осучаснення етапів виконавчого провадження.

Наприкінці 2019 року розпочалася реформа прокуратури. Її основним елементом стала перевірка всіх 11 000 прокурорів на центральному, обласному та місцевому рівнях на основі критеріїв професіоналізму та доброчесності. Приблизно чверть прокурорів не пройшли атестацію та змушені були піти з посади. У 2021 році Генеральний прокурор вперше успішно застосував нову процедуру прозорого відбору керівного складу органів прокуратури на основі професійних заслуг. Проте восени 2021 року, коли завершився проміжний період реформування й органи прокурорського врядування відновили роботу, цю процедуру було припинено.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024–2027 роках

Ефективне функціонування системи правосуддя, що забезпечує верховенство права та захист прав людини, є основним рушієм швидкого відновлення, економічного зростання та залучення інвестицій. Тому необхідно продовжувати реформи сектору правосуддя, розпочаті після Революції гідності, відповідно до актів права ЄС і кращих практик з урахуванням воєнного і післявоєнного стану справ в Україні. Щоб досягти стійких результатів, реформування сектору правосуддя у 2024–2027 роках має ґрунтуватися на цілісному підході з урахуванням досвіду та досягнень, отриманих після Революції гідності, та адаптацією порядку денного реформ до поточних викликів і можливостей, спричинених війною.

Основні напрями реформування на 2024–2027 роки, що також охоплені Компонентом I Ukraine Facility, включатимуть продовження реформи судової системи, спрямованої на відновлення довіри суспільства та бізнесу до судової системи (зокрема, шляхом відновлення прозорого та меритократичного відбору суддів, завершення добору та призначення суддів КСУ відповідно до нової нормативно-правової бази, відновлення та завершення кваліфікаційного оцінювання діючих суддів і забезпечення зміцнення системи дисциплінарної відповідальності), а також створення нового адміністративного суду для розгляду справ, що пов’язані з центральними державними органами, та зміцнення існуючих інструментів доброчесності суддів. Також важливо зосередитись на судовому управлінні шляхом реінжинірингу бізнес-процесів за підтримки цифрової трансформації для покращення ефективності, якості та доступності.

Корупційні ризики у Верховному Суді та інших судах будуть ефективно подолані, в тому числі шляхом посилення системи перевірки декларацій доброчесності суддів. Також важливим є подальше вдосконалення добору нових суддів Верховного Суду шляхом удосконалення процедури перевірки доброчесності та змістовного залучення незалежних експертів.

Для забезпечення функціонування ринкової економіки і сприятливого бізнес-середовища також важливо продовжувати реформи у сфері банкрутства і виконання судових рішень, зокрема шляхом приведення законодавства з процедур банкрутства у відповідність з *acquis* ЄС і передовою практикою, та розбудови інституційного потенціалу для забезпечення належного застосування.

Подальша цифровізація сектору правосуддя має важливе значення для забезпечення доступу до правосуддя та ефективної роботи установ сектору в умовах воєнного часу, коли значна частина населення та компаній була переміщена, а також в контексті майбутньої відбудови України. Це також допоможе зменшити адміністративне навантаження та скоротити витрати на розгляд справи.

Продовження реформи прокуратури є важливим для забезпечення сильної системи кримінального правосуддя, що ефективно бореться зі злочинністю і унеможливлює тиск на бізнес та зловживання повноваженнями з боку прокуратури та правоохоронних органів. Це включатиме перегляд законодавчої бази для відбору прокурорів на керівні посади, а також перегляд законодавчої та інституційної бази для дисциплінарних процедур щодо прокурорів. Важливо також завершити етичну та професійну атестацію осіб, які приймаються на роботу в органи прокуратури, і створити систему зважування справ для узгодження з визначенням пріоритетів при розподілі справ.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Посилення підзвітності, доброчесності та професіоналізму судової влади

Стан справ і контекст: Підзвітна, доброчесна та професійна судова система, що користується довірою громадськості, є однією з основних передумов верховенства права та функціонування ринкової економіки в будь-якій країні. Наявність такої судової системи також є однією з основних вимог до країн-кандидатів на членство в ЄС. Попри численні реформи, в рамках судової системи все ще існують серйозні виклики, які необхідно долати, в тому числі і на законодавчому рівні. Так, у серпні та вересні 2023 року було ухвалено два закони, що повертають дисциплінарні провадження щодо суддів та передбачають створення незалежної служби дисциплінарних інспекторів із залученням незалежних експертів. У грудні 2022 року Верховна Рада ухвалила закон, який ліквідовує Окружний адміністративний суд міста Києва. Реформа має на меті усунути цю важливу прогалину шляхом створення нового суду для розгляду адміністративних справ за участю центральних органів влади. Також у грудні 2023 року Верховна Рада ухвалила новий закон, який оптимізує процес відбору суддів. 19 грудня 2023 року ВРП оголосила конкурс на зайняття посад керівника служби дисциплінарних інспекторів – заступника керівника секретаріату Вищої ради правосуддя, заступника голови служби дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя та дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя (24 посади). 14 лютого 2024 року закінчився прийом документів від кандидатів, всього подано 539 заяв від 415 кандидатів (деякі кандидати претендують на декілька посад).

Ця реформа відповідає рекомендаціям ЄС, наведеним у підрозділі функціонування судової влади Розділу 23 "Судова влада та основоположні права" Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, а саме, заповнити вакантні посади суддів Конституційного Суду відповідно до вимог законодавства; відновити добір на посаду судді на основі вдосконаленого законодавства, зокрема щодо чітких критеріїв доброчесності та професіоналізму та сильної ролі Громадської ради доброчесності; відновити оцінювання кваліфікації суддів (перевірку), яке було зупинено у 2019 році.

Також ця реформа враховує пропозиції, що надійшли від громадських організацій в ході організованого Мінекономіки збору пропозицій до Ukraine Facility, що тривав з 31 жовтня 2023 року по 06 листопада 2023 року, а саме в частині подальшої реалізації та посилення судової реформи, що передбачає забезпечення ефективної та незалежної роботи ВРП, включно із

повноцінним запуском служби дисциплінарних інспекторів; завершення відбору суддів; проведення перевірки декларацій доброчесності суддів; створення Вищого адміністративного суду для розгляду справ проти вищих органів державної влади з обома інстанціями та конкурсним відбором суддів.

Опис реформи: Для закріплення результатів реформи судової системи та зміцнення довіри громадськості до судової влади необхідно здійснити комплекс взаємопов'язаних заходів. Зокрема, оновлена ВККС має відновити добір нових суддів для заповнення щонайменше 20% суддівських вакансій. ВККС також має завершити кваліфікаційне оцінювання (перевірку) 50% діючих суддів, щоб усі судді в Україні пройшли належну перевірку відповідно до змін до Конституції України 2016 року. Слід зміцнити систему декларування та перевірки доброчесності суддів. Новий суд, який розглядатиме адміністративні справи за участю національних державних органів, також буде створено у прозорий та меритократичний спосіб.

Реформа передбачає кілька складових, зокрема:

Удосконалення відбору суддів і запуск процедури відбору суддів на основі удосконалених механізмів

Не менше 20% вакансій суддів, наявних станом на 16 жовтня 2023 року (загальна кількість вакантних посад 2 205), заповнюється на основі зміненого законодавства, яке включатиме такі елементи:

- спрощені етапи добору та скорочені періоди обов'язкової початкової підготовки суддів;
- послідовне застосування чітких та належним чином опублікованих критеріїв оцінювання та методології оцінювання професійної компетентності та доброчесності кандидатів на посаду судді;
- залучення Громадської ради доброчесності до оцінювання доброчесності кандидатів на посади суддів у випадках, коли цього вимагає закон.

Цей захід буде реалізовано до кінця 3 кварталу 2025 року.

Створення нового суду для розгляду адміністративних справ за участю національних державних органів, укомплектованого суддями, які пройшли належну перевірку

До кінця 3 кварталу 2025 року буде створено новий суд для розгляду адміністративних справ за участю національних державних органів, який складається з першої та апеляційної інстанцій і судді, якого обирають після перевірки доброчесності та професіоналізму із залученням незалежних експертів.

Забезпечення передбачуваності, сталості та відкритості дисциплінарної практики щодо суддів

До кінця 4 кварталу 2025 року буде проведено кваліфікаційне оцінювання (перевірку) 50% суддів, які повинні були його пройти станом на 30 вересня 2016 року в установленому порядку та із залученням Громадської ради доброчесності.

Вища рада правосуддя утворить конкурсну комісію з проведення конкурсу для служби дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя та оголосить конкурс на посади її голови, заступників голови та дисциплінарних інспекторів до кінця 1 кварталу 2024 року.

20 % старих дисциплінарних проваджень (скарг), не розглянутих станом на 31 грудня 2023 року, будуть вирішені із залученням Служби дисциплінарних інспекторів до кінця 4 кварталу 2025 року та на основі критеріїв пріоритетності розгляду дисциплінарних скарг, визначених п. 13.7 Регламенту Вищої ради правосуддя (у редакції від 21 листопада 2023 року № 1068/0/15-23), що опубліковані на офіційному вебсайті Вищої ради правосуддя.

Також, до кінця 2 кварталу 2025 року набирають чинності закон та акти ВККС, відповідно до яких мають бути переглянуті декларації доброчесності суддів та процес їх перевірки.

Ці правові акти повинні бути зосереджені на:

- уточнення змісту декларацій доброчесності та підстав для початку перевірки;
- розширення часового періоду, на який поширюється перевірка;
- удосконалення процедури перевірки шляхом деталізації механізмів та строків перевірки, визначення прав та обов'язків фізичних та юридичних осіб, залучених до процесу перевірки, роз'яснення правових наслідків перевірки.

Потенційний вплив реформи: Відновлення добору суддів на основі вдосконаленої законодавчої бази забезпечить виконання державою своїх міжнародних зобов'язань та оперативне заповнення значних суддівських вакансій на основі критеріїв професійної компетентності та доброчесності, а також принципу гендерної рівності та недискримінації, що збільшить можливості реалізації права на доступ до правосуддя та справедливий судовий розгляд для жінок і чоловіків різних соціальних груп, а вдосконалення кваліфікаційного оцінювання діючих суддів разом із відновленням удосконаленої системи дисциплінарної відповідальності суддів та перевіркою декларацій доброчесності сприятиме підвищенню рівня доброчесності суддівського корпусу.

Реформа 2. Реформи банкрутства та неплатоспроможності і виконання судових рішень

Стан справ і контекст: Провадження у справах про банкрутство (неплатоспроможність) є ключовими показниками для оцінювання інвесторами, представниками бізнесу та фінансовими установами ефективності судової системи та рівня захисту прав власності. Удосконалення процедур банкрутства відповідно до фундаментальних принципів Директиви Європейського Союзу 2019/1023 від 20 червня 2019 (далі - Директива ЄС 2019/1023) про рамки превентивної реструктуризації допоможе створити надійнішу систему банкрутства в Україні, а також сприятиме узгодженню законодавства України з *acquis* ЄС у секторі правосуддя. Створення ефективної правової та інституційної бази для превентивної реструктуризації також дасть змогу платоспроможним боржникам, які зазнають фінансових труднощів, зберегти свою економічну життєздатність і цінність для кредиторів у ланцюзі постачання і, отже, відіграватиме важливу роль у загальному економічному зростанні та відновленні. Україна вже підготувала проєкт закону про приведення законодавства про банкрутство у відповідність з *acquis* ЄС у рамках програми макрофінансової допомоги (MFA+).

Виконання судових рішень є ще однією запорукою функціонування ринкової економіки та верховенства права. З метою вирішення системної проблеми невиконання рішень національних судів проти держави, у вересні 2020 року Уряд ухвалив окрему стратегію, а в березні 2021 року – план дій для реалізації цієї стратегії. У вересні 2023 року реалізація зазначених Стратегії та Плану дій продовжені Урядом до 2025 року.

Опис реформи: У сфері банкрутства реалізація реформи передбачає, насамперед, ухвалення актів законодавства, що вдосконалюють режим банкрутства та запровадять систему запобігання неплатоспроможності та інструменту раннього попередження для юридичних та фізичних осіб відповідно до *acquis* ЄС, зокрема Директиви ЄС 2019/1023 про рамки превентивної реструктуризації. Крім того, буде прийнято законодавство про запровадження спрощених процедур банкрутства для мікро-, малих та середніх підприємств (далі – ММСП).

У контексті примусового виконання судових рішень в Україні, насамперед, спочатку буде розроблено Дорожню карту щодо реформування примусового виконання судових рішень та вдосконалення діяльності державних та приватних виконавців з урахуванням поточної ситуації, а також буде ухвалено пакет законопроектів щодо вдосконалення виконання судових рішень щодо майнових та немайнових зобов'язань та подальшої цифровізації виконавчого провадження. Це, зокрема дозволить: розширити функціонал автоматизованої системи виконавчого провадження; запровадити взаємодію між Єдиним реєстром боржників та іншими реєстрами з метою недопущення відчуження боржником майна; удосконалити автоматизований арешт коштів боржників тощо.

Реформа передбачатиме, зокрема:

Удосконалення режимів банкрутства юридичних осіб (корпоративного банкрутства) та неплатоспроможності фізичних осіб

До кінця 2024 року набирає чинності Закон України про вдосконалення режиму банкрутства та відповідні підзаконні акти, що запроваджують систему запобігання неплатоспроможності та інструмент раннього попередження для юридичних осіб та підприємців відповідно до принципів Директиви ЄС 2019/1023 про рамки превентивної реструктуризації. Нове законодавство буде зосереджено на:

- запобіганні банкрутству та відновлення платоспроможності боржників;
- своєчасне виявлення ознак кризи на підприємстві;
- визначення додаткових можливостей для відновлення платоспроможності компаній;
- доступність інформації для компаній про механізми запобігання неплатоспроможності та раннього попередження.

Набирає чинності законодавство щодо спрощених процедур банкрутства для ММСП відповідно до принципів Директиви ЄС 2019/1023 про рамки превентивної реструктуризації. Законодавство буде розроблено на основі оцінки регуляторного впливу із залученням експертів Європейського Союзу. Цей захід буде завершено до кінця 1 кварталу 2026 року. Законодавство буде зосереджено на:

- спрощених процедурах банкрутства ММСП (включаючи фізичних осіб-підприємців);
- доступності інструментів банкрутства та послуг практикуючих спеціалістів для ММСП;
- запобіганні зловживанню ММСП процедурами банкрутства.

Крім того, щорічні звіти про виконання дорожньої карти з розбудови спроможності у сфері процедур банкрутства будуть опубліковані на сайті Міністерства юстиції України за підсумками 2024, 2025, 2026 календарних років.

Покращення виконання судових рішень

До кінця 2 кварталу 2025 року набирає чинності закон щодо виконання судових рішень щодо майнових та немайнових зобов'язань та подальшої цифровізації виконавчого провадження.

Два заходи будуть направлені на діджіталізацію, які матимуть наступні результати:

1) станом на 4 квартал 2025 року працює система збору даних про виконання судових рішень;

2) станом на 2 квартал 2026 року функціонує оновлена ІТ-система виконавчого провадження, що полегшує виконавчий процес, відстеження активів боржників, блокування банківських рахунків і стягнення боргів.

Потенційний вплив реформи: Результатом реформи стануть більш ефективні та результативні процедури банкрутства, краще узгоджені з *acquis* ЄС, та більш ефективні процедури примусового виконання судових рішень. Це допоможе Україні покращити її міжнародну репутацію як надійної юрисдикції для ведення бізнесу. Усунення перешкод для ефективної превентивної реструктуризації платоспроможних боржників, які мають фінансові труднощі, має на меті мінімізацію втрати робочих місць і вартості для кредиторів у ланцюжку постачання, зберігає виробництво та технології, а отже, приносить користь економіці в цілому.

Реформа 3. Цифровізація судової системи

Стан справ і контекст: Українська Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система потребує повної модернізації, оскільки наразі працюють лише окремі її модулі. Їм бракує сучасних функцій і зручності в користуванні. Наявні апаратні та програмні рішення значною мірою застаріли і потребують заміни. Система управління ІТ-інфраструктурою та її обслуговування є неефективною. Взаємодія з іншими відповідними державними установами та державними реєстрами є низькою.

Ця реформа відповідає одній з рекомендацій ЄС до підрозділу "Функціонування судової влади" Розділу 23 "Судова влада та основоположні права" Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, а саме, схвалити та розпочати реалізацію дорожньої карти модернізації інформаційно-телекомунікаційних систем у судовій системі, включно з розробленням нової системи управління справами.

Опис реформи: Ця реформа передбачає комплексну модернізацію ЄСІТС. Вона ґрунтуватиметься на висновках та рекомендаціях, отриманих за результатами технічного та функціонального аудиту судових ІТ-систем. Для забезпечення належної пріоритезації і послідовності етапів реформи буде розроблено дорожню карту модернізації ЄСІТС. Вона передбачатиме необхідні законодавчі, інституційні та інформаційно-технічні зміни, а також сприятиме співпраці між відповідними державними та недержавними зацікавленими сторонами. На основі дорожньої карти модулі ЄСІТС будуть замінені або суттєво модернізовані, а за потреби будуть впроваджені нові ІТ-системи.

Реформа передбачає, зокрема:

Цифровізація судової системи

Функціональний аудит ІТ-систем у судовій системі буде завершено та прийнято відповідальною державною установою до кінця 3 кварталу 2024 року.

Буде прийнято дорожню карту модернізації ЄСІТС, яка передбачає необхідні законодавчі, інституційні та ІТ-зміни на основі результатів технічного та функціонального аудиту. Захід буде виконано до кінця 4 кварталу 2024 року.

ІТ-рішення, що замінюють та/або модернізують модулі ЄСІТС / запроваджують нові ІТ-системи, будуть реалізовані до кінця 4 кварталу 2027 року на основі дорожньої карти модернізації Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Потенційний вплив реформи: Цифровізація судової системи дасть змогу покращити доступ до правосуддя у воєнний час, підвищить прозорість, ефективність та результативність роботи судів, зменшить операційні витрати і забезпечить можливість формування політики у сфері правосуддя на основі фактичних даних.

Реформа 4. Реформа прокуратури

Стан справ і контекст: Прокуратура відіграє ключову роль у підтриманні верховенства права. Її зусилля є незамінними у боротьбі зі зловживанням повноваженнями та тиском на бізнес та інвесторів з боку правоохоронних органів, що є поширеними явищами в Україні. Щоб прокуратура відігравала належну їй позитивну роль, прокурорський корпус повинен складатися з доброчесних і професійних прокурорів, а будь-які порушення правил прокурорської етики та дисципліни мають ефективно розглядатись. Крім того, органи кримінального правосуддя потребують сучасної електронної системи управління справами, що забезпечує прозорий, дієвий та ефективний розгляд кримінальних справ і запобігає зловживанню повноваженнями та корупції з боку правоохоронних органів та органів прокуратури.

Ця реформа відповідає рекомендаціям ЄС наведеним у підрозділі функціонування судової влади Розділу 23 “Судова влада та основоположні права” Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, а саме запровадити прозорий та такий, що враховує заслуги, відбір прокурорів на керівні посади шляхом внесення змін до актів законодавства та здійснення необхідних інституційних заходів, а також посилити дисциплінарну систему для прокурорів шляхом удосконалення існуючих правових та інституційних рамок.

Опис реформи: Ця реформа, насамперед, передбачає удосконалення законодавчої та інституційної бази для забезпечення прозорого відбору керівного складу органів прокуратури на основі професійних заслуг з урахуванням позитивного досвіду, здобутого під час реформування прокуратури у 2019-2021 роках. Крім того, буде оновлено законодавство, що регулює дисциплінарну відповідальність прокурорів. Також буде посилено інституційну спроможність Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів для забезпечення належного виконання переглянутого законодавства. Зрештою, буде запущено сучасну систему електронного управління справами у ланцюзі кримінального судочинства, яка забезпечить цифрове управління кримінальними справами та поступово замінить/суттєво оновить застарілий Єдиний реєстр досудових розслідувань.

Реформа передбачає кілька етапів, зокрема:

Проведення незалежної, прозорої та об’єктивної процедури добору прокурорів на керівні посади

До кінця 1 кварталу 2026 року набирає чинності законодавство, що забезпечить прозорий та заснований на заслугах відбір прокурорів на керівні посади. Це законодавство включатиме:

- чіткі критерії оцінки, включно з професійною компетентністю та доброчесністю/етикою;
- прозору, конкурентну та меритократичну процедуру відбору, яка включає перевірку професійної компетентності та доброчесності;
- посилення інституційної спроможності та повноважень Офісу Генерального прокурора та прокурорського самоврядування, зокрема Ради прокурорів, в частині відбору прокурорів на керівні посади.

Вдосконалення системи притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності

До кінця 3 кварталу 2026 року набирає чинності законодавство про вдосконалення дисциплінарної системи прокурорів та зміцнено інституційну спроможність Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів. Удосконалена правова та інституційна база, спрямована на впровадження рекомендацій Групи держав Ради Європи проти корупції (далі - GRECO), міститиме такі елементи:

- уточнення дисциплінарних проступків, що стосуються поведінки прокурорів і дотримання ними етичних норм, та розширення переліку доступних дисциплінарних стягнень з метою підвищення їхньої пропорційності та ефективності;
- внесення змін до положень про формування складу Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів для забезпечення того, щоб більшість місць займали прокурори, обрані своїми колегами та проведення незалежної та об’єктивної процедури попереднього відбору всіх кандидатів до членів КДКП, що включає перевірку їх доброчесності;
- підвищення ефективності дисциплінарних проваджень шляхом збільшення строку давності.

Система електронного документообігу в системі кримінальної юстиції, яка дозволить обробляти кримінальні справи в електронному вигляді та поступово замінить/значно модернізує застарілий Єдиний реєстр досудових розслідувань, буде введена в експлуатацію до кінця 4 кварталу 2026 року.

Потенційний вплив реформи: З одного боку, реформа зміцнить доброчесність, меритократію та професіоналізм кадрів прокуратури і запобігатиме корупції в системі кримінального правосуддя, чим допоможе закріпити результати реформи прокуратури, розпочатої у 2019 році. З іншого боку, цифровізація системи кримінального правосуддя сприятиме прозорості, ефективності, а також управлінню та формуванню політики на основі фактичних даних. Це сприятиме створенню сприятливішого бізнес-середовища.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024-2027 роках

—

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

Пропоновані реформи в секторі правосуддя сприятимуть досягненню загальних цілей Ukraine Facility. Зокрема, повнофункціональна система правосуддя, яка гарантує верховенство права та захист прав людини, сприятиме зміцненню соціальної та економічної стійкості та прогресивній інтеграції в ЄС і світові ринки, а також узгодженню законодавства з *acquis* ЄС з огляду на майбутнє членство України в ЄС.

Пропоновані заходи з реформування сектору правосуддя матимуть важливе значення для досягнення низки конкретних цілей Ukraine Facility, зокрема, для подальшого зміцнення верховенства права, демократії, поваги до прав людини та фундаментальних свобод, у тому числі шляхом сприяння незалежному судочинству, посилення безпеки, боротьби із шахрайством, корупцією, організованою злочинністю та відмиванням грошей, ухиленням від сплати податків і податковим шахрайством, а також дотримання норм міжнародного права.

Продовження реформи судової системи, наприклад, створення нового адміністративного суду та цифровізація, посилять ефективність державного управління та сприятимуть прозорості і належному управлінню, зокрема у сферах управління державними фінансами, публічних закупівель та державної допомоги.

Крім того, реформи сектору правосуддя, в тому числі у сферах банкрутства та виконання судових рішень, сприятимуть переходу до сталої та інклюзивної економіки і стабільного інвестиційного середовища, інтеграції України до єдиного ринку, економічному та соціальному розвитку, а також стануть рушієм сталого розвитку та інклюзивного зростання.

Пропоновані реформи узгоджуються з ЦСР № 5 “Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат” та № 16 “Сприяння побудові миролюбного и відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях”.

Завдання ЦСР № 5 передбачає забезпечення всебічну і реальну участь жінок і рівні для них можливості для лідерства на всіх рівнях прийняття рішень у політичному, економічному та суспільному житті. Завдання ЦСР № 16 передбачає підвищення рівня довіри до суду та забезпечити рівний доступ до правосуддя. Реформи, зазначені вище, після їх успішного завершення, сприятимуть безпосередньо імплементації та виконанню даних завдань на шляху до досягнення ЦСР № 5 і № 16.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Посилення підзвітності, доброчесності та професіоналізму судової влади	Удосконалення процедури добору суддів шляхом врегулювання етапів добору та зміни їх черговості і перегляду тривалості обов'язкової початкової підготовки суддів забезпечить виконання державою своїх міжнародних зобов'язань та уможливить оперативне заповнення суддівських вакансій на основі критеріїв професійної компетентності та доброчесності, що повною мірою забезпечить право на доступ до правосуддя та справедливий судовий розгляд. Важливою частиною реформи також є створення нового суду, який би розглядав адміністративні справи за участю національних державних органів у прозорий та меритократичний спосіб. Кроки реформи спрямовані на закріплення результатів судової реформи та формування довіри суспільства до судової влади	Розділ 23: Судова влада та основоположні права	Заповнено не менше 20% вакансій суддів	Вища кваліфікаційна комісія суддів (за згодою)	Не менше 20% вакансій суддів, наявних станом на 16 жовтня 2023 року (загальна кількість вакантних посад 2205), заповнюється на основі зміненого законодавства, яке включатиме такі елементи: - спрощені етапи добору та скорочені періоди обов'язкової підготовки суддів; - послідовне застосування чітких та належним чином опублікованих критеріїв оцінювання та методології оцінювання професійної компетентності та доброчесності кандидатів на посаду судді; - залучення Громадської ради доброчесності до оцінювання доброчесності кандидатів на посади суддів у випадках, коли цього вимагає закон.	3 квартал 2025 року
			Створення нового суду для розгляду адміністративних справ	Міністерство юстиції Вища кваліфікаційна комісія суддів (за згодою)	Створено новий суд для розгляду адміністративних справ за участю державних органів, який складається з першої та апеляційної інстанцій і судді, якого обирають після перевірки доброчесності та професіоналізму із залученням незалежних експертів.	3 квартал 2025 року
	Прийняття та впровадження відповідних законів сприятиме підвищенню рівня довіри до органів судової влади та забезпеченню ефективної дисциплінарної практики щодо суддів		Кваліфікаційне оцінювання (перевірку) проведено із забезпеченням передбачуваності, сталості та відкритості дисциплінарної практики щодо суддів	Вища кваліфікаційна комісія суддів (за згодою)	Проведено кваліфікаційне оцінювання (перевірку) 50% суддів, які повинні були його пройти станом на 30 вересня 2016 року в установленому порядку та із залученням Громадської ради доброчесності.	4 квартал 2025 року
			Початок роботи відбіркової	Вища рада	Вища рада правосуддя утворює конкурсну	1 квартал

			комісії з проведення конкурсу до Вищої ради правосуддя Служби дисциплінарних інспекторів Розпочато та триває в установленому порядку конкурс на посади його керівника, заступника та дисциплінарного інспектора	правосуддя (за згодою)	комісію з проведення конкурсу для служби дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя та оголошує конкурс на посади її голови, заступників голови та дисциплінарних інспекторів.	2024 року
			Вирішені 20% старих дисциплінарних проваджень (справ), не розглянутих станом на кінець 2023 року	Вища рада правосуддя (за згодою)	20 % старих дисциплінарних проваджень (скарг), не розглянутих станом на 31 грудня 2023 року, вирішені із залученням Служби дисциплінарних інспекторів та на основі критеріїв пріоритетності розгляду дисциплінарних скарг, визначених п. 13.7 Регламенту Вищої ради правосуддя (у редакції від 21 листопада 2023 року № 1068/0/15-23), що опубліковані на офіційному вебсайті Вищої ради правосуддя.	4 квартал 2025 року
			Набрання чинності законодавства про перегляд декларацій доброчесності суддів та процедури їх перевірки	Вища кваліфікаційна комісія суддів (за згодою)	Набирають чинності закон та акти ВККС, відповідно до яких мають бути переглянуті декларації доброчесності суддів та процедура їх перевірки. Ці правові акти повинні бути зосереджені на: - уточненні змісту декларацій доброчесності та підстав для початку перевірки; - розширенні часового періоду, на який поширюється перевірка; - удосконаленні процедури перевірки шляхом деталізації механізмів та строків перевірки, визначенні прав та обов'язків фізичних та юридичних осіб, залучених до процесу перевірки, роз'ясненні правових наслідків перевірки.	2 квартал 2025 року
Реформа 2. Реформи	Приведення процедур банкрутства у відповідність до основних принципів	Розділ 23: Судова влада та	Набрало чинності законодавство щодо удосконалення режиму	Міністерство юстиції	Набрав чинності Закон України про вдосконалення режиму банкрутства та	4 квартал 2024 року

банкрутства та неплатоспроможності і виконання судових рішень	Директиви (ЄС) 2019/1023 про рамки превентивної реструктуризації. Усунення перешкод для ефективної превентивної реструктуризації платоспроможних боржників, які зазнають фінансових труднощів, спрямоване на пом'якшення втрати робочих місць і цінності для кредиторів у ланцюжку поставок, зберігає виробництво та технології, а тому має загальну користь для економіки. Реформа також спрямована на покращення виконання судових рішень шляхом удосконалення правової, інституційної та інформаційної бази, що має вирішальне значення для функціонування ринкової економіки та верховенства права, а також є передумовою ефективної системи банкрутства.	основоположні права	банкрутства та неплатоспроможності		відповідні підзаконні акти, що запроваджує систему запобігання неплатоспроможності та інструмент раннього попередження для юридичних осіб та підприємців відповідно до принципів Директиви ЄС 2019/1023 про рамки превентивної реструктуризації. Нове законодавство зосереджено на: - запобіганні банкрутству та відновленні платоспроможності боржників; - своєчасному виявленні ознак кризи на підприємстві; - визначенні додаткових можливостей для відновлення платоспроможності компаній; - доступності інформації для компаній про механізми запобігання неплатоспроможності та раннього попередження.	
			Набрало чинності законодавство щодо спрощених процедур банкрутства для мікро-, малих і середніх підприємств	Міністерство юстиції	Набрало чинності законодавство щодо спрощених процедур банкрутства для мікро-, малих і середніх підприємств (ММСП) відповідно до принципів Директиви ЄС 2019/1023 про рамки превентивної реструктуризації. Законодавство розроблено на основі оцінки регуляторного впливу із залученням експертів ЄС. Законодавство зосереджено на: - спрощенні позасудових процедур та процедур банкрутства ММСП (включаючи фізичних осіб-підприємців); - доступності інструментів банкрутства та послуг практикуючих спеціалістів для ММСП; - запобіганні зловживанню ММСП процедурами банкрутства.	1 квартал 2026 року
			Покращення виконання судових	Міністерство	Набрав чинності закон щодо виконання	2 квартал

			рішень Набрав чинності закон щодо цифровізації виконавчого провадження	юстиції	судових рішень щодо майнових та немайнових зобов'язань та подальшої цифровізації виконавчого провадження.	2025 року
			Функціонує оновлена ІТ-система виконання судових рішень	Міністерство юстиції	Функціонує оновлена ІТ-система виконавчого провадження, що полегшує виконавчий процес, відстеження активів боржників, блокування банківських рахунків і стягнення боргів.	2 квартал 2026 року
			Працює система збору даних про виконання судових рішень	Міністерство юстиції	Працює система збору даних про виконання судових рішень.	4 квартал 2025 року
Реформа 3. Цифровізація судової системи	Цифровізація судової системи дозволить розширити доступ до правосуддя у воєнний час, підвищить прозорість, ефективність та результативність роботи судів, заощадить операційні витрати та дозволить формувати політику в судовій системі на основі доказів.	Розділ 23: Судова влада та основоположні права	Запроваджено нові ІТ-рішення в судовій системі	Державна судова адміністрація, за участі Міністерства цифрової трансформації	ІТ-рішення, що замінюють та/або модернізують модулі ЄСІТС/ запроваджують нові ІТ-системи, реалізовані на основі дорожньої карти, діють.	4 квартал 2027 року
Реформа 4. Реформа прокуратури	Прокуратура відіграє ключову роль у підтриманні верховенства права. Підвищення підзвітності та доброчесності прокуратури є ключовим для боротьби зі зловживанням владою та тиском на бізнес та інвесторів з боку правоохоронних органів, що є поширеним явищем в Україні. Для того, щоб прокуратура відігравала свою позитивну роль, вона має складатися з прокурорів, які мають високий рівень доброчесності та професіоналізму, а будь-які порушення прокурорської етики та дисципліни повинні ефективно розглядатися. Крім того, органи кримінальної юстиції потребують сучасної електронної системи управління справами, яка забезпечує прозорий та ефективний розгляд	Розділ 23: Судова влада та основоположні права	Набрання чинності законодавством, що забезпечує прозорий та заснований на заслугах відбір прокурорів на керівні посади в органах прокуратури	Офіс Генерального прокурора (за згодою), за участі Ради прокурорів (за згодою), Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів (за згодою)	Набирає чинності законодавство, що забезпечить прозорий та заснований на заслугах відбір прокурорів на керівні посади. Це законодавство включатиме: - чіткі критерії оцінки, включно з професійною компетентністю та доброчесністю/етикою; - прозору, конкурентну та меритократичну процедуру відбору, яка включає перевірку професійної компетентності та доброчесності; - посилення інституційної спроможності та повноважень Офісу Генерального прокурора та прокурорського самоврядування, зокрема Ради прокурорів, в частині відбору прокурорів на керівні посади.	1 квартал 2026 року
			Набрання чинності законодавством, що	Офіс Генерального прокурора (за	Набирає чинності законодавство про вдосконалення дисциплінарної системи	3 квартал 2026 року

	кримінальних справ і запобігає зловживанню владою та корупції з боку правоохоронних органів та органів прокуратури.		удосконалює дисциплінарну систему прокурорів та підвищує спроможність Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів	згодою), за участі Ради прокурорів(за згодою), Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів(за згодою)	прокурорів та посилення інституційної спроможності. Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів. Удосконалена правова та інституційна база, спрямована на впровадження рекомендацій GRECO, міститиме такі елементи: - уточнення дисциплінарних проступків, що стосуються поведінки прокурорів і дотримання ними етичних норм, та розширення переліку доступних дисциплінарних стягнень з метою підвищення їхньої пропорційності та ефективності; - внесення змін до положень про формування складу Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів для забезпечення того, щоб більшість місць займали прокурори, обрані своїми колегами, та проведення незалежної та об'єктивної процедури попереднього відбору всіх кандидатів до членів КДКП, що включає перевірку їх доброчесності; - підвищення ефективності дисциплінарних проваджень шляхом збільшення строку давності.	
			Запроваджено систему електронного документообігу в системі кримінальної юстиції	Офіс Генерального прокурора (за згодою)	Система електронного документообігу в системі кримінальної юстиції, яка дозволяє обробляти кримінальні справи в електронному вигляді та поступово замінює/значно модернізує застарілий Єдиний реєстр досудових розслідувань, введена в експлуатацію.	4 квартал 2026 року

РОЗДІЛ 4. БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ ТА ВІДМИВАННЯМ ГРОШЕЙ

1. Стан справ

Боротьба з корупцією – головна вимога українського народу та важлива передумова вступу до ЄС. Уже досягнуто значного прогресу у зменшенні простору для корупції в кількох секторах (наприклад, банківській справі, енергетиці, сфері охорони здоров'я). Відкриття державних реєстрів, електронної системи декларування майна та відзначеної нагородами платформи публічних закупівель Prozorro підвищили прозорість державного сектору. Було вироблено потужну антикорупційну нормативно-правову базу та створено спеціалізовані органи з питань запобігання та протидії корупції. У червні 2022 року було ухвалено Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки, а потім Державну антикорупційну програму на 2023–2025 роки, розроблену Національним агентством з питань запобігання корупції. Метою цих документів є зміцнення інституційних механізмів запобігання та протидії корупції, усунення корупційних практик у різних секторах та сприяння доброчесності на основі рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку.

У вересні 2019 року було засновано Вищий антикорупційний суд, як головний суд для розгляду справ про корупцію за участі високопосадовців, які розслідують та передають до суду Національне антикорупційне бюро та Спеціалізована антикорупційна прокуратура. ВАКС постійно покращує свою загальну операційну ефективність, проте потрібні додаткові судді, відібрані прозоро, на основі перевірки доброчесності, із залученням Громадської ради міжнародних експертів.

Рішення ЄС надати Україні статус кандидата на членство стало додатковим поштовхом до продовження реформ. У липні 2022 року Україна призначила нового керівника САП, а в березні 2023 року було призначено нового директора НАБУ із залученням міжнародних експертів. З моменту призначення нового керівника, САП активізувала свою діяльність. Подальше зміцнення незалежності та спроможності ключових українських антикорупційних установ сприятиме повноцінному інституційному закріпленню функцій і сталим результатом у боротьбі з корупцією.

Верховна Рада 08 грудня 2023 року ухвалила закони про збільшення штатної чисельності НАБУ, зняття обмежень щодо повноважень НАЗК на продовження перевірок майна, яке вже пройшло процедуру попередньої перевірки, та майна, набутого деклярантами до вступу на державну службу, а також про посилення інституційної спроможності САП на виконання рекомендації ЄС, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року.

Боротьба з корупцією тісно пов'язана з ефективною системою протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Ефективна система протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму також є ключовою для боротьби з економічними злочинами в контексті відновлення та підтримки фінансової стабільності. Протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму має вирішальне значення для вступу до Європейського Союзу, оскільки вона є частиною "фундаментальних засад" процесу вступу до ЄС. Українське законодавство у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму частково відповідає стандартам Міжнародної Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (далі – FATF) та відповідному міжнародному законодавству, але ще не виконані деякі рекомендації Комітету експертів Ради Європи з оцінки заходів з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму

(далі – MONEYVAL). Необхідні подальші реформи для покращення відповідності України стандартам FATF, зокрема у сфері віртуальних активів, цільових фінансових санкцій, фінансових розслідувань.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024–2027 роках

Порядок денний реформ зосереджуватиметься на збільшенні людських ресурсів у ключових антикорупційних установах, включаючи ВАКС, оновленні Кримінального та Кримінального процесуального кодексів для підвищення ефективності та результатів у справах про корупцію. Реалізація Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки та ухвалення наступних Державної антикорупційної стратегії та програми є важливими кроками реформ, які сприятимуть подальшому зменшенню можливостей для корупції в різних сферах суспільного життя. Такі заходи протидії та запобігання корупції сприятимуть підвищенню довіри суспільства до української держави та її інституцій і відіграватимуть важливу позитивну роль у покращенні загального інвестиційного та бізнес-клімату. Реформи підвищать спроможність САП регулювати свою організаційну діяльність, включно з бюджетними та кадровими питаннями.

Водночас буде посилено підзвітність та дисциплінарні механізми управління САП. НАЗК зможе повною мірою, без будь-яких необґрунтованих обмежень, взяти на себе свою вирішальну роль у стримуванні та виявленні корупції шляхом перевірки декларацій державних службовців.

Буде реалізовано комплексну реформу Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, включаючи систему прозорого відбору керівника АРМА за результатами технічного аналізу агентства. Також важливо забезпечити новий конкурсний відбір голови АРМА на основі відкритого, конкурентного та заснованого на заслугах підході.

До завершення реалізації Плану, Україна перейде від забезпечення функцій існуючого Національного контактного пункту з організації взаємодії з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству та Європейським судом аудиторів (далі – ЄСА) до виконання функцій Незалежної служби координації боротьби із шахрайством (далі – AFCOS), яка інформуватиме Комісію про хід будь-яких адміністративних проваджень у зв'язку з підозрами у шахрайстві чи корупції. Таке інформування Комісії здійснюється за допомогою електронних засобів, використовуючи Систему управління порушеннями (далі – IMS), створену Комісією. З цією метою правоохоронні органи та органи прокуратури можуть використовувати IMS безпосередньо або передавати необхідну інформацію відповідному національному органу в Україні, який має доступ до IMS. Це звітування не порушує вимоги національних органів України безпосередньо інформувати OLAF про звинувачення у шахрайстві відповідно до статті 4 Додатку XLIII Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Україна проведе оцінку необхідних змін до чинного законодавства щодо надання доступу OLAF до інформації щодо підозр в шахрайстві або корупції, що зачіпає фінансові інтереси ЄС, коли це необхідно для здійснення своєї слідчої місії, а також щодо запровадження механізму, що дозволяє компетентним національним органам ефективно допомагати OLAF під час проведення слідчих дій в Україні, включаючи перевірки на місці та доступ до інформації, що стосується розслідування, яка міститься в національних базах даних.

У сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму важливо зосередитися на вдосконаленні нормативно-правової бази у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму шляхом розробки відповідного законодавства та досягнення прогресу у розбудові необхідної інституційної спроможності. Реформи будуть зосереджені на приведенні українського законодавства у відповідність до законодавства ЄС та стандартів FATF, у тому числі щодо цільових фінансових санкцій, віртуальних активів, фінансових розслідувань. У цьому контексті особливо важливими сферами є питання кінцевого бенефіціарного власника та нагляд за визначеними підприємствами, що не надають фінансових послуг, та певними професіями, оскільки вони є важливими елементами для створення надійної системи протидії відмиванню коштів. Буде створено єдиний реєстр банківських рахунків, що суттєво покращить процес запобігання та протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. З метою покращення практики розслідування, судового переслідування та винесення судових рішень у справах щодо відмивання коштів та інших фінансових злочинів буде посилено інституційну спроможність органів прокуратури та правоохоронних органів у проведенні фінансових розслідувань. Прийнято дорожню карту для розбудови інституційної спроможності та спільне методологічне керівництво правоохоронних органів та прокуратури щодо проведення фінансових розслідувань при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним отриманням доходів, затверджене спільним наказом Генерального прокурора та керівників правоохоронних органів. Узгодження з Директивою про боротьбу з шахрайством, що зачіпає фінансові інтереси ЄС, двома Директивами про відмивання коштів і майбутньою Директивою про корупцію посилить співпрацю з Прокуратурою ЄС.

Поява віртуальних активів та відсутність їхнього правового регулювання є негативним фактором, що може сприяти поширенню шахрайських дій, відмиванню злочинних доходів та фінансуванню тероризму, а також ухиленню від оподаткування. Тому, надзвичайно важливим є впровадження ефективного регулювання ринку віртуальних активів. Верховною Радою було прийнято Закон України "Про віртуальні активи" від 17 лютого 2022 року № 2074–IX, який так і не набрав чинності через особливості, передбачені його прикінцевими положеннями. За результатами аналізу зазначеного Закону було виявлено багато питань, які підкреслили недосконаліть та недостатню правову визначеність його норм. Для вирішення зазначених питань, а також враховуючи набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС, що передбачає зобов’язання щодо приведення вітчизняного законодавства у відповідність до законодавства ЄС, необхідним є прийняття законопроєкту щодо внесення змін до Податкового кодексу України та щодо удосконалення норм Закону України "Про віртуальні активи", розробка якого повинна ґрунтуватись на нормах європейського законодавства, зокрема Регламенту (ЄС) № 2023/1114 від 31 травня 2023 року про ринки віртуальних активів, який встановлює єдині для ЄС правила регулювання ринку віртуальних активів та покликаний сприяти технологічному розвитку, забезпечити фінансову стабільність і захист інвесторів.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Розвиток інституційної спроможності антикорупційної інфраструктури

Стан справ і контекст: Основні антикорупційні установи, як і раніше, потребують подальшого зміцнення своєї незалежності та спроможностей для забезпечення повноцінного інституційного закріплення функцій та сталих результатів діяльності.

Огляд основних антикорупційних інституцій:

1) ВАКС – постійно діючий вищий спеціалізований суд, який почав здійснювати свої повноваження у 2019 році. Завданнями ВАКС є здійснення правосуддя з метою захисту особи, суспільства і держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів причетних осіб. За роки функціонування у ВАКС відбулися законодавчі зміни, які розширили повноваження суду, додавши справи цивільної юрисдикції про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, а також справи в рамках адміністративного судочинства щодо застосування до фізичних або юридичних осіб санкції, передбаченої пунктом 11 частини першої статті 4 Закону України "Про санкції". ВАКС, наразі, активно вирішує проблеми, пов'язані з необхідністю збільшення кількості суддів та працівників апарату тощо. Крім того, подальше розширення підсудності ВАКС продовжує перебувати на порядку денному та заплановано в нормативних документах, зокрема, в Державній антикорупційній програмі на 2023 – 2025 роки.

2) САП – входить до системи прокуратури України та є окремою юридичною особою публічного права (до 2024 року – самостійний структурний підрозділ Офісу Генерального прокурора, створений у 2015 році). На САП покладаються такі функції: здійснення нагляду за додержанням законів при проведенні детективами НАБУ оперативно–розшукової діяльності та досудового розслідування, а також підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях і представництво інтересів громадянина або держави в суді.

3) НАБУ – центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, створений у 2015 році для попередження, виявлення, розслідування і розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. За час свого існування НАБУ очолювалося двома директорами, які були обрані за участі міжнародних експертів на прозорих та змагальних конкурсних умовах.

Закон України "Про Національне антикорупційне бюро України" має низку положень, які слід змінити для набуття НАБУ більшої спроможності ефективно виконувати свої функції. Також рівень матеріально-технічного забезпечення дещо знизився через недостатнє бюджетне фінансування органу.

4) НАЗК – центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

Гранична чисельність працівників НАЗК – 408 штатних одиниць.

У 2023 році НАЗК завершило проходити перший зовнішній незалежний аудит, який допоміг оцінити результати роботи та встановити напрями для подальшого розвитку. Наприклад, було визначено необхідність активного залучення до співпраці громадськості, збільшення чисельності штату тощо. Останнє стало особливо важливим після прийняття Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки.

5) АРМА – центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який було створено у 2016 році з метою формування та реалізації державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справах про

визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, а також управління вказаними активами.

Опис реформи: Реформа спрямована на посилення основних антикорупційних установ в Україні; підвищення загальної ефективності антикорупційної інфраструктури; забезпечення цілеспрямованого, поетапного та системного підходу до підвищення загальної ефективності антикорупційної політики держави. Вона також спрямована на посилення боротьби з корупцією за участі високопосадовців шляхом здійснення активних та ефективних розслідувань. Метою заходів, що стосуються персоналу САП та ВАКС, є забезпечення цих установ достатніми людськими ресурсами для виконання ще більшої кількості завдань і вирішення проблем воєнного часу, в тому числі пов'язаних із відбудовою. Очікується, що це покращить результати розгляду справ про корупцію за участі високопосадовців. Основна ціль зусиль, що стосуються НАЗК, полягає в забезпеченні своєчасного відбору нового голови агентства в рамках прозорого та меритократичного процесу до закінчення строку повноважень нинішнього голови (в середині січня 2024 року). Раніше антикорупційні установи стикалися із тривалими періодами відсутності керівництва через затримки у процесах відбору.

Для підвищення інституційної спроможності антикорупційних установ реформа передбачає такі кроки:

- надано можливість САП збільшити чисельність співробітників до не менше ніж 15% від чисельності співробітників НАБУ (3 квартал 2024 року);
- штатну чисельність суддів ВАКС збільшено на 60%, апарату ВАКС збільшено на 40% (1 квартал 2025 року).

Крім того, нового голову НАЗК буде обрано та призначено після процесу відбору відповідно до Закону України "Про запобігання корупції".

Голова НАЗК призначається відповідно до результатів відкритого конкурсного відбору.

Організацію та проведення конкурсного відбору здійснює Конкурсна комісія з відбору на посаду Голови НАЗК .

До складу Конкурсної комісії з відбору на посаду Голови НАЗК входять:

1) три особи, визначені Кабінетом Міністрів;

2) три особи, визначені Кабінетом Міністрів на підставі пропозицій донорів, які протягом останніх двох років до дня завершення строку повноважень Голови НАЗК або до дня дострокового припинення його повноважень надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції.

Організаційно-технічне забезпечення діяльності Конкурсної комісії з відбору на посаду Голови НАЗК здійснює Секретаріат Кабінету Міністрів.

Захід буде впроваджено до кінця 2 кварталу 2024 року.

Ця реформа відповідає рекомендаціям ЄС, наведеним у підрозділі боротьба з корупцією Розділу 23 "Судова влада та основоположні права" Звіту про прогрес України в рамках Пакета

розширення Європейського Союзу 2023 року, а саме щодо збільшення кількості суддів Вищого антикорупційного суду та відновлення роботи Громадської ради міжнародних експертів.

Також ця реформа враховує пропозиції, що надійшли від громадських організацій в ході організованого Мінекономіки збору пропозицій до Ukraine Facility, що тривав з 31 жовтня 2023 року по 06 листопада 2023 року, а саме в частині посилення інституційної спроможності НАЗК шляхом забезпечення прозорого та своєчасного конкурсу на посаду нового голови НАЗК.

Потенційний вплив реформи: Реформа дасть змогу підвищити загальну ефективність антикорупційної інфраструктури та антикорупційної політики держави. Збільшення чисельності суддів ВАКС та співробітників САП підвищить спроможність цих установ справлятися з більшим робочим навантаженням без затримок і дасть змогу покращити результати ВАКС в розгляді справ про корупцію за участі високопосадовців.

З іншого боку, цифрова трансформація процесів державного управління, прозорість діяльності та відкритість даних стануть основою для зменшення корупційних ризиків і практик, а також очікується підвищення загальної ефективності та рівня довіри громадян до відповідних органів влади.

Реформа 2. Удосконалення законодавчої бази для більш ефективної боротьби з корупцією

Стан справ і контекст: Було проведено інституційні реформи для боротьби з корупцією, що призвело до збільшення кількості відкритих справ. Надзвичайно важливо підтримувати та покращувати результати розслідувань, кримінальних переслідувань і винесених вироків. Для цього необхідно усунути різноманітні недоліки нормативно-правової бази щодо розслідування, кримінального переслідування та ухвалення судових рішень у справах про корупцію за участі високопосадовців. Загальна ціль реформи полягає в оптимізації кримінального провадження та підвищенні його ефективності у справах про корупцію за участі високопосадовців, а також у запобіганні процесуальним зловживанням і неналежному втручанню в такі справи.

Для ефективного розслідування випадків корупції за участі високопосадовців надзвичайно важливе значення має удосконалення процедур про угоди зі слідством та одноособовий розгляд окремих справ суддею ВАКС. Крім того, необхідно розробити наступну Антикорупційну стратегію та Державну антикорупційну програму на період після 2025 року. Також необхідно оцінити недоліки, пов'язані з поверненням активів та управлінням ними на інституційному та процедурному рівнях. АРМА продовжує стикатися з проблемами, пов'язаними з повним виконанням своїх повноважень.

Опис реформи: Реформа передбачає внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів щодо удосконалення процедури про угоди зі слідством, скасування строків досудового розслідування від моменту реєстрації кримінального провадження до повідомлення особі про підозру, можливості одноособового розгляду окремих справ суддею ВАКС. Реформа також передбачає своєчасне, інклюзивне та прозоре розроблення, ухвалення та впровадження наступної Антикорупційної стратегії та Державної антикорупційної програми на період після 2025 року. Вона також передбачає прийняття Плану заходів з реалізації Стратегії повернення активів на 2023–2025 роки. Крім того, буде прийнято Закон України про реформування АРМА в частині забезпечення прозорої процедури відбору керівника агентства;

незалежної зовнішньої системи оцінки ефективності діяльності; вдосконалення механізмів управління та продажу арештованих активів.

Реформа передбачає наступні заходи для досягнення цілей, а саме:

1) Закони України про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України наберуть чинності з такими положеннями:

- удосконалення процедури про угоди зі слідством;
- скасування строків досудового розслідування від моменту реєстрації кримінального провадження до повідомлення особі про підозру;
- щодо одноособового розгляду окремих справ суддею Вищого антикорупційного суду.

Захід буде впроваджено до кінця 3 кварталу 2024 року.

Ця реформа відповідає рекомендаціям ЄС, наведеним у підрозділі боротьба з корупцією Розділу 23 “Судова влада та основоположні права” Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, а саме: “Переглянути Кримінальний процесуальний кодекс України та Кримінальний кодекс України з метою підвищення ефективності та результатів у справах про корупцію на високому рівні, зокрема шляхом запобігання процесуальним затримкам, запровадження розумних строків для проведення досудового розслідування та вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості; збільшити кількість суддів Вищого антикорупційного суду шляхом відновлення роботи Громадської ради міжнародних експертів та надати Вищому антикорупційному суду можливість розглядати окремі справи суддею одноособово”.

Також ця реформа враховує пропозиції, що надійшли від громадських організацій в ході організованого Мінекономіки збору пропозицій до Ukraine Facility, що тривав з 31 жовтня 2023 року по 06 листопада 2023 року, а саме в частині скасування строків розслідування кримінальних проваджень до моменту повідомлення особі про підозру.

2) Крім того, набрав чинності новий Закон України, що удосконалює процедури відбору керівника та ключових посадових осіб САП, посилює інституційну незалежність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури шляхом перетворення її в окрему юридичну особу, підвищує рівень її процесуальної автономії, а також створить надійні механізми зовнішнього та внутрішнього контролю і дисципліни. Закон України запроваджує запобіжники для уникнення порушень виключної підслідності НАБУ / САП.

Ця реформа відповідає рекомендаціям ЄС, наведеним у підрозділі боротьба з корупцією Розділу 23 “Судова влада та основоположні права” Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, а саме: ”Прийняти законодавство, спрямоване на вдосконалення процедур відбору керівника та ключових посадових осіб Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, посилення інституційної незалежності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури шляхом перетворення її на окрему юридичну особу та підвищення рівня її процесуальної автономії, а також створення ефективних механізмів зовнішнього та внутрішнього контролю і дисциплінарної відповідальності”.

3) Антикорупційна стратегія та Державна антикорупційна програма з її реалізації на період після 2025 року будуть прийняті відповідно Верховною Радою та Кабінетом Міністрів й опубліковані до кінця 2 кварталу 2026 року.

Для усунення недоліків, пов'язаних з поверненням активів та управлінням ними на інституційному та процедурному рівнях, до кінця 3 кварталу 2024 року Кабінетом Міністрів буде прийнято та опубліковано План заходів з реалізації Стратегії повернення активів на 2023–2025 роки.

Ця реформа відповідає рекомендаціям ЄС, наведеним у Розділі 24 "Юстиція, свобода та безпека" Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, а саме: "схвалити та почати виконувати ефективний план заходів з реалізації стратегії повернення активів".

4) До кінця 1 кварталу 2025 року набере чинності Закон України, що реформує Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Закон зосереджуєватиметься на:

- прозорій та заснованій на заслугах процедурі відбору керівника агентства, включаючи перевірку на доброчесність та професіоналізм, що заслуговує на довіру;
- незалежній зовнішній системі оцінки ефективності діяльності;
- прозорій процедурі управління та продажу арештованих активів, що перебувають під контролем агентства.

Ця реформа відповідає рекомендаціям ЄС, наведеним у Розділі 24 "Юстиція, свобода та безпека" Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, а саме: "удосконалити правові рамки та інституційну спроможність для проведення фінансових розслідувань, повернення активів та управління ними".

Потенційний вплив реформи: Реформа допоможе запобігати затягуванням процесу і порушенням виключної юрисдикції НАБУ, САП та ВАКС. Зміцнення спроможності та незалежності ключових антикорупційних установ забезпечить краще розслідування, кримінальне переслідування та ухвалення судових рішень у справах про корупцію, у тому числі у справах про корупцію за участі високопосадовців, та сприятиме покращенню динаміки винесення вироків. Зміцнення НАБУ та інших ключових антикорупційних інституцій також сприяє транскордонному співробітництву з державами-членами та сприяє боротьбі з міжнародною злочинністю. Загалом зазначені реформаторські кроки допоможуть мінімізувати корупційні ризики та практики в Україні, підвищити загальну ефективність антикорупційної системи, підвищити рівень довіри громадян та бізнесу до ключових антикорупційних установ. Реформи також позитивно вплинуть на загальне бізнес-середовище та інвестиційний клімат у країні.

Реформа 3. Заходи із запобігання відмиванню коштів

Стан справ і контекст: У законодавстві України у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму частково відображені стандарти FATF та норми відповідного міжнародного законодавства, проте все ще необхідно впровадити рекомендації MONEYVAL, зокрема в частині застосування адресних фінансових санкцій.

Опис реформи: Основними напрямами реформи є створення єдиного реєстру банківських рахунків фізичних та юридичних осіб відповідно до стандартів ЄС; узгодження законодавства у сфері віртуальних активів з *acquis* ЄС; ухвалення дорожньої карти для розбудови інституційної спроможності та спільних методологічних настанов для правоохоронних органів і прокуратури.

Для створення Єдиного реєстру банківських рахунків фізичних та юридичних осіб відповідно до стандартів ЄС будуть здійснені такі кроки:

- буде ухвалено наказ про створення міжвідомчої робочої групи із впровадження єдиного реєстру банківських рахунків. До завдань міжвідомчої робочої групи входитимуть:

  розроблення наказу Міністерства фінансів "Про затвердження Положення про Єдиний реєстр рахунків, порядок створення та ведення" та інших нормативно–правових актів, необхідних для реалізації Закону України;
  розробка ІТ забезпечення та впровадження технічного завдання Єдиного реєстру рахунків фізичних та юридичних осіб;
  забезпечення введення в експлуатацію та функціонування Єдиного реєстру рахунків фізичних та юридичних осіб.
- експертною радою Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації прийнято рішення про відповідність створеної комплексної системи захисту інформації (КСЗІ) Єдиного реєстру рахунків фізичних і юридичних осіб встановленим вимогам та видачу Атестату відповідності КСЗІ Реєстру;
- набудуть чинності нормативно-правові акти, необхідні для створення єдиного реєстру банківських рахунків фізичних та юридичних осіб відповідно до стандартів ЄС, що вносить зміни до податкового, банківського законодавства, а також з протидії відмиванню коштів та про ринки капіталу;
- буде придбано та почне функціонувати необхідне програмне та апаратне забезпечення для єдиного реєстру банківських рахунків;
- набудуть чинності необхідні законодавчі акти щодо запровадження регулювання ринку віртуальних активів, що визначатимуть режим оподаткування операцій з віртуальними активами, а також забезпечать регулювання суспільних відносин, пов'язаних із емісією, публічною пропозицією, допуском до торгів та оборотом віртуальних активів відповідно до *acquis* ЄС.

Ця реформа відповідає рекомендаціям ЄС, наведеним у Розділі 24 "Юстиція, свобода та безпека" Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, а саме: "продовжити узгодження українського законодавства та інституційних практик зі стандартами FATF; вжити заходів для створення Реєстру власників та бенефіціарних власників банківських рахунків, платіжних рахунків та банківських сейфів".

Потенційний вплив реформи: Реформи у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму дадуть змогу привести нормативно-правову базу України у відповідність до *acquis* ЄС та стандартів FATF, а також створити ефективну систему протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в Україні. Це допоможе краще боротися з економічними злочинами і покращити загальний бізнес-клімат в Україні.

Запровадження ефективного регулювання ринку віртуальних активів у відповідності до положень законодавства ЄС дозволить мінімізувати фактори, що сприяють відмиванню злочинних доходів

та фінансуванню тероризму в Україні, а також збільшити інвестиційну привабливість України, зокрема шляхом встановлення чітких і зрозумілих правил регулювання ринку віртуальних активів та підвищення ступеня захищеності прав інвесторів – власників віртуальних активів та клієнтів постачальників послуг, пов’язаних з оборотом віртуальних активів. Захід буде впроваджено до кінця 4 кварталу 2025 року.

Ця реформа відповідає рекомендаціям ЄС, наведеним у Розділі 4 “Свобода руху капіталу” Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, а саме: “Приводити законодавство України та інституційні практики у відповідність із стандартами Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF); здійснити заходи для створення реєстру держателів і бенефіціарних власників банківських рахунків, платіжних рахунків і сейфів”.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024–2027 роках

—

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

Пропоновані у цій главі реформи підтримують загальні та конкретні цілі Ukraine Facility. Відповідно до статті 3(1)(b) і (c) Регламенту загальні цілі Ukraine Facility включають поступову інтеграцію з економікою і ринком ЄС та світовою економікою і глобальним ринком, а також поступове приведення правил, стандартів, політик та практик у відповідність із правилами, стандартами, політиками та практиками ЄС *acquis* з урахуванням майбутнього членства України в ЄС. Загальні цілі зовнішньої діяльності ЄС, встановлені у статті 21 Консолідованої версії договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу, включають повагу до фундаментальних принципів верховенства права, в тому числі стосовно боротьби з корупцією. Реформи у сфері боротьби з корупцією та відмиванням коштів, запропоновані в цій главі, мають важливе значення для наближення України до ЄС та підготовки до повного взяття на себе зобов’язань, пов’язаних із членством в ЄС.

Як зазначено у статті 3(2)(d) Регламенту, боротьба з корупцією та відмиванням коштів є конкретною ціллю Ukraine Facility. Запобігання, виявлення та протидія корупції також має вирішальне значення для захисту фінансових інтересів ЄС. Таким чином, реформи доповнюють заходи із запобігання, виявлення, розслідування та виправлення порушень і шахрайства, що впливають на фінансові інтереси ЄС, які Україна взяла на себе зобов'язання здійснювати, отримуючи підтримку в рамках програми Ukraine Facility.

Підвищення інституційної спроможності антикорупційних установ, удосконалення нормативно–правової бази для ефективнішої боротьби з корупцією та приведення законодавства України у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму у відповідність до *acquis* ЄС та міжнародних стандартів безпосередньо сприяють боротьбі з корупцією та відмиванням коштів в Україні.

Пропоновані реформи узгоджуються з Ціллю сталого розвитку Організації Об’єднаних Націй № 16 "Сприяння побудові миролюбного и відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях".

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Розвиток інституційної спроможності і антикорупційної інфраструктури	Реформа має на меті: - підвищення ефективності антикорупційної інфраструктури; - забезпечити цілеспрямований, поступовий та системний підхід до підвищення загальної ефективності антикорупційної політики держави; - посилити боротьбу з корупцією, зокрема на високому рівні, шляхом активного та ефективного розслідування. З іншого боку, цифрова трансформація процесів державного управління, прозорість діяльності та відкритість даних стануть основою для зменшення корупційних ризиків і практик, а також очікується підвищення загальної ефективності та рівня довіри громадян до відповідних органів влади	Розділ 23 Судова влада та основоположні права	Збільшення штату співробітників Спеціалізованої антикорупційної прокуратури	Спеціалізована антикорупційна прокуратура (за згодою)	Надано можливість Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі збільшити чисельність співробітників з 10% до не менше ніж 15% від чисельності співробітників Національного антикорупційного бюро.	3 квартал 2024 року
			Призначення нового керівника Національного агентства з питань запобігання корупції	Кабінет Міністрів, за участі Конкурсної комісії з відбору на посаду голови Національного агентства з питань запобігання корупції	Нового голову Національного агентства з питань запобігання корупції обрано та призначено після процесу відбору відповідно до Закону "Про запобігання корупції".	2 квартал 2024 року
			Збільшення кадрового складу Вищого антикорупційного суду	Вищий антикорупційний суд (за згодою)	Штатну чисельність суддів ВАКС збільшено на 60%, апарату ВАКС збільшено на 40%.	1 квартал 2025 року
Реформа 2. Удосконалення законодавчої бази для більш ефективної боротьби з корупцією	Загальною метою реформи є зміцнення ключових антикорупційних інституцій та оптимізація кримінального процесу та підвищення його ефективності у справах про корупцію на високому рівні, запобігаючи випадкам процесуальних зловживань та неправомірного втручання у такі справи. Зокрема, необхідно забезпечити, щоб Кримінальний процесуальний кодекс не встановлював обмежень строку досудового розслідування до	Розділ 23 Судова влада та основоположні права	Набрали чинності зміни до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України	Міністерство юстиції, за участі Національного агентства з питань запобігання корупції, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (за згодою)	Закони України про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України набрали чинності з такими положеннями: - удосконалення процедури про угоди зі слідством; - скасування строків досудового розслідування від моменту реєстрації кримінального провадження до повідомлення особі про підозру; - щодо одноособового розгляду окремих справ суддею Вищого антикорупційного суду.	3 квартал 2024 року

	повідомлення про підозру. Реформа також усунула недоліки, пов'язані з поверненням та управлінням активами на інституційному та процедурному рівнях, а також удосконалила законодавчу базу щодо реформування Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА)		Прийняття нової Антикорупційної стратегії та Державної антикорупційної програми на період після 2025 року	Національне агентство з питань запобігання корупції	Антикорупційна стратегія та Державна антикорупційна програма з її реалізації на період після 2025 року прийняті відповідно Верховною Радою та Кабінетом Міністрів й опубліковані.	2 квартал 2026 року
			Затвердження плану заходів з реалізації Стратегії повернення активів на 2023–2025 роки	Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів	Кабінетом Міністрів прийнято та опубліковано на вебсайті Кабінету Міністрів План заходів з реалізації Стратегії повернення активів на 2023–2025 роки.	3 квартал 2024 року
			Набрав чинності закон про реформування Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів	Міністерство юстиції, за участі Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів	Закон України, що реформує Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, набрав чинності. Закон зосереджується на: - прозорій та заснованій на заслугах процедурі відбору керівника агентства, включаючи перевірку на доброчесність та професіоналізм, що заслуговує на довіру; - незалежній зовнішній системі оцінки ефективності діяльності; - прозорій процедурі управління та продажу арештованих активів, що перебувають під контролем агентства.	1 квартал 2025 року
Реформа 3. Заходи з протидії відмиванню грошей	Мінімізація загроз відмивання коштів та фінансування тероризму потребує цілеспрямованих та скоординованих зусиль усіх учасників системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Забезпечення імплементації відповідних міжнародних стандартів,	Розділ 24 Справедливість, свобода та безпека	Схвалення Плану заходів щодо подолання ризиків, визначених у третьому раунді Національної оцінки ризиків	Міністерство фінансів, за участі інших центральних органів виконавчої влади (відповідно до їх компетенції)	Прийнято та набрало чинності розпорядження Кабінету Міністрів про затвердження Плану заходів щодо запобігання та/або пом’якшення негативних наслідків ризиків, виявлених у третьому раунді Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2026 року.	1 квартал 2024 року

	зокрема стандартів Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей та стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті Європейським Союзом, передбачено Угодою про асоціацію та є однією з важливих умов вступу України до Європейського Союзу		Проведення наступної Національної оцінки ризиків	Державна служба фінансового моніторингу, за участі Міністерства фінансів, Національного банку (за згодою), Міністерства юстиції, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (за згодою), інші центральні органи виконавчої влади (відповідно до їх компетенції)	Підготовлено та проведено наступну Національну оцінку ризиків відповідно до оновленої Методології проведення Національної оцінки ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму в Україні.	4 квартал 2025 року
	Створення та впровадження Єдиного реєстру рахунків фізичних та юридичних осіб сприятиме підвищенню прозорості фінансової системи України та дозволить своєчасно отримувати інформацію для виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, а також запобігати вчиненню цих правопорушень. Зокрема, це		Набрання чинності законодавством про єдиний реєстр банківських рахунків	Державна податкова служба, за участі Міністерства фінансів, Державної служби фінансового моніторингу, Національного банку (за згодою)	Набрало чинності необхідне законодавство для створення єдиного реєстру банківських рахунків фізичних та юридичних осіб відповідно до стандартів Європейського Союзу, що вносить зміни до податкового, банківського законодавства, а також законодавства у сфері протидії відмиванню коштів, ринку капіталу та платіжних послуг України.	2 квартал 2027 року

	дозволить здійснювати заходи з оперативного виявлення та блокування активів осіб, пов'язаних з тероризмом, колабораційною діяльністю, сприянням державі–агресору, корисливою злочинністю або державною зрадою, а також осіб, до яких застосовано санкції. Створення Реєстру підвищить ефективність заходів з протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і сприятиме прозорості фінансової системи. Впровадження ефективних процесів управління та контролю даних щодо рахунків юридичних та фізичних осіб забезпечить реалізацію в національне законодавство вимог Директиви Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2018/843 від 30 травня 2018 року та Ради (ЄС) 2019/1153 від 20 червня 2019 року в частині запровадження централізованого ведення Єдиного реєстру рахунків фізичних та юридичних осіб		Необхідне програмне та апаратне забезпечення для Єдиного реєстру функціонує	Державна податкова служба	Функціонує необхідне програмне та апаратне забезпечення для Єдиного реєстру банківських рахунків.	2 квартал 2027 року

РОЗДІЛ 5. ФІНАНСОВІ РИНКИ

1. Стан справ

Фінансовий сектор України є основним фактором зростання та стабільності української економіки, проте його потенціал ще не повністю реалізований. Фінансовий сектор переважно спирається на банки, загальні фінансові активи яких складають 51% ВВП. Основним елементом банківської системи є банки державного сектору: на 5 банків державного сектору припадає 53,6% усіх чистих активів. Два найбільші банки державного сектору – АТ КБ "ПриватБанк" і АТ "Ощадбанк" формують понад 50% мережі банківських відділень країни. Непрацюючі кредити є основною спадковою проблемою банківської системи України, яку ще більше загострила війна. Більше 80% непрацюючих кредитів у секторі входять до кредитних портфелів державних банків. Частка фінансових компаній, які надають послуги лізингу, факторингу та короткострокового кредитування, становить 8%, а інші фінансові установи, такі як страхові компанії, кредитні спілки, мають ще меншу частку і здійснюють незначний вплив на загальний стан фінансового сектору.

Співпраця у сфері фінансових послуг між ЄС та Україною на основі Угоди про асоціацію створила умови для поточного наближення законодавства до *acquis* ЄС і міжнародних стандартів у різних сферах, зокрема фінансових послуг, необхідних для створення ринкової економіки, яка б функціонувала належним чином. Починаючи з 2014 року у секторі було реалізовано комплекс реформ – країна перейшла на гнучкий обмінний курс. Національний банк запровадив нову монетарну політику інфляційного таргетування та очистив банківську систему від неплатоспроможних банків. У 2014–2016 роках розмір банківського сектору значною мірою зменшився відносно всіх інших секторів економіки. Україна сформувала міцний і незалежний Національний банк та стійкий банківський сектор, що характеризується високим рівнем цифровізації та інновацій. Крім того, була проведена інституційна реформа, внаслідок якої нагляд за фінансовим ринком перейшов до Національного банку і Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. У результаті внесення змін до законодавства роль Національного банку розширилася: до його функцій додалося регулювання суб'єктів, які пропонують страхові послуги, і у 2024 році набере чинності більшість положень нового закону про страхування.

Страховий ринок України досі перебуває на ранніх етапах розвитку і прагне забезпечити дотримання міжнародних стандартів і стандартів ЄС, включно з вимогами Директиви "Платоспроможність II". Україна вживає заходів для приведення законодавства у відповідність із законодавством ЄС, включно з конкретними положеннями Регламенту ЄС про вимоги до капіталу (CRR) та Директиви щодо вимог до капіталу (CRD), а також для виконання рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду, Європейської ради системних ризиків, відповідно до Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Вже досягнуто прогресу в узгодженні інфраструктури фінансового ринку з нормами ЄС. Незважаючи на істотні зусилля, необхідний подальший прогрес для наближення законодавства України до *acquis* ЄС у сфері фінансових послуг, зокрема, необхідно здійснити доопрацювання щодо центральних контрагентів (Регламент про європейську ринкову інфраструктуру (EMIR)) та центральних депозитаріїв цінних паперів (Регламент про центральні депозитарії цінних паперів (CSDR)). Законодавство, що регулює нагляд Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за ринками капіталу, має бути гармонізоване із законодавством Європейського Союзу і принципами Міжнародної організації комісій з цінних паперів (далі – IOSCO).

Оперативне впровадження надзвичайних заходів реагування на екстраординарний тиск на українську фінансову систему внаслідок російського вторгнення в лютому 2022 року мало вирішальне значення для збереження фінансової стабільності та підтримки державного фінансування. Зазначені заходи включали підтримання прив'язки обмінного курсу як номінального якоря, тимчасові обмеження на зняття готівки, а також обмежене емісійне фінансування бюджету через пряму купівлю державних облігацій. У міру поступової стабілізації ситуації та подальшого отримання зовнішньої підтримки Україна відходить від цих надзвичайних заходів. Це дозволить відновити повну автономію та інституційну ефективність Національного банку, фінансову та фіскальну стабільність. У рамках підготовки до повернення до нормального функціонування 19 липня 2023 року була ухвалена нова Стратегія розвитку фінансового сектора України, щоб підготуватися до безпечного та швидкого згортання надзвичайних заходів у фінансовому секторі з одночасним відновленням бухгалтерських і пруденційних нормативів. Крім того, Національний банк вжив заходів, викладених у Стратегії, для пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування, включаючи, зокрема, перехід від фіксованого валютного курсу до керованої гнучкості обмінного курсу з 3 жовтня 2023 року та прийняття подальших заходів пом'якшення 3 листопада 2023 року.

Банківський сектор залишався стійким в умовах війни. Завдяки швидкому впровадженню екстрених заходів учасниками ринку та Національного банку сектор залишався стабільним, ліквідним і прибутковим під час війни, попри істотні ризики та проблеми. Незважаючи на скорочення кредитних портфелів, спостерігалося зростання обсягу депозитів, що сприяло ліквідності сектору. Існує значний потенціал для подальшого розвитку фінансового сектору, оскільки до війни загальний обсяг банківського кредитування приватного сектору на нетто-основі становив менше 15% ВВП. Частка непрацюючих кредитів в кінці 2023 року досягла 37,4%, збільшившись на 11 відсоткових пунктів після повномасштабного вторгнення. За оцінками Національного банку, очікується, що сукупні збитки банків України, спричинені війною, сягнуть приблизно 15% обсягу довоєнного кредитного портфеля. Альтернативи банківському фінансуванню досі залишаються обмеженими, а інфраструктура ринку капіталу фрагментована, що вказує на широкі можливості для розвитку небанківського фінансового сектора.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024–2027 роках

Фінансовий сектор має значний потенціал для зростання та фінансового відновлення завдяки перевагам від перспектив вступу до ЄС. Оскільки сектор забезпечує основу для економічної діяльності, він не тільки стикається із викликами, а й отримує нові можливості.

Щоб мати можливість забезпечити сталу підтримку економіки, фінансовий сектор повинен бути ефективним, спроможним і прозорим. Порядок денний реформ в Україні протягом строку дії Плану України включатиме низку комплексних заходів, спрямованих на реалізацію потенціалу фінансових ринків у сфері підтримки економічного зростання. У якості першого кроку в порядку денному передбачене підтримання фінансової стабільності.

Україна прагне посилити нормативно-правову базу згідно зі стандартами ЄС і впровадить проактивний нагляд на основі ризиків для вирішення проблеми непрацюючих кредитів, а також здійснить оцінювання та моніторинг банківського сектору. З огляду на значний потенціал подальшого розвитку фінансових ринків і створення оптимальних умов для підтримки

фінансовою системою економічного відновлення Україна має на меті ухвалити заходи, що сприятимуть доступу підприємств до банківських кредитів і фінансування з боку небанківського фінансового сектору. За умови більш сприятливих і стійких макроекономічних обставин, поступова лібералізація фінансових ринків та повернення монетарної політики до режиму інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом сприятимуть підвищенню довіри населення і бізнесу до фінансового сектору та посиленню сталого економічного розвитку.

Особлива увага також приділятиметься модернізації фінансових послуг, сприянню фінансовій інклюзії, зміцненню спроможності регуляторів у фінансовому секторі та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також подальшій конвергенції з ЄС.

Важливі реформи в секторі фінансових ринків включатимуть такі напрями:

- Реалізація плану поступового скасування надзвичайних регуляторних заходів, запроваджених під час війни, шляхом їхньої заміни стандартними заходами або вдосконаленими законами та правилами для реагування на ситуацію, що змінюється.
- Реалізація Стратегії розвитку фінансового сектору, що передбачає відновлення регулярної оцінки стійкості, зокрема оцінки якості активів (далі – AQR) організованої під контролем Національного банку разом з стрес-тестуванням за несприятливими сценаріями. Вимога до банків надати плани необхідної рекапіталізації для виконання пруденційних вимог, якщо це необхідно. Використовуючи ці результати, необхідно буде провести оцінку життєздатності окремих установ на перспективу.
- Незалежну AQR буде проведено, коли дозволять умови. Ключові результати AQR для банків державного сектору будуть передані Міністерству фінансів. НБУ оприлюднить оцінку стійкості найбільших банків банківської системи (за розміром активів), включаючи стрес-тестування за несприятливим сценарієм та результати незалежної перевірки якості активів.
- На основі результатів оцінки стійкості, незалежного AQR та стрес-тестів, Міністерство фінансів оновить загальну стратегію банків державного сектору, а згодом і стратегії окремих банків державного сектору з огляду на загальну мету скорочення державної власності в банківському секторі в упорядкований спосіб. Стратегія включатиме чітко сформульоване бачення, яке передбачатиме поступове скорочення державної власності у банківському секторі, а також індивідуальні стратегії для кожного з банків державного сектору, які міститимуть, серед іншого, план дій із детальним описом конкретних процедур приватизації.
- Заходи щодо вдосконалення корпоративного управління у банках державного сектору.
- Законодавство щодо продажу банків державного сектору, а саме зміни до Закону України від 15 березня 2012 року № 4524-VI "Про особливості продажу пакетів акцій, що належать державі у статутному капіталі банків, у капіталізації яких взяла участь держава" прийнято та вони набрали чинності. Переглянуте законодавство має дозволяти продаж часток різних розмірів у банках державного сектору, а також надавати гнучкість для повного продажу.
- Розробка та затвердження стратегії врегулювання непрацюючих кредитів:
    посилення пруденційних вимог до ідентифікації та роботи з непрацюючими кредитами;
    обмін даними про непрацюючі кредити та іншими відповідними ринковими даними для покращення роботи з непрацюючими кредитами.
- Удосконалення законодавчої бази для реструктуризації непрацюючих кредитів, процедур банкрутства, тимчасових мораторіїв, розвиток ринків або механізмів непрацюючих кредитів

та посилення варіантів вирішення проблемних активів, посилення позасудової реструктуризації боргу з метою збільшення кредитної спроможності економіки.

- Приведення банківського регулювання до стандартів ЄС, зокрема шляхом удосконалення вимог до оцінки ризиків, які покриваються капіталом. Прийняття Положення про зважування активів за кредитним ризиком (CR-SA) і Положення про оцінку ризику розрахунків відповідно до Регламенту ЄС щодо пруденційних вимог до кредитних установ (Регламент ЄС № 575/2013).

- Прийняття нормативних актів для приведення пруденційної системи нагляду за банками у відповідність із *acquis* ЄС, спираючись на досягнення у пруденційному нагляді, які вже запроваджені в Україні, зокрема запровадження правил Регламенту щодо вимог до капіталу (CRR) і Директиви щодо вимог до капіталу (CRD), а також інших відповідних актів *acquis* ЄС. Реформи включатимуть розширення наглядових вимог і зміцнення спроможності Національного банку у сфері нагляду, розширення регулятивних рамок та їх узгодження з міжнародним стандартами, такими як угода Базель III; створення чітких і ефективних рамок врегулювання банків; посилення вимог щодо прозорості та розкриття інформації.

- Забезпечення заходів для приведення законодавчої бази України у відповідність до *acquis* ЄС для покращення системи захисту вкладників, усунення недоліків у регулюванні Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, включаючи питання фінансування, тривалі процеси компенсації та ліміт покриття.

- Щоб зміцнити безпеку фінансової системи, Україна забезпечить Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (далі – ФГВФО) достатніми коштами для покриття гарантованих вкладів у банках, що мають найвищу ймовірність стати неплатоспроможними, а також розробить та запровадить методологію цільового фонду ФГВФО відповідно до міжнародних стандартів. Потреби ФГВФО у фінансуванні будуть розглядатися як частина ширших потреб країни у фінансуванні, зважених на потреби Міністерства фінансів у фінансуванні, включаючи фіскальну політику, ризики воєнного стану та ризики ненадходження донорської допомоги.

- До кінця другого кварталу 2024 року будуть відновлені максимальні часові рамки погодження нових керівників банків, у тому числі незалежних директорів, що діяли до запровадження воєнного стану, для врегулювання максимального строку прийняття рішень з боку Національного банку. Ці часові рамки забезпечать передбачуваність процесу погодження нових керівників банків з боку Національного банку.

- З метою транспонування Директиви про відновлення та врегулювання банків (Bank Recovery and Resolution Directive) та інших відповідних актів Україна розробить дорожню карту, яка визначатиме порядок денний реформ з метою подальшого посилення спроможності державних органів здійснювати врегулювання та управління кризовими ситуаціями, виходячи з досвіду попередніх уроків та найкращих міжнародних практик. Вибір інституційної моделі врегулювання банків має відбуватися зосередившись на мінімізації витрат на бюджет країни та досвіді потенційної спроможності інституцій.

- Зміцнення системи банкрутства та розробка програм фінансової підтримки для компаній в процесі боргової реструктуризації, які постраждали від війни, але залишаються життєздатними.

- Розроблення короткострокових програм фінансової підтримки та зниження ризиків, спрямованих на пріоритетні сектори та експортерів із застосуванням прозорих правил і механізмів управління.

- Подальше узгодження з Директивою Європейського Союзу "Платоспроможність II" і засадами страхування моторних транспортних засобів.

- Контроль за аналізом структури власності та дотриманням пруденційних вимог страховиків, які наразі діють на ринку, розроблення та впровадження відповідних заходів впливу на установи, які не дотримуються вимог прозорості та пруденційності, а також прийняття підзаконних актів для страхового сектору і небанківських фінансових установ.

- Прийняття необхідних імплементаційних актів для законів про фінансові послуги та фінансові компанії, про страхування та про кредитні спілки.

- Розширення повноважень Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку у сфері регулювання та забезпечення виконання шляхом внесення змін до закону про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку для посилення її мандату згідно зі стандартами та принципами IOSCO, розширення її повноважень, незалежності та інституційної спроможності, а також її повноважень у сфері співпраці на транскордонному та національному рівнях.

- Розроблення дорожньої карти для узгодження нормативно-правової бази, пов’язаної з ринками капіталу, з *acquis* ЄС. Це включатиме наближення законів і підзаконних нормативно-правових актів у сферах інфраструктури фінансового ринку, ринку цінних паперів та інвестиційних послуг. Пріоритет надаватиметься забезпеченню визнання у правових і бухгалтерських/податкових рамках інструментів, які широко використовуються в інших країнах для врегулювання балансу між ризиками, пов’язаними із заборгованістю і власним капіталом.

- Забезпечення існування сучасних і комплексних регулятивних рамок щодо платежів. Україна ухвалила низку нових нормативно-правових актів щодо платіжних систем згідно із законодавством ЄС щодо платежів (зокрема, директивою про платіжні послуги Європейського Парламенту і Ради 2015/2366/ЕС (2015 р.)). Існує план імплементації дорожньої карти з популяризації безготівкових розрахунків за рахунок розробки платіжних рішень та нових методів платежу (наприклад миттєві платежі), здійснення кроків для зменшення запиту на готівку/готівкові операції з боку користувачів, зокрема здійснення регуляторних заходів. Має бути завершено виконання необхідних заходів для приєднання до єдиної зони платежів у євро (SEPA), що може полегшити міжнародну торгівлю для України, підвищити довіру інвесторів і забезпечити поширення модернізації на інші сфери. Буде вдосконалено наявне регулювання, щоб сприяти розвитку інновацій на ринку фінансових послуг за межами банківського сектору для виходу нових учасників на ринок фінтех-послуг.

- Удосконалення засад сталого та цифрового фінансування. Україна розробить нормативно-правову базу щодо корпоративного звітування стосовно сталості та працюватиме над управлінням екологічними, соціальними та управлінськими (далі – ESG) ризиками на рівні фінансових установ з урахуванням стану впровадження загальнонаціонального порядку денного щодо ESG та подолання прогалин у законодавстві. Україна також працюватиме над

регулюванням криптоактивів і зміцненням стійкості цифрового фінансового сектора згідно з найкращими європейськими та міжнародними практиками.

- Прийняття дорожньої карти розвитку регуляторних технологій (RegTech) для удосконалення інфраструктури цифрових фінансових послуг.

- Посилення захисту прав споживачів фінансових послуг, особливо небанківських фінансових послуг.

- Узгодження державної підтримки малих і середніх підприємств, включно з зусиллями та витратами України на покращення доступу МСП до фінансування та фінансових ринків, із фіскальною відповідальністю України. Ця реформа, за яку відповідає Міністерство фінансів, має на меті гармонізувати розширення Фонду розвитку підприємництва (далі – ФРП), а також поширення державної підтримки через нього включаючи фіскальну відповідальність. Метою є запобігання та вирішення таких проблем, як інфляційний тиск, несправедливий розподіл підтримки та структурні дисбаланси у підтримці МСП, які можуть негативно вплинути на фінансовий стан країни. Роль Міністерства фінансів передбачає управління та вдосконалення інституційного дизайну, спроможності та стратегічної спрямованості ФРП, а також пов'язаних з ФРП бюджетних програм. Це гарантує, що такі програми не лише управляються та контролюються Міністерством фінансів для покращення доступу МСП до фінансування та фінансових ринків, але також узгоджуються з фіскальною відповідальністю та ширшою фінансовою політикою України.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Оцінка банківського сектору

Стан справ і контекст: подальші зусилля фінансових регуляторів, спрямовані на зміцнення регулятивних рамок, включно з їх постійним узгодженням з рамками ЄС, а також проактивний нагляд на основі ризиків, у поєднанні з пруденційністю банків забезпечать фінансову стабільність та зададуть темп подальшому відновленню та модернізації. Ця реформа спрямована на створення сталого, ефективного, конкурентного фінансового сектора, інтегрованого у світову фінансову спільноту та здатного протистояти викликам і підтримувати економічне зростання. З огляду на невідворотне подальше зростання обсягу непрацюючих кредитів в умовах війни необхідно ретельно розробити заходи для вирішення проблеми непрацюючих кредитів, щоб перезапустити кредитування реального сектора економіки. У 2023 році Національний банк проводить оцінювання стійкості банків для перевірки правильності відображення якості кредитного портфеля та достатності сформованих резервів, а також для оцінки фактичного розміру регулятивного капіталу. За результатами оцінювання Національний банк встановить кінцеві строки для відновлення банками капіталу і підготує графік скасування тимчасових регуляторних послаблень.

Опис реформи: Стратегія розвитку фінансового сектору України також передбачає повернення до регулярного процесу оцінки, перерваного війною, шляхом проведення оцінки стійкості банків та перевірки якості активів 20 найбільших банків банківської системи за базовим сценарієм. Оцінюючи якість активів передбачається виявити потенційні вразливі місця та можливості для зміцнення основних українських банків, посилюючи стійкість банківської системи в Україні. Крім того, Національний банк відновить регулярну оцінку стійкості, яка включатиме стрес-тестування

за несприятливого сценарію. Незалежна перевірка якості активів (AQR) (якщо умови дозволять її проведення) також стане основою для майбутніх оцінок стійкості та сприятиме зміцненню довіри інвесторів до українського банківського сектору.

До кінця 1 кварталу 2026 року Національний банк опублікує оцінку стійкості зі стрес-тестуванням за несприятливого сценарію та (коли дозволять умови) результати незалежної оцінки якості активів за методологією, що відповідає міжнародним стандартам.

Потенційний вплив реформи: Ключовим завданням є посилення фінансової стабільності, що особливо важливо в світлі зростання проблемних кредитів під час війни. Реформа спрямована на створення стійкого, ефективного та конкурентоспроможного фінансового сектору, краще інтегрованого у світову фінансову спільноту та здатного підтримувати економічне зростання. Ключовий компонент ініціативи, незалежна AQR, значно підвищить прозорість, зміцнить фінансову стабільність і підвищить довіру до українського банківського сектору. Ця незалежна AQR не тільки виявить потенційні вразливі місця в основних банках, але й підкреслить можливості для зміцнення, прокладаючи шлях до більш стійкої банківської системи.

Реформа 2. Зниження державної частки у банківському секторі

Стан справ і контекст: у поточній банківській системі, роль банків державного сектору є суттєвою, оскільки у сукупності вони володіють значною часткою чистих активів сектора (53,6% станом на 1 січня 2024 року) і тягарем у розмірі понад 80% непрацюючих кредитів сектора, який може збільшуватися через війну. Вирішення цих проблем потребує комплексного перегляду стратегії, якою керуються всі банки державного сектору, передбачаючи поступове скорочення державної власності в банківському секторі та відкриваючи шлях для потенційних інвестицій відповідно до найкращої міжнародної практики для зміцнення фінансового здоров’я та стабільності банків державного сектору, вирішення питань, пов’язаних з непрацюючими кредитами, пом’якшення фіскальних ризиків і підвищення загальної ефективності банківського управління та операційної ефективності.

Опис реформи: Ключовим у цій реформі буде ухвалення постанови Уряду або еквівалентного нормативно-правового акту, який затверджує нову Стратегію банків державного сектору. Стратегія окреслить план поступового скорочення державної власності в банківському секторі, підкреслюючи зобов’язання щодо підвищення вартості банків, довгострокової життєздатності та, де це можливо, розпочати кроки до приватизації. Стратегія передбачатиме проведення майбутньої приватизації впорядковано, уникаючи передчасної передачі контролю на неоптимальних умовах для держави. Нові менеджери пройдуть ретельну підготовку та відповідну оцінку.

Міністерство фінансів візьме на себе завдання з оновлення загальної стратегії для банків державного сектору, яке планується завершити до кінця 2 кварталу 2026 року. Цьому оновленню сприятиме Національний банк, надаючи важливі внески: (i) результати незалежної перевірки якості активів (AQR), який організовує та контролює Національний банк, (ii) комплексну стратегію врегулювання непрацюючих кредитів у всьому банківському секторі, (iii) широку стратегію відновлення банківського кредитування та (iv) переглянуті вимоги до банківського капіталу у відповідності з *acquis* Європейського Союзу.

Після оновлення загальної стратегії для банків державного сектору, подальший ключовий етап цієї реформи передбачає відповідальність Міністерства фінансів за розробку окремих стратегій

для кожного окремого банку державного сектору. Цей процес розгортатиметься послідовно, спираючись на загальну стратегію для банків державного сектору, а також беручи до уваги унікальні сильні та слабкі сторони, можливості та характеристики кожного банку державного сектору. Час цих оновлень буде ретельно узгоджено та буде залежати від кількох факторів, зокрема, збереження поточними незалежними членами наглядових рад своїх посад у 2026 році, наявності нових членів наглядових рад у 2026 році та надання їм достатньо часу для ознайомлення зі станом справ у відповідному банку державного сектору, тощо.

Ключовим елементом цієї трансформації також буде перегляд законодавства, що регулює продаж банків державного сектору, приведення його у відповідність до міжнародних стандартів. Переглянуте законодавство має сприяти продажу різних часток власності в банках державного сектору, а також забезпечити гнучкість для повного придбання.

Фундаментальні принципи, якими керуватимуться при продажу банків державного сектору, будуть розроблені шляхом спільних обговорень та на основі консенсусу з міжнародними донорами. Законодавство буде оновлено та набуде чинності до кінця 1 кварталу 2026 року.

Потенційний вплив реформи: Реформа покликана забезпечити фінансову стабільність банків державного сектору, що сприятиме загальному розвитку української економіки. Шляхом приведення банківського сектору у відповідність до найкращих міжнародних практик та впровадження розумних бізнес-стратегій реформа спрямована на пом’якшення фінансової стабільності та фіскальних ризиків. Це, у свою чергу, захищає фіскальний стан Уряду. Оскільки державна власність поступово скорочується, очікується посилення участі приватного сектору та конкуренції. Така посилена конкуренція спонукатиме банки впроваджувати інновації, надавати кращі послуги та вигідніші умови для споживачів. Зрештою, це призведе до більш динамічної та клієнтоорієнтованої банківської галузі.

Реформа 3. Покращення у сфері вирішення проблеми непрацюючих кредитів

Стан справ і контекст: Спровокована Росією невиправдана війна проти України порушила постійне зниження частки непрацюючих кредитів українських банків, тенденцію, що спостерігається з 2018 року. До 2022 року непрацюючі кредити скоротилися майже на 300 млрд грн, а їхня частка в кредитному портфелі впала з 55% до 27%. Проте з лютого 2022 року до січня 2023 року частка непрацюючих кредитів зросла до 38%, а гривневі непрацюючі кредити зросли на 127 млрд грн до 432 млрд гривень. На банки державного сектору припадає приблизно 80% цих непрацюючих кредитів, причому більшу частину має АТ КБ "Приватбанк". Війна призвела до пошкодження активів, втрати доходів і погіршення платоспроможності позичальників, що вплинуло на можливості обслуговування позик і призвело до зниження якості кредитного портфеля. Близько 20% портфеля непрацюючих кредитів пов'язано з економічною кризою, спричиненою повномасштабною війною. Загальний тиск портфеля непрацюючих кредитів на кредитну діяльність посилюється, тоді як ефективне управління цим портфелем обмежене через брак інструментів та регуляторні перешкоди. Щоб підтримати кредитування, значного фіскального тиску зазначає Фонд розвитку підприємництва – установа, яка фінансується державою та займається підтримкою малих і середніх підприємств через надання субсидованих кредитів. Для пом’якшення фінансових наслідків для економіки та фіскального тиску на державний бюджет вкрай важливо врегулювати проблемні кредити та відновити кредитування.

Опис реформи: Після оцінки стійкості у 2023 році Україна розробить стратегію вирішення непрацюючих кредитів. Результати незалежної AQR (якщо її буде проведено раніше) будуть додатково використані при підготовці стратегії. Стратегія визначить методологію реструктуризації, забезпечить виділення належних ресурсів для ефективного ведення справ, поступове вдосконалення процедур банкрутства та неплатоспроможності. Цю частину реформи Національний банк впровадить до кінця 2 кварталу 2025 року. Органи влади забезпечать наявність необхідних можливостей у судовій системі. Основними цілями стратегії є посилення пруденційних вимог щодо визнання та врегулювання непрацюючих кредитів, стимулювання надійних механізмів обміну проблемними кредитами та ринковими даними, аналіз та усунення потенційних перешкод, що супроводжується відповідними заходами для вдосконалення нормативно-правової бази для реструктуризації та врегулювання непрацюючих кредитів.

Подальшим кроком у цій реформі буде прийняття актів законодавства, які враховують рекомендації стратегії врегулювання проблемних кредитів та покращення основи вирішення проблемних кредитів. Виконання цього показника буде покладено на Національний банк, та інші органи державної влади до кінця 1 кварталу 2026 року.

Потенційний вплив реформи: Будуть створення нові механізми для вирішення проблеми непрацюючих кредитів.

Реформа 4. Покращення продуктивності органу фінансового нагляду

Стан справ і контекст: економічне відновлення та зростання України потребує сучасних фінансових послуг, каналів їх просування, а також доступу до них, зокрема на деокупованих територіях. Побудова міцного фундаменту для відновлення вимагатиме зміцнення спроможності регуляторів фінансового сектору, особливо Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, а також подальшого регуляторного зближення з Європейським Союзом. Законодавство, що регулює нагляд Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за ринками капіталу, має бути приведено у відповідність до законодавства Європейського Союзу і принципів IOSCO.

Опис реформи: щоб зміцнити спроможність регуляторів фінансового сектору, а отже, створити сприятливе до інновацій та довірливе середовище для розвитку сучасних фінансових послуг, Україна посилить регуляторні повноваження та повноваження щодо правозастосування Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Це вимагатиме прийняття закону про вдосконалення державного регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків, узгодження його зі стандартами та принципами IOSCO. Це стосується здатності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку діяти незалежно від зовнішнього впливу, зокрема політичного тиску чи тиску з боку учасників ринку, приймати рішення на основі закону та з урахуванням найкращих інтересів цілісності ринку та захисту інвесторів, та мати потужні механізми правозастосування та співпраці на міжнародному рівні. Закон буде прийнято та набуде чинності до кінця 4 кварталу 2025 року.

Потенційний вплив реформи: Посилення можливостей Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку має значний потенціал для модернізації фінансових послуг і ринків капіталу. Ця реформа зміцнить довіру серед інвесторів, наблизивши Україну до світових фінансових стандартів. Зрештою, це сприятиме кращому доступу до ринків капіталу для українського бізнесу, життєво важливого для зростання та конкурентоспроможності економіки.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024–2027 роках

Доступ до фінансування, можливості зниження ризику та гарантії

Українська економіка страждає від підвищених ризиків ведення підприємництва через війну. Рівень депозитів зріс з початку вторгнення, тоді як кредитний портфель у вітчизняному банківському секторі скоротився. Це вказує на необхідність наявності інструментів зниження ризиків, щоб розблокувати існуючу, але невикористану ліквідність на ринку.

Особливо важливою є орієнтація на конкретні сегменти економіки з потенціалом зростання, а також на сегменти, яким приділяється недостатня увага, включаючи вразливі групи та території, що перебувають у скрутному становищі. Цього можна досягти за допомогою цілого ряду інструментів, зокрема гарантій, цільових грантів і субсидій процентних ставок, які можуть покращити умови доступу до фінансування.

Україна працює над різними ініціативами для підтримки розвитку бізнесу з метою підтримки МСП для сприяння економічному зростанню та створенню робочих місць, зокрема програму "Доступні кредити за 5-7-9%".

Слід розглянути наступні пріоритетні напрямки інвестування:

Доступ до фінансування для вразливих сегментів

- Доступ до фінансування для підприємств, які постраждали від наслідків війни, включаючи компанії, що працюють поблизу лінії фронту та деокупованих територій, компанії, чиї активи були пошкоджені внаслідок війни, підприємства, які перемістилися через війну, або якими керують внутрішньо переміщені особи (ВПО).
- Доступ до фінансування для компаній, які беруть участь у реконструкції (виробництво будівельних матеріалів, будівельні компанії, інжинірингові компанії тощо).
- Фінансова доступність, надання доступу до фінансових послуг і продуктів незабезпеченим та маргіналізованим верствам населення, включаючи соціальні, жіночі та молодіжні підприємства, з особливою увагою до реінтеграції ветеранів війни та ВПО. Соціальна економіка може відігравати ключову роль у цьому відношенні.
- Доступ до фінансування в національній валюті від МФО передбачає розробку різноманітних програм та інструментів для подолання наслідків несприятливих коливань обмінного курсу, розширення доступності такого фінансування для ширшого кола українських підприємств.

Розвиток інструментів страхування військових ризиків

Страховий ринок України, продовжує функціонувати, є стабільним та платоспроможним незважаючи на війну, а також на значні виклики та вплив, які пов’язані з війною. Ринок страхування різко скоротився між 2021 і 2022 роками, враховуючи економічну та політичну ситуацію, причому ринки страхування життя, а також ринки інших видів страхування за цей період скоротилися на 20%.

У той час як страхові компанії поступово відновлюють свої традиційні страхові пропозиції, такі як страхування життя або автострахування, декілька місцевих страховиків майже повністю припинили пропонувати покриття ризиків, пов’язаних з війною, оскільки вони їм доводиться

самостійно покривати відповідні ризики, з огляду на відмову світових перестраховиків надавати покриття українським страховикам з початку військової агресії Росії проти України. Учасники ринку наголошують, що відсутність страхування від війни суттєво гальмує економічну діяльність.

Розробка комплексного набору страхових продуктів має вирішальне значення для підтримки українського бізнесу в управлінні ризиками, пов'язаними з конфліктом та геополітичною невизначеністю. Варто розглянути наступні механізми страхування:

Страхування військових ризиків для бізнесу:
- Запровадити доступні механізми страхування військових ризиків, щоб допомогти бізнесу зменшити ризики пошкодження або втрати майна внаслідок воєнних дій.

Інструменти зниження ризиків:
- Запровадити інструменти зниження ризиків, включаючи страхування, страхування від воєнних ризиків для комерційних перевезень внутрішніми, водними та морськими шляхами.
- Забезпечити страхування рухомого та нерухомого майна.
- Пропонувати страхування інвестицій для стимулювання економічної активності.

Страхування політичних ризиків (PRI):
- Розширити існуючі програми PRI, що надаються Багатостороннім агентством з гарантування інвестицій (MIGA) та DFC.
- Залучати донорське фінансування для впровадження ефективних механізмів зниження ризиків, таких як збитки першого рівня (first-loss layer).

Страхування майна та вантажів:
- Розширювати та впроваджувати програми страхування майна та вантажоперевезень, розроблені спеціально для покриття військових ризиків для нових інвестицій та існуючого бізнесу.

Експортно-кредитні агентства (далі – ЕКА):
- Співпрацювати з ЕКА для підтримки програм страхування від воєнних ризиків.
- Отримати доступ до спеціалізованих страхових рішень через ЕКА, щоб пом'якшити вплив геополітичної невизначеності на міжнародну торгівлю та інвестиції.

Інвестиції в підприємництво, початковий та венчурний капітали

Україна має активну систему підприємництва. Були запущені різні ініціативи для підтримки стартапів, включно з податковими пільгами, грантами та програмами для спрощення реєстрації бізнесу (додаткові деталі та ініціативи описано в розділі Бізнес-середовище).

Фінтех і цифровізація фінансового сервісу

- Інвестиції в поглиблення та розширення цифрових фінансових послуг, включаючи фінтех, цифровізацію мікро-, малих і середніх підприємств, цифрові інновації.

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

Комплексний порядок денний реформ, описаний для фінансового сектору України, тісно узгоджується із цілями Ukraine Facility, відображаючи стратегічне зобов’язання задовольнити нагальні потреби країни з одночасним досягненням довгострокових цілей. Запропоновані реформи безпосередньо сприяють економічному відновленню та модернізації завдяки здійсненню важливих заходів для відновлення ефективності фінансового сектору та посилюють можливості

органів нагляду проводити моніторинг фінансових ринків. Реформи спрямовані на інтеграцію України у світові фінансові ринки, розширення її здатності приваблювати публічні та приватні інвестиції завдяки створенню сприятливого середовища для доступу підприємств і фізичних осіб до фінансування. Порядок денний реформ демонструє зобов'язання України з узгодження фінансового сектору з актами та практиками ЄС, що має вирішальне значення для майбутнього членства в ЄС. Реформи також узгоджуються та доповнюють зусилля в напрямку цифрової трансформації, сприяючи розвитку інновацій у сфері фінансових послуг. Хоча це прямо не вказано, реформи опосередковано підтримують розвиток на місцях завдяки створенню надійної та стабільної фінансової системи.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Оцінка банківського сектору	Регулярна оцінка стійкості включатиме оцінку якості активів (AQR) і стрес-тестування за базовим та несприятливим сценаріями. Незалежна AQR буде проведена незалежними експертами, коли дозволять умови безпеки. До цього часу AQR можуть проводити Національний банк та зовнішні аудитори. Оцінка стійкості, яка включає несприятливий сценарій, внесе додаткове розуміння подальшого шляху розвитку банківського сектору за різних ймовірних подій та, таким чином, допоможе визначити потенційні потреби в капіталі	—	Опублікування оцінки стійкості банківської системи	Національний банк (за згодою)	Національний банк публікує оцінку стійкості найбільших банків банківської системи (за розмірами активів), що включає стрес-тестування за несприятливим сценарієм та результати незалежної AQR, якщо умови дозволяють її проведення	1 квартал 2026 року
Реформа 2. Зниження державної частки у банківському секторі	Стратегія Міністерства фінансів щодо реформування банків державного сектору спрямована на поступове зменшення державної власності в банківському секторі. Вона зосереджена на покращенні фінансового стану, управлінні проблемними кредитами, зменшенні фіскальних ризиків, покращенні управління та підготовці до приватизації. Ця стратегічна реформа підкреслює підвищення ринкової ефективності та конкурентоспроможності банківського сектору України	Розділ 9. Фінансові ринки	Набрання чинності законодавством з питань продажу банків державного сектору	Міністерство фінансів	Законодавство з питань продажу банків державного сектору, зокрема Закон України "Про особливості продажу пакетів акцій, що належать державі у статутному капіталі банків, у капіталізації яких взяла участь держава" (№ 4524-VI від 15 березня 2012 року), оновлено та набрало чинності. Переглянуте законодавство має надавати можливість як продажу різних за розмірами часток у банках державного сектору, так і повний продаж. Фундаментальні принципи, якими керуються під час продажу банків державного сектору, будуть розроблені під час спільних обговорень та на основі погодження з міжнародними донорами	1 квартал 2026 року

			Затвердження стратегії для банків державного сектору, що передбачає зменшення частки держави у банківській сфері	Міністерство фінансів	Постанова Уряду або інший акт Уряду про схвалення стратегії банків державного сектору, що передбачає поступове скорочення державної власності в банківському секторі Стратегія банків державного сектору направлена на такі основні сфери: - фінансовий стан та стабільність; - управління непрацюючими кредитами; - мінімізація фіскальних ризиків; - покращення банківського управління та операційної ефективності; - підвищення вартості банку, довгострокова життєздатність та кроки до приватизації (у випадку, якщо це актуально).	2 квартал 2026 року
Реформа 3. Покращення у сфері вирішення проблеми непрацюючих кредитів (NPL)	Вирішення проблеми непрацюючих кредитів (NPL) банків, а також запровадження інструментів та механізмів для вирішення проблеми в майбутньому призведе до розкриття потенціалу кредитування та зниження ризиків для фінансових установ	—	Затвердження стратегії врегулювання непрацюючих кредитів	Національний банк (за згодою) Міністерство юстиції Фонд державного майна Міністерство фінансів	Стратегія врегулювання непрацюючих кредитів, розроблена відповідно до чинного законодавства ЄС, затверджена. Стратегія направлена на такі основні сфери: - посилення пруденційних вимог до визнання та врегулювання проблемних кредитів; - обмін даними про проблемні кредити та іншими відповідними ринковими даними між фінансовими установами та державними органами для покращення вирішення проблемних кредитів; - огляд потенційних перешкод і розробка заходів для покращення основи для реструктуризації та врегулювання проблемних кредитів	2 квартал 2025 року
			Набрання чинності законодавчими змінами для покращення врегулювання проблемних кредитів	Національний банк (за згодою) інші органи державної влади	Набрали чинності акти законодавства, які враховують рекомендації стратегії вирішення проблемних кредитів та вдосконалюють систему вирішення проблемних кредитів	1 квартал 2026 року
Реформа 4.	Україна прагне запровадити стандарти	—	Набрання чинності Закону щодо	Національна комісія	Прийняття та набрання чинності Закону	4 квартал

Покращення спроможності фінансового наглядового органу	Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), які вимагають, щоб регулятори цінних паперів були незалежними у прийнятті рішень та операціях, а також мали потужну інституційну спроможність для ефективного нагляду та регулювання ринку цінних паперів, що включає потужні механізми правозастосування та міжнародну співпрацю. Ці елементи є важливими для підтримки цілісності ринку, захисту інвесторів та зниження системного ризику в Україні		вдосконалення державного регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків	з цінних паперів та фондового ринку (за згодою)	України щодо вдосконалення державного регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків із приведенням його у відповідність до стандартів IOSCO. Це стосується здатності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку діяти незалежно від зовнішнього впливу, зокрема політичного тиску чи тиску з боку учасників ринку, приймати рішення на основі закону та з урахуванням найкращих інтересів цілісності ринку та захисту інвесторів, та мати потужні механізми правозастосування та співпраці на міжнародному рівні	2025 року

РОЗДІЛ 6. УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ АКТИВАМИ

1. Стан справ

Україна управляє значним портфелем державних активів. За даними Міністерства економіки, станом на кінець 2022 року на державному рівні налічувалося 3 293 підприємства; з них 1 058 – діючі, 1 552 – недіючі, 516 – недостатньо інформації, 167 – на анексованій території Автономної Республіки Крим. Значна частина підприємств стратегічних галузей економіки, таких як енергетика, інфраструктура та оборона, наразі перебувають у державній власності. Більше половини активів банківського сектору (включаючи непрацюючі кредити) перебувають у власності держави. Крім того, у державній власності перебувають 370 об'єктів відпочинку та 1 209 об'єктів незавершеного будівництва.

Крім того, існує великий портфель комунальних компаній. Вони управляються місцевими органами влади і є ключовими отримувачами державної допомоги. Протягом багатьох років кількість комунальних компаній продовжувала зростати і на даний момент складає близько 15 тис. Переважно вони працюють у сферах охорони здоров'я, адміністрування, комунального господарства та транспорту. Інформація щодо цих підприємств не є вичерпною, оскільки вони ніколи не були систематизовані.

Незважаючи на великі втрати та загрози безпеці, більшість стратегічних державних компаній продовжували працювати під час війни. Повномасштабне російське вторгнення змусило переглянути стратегію управління державними компаніями для забезпечення стабільності у стратегічних секторах та стримування фіскальних ризиків. Серед найбільших компаній, які зазнали великих збитків від війни – ПрАТ "Національна енергетична компанія "Укренерго", ДП "Національна атомна енергогенеруюча компанія "Енергоатом" та АТ "Українська залізниця".

Низька продуктивність державних компаній (держкомпаній) теж досі актуальна. Серед діючих компаній у 2022 році 38% повідомили про збитки на суму 114 млрд грн, тоді як 56% досягли прибутку у розмірі 22,6 млрд грн, внаслідок чого загальний чистий збиток склав 91,3 млрд гривень. Загальна сума непогашеної довгострокової заборгованості державних компаній на кінець 2022 року становила 211 млрд грн (близько 5,3 млрд євро). Частка прибуткових державних компаній, порівняно із загальною кількістю всіх державних компаній, становить 18% і зменшувалась протягом кількох років (з 32% у 2018 році до 25% у 2021 році).

Реформа сектору державних компаній необхідна для приведення законодавства та практики у відповідність до рекомендації Ради ОЕСР щодо керівних принципів ОЕСР щодо корпоративного врядування на підприємствах державної форми власності. Це допомогло б знизити фіскальні ризики для держави, протидіяти корупції та залучити приватні інвестиції. Управління підприємствами державної форми власності ускладнюється через відсутність загального бачення державної політики, яка визначала б цілі, інституції та їх повноваження щодо управління державними компаніями. Натомість наразі менше 10 державних компаній мають наглядові ради з незалежними членами, а державними компаніями управляють 89 суб’єктів, при цьому їх функції й обов'язки часто дублюються.

Крім того, правовий статус активів державних компаній не завжди чітко визначений, що ускладнює залучення ринкового фінансування. Спеціальна організаційно-правова форма для державних підприємств є архаїчною та не зрозумілою для приватних інвесторів. Чинна структура

корпоративного управління державних компаній не сприяє залученню стратегічних довгострокових інвестицій. Через це державні компанії недокапіталізовані та мають обмежений доступ до кредитів.

У зв'язку з вищезазначеними викликами, стратегічними цілями України в управлінні державними активами та приватизації у 2024-2027 роках є:

- оптимізація портфеля державних компаній та підготовка частини з них до приватизації;
- покращення корпоративного управління та ефективності діяльності державних компаній.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024-2027 роках

Урядове бачення сектору державних компаній буде визначено загальною політикою державної власності, яка відображатиме пріоритети у сфері державної власності, чітко встановлюватиме та розкриватиме цілі державної політики, яких державні компанії зобов'язані досягти, описуватиме роль держави та окремих її інституцій в управлінні своїми підприємствами. Ця політика скеровуватиме рішення держави щодо того, які державні компанії мають бути приватизовані, ліквідовані або залишаться у власності держави. Базуючись на новій політиці, сектор державних компаній буде трансформовано, вони розпочнуть масштабний процес корпоратизації та реструктуризації з одночасним врахуванням Рекомендацій ОЕСР для багатонаціональних підприємств щодо відповідального ведення бізнесу та управління ланцюгом постачання.

Удосконалення практик управління є однією з ключових реформ для підприємств, які залишаться у державній власності. Для цього необхідно внести зміни до законодавства у сфері корпоративного управління державних компаній, які б наблизили українське законодавство до відповідних практик ОЕСР, посилити незалежність державних компаній, роль їх наглядових рад у призначенні або звільненні керівників та ухваленні стратегічних документів. Крім того, будуть внесені зміни до підзаконних актів задля покращення перевірки кандидатів на посади керівників державних компаній та наглядових рад підприємств у власності держави, щоб забезпечити якість і незалежність кандидатів.

Законодавчі зміни супроводжуватимуться продовженням створення структур корпоративного управління в ключових пріоритетних державних компаніях. В рамках цих підприємств будуть створені наглядові ради з незалежними членами, які становитимуть більшу частину її складу. Така практика почнеться з енергетичного сектора та поступово поширеться на решту державних компаній. Номінаційний комітет державних компаній і надалі відповідатиме за відбір як незалежних членів, так і представників держав до наглядових рад. Щоб зрозуміти, чи призвело призначення наглядових рад до бажаних змін, Уряд регулярно проводитиме оцінку наявних наглядових рад, що також дозволить робити подальші покращення у цій сфері.

Корпоратизація державних підприємств для модернізації їхньої структури сприятиме залученню капіталу. Більшість держкомпаній в Україні функціонують за архаїчною організаційно-правовою формою державних унітарних підприємств. У зв'язку з цим, норми корпоративного управління часто відрізняються від тих, що застосовуються до акціонерних товариств (далі – АТ) відповідно до законодавства про АТ. Наприклад, державні унітарні підприємства можуть зіткнутися з обмеженнями у залученні капіталу або створенні альянсів через спільні підприємства, оскільки вони не володіють своїми активами і не можуть підлягати банкрутству. Тому фокус діяльності буде зосереджено на сприянні зміні організаційно-правової форми державних компаній з

державних унітарних підприємств на акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ). Сприяння трансформації в ТОВ може бути особливо корисним для невеликих державних підприємств, які не можуть дозволити собі витрати, щоб стати АТ.

Відповідно до правил внутрішнього ринку ЄС, більше уваги приділятиметься забезпеченню рівних умов для державних і приватних компаній. Щоб державні ресурси не використовувались для субсидування комерційної діяльності державних компаній, яка спотворює конкуренцію з приватними компаніями, необхідно відокремити фінансові рахунки всередині державних компаній між обліком діяльності з надання спеціальних обов'язків (далі – ПСО), або, як визначено в ЄС, послуги загального економічного інтересу (далі – ПЗЕІ), та іншою діяльністю, що виконується цим же підприємством. Ця реформа буде визначена як пріоритетна для впровадження у стратегічних державних компаніях.

Крім того, допомога державним компаніям не повинна спотворювати конкуренцію на внутрішньому ринку ЄС. Оскільки зараз контроль за державною допомогою призупинено через воєнний стан, державні кошти, спрямовані державним компаніям, не підлягають звітуванню та не контролюються. Відновлення контролю за державною допомогою є пріоритетом і відбуватиметься паралельно із внесенням змін до чинної законодавчої бази задля приведення у її відповідність із правилами ЄС щодо державної допомоги, включаючи, але не виключно, щодо розгляду ПСО/ПЗЕІ. Доки контроль за державною допомогою не буде відновлено, а її правила гармонізовані з законодавством ЄС, надана допомога, що перевищує певні порогові значення, буде реєструватися у спеціальному публічному реєстрі. Крім того, Україна продовжить приведення свого законодавства щодо прозорості фінансових відносин з державними компаніями у відповідність до *acquis* ЄС. Поряд з цим, коли будуть створені відповідні умови, Уряд почне розглядати питання щодо мораторію на заборгованість державних компаній.

Консолідація управління державними компаніями є ще одним пріоритетом. Це необхідно для кращого виконання ролі власника комерційних державних компаній та активів, а також зменшить конфлікт інтересів між державою як керівником державних компаній та державою як регулятором. Перед створенням відповідної структури, будуть чітко визначені ролі Кабінету Міністрів, Міністерства фінансів та Міністерства економіки, буде забезпечений парламентський нагляд, а також будуть враховані аспекти щодо управління державними фінансами.

Уряд почне розглядати можливості для оптимізації діяльності підприємств комунальної форми власності. Необхідні кроки повинні включати дослідження всіх комунальних підприємств (КП), заходи щодо підвищення прозорості їхніх операцій та стратегії корпоратизації для всіх КП, які мають доцільне обґрунтування такої форми власності.

Оптимізація портфеля державних компаній здійснюватиметься відповідно до політики державної власності. Як тільки з'являться сприятливі умови, буде відновлено велику приватизацію. Важливо забезпечити безперебійні, прозорі та справедливі процеси, пам'ятаючи про необхідність залучення стратегічних іноземних інвесторів, які також можуть принести нові технології. Щоб приватизація/продаж державних активів і товарів відповідали ринковим умовам і виключали державну допомогу, вони здійснюватимуться за конкурентними, прозорими та недискримінаційними процедурами відповідно до найкращих практик та стандартів ЄС. Якщо держава втручається в ринок, її дії будуть кваліфікуватись як надання економічної переваги, якщо вона не діє так само, як приватний оператор за нормальних ринкових умов.

Державні компанії, що не працюють, будуть ліквідовані. Багато з них існують тільки на папері, інші мають заборгованість або не заплатили своїм працівникам. Ліквідація непрацюючих активів дозволила б зменшити навантаження на державний бюджет, виплатити заборгованість із заробітної плати та створити нові проєкти на базі та з використанням майна збиткових підприємств. У разі скасування мораторію на примусовий продаж активів державних компаній, актуальним для захисту прав кредиторів стане оновлення процедури продажу арештованого майна. Для цього необхідно забезпечити прозорий та ефективний продаж такого майна через державну систему електронних аукціонів Prozorro.Sale, яка зараз використовується для продажу майна банкрутів та державного майна.

Для успішного застосування відповідних *acquis* ЄС в рамках впровадження цих реформ, буде створено робочу групу для підтримки Уряду. Робоча група проаналізує та надасть рекомендації щодо того, як провести реформи в рамках цього компоненту відповідно до правил та передових практик ЄС, включаючи реструктуризацію державних компаній, та їх відповідність актуальним правилам ЄС. Робоча група включатиме представників Європейської комісії, експертів і політиків з України та країн-партнерів. Робоча група буде створена після прийняття Політики державної власності у 4-му кварталі 2024 року.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Прийняття політики державної власності

Стан справ і контекст: Державний сектор відігравав вирішальну роль в економіці України впродовж довгого часу. Сектор часто був підтримкою економіки та населення під час криз, враховуючи його розмір. Водночас, державні компанії не змогли реалізувати свій потенціал з точки зору залучення інвестицій, на відміну від багатьох успішних прикладів в українському приватному секторі, і часто призводили до виснаження обмежених державних ресурсів. Крім того, поточна модель управління державними активами має кілька принципових недоліків.

Уряд зробив перші кроки для усунення недоліків у системі управління. У 2018 році Кабінет Міністрів затвердив "Про Основні засади впровадження політики власності щодо суб'єктів господарювання державного сектору економіки" (далі – Основні засади), що стало першим документом, в якому розглядалися принципи власності для державних активів. Після цього відбулося перше сортування державних компаній на стратегічні для економіки, які залишаються у державній власності, та ті, що підлягають приватизації або ліквідації. Згодом було затверджено індивідуальні політики власності для кількох стратегічних державних компаній. Однак вони виявились неуніфікованими і, у багатьох випадках, стали неактуальними.

Наступним кроком є розробка комплексної політики державної власності, яка б відображала довгострокові пріоритети щодо державних активів, оновлення "тріажу" (сортування) зі звуженим фокусом та визначення відповідних моделей управління різними видами державних активів. Потреба у такому цілісному документі була згадана в Огляді корпоративного управління державними підприємствами в Україні, проведеному ОЕСР у травні 2021 року. В Огляді було перевірено дотримання Україною Керівних принципів ОЕСР з корпоративного управління державними компаніями (далі – Керівні принципи ОЕСР).

Опис реформи: Відповідно до Керівних принципів ОЕСР, держава здійснює право власності на державні компанії в інтересах широкої громадськості. Вона повинна ретельно оцінювати та

розкривати цілі, які обґрунтовують державну власність, і піддавати їх періодичному перегляду, а також розкривати будь-які ПСО, які державні компанії повинні виконувати. Необхідна категоризація державних компаній відповідно до цих принципів.

До 4 кварталу 2024 року буде ухвалена постанова Кабінету Міністрів "Про затвердження політики державної власності" відповідно до Керівних принципів ОЕСР та "тріажу" (сортування) державних компаній. Вона буде зосереджена на таких аспектах:

- дивідендна політика, політика винагороди для членів наглядових рад та керівників;
- визначення обґрунтування залишення державних компаній у державній власності та підпорядкування цих обґрунтувань регулярним переглядам;
- визначення довгострокових і загальнодержавних пріоритетів;
- перелік цілей державної політики, яких державні компанії зобов'язані досягти;
- опис ролі держави в управлінні державними компаніями; як держава реалізовуватиме свою політику власності; відповідні ролі та обов'язки тих державних органів, які беруть участь у його реалізації.

Необхідно оновити сортування ("тріаж") державних компаній. В результаті буде визначено перелік державних компаній, які залишаться у державній власності як стратегічні; будуть запропоновані для приватизації, в якому також відображені у відповідному підрозділі всі державні компанії, приватизація яких заборонена під час воєнного стану; будуть ліквідовані.

З метою реалізації Політики державної власності будуть зроблені наступні кроки поза межами показників Компоненту І:

- буде затверджено перелік державних компаній, приватизація яких забороняється повністю або частково;
- Кабінет Міністрів передасть усі державні компанії, які підлягають ліквідації та приватизації, відповідно до нової Політики державної власності та сортування державних компаній, до Фонду державного майна, як до суб'єкта, який відповідальний за приватизацію та ліквідацію державних компаній;
- усі державні компанії, які залишаться у державній власності, відповідно до нової Політики державної власності та сортування державних компаній, будуть передані суб'єкту для централізованого управління державними компаніями (розроблених у рамках Реформи 3);
- протокольне рішення про оновлення переліку ключових державних компаній затверджується Урядом та оприлюднюється.

Відповідальними за ці кроки є Міністерство економіки, Міністерство фінансів та Фонд державного майна.

Потенційний вплив реформи: Результатом впроваджених заходів має стати стратегія управління державними активами. Держава зможе прискорити і, врешті-решт, завершити процес ліквідації та приватизації державних компаній, що призведе до радикального скорочення портфеля державної власності, зменшення частки держави в різних сферах економіки та залучення приватних інвестицій.

У той же час, сортування та Політика державної власності уможливлять централізоване управління стратегічними державними компаніями, які залишаються у державній власності. Таким чином, держава зберігатиме та розвиватиме активи, які здійснюють контроль над критичними

природними монополіями або ресурсами та забезпечуватимуть національну безпеку (у тому числі енергетичну). Крім того, держава стимулюватиме відновлення економіки через стратегічні комерційні державні компанії.

Реформа 2. Удосконалення управління державними компаніями

Стан справ і контекст:

Більшість державних компаній нині працюють у організаційно-правовій формі державних унітарних підприємств. Станом на 31 грудня 2022 року за організаційно-правовою формою держава володіла:

2 835 (86% з усіх підприємств у державній власності) - державні підприємства;

291 (9%) - господарські товариства (в тому числі акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю);

167 (5%) - підприємства в Автономній Республіці Крим.

Відповідно до проєкту майбутньої політики державної власності, серед державних компаній, які рекомендовано залишити у державній власності:

71 (68%) - державне підприємство;

19 (18%) - інша форма власності (у тому числі державна організація, державна установа, казенне підприємство, науковий центр, концерн, агентство);

14 (13%) - господарські товариства (в тому числі акціонерне товариство та товариство з обмеженою відповідальністю).

У 2023 році в процесі трансформації перебували три великі державні компанії: "Укроборонпром", "Енергоатом" та "Гарантований покупець".

За останні роки Уряд впровадив заходи, спрямовані на реструктуризацію організаційно-правових форм державних компаній з метою наближення до загальноприйнятної європейської та світової практик. Метою цих заходів є відхід від моделі "державного унітарного підприємства" та сприяння перетворенню державних підприємств у більш комерційно орієнтовані форми, зокрема акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. Для державних підприємств, які не займаються комерційною діяльністю, але виконують державні функції, планується їх перетворення на державні органи. Хоча держава досягла значного прогресу в корпоратизації державних підприємств, це тривалий процес, який у середньому займає 18 місяців.

Була підвищена ефективність раніше корпоратизованих компаній та вдосконалення нормативно-правової бази для корпоративного управління у підприємствах з державною формою власності. Згідно з Оглядом корпоративного управління державними підприємствами ОЕСР: Україна 2021, за шість років (до 2021 року) Україна зробила кілька суттєвих кроків у цьому напрямку. Серед помітних досягнень за цей період – прийняття змін до Закону України "Про управління об'єктами державної власності" у 2016 році. Ці поправки включають положення, які передбачають, що більшість членів наглядових рад державних компаній мають бути незалежними, підвищують прозорість та розкриття інформації про державні компанії. У 2015 році Україна опублікувала

перший щорічний звіт про 100 найбільших державних компаній. Пізніше практика підготовки таких звітів була припинена, але натомість протягом 2018 - 2019 років Мінекономіки було впроваджено загальнодоступну базу даних електронної звітності суб'єктів господарювання - онлайн-платформу "ProZvit", де публікуються фінансові показники державних компаній, що є значним кроком до більшої прозорості, а також аналіз цих показників. Також створено комітет, відповідальний за призначення та конкурсний відбір незалежних членів наглядових рад та керівників економічно важливих державних компаній. Нарешті, були зроблені суттєві кроки для посилення корпоративного управління в державних банках.

Згідно з Оглядом ОЕСР корпоративного управління державних підприємств (2021 року), наявність численних винятків та суперечливих положень у чинному законодавстві допускає різне тлумачення закону, що може призвести до надмірного втручання в діяльність державних компаній. Наприклад, ці положення обмежують повноваження наглядової ради щодо призначення керівників та затвердження стратегій і фінансових планів. Важливо приділяти подальшу увагу імплементації законодавства державою як акціонером та окремими державними компаніями. Це включає такі сфери, як створення незалежних наглядових рад, призначення професійного керівництва, впровадження систем внутрішнього контролю та аудиту, проведення систематичних зовнішніх незалежних аудитів, а також широке впровадження стандартів бухгалтерського обліку за міжнародні стандарти фінансової звітності.

Крім того, існують дві фундаментальні вади української системи управління державними активами. По-перше, це ризик конфлікту інтересів, оскільки єдиний державний орган часто виконує дві функції: формування політики та управління активами. Отже, до державних компаній може бути інше ставлення, ніж до компаній приватного сектору, що призводить до викривлення ринку.

Другим недоліком є значна децентралізація управління державними компаніями. Як зазначалося вище, існує 89 суб'єктів управління об'єктами державної власності, включаючи Кабінет Міністрів, який відіграє провідну роль, міністерства та Фонд державного майна. Система потребує, але не отримує достатніх людських і матеріальних ресурсів. Крім того, виявилося неможливим запровадити єдині підходи до управління та моніторингу державних компаній для різних власників.

Опис реформи: Реформи, спрямовані на вдосконалення законодавства щодо корпоративного управління державними компаніями, реформування найбільших державних компаній відповідно до нового законодавства та їх корпоратизацію, а також консолідацію суб'єктів управління державними компаніями.

Прийняття та набуття чинності нового закону про корпоративне управління державними компаніями відповідно до Керівних принципів ОЕСР. Закон набуде чинності до 2 кварталу 2024 року та зосередиться на таких основних напрямках:

- визначення повноважень наглядових рад державних компаній щодо призначення та звільнення керівників;
- затвердження стратегічних, інвестиційних та фінансових документів державних компаній;
- встановлення порядку щорічного оцінювання наглядових рад державних компаній.

Реформа також міститиме ще два кроки імплементації:

- призначення Урядом наглядових рад із більшістю незалежних членів для принаймні 15 державних компаній, зі списку ключових державних компаній, затвердженого Урядом у протокольному рішенні, до 2 кварталу 2026 року. Члени наглядових рад відбиратимуться на основі оновленого вторинного законодавства, що містить процедури призначення.
- щонайменше 15 державних компаній з переліку ключових державних компаній, затвердженого протокольним рішенням Уряду, буде корпоратизовано у формі акціонерних товариств або товариств з обмеженою відповідальністю до 3 кварталу 2026 року.

Частина реформи щодо консолідації управління державними компаніями передбачає надання ЄК першого річного звіту з фінансовими та операційними результатами, які демонструють належне дотримання принципів корпоративного управління, до 4 кварталу 2027 року. Перед проведенням аудиту новий закон про консолідовані органи управління державними компаніями та відповідні підзаконні акти будуть прийняті та наберуть чинності до 3 кварталу 2026 року. Перед створенням суб'єктів консолідованого управління державними компаніями необхідно впровадити та ввести в дію такі основні принципи корпоративного управління:

- чітке визначення функцій Кабінету Міністрів, Міністерства фінансів та Міністерства економіки, а також забезпечення нагляду з боку Верховної Ради;
- чітке визначення повноважень і сфери діяльності суб'єктів консолідованого управління державними компаніями у повній відповідності до політики державної власності;
- урахування аспектів управління державними фінансами у статутах суб'єктів консолідованого управління державними компаніями.

Потенційний вплив реформи: Очікувані результати насамперед включають скорочення кількості державних унітарних підприємств та перехід до більш ефективних організаційно-правових форм, таких як акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. Очікується, що для компаній, які залишаються у державній власності або де держава зберігає частку, впровадження заходів щодо посилення корпоративного управління державними компаніями допоможе знизити ризик конфлікту інтересів, призведе до посилення підзвітності та розширення повноважень наглядових рад. Це, у свою чергу, сприятиме створенню більш прозорої та ефективної системи управління цими компаніями, ефективному управлінню ризиками, підвищенню операційної ефективності та розширенню доступу до капіталу.

Враховуючи, що частка власності держави збережеться в підприємствах, які мають стратегічне значення, а іноді і на монополістичних ринках, нові нормативно-правові акти сприятливо вплинуть на відповідні галузі в цілому. Це буде досягнуто шляхом нормалізації ролі держави як акціонера державних компаній зі значною або домінуючою часткою ринку та загального підвищення ефективності управління в цих компаніях.

Очікується, що існування суб'єкта консолідованої власності, що регулюється чітко визначеною нормативною базою, узгоджується з політикою державної власності та належним корпоративним управлінням, захистить керівництво державних компаній від неконструктивного політичного тиску та покращить ефективність портфеля. Зокрема, операційна трансформація державних компаній та можливі інвестиції в нові проєкти сприятимуть збільшенню ринкової вартості державних компаній, внеску до державного бюджету через надходження дивідендів та оподаткування. Крім того, це сприятиме встановленню єдиних підходів до всіх суб'єктів господарювання, що входять до компетенції суб'єкта консолідованої власності.

Реформа 3. Розділення рахунків у державних компаніях

Стан справ і контекст: Коли державна компанія залучена до діяльності, як пов'язаної із виконанням спеціальних обов'язків, так і не пов'язаної з ПСО, державні ресурси перетікають всередині компанії, що ускладнює визначення того, які ресурси для яких цілей використовуються. Щоб запобігти використанню підприємствами державних коштів, наданих для компенсації ПСО для субсидування комерційної діяльності, та спотворення конкуренції між державними та приватними компаніями, в Україні, як і в ЄС, має стати обов'язковим розділення рахунків між діяльністю, яка не є ПСО, і діяльністю ПСО.

Забезпечити невикористання державного фінансування, наданого на діяльність з виконання спеціальних обов'язків та для перехресного субсидування інших видів діяльності, можна шляхом обмеження державного фінансування: всіма прямими витратами, необхідними для виконання ПСО, відповідним внеском у непрямі витрати, загальні для обох ПСО та інших видів діяльності, та розумним прибутком, який слід визначити на основі чіткого розділення рахунків. Надмірної компенсації не повинно бути: сума компенсації за зобов'язання щодо надання публічних послуг не повинна перевищувати суму, необхідну для покриття чистих витрат на виконання зобов'язань щодо надання державних послуг, включаючи обґрунтований прибуток. Параметри, на основі яких розраховується компенсація ПСО, повинні бути встановлені заздалегідь.

Опис реформи: Щоб уникнути перехресного субсидування для найбільших державних компаніях, які займаються ПСО, Уряд забезпечить розділення рахунків між діяльністю ПСО та не ПСО в державних компаніях за допомогою наступних трьох кроків.

До 1 кварталу 2025 року Уряд ухвалить Дорожню карту, що визначає кроки для обов'язкового структурного поділу діяльності з виконання спеціальних обов'язків та діяльності, що не пов'язана з виконанням спеціальних обов'язків для всіх державних компаній, які займаються ПСО. Документ включатиме оперативні кроки для розділення облікових записів для компаній на різних етапах впровадження необхідних змін. Дорожня карта описуватиме, як буде здійснюватися розділення облікових записів між ПСО та не ПСО у ключових державних компаніях, перелік яких буде затверджено протокольним рішенням Кабінету Міністрів.

До 3 кварталу 2025 року буде здійснено оцінку законодавства, визначеного в Дорожній карті, та, якщо необхідно, буде внесено до нього зміни. Це гарантуватиме, що обов'язкове структурне розділення рахунків між діяльністю ПСО та не пов'язаною з ПСО буде виконуватись у всіх ключових державних компаніях, затверджених протокольним рішенням Кабінету Міністрів, які займаються ПСО.

До 3 кварталу 2027 року буде подано звіт про результати незалежного аудиту, підготовленого аудиторською компанією, яка входить до міжнародної аудиторської мережі та згідно із національним законодавством має право проводити обов'язковий аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес. Такий звіт має містити детальну оцінку таких сфер для кожної державної компанії, на яку покладені спеціальні обов'язки:

- впровадження відокремлення рахунків;
- дотримання правил ринку в розрізі перехресного субсидування;
- визначення виконання спеціальних обов'язків для кожної державної компанії;
- витрати, фінансові потоки та зобов'язання, що виникають зі спеціальних обов'язків.

Потенційний вплив реформи: Розділення рахунків між діяльністю ПСО та не пов'язаною з ПСО в державних компаніях допоможе гарантувати, що кошти, отримані за виконання зобов'язань ПСО, не будуть використовуватися для субсидування комерційної діяльності тієї самої державної компанії. Таким чином, ця компанія дотримається принципу конкурентної нейтральності на ринках і підтримає рівні умови гри з приватним сектором. Здійснюючи цю реформу, Україна наблизиться до узгодження своєї бази з *acquis* ЄС у цій сфері.

Реформа 4. Покращена система контролю за державною допомогою

Стан справ і контекст: Чинний закон про державну допомогу призупинено. Отже, інформація про державне фінансування, спрямоване на державні чи приватні компанії, наразі не повідомляється компетентному органу, тобто Антимонопольному комітету, не реєструється та не контролюється. Крім того, існує потреба у гармонізації закону про контроль за державною допомогою з *acquis* ЄС (розділ 8), зокрема, у сфері зобов'язань щодо державних послуг та послуг загального економічного інтересу. Це законодавче узгодження має включати, але не обмежуватися правилами, що стосуються фінансування ПЗЕІ/ПСО.

Опис реформи: Для вирішення цих проблем та вдосконалення системи контролю за державною допомогою буде вжито наступних заходів: 1) набуття чинності оновленого законодавства про державну допомогу відповідно до *acquis* ЄС; 2) повне відновлення контролю за державною допомогою з боку Антимонопольного комітету, 3) та затвердження правил державної допомоги стосовно послуг загального економічного інтересу до 3 кварталу 2025 року.

Потенційний вплив реформи: Очікується, що зміцнення та вдосконалення системи контролю за державною допомогою в Україні матиме кілька позитивних результатів для економіки країни, окремих секторів або галузей промисловості та пов'язаних із ними сфер. Поліпшення контролю за державною допомогою гарантує, що державні субсидії не спотворюють конкуренцію. Це призведе до чесної конкуренції та підвищення ефективності ринку. Запобігаючи несумісній державній допомозі, Уряд зможе краще керувати своїми фінансами та ефективніше розподіляти ресурси, наприклад, спрямовувати кошти на інновації, дослідження та розробки, що призведе до технологічного прогресу та економічного зростання. Оскільки Україна прагне приєднатися до ЄС, узгодження системи контролю за державною допомогою з *acquis* ЄС має важливе значення для відповідності для відповідності критеріям приєднання та отримання/збереження доступу до ринку ЄС.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024-2027 роках

—

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

У розділі пропонуються реформи та інвестиції, які є послідовною, комплексною та адекватно збалансованою відповіддю на загальні та специфічні цілі Ukraine Facility. Зокрема, вони поступово наблизять Україну до правил, стандартів, політик і практик ЄС у сфері державного управління, підвищать ефективність державного управління та сприятимуть прозорості, структурним реформам і належному врядуванню на всіх рівнях.

Запропоновані реформи відповідають Цілям сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй №16 "Сприяння побудові миролюбного и відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку,

забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях". Вони також узгоджуються з рекомендаціями Огляду ОЕСР щодо корпоративного управління державними підприємствами: Україна 2021.

Реалізація заходів, викладених у цьому розділі, сприятиме прогресивному розвитку економіки України. Це буде досягнуто шляхом залучення приватних інвестицій у державний сектор та підвищення ефективності управління на державних компаніях.

Сьогодні значна частина компаній залишається у державній власності, управління ними здійснюється децентралізовано і часто без достатнього рівня імплементації найкращих практик корпоративного управління. Крім того, значна державна частка впливає на розвиток конкуренції на окремих стратегічних ринках. Реалізація запропонованих заходів призведе до зменшення розміру державного портфелю, підвищення ефективності та прозорості управління на державних компаніях, а також розширить можливості для інвестицій у колишній державний сектор. Водночас це підвищить привабливість сектору для інвесторів завдяки створенню надійної та чітко визначеної нормативно-правової бази, що регулює діяльність державних компаній та роль держави як власника.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Прийняття політики державної власності	Незважаючи на те, що сектор державних компаній з часом відігравав вирішальну роль в економіці України, державні компанії не змогли реалізувати свій потенціал з точки зору продуктивності, оцінки та привабливості інвестицій, і часто є умовним зобов'язанням для держави, не в останню чергу через розмір. Крім того, існуюча модель управління державними активами має кілька фундаментальних недоліків, які необхідно усунути. Комплексна реформа сектору вимагає всеосяжної політики власності, яка б відображала довгострокові та загальнодержавні пріоритети в секторі. Ця політика буде орієнтуватися у рішеннях держави щодо нового сортування зі звуженою спрямованістю та визначення адекватних моделей управління різними видами державного майна	Основи - Економічні критерії	Ухвалення політики державної власності та ранжування державних компанії	Міністерство економіки Міністерство фінансів Фонд державного майна	Ухвалення, публікація та введення в дію постанови Кабінету Міністрів "Про затвердження політики державної власності", а також ранжування державних компаній. Політика державної власності включає: - визначення цілей державної політики, яких зобов'язані досягати державні компанії; - опис ролі держави в управлінні державними компаніями, як держава реалізовуватиме політику власності, а також відповідні функції та обов'язки державних органів, які беруть участь в її реалізації; - визначення загального обґрунтування для збереження державних компаній у державній власності та регулярний перегляд такого обґрунтування; - встановлення довгострокових загальнодержавних пріоритетів у сфері власності державних компаній; - дивідендну політику, політику винагороди для членів наглядових рад та керівників; Політика власності дозволить запровадити реформи корпоративного управління ОЕСР у компаніях ОСР для покращення конкуренції на ринках природного газу. Ранжування державних компаній принесе такі результати: - перелік державних компаній, які залишатимуться в державній власності як стратегічні підприємства; - перелік державних компаній, які будуть	4 квартал 2024 року

					виставлені на приватизацію, в якому також відображені у відповідному підрозділі всі державні компанії, приватизація яких заборонена під час воєнного стану; - перелік державних компаній, які підлягають ліквідації	
Реформа 2. Удосконалення управління державними компаніями	Необхідні реформи для вирішення системних труднощів в управлінні портфелем державних компаній. Більш гнучкі та ефективні форми корпоративного управління забезпечать можливість створення сприятливих умов для залучення приватних інвестицій та підвищення ефективності управління державними компаніями. Створення структур управління в найбільших державних компаніях, зокрема наглядових рад, має відповідати Рекомендаціям ОЕСР щодо корпоративного управління державними компаніями. Це потребує перегляду законодавчої бази. Корпоратизація державних підприємств з метою модернізації їх структури сприятиме залученню капіталу, оскільки правова форма, що лежить в основі більшості державних компаній, є архаїчною та обмеженою. Консолідоване управління потрібне для кращого виконання ролі власника стратегічних державних компаній та активів, а також зменшить конфлікт інтересів між державою як керуючим державними компаніями та державою як регулятором. Ця реформа слідуватиме за іншими попередніми реформами в секторі державних компаній і буде узгоджена з: розробкою загальної політики державної власності та	Основи - Економічні критерії	Набуття чинності Закону про корпоративне управління держкомпаній	Міністерство економіки	Введення в дію нового закону про корпоративне управління держкомпаній відповідно до рекомендацій ОЕСР з корпоративного управління ОЕСР щодо корпоративного управління ("Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління юридичних осіб, акціонером (засновником, учасником) яких є держава"). Закон зосереджуватиметься на таких основних напрямах: - визначення повноважень наглядових рад держкомпаній щодо призначення та звільнення керівників; - визначення повноважень наглядових рад держкомпаній щодо затвердження стратегічних, інвестиційних і фінансових документів держкомпаній; - встановлення процедури річного оцінювання для наглядових рад держкомпаній.	2 квартал 2024 року
			Створення наглядових рад із більшістю незалежних членів	Міністерство економіки	Призначення Урядом наглядових рад із більшістю незалежних членів для принаймні 15 держкомпаній, зі списку ключових держкомпаній, затвердженого Кабінетом Міністрів у протокольному рішенні. Члени наглядових рад відбиратимуться на основі оновленого вторинного законодавства, що містить процедури призначення.	2 квартал 2026 року
			Корпоратизація ключових підприємств у державній власності	Міністерство економіки	Щонайменше 15 державних компаній з переліку ключових підприємств у державній власності, затвердженого протокольним рішенням Кабінету	3 квартал 2026 року

	вдосконаленням корпоративного управління державними компаніями. Ці організації керуватимуть виключно державними компаніями, а не державними банками.				Міністрів, корпоратизовано у формі акціонерних товариств або товариств з обмеженою відповідальністю.	
			Набрання чинності законодавством про консолідовані суб'єкти управління держкомпаніями	Міністерство економіки Фонд державного майна	Перший річний звіт про фінансові та операційні результати, який демонструє належне дотримання принципів корпоративного управління, подано до ЄК. Перед проведенням аудиту — ухвалення та введення в дію нового закону про суб'єктів консолідованого управління держкомпаніями і відповідного вторинного законодавства до 3 кварталу 2026 року. Перед створенням суб'єктів консолідованого управління держкомпаніями впроваджено та введено в дію такі основні принципи корпоративного управління: - чітке визначення функцій Кабінету Міністрів, Міністерства фінансів та Міністерства економіки, а також забезпечення нагляду з боку Верховної Ради; - чітке визначення повноважень і сфери діяльності суб'єктів консолідованого управління держкомпаніями у повній відповідності до політики державної власності; - урахування аспектів управління державними фінансами у статутах суб'єктів консолідованого управління держкомпаніями.	4 квартал 2027 року
Реформа 3. Розділення рахунків у державних компаніях	Якщо держкомпанія одночасно здійснює комерційну діяльність та діяльність із виконання спеціальних обов'язків, державні ресурси перетікають всередину підприємства, що ускладнює визначення того, які ресурси використовуються для яких цілей. Щоб запобігти використанню державних ресурсів підприємствами	Розділ 8. Конкурентна політика	Прийняття Дорожньої карти щодо розмежування діяльності з виконання спеціальних обов'язків та діяльності не пов'язаній з виконанням спеціальних обов'язків	Міністерство економіки Міністерство енергетики Міністерство розвитку громад територій та інфраструктури Фонд державного	Ухвалення Урядом і опублікування дорожньої карти обов'язкового структурного відокремлення діяльності з виконання спеціальних обов'язків та діяльності, не пов'язаної з виконанням спеціальних обов'язків для всіх держкомпаній, на яких покладені спеціальні обов'язки. Така дорожня карта ґрунтуватиметься на визначеному	1 квартал 2025 року

	для субсидування комерційної діяльності та викривленню конкуренції між держкомпаніями і приватними компаніями, в Україні, як і в ЄС, має стати обов'язковим розділення рахунків між діяльністю з виконання спеціальних обов'язків та діяльністю не пов'язаною з виконанням спеціальних обов'язків.			майна Міністерство фінансів	поточному рівні необхідних бухгалтерських методів і включатиме операційні заходи для відокремлення рахунків підприємств на різних етапах впровадження необхідних змін. Дорожня карта міститиме опис того, як здійснюватиметься відокремлення рахунків для діяльності, пов'язаної та не пов'язаної з виконанням спеціальних обов'язків, у всіх пріоритетних держкомпаніях, зі списку, затвердженого протокольним рішенням Кабінетом Міністрів	
			Оцінка та, у разі необхідності, внесення змін та набрання чинності законодавства щодо розмежування діяльності з виконання спеціальних обов'язків та діяльності не пов'язаної з виконанням спеціальних обов'язків	Міністерство фінансів Міністерство економіки Міністерство енергетики	Оцінювання та, за необхідності, внесення змін і введення в дію актів законодавства, визначених у дорожній карті, щоб забезпечити чітке визначення та проведення обов'язкового структурного відокремлення рахунків для діяльності, пов'язаної та не пов'язаної з виконанням спеціальних обов'язків, у всіх пріоритетних держкомпаніях, зі списку, затвердженого протокольним рішення Кабінету Міністрів на яких покладені спеціальні обов'язки.	3 квартал 2025 року
			Звіт про результати незалежного аудиту, що підтверджує поділ діяльності з виконання спеціальних обов'язків та діяльності не пов'язаної з виконанням спеціальних обов'язків	Міністерство економіки Міністерство енергетики Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури Фонд державного майна	Подання звіту про результати незалежного аудиту, підготовленого аудиторською компанією, яка входить до міжнародної аудиторської мережі та згідно із національним законодавством має право проводити обов'язковий аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес. Такий звіт має містити детальну оцінку таких сфер для кожної держкомпанії, на яку покладені спеціальні обов'язки: - впровадження відокремлення рахунків; - дотримання правил ринку в розрізі перехресного субсидування; - визначення виконання спеціальних обов'язків для кожної державної компанії;	3 квартал 2027 року

					- витрати, фінансові потоки та зобов'язання, що виникають зі спеціальних обов'язків.	
Реформа 4. Покращена система контролю за державною допомогою	Дію чинного закону про державну допомогу призупинено, тому державне фінансування, надане держкомпаніям або іншим компаніям, не обліковується. Крім того, існує потреба в гармонізації закону про контроль державної допомоги з *acquis* ЄС у сфері спеціальних обов'язків/ послуг загального економічного інтересу. Поліпшення контролю за державною допомогою гарантує, що державні субсидії не спотворюють конкуренцію, що призводить до чесної конкуренції та підвищення ефективності ринку.	Розділ 8. Конкурентна політика	Скасування призупинення дії закону про державну допомогу та відновлення контролю державної допомоги та гармонізація закону про державну допомогу з *acquis* ЄС	Міністерство економіки	Набрання чинності оновленого законодавства про державну допомогу, в тому числі щодо послуг загального економічного інтересу з повним відновленням контролю державної допомоги з боку Антимонопольного комітету.	3 квартал 2025 року

РОЗДІЛ 7. ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

1. Стан справ

Історично Україна відставала за показниками економіки та людського капіталу порівняно із сусідніми країнами та країнами із середнім рівнем доходу. Війна завдала істотної шкоди людському капіталу України: багато людей загинули, чимало отримали поранення і травми, що зробило їх непрацездатними. За оцінками, більше третини населення були змушені залишити свої домівки, роботу, школу, а також місця і людей, які були невід'ємною частиною їхнього життя. Багато українців, переважно жінки з дітьми, знайшли прихисток за кордоном, проте, часто їхнє життя у країнах, що приймають, є дорогим і важким, незважаючи на велику підтримку.

Значна кількість закладів охорони здоров'я та освіти зазнали пошкоджень або були зруйновані, що погіршило умови доступу до послуг, які є критично важливими для людського капіталу України. В частині потреб відновлення інфраструктури, що відноситься до соціального сектору, за даними звіту RDNA3, загальні потреби у реконструкції та відновленні становлять 12,9 млрд євро для сектору охорони здоров'я, 12,6 млрд євро для сектору освіти, з найбільшою потребою для закладів загальної середньої освіти, і 72,8 млрд євро для житлового сектору.

Також Україна ратифікувала більшість міжнародних конвенцій про захист основоположних прав, що дозволило дотримуватись міжнародних документів з прав людини та враховувати їх при плануванні відбудови країни. Україна також ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (ратифікована Законом України від 20 червня 2022 року №2319-IX), прийняла Державну стратегію забезпечення рівних прав чоловіків і жінок на період до 2030 року та оновила із урахуванням нових викликів Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 "Жінки, мир, безпека".

Для України надзвичайно важливо зупинити втрату людського капіталу та створити умови, що сприятимуть поверненню до шляху зростання як людського капіталу, так і економіки в цілому. Основне місце в цих зусиллях відведено відновленню і покращенню закладів охорони здоров'я та освіти, поверненню учнів до закладів загальної середньої освіти та наздоганянню освітньої програми, навчанню та розвитку навичок, пов'язаних із потребами ринку, забезпеченню гідних можливостей для працевлаштування, а також зобов'язанню допомогти кожній людині повністю реалізувати свій потенціал. Це включає в себе роботу з відповідними зацікавленими сторонами, зокрема соціальними партнерами, а також з найбільш вразливими групами, включаючи людей, які пережили психічні та фізичні травми, та співпрацю з ними. Зазначені зусилля також включають налагодження контакту з українцями, які зараз проживають за кордоном, та сприяння їх поверненню.

Основні напрямки реформ, представлені в цьому розділі, ґрунтуються на таких стратегічних цілях на період 2024–2027 років:

- зміцнення освіти та навичок;
- забезпечення доступу до медичних послуг та покращення реабілітації;
- повернення до ринку праці людей, виключених з нього в силу різних обставин, зокрема війни, та усунення соціальних і економічних наслідків війни;

- зростання відсотка фізично, економічно та суспільно активного населення.

Передбачається проведення реформ із урахуванням гендерного підходу, що забезпечує врахування інтересів і досвіду жінок та чоловіків як невід'ємної складової планування, реалізації, моніторингу та оцінювання політики і програм у всіх сферах життєдіяльності суспільства для отримання рівних благ.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024–2027 роках

Відновлення та майбутнє України тісно пов'язані із підтримкою її населення та інвестиціями в нього. Війна продемонструвала важливість міцної системи охорони здоров'я, стійкої і гнучкої системи освіти та програм соціального захисту, що пропонують допомогу тим, хто її потребує, і при цьому заохочують до працевлаштування всіх працездатних осіб. Важливо також посилити роль спорту та іншої соціальної інфраструктури як ефективного інструменту фізичної реабілітації, поліпшення психічного здоров'я, демократизації суспільства, соціалізації внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) та реінтеграції територій для розвитку фізично, економічно та соціально активних громадян. Крім того, вдосконалення соціальної системи допоможе забезпечити захист найбільш вразливих груп населення, включаючи ветеранів, ВПО, одиноких батьків, вдів та вдівців, дітей, осіб з інвалідністю, меншин, молодь та людей похилого віку.

В контексті схвалених Європейською Комісією стратегічних цілей "Нового європейського порядку денного щодо культури" важливим елементом зміцнення соціальної згуртованості та стійкості населення є розвиток культурного сектора, захист та відновлення культурної спадщини України. Усе це необхідно не лише для того, щоб допомогти людям відновитися та повністю реалізувати свій потенціал, але й для досягнення амбітної мети України – побудови більш стійкої та інклюзивної економіки та суспільства, здатних до зростання в майбутньому.

Україна й надалі залишатиметься відданою міжнародним конвенціям і договорам та дотримуватиметься міжнародних стандартів при розробці та впровадженні реформ, зокрема конвенцій про права людини та основоположні свободи, права дитини та ліквідацію всіх форм дискримінації.

Для підтримки відновлення та посилення зростання, питання гендерної рівності буде включено до основних напрямів реформ та супроводжуватиметься подальшими ініціативами з реформування. Поточні гендерні упередження в освіті, обмежена доступність дитячих закладів та гендерний дисбаланс на ринку праці шкодять не лише жінкам, а й усій економіці. Наприклад, рівень економічної активності жінок працездатного віку в Україні у 2021 році становив 56%, порівняно з 68,5% для чоловіків того ж віку. Пріоритетним завданням є сприяння збалансованому розподілу неоплачуваної доглядової праці, підвищення доступності якісного догляду за дітьми та послуг для людей похилого віку, а також подолання гендерних стереотипів щодо професій та бізнесу. Запобігання та протидія дискримінації та домаганням разом із заходами щодо збільшення участі жінок у природничо-технічних та математичних науках (STEM) і традиційно чоловічих галузях в освіті, а також скорочення гендерного розриву в оплаті праці сприятимуть підвищенню якості життя для всіх, збільшенню пропозиції робочої сили та підвищенню привабливості повернення для тих, хто наразі перебуває за межами України.

Що стосується дотримання прав меншин, то в грудні 2022 року було прийнято Закон "Про національні меншини (громади) України". Він замінив Закон про національні меншини, прийнятий у 1992 році, як основний акт, що регулює права національних меншин, і створив правила та структури для забезпечення прав національних меншин в Україні. У процесі підготовки закону були проведені консультації з представниками національних меншин відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії, викладених у Висновку від червня 2023 року щодо цього закону. Прийняті супутні імплементаційні заходи стосуються структур регіональних центрів національних меншин, фінансової підтримки громадських об'єднань національних меншин, методології використання мов меншин та створення консультативно-дорадчих органів з питань національних меншин, а також державної програми "Єдність у розмаїтті" для національних меншин. З лютого 2022 року кількість зареєстрованих випадків дискримінації меншин, зокрема ЛГБТІК+ та національних меншин, а також актів антисемітизму значно зменшилася.

Україна планує виконати решту рекомендацій, викладених у Висновку Венеціанської комісії від червня 2023 року та Подальшому висновку від жовтня 2023 року. Україна також продовжує докладати зусиль для того, щоб особи з інвалідністю могли користуватися своїми правами, передбаченими Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю, шляхом відновлення інфраструктури з безбар'єрним доступом. Посилення дотримання прав людини, включно з правами осіб, які належать до меншин, та гендерної рівності є важливою частиною Плану України. Посилення стратегічної та оперативної співпраці між ЄС та Україною у сфері безпеки має вирішальне значення для ефективної та дієвої протидії загрозам безпеці, включаючи гібридні загрози, такі як кіберзагрози, а також стійкості до дезінформації, іноземних інформаційних маніпуляцій та втручань, організованої злочинності та тероризму.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Для розв’язання проблем у сфері освіти Уряд доповнить поточні реформи ініціативами, спрямованими на адаптацію освітніх послуг (зокрема, у сфері професійної освіти) до воєнних та післявоєнних викликів, що включатиме розробку програм перепідготовки кадрів та визначення компетенцій, необхідних для відновлення пошкодженої інфраструктури, розбудову безпечного та інклюзивного освітнього середовища для доступу до якісної освіти, у тому числі здобуття освіти безпосередньо в закладах освіти, що сприятиме підвищенню якості освітніх послуг на всіх рівнях та поверненню громадян України з-за кордону.

Для вирішення проблем у сфері охорони здоров’я Уряд зосередиться на адаптації медичних послуг до нових викликів. Такі зусилля включатимуть забезпечення доступу до медичних послуг для цивільного населення та військових, розвиток послуг для задоволення все більших потреб у фізичній та психологічній реабілітації, протезуванні та полегшенні повернення військовослужбовців до цивільного життя.

Для збільшення участі населення у ринку праці і подолання соціальних та економічних наслідків війни Уряд доповнить дві вищезазначені ініціативи розробленням виваженої демографічної та міграційної політики, розробкою Стратегії зайнятості населення та її адаптацією до потреб відновлення. Зазначені зусилля включатимуть залучення до зайнятості через підприємництво, створення сприятливих умов для зайнятості населення; спрощення доступу до ринку праці, перенавчання та перекваліфікацію, розширення економічних можливостей жінок; перегляд та оновлення програм і послуг соціального захисту для забезпечення більш ефективної та кращої

адресності; розвиток соціальних послуг, зокрема щодо забезпечення догляду за всіма, хто його потребує; заходи, спрямовані на покращення перспектив працевлаштування, забезпечення достатніх житлових умов через програми доступного та соціального житла, а також подальшу цифровізацію соціальних виплат для підвищення ефективності; формування суспільної стійкості через забезпечення населення культурними послугами.

Для забезпечення гендерної рівності Кабінет Міністрів у серпні 2022 року ухвалив Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок на період до 2030 року. Стратегія є комплексним документом, який визначає шляхи скорочення гендерної нерівності в усіх сферах життєдіяльності суспільства, у тому числі щодо забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень, розширення економічних можливостей жінок, врахування їхніх потреб при вирішенні екологічних проблем. З метою подальшого зміцнення ґендерної рівності в рамках Плану України Уряд докладатиме зусиль для запобігання та протидії насильству щодо жінок, гендерно обумовленому насильству та домашньому насильству, а також заохочення повноцінної участі жінок у процесах прийняття рішень, заохочення та просування гендерної рівності, розширення прав і можливостей жінок та дівчат, захисту та просування їхніх прав з урахуванням Планів дій ЄС у сфері гендерної рівності та відповідних висновків Ради ЄС і міжнародних конвенцій.

Що стосується прав національних меншин, Уряд дотримується рекомендацій Висновку Венеціанської комісії від червня 2023 року щодо Закону про національні меншини та продовжуватиме вдосконалювати чинне законодавство щодо прав осіб, які належать до національних меншин, зокрема у сфері освіти, засобів масової інформації та використання державної мови.

Реформа 1. Удосконалення професійної освіти

Стан справ і контекст: Відновлення зруйнованих міст, будинків, доріг та іншої інфраструктури потребуватиме людей зі спеціальними навичками. Україна вже відчуває попит на спеціалістів із відповідними навичками, що постійно зростає, особливо в професіях, пов’язаних із будівництвом, зокрема слюсарів, електриків, зварювальників, столярів трактористів, комбайнерів тощо. В процесі відновлення попит істотно зросте і поширеться на виробництво промислової продукції, очікується поява нових сфер навичок.

Опис реформи: З початком вторгнення заклади освіти, в тому числі заклади професійної (професійно-технічної) освіти, були пошкоджені чи зруйновані, або території, на яких вони розташовані, стали небезпечними. За таких умов для багатьох закладів освіти основною формою здійснення освітнього процесу став онлайн–формат або змішана модель навчання, що передбачає з використання віртуальних навчальних симуляторів та онлайн–матеріалів, які зокрема розміщені на платформі "Професійна освіта онлайн".

Така реформа передбачає, що заклади професійної освіти мають сучасну інфраструктуру, а також мають налагоджене партнерство з бізнесом, спроможні надавати формальну та неформальну професійну освіту, пропонують широкий спектр освітніх програм від первинної професійної освіти до одноденних курсів для дорослого населення, у тому числі для вразливих категорій населення таких, як ВПО та ветеранів війни.

Для ефективного впровадження реформ необхідно ухвалення нового Закону України "Про професійну освіту" та інших нормативно–правових актів.

Закон України "Про професійну освіту" зосереджуватиметься на:

- визначенні справедливих правил функціонування суб'єктів освітньої діяльності на ринку освітніх послуг у сфері професійної освіти;
- інституційній спроможності суб'єктів освітньої діяльності у наданні формальної та неформальної професійної освіти;
- розвитку державно–приватного партнерства, врегулюванні відносин закладів професійної освіти, національних/локальних та міжнародних стейкхолдерів для сталого розвитку людського капіталу в Україні.

Це сприятиме наповненню ринку праці кваліфікованими робітниками затребуваної кваліфікації для відновлення України; прискоренню масштабних та ефективних інвестицій в людський капітал; підвищенню його доданої вартості на ринку праці, залученості до цифрового та зеленого переходів.

Потенційний вплив реформи: Забезпечення потреб економіки у кваліфікованих кадрах в умовах післявоєнної розбудови країни, а також забезпечення рівного доступу до професійної освіти для професійного розвитку та самореалізації особистості.

Реформа 2. Вдосконалення дошкільної освіти

Стан справ і контекст: З початку війни дошкільна освіта в Україні зазнала сильного стресу, що призвело до істотного скорочення кількості діючих закладів (з 14 974 наприкінці 2021 року до 11 623 станом на вересень 2023 року, тобто на 22,4%) і відповідного зниження рівня охоплення дітей дошкільною освітою (для дітей віком 3–5 роки з 84,8% станом на кінець 2021 року до 73,0% наприкінці 2022 року). Таке зниження є серйозною підставою для занепокоєння, оскільки, як показує практика, дошкільна освіта та догляд відіграють ключову роль у формуванні когнітивного та емоційного розвитку дітей. Крім того, дошкільна освіта та догляд є широко визнаними засобами сприяння рівності та соціальній справедливості, інклюзивному економічному зростанню та сталому розвитку.

Доступ до якісної дошкільної та ранньої освіти як передумови розвитку людського капіталу підтверджено численними дослідженнями. Зокрема, лауреат Нобелівської премії економіст Джеймс Хекман та група дослідників довели довгостроковий вплив якісної дошкільної освіти на здоров'я, дохід, рівень злочинності та освіти серед 30–річних дорослих. Інвестиції в дошкільну освіту, за оцінками, приносять 13,7% прибутку. В українському контексті результати дослідження показують вплив доступу до дошкільної освіти на успішність подальшої освітньої траєкторії: відвідування дитячого садка впливає на рівень грамотності випускника початкової школи.

Опис реформи: Надзвичайно важливо відновити ефективну систему дошкільної освіти та догляду, що забезпечує безпечне та розвивальне освітнє середовище для дітей. Це не лише важливо для успішного старту кожної дитини, але й також є способом повернення працівників закладів дошкільної освіти, а також батьків дітей раннього та дошкільного віку на ринок праці. Ключовим пріоритетом у цьому напрямку є розроблення та ухвалення Закону України "Про

дошкільну освіту", який забезпечить функціонування гнучкої і ефективної мережі надавачів послуг, оновлені стандарти якості та безпеки, а також гідні умови праці у цій сфері.

Про прогрес у впровадженні та розбудову ефективної системи дошкільної освіти та догляду свідчитиме виконання таких кроків:

- ухвалення Закону України "Про дошкільну освіту" відповідно до Рекомендації Ради Європи від 22 травня 2019 року про системи високоякісної дошкільної освіти та догляду за дітьми дошкільного віку;
- функціонування гнучкої оптимальної мережі різних типів надавачів освітніх послуг для дітей раннього і дошкільного віку;
- збільшення кількості дошкільних закладів, у тому числі шляхом відновлення та реконструкції пошкодженої та зруйнованої інфраструктури, у якісний, екологічний, сталий та інклюзивний спосіб;
- забезпечення належного кадрового наповнення дошкільних закладів, а також підвищення рівня охоплення дітей дошкільною освітою.

Потенційний вплив реформи: Забезпечення доступу більшій кількості дітей до якісної дошкільної освіти як наслідок сприятиме поверненню з–за кордону українців, які виїхали, а також залученню більшої кількості жінок до ринку праці.

Реформа 3. Удосконалення системи реабілітації людей з інвалідністю

Стан справ і контекст: Поранення, отримані під час війни, можуть призвести до тривалих і жахливих ускладнень для фізичного та психічного здоров’я. Щоб мінімізувати такі негативні наслідки і сприяти стабільному одужанню та поверненню до працездатності, важливо якнайшвидше розпочати реабілітацію. Ефективні реабілітаційні послуги допомагають людям стати максимально незалежними у повсякденному житті і можуть сприяти їх участі в навчанні, роботі, відпочинку та іншій змістовній діяльності. Модернізація системи реабілітації в Україні почалася ще до повномасштабного російського вторгнення. Травмовані громадяни починають отримувати реабілітаційну допомогу в стаціонарах одразу після хірургічних чи інших втручань із залученням мультидисциплінарних реабілітаційних команд. Однак потреба у таких послугах значно зросла з початку повномасштабного вторгнення, і через брак фахівців з реабілітації доступ до реабілітаційних послуг став проблематичним.

Опис реформи: Передбачені реформою заходи спрямовані на підвищення спроможностей і якості послуг як фізичної, так і психологічної реабілітації, а також вирішення пов’язаної з ними потреби в добре підготовлених фахівцях. Важливим кроком у цьому напрямку є створення нормативно–правової бази для осіб з обмеженням функціонування, шляхом оцінювання таких осіб відповідно до Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров’я.

Свідченням прогресу в зазначених ініціативах стане виконання таких більш конкретних кроків:

- впровадження оцінювання потреб особи на основі Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров’я і забезпечення потреб особи у реабілітаційних і соціальних послугах на підставі такого оцінювання;

- впровадження електронної системи, що містить інформацію про потреби особи, та автоматично пропонує послуги відповідно до визначених потреб (соціальні, медичні та інші).

Потенційний вплив реформи: Забезпечення у коротко– та середньостроковій перспективі здатності жити більш активним економічним і соціальним життям, що, як очікується, матиме позитивний вплив на ринок праці.

Реформа 4. Перехід від військової служби до цивільного життя

Стан справ і контекст: Мобілізація понад 1 млн осіб до Збройних сил призведе до значного збільшення чисельності ветеранів війни після закінчення бойових дій. Для повернення до цивільного життя багатьом військовослужбовцям знадобляться послуги реінтеграції та реабілітації. Індивідуальні потреби відрізнятимуться від потреби лише в короткостроковій підтримці, щоб знайти роботу чи відкрити бізнес, до потреб в істотній психічній чи фізичній реабілітації, щоб повернутися в суспільство та на ринок праці. Деякі військовослужбовці потребуватимуть різних соціальних послуг, підтримки сім'ї, житла або соціальних виплат протягом короткого або довгого періоду.

Щоб подолати ці виклики, необхідна система підтримки в переході від військової служби до цивільного життя, що забезпечує швидке повернення в суспільство і на ринок праці для тих, хто може працювати. Ефективні зусилля у цьому напрямку потребують координації надання різних державних послуг, таких як реабілітаційні, соціальні, освітні послуги та послуги у сфері зайнятості/самозайнятості. Заходи в рамках зазначених напрямків плану враховуватимуть виклики, з якими стикаються ветерани війни, та сприятимуть їх швидкій інтеграції в суспільство та трудову діяльність.

Впровадження системи переходу від військової служби до цивільного життя до 2032 року спрямовано на:

- сприяння побудові перспективної професійної моделі складових сил безпеки та оборони України;
- підтримку впровадження сучасної системи аутсорсингу;
- підвищення вмотивованості громадян до вступу на службу до сил безпеки та оборони з урахуванням фактору подальшого захисту їх прав та інтересів під час переходу від військової служби до цивільного життя;
- запровадження інтегрованої військової кадрової політики на всіх етапах служби (та після неї) за принципом людиноцентричності;
- підтримку учасників системи переходу під час проходження служби, а також після їх звільнення відповідно до їх індивідуальних потреб у різних сферах життя;
- трансформацію механізмів психологічної, правової допомоги, соціальної підтримки, професійної адаптації, дозвілля, творчого самовираження та самореалізації у цивільному житті;
- забезпечення відповідності політики щодо формування системи переходу від військової служби до цивільного життя потребам учасників системи переходу та достатність її заходів для задоволення їх особистісних потреб та потреб територіальних громад;
- визнання українським суспільством вкладу учасників системи переходу в обороноздатність держави;

- удосконалення системи допомоги та підтримки, спрямованої на покращення життєвого добробуту учасників системи переходу у цивільному житті;
- підтримку учасників системи переходу як потужного аргументу для мотивації та привабливості військово-облікових спеціальностей;
- забезпечення умов для побудови такої кар'єри, яка дозволить учасникам системи переходу використовувати у цивільному житті компетентності, здобуті за військово-обліковою спеціальністю;
- підвищення соціальної згуртованості та її консолідації навколо найвищих національних моральних цінностей та зміцнення почуття національної ідентичності учасників системи переходу в суспільстві, бо соціальне середовище їх цивільного життя є більш важливим, ніж самі привілеї.

З метою формування системи такої підтримки наразі розроблено проєкт розпорядження Кабінету Міністрів про схвалення Стратегії формування системи переходу від військової служби до цивільного життя на період до 2032 року, яким, зокрема, затверджується проєкт Плану заходів з її реалізації у 2024–2026 роках (проєкт акта перебуває на розгляді в Уряді, прийняття планується у 2024 році). Зазначений проєкт акта надасть можливість запроваджувати на державному та місцевому рівнях систему переходу від військової служби до цивільного життя.

Опис реформи: Реформу буде реалізовано шляхом прийняття Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження системи переходу від військової служби до цивільного життя та постанов Кабінету Міністрів щодо затвердження порядків та умов отримання послуг учасниками системи переходу від військової служби до цивільного життя, які будуть зосереджені на забезпеченні створення для ветеранів війни:

- реабілітаційної та медичної допомоги, включаючи психологічну підтримку;
- програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації;
- необхідних умов для їх працевлаштування як окремої категорії;
- заходів підтримки ветеранського бізнесу.

Потенційний вплив реформи: Добре скоординована та ефективна система повернення ветеранів війни до цивільного життя і працевлаштування, а також реабілітаційні та медичні послуги для тих, хто їх потребує, матимуть позитивний вплив на життя багатьох людей. Вони також позитивно вплинуть на зростання економіки та державні фінанси через збільшення пропозиції робочої сили.

Реформа 5. Покращення соціальної інфраструктури та деінституціалізація

Стан справ і контекст: До війни Україна займала перше місце в Європі за кількістю дітей, що проживали в закладах інституційного догляду. Більше половини з понад 100 тис. дітей, які проживали в таких закладах, зокрема в дитячих будинках, школах–інтернатах та інших закладах опіки, були дітьми з інвалідністю. При цьому, виховання дітей в інтернатних закладах значно погіршує їх соціальні, когнітивні навички та робить погано адаптованими до життя поза інтернатами. Після досягнення повноліття таким дітям значно важче інтегруватися у суспільство, знайти роботу, що створює суттєві ризики подальшої криміналізації, маргіналізації таких дітей.

В Україні також існує давня проблема системної інституціалізації осіб з інвалідністю. Щороку близько 62 тис. людей отримують інвалідність лише внаслідок інсульту, через що з ринку праці випадають не лише ті громадяни працездатного віку, які отримали інвалідність, але й їхні рідні,

які мають доглядати їх на постійній основі, часто жертвуючи задля цього своєю роботою і джерелами доходів. Реформування системи догляду за особами з інвалідністю сприятиме наданню професійної підтримки у догляді особі, яка цього потребує, що дозволить іншим членам родини повернутися на ринок праці.

Зусилля з деінституціоналізації тісно пов'язані з необхідністю реалізації соціальних реформ для забезпечення повної інтеграції людей з обмеженими можливостями, включно з поліпшенням доступу до соціальних послуг та забезпеченням зручності нової/відбудованої інфраструктури.

Опис реформи: Поліпшення у цій сфері вимагатимуть від України розроблення та початку реалізації комплексної реформи системи догляду за дітьми, літніми людьми та особами з інвалідністю з метою поступової деінституціалізації догляду та впровадження альтернативних рішень догляду в сім'ях та громаді. Зазначені зусилля повинні супроводжуватися новими або модернізованими інклюзивними соціальними послугами, включно з обладнанням та інфраструктурою, а також рішеннями (в тому числі цифровими) для покращення доступу до таких послуг.

Потенційний вплив реформи: Програми та послуги догляду за дітьми в сім'ях та громаді сприятимуть добробуту дітей та населення в цілому. Члени сім'ї, в якій є особа, що потребує догляду, отримають змогу повернутись на ринок праці. Крім того, створення нових або модернізація старих соціальних послуг дасть змогу забезпечити зайнятість персоналу, що зараз працює в закладах інституційного догляду, та сприятиме економічному зростанню.

Реформа 6. Покращення функціонування ринку праці

Стан справ і контекст: Війна Російської Федерації проти України сильно вплинула на ринок праці та поглибила вже існуючі структурні проблеми. Український ринок праці страждає від нестачі робочої сили та кваліфікації, а рівень зайнятості є низьким, особливо серед жінок. У 2021 році рівень зайнятості осіб у віці 20–64 років становив 64,8%. Рівень зайнятості серед жінок становив 59,3%. У тому самому 2021 році рівень безробіття серед молоді (15–24 роки) становив 19,1%. Війна призвела до значного скорочення пропозиції робочої сили в Україні з близько 17,4 млн осіб у 2021 році до 14,6 млн осіб у 2022 році. Ефективні політики зайнятості на ринку праці та повнофункціональна служба зайнятості відіграють важливу роль у підтримці доступу до ринку праці і допомагають людям знайти роботу, забезпечуючи відповідність їхніх навичок і кваліфікації наявним можливостям. У 2022 році було реорганізовано Державну службу зайнятості, яка продовжує працювати над тим, щоб краще реагувати на потреби шукачів роботи та працедавців і забезпечувати достатні спроможності для вирішення викликів ринку праці.

У 2021 році неофіційна зайнятість становила 20% від усього зайнятого населення. Великий рівень незадекларованої праці негативно впливає на умови праці і податкові надходження та спотворює конкуренцію. Інший фокус – підвищення участі населення в робочій силі та подолання соціально–економічних наслідків війни, посилення взаємодії з роботодавцями, трансформація Державної служби зайнятості у цифровий сервіс, навчання та розвиток персоналу Державної служби зайнятості, впровадження наукових підходів для організації аналізу та прогнозування ринку праці, планування діяльності, оптимізація внутрішніх технологічних процесів та структури, зміна іміджу та інформаційної політики Державної служби зайнятості.

Іншим важливим аспектом є те, що Україна зіткнулася з безпрецедентною міграційною кризою. Станом на кінець 2023 року, близько 4,3 млн громадян України скористалися статусом тимчасового захисту в Європейському Союзі. Дорослі жінки становили 46,7% бенефіціарів тимчасового захисту, більшість з них були жінками у віці від 35 до 64 років. Діти становили 35,3%. Робочої сили серед вимушених мігрантів як мінімум 1,4 млн осіб. Критичним є також питання повернення дітей та молоді, які згодом мають поповнити ряди економічно активної частини суспільства. Повернення вимушених мігрантів є важливим з точки зору забезпечення швидкого та стійкого економічного зростання: аби зростати з темпом 7% на рік, до 2032 року Україні потрібно буде залучити від 3,1 до 4,5 млн осіб до робочої сили (навіть враховуючи припущення, що більша частина вимушених мігрантів планують повернутись). Потенційний дефіцит робочої сили неможливо подолати виключно внутрішніми ресурсами України.

При цьому, з часом бажання вимушених мігрантів повертатись знижується через їх інтеграцію в країнах–реципієнтах. Без ефективної державної політики у сфері повернення вимушених мігрантів Україна може втратити до 105,5 млрд євро ВВП за 10 років (у цінах 2021 року), що також може означати недоотримання близько 42 млрд євро податкових надходжень.

Відповідно, необхідна розробка ефективної державної міграційної політики, яка буде сприяти поверненню громадян України, а також залученню іноземної робочої сили.

Ключовим аспектом підвищення привабливості ринку праці та забезпечення країни здоровою і продуктивною робочою силою, необхідною для її відновлення, є забезпечення гідних умов праці. Це передбачає модернізацію законодавства про працю та охорону праці відповідно до законодавства ЄС та за погодженням із соціальними партнерами, а також забезпечення дотримання трудових прав через добре функціонуючу систему трудових інспекцій.

Опис реформи: Для покращення функціонування ринку праці, подолання дефіциту робочої сили буде розроблено та впроваджено стратегію зайнятості населення для збільшення пропозиції робочої сили. Стратегія буде зосереджена на таких сферах: залучення до зайнятості через підприємництво, створення сприятливих умов для працевлаштування; збільшення залучення жінок до підприємництва; спрощення доступу до ринку праці; спеціальна підтримка інтеграції на ринку праці жінок, молоді та вразливих груп населення; перепідготовка та перекваліфікація; реформа державної служби зайнятості; реформа прогнозування ринку праці; створення стимулів для залучення іноземних талантів на український ринок праці – іноземних підприємців, висококваліфікованих та робітничих кадрів і студентів.

Функціонування ринку праці також залежатиме від реформ в інших сферах, таких як догляд за дітьми, професійно–технічна освіта, соціальний захист, пенсійне забезпечення, розширення економічних прав і можливостей жінок та бізнес–середовище, а також розробки комплексної державної програми сприяння безпечному поверненню до покинутого місця проживання та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб. Модернізація законодавства про працю та охорону праці відповідно до законодавства ЄС із забезпеченням сприятливого середовища для двостороннього та тристороннього соціального діалогу, а також посилення спроможності соціальних партнерів матимуть вирішальне значення для забезпечення добре функціонуючого, конкурентного ринку праці, що пропонує робочі місця з гідними умовами праці. Тому відповідні реформи будуть прийняті та впроваджені. Крім того, як тільки дозволять обставини, буде відновлено повноцінне функціонування інспекції праці, а її нормативно–правова база буде

модернізована відповідно до міжнародних трудових стандартів щодо інспекції праці, ратифікованих Україною.

Також буде прийнято розпорядження Кабінету Міністрів "Про затвердження демографічної стратегії України на період до 2040 року". Стратегія визначає конкретні заходи, в тому числі щодо вирішення наступних проблем:

– покращення ситуації в сфері народжуваності;
– зменшення рівня передчасної смертності, особливо серед чоловіків працездатного віку;
– подолання негативних міграційних трендів, зокрема за рахунок повернення вимушених мігрантів, залучення до України представників закордонної діаспори тощо;
– сприяння активному довголіттю;
– створення інфраструктурних та безпекових передумов для покращення демографічної ситуації

Потенційний вплив реформи: Якщо ринок праці функціонуватиме краще, пропонуватиме гідну роботу, а служба зайнятості буде ефективною, стане можливо залучити більше людей, сприяючи економічному зростанню та збільшенню податкових надходжень та будуть створені умови для повернення внутрішньо та зовнішньо переміщених осіб до покинутого місця проживання. Збільшення кількості жінок на ринку праці, зменшення гендерного розриву в оплаті праці і пенсійна реформа з часом зменшать кількість людей похилого віку, які живуть в умовах бідності.

Реформа 7. Забезпечення доступу до житла для осіб, які його потребують

Стан справ і контекст: За даними RDNA3, з початку повномасштабного вторгнення та масованих обстрілів цивільної інфраструктури було зруйновано або пошкоджено близько 2 млн житлових одиниць. За оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ), 3,7 млн людей стали вимушеними переселенцями[13]. З метою підтримки громадян, житло яких було зруйновано або пошкоджено, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури запустило проєкт з надання громадянам компенсації на відновлення пошкодженого житла – проєкт "єВідновлення" для проведення незначних та значних ремонтів, а також проєкт – надання компенсацій за знищене житло. Станом на січень 2024 року подано майже 600 тис. інформаційних повідомлень громадян про пошкоджене/зруйноване житло та понад 74 тис. заяв на отримання компенсації за таке житло.

На додаток до великих потреб у відновленні, існуючий житловий фонд є відносно застарілим. Понад 80% житлових будинків були побудовані за радянських часів. У 2022 році понад 40% українських домогосподарств проживали в будинках, які не ремонтувалися з моменту будівництва. У результаті середній вік типових багатоквартирних будинків становить 30–50 років і вони гостро потребують ремонту та реконструкції. Лише близько 20% багатоквартирних будинків мають об’єднання співвласників багатоквартирних будинків (далі – ОСББ), що ускладнює фінансування та організацію утримання й енергоефективної модернізації. Проте навіть будинки з ОСББ мають обмежені можливості сприяння модернізації, особливо це стосується будинків, мешканці яких мають низькі доходи. В Україні також спостерігається відсутність державних і напівдержавних надавачів житла, таких як муніципальні житлові організації, кооперативи та асоціації, і слабке регулювання ринку приватної оренди, в тому числі виселення.

[13] МОМ, "Україна - Звіт про повернення мігрантів: загальне опитування населення, раунд 14 (вересень-жовтень 2023 року)", 10 листопада 2023. https://dtm.iom.int/reports/ukraine-returns-report-general-population-survey-round-14-september-october-2023

Наявність доступного та якісного житла є передумовою повернення чи переїзду біженців та ВПО. Відповідно до принципу "краще, ніж було", існує потреба в житловій політиці, що може забезпечити стале фінансування як будівництва, так і довгострокового обслуговування доступного соціального житла.

Опис реформи: Для забезпечення доступу до житла для людей, які його потребують, необхідно створити комплексну політичну та нормативно-правову базу шляхом прийняття Закону України "Про основні засади житлової політики", підготувати Національну житлову стратегію та провести відповідні реформи для побудови придатних для використання систем соціального та доступного житла. Ці комбіновані реформи спрямовуватимуть зусилля з відновлення житлового сектору з метою розробки ефективної системи соціального та доступного житла, яка пропонуватиме адекватну відповідь на накопичені житлові потреби, включаючи ті, що виникли внаслідок внутрішнього та зовнішнього переміщення населення, спричиненого війною в Україні.

Для створення нової системи житлового законодавства насамперед необхідно визначення цілей нової житлової політики, обов’язків, завдань її ключових учасників; розширення механізмів її реалізації; впровадження комплексного підходу у зміні засад доступності житла, тощо.

Така комплексна система житлового законодавства повинна включати в себе будь-які нормативно-правові, фінансові зусилля та зусилля з розбудови спроможності, зокрема цілі державної житлової політики житлової політики; повноваження органів влади щодо формування і реалізації державної житлової політики та механізми координації її впровадження; механізми розподілу та умови надання державної підтримки, такої як гранти, кредити та гарантії; підтримку соціального проєкту "Прихисток" та реалізацію механізму компенсації витрат, що пов’язані з безоплатним тимчасовим розміщенням (перебуванням) ВПО; реалізацію права на житло окремими категоріями ВПО та осіб, які виїхали з України внаслідок збройної агресії Російської Федерації та планують повертатися в Україну, у тому числі, шляхом надання пільгових іпотечних кредитів на вигідних умовах за рахунок коштів міжнародної допомоги.

Система моніторингу та оцінювання результатів вимагає базування інвестицій на результатах досліджень кращих практик, розробці програм, установ, що реалізують політику, механізмах фінансування, моніторингу ефективності, звітності та захисту прав споживачів. Потрібні також конкретні нормативні акти, які визначатимуть субсидування підприємств-постачальників послуг, встановлюватимуть орендну плату, політику відбору та розподілу, а також управління активами та їх технічне обслуговування. Цифрова трансформація різних квартирних черг передбачає створення єдиної електронної системи, в якій громадяни та особи надають інформацію про себе (доходи, статус, пільги тощо) та отримують пропозиції щодо доступних варіантів вирішення своїх житлових питань.

Також з метою забезпечення конституційного права соціально незахищених верств населення України та інших осіб на отримання соціального житла буде вдосконалено інституційну спроможність бази, шляхом внесення змін у Закон України "Про житловий фонд соціального призначення" (або прийняття нової редакції цього Закону) та інші закони, яким буде врегульовано:

- вдосконалення порядку прийняття рішень органами місцевого самоврядування;
- перегляд критеріїв для осіб, які можуть забезпечуватися соціальним житлом;
- встановлення механізму орендної плати;

- удосконалення правил створення та функціонування соціального житла, у тому числі забезпечення дотримання енергоефективності, безпеки та інших стандартів.

На основі досвіду пілотних місцевих житлових проєктів та минулої практики, необхідно розробити більш ефективну та дієву програму капітальних інвестицій на основі потреб у соціальному та доступному житлі, яка зможе спрямовувати кошти та фінансові інструменти, такі як гранти, позики, процентні субсидії та гарантії, в рамках Ukraine Facility та кредити банків розвитку, фінансування за рахунок обґрунтованих надходжень від орендної плати та орендної підтримки, а також будь-яких інших форм операційних субсидій.

З метою сприяння впровадженню реформи та заходів підтримки буде вивчено кращий досвід країн-членів ЄС у сфері доступного житла.

Потенційний вплив реформи: Створення нормативно-правової бази, національної стратегії та впровадження заходів підтримки для доступного соціального житла допоможуть збільшити кількість житла, доступного для біженців, що повертаються, внутрішньо переміщених осіб та інших осіб, які нині не можуть орендувати чи придбати житло, в тому числі для осіб з інвалідністю після війни, які будуть непрацездатними. Єдина електронна житлова система сприятиме громадському контролю за розподілом соціального житла та ефективному використанню бюджетних коштів та коштів, наданих як благодійна допомога, гранти та тощо. Забезпечення доступності житла доповнить фізичну реконструкцію та відновлення житлового фонду, як детально описано у главі. Це може сприятиме зменшенню нерівності та зміцненню соціальної згуртованості, а також інтеграції внутрішньо переміщених осіб в приймаючу громаду та підтримки соціально-економічного становища внутрішньо переміщеної особи. Шляхом реалізації зазначеної реформи заплановано вирішити житлове питання до 50% громадян, які потребують соціальної підтримки.

Нова нормативно-правова база також міститиме міркування енергоефективності для нового житлового фонду, наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови, що підтримує зусилля щодо пом’якшення наслідків зміни клімату і, отже, позитивно вплине на принципи "не завдання суттєвої шкоди".

Реформа 8. Покращення соціального забезпечення

Стан справ і контекст: Війна призвела до різкого погіршення умов життя внаслідок руйнування критичної, житлової, соціальної та адміністративної інфраструктури. Щонайменше 2,6 млн осіб стали додатковими отримувачами соціальної матеріальної допомоги як ВПО. Більшість із них не має власного джерела доходу, а значна частина втратила доступ до власного житла та майна. До війни в Україні було 2,7 млн осіб з інвалідністю, що становило 6% населення. Третина сімей із дітьми жили в матеріальних злиднях. Війна лише загострила проблеми дітей, жінок, людей похилого віку, а також осіб з інвалідністю. Система соціального захисту перебуває під значним тиском через збільшення чисельності таких вразливих верств населення та обмеженість ресурсів.

Ефективність соціальних видатків в Україні, метою яких є скорочення бідності та нерівності, є низькою, зокрема через слабку адресність та низький рівень підтримки. Багато пільг надаються без обмежень у часі і не стимулюють людей шукати офіційну роботу і долати складні життєві обставини.

Крім того, в Україні недостатньо розвинена система надання соціальних послуг. Якщо в країнах Європейського Союзу від 20% до 30% бюджету соціальної сфери спрямовано саме на надання соціальних послуг, як ключового інструменту підтримки осіб, які потрапили в складні життєві обставини, для виведення їх з таких обставин, в Україні в 2023 році менше 1% видатків державного бюджету було спрямовано на соціальні послуги. З урахуванням видатків місцевих бюджетів на соціальні послуги, на них витрачається менше 6% зведеного бюджету на соціальні видатки. При цьому, суттєве внутрішнє переміщення створює надмірне навантаження на приймаючі громади, які ані фінансово, ані інституційно не спроможні забезпечити надання соціальних послуг (передусім, послуг з догляду) для ВПО на достатньому рівні.

Опис реформи: Параметри реформ системи соціальної підтримки, зокрема для осіб з обмеженнями функціонування, закладено у Концептуальній записці "Україна: зміцнення системи соціальної підтримки в Україні", затвердженої Урядом 30 січня 2023 року в рамках програми за підтримки МВФ. Уряд продовжить реалізацію зазначених реформ, зосередившись на таких сферах:

- адаптація програм соціального захисту і системи соціальних послуг до нових викликів, включно з програмами підтримки ветеранів і програмами сприяння їх реінтеграції у трудову діяльність;
- створення на державному рівні закупівельника соціальних послуг, який здійснюватиме співфінансування послуг для соціально незахищених верств населення;
- інструменти заохочення до повернення на ринок праці, які мають бути імплементовані в соціальні виплати і соціальні послуги, а також розширення співпраці між соціальними службами та службами зайнятості;
- заходи стимулювання участі осіб з інвалідністю в суспільстві та на ринку праці;
- покращення адресності та підвищення рівня допомоги для ефективного подолання бідності і матеріальних злиднів;
- реформи державного соціального страхування.

Потенційний вплив реформи: Добре продумані системи соціального захисту допоможуть збільшити пропозицію робочої сили на ринку праці та забезпечити доступ до соціального захисту для всіх типів працівників. Це сприятиме створенню рівних умов для підприємств і підвищенню адекватності та сталості соціального захисту, що допоможе зміцнити державні фінанси та зменшити рівень бідності.

Створення на державному рівні закупівельника соціальних послуг забезпечить інструменти для швидкого реагування на потреби в соціальних послугах, які постійно трансформуються в умовах повномасштабної війни (зокрема, послуги для переселенців, ветеранів та членів їхніх сімей); сприятиме створенню державних стимулів для розвитку необхідних соціальних послуг, які громада не може самостійно фінансувати з можливістю подальшого розвитку цих послуг у громадах. Це сприятиме створенню можливості для підвищення спроможності громад надавати соціальні послуги, які є малопропонованими / найменш розвиненими в громадах, з акцентом на потреби ВПО, ветеранів та членів їхніх сімей, молодих матерів з дітьми тощо.

У свою чергу, це сприятиме поверненню на ринок праці осіб з числа незахищених категорій населення (працездатного віку), які опинилися у складних життєвих обставинах, та підвищенню рівню їхнього добробуту. Також розвиток ринку соціальних послуг сприятиме підвищенню

зайнятості у громадах, адже надавачами соціальних послуг можуть бути громадські організації, приватні підприємці, малий та середній бізнес.

Реформа 9. Покращення культурного розвитку

Стан справ і контекст: Доступ до культури та свобода художнього вираження є правами людини. Загальна декларація прав людини у статті 27 зазначає з цього приводу "право брати участь у культурному житті, насолоджуватися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами, право на захист своїх моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних і художніх праць". Закон України "Про культуру" 2011 року визнає культуру "одним з основних чинників самобутності українського народу" і спрямований на захист і збереження "культурної спадщини та культурних цінностей як основи національної культури". Крім того, різноманітність секторів, що охоплюють культуру та креативні індустрії, роблять важливий внесок в економічне зростання, включаючи створення робочих місць (прямих і непрямих).

Розпорядження Кабінету Міністрів від 24 квітня 2019 року № 265 "Про затвердження переліку видів економічної діяльності, що належать до креативних індустрій" визначає 34 креативні індустрії. Довоєнні дані показують, що культурні та креативні індустрії становили 4,2% ВВП України (132,4 млрд грн) у 2020 році, 4% зайнятого населення України (360 300 працівників) у 2020 році та 4,5% (409 000) у 2021 році, а також 11,7% від загальної кількості підприємств (230 700) у 2020 році та 14,1% у 2021 році (276 000). Економічний мультиплікатор для культурних та креативних секторів коливається від 1,9 до 2,2. Культура також тісно пов’язана з цифровим сектором, який забезпечує значну частину робочих місць в Україні. Діджиталізація є дуже високою у кількох креативних секторах та індустріях (зокрема, музиці, відеоіграх, кіно), вона підвищує кваліфікацію, забезпечує привабливі робочі місця для молоді та сприяє поверненню кваліфікованих українських працівників, які покинули країну через війну. Багато ініціатив з діджиталізації наразі реалізуються в рамках зусиль, спрямованих на збереження української культурної спадщини.

Опис реформи: Уряд забезпечуватиме подальший розвиток сталого суспільства, економіки, культури через посилення формування єдності українців, створення безпечного і комфортного середовища проживання громадян, уникнення поляризації суспільства, збереження та заохочення розмаїття форм культурного самовираження населення, промоцію національної культури у світі в контексті становлення міжнародної суб’єктності України. Зміцнення національної безпеки держави через соціальну згуртованість та стійкість населення України стане наріжним каменем нової Стратегії розвитку української культури.

Потенційний вплив реформи: Реформа сприятиме наданню культурних послуг населенню шляхом реформування системи закладів культури, адаптації законодавства, покращення доступу до культури на індивідуальному та громадському рівнях, стимулювання розвитку креативних індустрій, захисту та відновлення культурної спадщини на всіх рівнях, просування культурних проєктів, спрямованих на підтримку здоров’я та добробуту, створення можливостей для самовираження через створення "українського культурного продукту" (зокрема, для підтримки ветеранів війни та інших вразливих груп населення, повернення українських вимушених переселенців з–за кордону тощо). Крім того, це сприятиме подальшій популяризації культури

сучасної України з метою розвитку надійних міжнародних партнерств та залучення сталої міжнародної підтримки (культурна дипломатія та міжнародні культурні зв’язки).

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024–2027 роках

Попередні розділи показують, що галузь людського капіталу є комплексною і охоплює низку аспектів, таких як охорона здоров'я, освіта та соціальний захист, спрямованих на добробут людей та економічну цінність теперішньої та майбутньої робочої сили. У документі RDNA3 зазначено, що обсяг інвестиційних потреб є надзвичайно високим. Це підтверджується як розрахунками зі звіту Світового банку RDNA3, так і оцінками інших міжнародних організацій.

Багато людей були змушені виїхати до інших країн, і близько 6,3 мільйона осіб (близько 16% населення) досі залишаються за кордоном. Станом на жовтень 2023 року МОМ[14] оцінювала кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у 3,7 мільйона осіб. Ця цифра є меншою порівняно з 5,4 мільйона осіб, про які повідомлялося у звіті RDNA2. Станом на грудень 2023 року кількість осіб, офіційно зареєстрованих як ВПО в Міністерстві соціальної політики, становить 4,9 мільйонів, серед яких 60% – жінки. Повернення переміщених осіб до рідних домівок зумовлене як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Матриця відстеження переміщення МОМ ("DTM") визначає п'ять чинників повернення: засоби для існування; комунальні послуги; руйнування житла; безпека та захист; суспільне життя (соціальна напруженість).

Для Уряду та місцевих адміністрацій відновлення закладів освіти та охорони здоров'я, а також відновлення та реконструкція помешкань стають головними пріоритетами для забезпечення людей засобами для проживання та покращення соціального захисту. Особливо з огляду на відновлення освітніх та медичних закладів, а також відновлення та реконструкцію житла. ЄІБ оцінює, що вартість програми капіталовкладень на основі потреб на 2024-2027 роки складе 4 млрд євро. МОМ консервативно оцінює, що приблизно 500 тис. помешкань, необхідних для ВПО, потребуватимуть 3 млрд євро на рік протягом наступних 10 років.

Однак для України йдеться не лише про відновлення людського капіталу до довоєнного рівня, але й про те, щоб підійти до цього виклику з метою закласти фундамент для прискореного і безперервного розвитку людського капіталу України, який зможе підтримувати економічне зростання України в майбутньому. Це означає, що в найближчі роки будуть потрібні значні інвестиції в такі сфери, як охорона здоров’я, соціальний захист, освіта, професійна підготовка, розвиток навичок, дослідження, інновації, технології та інші, які можуть сприяти сталому економічному зростанню, включаючи такі цінності, як вірність та своєчасність.

Ключові інвестиційні потреби у 2024–2027 роках:

- **покращення стану соціального житла** через інвестиції в розвиток інституційної структури з метою моніторингу, оцінки потреб, сприяння та координації інвестицій у соціальне житло; інвестиції у відновлення житлових об'єктів, сприяння реалізації нових проєктів соціального житла, що відповідає стандартам розумного, зеленого та енергоефективного житла, включаючи пілотні проєкти будівель з майже нульовим споживанням енергії та централізованим охолодженням;

[14] МОМ, "Україна - Звіт про повернення мігрантів: загальне опитування населення, раунд 14 (вересень-жовтень 2023 року)", 10 листопада 2023. https://dtm.iom.int/reports/ukraine-returns-report-general-population-survey-round-14-september-october-2023

- **посилення соціальної підтримки та забезпечення деінституціалізації** за рахунок інвестування у будівництво житла для багатодітних прийомних сімей та будівництво будинків (квартир) підтриманого проживання (для людей з інвалідністю, людей похилого віку), які б відповідали європейським стандартам, інвестицій на закупівлю та забезпечення роботи соціального таксі для потреб маломобільних груп населення, фінансування видатків на надання соціальних послуг, передусім послуг з догляду;
- **посилення мережі освітніх закладів** через інвестиції у відновлення та покращення фізичної інфраструктури освіти на всіх рівнях, від дошкільної освіти, через початкову та середню освіту, до професійної освіти та навчання, а також вищих навчальних закладів;
- **підвищення ефективності та результативності процесів навчання** і створення знань шляхом інвестування в розробку освітніх програм, підвищення кваліфікації викладачів, обладнання та технологій, необхідних для ефективного сприяння навчальних процесів на всіх рівнях, включаючи забезпечення достатньої кількості компетентних викладачів, а також забезпечення належного збору та обробки даних для підтримки науково обґрунтованого процесу безперервного вдосконалення;
- **зміцнення системи охорони здоров'я** шляхом відновлення та покращення роботи пошкоджених закладів охорони здоров'я на всіх рівнях, впровадження телемедицини та мобільних медичних послуг, забезпечення сучасним медичним обладнанням для діагностики та лікування, розробка індивідуальних протоколів лікування та догляду, в тому числі для людей з інвалідністю та психологічними травмами;
- **підвищення ефективності та результативності медичних послуг** через інвестиції в розвиток компетенцій постачальників медичних послуг, розвиток ІТ–інфраструктури та цифрових систем управління інформацією, включаючи цифрові реєстри та записи пацієнтів, розробку більш ефективної та дієвої структури управління та робочих процесів, а також посилення моніторингу, збору та аналізу даних, забезпечення якості та регулярного аналізу того, як забезпечити безперервне вдосконалення;
- **підвищення рівня гендерної рівності** в усіх сферах суспільного, приватного та публічного життя є необхідною умовою для реалізації повного потенціалу людського капіталу України та основою для побудови мирної, процвітаючої та сталої України. Інвестиції в освіту та інформаційно–просвітницьку діяльність, а також активне подолання несвідомих упереджень та імпліцитних асоціацій, які формують ненавмисні і часто невидимі бар'єри на шляху до рівних можливостей, є одними з ініціатив, які можуть сприяти підвищенню гендерної рівності та більш оптимальному використанню людського капіталу України;
- **зміцнення культурних об'єктів та інституцій** через інвестиції у відновлення та покращення пошкодженої культурної інфраструктури та культурної спадщини.

Застосування принципу "не завдання суттєвої шкоди", наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнного відновлення та реконструкції, матиме особливе значення для пом'якшення наслідків зміни клімату шляхом підвищення енергоефективності в таких сферах, як 1) інвестиції в соціальне житло; 2) інвестиції в освітні заклади; 3) інвестиції в інфраструктуру охорони здоров'я.

Найбільший потенціал для інвестицій є в наступних сферах:

Житло

Навіть до війни темпи нового будівництва були недостатніми для заміни зношеного житлового фонду або збільшення розмірів та підвищення енергоефективності існуючих об’єктів. У період з 2000 по 2020 рік щороку будувалося в середньому 8,3 млн кв. м житлової площі, що еквівалентно приблизно 185 тис. одиниць із середньою площею 45 кв. м , але це було менше, ніж потрібно для заміни існуючого житлового фонду або для значного збільшення доступної житлової площі на одну особу.

Існує кілька факторів, що перешкоджають збільшенню обсягів виробництва та підвищенню якості нового житла і мікрорайонів, які б залучали всі відповідні сегменти державного та приватного секторів, а також громадянського суспільства.

- ефективний попит є слабким через проблеми з боку пропозиції: інвестиційні ризики, невизначеність прав власності, брак фінансування розвитку, зростання виробничих витрат і переривання ланцюгів постачання;
- фінансування розвитку залежить від передоплат покупців, що концентрує ризики для потенційних домогосподарств у несприятливих та невизначених економічних умовах;
- інструменти просторового планування та земельної політики використовуються неефективно, що призводить до самобудівництва, розростання міст, створення ізольованих і закритих громад, які погано обслуговуються, є нестійкими і залежними від автомобілів;
- низька доступність житла та неналежні стандарти проєктування і будівництва, застарілі стандарти та відсутність адміністративної спроможності;
- слабке регулювання малих орендодавців та відсутність професійних провайдерів, орієнтованих на місію.

Як наслідок, багато українських домогосподарств та ВПО не змогли знайти довгострокові житлові рішення через відсутність цілеспрямованої пропозиції, яка б забезпечувала доступ до якісного житла, розташованого у зручному місці за доступною ціною. Деякі ВПО залишаються у тимчасовому житлі з 2014 року.

Війна значно загострила проблему нестачі житла та збільшила потребу у фінансуванні. Згідно з даними RDNA3, потреби на відновлення у житловому секторі оцінюються 71,1 млрд євро на довгостроковий період (2024-2033 роки). Залучення приватних і державних інвестицій у будівництво житла може мати позитивний вплив на загальну економічну ситуацію. Житло має потужний економічний мультиплікативний ефект на економіку в цілому, створюючи попит на супутні товари та послуги, сприяючи зростанню споживання домогосподарств та загального національного багатства і продуктивності. Широкомасштабна програма соціального та доступного житла може реформувати неефективні сегменти в ланцюжку постачання житла, такі як придбання землі, будівництво та реконструкція, інтегроване просторове планування мікрорайонів та енергоефективне будівництво, а також покращити просування орендного житла, будівництво, управління та обслуговування. Найважливіше те, що доступне енергоефективне житло має величезну соціальну цінність, забезпечуючи гідний рівень комфорту житла для українців, щоб вони могли жити, відновлюватися і процвітати.

Стимулювання виробництва необхідного житла належної якості в регіонах України не лише створює активи соціальної та економічної цінності, але й створює значний попит на професійні послуги, кваліфіковану робочу силу та вдосконалені будівельні технології, такі як низьковуглецеві та енергоефективні будівельні матеріали. Широкомасштабна програма виробництва соціального та доступного житла може прискорити трансформацію будівельних матеріалів і модульних

виробничих процесів, а також вирішити проблеми зруйнованих або погано працюючих сегментів житлової системи, зокрема, об’єднання комунальних земель і перерозподіл земельних ділянок, просторове планування для інтегрованих мікрорайонів, фінансування розвитку для модульного енергоефективного виробництва та енергоефективного будівництва, а також інституціоналізувати вдосконалені системи планування, будівництва, управління та обслуговування будинків.

Освіта

Державна політика надає освіті головний пріоритет, підкреслюючи її ключову роль у соціально-економічному розвитку. Незважаючи на визнання важливості освіти, постійні виклики, пов'язані з війною, вимагають прагматичного підходу до фінансування. Визнаючи фінансові обмеження, Уряд прагне оптимізувати наявні ресурси, щоб забезпечити безперервне функціонування та розвиток освітнього сектору.

У 2024 році відбувся значний приріст інвестицій в освіту – майже на 22% більше, ніж було виділено у 2023 році – 171,2 млрд гривень. Це відкриває шляхи для збільшення фінансування в різних важливих сферах в освітньому секторі. Серед важливих сфер, які можуть отримати фінансування, наступні: планування коштів на створення укриттів, друк підручників, підтримка реалізації реформи "Нова українська школа", створення навчально-практичних центрів сучасної професійної освіти.

Приватний сектор відіграє обмежену роль у наданні освітніх послуг в Україні. До війни лише близько 3% дошкільних і шкільних закладів були приватними, більшість із них працювали як комерційні установи. Попит на приватні дошкільні заклади та заклади загальної середньої освіти є відносно низьким, оскільки державні установи мають добру репутацію і є безкоштовними. Ситуація відрізняється у сфері фахової передвищої та вищої освіти, де приватні провайдери складають майже 20% усіх закладів освіти, хоча якість їхньої освіти в середньому є нижчою, ніж у державних закладах. Існує також багато приватних провайдерів навчання для дорослих, але участь у цих програмах є низькою: лише 0,5% дорослих беруть участь у безперервній освіті.

Хоча Україна має законодавчу базу, яка дозволяє державно–приватному партнерству (далі – ДПП) в освіті та фінансування приватних постачальників освітніх послуг, ДПП залишається недостатньо використаним в освітньому секторі, а обмеження заважають приватному сектору зробити свій внесок у повному обсязі. Наприклад, регуляторні стандарти, пов’язані зі створенням приватних дошкільних закладів, є складними для виконання, особливо для тих, хто надає послуги вдома, а також бракує стимулів для участі приватних провайдерів у будівництві закладів освіти.

Потреби, пов'язані з відновленням інфраструктури та якісної денної форми навчання, оцінюються в 4,8 млрд євро на середньостроковий період (2024-2027 рр.) і сягають 12,6 млрд євро на період 2024-2033 рр. У період з лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року 13% освітньої інфраструктури було пошкоджено або зруйновано внаслідок війни, що відповідає потребам у 5 млрд євро (RDNA3). Державний сектор не зможе самотужки вирішити всі проблеми, що стоять перед системою освіти. Тому приватному сектору необхідно буде долучитися до підтримки відновлення не лише шляхом безпосереднього надання освітніх послуг, а й у партнерстві з органами влади. Приватний сектор може допомогти за наступними напрямами:

<u>Відновлення інфраструктури:</u> Оскільки з 24 травня 2022 року було пошкоджено понад 3 200 закладів освіти, а вартість їхньої реконструкції оцінюється в 7,1 млрд євро, приватний сектор

необхідно буде мобілізувати для ремонту пошкодженої інфраструктури та будівництва сучасних, безпечних та енергоефективних об’єктів відповідно до очікуваних зусиль з оптимізації мережі закладів освіти. Таким чином, незважаючи на деякі недоліки існуючої нормативно–правової бази, ДПП може бути використано для будівництва або реконструкції освітньої інфраструктури. Приватний сектор також може сприяти подальшому поширенню використання швидкомонтованих будівель для заміни зруйнованої інфраструктури. Хоча ДПП не дуже широко використовується для надання допоміжних послуг, його можна було б впровадити для організації ключових послуг, таких як транспорт або їдальні.

Дошкільна освіта: Українська система дошкільної освіти вже до війни стикалася з великими чергами та нестачею дитячих садків, особливо в містах. Війна погіршила цю ситуацію: багато територіальних громад закрили свої дошкільні заклади через брак коштів, а кількість дітей, які відвідують дошкільні заклади, зменшилася більш ніж на 40% порівняно з довоєнними оцінками. Існує можливість використовувати приватних провайдерів, поряд з державною фінансовою підтримкою, щоб задовольнити попит на якісні дошкільні послуги, наближені до батьків та громади, підтримуючи батьків у поверненні до роботи та забезпечуючи якісну освіту для дітей.

Підвищення кваліфікації та перекваліфікація: Очікується, що післявоєнне відновлення потребуватиме специфічних навичок у різних сферах – від будівництва та науки, технологій, інженерії та математики до сільського господарства та фінансових послуг. Щоб гарантувати тісний зв’язок з потребами ринку праці, багато з цих навичок можна буде набути через систему дуальної освіти (поєднання учнівства та професійної освіти) та приватні програми підвищення кваліфікації, створені на засадах ДПП, а також шляхом застосування принципу "гроші ходять за студентом". Це допоможе забезпечити актуальність освітньої програми та сприятиме інтеграції внутрішньо переміщених осіб у їхні громади. Приватний сектор також може запропонувати інноваційні підходи до підвищення кваліфікації, зокрема онлайн–платформи та навчальні додатки, які можуть зробити процес навчання більш доступним, економічно ефективним, цікавим та орієнтованим на результат.

Інновації в освіті: Приватний сектор може запропонувати рішення освітніх технологій (EdTech), щоб допомогти Уряду покращити доступ до освіти та її якість на всіх рівнях. У сфері загальної середньої освіти мобільні навчальні додатки та адаптивні платформи можуть покращити навчання та допомогти подолати прогалини в освіті, які експоненціально зросли під час війни. Освітні технології також можуть допомогти вчителям і керівникам шкіл з інструментами для створення цікавих уроків, нового контенту та оцінювання. Платформи онлайн-навчання та альтернативні документи про освіту можуть розширити доступ до вищої освіти та можливостей підвищення кваліфікації у цікавий, доступний та економічно ефективний спосіб. Нарешті, можливості аналізу даних освітніх технологій можуть допомогти в управлінні шкільними мережами та ресурсами, а також надавати цілеспрямовану підтримку вчителям і батькам.

Підвищення рівня фізичної активності та залучення до спорту: Запровадження системи стимулів для розвитку масового спорту і співпраця з неприбутковими громадськими спортивними клубами дозволять змінити ситуацію з низьким рівнем залученості дітей до спорту через державну мережу дитячо–юнацьких спортивних шкіл, яка охоплює лише 8% усіх дітей до 18 років. Такі кроки сприятимуть кратному збільшенню кількості дітей, які досягають достатнього рівня фізичної активності.

Охорона здоров'я

Приватний сектор стикається з кількома фінансовими бар'єрами, які обмежують його участь у секторі охорони здоров'я. До них належать обмежений доступ до фінансування через непривабливі відсоткові ставки та дуже малий обсяг акціонерного фінансування, а також обмежене використання приватного медичного страхування. Приватне медичне страхування, яке є важливим інструментом забезпечення доступу до приватних медичних послуг в інших країнах, становить лише 1,1% загальних витрат на охорону здоров'я і близько 2,0% приватних витрат на охорону здоров'я в Україні. Процес подолання цих обмежень стримується відсутністю ефективної взаємодії між приватним і державним секторами.

Крім того, середовище для реалізації ДПП є слабким. Україна має сприятливе законодавство для ДПП у секторі охорони здоров'я. ДПП у сфері охорони здоров'я, особливо для лікарень, як правило, є складними угодами, які вимагають ретельного управління ризиками в міру їхнього розвитку. З огляду на необхідність постійного нагляду за виконанням контрактів, спроможність України управляти контрактами ДПП страждає від різних обмежень. Наприклад, у 2019 році Україна створила своє перше агентство ДПП для підтримки реалізації договорів ДПП, але воно перебуває на дуже ранній стадії розвитку. Агентство ще не визначило свої обов'язки, конкретні інструменти управління або механізми пом'якшення ризиків для вирішення проблем, що виникають протягом життєвого циклу проєкту.

У 2018 році Україна розпочала комплексну програму реформування сектору охорони здоров'я, яка відповідає багатьом сучасним практикам охорони здоров'я та надає можливість модернізувати та трансформувати систему охорони здоров'я, в тому числі за рахунок участі приватного сектору. Реформи передбачають перехід від моделі лікування, орієнтованої на лікарні, до ефективної децентралізованої системи з новим акцентом на первинну медичну допомогу та зміцнення здоров'я; від стратегічного фінансування, орієнтованого на вхідні ресурси, до стратегічного фінансування, орієнтованого на вихідні результати, з одночасним забезпеченням кінцевих результатів; від системи "безкоштовної медицини для всіх", яка передбачає значні неформальні платежі, до прозорого пакету послуг; та від підходу, що передбачає переважно лікування, до функціональної інтегрованої системи охорони здоров'я. Крім того, було створено національну закупівельну організацію – Національну службу здоров'я – для забезпечення рівних умов для приватного та державного секторів.

ДПП у сфері охорони здоров'я може допомогти у реконструкції та реструктуризації розгалуженої мережі лікарень в Україні, яка постраждала від війни, тоді як ДПП у сфері діагностичних послуг може покращити надання послуг з візуалізації та лабораторних послуг, які є необхідними для успішного лікування. В рамках ДПП у сфері охорони здоров'я приватні інвестори можуть фінансувати, проєктувати, будувати, оснащувати та утримувати нові багатопрофільні лікарні, які замінять існуючі застарілі державні лікарні в рамках національної програми стратегічної консолідації. Крім того, приватні партнери можуть відповідати за надання деяких або всіх неклінічних послуг, таких як охорона, господарське обслуговування, прибирання, технічне обслуговування, кухня, пральня та стерилізація.

ДПП у сфері діагностичних послуг може використовуватися для залучення приватних інвесторів до фінансування, оснащення, утримання та експлуатації мереж центрів радіології та лабораторної діагностики, які замінять існуючі центри. В рамках цього типу ДПП приватні інвестори можуть

надавати найсучасніші послуги, уникаючи дублювання та отримуючи вигоду від економії на масштабах завдяки організаційним моделям, в яких не всі заклади повинні експлуатувати все обладнання (наприклад, використовуючи телемедичні рішення для інтерпретації рентгенологічних знімків).

Зміна державної політики в сторону розвитку масового спорту, реформування діючої пострадянської зарегульованої системи фізичної культури та спорту, посиленого використання спорту як ефективного інструменту фізичної реабілітації, соціалізації українців, зміцнення їх ментального здоров'я та майбутню демократизацію спортивної сфери за рахунок приведення її до стандартів Європейської Спортивної Хартії матимуть позитивний вплив на зменшення відсотка фізично і суспільно неактивного населення, а також появу якісної спортивної інфраструктури доступної для людей з інвалідністю. Це безпосередньо сприятиме зростанню частки економічно активного населення, якості та тривалості життя українців і безпосередньо збільшенню частки спорту у ВВП країни.

Загальні інвестиційні потреби

У сфері соціального захисту

Ключовими інвестиційними потребами у сфері соціального захисту є будівництво житла для багатодітних прийомних сімей та будівництво будинків (квартир) підтриманого проживання (для людей з інвалідністю, людей похилого віку тощо), які б відповідали європейським стандартам.

Для задоволення мінімальних потреб у деінституціалізації необхідно побудувати 210 будинків підтриманого проживання та близько 700 будинків для багатодітних прийомних сімей, що забезпечить якісний догляд щонайменше для 2 000 осіб похилого віку та сімейні форми виховання для близько 5 600 дітей. Потреба у фінансуванні деінституалізації догляду за дітьми шляхом будівництва дитячих будинків сімейного типу становить 227,7 млн євро (середня вартість одного дитячого будинку сімейного типу – 324,4 тис. євро). Потреба у фінансуванні деінституціалізації догляду за людьми похилого віку, осіб з інвалідністю та осіб, які страждають на психічні розлади, шляхом будівництва для них будинків підтриманого проживання (квартир) становить 501,1 млн євро.

Внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України стрімко збільшується кількість осіб з інвалідністю, зокрема ветеранів молодого віку, які потребують швидкого і якісного протезування і реабілітації для повернення до активного життя. Ефективним механізмом в напрямі протезування можуть бути протезні майстерні, де буде відбуватися навчання фахівців, виробництво протезів та протезування. Тому є потреба в закупівлі обладнання для забезпечення роботи протезних майстерень для виготовлення протезів, що дасть змогу пришвидшити процес виготовлення протезу (за рік орієнтовно 600 осіб), тим самим скоротить процес реабілітації при наявності готового протезу. Орієнтовна вартість створення такої лабораторії складає 360 тис. євро. Окрім, того наявна потреба у побудові реабілітаційних майданчиків для забезпечення навчання осіб, що мають травми ніг та ампутації різного роду, користуватись протезами та іншими засобами реабілітації.

Для задоволення потреб маломобільних груп населення також потрібно закупити та забезпечити роботу соціального таксі (2 000 одиниць) – орієнтовна потреба складає 79,4 млн євро.

Також є потреба в облаштуванні діючих закладів з надання соціальних послуг для забезпечення безбар'єрного доступу та безпечності.

У сфері створення Центрів професійної досконалості

Загальна вартість проєкту становить 200 млн євро (58 млн євро (9 центрів професійної досконалості) – кредит ЄІБ, 20 млн євро – грант Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку (3 центри професійної досконалості) та додаткова потреба у фінансуванні у розмірі 122 млн євро (12 центрів професійної досконалості)). Період реалізації проєкту – 2023-2027 роки.

Інвестиційний проєкт спрямований на створення Центрів професійної досконалості як потужних сучасних центрів професійно-технічної освіти, що поєднують організацію початкової професійної підготовки учнів та професійного навчання дорослих.

Центри професійної досконалості матимуть сучасну матеріально-технічну базу для професій (навчальні кабінети, майстерні), які є пріоритетними для економіки країни та потребують відновлення і реконструкції, а також оновлену соціальну інфраструктуру (гуртожитки, їдальні, спортивні споруди тощо). Такі заклади стануть центрами концентрації кращих практик професійно-технічної освіти, поєднуючи в собі організацію початкової професійної підготовки учнів та професійного навчання дорослих.

У сфері створення навчально–практичних центрів на базі закладів професійної освіти

Період реалізації проєкту – 2024–2027 роки. Вартість проєкту у 2024 році – 500 млн гривень. Проєкт передбачає оновлення матеріально–технічної бази закладів професійної освіти шляхом створення на їх базі 80 навчально–практичних центрів професійної освіти. Протягом 2025–2027 років існує додаткова потреба у фінансуванні у розмірі 2,2 млрд грн для створення 336 навчально-практичних центрів професійної освіти.

У сфері ремонту гуртожитків у закладах професійної освіти

Загальна вартість проєкту – 60 млн євро, термін реалізації проєкту – 2024–2025 роки. Реконструкція гуртожитків закладів професійної освіти площею 4 тис. $м^2$.

У сфері створення альтернативних форм дошкільної освіти

Потреба у фінансуванні на 2024–2027 роки становить 10 млрд гривень. Результати: Розроблено модель альтернативних форм дошкільної освіти; реалізовано пілотну програму впровадження альтернативних форм дошкільної освіти. Інвестиції сприятимуть досягненню наступного:

- підвищення рівня охоплення дітей віком 3–5 років дошкільною освітою до 85%;
- підвищення рівня охоплення дітей віком до 3 років дошкільною освітою до 45%.

У сфері відновлення та модернізації їдалень у навчальних закладах для забезпечення здорового харчування

Потреба у фінансуванні на 2024 рік становить близько 5,1 млрд гривень. Потреба у фінансуванні на 2025–2027 роки – близько 13,7 млрд гривень. Результати до 2024 року (за наявності фінансування): відновлено/модернізовано їдальні на 250–320 тис. дітей; результати до 2025–2027 років (за наявності фінансування): відновлено/модернізовано їдальні на 750–870 тис. дітей.

*У **сфері житлової політики***

Згідно з RDNA3, загальні потреби у відновленні житлового сектору становлять приблизно 72,7 млрд євро. Найбільше постраждали багатоквартирні будинки. Незважаючи на військові дії, Україна переживає процес трансформації. Він передбачає радикальне переосмислення та модернізацію житлового та містобудівного секторів, які є ключовими для відновлення українських громад. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури запустило проєкт з надання громадянам компенсації на відновлення пошкодженого житла – проєкт "єВідновлення" для проведення капітального ремонту, а також проєкт з надання компенсації за зруйноване житло. Реалізація цих ініціатив сприятиме поверненню до постраждалих громад громадян, які були змушені покинути свої домівки через збройну агресію Російської Федерації. Крім того, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури наразі працює над залученням коштів Банку розвитку Ради Європи для будівництва житла в Україні.

Розширення програми доступного іпотечного кредитування "єОселя", яка надає кредити за ставкою 7% річних, для наступних верств населення з подальшим масштабуванням: внутрішньо переміщені особи, ветерани та члени їхніх сімей, інші громадяни, які не мають власного житла.

Реалізація державних та місцевих програм розвитку житлового фонду, забезпечення житлом окремих категорій громадян сприяє створенню нового житла, реконструкції та модернізації існуючого житла, покращенню інфраструктури та умов проживання в різних регіонах. Забезпечення житлом стимулюватиме економічну активність через розвиток будівельного сектору, створення робочих місць та залучення інвестицій.

Потреба у фінансуванні становить біля 55 млрд грн на 2024–2026 роки. Потреба на компенсацію відсоткової ставки для учасників бойових дій становить 2,2 млрд грн (на 2024–2026 роки) із загальної суми. В межах цих коштів планується забезпечити житлом до 30 тис. сімей через програму "єОселя", в тому числі до 10 тис. позичальників, які є учасниками бойових дій та отримають підтримку у вирішенні житлових питань.

Запровадження інструменту субсидованої оренди житла, передусім для внутрішньо переміщених осіб, які втратили домівку. За попередніми розрахунками потреба на 2024 рік складає близько 22,7 млрд грн, що дозволить надати таку допомогу для 379,9 тис. родин. Це забезпечить швидкий і адресний інструмент допомоги особам, які потребують підтримки держави в оренді житлового приміщення на шляху до фінансової незалежності.

3.1 Інвестиції, які будуть здійснюватися в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Інвестиція 1. Інвестиції в освіту

Стан справ і контекст: Історично, Україна зіштовхується з проблемами економіки та людського капіталу, відстаючи від сусідніх країн і країн із середнім рівнем доходу. Війна загострила ці проблеми, призвівши до значних людських втрат, а також поранень і травм, які стають на заваді працевлаштуванню. Більше третини населення було переміщено, вони втратили домівки, роботу та освіту.

Війною пошкоджені та зруйновані заклади освіти, що обмежує доступ до найважливіших послуг, необхідних для розвитку людського капіталу України. Багато українців шукали притулку за кордоном, стикаючись із труднощами, які виникали попри широку підтримку.

Розвиток людського капіталу є надзвичайно важливим для відбудови та розвитку країни. Для цього необхідно відновлювати заклади освіти, забезпечувати безперервність освітнього процесу та надолуження освітніх втрат. Зміна потреб на ринку праці, численна міграція і втрата робочих місць потребує оновлених підходів до професійного навчання, впровадження нових програм, у тому числі з урахуванням потреб ветеранів війни. Зусилля також спрямовані на повернення українців, які проживають за кордоном.

Ініціативи реформ на 2024-2027 роки спрямовані на зміцнення освіти та навичок, забезпечення відновлення та покращення доступу до реабілітації, а також подолання соціальних та економічних наслідків війни для робочої сили.

Опис інвестиції: Звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на 2024, 2025, 2026 та 2027 роки Уряд виділив, зокрема на регіональний та місцевий рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 20% на субнаціональний рівень), щонайменше 650 млн євро (у гривневому еквіваленті) на покращення доступу до безпечної та якісної освіти, включаючи дошкільну освіту відповідно до нового законодавства про дошкільну освіту. Звіт буде доступний до кінця 4 кварталу 2027 року. Додатково буде підготовлено проміжний звіт Уряду (або звіт Казначейства), який показує, що в державних бюджетах на 2024 та 2025 роки Уряд виділив, зокрема на регіональний та місцевий рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 5% на субнаціональний рівень), щонайменше 300 млн євро (у гривневому еквіваленті) на покращення доступу до безпечної та якісної освіти, включаючи дошкільну освіту до 2 кварталу 2026 року, зокрема, на наступне:

- цільові кошти стратегічно розподілені між ключовими компонентами, включно зі створенням укриттів для забезпечення безпечних умов у закладах освіти. Це відповідає критичній потребі в безпечному освітньому середовищі. Крім того, інвестиції спрямовані на забезпечення шкільними автобусами, з метою покращення транспортної інфраструктури та розширення доступу до освіти для учнів у різних регіонах;
- модернізація методів навчання, з особливим акцентом на цифровізації, становить значну частину інвестицій. Прагнення використовувати сучасні освітні технології має вирішальне значення для того, щоб не відставати від світових досягнень і забезпечити динамічний та ефективний досвід навчання;
- матеріали та обладнання для закладів освіти також є пріоритетними, адже ці ресурси відіграють ключову роль у створенні сприятливого навчального середовища. Якісне харчування, визнане основним елементом ефективного навчання, отримує додаткове фінансування, що підкреслює важливість питання благополуччя учнів;
- крім того, інвестиції поширюються на створення нових навчально-практичних центрів на базі закладів професійної освіти. Ці центри стратегічно узгоджені з ринковим попитом на кваліфіковану робочу силу та дотримуються стандартів професійної освіти.

Потенційний вплив інвестицій: Очікуваний вплив цих інвестицій в освіту є багатогранним. Покращуючи доступ до безпечної та якісної освіти, створюючи укриття та безпечні умови, ініціатива прагне створити більш інклюзивний освітній простір, повернути дітей до школи та очного навчання під час війни та після неї.

Інвестиції в сучасні методи навчання, включно з цифровізацією, спрямовані на підвищення загальної якості освіти шляхом узгодження навчальних підходів із сучасними навчальними

потребами. Забезпечення закладів освіти матеріалами та обладнанням сприяє створенню сприятливого та добре обладнаного навчального середовища.

Очікується, що шкільні автобуси, полегшать проблеми з транспортуванням, особливо у віддалених районах, тим самим підвищуючи доступність і зменшуючи бар'єри для навчання. Водночас наголос на якісному харчуванні визнає невід'ємний зв'язок між благополуччям учня та ефективними результатами навчання.

Створення нових навчально-практичних центрів на базі закладів професійної освіти, які відповідають мінливому ринковому попиту та законодавчим стандартам, має на меті подолати розрив у навичках, гарантуючи, що професійна освіта відповідає потребам ринку праці та сприяє економічному розвитку.

Підсумовуючи, очікується, що інвестиції в освіту матимуть трансформаційний вплив, сприяючи стійкій, інклюзивній та якісній системі освіти в Україні.

Інвестиція 2. Інвестиції в охорону здоров'я

Стан справ і контекст: Інвестиційна стратегія буде зосереджена на усуненні значних збитків критично важливої місцевої та національної соціальної інфраструктури в охороні здоров'я, а також на її розширенні та модернізації. За понад півтора року повномасштабної війни Російська Федерація пошкодила 1 669 об'єктів у 658 медичних закладах України, з них 822 об'єкти зруйновані і не підлягають відновленню. Всього по зруйнованим та пошкодженим об'єктам медичної інфраструктури, що потребують відновлення та щодо яких існує інформація для підрахунку, орієнтовна вартість відновлення становить 856,4 млн євро.

Покращення поточного стану медичної інфраструктури буде спрямовано на вирішення питань лікування та профілактики неінфекційних захворювань, ВІЛ–СНІД, профілактичних щеплень. Окремо буде реалізовуватись програма будівництва сховищ у медичних закладах.

Інвестиції в частині відбудови медичної інфраструктури України включатимуть:

- технічне обладнання для технічної та нетехнічної зйомки (обстежень), а також розмитнення для відповідальних державних установ;
- технічні засоби для розмінування уражених земель після технічного та нетехнічного обстеження;
- придбання лабораторного обладнання, необхідного для проведення мікробіологічних, хімічних та фізичних досліджень;
- облаштовані та/або побудовані укриття для забезпечення безпечних умов пацієнтів у закладах охорони здоров'я;
- придбання обладнання та створення (капітальний ремонт приміщень, реконструкція тощо) належних умов перебування в закладах охорони здоров'я з метою підвищення якості надання послуг;
- створення (капітальний ремонт приміщень, реконструкція тощо) належних умов перебування в закладах охорони здоров'я з метою підвищення якості надання послуг;
- закупівля високовартісного медичного обладнання, для забезпечення надання якісної медичної допомоги населенню;
- розвиток та функціонування центральної бази даних електронної системи охорони здоров'я та технічне забезпечення надання Національною службою здоров'я додаткових послуг

(сервісів), забезпечення функціонування інформаційно–довідкової служби Національної служби здоров’я.

Опис інвестицій: Звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на 2024, 2025, 2026, 2027 роки Уряд виділив щонайменше 400 млн євро (у гривневому еквіваленті) на зміцнення сфери охорони здоров'я, частину з яких буде спрямовано на регіональний рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 20% на субнаціональний рівень). Звіт буде доступний до кінця 4 кварталу 2027 року. Додатково буде підготовлено проміжний звіт Уряду (або звіт Казначейства), який показує, що в державних бюджетах на 2024 та 2025 роки Уряд виділив щонайменше 200 млн євро (у гривневому еквіваленті) на зміцнення сфери охорони здоров'я, частину з яких буде спрямовано на регіональний рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 5% на субнаціональний рівень) до 2 кварталу 2026 року, зокрема, на наступне:

- лабораторне обладнання для мікробіологічного, хімічного та фізичного аналізу;
- сховища та заходи безпеки для закладів охорони здоров'я;
- обладнання для госпіталів для медичного аналізу, хірургії та догляду за хворими;
- інфраструктура та обладнання для охорони здоров'я;
- ІТ-системи, бази даних, електронні медичні записи, інформаційні та консультаційні послуги з метою підвищення ефективності та результативності медичних послуг.

Потенційний вплив інвестицій: Реалізація інвестиційного компоненту для закладів охорони здоров’я є однією з головних умов збереження сталого функціонування охорони здоров’я України як критично важливої сфери та дозволить продовжувати реформи в охороні здоров’я, адаптувати їх до європейських стандартів.
Інвестиції у відновлення та модернізацію пошкоджених внаслідок бойових дій державних та комунальних закладів охорони здоров’я – один із основних шляхів стимулювання економіки, як безпосередньо в післявоєнний період, так і в довгостроковій перспективі. Один працівник в будівництві створює за різними оцінками від 4 до 7 робочих місць в суміжних галузях. Це включає в себе найм медичного персоналу, будівництво та обладнання лікарень та клінік, а також розробку і виробництво медичних технологій і лікарських засобів.

Коли люди мають доступ до якісної медичної допомоги та профілактичних заходів, вони менше хворіють і відсутні на роботі менше часу. Це підвищує робочу продуктивність і допомагає підтримувати стабільний рівень виробництва в економіці.

Інвестиція 3. Інвестиції в соціальну інфраструктуру

Стан справ та контекст: Внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України значних руйнувань зазнали заклади соціальної сфери. Відбудова за принципом "краще ніж було" передбачає не просто відновлення пошкоджених закладів, а побудову закладів, що забезпечували б особам догляд у сімейних або наближених до сімейних формах.

Ключовими інвестиційними потребами у сфері соціального захисту є будівництво житла для багатодітних прийомних сімей, що є передумовою для створення таких сімей, та будівництво закладів догляду (для людей з інвалідністю, людей похилого віку), які б відповідали європейським стандартам.

Для задоволення мінімальних потреб у деінституціалізації необхідно побудувати 210 будинків підтриманого проживання та близько 700 будинків для багатодітних прийомних сімей (дитячих будинків сімейного типу).

Опис інвестиції: Звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на 2026 та 2027 роки Уряд виділив щонайменше 350 млн євро (у гривневому еквіваленті) на відновлення, розбудову (нове будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт, реставрацію) пошкодженої/зруйнованої соціальної інфраструктури, зокрема на регіональний рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 20% на субнаціональний рівень), для ліквідації соціально-економічних та екологічних наслідків, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, зокрема на регіональний рівень. Звіт буде доступний до кінця 4 кварталу 2027 року.

Потенційний вплив інвестицій: Інвестиції сприятимуть забезпеченню якісного догляду щонайменше для 2 тис. осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, а також сімейні форми виховання для близько 5 600 дітей. Також буде забезпечено фінансування та реалізацію проєктів з відновлення/відбудови пошкоджених/зруйнованих об'єктів соціальної інфраструктури.

Інвестиція 4.a. Інвестиції в житло

Стан справ та контекст: Повномасштабне вторгнення і масовані обстріли цивільної інфраструктури створили катастрофічну ситуацію: за даними RDNA3, на сьогоднішній день в Україні зруйновано або пошкоджено близько 2 млн житлових одиниць, що становить близько 10% житлового фонду. Сотні тисяч людей залишилися без даху над головою, що вимагає від держави розробки окремих фінансових механізмів для забезпечення населення базовими житловими умовами.

Станом на 24 лютого 2022 року на обліку перебувало майже 1,5 млн внутрішньо переміщених осіб, наразі, за даними Міжнародної організації з міграції, кількість внутрішньо переміщених осіб сягає близько 3,7 млн осіб, ще 6,3 млн осіб досі залишається за кордоном.

Питома вага "соціального житла" в житловому фонді України 1-1,5% і вільного соціального житла не має. Комплексне удосконалення нормативно–правової бази щодо житлової політики відповідно до європейських та міжнародних стандартів дотримання прав людини спрямоване на забезпечення доступу громадян України, особливо тих, що потребують соціального захисту, до тимчасового і соціального житла.

Опис інвестиції: Звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на 2026 та 2027 роки Уряд виділив щонайменше 600 млн євро (у гривневому еквіваленті) на компенсацію особам, чиє житло було пошкоджено або зруйновано внаслідок воєнних дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі верифікованих даних Державного реєстру пошкодженого та зруйнованого майна. Звіт буде доступний до кінця 4 кварталу 2027 року.

Потенційний вплив інвестицій: Особи, чиє житло було пошкоджено або зруйновано внаслідок воєнних дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації отримали компенсацію.

Компенсація за пошкоджений об’єкт надається в одній із таких форм:

- компенсація для придбання будівельної продукції з метою виконання поточного чи капітального ремонту самостійно отримувачем компенсації або шляхом замовлення виконання відповідних робіт та послуг на об’єкті нерухомого майна (компенсація для проведення ремонту);
- компенсація за придбання будівельної продукції та виконання поточного чи капітального ремонту на об’єкті нерухомого майна за власні кошти заявника, коли на дату подання заявки ремонтні роботи були повністю чи частково проведені (компенсація за виконаний ремонт).

Компенсація за знищені об’єкти нерухомого майна здійснюється шляхом:

- надання коштів шляхом їх перерахування на поточний рахунок отримувача компенсації зі спеціальним режимом цільового використання для будівництва садибного, садового, дачного будинку.
- фінансування придбання квартири, іншого житлового приміщення, будинку садибного типу, садового або дачного будинку (у тому числі фінансування придбання приміщення/будинку, що буде споруджений у майбутньому, або інвестування/фінансування його будівництва) з використанням житлового сертифіката.

Інвестиція 4.b. Інвестиції в житло

Стан справ і контекст: Починаючи з 2014 року перед Україною постали нові соціальні виклики, які є результатом збройної агресії Російської Федерації. Серед таких викликів – необхідність налагодження ефективної системи соціального захисту осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, та які потребують забезпечення житла, зокрема житла, яке було зруйноване.

Враховуючи повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України з 24 лютого 2022 року кількість ветеранів війни з числа осіб з інвалідністю внаслідок війни, сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць, учасників бойових дій, які з 2014 року продовжують обороняти Україну та які стали внутрішньо переміщеними особами значно збільшилась.

В умовах воєнного стану та в умовах відновлення, фінансові ресурси державного і місцевих бюджетів для забезпечення права на забезпечення житлом, передбаченим Законом України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” обмежені.

У зв’язку із цим надання підтримки є вкрай необхідним задля впровадження ефективної системи забезпечення житлом вищезазначених осіб, зокрема з урахуванням можливостей їх працевлаштування та потреб регіонів у трудових ресурсах.

Короткий опис інвестиції: Звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на 2024, 2025, 2026, 2027 роки Уряд виділив щонайменше 450 млн євро (у гривневому еквіваленті) до 4 кварталу 2027 року на забезпечення житлом:

- осіб з інвалідністю I–II групи, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України;

- членів сімей загиблих (померлих) захисників;

- внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей.

Звіт буде доступний до кінця 4 кварталу 2027 року. Додатково буде підготовлено проміжний звіт Уряду (або звіт Казначейства), який показує, що в державних бюджетах на 2024 та 2025 роки Уряд виділив щонайменше 200 млн євро (у гривневому еквіваленті) на забезпечення житлом зазначених осіб до 2 кварталу 2026 року.

Потенційний вплив інвестицій: Реформа надасть можливість забезпечити житлом понад 7 тис. осіб, які захищали та захищають незалежність суверенітет та територіальну цілісність України, що сприятиме покращенню житлових умов, відновленню та реінтеграції таких осіб у цивільне життя, посиленню соціального захисту осіб з інвалідністю, які втратили своє здоров’я внаслідок участі у бойових діях, а також внутрішньо переміщених осіб, житло яких залишилось на окупованій території або знищене.

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

Метою реформ, представлених вище, є подолання багатьох прямих соціальних та економічних наслідків війни відповідно до загальних цілей Ukraine Facility. Інвестиції в людський капітал через витрати на охорону здоров’я, освіту та соціальне житло та збільшення частки фізично активного населення не лише покращать якість життя та соціальну згуртованість, але й сприятимуть підвищенню продуктивності праці. Очікується, що з часом накопичення людського капіталу в Україні матиме позитивний вплив на макроекономічну стабільність та перспективи досягнення стабільного і стійкого економічного зростання.

Представлені вище реформи сприятимуть досягненню наступних Цілей сталого розвитку Організації Об’єднаних Націй: № 1 "Подолання бідності"; № 3 "Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці"; № 4 "Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх"; № 5 "Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат"; № 8 "Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх"; № 9 "Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям"; № 10 "Скорочення нерівності"; № 16 "Сприяння побудові миролюбного и відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях".

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Удосконалення професійної освіти	Забезпечення відповідності освіти потребам ринку праці та відновлення країни; розширення інституційної спроможності суб'єктів освітньої діяльності у наданні формальної та неформальної професійної освіти; залучення більшої кількості жінок до природничо–технічних, інженерних та математичних науках (STEM–освіти); врегулювання відносин закладів професійної освіти, національних/локальних та міжнародних стейкхолдерів для сталого розвитку людського капіталу в Україні	Розділ 26. Освіта і культура	Набрання чинності Закону України "Про професійну освіту"	Міністерство освіти і науки інші заінтересовані центральні органи виконавчої влади	Закон України "Про професійну освіту" прийнятий та набрав чинності: – визначено справедливі правила функціонування суб'єктів освітньої діяльності на ринку освітніх послуг у сфері професійної освіти; – розширено інституційні спроможності суб'єктів освітньої діяльності у наданні формальної та неформальної професійної освіти; – врегульовано відносини закладів професійної освіти, національних/локальних та міжнародних стейкхолдерів для сталого розвитку людського капіталу в Україні	2 квартал 2025 року
Реформа 2. Удосконалення дошкільної освіти	Забезпечення доступу до якісної дошкільної освіти кожній дитині як запорука гармонійного розвитку та успішного старту освітньої траєкторії та більш ефективного залучення жінок, які мають дітей дошкільного віку, на ринку праці	Розділ 26. Освіта і культура	Набрання чинності Закону України "Про дошкільну освіту"	Міністерство освіти і науки інші заінтересовані центральні органи виконавчої влади	Закон України "Про дошкільну освіту" набрав чинності відповідно до Рекомендації Ради Європейського Союзу від 22 травня 2019 року щодо якісної освіти дітей раннього віку. Закон України визначає такі сфери: – гарантії доступу до дошкільної освіти дітей раннього та дошкільного віку; – справедливі правила функціонування суб'єктів освіти на ринку освітніх послуг у сфері дошкільної освіти; – гідні умови праці працівників сфери дошкільної освіти; – правила функціонування гнучкої та ефективної мережі закладів дошкільної освіти	1 квартал 2025 року
Реформа 3. Удосконалення системи реабілітації	Продовжити впровадження розпочатої ще до війни реформи реабілітаційної системи. Це включає збільшення потужностей і покращення якості	Розділ 28. Захист споживачів і охорона	Прийнято законодавчі зміни щодо вдосконалення системи реабілітації для осіб з інвалідністю	Міністерство соціальної політики Міністерство охорони здоров'я	Набрав чинності Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні".	4 квартал 2026 року

осіб з інвалідністю	надання реабілітаційних послуг як для фізичної (наприклад, протезування та ортезування), так і для психологічної реабілітації, а також підготовка компетентного персоналу в сфері реабілітації. Це також передбачає використання Міжнародної класифікації функціонування, інвалідності та здоров'я для вимірювання функціонування, яка є більш повною, ніж поточне поняття "інвалідність", охоплюючи не лише медичну сферу, а й соціальну, освітню та трудову сфери. Це дозволить ширше оцінювати потреби людей та надавати необхідні послуги.	здоров'я		Міністерство у справах ветеранів інші заінтересовані центральні органи виконавчої влади	Закон зосереджується на таких основних напрямках: - застосування Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я для вимірювання функціонування. - запровадження електронної системи, яка містить інформацію про потреби особи, та автоматично пропонує послуги відповідно до визначених потреб (соціальні, медичні та інші)	
Реформа 4. Перехід від військової служби до цивільного життя	Створення сталої системи переходу від військової служби до цивільного життя. Це позитивно вплине на соціально-економічний стан України в період її відновлення та розвитку, а також забезпечить підтримку військовослужбовців, у тому числі ветеранів війни, як під час проходження служби, так і після звільнення, відповідно до індивідуальних потреб у різних сферах життєдіяльності	—	Набрання чинності законодавством про систему змін для впровадження системи переходу від військової служби до цивільного життя	Міністерство у справах ветеранів	Набирає чинності Закон України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження системи переходу від військової служби до цивільного життя та прийнято постанови Кабінету Міністрів щодо затвердження порядків та умов отримання послуг учасниками системи переходу. Акти будуть зосереджені на забезпеченні створення: – реабілітаційної та медичної, зокрема, психологічної допомоги; – програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації; – необхідних умов для працевлаштування ветеранів як окремої категорії; – заходів підтримки ветеранського бізнесу	4 квартал 2025 року
Реформа 5. Покращення соціальної інфраструктури та деінституціаліз	Реформування системи соціальної інфраструктури здійснюється з метою підтримки сімейного догляду за дітьми, людьми похилого віку та особами з інвалідністю. Це забезпечить те, що сім'я, у якої є	—	Затвердження двох стратегій: Стратегії реформування психоневрологічних, інших інтернатних закладів та деінституціоналізації догляду за особами з інвалідністю та	Міністерство соціальної політики	Розпорядження Кабінету Міністрів "Про затвердження Стратегії реформування психоневрологічних, інших інтернатних закладів та деінституціоналізації догляду за особами з інвалідністю та людьми похилого віку" та розпорядження	4 квартал 2024 року

ація	особа, яка потребує постійного догляду, може отримувати професійну підтримку у догляді, що дозволить іншим членам родини повернутися на ринок праці. Крім того, реформа дозволить підтримати сім'ї та забезпечити сімейне виховання дітей, які знаходяться у групі ризику потрапляння до інституційних закладів або вже перебувають у них. Реформа також спрямована на деінституціоналізацію догляду за дітьми, осіб з інвалідністю та людьми похилого віку, які потребують тимчасової чи постійної підтримки догляду, але зберігають здатність до самостійного життя, та залучення їх до соціально–економічної діяльності		людьми похилого віку та Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки		Кабінету Міністрів "Про схвалення Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки" прийняті. Стратегії зосереджені на таких основних напрямках: – розвиток соціальних послуг для підтримки сімей з дітьми, осіб з інвалідністю та людей похилого віку для самостійного життя в громаді та запобігання інституціалізації; – розвиток послуг з підтриманого проживання для осіб з інвалідністю та людей похилого віку, які потребують додаткової підтримки; – забезпечення сімейними формами виховання (наприклад, прийомної сім'ї, опіка та усиновлення) дітей, які залишилися без піклування батьків	
Реформа 6. Покращення функціонування ринку праці	Розв'язання проблем громадян України в контексті їхнього повернення в Україну та активної участі на ринку праці. Повернення вимушених мігрантів, у тому числі дітей та молоді, є важливим для забезпечення швидкого та сталого економічного зростання, функціонуючий ринок праці – одна з умов для повернення	Розділ 19. Соціальна політика та зайнятість	Затвердження Стратегії зайнятості населення	Міністерство економіки	Розпорядження Кабінету Міністрів про затвердження Стратегії зайнятості населення прийнято. Стратегія визначає конкретні заходи, в тому числі у таких сферах: – створення сприятливих умов для зайнятості населення, у тому числі шляхом розвитку підприємництва та з особливим акцентом на жінок; – спрощення доступу до ринку праці; – перепідготовка та перекваліфікація; – реформування державної служби зайнятості; – реформування системи прогнозування ринку праці; – стимулювання залучення на український ринок праці іноземних талантів – іноземних підприємців, висококваліфікованих і робітничих кадрів та студентів	2 квартал 2026 року
	Визначення коротко– та	—	Затвердження комплексної	Міністерство	Розпорядження Кабінету Міністрів "Про	3 квартал

	середньострокових стратегічних цілей та завдань, спрямованих на розв'язання демографічних, соціальних та гуманітарних проблем, потреб реінтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО), приведення соціальної інфраструктури у відповідність до змін у переміщенні населення в регіонах України, у т. ч. створення умов для повернення до покинутого місця проживання, вирішення проблем передчасної смертності та сильних міграційних тенденцій, розробка комплексної демографічної політики, що у підсумку дасть можливість подолати негативні демографічні тенденції		Стратегії демографічного розвитку на період до 2040 року	соціальної політики	затвердження демографічної стратегії України на період до 2040 року" прийнято. Стратегія визначає конкретні заходи, в тому числі щодо вирішення наступних проблем: – покращення ситуації в сфері народжуваності; – зменшення рівня передчасної смертності, особливо серед чоловіків працездатного віку; – подолання негативних міграційних трендів, зокрема за рахунок повернення вимушених мігрантів, залучення до України представників закордонної діаспори тощо; – сприяння активному довголіттю; – створення інфраструктурних та безпекових передумов для покращення демографічної ситуації	2024 року
Реформа 7. Забезпечення доступу до житла для осіб, які його потребують	За даними RDNA3, на сьогоднішній день в Україні зруйновано або пошкоджено близько 2 млн житлових одиниць, що становить близько 10% житлового фонду. Сотні тисяч людей залишилися без даху над головою. Питома вага "соціального житла" в житловому фонді України 1–1,5% і вільного соціального житла не має. Комплексне удосконалення нормативно–правової бази щодо житлової політики відповідно до європейських та міжнародних стандартів дотримання прав людини спрямоване на забезпечення доступу громадян України, особливо тих, що потребують соціального захисту, до тимчасового і соціального житла	—	Набрання чинності Закону України "Про основні засади житлової політики"	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Набрав чинності Закон України "Про основні засади житлової політики". Закон України зосереджується на таких основних напрямках: – доступність житла для найбільш вразливих категорій громадян має стати основним принципом у забезпеченні житлом; – створення різноманітних механізмів підтримки для громадян з різною фінансовою спроможністю та визначення критеріїв доступу до них; – врегулювання правового підґрунтя для запровадження оренди комунального житла, оренди комунального житла з правом викупу; – створення прозорої системи реєстрації житлових потреб громадян для забезпечення оперативного реагування на місцевому рівні; – створення прозорих рамок для	4 квартал 2025 року

					моніторингу з боку громадськості, громадянського суспільства та міжнародної спільноти	
	Розробка комплексної політики та оновлення правової бази для соціального та доступного житла, в тому числі шляхом оновлення спеціальної законодавчої бази, покращення координації між різними державними органами та стимулювання будівництва нових житлових одиниць, а також реконструкції існуючого житла, допоможе підтримати ту частину населення, яка найбільше потребує житла і не може собі його дозволити	—	Набрання чинності змін до Закону України "Про житловий фонд соціального призначення" (або нової редакції цього Закону України)	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Набрав чинності Закон України щодо внесення змін у Закон України "Про житловий фонд соціального призначення" (або нова редакція цього Закону України). Закон України зосереджується на наступних ключових сферах: – створення інституційної основи для забезпечення достатньої пропозиції проєктів соціального житла; – створення прозорої системи моніторингу потреб громадян для забезпечення оперативного реагування на місцевому рівні; – створення прозорої основи для моніторингу з боку громадськості, громадянського суспільства та міжнародної спільноти; – удосконалення спроможності інституційної бази для забезпечення достатньої пропозиції проєктів соціального житла; – удосконалення правил створення та функціонування соціального житла, у тому числі забезпечення дотримання енергоефективності, безпеки та інших стандартів	4 квартал 2026 року
Реформа 8. Покращення соціального забезпечення	Добре розроблені системи соціального захисту можуть збільшити залученість до ринку праці та забезпечити доступ працівників усіх видів зайнятості до соціального захисту. Це сприятиме створенню більш рівних умов для підприємств і підвищенню адекватності та сталості соціального захисту, тим самим зміцнюючи державні фінанси та зменшуючи рівень бідності	—	Набирає чинності постанова Кабінету Міністрів про закупівлю соціальних послуг за кошти державного бюджету на умовах співфінансування з місцевих бюджетів	Міністерство соціальної політики	Постанова Кабінету Міністрів щодо закупівлі соціальних послуг за рахунок коштів державного бюджету прийнята. Постанова є фіскально нейтральною і жодним чином не впливає на боргову стійкість України та зосереджується на наступних основних напрямках: - перехід від фінансування установ до моделі закупівлі соціальних послуг, орієнтованої на результат; - запровадження механізму закупівлі окремих соціальних послуг у	2 квартал 2025 року

					зареєстрованих державних та приватних надавачів соціальних послуг на основі встановлених стандартів соціальних послуг та критеріїв для надавачів.	
Реформа 9. Покращення культурного розвитку	Забезпечення подальшого розвитку сталого суспільства, економіки, культури через об'єднання та посилення стійкості українців, утвердження міжнародної суб'єктності України. Зміцнення національної безпеки держави через соціальну згуртованість населення України. Створення безпечного і комфортного середовища проживання громадян, уникнення поляризації суспільства, збереження та заохочення розмаїття форм культурного самовираження населення. Промоція культури сучасної України з метою розвитку надійного міжнародного партнерства і формування стійкої міжнародної підтримки (культурна дипломатія).	Розділ 26. Освіта і культура	Затвердження Стратегії розвитку української культури	Міністерство культури та інформаційної політики	Розпорядження Кабінету Міністрів про затвердження Стратегії розвитку української культури прийнято. Стратегія визначає такі пріоритетні цілі: – збереження, захист та промоція культурної спадщини і культурних цінностей українського народу як частини європейського культурного простору та збереження національної пам'яті; – забезпечення населення України якісними і доступними культурними послугами та можливостями для творчої самореалізації; – розвиток спроможностей українських культурних інституцій для розширення доступності, поширення кращих практик культурної залученості та зміцнення міжнародних культурних зв'язків; – підтримка сектора креативних індустрій як рушія соціальних інновацій і зайнятості, посилення інституційної спроможності креативних індустрій.	1 квартал 2025 року
Інвестиція 1. Інвестиції в освіту	Покращений доступ до безпечної та якісної освіти	Розділ 26. Освіта і культура	Забезпечення доступу до безпечної та якісної освіти	Міністерство освіти і науки Міністерство фінансів	Звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на 2024, 2025, 2026 та 2027 роки Уряд виділив, зокрема на регіональний та місцевий рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 20% на субнаціональний рівень), щонайменше 650 млн євро (у гривневому еквіваленті) на покращення доступу до безпечної та якісної освіти, включаючи дошкільну освіту відповідно до нового законодавства про дошкільну освіту, серед іншого на наступне: – укриття та безпечні умови в навчальних	4 квартал 2027 року

					закладах; – шкільні автобуси; – сучасні методи викладання, в тому числі завдяки діджиталізації; – матеріали та обладнання для навчальних закладів; – якісне харчування; – нові центри професійно–технічної освіти (ПТО) на основі потреб ринку у кваліфікованій робочій силі та відповідно до стандартів ефективного ПТО, згідно з новим законодавством про ПТО.	
				Міністерство освіти і науки Міністерство фінансів	Проміжний звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на 2024 та 2025 роки Уряд виділив, зокрема на регіональний та місцевий рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 5% на субнаціональний рівень), щонайменше 300 млн євро (у гривневому еквіваленті) на покращення доступу до безпечної та якісної освіти, включаючи дошкільну освіту відповідно до нового законодавства про дошкільну освіту, серед іншого на наступне: – укриття та безпечні умови в навчальних закладах; – шкільні автобуси; – сучасні методи викладання, в тому числі завдяки діджиталізації; – матеріали та обладнання для навчальних закладів; – якісне харчування; – нові центри професійно–технічної освіти (ПТО) на основі потреб ринку у кваліфікованій робочій силі та відповідно до стандартів ефективного ПТО, згідно з новим законодавством про ПТО.	2 квартал 2026 року
Інвестиція 2. Інвестиції в охорону	Забезпечення надання спеціалізованої, лікувальної та консультативної допомоги населенню.	—	Створення (капітальний ремонт приміщень, реконструкція тощо) належних умов перебування в	Міністерство охорони здоров’я Міністерство	Звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на 2024, 2025, 2026, 2027 роки Уряд виділив	4 квартал 2027 року

здоров’я			закладах охорони здоров`я з метою підвищення якості надання медичних послуг	фінансів	щонайменше 400 млн євро (у гривневому еквіваленті) на зміцнення сфери охорони здоров'я, частину з яких буде спрямовано на регіональний рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 20% на субнаціональний рівень), зокрема, на наступне: – лабораторне обладнання для мікробіологічного, хімічного та фізичного аналізу; – укриття та забезпечення безпеки для закладів охорони здоров'я; – лікарняне обладнання для медичного аналізу, хірургії та догляду за пацієнтами; – інфраструктура та приміщення для закладів охорони здоров'я; – ІТ–системи, бази даних, електронні картки пацієнтів, інформаційні та довідкові послуги для підвищення ефективності та результативності медичних послуг.	
				Міністерство охорони здоров’я Міністерство фінансів	Проміжний звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на 2024 та 2025 роки Уряд виділив щонайменше 200 млн євро (у гривневому еквіваленті) на зміцнення сфери охорони здоров'я, частину з яких буде спрямовано на регіональний рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 5% на субнаціональний рівень), зокрема, на наступне: – лабораторне обладнання для мікробіологічного, хімічного та фізичного аналізу; – укриття та забезпечення безпеки для закладів охорони здоров'я; – лікарняне обладнання для медичного аналізу, хірургії та догляду за пацієнтами; – інфраструктура та приміщення для	2 квартал 2026 року

					закладів охорони здоров'я; – ІТ–системи, бази даних, електронні картки пацієнтів, інформаційні та довідкові послуги для підвищення ефективності та результативності медичних послуг.	
Інвестиція 3. Інвестиції в соціальну інфраструктуру	Відновлення/відбудова пошкодженої/ зруйнованої соціальної інфраструктури відповідно до оновленої Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки	—	Відновлення та відбудова пошкоджених/зруйнованих об'єктів соціальної інфраструктури	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури Міністерство фінансів	Звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на 2026 та 2027 роки Уряд виділив щонайменше щонайменше 350 млн євро (у гривневому еквіваленті) на відновлення, розбудову (нове будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт, реставрацію) пошкодженої/зруйнованої соціальної інфраструктури, зокрема на регіональний рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 20% на субнаціональний рівень), для ліквідації соціально-економічних та екологічних наслідків, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, зокрема зокрема на регіональний рівень.	4 квартал 2027 року
Інвестиція 4a. Компенсація за зруйноване або пошкоджене житло	Реалізація державної політики компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій нерухомого майна внаслідок воєнних дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації	—	Надання компенсації особам, житло яких було пошкоджено або зруйновано внаслідок воєнних дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, на підставі верифікованих даних Державного реєстру майна, пошкодженого та зруйнованого внаслідок воєнних дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури Міністерство фінансів	Звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на 2026 та 2027 роки Уряд виділив щонайменше щонайменше 600 млн євро (у гривневому еквіваленті) на компенсацію особам, чиє житло було пошкоджено або зруйновано внаслідок воєнних дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі верифікованих даних Державного реєстру пошкодженого та зруйнованого майна.	4 квартал 2027 року
Інвестиція 4b. Забезпечення	Реалізація державної політики щодо забезпечення житлом:	—	Надання грошової компенсації для забезпечення житлом:	Міністерство у справах ветеранів	Звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на	4 квартал 2027 року

житлом вразливих верств населення	- осіб з інвалідністю I – II групи, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України; - членів сімей загиблих (померлих) захисників; - внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей		- осіб з інвалідністю I – II групи, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України; - членів сімей загиблих (померлих) захисників; - внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей	Міністерство фінансів	2024, 2025, 2026, 2027 роки Уряд виділив щонайменше 450 млн євро (у гривневому еквіваленті) на забезпечення житлом: - осіб з інвалідністю I–II групи, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України; - членів сімей загиблих (померлих) захисників; - внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей.	
				Міністерство у справах ветеранів Міністерство фінансів	Проміжний звіт Уряду (або звіт Казначейства) показує, що в державних бюджетах на 2024 та 2025 роки Уряд виділив щонайменше 200 млн євро (у гривневому еквіваленті) на забезпечення житлом: - осіб з інвалідністю I–II групи, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України; - членів сімей загиблих (померлих) захисників; - внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей	2 квартал 2026 року

РОЗДІЛ 8. БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕ

1. Стан справ

До війни малі та середні підприємства в Україні були основною рушійною силою економічного зростання, у тому числі стрімкого зростання IT-сектора. У 2019 році в секторі МСП було зайнято приблизно 7,3 млн осіб, і 66% продажів товарів, робіт і послуг припадало на МСП. Однак, війна значною мірою вплинула на бізнес-середовище, спричинивши істотну шкоду майну, дефіцит робочої сили, порушення логістики та зниження схильності фінансових ринків до ризику, що відобразилося у підвищенні відсоткових ставок. Майже третина підприємств припинили або обмежили свою діяльність, що завдало прямих збитків на суму 77,6 млрд євро. Крім того, в українському бізнес-середовищі зберігаються старі та добре відомі проблеми, пов’язані з корупцією, складною системою оподаткування, неефективною судовою системою та недостатнім захистом майнових прав. Присутність проблем в бізнес-середовищі негативно вплинуло на зацікавленість іноземних інвесторів та приплив приватного капіталу.

З огляду на важливість МСП для української економіки та зайнятості, ключовим пріоритетом має стати надання МСП допомоги у вирішенні проблем, спричинених війною, а також труднощів, пов’язаних з плавною інтеграцією до ринку ЄС. Це включає забезпечення участі МСП у відновленні країни, підвищення ефективності регуляторного середовища, покращення доступу МСП до фінансування, забезпечення рівних умов і справедливої конкуренції, а також надання допомоги МСП у посиленні їхньої спроможності дотримуватись стандартів ЄС задля відновлення своєї ролі як рушійної сили економіки та джерела нових робочих місць. Уряд започаткував такі ініціативи, як Офіс розвитку підприємництва та експорту для підтримки підприємницької спроможності та експортних навичок та Фонд розвитку підприємництва для полегшення доступу до фінансування. Очікується, що цифровізація економіки допоможе спростити процес започаткування нового бізнесу.

Крім того, поліпшення інноваційного потенціалу українських МСП сприятиме сталому зростанню та дозволить українським МСП конкурувати на єдиному ринку ЄС. До війни Україна мала значний науковий потенціал, незважаючи на послаблення зв'язків між наукою та промисловістю, еміграцію науковців та інноваторів, а також падіння рівня інвестицій у дослідження та інновації як з державних, так і з приватних джерел. Війна лише погіршила ситуацію – 35% науково-дослідницької інфраструктури України зазнало значних пошкоджень або було зруйновано. За різними оцінками близько 25% наукових кадрів виїхали з України від початку війни. Ці події підірвали десятиліття наукового прогресу та позбавили Україну її інтелектуальних активів та людського капіталу, створюючи величезні виклики для формування сприятливого середовища для проведення конкурентоспроможних досліджень, здійснення інновацій для сталого та обумовленого технологічним прогресом економічного зростання.

Важливим напрямом відновлення та розвитку підприємництва є розвиток переробної промисловості, яка відіграє важливу роль у стимулюванні економічного відновлення та подоланні розриву в добробуті між Україною та країнами ЄС. Історично склалося так, що Україна мала добре розвинений виробничий сектор, який досягнув свого піку промислового виробництва у 2007 році. Однак, цей період розквіту був недовгим: спочатку зниження рівня виробництва відбулося через Велику рецесію 2008–2009 років, а згодом внаслідок поступових (2012–2013 років) та різких (2014–2015 років) втрат, спричинених скороченням доступу до російського ринку після анексії Криму та початком війни на сході країни.

У 2007 році частка переробної промисловості у ВВП України становила 18,4%. Проте, вона почала знижуватись, коливаючись між 10,1% і 12,2% з 2013 по 2021 роки. Отже, обсяг виробництва у переробній промисловості в Україні у 2021 році скоротився до 66,3% від рівня 2007 року. Це зниження відрізнялося за галузями, причому сектори харчової та деревообробної промисловості, а також виробництво неметалевої мінеральної продукції в цілому демонстрували більш стійке зростання, ніж переробна промисловість загалом. Натомість у металургійній та хімічній галузях зафіксовано скорочення обсягів виробництва продукції, що перевищує середньогалузеві показники. Однак, найбільший спад спостерігався в машинобудівній галузі, де обсяг виробництва у 2021 році впав до лише 39,6% від рівня 2007 року.

Війна в Україні завдала значних збитків переробній промисловості. Наслідки вторгнення Росії через рік повномасштабної війни були суттєвими. У 2022 році загальне промислове виробництво скоротилося на 36,7%, а в переробній промисловості спостерігалося падіння на 41,0%. Примітно, що в машинобудівній галузі обсяг виробництва впав на 43,1%. Захоплення та блокування чорноморських портів та логістичні проблеми зробили альтернативні експортні маршрути дорогими та непридатними для постачання промислової продукції в необхідних обсягах. Найбільше постраждав металургійний сектор, як галузь, яка орієнтована на експорт галузь: у 2022 році виробництво недорогоцінних металів скоротилося на 66,5%. Обсяги реалізації продуктів харчування у 2022 році скоротилися на 29% порівняно з 2021 роком та знизилися до показників 2018-2019 років. До війни харчова промисловість створювала близько 20% від загального обсягу промислового виробництва в Україні та задовольняла майже 90% внутрішнього попиту на продовольчі товари. Харчова промисловість продемонструвала кращу стійкість порівняно з іншими галузями.

Розвиток переробної промисловості зменшує залежність від вузьких місць у логістиці і знижує частку логістичних витрат у ціні кінцевого продукту за рахунок виробництва більш маржинальної продукції з меншою вагою та об'ємом. Це позитивно впливає на експортний потенціал української продукції та підвищує її конкурентоспроможність на міжнародних ринках, а також зменшує частку сировинної продукції в структурі експорту.

Незважаючи на ці виклики, переробна промисловість має значний потенціал для розвитку, надаючи можливості для структурних перетворень та розвитку економіки України. Для цього потрібна продумана промислова політика, заснована на ключових принципах і практиках ЄС, включаючи зелену індустріалізацію. Переробна промисловість відіграє значну роль у загальній економічній екосистемі, виступаючи основою промисловості. Вона посилює зв’язаність ланцюгів постачань, створює нові робочі місця, стимулює інновації, збільшує експорт і підтримує розвиток інфраструктури. Надання пріоритету переробному сектору дає численні переваги, включаючи збільшення вартості, підвищення рівня зайнятості, збільшення податкових надходжень, посилення стійкості, передача технологій, стале зростання та глобальну конкурентоспроможність. Такий підхід узгоджується з відповідальним економічним розвитком, сприяючи процвітанню та залученню інвестицій.

У даний час внесок переробної промисловості у ВВП України складає менше 10%, що не відповідає еталонному показнику Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) для частки промисловості у ВВП у 20% і навіть є нижчим середньосвітового показника у 16,2%. Уряд прагне досягти еталонного показника ОЕСР до 2032 року за допомогою комплексної програми, спрямованої на підтримку та фінансування переробного сектору.

В рамках цього Плану розвиток переробних галузей спрямований на створення самодостатньої економічної моделі, де додатковий внутрішній попит на машини та обладнання задовольняється за рахунок внутрішньої пропозиції. Крім того, завдяки впровадженню найсучасніших технологій для нових виробничих потужностей та зеленій модернізації продукція переробної промисловості буде конкурентоспроможною на міжнародних ринках. Для досягнення цих цілей необхідні значні зусилля та інвестиції для реіндустріалізації економіки України.

Основні напрями проєктів розвитку переробної промисловості включають інтеграцію української промисловості в глобальні та регіональні ланцюги постачання, включаючи зелену металургію, машинобудування, переробку критично важливих сировинних матеріалів та переробку сільськогосподарської продукції. Імпортозаміщення, особливо щодо товарів, які раніше постачалися з Російської Федерації, та забезпечення зростання внутрішнього попиту під час реалізації проєктів відновлення.

Основна ідея будівництва нових переробних потужностей та екологічної модернізації існуючих є застосування інноваційного підходу до виробництва з використанням найкращих доступних технологій. Тому, окрім заходів фінансової та фіскальної підтримки, а також створення стабільного попиту, важливим чинником є розвиток наукового потенціалу, реалізація національної дорожньої карти розвитку науки, технологій та інновацій (НТІ) для ЦСР та розробка регіональних стратегій розумної спеціалізації з урахуванням територіальних особливостей і локальних викликів, розгляд підходів до трансформаційної інноваційної політики на місцевому рівні, розвиток національної мережі Цифрових інноваційних хабів (Digital Innovation Hubs (DIH)) та їх інтеграція в європейську екосистему. Сприяти реалізації цих програм можна за допомогою інструментів індустріальних парків або розвитку кластерної структури в даній галузі.

Розвиток зеленої металургії як важливої складової переробної промисловості:

Чорна металургія (зокрема добування і переробка залізної руди, виплавка чавуну, виробництво сталі і сталевого прокату) є основним сектором економіки України. З року в рік цей сектор має суттєвий економічний вплив. У 2020 році сукупна частка чорної металургії у ВВП становила 9,5%, або 12,4 млрд євро (включаючи відсоток ВВП, що генерується самими металургійними компаніями, логістикою та споживчими витратами працівників). У 2020 році в металургії та суміжних галузях в Україні були зайняті 530 тис. осіб. Податки, сплачені металургійними компаніями у 2021 році, склали 3,1 млрд євро.

У довоєнний період третина українського експорту припадала на металургійний сектор: у 2021 році українські металургійні компанії отримали 20,1 млрд євро експортної виручки.

Металургійні компанії також є найбільшими споживачами в інших секторах. У 2021 році на металургійні підприємства припадало 119,4 млн тонн (38% загального обсягу) залізничних перевезень та 57,4 млн тонн (37,4% загального обсягу) вантажів, оброблених в морських портах України. У 2021 році частка металургійних підприємств у сукупному споживанні електроенергії в Україні становила 18,7%, а природного газу – 6%.

Цей сектор – один із найбільших інвесторів в українську економіку. У 2021 році металургійні компанії інвестували 1,8 млрд євро (третина від загального обсягу промислових інвестицій). Загалом за 10 років (у 2012–2021 роках) українські металургійні компанії інвестували понад 13,6 млрд євро. Металургія також сприяє розвитку галузей з високою доданою вартістю, споживаючи близько 9% продукції, виробленої машинобудівними підприємствами в Україні.

Водночас цей сектор є одним із найбільших джерел викидів CO2 (15% викидів парникових газів в Україні у 2020 році) та забруднюючих речовин (SOx, NOx, тверді частинки), що значною мірою пов'язано із залежністю від коксу та вугілля у доменному виробництві чавуну, застарілим обладнанням та відсутністю стимулів і значних капіталовкладень для інвестицій в охорону навколишнього середовища.

Металургійний сектор України має значний вплив не лише всередині країни, а й у світі. Станом на 2021 рік Україна посідала 5-ту позицію за обсягами експорту залізної руди, 4-ту позицію за обсягами експорту залізорудних окатишів, 3-тю позицію за обсягами експорту чавуну і прокату. Україна також була 6-тим найбільшим експортером обробленої сталі до ЄС. Така залежність від експорту значною мірою пояснюється відносно невеликим внутрішнім ринком сталі в Україні: довоєнне споживання сталі становило лише 4-5 млн тонн на рік, а під час війни воно скоротилося приблизно вдвічі.

У 2022 році металургійний сектор зіткнувся з величезними проблемами, спричиненими вторгненням Росії в Україну. Видобуток залізної руди скоротився на 40% з 86 млн тонн у 2021 році до 34 млн тонн у 2022 році, виробництво чавуну – на 70% з 21 млн тонн до 6 млн тонн, виробництво необробленої сталі – з 21 млн тонн у до 6 млн тонн, виробництво готового прокату – з 19 млн тонн до 5 млн тонн.

За перші 9 місяців 2023 року ситуація суттєво не покращилася: виробництво чавуну, необробленої сталі та готового прокату становило 81-83% від показників за аналогічний період 2022 року.

Значне та постійне скорочення обсягів виробництва залізної руди, чавуну та сталі пояснюється багатьма факторами, які спричинила війна:

- логістичні обмеження, що призводять до значного збільшення логістичних витрат для експортерів. Блокування морських портів суттєво впливає на логістику, а інші види транспорту не можуть покрити різницю через обмежену пропускну спроможність, технічні проблеми та/або непомірні витрати (у тому числі через конкуренцію з боку експортерів зерна та олії за перевантажувальні термінали на західному кордоні та рухомий склад ЄС; оскільки експорт залізної руди має нижчу вартість за тонну порівняно із зерном, він є більш вразливим до збільшення витрат на логістику, ніж зерно та олія);
- окупація та пошкодження металургійних активів. Приблизно половина всіх потужностей з виробництва чавуну і сталі в Україні та близько 5% потужностей з видобутку залізної руди знаходяться на територіях, окупованих Росією з лютого 2022 року;
- зниження цін та попиту на металургійну продукцію через скорочення виробництва в Європі та світі;
- перебої з енергопостачанням через масовані удари з використанням Росією ракет та безпілотників.

Крім того, сектор також стикається з іншими серйозними викликами:

- доступність та вартість фінансування на тлі значних потреб у капіталі. Війна значно загострила цю проблему: по-перше, збільшення рівня ризиків у країні унеможливило доступ до іноземних інвестицій та ринків капіталу, а вартість фінансування стала непомірно високою; по–друге, компанії металургійного сектору зіткнулися зі значними обмеженнями грошових потоків через скорочення виробництва, обсягів споживання на внутрішньому ринку, неможливістю експортувати та/або високими логістичними й іншими витратами.

Така ситуація властива більшості секторів, але вона є більш критичною для металургії як значного експортоорієнтованого та капіталоємного сектору, що потребує значних інвестицій не лише в декарбонізацію та модернізацію (наприклад, модернізація традиційного інтегрованого виробництва чавуну та сталі, яка передбачає виробництво заліза в установках прямого відновлення на основі водню та сталі в електродугових печах, потребує понад 0,9 тис. євро на тонну виробничих потужностей, що свідчить про багатомільярдні інвестиційні потреби для всього сектору), а також підтримку наявних потужностей (наприклад, орієнтовні щорічні капітальні витрати на технічне обслуговування становлять приблизно 22,6 євро на тонну потужностей з виплавки чавуну та сталі і приблизно 9 євро на тонну потужностей з видобутку та переробки залізної руди);

- доступ до експортних ринків. Ще до початку війни імпорт української металопродукції до ЄС, США, Канади та Туреччини був значно обмежений через додаткові мита та квоти. Хоча з початком війни відбулася певна лібералізація (зокрема з боку ЄС) імпорту з України, багато умов і обмежень продовжують діяти, а лібералізація наразі має тимчасовий характер;
- потреба у підтримці технологічних інновацій та розробки продуктів. Оскільки сектор поступово рухається у бік декарбонізації та модернізації, то залежність від міжнародних постачальників технологій і ноу-хау постійно зростає. Однак, як зазначалося вище, інвестиції в сектор досі суттєво обмежені через війну.

Водночас європейський та глобальний контекст надзвичайно важливий для української металургії як експортоорієнтованого сектору. Декарбонізація стала імперативом в Європі і набирає обертів у всьому світі. Існує низка викликів, з якими стикається металургійна промисловість у Європі та інших країнах світу, зокрема:

- для переходу від традиційного інтегрованого високовуглецевого виробництва чавуну та сталі до альтернативних технологій з нижчим рівнем викидів вуглецю (а саме до виробництва заліза в установках прямого відновлення на основі водню та сталі в електродугових печах) необхідні значні капіталовкладення;
- дефіцит високоякісної та чистої сировини, яка необхідна для низьковуглецевого виробництва чавуну та сталі, а саме залізорудних окатишів прямого відновлення, заліза прямого відновлення (або гарячобрикетованого заліза) з низьким рівнем викидів вуглецю та високоякісного брухту чорних металів;
- дефіцит екологічно чистої та дешевої енергії, необхідної для процесів низьковуглецевого виробництва чавуну та сталі (процеси прямого відновлення заліза на основі водню та виплавки сталі в електродугових печах споживають значно більше електроенергії порівняно з традиційним інтегрованим виробництвом чавуну та сталі).

Оскільки декарбонізація металургійної промисловості стає дедалі важливішою темою у порядку денному ЄС та у світі в цілому, Україна має всі шанси стати важливим постачальником високоякісної залізної руди, "зеленого" заліза та сталі. До основних переваг України належать:

- значні запаси високоякісної дешевої залізної руди. Україна посідає 5 місце у світі за запасами магнетитової руди (приблизно 5 млрд тонн);
- конкурентоспроможне виробництво енергії з нульовим рівнем викидів вуглецю (значні потужності атомної енергетики, високий потенціал відновлюваної енергетики);
- розвинена логістика та близькість до Європи;

- наявні металургійні потужності та можливості, а також відповідна інфраструктура;
- потужний людський капітал. Україна – це країна з високоосвіченою та мобільною робочою силою, яка має потенціал в інженерії та машинобудуванні. Вартість робочої сили в Україні є висококонкурентною.

Таким чином, після закінчення війни металургійний сектор має потенціал стати головним чинником відновлення України та сприяти декарбонізації європейської металургійної галузі. Для реалізації потенціалу України в металургійному секторі необхідно здійснити перехід до декарбонізації та модернізації виробничих потужностей. Перехід до виробництва низьковуглецевої сталі та чавуну потребуватиме створення нових ланцюжків доданої вартості в Україні.

У процесі відновлення та модернізації налагодження транскордонного співробітництва з сусідніми державами-членами ЄС є надзвичайно важливим, особливо в аспектах, пов'язаних з торгівлею. Зміцнення зв’язків із цими країнами забезпечить обмін технологічним досвідом, доступ до стійких джерел енергії та відповідність європейським стандартам. Ця партнерська співпраця не лише підсилить торговельні відносини, але й сприятиме регіональному економічному розвитку та підтримці зеленого переходу у металургійному секторі.

Підсумовуючи зазначене, найважливішими секторами реформ та сферою інвестицій у переробній промисловості на період 2024-2027 років є:

- поліпшення доступу до експортних ринків, стандартів та практик якості та безпечності харчових продуктів, державного контролю якості та безпечності харчових продуктів, апарату державного контролю;
- поліпшення доступу до фінансування та посилення нормативно-правової бази для інвестицій;
- розробка узгодженого Плану дій для відновлення, модернізації та переходу до зеленої металургії;
- підтримка зеленого переходу та посилення зеленої технічної/технологічної модернізації;
- стимулювання інновацій.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024–2027 роках

Неефективне регуляторне середовище та корупція перешкоджають розвитку бізнесу в Україні. На початок 2023 року існували 84 сфери державного нагляду та контролю і понад 30 інспекційних органів із дублюванням функцій у різних сферах. На даний час існують понад 1 000 інструментів державного регулювання, у тому числі 528 дозволів, 224 ліцензії, 157 затверджень, 145 висновків, 121 сертифікат, 55 декларацій, 42 нотифікації і 23 авторизації, а також сотні будівельних норм і санітарних правил. Дерегуляція, спрощення та цифровізація процедур можуть значно знизити витрати на ведення бізнесу в Україні. Україна продовжить дерегуляцію дозвільної та ліцензійної системи, вдосконалення е-порталу будівництва, спрощення тимчасових конструкцій в рамках підприємницької діяльності, скасування застарілих положень та діджиталізацію у видачі ліцензій.

Процвітаючий приватний сектор залежить від доступу до фінансів, експортних ринків і наявності кваліфікованого людського капіталу. Це означає, що в широкому розумінні існує тісний і чіткий зв'язок між багатьма іншими реформами, представленими в цьому Плані і розвитком бізнес-середовища України. У більш конкретному розумінні це означає, що підтримці бізнес-середовища сприятиме цільова стратегія для МСП, яка допоможе визначити пріоритети, інструменти та

конкретні дії, які створять підґрунтя для підвищення ділової активності шляхом усунення найважливіших перешкод. Стратегія МСП слугуватиме інструментом для забезпечення скоординованих і вимірюваних зусиль для підтримки розвитку приватного сектору та розвитку підприємництва.

Водночас, негайні потреби можуть включати відшкодування фізичних збитків, надання фінансової підтримки та страхування; очікується, що протягом найближчих років потреби зміняться в напрямку навчання та співпраці з міжнародними компаніями, які можуть допомогти розкрити повний потенціал українських компаній та сприяти успішній участі в єдиному європейському ринку. Будуть вжиті заходи для вдосконалення управління державними компаніями з одночасним прискоренням процесів приватизації. Ці державні компанії часто менш ефективні, ніж приватні, і вони створюють недобросовісну конкуренцію та обмежують доступ інших до фінансування.

Особливу увагу буде приділено впровадженню окремих програм і заходів підтримки підприємницької діяльності жінок, які спрямовані на інтеграцію питань забезпечення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок у систему заходів підтримки бізнес-середовища. Згідно з аналізом державних даних від сервісу Opendatabot, з початку 2023 року жінки відкривають власну справу майже так само часто, як і чоловіки, водночас бізнеси, створені жінками, мають менший масштаб. Так, жінки майже втричі рідше, порівняно з чоловіками, оформлюють свій бізнес як юридичну особу. Більшість жінок реєструють бізнес у формі ФОП. Основними проявами гендерної дискримінації, з якими стикаються жінки як власниці бізнесу, включають сумніви щодо кваліфікації та авторитету жінок, зневажливе ставлення, сексистські жарти та недоречні коментарі тощо. Принаймні з одним з таких проявів дискримінації стикалися 57% жінок загалом та 66% жінок, які ведуть бізнес у галузях економіки, де переважають чоловіки. Тиск гендерних стереотипів та труднощі в поєднанні підприємницької діяльності та сімейних обов’язків є основними чинниками, які утримують жінок від прийняття рішення про започаткування власної справи (на чоловіків ці чинники впливають набагато менше).

Додатково до існуючих проблем, пов’язаних із верховенством права та необхідністю реформування правоохоронних органів у сфері боротьби з економічною злочинністю, Україна потребує комплексних заходів щодо перегляду сфер державного нагляду та контролю з одночасним переглядом регуляторного процесу. Одним із основних заходів для досягнення цього є законодавче врегулювання повної трансформації Бюро економічної безпеки і усунення дублювання юрисдикції Бюро економічної безпеки з іншими органами досудового розслідування. Більше того, необхідно зменшити тиск правоохоронних структур на бізнес, зосередивши основні функції у сфері протидії економічній злочинності в одному державному органі.

Необхідність залучення інвестицій, інтеграція вітчизняних компаній до європейського та глобального ринків, їх входження до ланцюгів постачання компаній з ЄС, США, Японії та інших країн світу значно актуалізує потребу у підвищенні обізнаності вітчизняних компаній зі стандартами відповідального ведення бізнесу, що відображені в керівних принципах ООН з бізнесу і прав людини, керівних принципах ОЕСР для багатонаціональних підприємств та інших відповідних документах. Разом з цим, до важливих аспектів можна віднести: впровадження вітчизняними компаніями відповідних корпоративних політик, процедури належної перевірки щодо дотримання прав людини та оцінки впливу на навколишнє середовище (корпоративної стійкості) і механізмів доступу до засобів правового захисту. Крім того, відповідальне ведення бізнесу є важливим чинником забезпечення повернення людей, які виїхали з території України у

зв'язку з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну та залучення людського капіталу для відновлення України.

Також слід зазначити, що підприємницька поведінка є важливим елементом формування належного бізнес-середовища в країні. Бізнес, який прагне до справедливої конкуренції, регуляторного середовища, заснованого на верховенстві права, відсутності корупції, має запроваджувати до своєї діяльності стандарти відповідального ведення бізнесу – поваги до прав людини, забезпечення трудових прав, охорони навколишнього середовища, запобігання корупції – і сприяти їх втіленню у своїх ланцюгах постачання.

Інтеграція стандартів відповідального ведення бізнесу є компонентом інтеграції України до ЄС і набуття Україною статусу країни-члена ОЕСР.

Тому одним із пріоритетів Уряду є підтримка МСП і стимулювання ділової активності за трьома напрямами роботи: удосконалення регуляторного середовища, полегшення доступу до фінансування та ринків, та гармонізація українського законодавства та стандартів з законодавством та нормами ЄС. Кожен з цих напрямів має, серед іншого, включати такий наскрізний компонент як стандарти відповідального ведення бізнесу.

Відновлення України має відігравати важливу роль у трансформації існуючої економічної системи для досягнення цілей сталого, інклюзивного та справедливого орієнтованого на людину розвитку. При цьому, процес відновлення має забезпечити більшу прозорість, доступ до інформації та участь у прийнятті рішень, підзвітність і відповідальну поведінку тих, від кого залежить повсякденне життя людей – працівників, мешканців територіальних громад, споживачів.

Україна продовжуватиме узгоджувати нормативно-правову базу з вимогами ЄС у ключових сферах, включаючи ті, які суттєво поліпшують систему управління, а також ті, які можуть сприяти зростанню шляхом розширення експорту або просування вгору по ланцюгу створення вартості. Це включає реформування процесу інтеграції з ЄС а також ухвалення інвестиційних програм на зразок тих, які існують в ЄС, та забезпечення прозорої та справедливої підтримки. Крім того, Уряд має зосередитися на розвитку фінансових інструментів, посилюючи орієнтацію на виробничі сектори промисловості та балансуючи свої заходи з фіскальними інструментами, які реалізуються через обрані механізми індустріальних парків та індустріальних кластерів. Робота над цими двома пріоритетами також сприятиме прозорій, інклюзивній підтримці та доступу до фінансування.

Законодавство та нормативно-правова база й надалі переглядатимуться з метою приведення їх у відповідність до *acquis* ЄС щодо підтримки конкуренції та розвитку мікро-, малого та середнього підприємництва, забезпечення гендерної рівності та соціальної інклюзії, впровадження зелених та екологічно чистих технологій, забезпечення ефективного використання природних ресурсів та інших принципів сталого розвитку.

У металургійному секторі цільові державні інвестиції в поєднанні з реформами політики можуть дозволити приватному сектору відновити, модернізувати та декарбонізувати сектор, а також розбудувати в Україні зелену металургію та пов’язані з нею ланцюги створення вартості у сфері чистої енергії та водню.

Щоб зберегти наукову базу України, зупинити “відтік мізків” і створити сприятливе середовище для конкурентоспроможних досліджень та інновацій для сталого і технологічно орієнтованого економічного зростання, уряд створить спеціалізовану структуру для підтримки розробки та впровадження політики у сфері наукових досліджень та інновацій, зокрема для посилення

співпраці промисловості та академічними колами. Уряд перегляне дорожню карту інтеграції в Європейський дослідницький простір і відновить виконання рекомендацій Інструменту політичної підтримки програми “Горизонт Європа” 2016 року. Також буде розроблено основу для поліпшення кар'єрних можливостей у науковій сфері з фокусом на систему заробітних плат та ефективне оцінювання наукових досліджень.

Програма "Доступні кредити 5-7-9%" буде реформовано з метою націлення на МСП, поступово відмовляючись від участі великих компаній, посилення моніторингу та підтримки належних захисних механізмів.

Система державних закупівель буде й надалі вдосконалюватися з метою приведення її у відповідність із стандартами ЄС для забезпечення прозорих і конкурентних закупівель, у тому числі для відбудови України в післявоєнний період, що уможливить її використання для проєктів, які фінансуються ззовні. Цього також можна досягти шляхом розробки стандартних умов договорів та закупівельної документації переходу до електронного укладання контрактів на відбудову, що сприятиме розвитку ринку та сталих публічних закупівель.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Поліпшення регуляторного середовища

Стан справ і контекст: Україна провела перший раунд реформ з дерегуляції у 2016 році, що передбачав визначення та скасування старих нормативно-правових актів, а також новий перегляд у 2023 році в рамках програми макрофінансової допомоги ЄС. З початку 2023 року міжвідомча робоча група з питань дерегуляції переглянула понад 1 000 регуляторних інструментів, дозволів, сертифікатів і ліцензій, які підприємцям необхідно отримувати у різних ситуаціях. Мета полягає в тому, щоб скасувати якомога більше непотрібних регуляторних інструментів, цифровізувати та спростити процедури, спроощуючи і здешевлюючи ведення бізнесу. Паралельно велася робота щодо розробки більш сприятливих для МСП реформ у сфері державних закупівель та перетворення державного нагляду на більш прозору та превентивну систему.

Опис реформи: Реформа спрямована на оновлення та реалізацію Плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності на основі рішень міжвідомчої робочої групи з питань дерегуляції. У рамках плану передбачається систематичний перегляд нормативно-правових актів у сфері регулювання підприємницької діяльності з метою спрощення та цифровізації процедур. Міжвідомча робоча група з питань дерегуляції вживатиме заходів для скасування дублюючих норм або пропонуватиме зміни до нормативно-правових актів з метою спрощення адміністративних процедур. Цей процес включатиме заходи для забезпечення належного проведення консультацій з відповідними підприємствами та бізнес-асоціаціями, а також організаціями громадянського суспільства, профспілками, академічним середовищем та іншими зацікавленими сторонами, на права яких може вплинути дерегуляція. Процес належним чином враховуватиме положення законодавства ЄС щодо захисту навколишнього середовища, гарантуючи, що процес дерегуляції не вплине на виконання зобов’язань України щодо захисту навколишнього середовища та забезпечить відновлення та відбудову за принципом "краще, ніж було".

Також передбачається унеможливити необґрунтоване втручання правоохоронних органів у підприємницьку діяльність, зокрема шляхом забезпечення прозорої кадрової політики Бюро економічної безпеки (запровадження відкритого, прозорого та конкурентного процесу відбору

директора, керівництва та персоналу; посилення вимог до конкурсної комісії; запровадження контрактної системи для працівників; розроблення механізму атестації персоналу).

Заходи з удосконалення регуляторного середовища включатимуть:

1) Оновлення та реалізацію Плану дій з дерегуляції господарської діяльності на основі рішень Міжвідомчої робочої групи з дерегуляції. Це передбачає прийняття постанови Кабінету Міністрів про затвердження Плану дій та розробку і затвердження нормативно-правових актів відповідно до Плану дій з оптимізації та цифровізації нормативних актів у різних галузях, включаючи сільське господарство, будівництво, транспорт, енергетику, охорону навколишнього середовища, охорону здоров'я, а також у таких сферах, як дозвільні системи, ліцензування, діджиталізація, державний нагляд (контроль). Законодавство, що супроводжує План дій, також створить основу для зміни каральної та репресивної моделі державного нагляду (контролю) на превентивну модель (ризик-орієнтований підхід) зі зменшенням кількості перевірок і контрольних функцій.

2) Прийняття законодавства щодо дерегуляції та спрощення умов ведення бізнесу, яке зосереджено на наступних напрямках: цифровізація дозвільних і ліцензійних процедур шляхом реалізації експериментального проєкту щодо запровадження Єдиної державної електронної системи дозвільних документів, скорочення перевірок бізнесу за рахунок запровадження добровільного страхування та аудиту, врегулювання питання правонаступництва дозвільних документів та ліцензій у разі зміни організаційно-правової форми суб’єкта господарювання.

Потенційний вплив реформи: Успішна реалізація Плану заходів щодо дерегуляції у сфері господарської діяльності стимулюватиме економічну активність завдяки зниженню бюрократичного тягаря для виходу ринок нових підприємств. Це стимулюватиме процес створення підприємств, сприятиме розвитку їх інноваційного потенціалу і зростанню в цілому, що безпосередньо принесе користь споживачам. Компанії отримають вигоди від дерегуляції через зниження операційних витрат на дотримання обмежень і регуляторних вимог. Посилення конкуренції призведе до зростання обсягу інвестицій у дослідження, розробки та інновації. При проведенні реформ з дерегуляції будуть збережені вимоги, які виникають у зв’язку з гармонізацією українського законодавства з *acquis* ЄС щодо навколишнього середовища, включаючи вимоги щодо оцінки впливу на навколишнє середовище, забезпечення поваги до прав споживачів та прав інтелектуальної власності.

Реформа 2. Перезавантаження Бюро економічної безпеки

Стан справ і контекст: Бюро економічної безпеки є центральним органом виконавчої влади, який здійснює правоохоронні, аналітичні, економічні, інформаційні та інші функції. Зростаюча важливість посилення комплаєнс-контролю та виявлення фінансово-економічних злочинів передбачає необхідність зміцнення аналітичного потенціалу для захисту державних фінансів, виявлення ухилення від сплати податків та боротьби зі злочинами, що впливають на функціонування економіки держави.

Ця реформа відповідає одній із рекомендацій Європейської Комісії до підрозділу "Боротьба з організованою злочинністю" Розділу 24 "Правосуддя, свобода та безпека", зокрема "прийняти законодавство, яке уможливить конкурентний, прозорий і такий, що враховує заслуги, відбір, зокрема перевірку на доброчесність, нового керівника БЕБ та інших працівників, і провести відбір на основі вдосконаленого законодавства, запровадити надійну систему забезпечення доброчесності та підзвітності в БЕБ і започаткувати її застосування".

Також ця реформа враховує пропозиції, що надійшли від громадських організацій в ході організованого Мінекономіки збору пропозицій до Плану, що тривав з 31 жовтня 2023 року по 6 листопада 2023 року, а саме в частині прийняття законодавства щодо перезавантаження БЕБ шляхом проведення прозорих конкурсів з вирішальним голосом міжнародних експертів, а також переатестацію всіх кадрів.

Опис реформи: Реформа спрямована на перезапуск і активізацію БЕБ шляхом надання чіткого мандату, обсягу повноважень для слідчих, а також адекватного і компетентного кадрового забезпечення. Це буде досягнуто насамперед шляхом прийняття нового законодавства, що дозволить створити правові основи для функціонування Бюро економічної безпеки з метою: (i) розвитку відкритого, прозорого та конкурентного процесу відбору керівництва та персоналу; відбір, на основі заслуг, нового керівника за визначеною законом процедурою; (ii) посилення вимог до конкурсної комісії; (iii) запровадження контрактної системи для працівників; та (iv) розроблення механізму атестації персоналу.

Реформа також забезпечить законодавче врегулювання реформи БЕБ та усунення конкуренції в юрисдикції Бюро економічної безпеки іншими органами досудового розслідування. Діяльність БЕБ має бути зосереджена на найбільших економічних злочинах та зміцненні його аналітичного потенціалу, одночасно забезпечуючи спроможність Державної податкової служби та Державної митної служби ефективно протидіяти правопорушенням у податковій та митній сферах. Це буде досягнуто шляхом прийняття закону про внесення змін до Закону України "Про Бюро економічної безпеки України" та реформування Бюро економічної безпеки шляхом запровадження прозорої кадрової політики.

Потенційний вплив реформи: Уповноважене та ефективне БЕБ доповнить НАБУ зусиллями з виведення національної економіки з тіні, захисту державних фінансів, створення рівних конкурентних умов для бізнесу та створення основи для інтеграції в європейський економічний простір. Посилення ефективності роботи БЕБ має вирішальне значення для покращення боротьби з економічною злочинністю. Також, це забезпечить кращу координацію та співпрацю з аналогічними агенціями держав-членів ЄС та інших країн.

Реформа 3. Доступ до фінансів та ринків. Впровадження програм стимулювання та фінансування для МСП

Стан справ і контекст: З метою встановлення стратегічних рамок для МСП відповідно до принципів Акту з питань малого бізнесу для Європи (SBA), передбачається оновлення Стратегії розвитку МСП в Україні та пов'язаного з нею Плану заходів, які будуть спрямовані на забезпечення сталості інституційних і регуляторних рамок політики щодо МСП, посилення зусиль щодо спрощення інструментів доступу до ринків, сприяння створенню рівних умов для МСП, з одночасним усуненням перешкод для доступу МСП до фінансування. Крім того, оптимізація підтримки щодо екологізації та інтернаціоналізації МСП і надання низки послуг із розвитку бізнесу допоможуть підвищити конкурентоспроможність української економіки та привабити інвестиції у товари з вищою доданою вартістю та капіталоємністю.

Швидке та стале відновлення України неможливе без інтеграції українських виробників у міжнародні ланцюги створення доданої вартості. Згідно з Атласом економічної складності Лабораторії зростання Гарвардського університету, "складність" українського експорту значною мірою поступається показникам розвинутих країн і більшості країн, що розвиваються.

Щоб виправити цю ситуацію, українські виробники (особливо МСП) повинні мати доступ до фінансових ресурсів, володіти знаннями та інформацією про ринки країн-імпортерів і бути здатними дотримуватися нетарифних вимог.

З цією метою необхідно забезпечити ефективне функціонування державної інфраструктури для підтримки МСП. Це може включати програми грантової підтримки для підприємств, включно з урядовою програмою "єРобота", зміцнення спроможності місцевих експортерів, створення ефективних державних програм доступних кредитів для МСП, розвиток підприємницької освіти тощо. Комплексні заходи щодо усунення перешкод для доступу до фінансування для МСП будуть встановлені після дослідження, у ході якого будуть визначені та розглянуті основні перешкоди.

Крім того, з огляду на поточну ситуацію у сфері безпеки існує потреба у впровадженні інструментів страхування від воєнних ризиків. Для розширення доступу МСП до внутрішніх ринків необхідно спростити доступ МСП до публічних закупівель.

Перехід до виробництва продукції з вищою доданою вартістю буде надзвичайно складним без прямих іноземних інвестицій. З цієї точки зору, крім покращення загального бізнес-клімату (забезпечення верховенства права, спрощення регулювання), необхідно впровадити стимули для інвесторів. Особливу увагу слід приділити фінансуванню інновацій у поєднанні з освітньою реформою, підтримці сектора виробництва, створенню індустріальних парків, щоб сприяти поверненню підприємств, вирішенню проблем із приєднанням до інженерних мереж, а також забезпеченню належного регулювання нових секторів.

Опис реформи: Хоча строк дії Стратегії розвитку МСП в Україні і Плану заходів завершився у 2020 році, у ній встановлені стратегічні рамки для МСП відповідно до принципів Акту з питань малого бізнесу для Європи (SBA). Робота над оновленням Стратегії буде спрямована на забезпечення сталості інституційних і регуляторних рамок політики щодо МСП, посилення зусиль із дерегуляції та сприяння створенню рівних умов для МСП з одночасним усуненням перешкод для доступу МСП до фінансування. Крім того, оптимізація підтримки щодо екологізації та інтернаціоналізації МСП і надання послуг із розвитку бізнесу допоможуть підвищити конкурентоспроможність української економіки та привабити інвестиції у продукти з вищою доданою вартістю та капіталоємністю. Ключовим елементом забезпечення максимальної ефективності стратегії розвитку МСП та пов'язаного з нею Плану дій буде запровадження підходу, орієнтованого на результат. Це включатиме адекватні заходи щодо оцінки та вивчення результатів поставлених продуктів і наданих послуг, а також механізми забезпечення адаптації стратегії та практичних заходів до отриманого досвіду.

Для створення ефективних державних програм доступного фінансування для МСП буде розроблено комплексний підхід, який передбачатиме ідентифікацію основних перешкод для отримання доступу до фінансування, кредитів, грантів та покращення доступу до ринку.

Заходи зі сприяння доступу до фінансування і ринків включатимуть:

- розробка та прийняття Стратегії розвитку МСП в Україні спрямовуватиметься на вирішення середньо- та довгострокових пріоритетів розвитку МСП та покращення бізнес-середовища та доступу МСП до фінансування, у тому числі шляхом спрощення регулювання, запровадження механізмів консультацій з бізнесом, сприяння закупівлям для МСП, сприяння екологізації та цифровізації МСП, сприяння підприємництву, заохочення експорту та інтеграції стандартів відповідального ведення бізнесу.

- затвердження Плану дій з реалізації Стратегії розвитку МСП включатиме зокрема такі заходи:

    - забезпечення реалізації програми грантової підтримки бізнесу, в тому числі "єРобота", для надання безповоротної фінансової підтримки для створення нового бізнесу або розвитку бізнесу (мікрогрантів), створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства, а також переробних підприємств;
    - впровадження змішаних програм фінансування та усунення ризиків за допомогою МФО;
    - створення або розвиток тепличного господарства;
    - створення та розвиток переробних підприємств;
    - реалізація програми "Доступні кредити 5-7-9%";
    - зміцнення потенціалу вітчизняних експортерів;
    - підтримка жіночого підприємництва шляхом забезпечення рівного доступу МСП, власницями яких є жінки, до грантів, інформаційних кампаній з просування рольових моделей жінок у бізнесі та підтримки жіночих бізнес-асоціацій;
    - посилення конкурентоспроможності МСП шляхом забезпечення дотримання стандартів відповідального ведення бізнесу у своїй діяльності.

- Надаватиметься підтримка впровадженню індустріальних парків як інструменту для залучення інвестицій в деокуповані території шляхом ухвалення постанови Кабінету Міністрів "Про затвердження процедури використання коштів бюджетних програм".

- Забезпечуватиметься швидкий доступ компаній до інженерних мереж (у тому числі електромереж) шляхом ухвалення Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання окремих питань приєднання до інженерних мереж".

- Узгодження національного законодавства у сфері державних закупівель, включаючи концесії та державно-приватне партнерство, з *acquis* ЄС. Розмежування регулювання закупівель, які безпосередньо не пов'язані з військовими потребами замовників у сфері безпеки і оборони. Удосконалення системи електронних закупівель, що включає розробку електронного договору в системі Prozorro та забезпечення операційної сумісності з цифровою екосистемою для підзвітного управління відновленням (DREAM) та іншими державними ІТ-системами, якщо це можливо.

- Надаватиметься підтримка компаніям щодо запровадження ними стандартів корпоративної стійкості (належної обачності у сфері прав людини і навколишнього середовища, стандартів відповідального ведення бізнесу) шляхом підготовки пропозицій, рекомендацій, роз’яснень та проведення заходів із підвищення обізнаності.

Потенційний вплив реформи: Чітке визначення інструментів і ресурсів політики для розвитку МСП та реалізація оновленої стратегії розвитку МСП сприятимуть покращенню бізнес-середовища та інвестиційного клімату завдяки концентрації ресурсів, виділених на "зелену" і цифрову трансформацію МСП, вдосконаленню механізмів проведення консультацій з бізнесом, усуненню перешкод для доступу до фінансування, адаптації закупівель під потреби МСП, розширенню заходів зі сприяння підприємництву та експорту.

Реалізація програми грантової підтримки для бізнесу, зокрема програми "єРобота", і забезпечення врегулювання питань приєднання до інженерних мереж дадуть змогу компаніям швидше перезапустити свою діяльність і сприятимуть залученню нових інвестицій. Реалізація програми грантової підтримки, швидкий доступ до інженерних мереж, спеціальні заходи у формі створення індустріальних парків на деокупованих територіях допоможуть підвищити обсяги промислового виробництва та розблокувати доступ до фінансування зовнішньоторговельних операцій. Це ще більше змінить потенціал вітчизняних експортерів. Підтримка впровадження індустріальних парків на деокупованих територіях стимулюватиме перехід до виробництва товарів з вищою доданою вартістю і слугуватиме додатковим стимулом для приваблення прямих іноземних інвестицій.

Запровадження вітчизняними компаніями стандартів корпоративної стійкості (належної обачності у сфері прав людини і навколишнього середовища, стандартів відповідального ведення бізнесу) спростить їм вихід на ринки ЄС, підвищить їхню конкурентоспроможність у взаємодії з європейськими компаніями.

Реформа 4. Покращення публічних закупівель

Стан справ і контекст: Система державних закупівель в Україні зазнала суттєвих змін з моменту прийняття першого в Україні Закону України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти" у лютому 2000 року. Закон привів до розширення використання відкритих торгів у державних закупівлях та конкурентного відбору, та обумовило значну економію коштів. Ця економія ще більше зросла із запровадженням системи закупівель Prozorro, яка ще більше підвищила конкуренцію та прозорість у процесах державних закупівель. Бізнес-спільнота є важливим учасником у системі публічних закупівель та має на меті посилення конкуренції та збільшення економії коштів. Це означає, що розуміння бізнес-спільнотою політики, правил і процедур має вирішальне значення для розширення участі в державних закупівлях і досягнення економії.

Опис реформи: Незважаючи на значні досягнення, система публічних закупівель в Україні стикається з низкою викликів. Вони включають необхідність удосконалення нормативно-правової бази, процедур та практики закупівель, посилення конкуренції, боротьбу з корупцією у сфері закупівлях, посилення компетенцій та професійної кваліфікації персоналу закупівельних організацій, інтеграції критеріїв сталого розвитку, і, мабуть, найголовніше – посилення узгодження системи закупівель, процедур і практик України з з процедурами та практиками ЄС. Реформи закупівель протягом планового періоду стосуватимуться цих аспектів і, як очікується, приведуть їх у відповідність до *acquis* ЄС, включаючи, але не обмежуючись, поступки щодо державно-приватного партнерства, а також збільшення участі вітчизняних підприємств у процесах публічних закупівель. Реформа публічних закупівель також буде спрямована на дотримання принципів гендерної рівності у сфері публічних закупівель (зокрема, відповідно до Регламенту Європейського парламенту і Ради 2018/1046) та забезпечення закупівлі товарів, послуг і робіт зі зменшеним впливом на навколишнє середовище протягом усього їхнього життєвого циклу, а також буде спрямована на наближення до практики закупівель ЄС екологічно чистих товарів і послуг, про що також йдеться в розділі 15 документа. Крім цього, реформа публічних закупівель надасть можливість брати участь в закупівлях на особливих умовах таким суб’єктам, як ветеранські підприємства та підприємствам людей з інвалідністю.

Потенційний вплив реформи: Очікується, що підвищення чіткості та розробка прозорих норм і положень щодо застосування законів про публічні закупівлі, а також використання замовниками стандартної тендерної документації приведе до збільшення участі українських підприємств у процесах закупівель та значної економії під час відбудови України. У довгостроковій перспективі система публічних закупівель, узгоджена з *acquis* ЄС, сприятиме подальшому посиленню конкуренції та кращому співвідношенню ціни та якості. Приведення у відповідність з практиками ЄС щодо закупівель екологічно чистих товарів і послуг допоможе, наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнного відновлення та відбудови, зменшити негативний вплив на довкілля, запобігання забрудненню атмосфери та просування циркулярної економіки.

Реформа 5. Гармонізація законодавства та стандартів з Європейським Союзом

Стан справ і контекст: Прийняття європейських стандартів в Україні сприятиме гармонізації та покращенню бізнес-середовища. Поглиблення співпраці між Україною та ЄС у секторі бізнесу також може бути досягнуто через участь України у Програмі єдиного ринку ЄС, спрямованій на надання фінансової допомоги для спрощення доступу до ринку, створення сприятливого бізнес-середовища, розвиток бізнесу та забезпечення конкурентоспроможності компаній і секторів економіки.

ПВЗВТ Україна-ЄС передбачає можливість укладення Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (далі – АСАА). Така угода "забезпечує, що торгівля товарами між Сторонами в секторах, які вона охоплює, здійснюється на тих самих умовах, що застосовуються до торгівлі такими товарами між державами-членами Європейського Союзу". Це вимагає повного узгодження законодавства України з відповідним горизонтальним та галузевим законодавством ЄС.

У 2019 році ЄС та Україна розпочали процес, що веде до переговорів про АСАА для трьох “секторів”: машини, електромагнітна сумісність обладнання, низьковольтне електрообладнання. За останні три роки ЄС провів низку місій попередньої оцінки для підтримки України у приведенні її законодавства і практики до законодавства і практик ЄС. Для України пріоритетом є імплементація рекомендацій цих місій попередньої оцінки для того, щоб приступити до процесу АСАА.

Розширення співробітництва за допомогою заходів, які призведуть до підписання АСАА, є значним. Поточні зусилля спрямовані на приведення національної інфраструктури якості у відповідність з практикою ЄС, включаючи узгодження всіх законодавчих актів. З набуттям чинності АСАА буде примножувати можливості для бізнесу в обох напрямках; спрощення доступу українського бізнесу на єдиний ринок ЄС, а також збільшення присутності компаній ЄС на українському ринку. Застосування гармонізованих стандартів і суворої практики оцінки відповідності та ринкового нагляду підвищить безпеку продукції та сприятиме захисту споживачів.

Гармонізація національного законодавства із законодавством ЄС у сфері інтелектуальної власності є важливим аспектом для інтеграції до ЄС та розвитку внутрішнього ринку. Інтелектуальна власність є ключовим інструментом для створення сприятливих умов для інновацій, винахідництва, творчої діяльності, вільної конкуренції, креативних індустрій, зміцнення наукового потенціалу, що обумовлює підвищення інвестиційної привабливості України та розширення асортименту виробництва високотехнологічної продукції. Існує потреба у спеціальній стратегії щодо прав інтелектуальної власності (далі – ПІВ), яка необхідна для забезпечення узгодженості з

acquis ЄС. Це особливо важливо, коли йдеться про ПІВ, що мають вирішальне значення для зростання прямих іноземних інвестицій (наприклад, патенти, комерційна таємниця), створення спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності (судді повинні мати спеціальну підготовку з питань захисту ПІВ), а також щодо заходів, спрямованих на постійне поліпшення результатів у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Незважаючи на досягнення певного рівня готовності у сфері захисту прав споживачів, Україні необхідно звернути особливу увагу на узгодження законодавства про захист прав споживачів на всіх рівнях з *acquis* ЄС та забезпечення його належного застосування. У цьому контексті важливим буде впровадження системи екологічного маркування, яка визначає вимоги до виробників щодо інформування споживачів про екологічні характеристики товарів, послуг і будівельних проєктів.

Опис реформи: Для підвищення гармонізації законодавства та вимог зі стандартами ЄС будуть впроваджені такі основні заходи:

- відновлення ринкового нагляду та контролю нехарчової продукції, в тому числі перевірок безпечності продукції, шляхом прийняття та набуття чинності відповідного нормативно-правового акту;
- прийняття та здійснення перекладу європейський гармонізованих стандартів з акцентом на стандарти, що мають відношення до відновлення та розвитку України та секторів, охоплених АСАА (машини, електромагнітна сумісність обладнання, низьковольтне електрообладнання) та інформування про їх прийняття суб'єктів економічної діяльності;
- наближення до нормативів ЄС щодо екоменеджменту та аудиту, у тому числі для державних компаній (див. також **РОЗДІЛ 15. ЗЕЛЕНИЙ ПЕРЕХІД ТА ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ**).

Потенційний вплив реформи: Реалізація рекомендацій 7 звітів попередньої оцінки приведе до початку переговорів щодо Угоди АСАА, яка надає безперешкодний доступ на європейський ринок для трьох груп промислової продукції. Приєднання до АСАА сприятиме збільшенню експорту, залученню інвестицій у відповідні галузі, а також відкриває можливість для інших груп товарів отримати аналогічний режим після завершення відповідних оцінок та укладення угод. Подальша гармонізація із законодавством та стандартами ЄС, наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнного відновлення і відбудови, сприятиме посиленню відповідності усім принципам концепції "не завдання суттєвої шкоди". Приклади включають екологічне маркування та наближення до норм та правил ЄС щодо екоменеджменту та аудиту, в тому числі для державних компаній.

Реформа 6. Усунення несвоєчасної оплати

Стан справ і контекст: Своєчасна оплата товарів і послуг, що закуповуються урядами, відіграє важливу роль у забезпеченні належного функціонування економіки та забезпечення платоспроможності бізнесу. У нинішній ситуації для успішного відновлення економіки вкрай важливо, щоб МСП, особливо ті, чиї товари та послуги були придбані, отримували платежі вчасно. Директива про протидію простроченню платежів є найбільш важливою частиною законодавства для політики ЄС щодо МСП, і вона є центральною частиною *acquis* єдиного ринку. Узгодження із зазначеною директивою ЄС посилить захист бізнесу, особливо МСП, від прострочення платежів за товари та послуги, встановлюючи часові вимоги до платежів для державних і приватних

операторів. У вересні 2023 року Європейська Комісія прийняла Пропозицію щодо регламенту про протидію простроченню платежів у торгових операціях, яка стане новою частиною *acquis* ЄС, до якого Україна має приєднатися.

Опис реформи: Узгодження з Директивою ЄС про протидію простроченню платежів у торгових операціях відбудеться шляхом внесення змін до відповідного законодавства, які включатимуть положення Директиви.

Потенційний вплив реформи: Узгодження з Директивою ЄС про протидію простроченню платежів у торгових операціях посилить захист бізнесу. Це додасть впевненості в бізнес-середовищі та інвестиційному кліматі.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024-2027 роках

Стан справ і контекст: Вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року завдало важкого удару інфраструктурі та бізнесу.

Внаслідок вторгнення загальні потреби на відбудову та відновлення діяльності для виробничих та інфраструктурних секторів, згідно з звітом RDNA3, оцінюються в 258,2 млрд євро, за них на 2024 рік – 12 млрд євро:

- продуктивні сектори та інфраструктура зазнали величезних прямих та непрямих втрат внаслідок повномасштабного вторгнення. На початку 2024 року прямі втрати (пошкодження та руйнування активів) цих секторів оцінювалися в розмірі 74 млрд євро, тоді як непрямі втрати (зменшення доходів та додаткові витрати) були навіть вищими – 330,5 млрд євро;
- на реконструкцію та відновлення продуктивних секторів необхідно 123,8 млрд євро (на 2024 рік – 5,7 млрд євро), інфраструктурних секторів – 134 млрд євро (на 2024 рік – 6,2 млрд євро);
- зокрема, потреби у реконструкції та відновленні промисловості, послуг та торгівлі оцінюються в 61,1 млрд євро, з яких на 2024 рік – 5,2 млрд євро;
- потреби аграрного сектора становлять 50,8 млрд євро, з них на 2024 рік – 0,4 млрд євро.
- потреби на реконструкцію та відбудову у транспортного сектору оцінюються в розмірі 66,8 млрд євро, з яких на 2024 рік – 2,1 млрд євро;
- потреби енергетичного сектору становлять 42,7 млрд євро, з яких на 2024 рік – 2,4 млрд євро;
- з усієї суми потреб продуктивних та інфраструктурних секторів, на реконструкцію припадає 153,8 млрд євро, на відновлення діяльності – 104,5 млрд євро;
- з усієї суми потреб, на потреби МСП припадає приблизно 106 млрд євро.

Як результат, Україна зіштовхується з критичною необхідністю відновлення пошкоджених підприємств, що вимагає значних інвестицій для модернізації та створення абсолютно нових підприємств. Є очевидною потреба у загальному поліпшенні бізнес-середовища, зокрема, у вдосконаленні політики в галузі державного управління.

Передбачається, що комплексні реформи у різних сферах, докладно описані в цьому та інших розділах Плану, значно сприятимуть стійким поліпшенням загального бізнес-клімату. Україна активно інвестує у відновлення своєї дослідницької інфраструктури для сприяння поверненню науковців, підтримці інновацій та розробки технологій для підвищення продуктивності та

зростання бізнесу. За допомогою спільного з науковими та інноваційними спільнотами плану дій будуть визначені стратегічні інвестиції з фокусом на посиленні національної системи досліджень та інновацій (Д&І) шляхом конкурентного фінансування, зокрема через Національний науковий фонд.

На галузевому та корпоративному рівнях модернізація має вирішальне значення, особливо для компаній, для яких продовження інвестування є єдиним варіантом для збереження конкурентоспроможності на європейському єдиному ринку. В той час як важка промисловість потребує значних довгострокових інвестицій, малі та середні підприємства проявляють більшу стійкість. Проте, такі виклики, як нестача робочої сили та обмежений доступ до фінансування, заважають зростанню ділової активності МСП. Вирішення цих проблем має першочергове значення, щоб суб'єкти МСП не змушені були обирати між підвищенням заробітної плати та інвестиціями, необхідними для зростання.

Розуміючи цю потребу, План включили стратегічні ініціативи щодо розширення та підвищення кваліфікації робочої сили та сприяння покращенню доступу до фінансування. Загальна стратегія підкреслює прагнення України до розвитку і модернізації свого промислового сектору, а також задоволення конкретних інвестиційних потреб українського бізнесу. Запровадження цільових заходів та програм стимулювання для залучення більшої кількості інвестицій у МСП, сприятиме створенню середовища для економічного зростання та забезпечить конкурентоспроможність України на регіональному та глобальному рівнях.

Інвестиційні потреби та можливості у 2024–2027 роках

Враховуючи критичну потребу у швидкому відновленні економіки у 2024–2027 роках, задовольнити інвестиційні потреби українського бізнесу є надзвичайно важливою задачею. І в першу чергу потрібно відновлювати підприємства, здатні негайно розпочати діяльність та сприяти швидкому економічному відродженню, незалежно від війни, що триває. Стратегія відновлення також повинна відповідати поточним макроекономічним потребам та враховувати проблеми, що пов'язані з війною (наприклад, заходи з розмінування), та використовувати при виборі проєктів інвестиційний потенціал, як ключовий критерій для прийняття стратегічних рішень.

В основному це будуть проєкти з меншим ризиком для інвестування, зокрема ті, які будуть реалізовуватись на території західної України (подалі від воєнних дій) та, відповідно, потребуватимуть меншого страхового покриття на випадок воєнних дій. Наприклад, це проєкти будівельної, логістичної та енергетичної інфраструктури, а також переробки сільськогосподарської продукції.

Разом з цим, привабливими будуть і проєкти з високим ступенем ризику — довгострокові ініціативи, котрі потребують значних капітальних інвестицій, однак, будуть використовувати місцеву сировину (критичні матеріали) і велику кількість електроенергії.

Дотримуючись цих принципів, Україна матиме можливість визначати стратегічно пріоритетні інвестиції для сприяння швидкому економічному відновленню, підвищення національної безпеки та закладення основ для стійкого зростання у наступні роки. Сектори, які виглядають найбільш привабливими для інвестування, включають: агропромисловий комплекс, енергетику, транспорт і логістику, критичні матеріали, ІТ та сектори з високою доданою вартістю в переробній

промисловості, такі як машинобудування, зелена металургія, фармацевтика, агрохімія, будівельні матеріали, переробка деревини та інші.

Також важливою є підтримка малих та мікропідприємств. Це повинно стати міжгалузевим підходом для створення робочих місць та забезпечення самозайнятості українців, з фокусом на підтримці підприємництва серед жінок та соціально вразливих категорій населення.

Поряд з тим, що пріоритетні напрямки для сільськогосподарського сектору, транспорту, енергетики, критичних матеріалів описані в розділах (РОЗДІЛ 10. ЕНЕРГЕТИЧНИЙ СЕКТОР, РОЗДІЛ 11. ТРАНСПОРТ, РОЗДІЛ 12. АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ СЕКТОР, РОЗДІЛ 13. УПРАВЛІННЯ КРИТИЧНО ВАЖЛИВИМИ МАТЕРІАЛАМИ), цей розділ сфокусовано на фінансових стимулах для підприємництва загалом і, зокрема, для МСП, а також на інвестиційному потенціалі ключових галузей переробної промисловості.

Програми фінансових стимулів:

Наразі існує два основних джерела фінансування для українського бізнесу: кредити українських банків, видані на суму 76,4 млрд євро з березня 2022 року (включно з рефінансування існуючих боргових програм, що означатиме значно нижчий рівень “чистого” фінансування) та фінансування від міжнародних фінансових організацій для приватного сектора, що видані на загальну суму в 4,5 млрд євро за той самий період. Важливо зазначити, що МФО також можуть опосередковано надавати фінансування українському бізнесу через кредитування українських банків, як це відбувається з програмою "Доступні кредити 5-7-9%" за участі МФО.

Хоча українські банки надають більшу частку фінансування, вони стикаються з обмеженнями у наданні незалежного, довгострокового фінансування за низькими ставками, що має вирішальне значення для успішної реалізації інвестиційних проєктів. Станом на січень 2024 - середньозважені кредитні ставки для нефінансових корпорацій становлять 17.3%, а для малих підприємств - 20.3% МФО, що працюють в Україні, пропонують більш сприятливе фінансування бізнесу за нижчими відсотковими ставками. Також, передбачається низька відсоткова ставка для фінансування, яке буде залучено в рамках Компоненту II програми ЄС щодо підтримки економіки України з 2024 по 2027 роки.

Історично МФО в Україні в основному співпрацювали з великими компаніями державного та приватного секторів. Вони діють напряму через цільові програми підтримки на основі секторів або розміру підприємства, охоплюючи такі сфери, як сприяння торгівлі, муніципалітети та критична інфраструктура, а також підтримка МСП. Однак, частина цього фінансування спрямовується на рефінансування існуючих кредитів, що обмежує доступність коштів для нових проєктів.

Отже, існує нагальна потреба у збільшенні та розширенні підтримки середнього бізнесу та стратегічних секторів. Відновлення бізнесу, включаючи МСП передбачається забезпечити за рахунок поліпшення доступу бізнесу до фінансів і ринків. Це передбачає реалізацію програм стимулювання та фінансування з акцентом на галузі з більшою доданою вартістю, підтримку бізнесу в зонах високого військового ризику та на деокупованих територіях. При цьому передбачається, що доступ до фінансів і ринків має виступати стимулом для бізнесу у запровадженні стандартів відповідального ведення бізнесу.

Удосконалення програм фінансування можна розділити на три основні категорії: запровадження програм фінансового стимулювання для сприяння залученню нових інвестицій; удосконалення регулювання для покращення бізнес-середовища як для вітчизняних, так і для міжнародних компаній; зміцнення рівня співробітництва з міжнародними компаніями та одночасна розробка інструментів для зниження ризиків у співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та іноземними урядами, аби фінансовий клімат країни став більш привабливим для зростаючої кількості міжнародних інвесторів.

1. Надання грантів та пільгових кредитів:
   - збільшення грантів та/або доступу до пільгових позик для життєздатних компаній, особливо МСП, задля полегшення процесу релокації, проведення критичних ремонтних робіт, заміни або придбання обладнання, закупівля сировини, програмного забезпечення та виплати заробітної плати, із забезпеченням гендерного балансу серед отримувачів грантів/пільгових позик;
   - Забезпечення грантової підтримки для постраждалих мікропідприємств.

2. Програми підтримки фінансування:

   - реалізація Програми підтримки бізнесу "єРобота";
   - виділення коштів для постійного фінансування за програмою "Доступні кредити 5-7-9%" та грантів для створення або розвитку бізнесу;
   - стимулювання ринку будівельних послуг і виробництва будівельних матеріалів в Україні, забезпечуючи українців доступним житлом за допомогою іпотечних кредитів за низькими відсотковими ставками - "еОселя";
   - впровадження спеціалізованих ініціатив для малих і середніх підприємств, які працюють у деокупованих регіонах і районах з високим ризиком обстрілів;
   - запровадження спеціалізованих ініціатив з фінансування індустріальних парків для сприяння поверненню бізнесу, вирішення питань компенсації відсоткових ставок, компенсацій за підключення до інженерних мереж, та запровадження спеціального податкового режиму;
   - підтримка внутрішнього попиту на місцеві товари та послуги;
   - фінансування програм для стимулювання відновлення та розвитку експорту (підтримка експортоорієнтованих підприємств);
   - сприяти створенню спільних підприємств для надання допомоги українському бізнесу у встановленні міцних позицій на ринку, отриманні необхідного досвіду для зростання, участі в міжнародних виставках та закупівлі спеціалізованих експертних консультаційних послуг;
   - забезпечити підтримку компаніям, які прагнуть вийти на нові ринки шляхом надання інструментів для досягнення відповідності міжнародним стандартам, оптимізуючи митні процедури, сприяючи міжнародному партнерству та обміну знаннями, а також розширюючи доступність фінансування торгівлі та інструментів страхування;
   - спрощення регулятивних вимог та податкових зобов’язань для полегшення запуску та перезапуску бізнесу.

3. Розширення та диверсифікація програм фінансування МФО:

- розширення програм фінансування МФО для різноманітних компаній та розмірів проєктів, включаючи пряме фінансування великих та середніх підприємств та проведення фінансування зі сторони українських банків для середніх, малих та мікропідприємств. Збільшення фінансування проєктів підтримки малого та середнього бізнесу з розподілом, узгодженим із галузевими обмеженнями, підтримуючи більший спектр галузей (виробництво товарів - продукти харчування та напої, легка промисловість, нафтопереробка, хімічна промисловість, фармацевтика, зелена металургія та металообробка, неметалеві продукти, машинобудування, меблі, деревообробка та ін.; сектор послуг - креативні індустрії, спорт, освіта, логістика та інші послуги), із забезпеченням гендерного балансу серед бенефіціарів програм фінансування.

4. Розвиток фінансування інвестиційних проєктів:

- запровадження проєктного фінансування як для нових проєктів (greenfield), так і для існуючих (brownfield), заохочуючи розвиток нових підприємств і посилення існуючих. Покращити рівень залучення міжнародних фінансових установ до угод щодо фінансування проєктів в Україні;
- ініціювання та співфінансування програм фінансування техніко-економічних обґрунтувань для задоволення потреб бізнесу на ранніх етапах реалізації інвестиційних проєктів, підтримуючи їх у дослідженнях, виборі технологій та інвестиційній оцінці проєктів для визначення потенційного успіху їхніх підприємств.

5. Впровадження доступного механізму воєнного страхування для допомоги українським підприємствам зменшити ризики знищення або втрати майна внаслідок бойових дій. Незважаючи на триваючі зусилля щодо пожвавлення страхового ринку, існує потреба подолати розрив у задоволенні попиту на покриття ризиків війни та розширити існуючі інструменти покриття ризиків:

- страхування політичних ризиків (далі – PRI) є важливою складовою для стимулювання приватних інвестицій в Україні. Однак, після повномасштабного вторгнення, приватні страхові компанії не поспішають надавати PRI через збільшені ризики. Важливо розширити існуючі програми, що надаються Багатостороннім агентством з гарантій інвестицій (далі – MIGA) та Американською корпорацією з фінансування міжнародного розвитку (далі – DFC), залучаючи фінансування донорів для впровадження ефективних механізмів зниження ризиків, таких як рівень першопочаткового збитку. Це дозволить покрити частину ризиків, дозволяючи MIGA пропонувати доступні, але чутливі до ризику страхові внески по PRI. Однак, існує потреба у відкритті цього ринку та залученні приватного перестрахування;
- розширити та запровадити програми страхування майна та вантажів, спеціально розроблені для покриття пов’язаних з війною ризиків для нових інвестицій та існуючого бізнесу;
- створення Фонду Комерційного Перестрахування може підвищити стійкість бізнесу, надаючи додатковий рівень фінансового захисту від загроз, пов’язаних з війною;
- експортно-кредитні агентства (далі – ECA) можуть відігравати значну роль у підтримці програм страхування від військових ризиків. У співпраці з ECA, бізнес матиме можливість отримати доступ до спеціалізованих страхових рішень, які пом’якшують вплив геополітичних невизначеностей на міжнародну торгівлю та інвестиції.

Вирішивши ці ключові питання, Україна може стратегічно позиціонувати себе для економічного відновлення, сприяючи зростанню та стійкості свого бізнесу.

***Опис інвестиційних можливостей для ключових галузей переробної промисловості*:**

Глобальні тенденції в економіці та геополітиці створюють умови для збільшення привабливості інвестицій в економіку України, розвитку переробних виробництв, інтеграції українських виробників у глобальні ланцюги доданої вартості:

- зелений перехід – відновлювана енергетика, водень, електрифікація, енергозберігаючі технології, промисловий зелений перехід, економічна декарбонізація тощо;
- nearshoring (розміщення виробництв у суміжних країнах) and friendshoring (підтримка дружніх країн, розміщення в них виробництв та замовлень) (включаючи автомобільні компоненти, електроніку, продукти харчування тощо);
- диверсифікація ланцюгів постачання (зменшення залежності від домінуючих постачальників у сферах енергетики, критичних матеріалів, металів тощо).

Україні необхідно прагнути до покращення свого торговельного балансу шляхом зменшення залежності від імпортних товарів та розвитку конкурентоспроможного експорту шляхом збільшення внутрішнього виробництва критично важливих товарів, зокрема продовольчих та молочних продуктів, світлих нафтопродуктів, будівельних матеріалів, комплексних мінеральних добрив і засобів захисту рослин, транспорту та супутнього обладнання, енергетичне, важке промислове та будівельне обладнання, вироби з деревини та інші продукти з високою доданою вартістю після переробки. До повномасштабної війни більша частина цієї продукції імпортувалася, зокрема і з Росії та Білорусі.

Україна має великий потенціал для створення широкого спектру підприємств переробної промисловості, які задовольнятимуть внутрішні потреби України під час воєнних дій та реалізації проєктів реконструкції, тим самим зменшуючи залежність України від імпорту та покращуючи торговий баланс країни. Більш того, країна має конкурентні переваги для такого розвитку виробництва та переробки, що включають велику сировинну базу, значний внутрішній попит, який наразі задовольняється за рахунок імпорту, і значну потребу в будівельних матеріалах для реконструкції та близькість до ринку Європейського Союзу, чому сприяє ПВЗВТ.

Потенціал для приватних інвестицій особливо великий у наступних галузях:

Виробництво зеленої сталі:

Більшість можливостей для приватних інвестицій у металургію України тісно пов'язані з декарбонізацією європейської металургійної галузі. Європейські гравці на ринку сталі, які прагнуть декарбонізувати свою діяльність економічно ефективним способом, ймовірно, стануть основними покупцями українських залізорудних окатишів (марки BF та DF) та, в подальшому, напряму відновленого заліза прямого відновлення. Крім того, інвестиційні перспективи пов’язані з потребами України у відбудові, причому постачання сталі має вирішальне значення для зусиль у відбудові. Ці можливості базуються на довгострокових конкурентних перевагах України, включаючи конкурентоспроможний за вартістю потенціал екологічно чистої енергетики, високоякісні магнетитові залізні руди, а також наявну промислову й інфраструктурну базу.

Українські руди мають потенціал відповідати вимогам до якості продукції класу DR завдяки дуже низькому вміст глинозему та фосфору, що робить їх кращою альтернативою бразильським та шведським рудам, які широко використовуються в металургійному секторі Європейського Союзу. Більш того, Україна прагне запустити виробництво зеленої металургії та стати конкурентоспроможним експортером на ринок ЄС завдяки високоякісній та недорогій залізній руді, високому потенціалу конкурентоспроможного виробництва енергії з нульовим викидом вуглецю, логістичній близькості до Європи та конкурентоспроможним трудовим ресурсам.

Інвестиційні можливості включають в себе розвиток і модернізацію існуючих рудно видобувних потужностей, збагачення та гранулювання, будівництво об’єктів з новими електродуговыми печами, DRI і HBI установок для виробництва зеленого заліза та сталі, а також різноманітної готової сталевої продукції (листів, рулонів гарячого та холодного прокату, сталі з покриттям, рейки, балки та інше).

Застосування принципу "не завдання суттєвої шкоди" сприятиме подальшому відновленню та відбудові країни під час та після збройного протистояння з Росією, мінімізації негативного впливу на клімат, запобіганню забрудненню та подальшому захисту водних ресурсів України. Існує, також, необхідність у пом'якшенні впливу негативних чинників на довкілля з боку потужностей по виробництву та переробці продукції, особливо виробництво світлих нафтопродуктів, тощо. У разі, якщо масштаб впливу на довкілля з боку підприємств виробничого та переробного сектору збільшуватиметься, Україна запроваджуватиме механізми компенсацій - інвестиції у збільшення площі національного лісового фонду, розвиток електротранспорту (автомобільного, залізничного, міського тощо) та необхідної інфраструктури; інвестиції у відновлювані джерела енергії (вітрові та сонячні електростанції, біопаливо), а також передові технологій поглинання та утилізації парникових газів.

Машинобудування:

Традиційно, Україна сильно залежала від імпортної техніки, що прямо впливає на машинобудівну промисловість. Війна поглибила цю проблему, вплинувши на попит, продажі та виробничі можливості. Для підвищення комплексності економіки та збільшення частки виробництва з високою доданою вартістю Україні необхідно розвивати машинобудування та налагоджувати економічні зв’язки з міжнародними компаніями. Україна має налагодити виробництво різноманітних типів устаткування, включаючи енергетичну, промислову, транспортну, будівельну та сільськогосподарську техніку, а також критичне обладнання для інших галузей промисловості. Країна має економічний та технічний потенціал для такої локалізації, що є ключовим для підтримки конкурентоспроможної, експортоорієнтованої економіки та збалансованого регіонального зростання, з одночасним зниженням залежності від іноземних виробників.

Інвестиційні можливості передбачають будівництво малих і великих виробничих об’єктів, які мають бути ретельно сплановані та стратегічно розташовані поблизу ключових логістичних маршрутів і виробничих центрів України, а також модернізацію та конверсію існуючих. Таке внутрішнє виробництво стимулюватиме зайнятість та економічне зростання не лише окремого регіону, а й усієї національної економіки.

Вироби з критичних матеріалів (у відповідності з інвестиційною частиною **РОЗДІЛУ 13. УПРАВЛІННЯ КРИТИЧНО ВАЖЛИВИМИ МАТЕРІАЛАМИ*)***

В Україні зосереджені поклади 22 із 34 найважливіших корисних копалин ЄС. Наша країна входить до 10 країн-виробників титану, цирконію, графіту та марганцю, а також має підтверджені запаси літію, берилію, рідкоземельних елементів, нікелю, необхідні для задоволення зростаючого споживання в Європі екологічної енергії та інноваційних технологій, і тому пропонує широкий спектр інвестиційних можливостей у сфері гірничого видобування. Україна має розвинутий гірничодобувний комплекс, як базу для розвитку видобутку та збагачення найважливіших матеріалів, який до війни створював понад 6% ВВП України. Також Україна історично має потужну інженерно-технічну базу та професійні кадри для реалізації комплексних гірничопромислових проєктів з видобутку та збагачення корисних копалин.

Розвиток в Україні виробництва критичних матеріалів і продукції на їх основі дозволить країнам ОЕСР зменшити залежність від основних постачальників-монополістів і підвищити безпеку стратегічних ланцюгів постачання.

Пріоритетні інвестиційні можливості включають розширення бази сировини, збільшення виробництва всіх доступних критичних руд, з їх подальшою глибокою переробкою та виробництвом продукції з високою доданою вартістю (Т-профілі, титанові губчасті, літій-іонні батареї, ядерне паливо, різні типи сплавів на основі рідкоземельних мінералів та інше). Необхідно ретельно оцінити розміщення такого виробничого комплексу та супровідних споруд, у тому числі їх економічну доцільність.

Світлі нафтопродукти:

Україна критично залежить від імпорту нафтопродуктів. До повномасштабного вторгнення, Україна була нетто-імпортером нафтопродуктів, причому основними постачальниками були Росія та Білорусь. Енергетичний сектор України зазнав одних із найбільших втрат від російських ракетних ударів. Серед них зруйновано два діючих нафтопереробних заводи (далі – НПЗ) та інфраструктуру для зберігання нафтопродуктів. А в попередні роки російські інвестори придбали та пізніше зупинили ще чотири НПЗ. Тому для України є можливість відновити нафтопереробні потужності та побудувати більш стабільну розгалужену систему виробництва та зберігання світлих нафтопродуктів. Крім того, надзвичайно важливо вдосконалити систему нафтопроводів, щоб сприяти збільшенню торгівлі та транспортування нафтопродуктів.

Інвестиції у виробництво нафтопродуктів є важливими для досягнення економічної автономії в цьому секторі, зменшення залежності України від імпорту та зміцнення торговельного балансу країни.

Продукція агрохімії (добрива, засоби захисту рослин):

В Україні необхідно локалізувати виробництво найважливіших агрохімікатів, зокрема добрив і засобів захисту рослин. До війни 30% мінеральних добрив і 90% засобів захисту рослин імпортувалися. Щоб досягти збільшення врожаю на 40%, що відповідає (РОЗДІЛ 12. АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ СЕКТОР), вкрай важливо розвивати внутрішні виробничі можливості. Попит внутрішнього ринку, близькість до енергетичної сировини та існуюча експортна інфраструктура сприяють розвитку агрохімічного виробництва.

Інвестиційні можливості включають відновлення пошкоджених підприємств з виробництва азотних добрив, будівництво нових заводів для випробування та патентування добрив, а також потенційний експорт екологічно чистого зеленого аміаку до ЄС. Існує також потенціал для комплексів, які виробляють NPK добрива, з потужністю, яка може перевищувати 4 мільйони тонн на рік. Інвестування в сучасне виробництво пестицидів може зменшити залежність від імпорту, знизити витрати для фермерів та сприяти екологічно безпечним методам захисту рослин.

Харчова промисловість: **(*у відповідності з* РОЗДІЛОМ 12. АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ СЕКТОР)**

Україна має розвинений агропромисловий комплекс, який є надійною сировинною базою для розвитку переробки сільськогосподарської продукції та виробництва харчових продуктів. Переробка в аграрному секторі дозволить диверсифікувати лінійку товарів та зменшити вплив обмежень у логістиці через виробництво більш маржинальної продукції. Збільшення внутрішнього виробництва дозволить не тільки задовольнити зростаючий внутрішній попит на перероблені харчові продукти, але навіть може стимулювати його експорт до країн ЄС.

Інвестиційні можливості включають будівництво та модернізацію молочних заводів, м’ясопереробних підприємств та птахоферм, потужностей з виробництва глютену, крохмалю тощо. Створення місцевого виробництва створить нові робочі місця та сприятиме економічному зростанню не лише в окремому регіоні, але й на загальнонаціональному рівні.

Обробка деревини:

Україна розвиває деревообробну промисловість для розвитку переробної галузі. Нещодавно створений єдиний державний оператор лісового господарства планує збільшити обсяги виробництва деревини з 15 до 25 мільйонів м^3 протягом наступних 10 років, водночас учетверо збільшивши зусилля з лісовідновлення для протидії вирубці лісів та створення нових лісових масивів (прогнозується розширення лісових площ, охоплюючи до 20% території України, порівняно з поточним покриттям в 15,9%). Зі збільшенням обсягів деревини, вдосконаленням переробних потужностей та технологій, це сприятиме збільшенню обсягів деревообробки до 20 мільйонів м3 щорічно (порівняно з 9 мільйонами м3 у 2021 році). Більше того, Україна має сертифікований ліс за стандартами FSC (Forest Stewardship Council, Лісова опікунська рада) та продає деревину переробникам на прозорих аукціонах.

Україна планує спрямувати більше своїх ресурсів на забезпечення ефективного використання деревини, більшість якої буде перероблена у продукти з вищою доданою вартістю, такі як целюлозно-паперові вироби, дерев'яні плити, меблі (ДСП, ОСБ та МДФ плити) тощо. Водночас, інвестиції в транспортну логістику поблизу ключових лісопереробних центрів, включаючи будівництво нових, також є критичною. Незважаючи на достатню залісненість країни, розподіл відповідних виробничих потужностей необхідно ретельно дослідити.

Будівництво та виробництво будівельних матеріалів:

Повномасштабне вторгнення призвело до значного руйнування житлового фонду, виробничих потужностей, енергетичної та соціальної інфраструктури й транспортних мереж. Усе це створює великий попит на будівельні матеріали, такі як склопакети, цегла, дерево, цемент і бетон, мінеральна вата для утеплення та інші, що критично необхідні під час післявоєнної реконструкції. До війни значна частина сировини та основних споживчих матеріалів постачалася з Росії та

Білорусі. Активне залучення українських виробників у забезпеченні будівельними матеріалами в рамках подальшої реконструкції може значно прискорити цей процес і зменшити залежність від імпортних продуктів.

Інвестиційні можливості передбачають будівництво нових потужностей з виробництва різноманітних будівельних матеріалів, необхідних для післявоєнної відбудови, а також товарів, популярних на внутрішньому ринку будівельних матеріалів в Україні. Ці інвестиції не лише сприятимуть економічному зростанню, а й підвищенню рівня зайнятості. Стратегічне розташування цих підприємств по всій території України надасть можливість створювати нові робочі місця та підтримувати економічне зростання в різних регіонах.

Виробництво енергетичного обладнання:

Виробництво енергетичного обладнання, у тому числі для відновлюваних джерел енергії, відповідає принципу "не завдання суттєвої шкоди" та матиме значний ефект у мінімізації наслідків на екологію та клімат у рамках проєктів з відновлення та відбудови в умовах війни та післявоєнного часу. Однак, існує необхідність у реалізації заходів щодо зменшення негативного впливу вищезазначеного обладнання на якість та чистоту водної екосистеми країни.

Виробництво обладнання для відновлення та модернізації залізничного транспорту:

Очікується, що виробництво обладнання для відновлення та модернізації залізничного транспорту матиме вплив на мінімізацію екологічних наслідків (в умовах війни та періоду післявоєнного відновлення). Проте існує необхідність у реалізації заходів щодо зменшення негативного впливу вищезазначеного обладнання на якість та чистоту водної екосистеми країни.

Інші галузі переробної промисловості:

Інвестиційні можливості в різні галузі переробної промисловості передбачають як модернізацію наявних потужностей, так і створення нових. Ці галузі (список необмежений) мають потенціал не лише задовольнити внутрішній попит, але й експортувати частину виробленої продукції в інші країни. До таких галузей належать:

- Текстильне виробництво
- Шкіряне та швейне виробництво
- Виробництво гуми та пластмас
- Фармацевтика
- Хімічне виробництво
- Інші

Реалізація таких проєктів могла б суттєво підвищити рівень зайнятості в країні та зробити значний внесок у ріст ВВП України. Корпоративне кредитування буде здійснюватися через фінансових посередників. Гранти будуть надаватися через спеціалізовані організації з відповідними ресурсами та можливостями, та через фінансових посередників.

3.1 Інвестиції, які будуть здійснені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Інвестиція 1. Інвестиції у фінансову підтримку мікропідприємств та МСП

Опис інвестицій: Звіт Уряду (або Звіт Казначейства), який показує, що в державних бюджетах на 2024, 2025, 2026, 2027 роки Уряд виділив щонайменше 1,75 млрд євро (у гривневому еквіваленті) на фінансову підтримку мікропідприємств, МСП та особливо переробних МСП. Це фінансування узгоджується з новою Стратегією та Планом дій щодо розвитку МСП, коли вони будуть прийняті, і може включати як корпоративне кредитування, так і гранти, що розподіляються на основі прозорих критеріїв. Корпоративне кредитування здійснюватиметься через фінансових посередників, тоді як гранти розподілятимуться через спеціальні організації з відповідними ресурсами та можливостями, а також через фінансових посередників.

Проміжний звіт Уряду (або Звіт Казначейства), який показує, що в державних бюджетах на 2024 та 2025 роки Уряд виділив щонайменше 800 млн євро (у гривневому еквіваленті) на фінансову підтримку мікропідприємств, МСП та особливо переробних МСП. Це фінансування узгоджується з новою Стратегією та Планом дій щодо розвитку МСП, коли вони будуть прийняті, і може включати як корпоративне кредитування, так і гранти, що розподіляються на основі прозорих критеріїв. Корпоративне кредитування здійснюватиметься через фінансових посередників, тоді як гранти розподілятимуться через спеціальні організації з відповідними ресурсами та можливостями, а також через фінансових посередників.

Потенційний вплив інвестицій відповідно до напрямів витрат за програмами бюджету:

- Відсотки за позиками, наданими суб'єктам підприємницької діяльності, будуть частково або повністю компенсовані Фондом розвитку бізнесу; Винагороди за договорами фінансового лізингу, укладеними із суб'єктами підприємницької діяльності, будуть частково компенсовані Фондом розвитку підприємництва; Часткова компенсація Фондом розвитку підприємництва винагород за факторинговими договорами, укладеними із суб'єктами підприємницької діяльності; Покриття витрат Фонду розвитку підприємництва, що забезпечує фінансову підтримку суб'єктів підприємницької діяльності;

  Очікувані результати витрат (на 2024 рік):

  1. 9 тис. суб’єктів господарювання зможуть залучити близько 1,75 млрд євро додаткових кредитів, за якими Фонд розвитку підприємництва надає відсоткову компенсацію;
  2. 500 суб'єктів підприємницької діяльності зможуть залучити приблизно 23,2 млн євро за фінансовими лізинговими угодами, з винагородою, що компенсується Фондом розвитку підприємництва;
  3. Буде надано більше 48 млн євро державної підтримки у формі компенсації відсотків за кредитами, що видані для сільськогосподарських виробників;
  4. Створюється 15 нових суб’єктів господарювання, створених вже в процесі реалізації програми (кількісний ефект від реалізації програми оцінюється через додаткове зростання кінцевих споживчих витрат загального сектору державного управління на 0,1%, валового накопичення основного капіталу на 3,6%. та валового внутрішнього продукту на 0,6%. відповідно);

- Надання суб'єктам господарювання безповоротної державної допомоги у вигляді дотацій на створення або розвиток переробних підприємств.
  Очікувані результати витрат (на 2024 рік):

1. кількість суб’єктів, які зможуть отримати гранти – 171;
2. середній розмір гранту – 123,2 тис. євро;
3. кількість потенційно створених робочих місць – 3420;

- Надання безповоротної державної допомоги у вигляді дотацій на створення або розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства.

  Очікувані результати витрат (на 2024 рік):

  1. кількість суб’єктів, які зможуть отримати гранти – 102;
  2. середній розмір гранту – 101,8 тис. євро;
  3. Збільшення площі насаджень плодово-ягідних культур та винограду в порівнянні з минулим роком – 2,3%;

- Надання безповоротної державної допомоги у вигляді дотацій для створення або розвитку тепличного господарства.

  Очікувані результати витрат (на 2024 рік):

  1. кількість суб’єктів, які зможуть отримати гранти – 31;
  2. середній розмір гранту – 121,2 тис. євро;
  3. збільшення площ посівів овочевих культур у закритому ґрунті порівняно з минулим роком – 16,8%.

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

Вказані вище реформи спрямовані на покращення бізнес-середовища в Україні в середньо-довгостроковій перспективі. У міру їхньої поступової реалізації вони спростять ведення бізнесу в Україні та з Україною завдяки кращому узгодженню з правилами, стандартами, політиками й практиками (*acquis*) ЄС, а також простішої та ефективнішої співпраці між підприємствами та державними органами. Реформа та перебудова української системи досліджень та інновацій підвищить інноваційну спроможність українських МСП, у такий спосіб забезпечивши їм здатність справлятися з конкурентним тиском і ринковими силами в ЄС. Це своєю чергою створить передумови для поглиблення інтеграції з єдиним ринком ЄС і нові можливості для бізнесу, що сприятиме досягненню загальних цілей Ukraine Facility, пов’язаних з економічним зростанням, можливостями у сфері зайнятості та більш стабільним інвестиційним середовищем. У міру поступового розширення господарської діяльності очікується пов’язане з цим зростання попиту на робочу силу, що викличе позитивні супутні ефекти для зайнятості, доходів і зусиль зі зміцнення соціальної згуртованості.

Покращення бізнес-клімату та інвестиційної привабливості України забезпечать перехід економіки України до більш сталої, менш вуглецевовмісної та забруднюючої моделі, а отже, забезпечить пом'якшення наслідків зміни клімату та підтримки прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку ООН (зокрема, № 9 "Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям", ЦСР № 12 "Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва" та ЦСР № 13 "Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками", а також сприяння досягненню ЦСР № 7 "Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх").

З місцевими та регіональними органами влади, соціальними партнерами та організаціями громадянського суспільства, підприємствами та бізнес-асоціаціями було проведено консультації щодо реформ та інвестицій, запропонованих у рамках цього розділу, і їхній внесок був включений до остаточної версії.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Поліпшення регуляторного середовища	Покращення бізнес-середовища та умов для малих і середніх підприємств шляхом розробки та реалізації Стратегії та Плану дій, які, серед інших питань, будуть зосереджені на дерегуляції, менш обтяжливих адміністративних процедурах і покращенні доступу до ринків	Розділ 3. Право на підприємницьку діяльність та свобода надання послуг	Прийняття Плану заходів з дерегуляції	Міністерство економіки Державна регуляторна служба інші центральні органи виконавчої влади	Розпорядження Кабінету Міністрів про затвердження Плану заходів з дерегуляції прийнято. Основні положення Плану заходів: - скорочення та цифровізація регулювань доступу до ринків; - зміна карально-репресивної моделі державного нагляду (контролю) на превентивну (ризик-орієнтований підхід); - зменшення кількості контрольно-наглядових функцій	3 квартал 2024 року
				Міністерство економіки Державна регуляторна служба інші центральні органи виконавчої влади	Прийнято та набрало чинності законодавство щодо дерегуляції та спрощення умов ведення бізнесу, яке зосереджено на наступних напрямках: - цифровізація дозвільних і ліцензійних процедур шляхом реалізації експериментального проєкту щодо запровадження Єдиної державної електронної системи дозвільних документів; - скорочення перевірок бізнесу за рахунок запровадження добровільного страхування та аудиту; - врегулювання питання правонаступництва дозвільних документів та ліцензій у разі зміни організаційно-правової форми суб'єкта господарювання.	3 квартал 2025 року
Реформа 2. Перезавантаження Бюро економічної безпеки	Поліпшення контролю відповідності та спроможності для виявлення фінансових та економічних злочинів, у тому числі ухилення від сплати податків. виявлення ухилення від сплати податків на міжнародній основі. Реформа включатиме нове законодавство про БЕБ, яке надасть	Розділ 24. Справедливість, свобода та безпека	Набрання чинності законом про перегляд нормативно-правової бази Бюро економічної безпеки	Міністерство юстиції, Міністерство фінансів Бюро економічної безпеки	Прийнято та набрав чинності закон щодо перегляду правової основи діяльності Бюро економічної безпеки. Новий закон зосереджується на таких напрямках: - запровадження відкритого, прозорого та конкурентного процесу відбору керівництва та персоналу, відбору нового керівника на основі заслуг за	2 квартал 2024 року

	чіткий мандат і обсяг слідчих повноважень відповідно до належної практики шляхом зосередження уваги на основних економічних злочинах і посилення її аналітичної спроможності, одночасно забезпечуючи спроможність ДПС і ДМС ефективно вирішувати порушення в податковій та митній сферах.				процедурою визначеною законом; - посилення вимог до конкурсної комісії; - запровадження контрактної системи для працівників; - визначення більш чіткого обсягу повноважень; - розроблення механізму атестації персоналу	
Реформа 3. Доступ до фінансів та ринків. Впровадження програм стимулювання та фінансування для малих та середніх підприємств (МСП).	Встановлення середньо- та довгострокових пріоритетів розвитку МСП. Ця стратегія покликана забезпечити підприємцям доступ до фінансування для МСП, яке включає скорочення та спрощення правил, впровадження механізмів консультацій з бізнесом, сприяння закупівлі МСП, заохочення екологізації та діджиталізації МСП, сприяння розвитку підприємництва, зокрема жіночому підприємництву, та просування експорту, вирішення питань, пов'язаних із приєднанням інженерних мереж, а також підтримка створення індустріальних парків. Ці заходи також стимулюватимуть перехід до виробництва товарів з вищою доданою вартістю та слугуватимуть додатковим стимулом для залучення прямих іноземних інвестицій	Розділ 20. Підприємство та промислова політика	Прийняття Стратегії МСП та Плану заходів щодо її реалізації	Міністерство економіки інші центральні органи виконавчої влади	Постанова Кабінету Міністрів про затвердження Стратегії МСП та Плану заходів з її реалізації прийнята та набирає чинності. Стратегія фокусується на таких основних напрямках: - доступ до ринків; - доступ до фінансів та інших ресурсів; - доступ до знань	2 квартал 2025 року
	Підтримка впровадження індустріальних парків, що стимулюватиме перехід до виробництва товарів з вищою доданою вартістю і стане додатковим стимулом для залучення прямих іноземних інвестицій	—	Набрання чинності законодавством про запровадження підтримки індустріальних парків.	Міністерство економіки інші центральні органи виконавчої влади	Прийняття та набрання чинності постанови Кабінету Міністрів про затвердження Порядку використання бюджетних коштів для впровадження підтримки індустріальних парків, як інструменту залучення інвестицій на деокупованих територіях	1 квартал 2024 року
			Забезпечення вирішення питань	Міністерство	Закон України про внесення змін до	1 квартал

			підключення до інженерних мереж.	розвитку громад, територій та інфраструктури Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг	законодавчих актів щодо спрощення приєднання нерухомого майна до зовнішніх інженерних мереж та вдосконалення правового регулювання у сфері трубопровідного транспорту прийнятий і набирає чинності. Закон зосереджується на таких основних сферах: - відкритий доступ до інформації про зовнішні інженерні мережі через публічні електронні реєстри, якщо будуть дозволяти безпекові обставини, що буде визначено в окремих положеннях змін до закону, а також єдиний порядок підключення до зовнішніх інженерних мереж; - включення інформації про зовнішні інженерні мережі до публічних електронних реєстрів державної власності, якщо будуть дозволяти безпекові обставини, що буде визначено в окремих положеннях змін до закону; - включення інформації про охоронні зони зовнішніх інженерних мереж до публічних електронних реєстрів державної власності	2026 року
Реформа 4. Покращення публічних закупівель	Адаптація законодавства про державні закупівлі, в тому числі щодо концесій та державно-приватного партнерства, до *acquis* ЄС, особливо щодо концесій та державно-приватного партнерства. Оновлення законодавства забезпечить здійснення державних закупівель, включаючи підготовку проєктів ДПП та концесій, відповідно до законодавства ЄС	Розділ 5. Публічні закупівлі	Набрання чинності законодавством про гармонізацію законодавства у сфері публічних закупівель із *acquis* ЄС. Розробка та прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на приведення законодавства у сфері публічних закупівель, у тому числі концесій та державно-приватного партнерства, до *acquis* ЄС	Міністерство економіки інші центральні органи виконавчої влади	Набирають чинності закони України, які приводять законодавство у сфері державних закупівель у відповідність із *acquis* ЄС і спрямовані на: - подальше приведення національного законодавства у відповідність із класичними та комунальними директивами щодо державних закупівель, сфери застосування Закону про державні закупівлі та виключень із нього, розмежування регулювання закупівель, які не мають прямого відношення до військових потреб, що здійснюються замовниками у сфері безпеки та оборони; - подальше приведення	3 квартал 2027

					національного законодавства про концесії та ДПП із *acquis* ЄС; - удосконалення системи електронних закупівель, що включає розвиток електронних контрактів у системі Prozorro та оперативну сумісність з системою DREAM та іншими державними ІТ системами за можливістю	
Реформа 5. Гармонізація законодавства та стандартів з Європейським Союзом	Імплементація кращих практик та стандартів ЄС, зокрема виконання рекомендацій 7 попередніх оціночних місій АСАА, прокладе шлях для укладення угоди АСАА, яка забезпечить безперешкодний доступ до ринку ЄС 3 груп промислових товарів (машини, електромагнітна сумісність обладнання, низьковольтне електрообладнання). Прийняття пріоритетних для відновлення та розвитку України європейських стандартів як національних та переклад цих стандартів для полегшення використання компаніями	Розділ 1. Вільний рух товарів	Набрання чинності законодавством щодо відновлення заходів ринкового нагляду та контролю за нехарчовою продукцією, в тому числі перевірок безпечності продукції	Міністерство економіки інші центральні органи виконавчої влади	З метою відновлення заходів ринкового нагляду та контролю нехарчової продукції, у тому числі перевірок безпеки продукції, прийнята та набрала чинності постанова Кабінету Міністрів про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів від 13 березня 2022 року № 303 "Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану" (щодо виключення державного ринкового нагляду зі сфери її застосування) та визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів від 3 травня 2022 року № 550 "Про припинення здійснення державного контролю нехарчової продукції в умовах воєнного стану"	4 квартал 2024 року
			Прийняття гармонізованих стандартів для трьох груп промислової продукції	Міністерство економіки Державне підприємство “Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості” (за згодою)	Європейські стандарти для 3 груп промислових товарів (машини, електромагнітна сумісність обладнання, низьковольтне електрообладнання) прийнято, як національні, методом перекладу	3 квартал 2025 року
Реформа 6. Усунення несвоєчасної оплати	Впровадження Директиви 2011/7/ЄС "Про боротьбу з простроченими платежами в комерційних операціях".	Розділ 20. Підприємство та промислова політика	Набрання чинності законодавством про боротьбу з простроченням платежів	Міністерство економіки	Зміни до законодавства, що узгоджуються з положеннями Директиви 2011/7/ЄС про боротьбу з простроченими платежами у комерційних операціях, прийняті та набирають чинності	4 квартал 2027 року

Інвестиція 1. Інвестиції у фінансову підтримку мікропідприємств та МСП	Забезпечення підприємцям доступу до фінансування для МСП, яке включає сприяння розвитку підприємництва та просування експорту. Ці заходи також стимулюватимуть перехід до виробництва товарів з вищою доданою вартістю.	Розділ 20. Підприємство та промислова політика	Забезпечення розвитку грантової програми підтримки бізнесу, у тому числі єРобота, а також програми "Доступні кредити 5-7-9%".	Міністерство економіки, Міністерство фінансів	Звіт Уряду (або Звіт Казначейства), який показує, що в державних бюджетах на 2024, 2025, 2026, 2027 роки Уряд виділив щонайменше 1,75 млрд євро (у гривневому еквіваленті) на фінансову підтримку мікропідприємств, МСП та особливо малих та середніх переробних підприємств, також відповідно до нової Стратегії та Плану дій щодо МСП, коли вони будуть прийняті, і де це доречно, що може включати як корпоративне кредитування, так і гранти, які будуть розподілятися на основі прозорих критеріїв. Корпоративне кредитування здійснюватиметься через фінансових посередників. Гранти надаватимуться через спеціальні організації з відповідними ресурсами та можливостями, а також через фінансових посередників	4 квартал 2027 року
				Міністерство економіки, Міністерство фінансів	Проміжний звіт Уряду (або Звіт Казначейства), який показує, що в державних бюджетах на 2024 та 2025 роки Уряд виділив щонайменше 800 млн євро (у гривневому еквіваленті) на фінансову підтримку мікропідприємств, МСП та особливо малих та середніх переробних підприємств, також відповідно до нової Стратегії та Плану дій щодо МСП, коли вони будуть прийняті, і де це доречно, що може включати як корпоративне кредитування, так і гранти, які будуть розподілятися на основі прозорих критеріїв. Корпоративне кредитування здійснюватиметься через фінансових посередників. Гранти надаватимуться через спеціальні організації з відповідними ресурсами та можливостями, а також через фінансових посередників	2 квартал 2026 року

РОЗДІЛ 9. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА

1. Стан справ

Система адміністративно-територіального устрою України як унітарної держави включає:

- регіональний рівень – Автономна Республіка Крим, 24 області та два міста зі спеціальним обласним статусом – Київ та Севастополь;
- субрегіональний рівень – 136 районів;
- місцевий рівень (територіальні громади) 1 469 територіальних громад (у тому числі 31 територіальна громада, які з 2014 року знаходяться на тимчасово окупованих територіях України, без урахування міст із спеціальним статусом).

Міста Київ та Севастополь мають особливий статус.

Виходячи із зазначеної системи адміністративно-територіального устрою, Україна має чотири рівні управління: національний/центральний, регіональний, субрегіональний (райони) та місцевий (територіальні громади).

Адміністративно-територіальна реформа, розпочата у 2015 році, дозволила розпочати формування спроможного базового рівня місцевого самоврядування відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування.

Територіальні громади всіх рівнів (села, селища, міста) мають однакові видаткові повноваження і отримують однакові ресурси, наприклад, 60% (64% у 2022-2024 роках) податків на доходи фізичних осіб сплачуються до бюджетів територіальних громад, які спрямовуються на реалізацію власних повноважень. Крім того, в територіальних громадах у повному обсязі залишаються такі податки: єдиний податок, податок на прибуток корпоративних та комунальних фінансових установ та податок на майно (нерухомість, земля, транспортні засоби); територіальні громади отримують державну підтримку (наприклад, освітня субвенція, дотація на заклади освіти та охорони здоров’я, додаткова дотація на постраждалі території, облаштування безпечних умов у закладах освіти, підтримка на розвиток міської інфраструктури та регіональної політики, тощо).

У 2021 році територіальні громади отримали право розпоряджатися земельними ресурсами за межами своїх населених пунктів, що дозволило місцевому самоврядуванню більш ефективно використовувати активи, які належать територіальній громаді, та забезпечувати економічний розвиток своїх територій.

Розширення прав і можливостей на місцевому рівні відіграло важливу роль у забезпеченні стійкості України перед обличчям російського вторгнення. Територіальні громади довели свою спроможність першими реагувати на мобілізацію підтримки "знизу-вгору", вони забезпечили перезавантаження базових соціальних і житлово-комунальних послуг, постачання продовольства, допомогу в організації добровольчої територіальної оборони та прийом великої кількості внутрішньо переміщених осіб.

Участь жителів в управлінні місцевими справами, відкритість та прозорість органів місцевого самоврядування є важливими елементами належного демократичного урядування, на впровадження якого спрямована реформа місцевого самоврядування.

Підхід Уряду до відновлення ґрунтується на цьому позитивному досвіді. У 2022 році Верховна Рада внесла зміни до закону "Про засади державної регіональної політики" з метою консолідації системи планування регіонального розвитку, зокрема на регіональному та місцевому рівнях, покращення фінансового забезпечення державної регіональної політики, посилення ролі агенцій регіонального розвитку на місцевому рівні та сприяння залучення інвестицій в розвиток регіонів та територіальних громад в Україні.

Уряд залучає відповідні органи влади, включаючи міністерства, інші центральні органи виконавчої влади та державні органи, обласні (військові) адміністрації, до процесу прийняття рішень у галузі відновлення через консультації та збір пропозицій. Крім того, Уряд організовує консультації з органами місцевого самоврядування та асоціаціями органів місцевого самоврядування для врахування інтересів і потреб територіальних громад.

Територіальні громади є ключовими бенефіціарами результатів відновлення. Таким чином, їм буде відведена провідна роль у відповідних процесах. Територіальні громади відповідають за розробку планової документації, налагодження комунікації з міжнародними партнерами, та реалізацію проєктів відновлення на відповідних територіях на основі інклюзивного підходу, який передбачає залучення та консультації з громадянським суспільством на місцевому рівні. З метою зміцнення потенціалу територіальних громад, Уряд разом із партнерами з розвитку буде працювати над створенням механізмів посилення компетенцій представників органів місцевого самоврядування в рамках стратегічного планування, протидії корупції, управління проєктами, міського планування, цифровізації, інвестиційної діяльності та роботі з партнерами з розвитку.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024-2027 роках

Незважаючи на попередні досягнення, децентралізація залишається незавершеною справою в інституційному, законодавчому та конституційному плані. Після успішного проведення територіального етапу реформи, завершених у 2020 році (об'єднання громад, утворення нових районів), реформу необхідно продовжити, щоб забезпечити її сталість. Елементи багаторівневого врядування мають бути приведені у відповідність до Європейської хартії місцевого самоврядування, ратифікованої Україною.

У наступні роки Україна прагне прискорити процес децентралізації та посилити розробку та реалізацію регіональної політики. Порядок денний реформ спрямований на створення належної правової, регуляторної та фінансової основи, необхідної для того, щоб регіональні та місцеві органи влади взяли на себе очікувану роль у процесі відновлення та відбудови, і, одночасно, посилити спроможність організаційних суб'єктів, систем і структур, які будуть використовуватися для пріоритизації, реалізації та оцінки проєктів відновлення та відбудови.

Одним з ключових заходів реформи має стати ухвалення змін до Бюджетного і Податкового кодексів щодо удосконалення механізму зарахування податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів відповідно до європейської практики та удосконалення (перегляд) механізму горизонтального вирівнювання місцевих бюджетів (відповідає кластеру 1: Основи процесу вступу до ЄС, звіту Європейської Комісії щодо України в межах Пакета розширення ЄС, який опубліковано 8 листопада 2023 року).

Передбачуване та адекватне фінансування є необхідним для розвитку та підтримки спроможності на місцевому рівні впроваджувати проєкти. У зв'язку з цим фіскальна децентралізація, зокрема

сплата податку на доходи фізичних осіб до бюджетів територіальних громад, виявилася критично важливим мотивуючим фактором для органів місцевого самоврядування. Важливо зберегти прогрес і, водночас, шукати подальші шляхи вдосконалення, включаючи приведення податкового законодавства у відповідність до найкращих міжнародних практик. Останнє включатиме оцінку можливостей зміни існуючої практики розподілу податкових надходжень там, де проживає платник податків, а не там, де роботодавець зареєстрований. У більш загальному плані Україна розглядатиме можливості покращення загального процесу фіскальної децентралізації, та найкращі способи збалансувати розподіл доходів та видатків центральних, місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування.

Україна також прагне до відновлення місцевого самоврядування на звільнених територіях. З цією метою буде запроваджено систему сталого врядування, засновану на підзвітних виборних посадових особах, що підвищить інвестиційну привабливість територіальних громад (відповідає короткому змісту звіту Європейської Комісії щодо України в межах Пакета розширення ЄС, який опубліковано 8 листопада 2023 року).

Важливим у цьому контексті буде оновлення Державної стратегії регіонального розвитку України та модернізація Державного фонду регіонального розвитку, щоб він відповідав процесу відновлення та відбудови (відповідає розділу 22 Регіональна політика та координація структурних інструментів звіту Європейської Комісії щодо України в межах Пакета розширення ЄС, який опубліковано 8 листопада 2023 року).

Існує також мета покращити координацію між місцевими, регіональними та центральними органами влади, в тому числі за допомогою офіційно запровадженого механізму для підтримки підходу до розробки проєктів "знизу-вгору" з інклюзивним залученням органів місцевого самоврядування до розробки та реалізації місцевої політики. Україна прагне посилити спроможність регіональних та місцевих органів влади брати участь у такому механізмі як повноправні учасники. Буде передбачено різні структури управління для покращення цієї спроможності. Україна посилюватиме розбудову потенціалу на субнаціональному та місцевому рівнях завдяки значній фінансовій та технічній підтримці з боку ЄС через Ukraine Facility, Twinning, TAIEX та інші програми.

Заходи з реформування стосуватимуться необхідності посилення компетенцій ключового персоналу органів влади на регіональному та місцевому рівнях й з управління проєктами та інституційної бази для забезпечення ефективного впровадження, моніторингу та інклюзивного залучення регіональних та місцевих зацікавлених сторін, а також Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури протягом усього процесу.

У цьому відношенні Україна спиратиметься на досвід та технічну допомогу, надану міжнародними та українськими партнерами, такими як Програма "U-LEAD з Європою", численні заходи з взаємодії та підтримки в рамках Європейського альянсу міст та регіонів для відновлення України, а також на підтримку, надану українськими асоціаціями місцевих та регіональних органів влади.

Україна також сприятиме зміцненню співпраці між регіонами, включаючи співпрацю з партнерами з ЄС в ініціативах з відновлення за принципом "рівний-рівному", які слугуватимуть подальшій інтеграції українських місцевих органів влади в мережі ЄС. Особлива увага Уряду буде

приділена таким сферам співробітництва, як місцевий економічний розвиток, торгівля, охорона навколишнього середовища та зміна клімату.

З точки зору систем управління та контролю за фінансами, ефективність реформ у сфері децентралізації буде пов'язана з успіхом у кількох інших сферах реформ, включаючи створення середньострокового бюджетного та стратегічного планування, а також запровадження ефективного аудиту регіональних та місцевих органів влади, у тому числі для аудиту видатків, пов'язаних з інвестиційними проєктами, забезпечення відкритості і прозорості органів місцевого самоврядування (відповідає розділу 22 Регіональна політика та координація структурних інструментів звіту Європейської Комісії щодо України в межах Пакета розширення ЄС, який опубліковано 8 листопада 2023 року).

Ефективна державна регіональна політика передбачає гендерно-чутливе планування та надання послуг, гендерне бюджетування на регіональному та місцевому рівнях, забезпечення участі різних груп жінок і чоловіків до прийняття рішень. Окрім того, буде передбачено реалізацію заходів із запобігання та протидії гендерно-зумовленому насильству, в тому числі шляхом взаємодії з регіональними та місцевими жіночими організаціями для захисту прав жінок і дівчат.

З точки зору регіонального розвитку, Україна також розгляне деякі інші реформи, такі як: посилення спроможності регіональних та місцевих органів влади для виконання вимог ЄС, розвиток місцевої статистики (відповідає розділу 22 Регіональна політика та координація структурних інструментів звіту Європейської Комісії щодо України в межах Пакета розширення ЄС, який опубліковано 8 листопада 2023 року).

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Просування реформи децентралізації

Стан справ і контекст: На сьогодні відсутня інституційна основа, що складається з більш чіткого розподілу компетенції між центральними та місцевими органами влади, структурованої та пропорційної системи правового нагляду, а також конкретних гарантій та відповідних змін до Конституції, які б забезпечили незворотність децентралізаційної реформи.

Опис реформи: Наступним кроком є перегляд законодавства про місцеві державні адміністрації відповідно до стандартів Ради Європи щодо встановлення пропорційної системи адміністративного нагляду за законністю актів органів місцевого самоврядування з боку держави.

Основною метою законопроєкту "Про внесення змін до Закону України "Про місцеві державні адміністрації" та інших законодавчих актів України щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні" є створення правової бази для функціонування місцевої державної адміністрації префектурного типу та оновлення законодавства про місцеві державні адміністрації відповідно до сучасних викликів та останніх реформ, у тому числі нещодавнього укрупнення районів.

Другою частиною реформи є перегляд законодавства про місцеве самоврядування, уточнення розподілу галузевих повноважень між центральним, регіональним, субрегіональним та місцевим рівнями, зокрема у сферах, що мають значення для відновлення (житло, дороги, школи, розподільчі мережі), де основним принципом виступає субсидіарність. Розподіл повноважень має супроводжуватись переглядом Бюджетного та Податкового кодексів України для удосконалення

механізму зарахування податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів та системи горизонтального вирівнювання надходжень податку на доходи фізичних осіб між місцевими бюджетами.

Водночас, важливо забезпечити відкритість, інклюзивність та гендерну чутливість місцевої політики через розвиток форм місцевої демократії. Нарешті, третьою частиною реформи буде внесення відповідних змін до Конституції України в частині децентралізації та вивчення питання правосуб'єктності територіальних громад.

Потенційний вплив реформи: Ця реформа призведе до створення більш структурованої та пропорційної системи забезпечення виконання законів з боку органів виконавчої влади, зменшить простір для свавілля, дискреційних практик та допоможе впоратись з тиском, що виникає під час процесу розподілу фінансування. Більш чіткий розподіл галузевих повноважень між центральним, регіональним, субрегіональними та місцевим рівнями у сферах, що мають відношення до відновлення, підвищить прозорість та оптимізує процеси відновлення. Посилення інституційної, організаційної та фінансової спроможності органів місцевого самоврядування, застосування інструментів гендерного бюджетування, що сприятиме більш ефективній внутрішній організації та управлінню, наданню послуг, що відповідають потребам різних груп населення, вищому рівню підзвітності та більшій прозорості.

Реформа відповідає кластеру 1: Основи процесу вступу до ЄС, звіту Європейської Комісії щодо України в межах Пакета розширення ЄС, який опубліковано 8 листопада 2023 року.

Реформа 2. Посилення інструментів залучення громадян до процесів прийняття рішень на місцевому рівні

Стан справ і контекст: Стійкість на місцевому рівні, здатність швидко та ефективно реагувати на виклики, що виникли у перші місяці війни, тісно пов'язані з єдністю українського народу та почуттям приналежності до громади. Протягом наступних років органам місцевого самоврядування в Україні потрібно буде захищати, будувати та розвивати цю згуртованість, щоб створити імпульс для економічного відновлення та процесу відбудови. Зміцнити довіру жителів до влади можна насамперед шляхом налагодження ефективної комунікації, запровадження дієвих консультаційних інструментів для розробки програм розвитку та прийняття важливих для громади управлінських рішень, звітування та оприлюднення інформації про діяльність органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб. Це вимагатиме вдосконалення законодавчої бази, стратегічних документів, для планування, пріоритезації та здійснення діяльності, що спрямована на громадянське суспільство, які сприятимуть залученості та активній участі громадян у прийнятті рішень, а також компетентного персоналу та керівництва.

Опис реформи: Створення умов для підвищеного рівня залучення та активної участі громадян у процесах прийняття рішень на місцевому рівні відбуватиметься насамперед через ухвалення та реалізацію змін до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" та Закону України "Про публічні консультації". Зміни передбачатимуть розширення можливостей для різних категорій мешканців, у тому числі вразливих груп, брати участь у роботі дорадчих органів, процесах планування, бюджетування та прийняття рішень.

Потенційний вплив реформи: Підвищення рівня залучення громадськості в плануванні місцевого розвитку та прийнятті рішень сприятиме підвищенню прозорості та відкритості органів

місцевого самоврядування, що, у свою чергу, має сприяти більш ефективному та дієвому використанню державних ресурсів та кращому задоволенню потреб жінок і чоловіків та/або їх груп, в тому числі вразливих.

Реформа відповідає кластеру 1: Основи процесу вступу до ЄС, звіту Європейської Комісії щодо України в межах Пакета розширення ЄС, який опубліковано 8 листопада 2023 року.

Реформа 3. Посилення розробки та реалізації регіональної політики

Стан справ і контекст: Незважаючи на те, що разом із реформою децентралізації було створено загальні засади державної регіональної політики та збільшено державне фінансування регіонального розвитку, повномасштабне вторгнення Росії вплинуло на всі регіони, але з суттєвими відмінностями. Територіальні диспропорції, які існували до 2022 року, різко поглибилися. До Закону України "Про засади державної регіональної політики" були внесені зміни, які створили основу для відновлення постраждалих від війни регіонів, включаючи трирівневу систему стратегічного планування (державна, регіональна та місцева стратегії розвитку) та визначення чотирьох функціональних типів територій. Однак, на сьогоднішній день імплементація законодавства не була завершена.

Опис реформи: Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки буде оновлена шляхом внесення змін, які будуть спрямовані на:

- оновлення стратегічних, оперативних цілей, напрямів та завдань Стратегії відповідно до викликів, з якими стикнулись регіони та території України, внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації;
- оновлення переліку територій, які потребують державної підтримки;
- відновлення та розвиток регіонів та територій України на принципах прозорості, підзвітності, сталості, інклюзивності, енергоефективності, стійкості до безпекових загроз та економічної доцільності;
- відновлення економічної активності, розвиток людського капіталу та зростання економіки на основі внутрішнього потенціалу територій та регіональних смарт-спеціалізацій;
- розвиток багаторівневого врядування, наближення системи управління регіонального розвитку до процедур ЄС та найкращих практик;
- сприяння розбудові партнерств, міжмуніципальному, міжрегіональному та транскордонному співробітництву;
- розвиток інституційної спроможності територіальних громад та регіонів у розрізі проєктного менеджменту, цифровізації, антикорупції та стратегічного планування, із урахуванням гендерного підходу.

Рамки, встановлені законом про засади державної регіональної політики, мають бути введені в дію, починаючи з розробки критеріїв віднесення територій до різних функціональних типів. Аналогічно, різні типи стратегічних документів на місцевому рівні (таких як стратегія розвитку громади, план відновлення та розвитку, програма комплексного відновлення територій, комплексний план просторового розвитку) будуть уточнені, синхронізовані та пов'язані з відповідними джерелами фінансування.

Фінансування проєктів відновлення з бюджетних та позабюджетних джерел має бути максимально прозорим та прогнозованим, тісно пов’язаним з ретельно розробленими Державною стратегією

регіонального розвитку на 2021-2027 роки, регіональними стратегіями розвитку та стратегіями розвитку громад.

Цифровий розвиток наших територій є одним із пріоритетів державної регіональної політики та політики відновлення, а також містобудівної політики. Чітке розуміння проблем на місцевому рівні, сильних та слабких сторін соціально-економічного розвитку регіонів та громад сприятиме швидкому відновленню нашої держави та прозорості використання фінансових ресурсів. Тому зараз впроваджується геоінформаційна система регіонального розвитку, яка має забезпечити державні та місцеві органи влади актуальними даними. В основу роботи геоінформаційної системи регіонального розвитку вже закладено європейські практики збору показників соціально-економічного розвитку для формування регіональної політики. Оновлені показники системи будуть гармонізованими з показниками систем європейських країн, що дозволить Україні отримати доступ до найкращих політик і програм фінансування ЄС.

Також, з метою моніторингу реалізації містобудівної політики та підтримки прийняття оперативних управлінських рішень, які можуть стосуватися територій всієї держави, її окремих частин, що може охоплювати території однієї або кількох одиниць адміністративно-територіального устрою, впроваджується єдина інтегрована системи управління територіями на основі містобудівного кадастру.

Потенційний вплив реформи: Оновлена стратегія, узгоджена з потребами відновлення, та інтегрований набір планувальних документів, які узгоджуються один з одним та підкріплені цифровими інструментами, забезпечать стратегічне планування, яке буде ефективним та взаємодоповнюючим на урядових рівнях та в географічних регіонах.

Реформа відповідає розділу 22 Регіональна політика та координація структурних інструментів звіту Європейської Комісії щодо України в межах Пакета розширення ЄС, який опубліковано 8 листопада 2023 року.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024-2027 роках

Інвестиції України в децентралізацію та впровадження реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, ймовірно, принесуть значні дивіденди, оскільки Україна розпочинає тривалий процес відбудови та відновлення. Прискорений та успішний процес потребує не лише залучення, але й закріплення сильних місцевих органів влади, які активно заохочуються Урядом та партнерами з розвитку до прояву ініціативи та компетентного лідерства. Швидкий процес відновлення також вимагатиме значної довіри до місцевих і регіональних органів влади та підвищення їхньої автономії, щоб вони могли діяти. Значна частина правової бази вже створена, хоча все ще залишаються невирішені питання, які потребують врегулювання.

Ключові інвестиційні потреби у 2024-2027 роках:

- посилення потенціалу щодо управління проєктами, тобто інвестиції в розвиток компетенцій посадових осіб місцевого самоврядування та державних службовців, системи та процедури, які забезпечать нагляд за зібраним портфелем проєктів (на децентралізованих рівнях), включаючи практичні інструменти та процедури управління проєктами для забезпечення прозорості у визначенні, встановленні пріоритетів, розробці, впровадженні та оцінці окремих проєктів.

3.1 Інвестиції, які будуть здійснюватись в рамках компоненту I Ukraine Facility

Інвестиція 1. Інвестиції на потреби відновлення, реконструкції та модернізації субнаціональних органів влади України

Стан справ і контекст: Виділення Урядом коштів на потреби відновлення, реконструкцію та модернізацію регіональних та місцевих органів влади не лише сприяє вирішенню нагальних проблем в регіонах, але й відповідає стратегічним пріоритетам України та середньостроковому бюджетному плануванню. Інвестиції на потреби регіональних та місцевих органів влади є важливим кроком у зміцненні демократії та розвитку децентралізації. У контексті стратегічних пріоритетів України, інвестиції у потреби субнаціональних органів влади з відновлення і реконструкції сприяють зміцненню національної безпеки та стабільності, допомагають покращувати ситуацію в громадах та зменшувати соціальні ризики, пов'язані з недоліками управління та розвитком. Правильна реалізація багатьох необхідних проєктів відбудови та відновлення сприятиме об'єднанню територіальних громад навколо спільної мети – ефективної відбудови України.

Опис інвестиції: Щонайменше 20% безповоротної фінансової підтримки в рамках Компоненту I Ukraine Facility буде виділено на потреби відновлення, реконструкції та модернізації регіональних та місцевих органів влади України, з яких 5% буде виділено протягом 2024-2025 років. Відповідні інвестиції на потреби відновлення, реконструкції та модернізації субнаціональних органів влади України заплановані у людський капітал, транспорт, енергетику та інші сектори на 2024-2027 роки, зокрема:

- в людський капітал щодо покращення доступу до безпечної та якісної освіти, включаючи дошкільну освіту, серед іншого на укриття та безпечні умови в навчальних закладах, нові центри професійно–технічної освіти; зміцнення сфери охорони здоров'я на регіональному рівні, серед іншого на інфраструктуру та приміщення для закладів охорони здоров'я; на відновлення, розбудову (нове будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт, реставрацію) пошкодженої/зруйнованої соціальної інфраструктури. Відповідні інвестиції передбачені у розділі **2.7 “ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ”;**
- в енергетику щодо зміцнення енергетичної інфраструктури України, серед іншого на фізичний захист об’єктів енергетичної інфраструктури України, підвищення енергоефективності у сфері централізованого теплопостачання та в будівлях бюджетної сфери. Відповідні інвестиції передбачені у розділі **2.10 “ЕНЕРГЕТИЧНИЙ СЕКТОР”**;
- в транспорт щодо будівництва, реконструкції, відновлення, модернізації та оновлення пошкоджених та зруйнованих об’єктів. Відповідні інвестиції передбачені у розділі **2.11 “ТРАНСПОРТ”**.

Потенційний вплив інвестиції: Інвестиції на потреби субнаціональних органів влади з відновлення, реконструкції та модернізації мають значний вплив на розвиток країни та покращення якості життя громадян. Ці інвестиції дозволять частково ліквідувати соціально-економічні наслідки, спричинені повномасштабною збройною агресією Росії проти України на субнаціональному рівні. Водночас, сприятимуть зміцненню і вирішенню нагальних проблем територіальних громад і органів місцевого самоврядування, стимулюватимуть економічне зростання, розвиток людського капіталу та забезпечать соціальну стабільність.

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

Запропоновані реформи безпосередньо сприятимуть досягненню цілей Ukraine Facility, в тому числі у підтримці децентралізації та місцевого розвитку. План відповідає потребам відновлення, відбудови та модернізації, спричиненим війною в регіонах та територіальних громадах України, і таким чином сприяє їхньому економічному, соціальному, екологічному та територіальному розвитку, підтримує реформу децентралізації в Україні та наближення до стандартів ЄС. План включає визнання та підтримку різноманітних ролей, які відіграють місцеві та регіональні органи управління в просувальникі інклюзивного територіального підходу до місцевого розвитку, включаючи процеси децентралізації, участь організацій громадянського суспільства та місцевих громад, прозорість та відповідальність.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Просування реформи децентралізації	Створення правових основ для забезпечення законності в діяльності органів місцевого самоврядування в Україні відповідно до принципів адміністративного нагляду, закладеного у Європейській хартії місцевого самоврядування. Забезпечення координації територіальних органів центральних органів виконавчої влади при реалізації державної політики на місцевому та регіональному рівнях	Основи - багаторівневе управління	Набрання чинності законодавством щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про місцеві державні адміністрації" та деяких інших законодавчих актів України щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні" прийнято та набирає чинності протягом 12 місяців з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні, підзаконні нормативно-правові акти для імплементації Закону України прийнято після набрання ним чинності. Закон України зосереджується на переформатуванні місцевих державних адміністрацій в органи префектурного типу з метою організації домірної системи забезпечення законності в діяльності органів місцевого самоврядування, забезпечення координації територіальних органів центральних органів виконавчої влади при реалізації державної політики на місцях	1 квартал 2025 року
	Забезпечити проведення дослідження щодо можливості надання територіальним громадам статусу юридичної особи для більш ефективної внутрішньої організації та управління, посилення їх підзвітності та прозорості у правовідносинах	Основи - багаторівневе управління	Схвалення та публікація на веб-порталі міністерства дослідження щодо необхідних заходів для надання територіальним громадам статусу юридичної особи	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури Міністерство юстиції	Результати дослідження щодо можливості надання територіальним громадам статусу юридичної особи опубліковані на офіційному веб-порталі Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури	2 квартал 2025 року
	Розмежування повноважень органів місцевого самоврядування різних рівнів, а також органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади за принципом децентралізації та субсидіарності	Основи - багаторівневе управління	Набрання чинності законодавством для забезпечення оптимального розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та органами	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури за участі Міністерства	Набрали чинності зміни до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" та галузевого законодавства. Ці законодавчі зміни спрямовані на оптимальний розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та	1 квартал 2026 року

			виконавчої влади	освіти і науки, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства культури та інформаційної політики, Міністерства соціальної політики, Міністерства молоді та спорту, Міністерства фінансів, інших центральні органи виконавчої влади	органами виконавчої влади за принципами субсидіарності та децентралізації сприятиме усуненню конфлікту повноважень між сільськими, селищними, міськими радами і районними радами, забезпеченню доступності та належній якості публічних послуг на місцевому рівні, ефективному використанню бюджетних коштів.	
Реформа 2. Посилення інструментів залучення громадян до процесів прийняття рішень на місцевому рівні	Створення передумов для залучення різних категорій жителів, у тому числі вразливих груп, до прийняття управлінських рішень на місцях	—	Набрання чинності законодавством про публічні консультації з питань державної політики	Міністерство юстиції	Закон України "Про публічні консультації" прийнято та набирає чинності через 12 місяців з дня припинення або скасування воєнного стану в України. Закон України запустить правовий механізм проведення публічних консультацій під час формування та реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення, що створить передумови для узгодженого, ефективного та результативного процесу реалізації політики та прийняття рішень.	1 квартал 2025 року
Реформа 3. Посилення розробки та реалізації регіональної політики	Узгодження регіональної політики із зусиллями з відновлення та реконструкції з урахуванням регіональних диспропорцій, що поглибилися внаслідок повномасштабного вторгнення. Створення достатніх умов для комфортного проживання, самореалізації та саморозвитку громадян, підвищення якості їхнього життя в кожному регіоні України, включаючи регіони, що постраждали від збройної агресії Російської	Розділ 22. Регіональна політика та координація структурних інструментів	Набрання чинності постановою Кабінету Міністрів про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Прийнято постанову Кабінету Міністрів "Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695". Постанова Кабінету Міністрів спрямована на: - розвиток багаторівневого врядування, наближення системи управління регіональним розвитком до процедур та кращих практик ЄС; - сприяння розбудові партнерств,	3 квартал 2024 року

	Федерації				міжмуніципальному, міжрегіональному та транскордонному співробітництву; - розвиток інституційної спроможності територіальних громад та регіонів у розрізі проєктного менеджменту, цифровізації, антикорупції та стратегічного планування	
	Містобудівний кадастр це інструмент керівництва держави для моніторингу реалізації містобудівної політики та підтримки прийняття оперативних управлінських рішень, які можуть стосуватися територій всієї держави, її окремих частин, що може охоплювати території однієї або кількох одиниць адміністративно-територіального устрою; це інструмент потенційних інвесторів для прийняття рішень щодо потенційного інвестування в Україні; це інструмент громадян України для повсюдного доступу до інформації щодо планованого використання територій	—	Набрання чинності законодавства для розвитку містобудування на місцевому рівні	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Прийнято постанови Кабінету Міністрів щодо затвердження Порядку ведення містобудівного кадастру державного рівня, Єдиного державного адресного реєстру, Єдиного державного реєстру будівель і споруд, Єдиного державного реєстру адміністративно-територіальних одиниць, внесення змін до постанов Кабінету Міністрів, що регулюють розроблення містобудівної документації у формі електронних документів, ведення Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, інтеграції та інформаційної взаємодії реєстрів та кадастрів державного, регіонального та місцевого рівня	4 квартал 2024 року
Інвестиція 1. Інвестиції на потреби відновлення, реконструкції та модернізації субнаціональних органів влади України	Підтримка для покриття потреб у відновленні, відбудові та модернізації субнаціональних органів влади України, зокрема місцевого самоврядування	—	Виділення безповоротної фінансової підтримки в рамках Компоненту I Ukraine Facility для покриття потреб у відновленні, відбудові та модернізації регіональних органів влади України, зокрема місцевого самоврядування	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури, Міністерство фінансів	Проміжний звіт, який показує, що щонайменше 5% безповоротної фінансової підтримки в рамках Компоненту I Ukraine Facility було спрямовано на потреби відновлення, реконструкції та модернізації субнаціональних органів влади України	2 квартал 2026 року
			Виділення безповоротної фінансової підтримки в рамках Компоненту I Ukraine Facility для покриття потреб у відновленні, відбудові та модернізації регіональних органів влади України, зокрема місцевого самоврядування	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури, Міністерство фінансів	Звіт, який показує, що щонайменше 20% безповоротної фінансової підтримки в рамках Компоненту I Ukraine Facility було спрямовано на потреби відновлення, реконструкції та модернізації субнаціональних органів влади України, зокрема органів місцевого самоврядування	4 квартал 2027 року

РОЗДІЛ 10. ЕНЕРГЕТИЧНИЙ СЕКТОР

1. Стан справ

До початку війни у 2021 році енергетичний сектор відігравав ключову роль у забезпеченні економічного зростання України та її національної безпеки й дедалі більшою мірою сприяв реалізації прагнення країни модернізувати свою економіку. На сектор енергопостачання припадало до 8% валового внутрішнього продукту, а платежі за транзит газу з Російської Федерації становили близько 0,3% ВВП[15]. Усе населення країни мало доступ до електроенергії і 94,9% населення мало доступ до екологічно чистих видів палива для приготування їжі[16]. Централізоване опалення було присутнє в домівках багатьох людей (приблизно 47%), особливо у великих містах. Газорозподільні мережі охоплювали 74% населення[17], і 89% населення мало доступ до очищеної води через системи водопостачання.

До війни енергетична система України значною мірою залежала від викопного палива та ядерної енергії. У 2021 році виробництво електроенергії в Україні склало 156,576 ТВт·год. Атомні електростанції (далі – АЕС) у 2021 році становили 55,1% від загального обсягу генерації, теплові електростанції (далі – ТЕС) та теплоелектроцентралі (далі – ТЕЦ) – 29,3%, гідроелектростанції (далі – ГЕС) та гідроакумулюючі станції (далі – ГАЕС) – 6,7%. Виробництво електроенергії на теплових електростанціях склало 37,225 млрд кВт·год, а на ТЕЦ та когенераційних установках – 8,6 млрд кВт·год. Виробництво електроенергії з відновлювальних джерел у 2021 році склало 12,52 млрд кВт·год. У той же час нафта і газ в основному споживалися в кінцевих споживчих секторах. Споживання енергії у 2020 році становило 48 млн т.н.е., при цьому природний газ становив 28%, електроенергія та нафта – по 20%, тепло – 15%, вугілля – 12%, біоенергетика – 5%.

Електроенергетика висококонцентрована. Ринок електроенергії складається з домінуючих національних суб'єктів, які здійснюють виробництво електроенергії з вугілля (ТОВ "ДТЕК ЕНЕРГО"), гідроресурсів (ПрАТ "Укргідроенерго") та ядерного палива (АТ "Національна атомна енергогенеруюча компанія "Енергоатом"). Передачу та диспетчеризацію забезпечує загальнонаціональний оператор системи передачі. Розподіл електроенергії організований регіональними розподільними компаніями, які були юридично відокремлені від постачальників за результатами проведеного анбандлінгу.

Енергетичний сектор потерпає від тривалої та системної нестачі інвестицій. "Наймолодша" вугільна електростанція була побудована у 1982 році. Проте, у 2009–2014 роках частина блоків була реконструйована та переобладнана на використання вугілля газової групи. Втрати як в електромережах (у 2020 році зросли до 10,4%), так і в розподільчих мережах газу (від 3 до 18% в залежності від місяця) значно перевищують середньоєвропейські показники, що становлять 2–3%[18]). Низькі ціни на електроенергію та газ для домогосподарств обмежують доходи енергетичних компаній, звужують простір для вкрай необхідних інвестицій. Значні борги утворилися у різних сегментах енергетичних ринків. У січні 2023 року Національна комісія, що здійснює державне

[15] За час, що минув після здобуття незалежності, транзит природного газу через територію України зазнав значних змін. Будівництво газопроводів ("Блакитний потік" у 2003 році, "Північний потік 1" у 2011 році та "Турецький потік" у 2020 році), газові спори між Україною та Росією й розвиток ринку зрідженого природного газу протягом кількох останніх років сприяли невпинному зменшенню обсягів транзиту газу через територію України.

[16] Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). "Огляд стану здоров'я людей у світі" (2022 рік).

[17] Державна служба статистики України.

[18] Дослідження CEER "2nd CEER Report on Power Losses".

регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП) та Секретаріат Енергетичного Співтовариства уклали Меморандум про співпрацю з питань розроблення та вдосконалення покладення спеціальних обов'язків для формування найбільш ефективних, прозорих та недискримінаційних механізмів підтримки на основі передового європейського досвіду.

З моменту укладання Меморандуму жодних змін до ПСО без проведення відповідних консультацій з Енергетичним Співтовариством не відбувалось.

Україна досягла значного прогресу в реформуванні енергетичного сектору відповідно до законодавства ЄС. У 2019–2021 роках Україна успішно завершила відокремлення оператора газотранспортної системи, що було підтверджено його сертифікацією. Оператори газорозподільних систем були відокремлені на законних підставах у 2015 році. У 2019 році успішно здійснено відокремлення операторів систем розподілу електричної енергії. Міністерство енергетики, НКРЕКП, ПрАТ "Національна енергетична компанія "Укренерго" завершують виконання умов, викладених у висновку Секретаріату Енергетичного Співтовариства щодо сертифікації ПрАТ "НЕК "Укренерго" як відокремленого оператора системи передачі (далі – ОСП). Остаточне рішення про сертифікацію ОСП прийнято 17 грудня 2021 року. Наразі необхідно завершити належну реформу корпоративного управління державними компаніями України в енергетичному секторі.

Ключові структурні зміни відбулися на ринках газу та електроенергії. Енергосистема України (разом з енергосистемою Молдови) була синхронізована з енергосистемою континентальної Європи ENTSO–E на рік раніше запланованого терміну у квітні 2022 року. З того часу розпочався процес поступового збільшення обсягів комерційних обмінів між енергосистемами. ПрАТ "НЕК "Укренерго", що несе відповідальність за український та молдовський блок регулювання частоти та потужності, також було успішно інтегровано до механізму фінансового врегулювання транскордонних ненавмисних відхилень технічних перетоків (FSkar).

Вторгнення Росії в Україну справило руйнівний вплив на енергетичний сектор. 40% інфраструктури системи передачі електроенергії, 20% інфраструктури системи розподілу електроенергії та до 50% потужностей з виробництва електроенергії були окуповані, зруйновані або значно пошкоджені, що спричинило значні перебої в електропостачанні, водопостачанні, системах опалення тощо. Станом жовтень 2023 року об'єднана енергосистема України тимчасово втратила 44% атомної генерації (через окупацію ЗАЕС, найбільшої атомної станції в Європі), 78% потужностей ТЕС (включно з окупованими станціями), 66% блочних ТЕЦ, 12% ГЕС та 32% ГАЕС. Жоден нафтопереробний завод не працює (внутрішнє виробництво забезпечувало близько 30% нафтопродуктів), виникли логістичні труднощі в постачанні нафтопродуктів.

Прямим наслідком війни стало падіння попиту на електроенергію в Україні приблизно на третину. Бізнес та промислове споживання скоротилося через різке зниження економічної активності, а попит з боку побутових споживачів зменшився, оскільки майже 8,2 млн людей були змушені покинути країну (UNHCR, 2023[1]). Профіль споживання суттєво змінився у зв'язку із вимушеним внутрішнім переміщенням споживачів до західних регіонів. Спочатку зниження попиту призвело до значного падіння цін на короткострокових оптових ринках, що поставило під загрозу фінансову життєздатність виробників електроенергії. Згодом ціни відновилися, оскільки генеруючі потужності також ставали все більш обмеженими через фізичні пошкодження електростанцій та

мережі. Внаслідок російської агресії та значного фізичного руйнування ТЕС посилилися обмеження оператора системи передачі щодо відновлюваної генерації. Втрата трудових ресурсів через бойові дії та відтік людей працездатного віку з країни має значний негативний вплив на галузь.

З моменту введення воєнного стану 24 лютого 2022 року електроенергетичний сектор України працює за спеціальними регуляторними механізмами. Довоєнна модель ринку збереглася. Міністерство енергетики отримало широкі повноваження щодо прийняття рішень, що стосуються безпеки постачання, щодо діяльності компаній у цьому секторі. Так, реагуючи на стрімке падіння розрахунків споживачів за електричну енергію у березні 2022 року Кабінет Міністрів запровадив мораторій на відключення домогосподарств та об’єктів критичної інфраструктури від електропостачання та інших комунальних послуг на всій території України через своєчасну несплату рахунків за електроенергію. З грудня 2023 року мораторій обмежено тимчасово окупованими територіями та територіями, де ведуться активні бойові дії. Крім того, у разі припинення постачання електроенергії попереднім постачальником, споживачі, постачальники яких були визнані "дефолтними учасниками ринку" або втратили ліцензію на постачання, були переведені на обслуговування до одного з постачальників універсальних послуг країни. Це гарантує, що споживачі не залишаться без електроенергії у разі розірвання договору попереднім постачальником.

Війна та атаки на енергетику змінили архітектуру енергетичних ринків. Потрясіння на ринках природного газу та невизначеність щодо забезпечення надійних джерел постачання на найближчі роки змушують Уряд переглянути інвестиційні рішення у вугільному та нафтогазовому комплексах. Нам необхідно розширити можливості для видобутку, зберігання та постачання природного газу, водночас підтримуючи заходи щодо скорочення викидів парникових газів у вугільному, нафтогазовому секторі оскільки ми залишаємося відданими поступовій відмові від вугілля до 2035 року в генерації електроенергії. Зокрема, підтримати розвиток відновлюваних газів, виробництво, зберігання та транспортування водню та біометану. Природний газ відіграватиме свою роль перехідного палива та джерела забезпечення балансової гнучкості для зростаючої генерації з відновлюваних джерел енергії (далі – ВДЕ). Виникла потреба в запровадженні нових моделей підтримки та інтеграції відновлюваних джерел енергії в системи електро- та теплопостачання. З російською окупацією Запорізької атомної електростанції виробництво електроенергії базового навантаження стало більш волатильним. На Запорізьку АЕС припадає 10,7% загальної встановленої потужності України (станом на початок 2022 року) та 44,3% усієї потужності АЕС. Традиційно на АЕС припадало близько половини (50–55%) електроенергії, виробленої в Україні. Роль АЕС була вирішальною у 2020 та 2021 роках, коли її високий коефіцієнт завантаження потужностей допоміг подолати зимовий дефіцит вугілля.

Дуже важко балансувати короткострокові потреби в енергетиці разом із довгостроковими цілями в контексті значної невизначеності. Під час відновлення необхідно якомога швидше поновити надання базових енергопостачальних і комунальних послуг, що дасть змогу повернути внутрішньо переміщених осіб, навіть якщо кількість населення України та його просторове розміщення відрізнятимуться від довоєнних показників.

Більшість будівель та об'єктів комунальної інфраструктури характеризуються значною технологічною відсталістю, високою енергоємністю та низькою ефективністю. Більше половини будівельних конструкцій, обладнання та мереж відпрацювали свій проєктний термін експлуатації і

потребують значної модернізації. До війни в Україні налічувалося близько 9 млн індивідуальних будинків, 180 000 багатоквартирних будинків та понад 70 000 громадських будівель, більшість з яких дуже застарілі: понад 80% будівель в Україні збудовані до 1991 року. Житловий фонд не відповідає сучасним вимогам енергоефективності, характеризується низьким тепловим комфортом та якістю повітря в приміщеннях. Середнє питоме енергоспоживання в будівлях в 2–3 рази вище, ніж в європейських країнах. Велика частина тепла втрачається через будівельні конструкції, які мають низькі теплоізоляційні показники, а також через зношеність і неефективність технічних систем будівлі. Водночас, темпи енергооновлення національного житлового фонду в Україні були вкрай низькими порівняно з європейськими країнами до війни.

Підвищення енергоефективності в будівельному секторі може принести великі переваги. На будівлі, в яких переважає житловий сектор, припадає близько 40% загального кінцевого споживання енергії, яка в основному постачається з джерел викопного палива. При цьому потреби в опаленні приміщень становлять до 60% від загального енергоспоживання будівель. Критичною залишається залежність систем опалення будівель від природного газу, на частку якого припадає понад 70%. Підвищення енергоефективності житлових будинків дозволяє легко знизити їх енергоспоживання більш ніж на 40–50%. Це покращить наявність та доступність енергії для вразливих домогосподарств, а також тепловий комфорт і якість повітря в приміщеннях. Паралельно, це також зменшить тиск на Державний бюджет щодо підтримки вразливих споживачів, збільшить податкові надходження за рахунок розвитку економічної активності у сфері будівництва та місцевого виробництва енергозберігаючої будівельної продукції, збільшить кількість нових робочих місць.

Відбудова пошкоджених будівель та подальше будівництво новобудов базуватиметься на найкращих міжнародних та європейських підходах із застосуванням сучасних енергоефективних будівельних рішень та зелених технологій. Перехід на будівництво будівель за стандартом будівництва майже з нульовим споживанням енергії підвищить енергетичну безпеку людей і енергетичну стійкість будівель, сприятиме декарбонізації енергоспоживання та підтримає приєднання України до Європейського зеленого курсу. Потрібне подальше посилення законодавства, включаючи узгодження з *acquis* ЄС щодо енергоефективності будівель та державних закупівель.

Системи централізованого теплопостачання потребують значного вдосконалення. Централізоване теплопостачання охоплює великі міста і забезпечує до третини всіх потреб населення України в опаленні. Близько 80% споживачів централізованого теплопостачання складають домогосподарства та станом на 2021 рік 5 млн домогосподарств приєднані до централізованого теплопостачання. Централізоване теплопостачання залежить від викопного палива, близько 90% тепла виробляється з природного газу, і становить приблизно 1/4 споживання природного газу в країні (близько 7 млрд куб. м до 2022 року).

Критично необхідною є модернізація інфраструктури для зменшення втрат енергії. Близько 10% втрачається під час виробництва і ще 20% під час транспортування. Загальні втрати в системах можна скоротити вдвічі за рахунок модернізації інфраструктури. Сфера налічує близько 20 тис. котелень (потужністю близько 70 ГВт) і близько 20 тис. км теплових мереж. Близько половини всіх об'єктів вичерпали свій термін експлуатації, перебувають в аварійному та ветхому стані і потребують заміни. До 5% об'єктів отримали різного ступеня пошкоджень внаслідок збройної агресії. Необхідно прийняти та впровадити комплексний план політичних заходів щодо

реформування та підтримки інвестицій у високоефективне централізоване теплопостачання та когенерацію.

У зв'язку з цими викликами нашими стратегічними цілями в енергетичному секторі на 2024–2027 роки є:

- підтримка зеленого переходу в енергетичному секторі та сприяння збільшенню частки відновлюваної енергетики, що також має супроводжуватись посиленням децентралізації енергетичної системи та одночасним підвищенням енергетичної безпеки та стійкості енергосистеми;
- поступова лібералізація та інтеграція енергетичних ринків, підтримка розвитку та побудови взаємозв'язків між об'єднаною енергетичною системою України та енергетичними системами країн ЄС у Синхронній мережі Континентальної Європи з метою збільшення транскордонної торгівлі та підвищення безпеки ринків газу та електроенергії;
- забезпечення енергоефективного споживання, в тому числі в будівлях і в секторі централізованого теплопостачання.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024–2027 роках

Визнаючи важливість енергетичного сектору в українській економіці, План України приділяє особливу увагу порядку денному реформ у цьому секторі. Це також відображено в кроках, які Україна пропонує зробити, щоб отримати доступ до фінансування Європейського Союзу в рамках Компоненту I. Реформи включають прийняття Інтегрованого національного плану з енергетики та клімату (далі – ІНПЕК), вдосконалення нормативно–правової бази для відновлюваної енергетики, призначення номінованого оператора ринку електроенергії, транспозицію пакету інтеграції електроенергії, лібералізацію цін на електричну енергію та природний газ при забезпеченні належного захисту вразливих споживачів, забезпечення незалежності регулятора, покращення централізованого теплопостачання та прийняття правил енергоефективності в громадських будівлях та удосконалення процедур публічних закупівель з урахуванням вимог з енергоефективності.

Імплементація європейського законодавства має бути доповнене заходами з розбудови інституційної спроможності, щоб забезпечити подальше впровадження реформ. Достатні людські ресурси та фінансова спроможність мають вирішальне значення у цьому процесі. Наприклад, імплементація закону про REMIT вимагатиме не лише прийняття всіх необхідних підзаконних актів, але й функціонування IT-системи для запобігання зловживанням на оптовому ринку електроенергії, а також проведення необхідних навчальних заходів для учасників енергетичних ринків Впровадження гарантій походження електроенергії також вимагатиме функціонування відповідних IT-систем, які потребують інтеграції з аналогічними системами країн Європейського Союзу та Енергетичного Співтовариства.

Інтегрований національний план з енергетики та клімату забезпечить довіру інвесторів, у тому числі завдяки прозорості та інклюзивному підходу. У ньому буде викладена стратегія довгострокового планування та визначені ключові інвестиційні напрямки. Регулярні дворічні звіти є обов'язковими відповідно до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства і будуть документувати прогрес у впровадженні політики та заходів, передбачених ІНПЕК.

Для стимулювання розвитку відновлюваної енергетики Уряд запровадить систему видачі гарантій походження електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, та систему механізму самоспоживання (Net Billing). Крім того, будуть запроваджені аукціони з розподілу квоти підтримки виробництва електричної енергії з відновлюваних джерел за оновленою моделлю контрактів на різницю. Гарантії походження дозволять підтвердити статус зеленої електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел, таких як сонячна, вітрова, біомаса, біогазові та гідроелектростанції. Такі гарантії походження, для цілей сталого розвитку, планується використовувати в механізмі розрахунку плати за обсяги викидів забруднюючих речовин для цілей отримання дієвого стимулу розвитку відновлювальної енергетики. Окрім цього, споживачі зможуть переконатися, що придбана та використана ними електроенергія не призведе до додаткових викидів вуглекислого газу.

Це створить додаткові стимули для залучення інвестицій у нове будівництво відновлюваних джерел енергії та експорту до Європейського Союзу,після того, як будуть виконані всі вимоги Європейського Союзу для визнання українських гарантій походження електроенергії в країнах Європейського Союзу. Net Billing дозволить споживачам, переважно невеликим, віддавати надлишок електроенергії в мережу та платити лише за різницю між спожитою та відданою електроенергією. Такий підхід дає можливість індивідуальним споживачам стати активними учасниками енергетичного ринку та сприяє ефективному використанню електроенергії.

Для використання потенціалу відновлюваних джерел енергії в біоенергетиці та біогазі Уряд створить надійну, відповідну Європейському Союзу та прозору політику і нормативно–правову базу. Це буде побудовано на підписаному зі Стороною Європейського Союзу Меморандуму про взаєморозуміння щодо стратегічного партнерства у сфері біометану, водню та інших синтетичних газів. Досягнення регуляторної чіткості та правової визначеності для експорту біометану потребує відпрацювання механізмів транскордонної торгівлі біометаном, зокрема усунення бар'єрів для продажу біометану, що транспортується газотранспортною системою в країнах Європейського Союзу, уніфікації регуляторних вимог з країнами Європейського Союзу та забезпечення видачі гарантій та сертифікатів походження, які будуть визнаватися як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Подальша децентралізація виробництва електроенергії та збільшення гнучких потужностей підтримають місцеву та регіональну енергетичну безпеку. Уряд має на меті впорядкувати процедури проведення аукціонів на будівництво високоманеврених потужностей з можливістю швидкого запуску/зупинки установок зберігання енергії, щоб прискорити процес.

Паралельно Уряд зосередиться на низці інших важливих реформ. До них відноситься забезпечення незалежності регулятора – Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, подальше зміцнення корпоративного управління ключовими енергетичними державними компаніями, демонополізація та сприяння використанню місцевих та інтелектуальних мереж, а також сприяння заходам з енергоефективності в різних секторах економіки. Запровадження ціноутворення на електричну енергію та природний газ, що відображає витрати із ефективним захистом населення з низькими доходами. Сприятливі умови є необхідною передумовою для забезпечення сталого енергетичного ринку. У середньостроковій перспективі Уряд продовжить необхідні реформи та розбудову потенціалу для повної відповідності директивам Європейського Союзу.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Інтегрований національний план з енергетики та клімату (ІНПЕК)

Стан справ і контекст: Підготовка ІНПЕК є зобов'язанням України перед Енергетичним Співтовариством згідно з адаптованим Регламентом 2018/1999, за Угодою про асоціацію та є важливим кроком європейської інтеграції України. ІНПЕК розглядає п'ять наскрізних вимірів: енергетична безпека, внутрішній енергетичний ринок, енергетична ефективність, декарбонізація, а також дослідження, інновації і конкурентоспроможність. Він також включає моделювання, що має на меті показати вплив поточних та додаткових політик і заходів.

ІНПЕК призначений для сприяння координації між існуючими стратегіями, планами та заходами для досягнення цілей ЄС та Енергетичного Співтовариства в галузях енергетики та клімату, включаючи досягнення цілей зі скорочення викидів парникових газів тощо. Він націлений на забезпечення прозорого, вчасного та скоординованого процесу розвитку відповідних секторів в процесі досягнення цілей сталого розвитку ООН, на сприяння залученню інвестицій, а також підтримку співпраці між країнами ЄС та Енергетичним Співтовариством для досягнення кліматичних цілей.

Опис реформи: Реформа передбачає затвердження Інтегрованого національного плану з енергетики та клімату (ІНПЕК) для встановлення національних цілей кліматичної нейтральності, розвитку відновлювальних джерел енергії (ВДЕ), енергоефективності та забезпечення належного планування відповідних заходів. План буде схвалено з урахуванням рекомендацій Секретаріату Енергетичного Співтовариства. План буде визначати цілі, які будуть досягнуті у 2030 році:

- скорочення викидів парникових газів за допомогою ринкових механізмів ціноутворення на вуглець;
- частка відновлюваних джерел енергії у валовому кінцевому споживанні енергії;
- енергозбереження в кінцевому споживанні енергії до 2030 року.

Реформа буде впроваджуватися Міністерством економіки до 2 кварталу 2024 року.

Потенційний вплив реформи: Реформа запровадить комплексний підхід до формування енергетичної та екологічної політики. Такий підхід вимагає узгодження усіх документів державного планування органів виконавчої влади та забезпечує належний рівень планування, що спростить державне та приватне інвестування. Затвердження плану забезпечить синхронізацію втілення державних політик в сферах енергетики та клімату, координацію дій Уряду для досягнення більшої ефективності політики в сферах енергетики та клімату, сприяння чіткому поетапному підходу до досягнення цілей низьковуглецевого розвитку, ефективну підготовку та втілення політик, синхронізацію національних та європейських політик, практичне втілення європейської інтеграції у відповідних сферах, надання більшої чіткості та деталізації національних політик для інвесторів задля зміцнення довіри та заохочення інвестицій та сприяння координації співпраці донорів та партнерів України у відповідних сферах для більш ефективного залучення коштів для практичного впровадження політик.

Інтегрований національний план з енергетики та клімату охоплюватиме принципи "не завдання суттєвої шкоди" та позитивно сприятиме пом'якшенню наслідків зміни клімату, наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови.

Реформа 2. Вдосконалення нормативно–правової бази для збільшення частки відновлюваної енергетики та забезпечення стабільної роботи енергосистеми

Стан справ і контекст: У червні 2023 року Верховна Рада ухвалила у другому читанні Закон України від 30 червня 2023 року № 3220-IX "Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та зеленої трансформації енергетичної системи України". Це комплексний закон, який включає запровадження системи видачі гарантій походження електричної енергії, механізм ринкової премії, вихід суб'єктів господарювання з балансуючої групи Гарантованого покупця, можливість експорту електричної енергії виробниками ВДЕ та Гарантованим Покупцем, механізму самоспоживання Net Billing, ринок агрегації та запуск аукціонів з розподілу квоти підтримки. Законодавство сприятиме розвитку відновлювальних джерел енергії та створенню нових бізнес–можливостей, а також імплементує окремі положення Пакету чистої енергії Європейського Союзу. Розробляється вторинне законодавство для його впровадження.

Серед іншого, законом запроваджується новий для України механізм стимулювання виробництва електричної енергії з ВДЕ. Це доповнить існуючий механізм зобов'язань щодо відновлюваних джерел енергії, за яким більшість виробників відновлюваної енергії, за винятком великих гідроелектростанцій, отримують доходи від зелени тарифів. Вони продають свою продукцію Гарантованому покупцю за встановленим зеленим тарифом. Гарантований покупець здійснює перепродаж електричної енергії на оптовому ринку (через електронний аукціон). Оскільки оптова ринкова ціна в середньому нижча за зелений тариф, це створює збитки для Гарантованого покупця. Для покриття цих збитків ПрАТ "НЕК "Укренерго" зобов'язана компенсувати різницю Гарантованому покупцю через тариф на передачу. Водночас, значне погіршення платіжної дисципліни під час воєнного стану, в тому числі, щодо оплати тарифу на передачу, призвело до накопичення боргів НЕК "Укренерго" в рамках ПСО.

Відповідно до нового закону, власники генерації з ВДЕ зможуть вибирати альтернативний шлях продажу своєї електроенергії на ринку, використовуючи механізм ринкової премії, замість гарантування викупу всього обсягу електричної енергії за фіксованою ціною. Існуючим виробникам електроенергії за зеленим тарифом або тим, які за результатами аукціону набули право на підтримку, буде надаватись ринкова премія, яка розраховується як різниця між розміром зеленого тарифу або аукціонною ціною та розрахунковою ціною за електричну енергію. На виконання закону Національний регулятор розробив форму договору на надання такої послуги, порядок встановлення вартості, в тому числі затвердив розрахунок вартості послуги та затверджує процедуру її сплати. Ці зміни нададуть додаткові можливості як для споживачів, так і для виробників, стимулюючи конкуренцію та сприяючи розвитку відновлюваної енергетики.

Опис реформи: Для вирішення проблеми накопичення боргів перед виробниками ВДЕ та подальшого стимулювання інвестицій передбачені наступні кроки: і) запровадження ринкових засад підтримки відновлюваної енергетики відповідно до оновленого українського законодавства та вимог ЄС, а саме оголошення та проведення конкурентних аукціонів, іі) скорочення термінів дозвільних процедур для інвестицій у відновлювану енергетику, ііі) усунення причин формування поточної заборгованості Гарантованого покупця перед виробниками з ВДЕ за зеленим тарифом шляхом розроблення Дорожньої карти процесу відокремлення надбавки на відновлювану енергію від тарифу на передачу та подальшої лібералізації/реформування енергетичного ринку.

Для запровадження ринкових засад розвитку ВДЕ будуть запроваджені такі законодавчі акти:

- прийняття постанови Кабінету Міністрів "Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2019 р. № 1175" щодо удосконалення Порядку проведення аукціонів з розподілу квоти підтримки до 4 кварталу 2024 року;
- прийняття та набуття чинності законодавства щодо скорочення дозвільних процедур для стимулювання інвестицій у відновлювану енергетику відповідно до правил Європейського Союзу до 3 кварталу 2026 року.

Ці два кроки будуть впроваджені Міністерством енергетики.

Розроблення та затвердження Дорожньої карти процесу відокремлення надбавки на відновлювану енергію від тарифу на передачу із визначенням необхідних законодавчих актів та термінів впровадження буде завершено НКРЕКП до 2 кварталу 2025 року.

Потенційний вплив реформи: Реформа забезпечить створення правових, організаційних і технічних умов для сталого розвитку відновлюваної енергетики на ринкових конкурентних засадах, з метою збільшення частки ВДЕ в енергетичному балансі України відповідно до міжнародних зобов’язань України, національних стратегій і планів при одночасному забезпеченні безпеки постачання енергоресурсів споживачам.

Удосконалена нормативно-правова база для збільшення відсотку відновлюваних джерел енергії та забезпечення стабільної роботи енергетичної системи позитивно сприятиме пом'якшенню наслідків зміни клімату та іншим принципам "не завдання суттєвої шкоди", наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови.

Реформа 3. Реформа ринку електроенергії

Стан справ і контекст: 16 березня 2022 року було синхронізовано енергосистему континентальної Європи та мережі України та Молдови. Синхронізація, підготовлена з 2017 року, відбулася значно раніше, ніж планувалося, і стала великим успіхом як для енергетичного сектору України, так і для ЄС. Хоча це підвищує стабільність об’єднаних енергосистем і дозволяє глибше інтегрувати ринки електроенергії[19], розвиток додаткових зв'язків-інтерконнекторів з Європейською системою передачі буде сприяти подальшій трансформації електроенергетичного сектору України.

Стратегічною ціллю для України є інтеграція з енергетичними ринками ЄС та забезпечення ефективного функціонування внутрішніх енергетичних ринків. В листопаді 2023 року ENTSO–E оголосила, що оператор системи передачі (ПрАТ "НЕК "Укренерго") виконав основні технічні умови для забезпечення постійного з'єднання між енергосистемами України та Європи. Це означає, що процес синхронізації вже завершено.

Опис реформи: Реформа передбачає наступні кроки: i) прийняття та набуття чинності пакету інтеграції ринку електроенергії, ii) прийняття та набуття чинності законодавства щодо зміни умов оподаткування учасників ринку електричної енергії, iii) визначення номінованого оператора ринку електроенергії, iv) імплементація Закону України від 10 червня 2023 року № 3141-IX "Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання зловживанням на оптових

[19] Ринкове дослідження стану конкуренції в електроенергетичному секторі України Організації економічного співробітництва та розвитку

енергетичних ринках" (далі – Закон про REMIT), який дозволить регулятору повною мірою здійснювати ринковий нагляд, у тому числі шляхом прийняття всіх необхідних вторинних законодавчих актів та впровадження організаційних, IT–вимог та вимог щодо захисту даних.

Що стосується прийняття інтеграційного пакету, то до 4 кварталу 2025 року буде прийнято та набуде чинності законодавство, яке узгоджує національне законодавство України з пакетом Чиста енергія, який був включений до *acquis* Енергетичного Співтовариства у грудні 2022 року.

Інтеграційний пакет електроенергії наблизить законодавство до таких актів, мережевих кодексів і керівних принципів:

- Директива щодо загальних правил внутрішнього ринку електроенергії (далі Директива про електроенергію (ЄС)) 2019/944 (переглянута);
- Регламент щодо внутрішнього ринку електроенергії (далі Регламент про електроенергетику (ЄС)) 2019/943;
- Регламент про готовність до ризиків (ЄС) 2019/941 (переглянутий);
- Регламент ACER (ЄС) 2019/942;
- п'ять мережевих кодексів та керівних принципів, які встановлюють детальні правила, пов'язані з різними сегментами ринку та роботою системи:
  настанова з форвардного розподілу пропускної спроможності;
  настанова з розподілу пропускної спроможності та управління перевантаженнями;
  інструкція з балансування електроенергії;
  інструкція з експлуатації системи;
- мережевий код про надзвичайні ситуації та відновлення.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, відповідно внесе зміни до власних постанов:

- Правил ринку, № 307 від 14 березня 2018 року;
- Правил ринку "на добу наперед" та внутрішньодобового ринку", № 308 від 14 березня 2018 року;
- Кодексу системи передачі, № 309 від 14 березня 2018 року;
- Кодексу системи розподілу, № 310 від 14 березня 2018 року;
- Кодексу комерційного обліку електричної енергії, № 311 від 14 березня 2018 року;
- Правил роздрібного ринку електричної енергії, № 312 від 14 березня 2018 року.

До 2 кварталу 2026 року буде прийнято законодавство про зміну режимів непрямого оподаткування та здійснення зовнішньоекономічної діяльності учасниками ринку електроенергії з метою сприяння об’єднанню ринків на добу наперед і внутрішньодобових ринків з ринками на добу наперед і внутрішньодобовими ринками суміжних держав та операцій, пов’язаних з експортом та імпортом електроенергії в межах рамок імплементації законодавства Енергетичного Співтовариства, запровадженого рішенням Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства від 15 грудня 2022 року № D/2022/03/MC–EnC про імплементацію Регламенту (ЄС) 2019/942, Регламенту (ЄС) 2019/943, Регламенту (ЄС) 2015/1222, Регламенту (ЄС) 2016/1719, Регламенту (ЄС) 2017/2195, Регламенту (ЄС) 2017/2196, Регламенту (ЄС) 2017/1485 у acquis Енергетичного Співтовариства, що вносить зміни в Додаток 1 до Договору про Енергетичне Співтовариство, а також внесення змін до Рішень Ради Міністрів №2021/13/MC-EnC та №2011/02/MC-EnC (далі рішення Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства від 15 грудня 2022 року № D/2022/03/MC–

EnC), а саме внесення змін до Податкового та Митного кодексів України прийнято та набирає чинності для забезпечення інтеграції ринку та з'єднання ринку. Перелік конкретних законів буде доопрацьовано після ухвалення базового Закону України про транспозицію інтеграційного пакету електроенергії.

НКРЕКП буде визначений номінований оператор ринку електричної енергії, який буде призначений до 4 кварталу 2025 року.

Також, буде забезпечена імплементація Закону про REMIT, що дозволяє регулятору повною мірою здійснювати нагляд за ринком, у тому числі шляхом прийняття всіх необхідних вторинних законодавчих актів та впровадження організаційних, IT–вимог та вимог щодо захисту даних.

До 3 кварталу 2024 року НКРЕКП буде затверджено:

- порядок набуття, призупинення і припинення статусу адміністратора передачі даних;
- порядок функціонування платформ інсайдерської інформації;
- вимоги щодо забезпечення доброчесності та прозорості на оптовому енергетичному ринку;
- порядок подання інформації щодо вчинення господарсько–торговельних операцій з оптовими енергетичними продуктами.

Крім того, НКРЕКП, буде забезпечено проведення реєстрації учасників оптового енергетичного ринку та підготовлено Технічне завдання на розроблення інформаційної системи для забезпечення виконання функцій НКРЕКП. Згодом IT-система буде розроблена та введена в експлуатацію.

Потенційний вплив реформи: Долучення українських ринків електроенергії до європейських збільшить об'єми транскордонної торгівлі, підвищить безпеку ринків як України, так і ЄС, роблячи їх менш чутливими до впливу зовнішніх факторів, проявів недобросовісної конкуренції та можливих зловживань на ринках.

Реформа 4. Лібералізація цін на електроенергію та природний газ

Стан справ та контекст: Нинішній режим ПСО значною мірою викривляє ринки газу та електроенергії. Ринок потребує реалізації своєчасної і амбітної програми реформ, спрямованих на вирішення давніх структурних проблем в енергетичному секторі, які були ускладнені війною. Після закінчення війни, забезпечення стійкості системи та зменшення квазіфіскальних зобов'язань вимагатиме поступового підвищення цін на газ та електроенергію до рівня відшкодування витрат з одночасним виділенням достатніх та адресно спрямованих ресурсів для захисту вразливих домогосподарств.

Ринок природного газу

Регульований сегмент оптового ринку природного газу функціонує згідно зі статтею 11 Закону України "Про ринок природного газу", постановою Кабінету Міністрів від 6 березня 2022 року № 222 "Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу" (далі – Положення про ПСО № 222) та постановою Кабінету Міністрів від 19 липня 2022 року № 812 "Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу щодо особливостей постачання природного газу

виробникам теплової енергії та бюджетним установам" (далі – Положення про ПСО № 812). Положенням про ПСО № 222 у рамках оптового ринку природного газу було покладено спеціальні обов’язки: на АТ "Укргазвидобування" і Державне акціонерне товариство "Чорноморнафтогаз" – щодо продажу природного газу, а на АТ "НАК "Нафтогаз України" – щодо формування ресурсу природного газу для побутових споживачів і виробників теплової енергії шляхом придбання такого газу на умовах, передбачених цим Положенням; на АТ "НАК "Нафтогаз України" – щодо забезпечення ТОВ "Газопостачальна компанія "Нафтогаз Трейдинг", ТОВ "Газопостачальна компанія "Нафтогаз України", у тому числі як постачальника "останньої надії", ресурсом природного газу, необхідним для забезпечення виконання спеціальних обов'язків згідно з цим Положенням, на умовах, передбачених цим Положенням; на ТОВ "Газопостачальна компанія "Нафтогаз Трейдинг" – щодо забезпечення реалізації природного газу за договорами з постачальниками природного газу побутовим споживачам на умовах, передбачених цим Положенням; на ТОВ "Газопостачальна компанія "Нафтогаз України" – щодо продажу природного газу операторам газорозподільних систем на умовах, передбачених цим Положенням, з 1 червня 2022 року. Положенням про ПСО № 812 було покладено, зокрема, спеціальні обов’язки на АТ "НАК "Нафтогаз України" щодо забезпечення ТОВ "Газопостачальна компанія "Нафтогаз Трейдинг" та ТОВ "Газопостачальна компанія "Нафтогаз України" ресурсом природного газу, необхідним для забезпечення виконання спеціальних обов’язків згідно з цим Положенням. Дія ПСО наразі встановлена з 1 вересня 2022 року до 15 квітня 2024 року.

Ринок електроенергії

Постановою Кабінету Міністрів від 5 червня 2019 року № 483 “Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов’язків на учасників ринку електричної енергії для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії” (далі – Постанова про ПСО) встановлено детальні правила виконання ПСО із забезпечення постачання електроенергії за доступною ціною побутовим споживачам. Остання редакція Постанови про ПСО була прийнята 22 грудня 2023 року і діє наразі до 30 квітня 2024 року.

Щоб захистити побутових споживачів від високих цін на електроенергію на нещодавно лібералізованому ринку, Уряд поклав зобов’язання на постачальників універсальних послуг постачати електроенергію побутовим споживачам за регульованою ціною. Важливо зазначити, що всі домогосподарства мають право на електроенергію за регульованою ціною, а не лише вразливі споживачі.

Витрати на покриття різниці між ринковою та регульованою ціною електроенергії для населення покладені на виробників - НАЕК "Енергоатом" і ПАТ "Укргідроенерго". Встановлені Кабінетом Міністрів регульовані ціни не повністю відображають реальну вартість електроенергії, що призвело до фінансових проблем НАЕК "Енергоатом" і ПрАТ "Укргідроенерго" та накопичення боргів в секторі.

Директива ЄС 2019/944 визнає можливість для держав–членів запроваджувати ПСО для підприємств, що працюють в секторі електроенергії в загальних економічних інтересах, але вимагає, щоб "такі зобов’язання були чітко визначеними, прозорими, недискримінаційними та такими, що підлягають перевірці". Дотримуючись цих принципів і планується впровадження реформи.

Опис реформи: Кабінет Міністрів ухвалить Дорожню карту поступової лібералізації ринках газу та електроенергії з кроками, які необхідно вжити та відповідними термінами, які мають бути реалізовані після закінчення воєнного стану. Дорожня карта базуватиметься на технічному аналізі для розуміння фінансового стану сектору.

Дорожня карта буде зосереджена на:

- кроках, необхідних для реформування ПСО з метою поступової лібералізації ринкових цін після скасування воєнного стану;
- кроках, які необхідно вжити для забезпечення належного захисту вразливих споживачів після лібералізації цін для домогосподарств, включаючи нову систему субсидій для вразливих споживачів, який покращує таргетування та забезпечує належний рівень захисту, а також підготовчі кроки, які мають бути реалізовані до закінчення воєнного стану, такі як визначення вразливих груп населення та пов'язане з цим цифрове рішення.

У короткостроковій перспективі Україна має провести технічний аналіз для визначення реального фінансового стану сектору та спланувати коригувальні заходи, якщо вони можливі. Використання спеціальних обов’язків у поєднанні з нижчим попитом на енергію, пониженим збором та тарифами, що не покривають собівартості, створює низку фінансових дефіцитів у системі, які державні компанії більше не в змозі покривати, що робить необхідними бюджетні трансферти державним компаніям і органам місцевого самоврядування. Аналіз і розроблення попередньої дорожньої карти поступової відмови від спеціальних обов’язків і обмеження цін, а також підвищення тарифів, з одночасною мінімізацією негативних наслідків для малозабезпечених і незахищених верств населення, можуть допомогти прискорити впровадження реформи в середньостроковій перспективі, включно зі змінами в законодавчій та нормативно–правовій базі, з урахуванням цінової доступності та обмежень, пов’язаних із соціальним захистом. Започаткування реформи забезпечується шляхом затвердження Урядом Дорожньої карти лібералізації ринків газу та електроенергії для забезпечення фінансової збалансованості учасників ринку.

Дорожня карта буде підготовлена Міністерством енергетики і НКРЕКП, та схвалена Кабінетом Міністрів до 2 кварталу 2026 року.

Потенційний вплив реформи: На реалізацію цієї дорожньої карти може піти кілька років і вона потребуватиме значного політичного консенсусу та зусиль з комунікації. Реалізація дорожньої карти реформи забезпечить посилення конкуренції на оптовому та роздрібному ринках природного газу та електроенергії. Що в свою чергу дозволить залучити інвестиції в енергетичний сектор.

Очікується, що покращення стимулів для бізнесу та споживачів до економії енергії після лібералізації цін на енергоносії позитивно сприятиме пом'якшенню наслідків зміни клімату, наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови.

Реформа 5. Забезпечення незалежності Регулятора Національної комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП)

Стан справ і контекст: Національні регулюючі органи у сфері енергетики підпадають під дію вимог *acquis* Енергетичного Співтовариства щодо їх статусу, незалежності та завдань. Незважаючи на те, що Директиви передбачають певну гнучкість Договірних Сторін при розробці

створення регулюючих органів, їх незалежність повинна залишатися недоторканою. Це особливо важливо для України в контексті інтеграції її енергетичних ринків з ринками Сторін Енергетичного Співтовариства, необхідності залучення інвестицій, необхідних українській економіці та її енергетичному сектору зокрема, у зусиллях з підтримки України під час введення воєнного стану та майбутньої відбудови України.

Опис реформи: Реформа буде зосереджена на зміцненні незалежності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), шляхом впровадження двох кроків.

1. Внесення змін до Закону України від 24 серпня 2023 року № 3354–IX "Про правотворчу діяльність", які звільнять рішення НКРЕКП, що є нормативно–правовими актами, від процедури державної реєстрації, передбаченої законом до 4 кварталу 2024 року. Зміни зосереджені на таких аспектах:

- забезпечення незалежності регулятора, передбаченої Директивою Європейського Парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії і Директивою Європейського Парламенту та Ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку природного газу;
- виконання статті 5 Закону України "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг" про заборону державним органам втручатись в діяльність регулятора.

2. Внесення змін до Закону України "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг" та інших актів до 4 кварталу 2025 року, якими передбачатиметься:

- визначення спеціального статусу для забезпечення незалежності регулятора, як це передбачено Директивою 2009/72/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та Директива 2009/73/ЄС Європейського парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку природного газу.

Потенційний вплив реформи: забезпечення незалежності регулятора стане основою для здійснення ефективного функціонування та розвитку ринків у сферах енергетики та комунальних послуг шляхом неупередженого регулювання ринків з метою досягнення балансу інтересів споживачів, суб'єктів господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, а також забезпечення енергетичної безпеки, європейської інтеграції ринків електричної енергії та природного газу України. Це сприятиме структурованій та системній взаємодії НКРЕКП з ACER (Агентством зі співробітництва енергетичних регуляторів).

Реформа 6. Підвищення ефективності сектору централізованого теплопостачання

Стан справ і контекст: застаріле неефективне обладнання без належних інвестицій спричинило низку технічних, фінансових та операційних проблем. Незбалансована тарифна політика призвела до одночасної фінансової кризи галузі та невдоволення споживачів. Незадовільна якість обслуговування та відсутність можливості регулювати споживання призводять до масового відключення від централізованого теплопостачання до індивідуальних рішень та поганої платіжної

дисципліни клієнтів. Частка міських домогосподарств, які обслуговуються централізованим теплопостачанням, зменшилася з 89% до 55% з 1995 року по 2018 рік. Заборгованість споживачів зростає з кожним роком і сягає понад 28 млрд грн (понад 600 млн євро). Заборгованість теплокомуненерго за природний газ сягає понад 90 млрд грн (понад 2,3 млрд євро).

Основні показники сектору:

- споживання первинної енергії для потреб централізованого теплопостачання становить 45 ГВт·год.;
- 90% джерел енергії – викопне паливо;
- 80% споживачів – це населення (5 млн домогосподарств, підключених до централізованого теплопостачання);
- близько 20 тис. котелень (близько 70 ГВт);
- близько 20 тис. км теплових мереж;
- 30% – втрати енергії;
- 50% об'єктів відпрацювали свій термін експлуатації.

Опис реформи: Реформа складається з трьох кроків: скасування мораторію на підвищення тарифів у сфері теплопостачання, затвердження державної цільової програми енергетичної модернізації підприємств – виробників теплової енергії, що перебувають у державній або комунальній власності до 2030 року та зміни до законодавства для підтримки конкретних покращень у секторі.

До 4 кварталу 2025 року буде скасовано мораторій, запроваджений Законом України від 27 липня 2023 року № 2479–IX "Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування" з метою досягнення економічно-обґрунтованих тарифів на тепло та гарячу воду.

До 4 кварталу 2025 року буде прийнято Державну цільову програму енергетичної модернізації підприємств – виробників теплової енергії, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року, яка передбачатиме:

- визначення заходів щодо підвищення стійкості, якості та доступності послуг теплопостачання;
- визначення заходів для підтримки декарбонізації, скорочення викидів парникових газів та розширення відновлюваних джерел енергії;
- забезпечення заходів щодо покращення навичок управління місцевими органами влади в секторі централізованого теплопостачання.

До 3 кварталу 2025 року набере чинності Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки розвитку ефективного та сталого централізованого теплопостачання", який спрямовано на:

- встановлення чітких правил підключення/відключення мереж, зон пріоритетного розвитку систем централізованого теплопостачання;
- удосконалення процедур встановлення індивідуальних теплових пунктів у багатоквартирних будинках для забезпечення належного дистанційного керування та управління попитом.

Досягнення економічно обґрунтованої вартості тарифів на теплову енергію та гарячу воду буде досягнуто до 4 кварталу 2025 року шляхом скасування мораторію, запровадженого Законом України від 27 липня 2023 року № 2479–IX "Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування".

Реформа впроваджуватиметься Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури.

Потенційний вплив реформи: Впровадження зазначених вище заходів реформи допоможе підвищити стійкість централізованого теплопостачання, підвищити енергетичну безпеку населених пунктів, зменшити втрати тепла та води при централізованому опаленні та підвищити загальну ефективність щоб зробити це найбільш доступним і безпечним рішенням для постачання тепла та гарячої води мешканцям та іншим кінцевим споживачам у територіальних громадах. Таким чином, це допоможе створити сприятливі умови для інвестицій у ефективне централізоване теплопостачання та високоефективну когенерацію, підвищити стійкість об'єднаної енергетичної системи, що сприятиме декарбонізації та скороченню викидів парникових газів.

Зменшення втрат води та зменшення споживання енергії в результаті підвищення ефективності централізованого теплопостачання позитивно сприятимуть пом'якшенню наслідків зміни клімату та більш сталому використанню водних ресурсів, наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнного відновлення та відбудови.

Реформа 7. Підвищення енергоефективності в громадських будівлях та удосконалення процедур публічних закупівель з урахуванням вимог з енергоефективності.

Стан справ і контекст: Будівельний фонд глибоко застарілий, тому будівлі не відповідають сучасним вимогам енергоефективності, а їхні технічні системи забезпечують низьку якість повітря в приміщеннях та поганий тепловий комфорт для мешканців. Загалом будівельний сектор в Україні відіграє вирішальну роль у забезпеченні енергетичної стійкості територіальних громад та пом'якшенні наслідків зміни клімату, оскільки на будівлі припадає близько 40% загального кінцевого споживання енергії, яка в основному постачається з джерел викопного палива. Водночас, темпи термомодернізації будівель в Україні є вкрай низькими порівняно з європейськими країнами через недофінансування існуючих інструментів фінансування, відсутність відповідних фінансових стимулів для всіх типів домовласників та низьку спроможність службовців місцевого самоврядування залучати кошти міжнародних фінансових організацій та приватні інвестиції для реновації громадських будівель.

Опис реформи: Реформа передбачає прийняття Довгострокової стратегії термомодернізації будівель на період до 2050 року та Плану заходів з її реалізації, які спрямовані на запровадження ринкових фінансових інструментів та стимулів, що містить дорожню карту із політичними заходами, в тому числі спрямованими на підтримку створення будівель з майже нульовим споживанням енергії до 2 кварталу 2024 року.

Будуть впроваджені політики та заходи, спрямовані на підвищення енергоефективності будівель та створення фінансових стимулів для прискорення реконструкції будівель з метою досягнення кліматичної нейтральності та відновлення, зокрема:

- зміцнення врядування в територіальних громадах шляхом запуску та підтримки створення систем енергетичного менеджменту в органах місцевого самоврядування та розбудови потенціалу для місцевого енергетичного планування;
- забезпечення реалізації програм термомодернізації громадських будівель, включаючи запуск програм міжнародних фінансових організацій та активізацію механізму енергосервісу;
- забезпечення реалізації програм термомодернізації житлових будинків (багатоквартирних та індивідуальних), у тому числі забезпечення функціонування Фонду енергоефективності та Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації;
- перехід від субсидування витрат на енергоспоживання до підтримки інвестицій у термомодернізацію будівель.

Будуть затверджені вимоги до енергоефективних закупівель відповідно до принципів "Енергоефективність перш за все" та "Build–Back–Greener".

Реформи містять подальші кроки:

- Кабінет Міністрів прийме акти про встановлення мінімальних вимог до енергоефективності будівель, а також для продукції, на яку поширюється законодавство ЄС з екодизайну, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури прийме акти про встановлення вимог до енергоефективності продукції, на яку поширюється законодавство ЄС з енергетичного маркування;
- Прийнято і набрав чинності наказ Міністерства економіки щодо застосування встановлених актами Кабінету Міністрів та Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури вимог з енергетичного маркування та екодизайну, як обов’язкових мінімальних критеріїв під час здійснення публічних закупівель. Ці вимоги встановлюють мінімальні рівні енергоефективності для будівель та продукції, які підпадають під дію національних стандартів, узгоджених із законодавством ЄС щодо енергетичного маркування та екодизайну. Зміст наказу доведено до замовників у сфері публічних закупівель.

Реформа впроваджуватиметься Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури та Міністерством економіки і буде завершена до 1 кварталу 2027 року.

Потенційний вплив реформи: Впровадження реформи допоможе підвищити енергетичну стійкість територіальних громад в цілому шляхом зниження енергоспоживання в енергоефективний спосіб, зробить свій внесок до покращення якості життя та здоров'я за рахунок покращення внутрішнього середовища та теплового комфорту, розширити можливості сталого енергетичного розвитку в територіальних громадах та скорочення викидів парникових газів, підвищити добробут мешканців та фінансової спроможності органів місцевого самоврядування шляхом активізації ділової активності та створення нових зелених робочих місць та сприятиме зменшенню енергетичної бідності.

Підвищення енергоефективності громадських будівель та підвищена увага до енергоефективності в державних закупівлях позитивно сприятимуть пом'якшенню наслідків зміни клімату, наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнного відновлення та відбудови.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024–2027 роках

Відповідно до RDNA3 загальна сума потреб на відбудову і відновлення в енергетичному секторі оцінюється у 42,7 млрд євро, зокрема приблизно 2,4 млрд євро на 2024 рік.

Близько 50% загальних потужностей з виробництва електроенергії зазнали пошкоджень та руйнувань з початку війни до квітня 2023 року. Оскільки енергетична галузь забезпечує надання критичних послуг, інвестиції у відбудову і відновлення цього сектору вважаються нагальними. Окрім цього, фінансування частини непрямих втрат також може вважатись нагальним для забезпечення короткострокових операцій в цій галузі, що включає необхідність покриття розривів ліквідності оператора системи передачі (ОСП) електроенергетичного сектору (ПрАТ "НЕК "Укренерго"), ключового державного постачальника газу (АТ "НАК "Нафтогаз України") та інших зацікавлених осіб.

Міністерство енергетики у співпраці з Регулятором та учасниками ринку електричної енергії було затверджено понад 60 наказів, спрямованих на стабілізацію роботи ринку електричної енергії та забезпечення безпеки постачання електричної енергії. Для реалізації вказаних завдань Міністерство енергетики залучається гуманітарна допомога у вигляді матеріалів та енергетичного обладнання, партнери закуповують обладнання в рамках проєктів відновлення енергетичних об'єктів. Проте, основна частина вказаної допомоги направляється на державні компанії. Енергогенеруючі підприємства приватної форми власності не мають змоги залучати фінансовий ресурс на відновлення на ринкових умовах і потребують розширення механізмів підтримки.

Відбудова дає можливість змінити пріоритети енергетичного сектору в Україні, збалансувавши необхідність швидкого відновлення основних послуг з необхідністю відбудови за принципом "краще, ніж було". Останнє також має бути узгоджене з системним впровадженням заходів з енергоефективності в рамках масштабної відбудови, яка відбуватиметься в усіх секторах, державному та приватному, включаючи домогосподарства. Відновлення енергетичного сектору потребує великих інвестицій, які неможливо генерувати всередині країни. Для забезпечення сталих інвестицій потрібне ретельне планування, а інституційні процеси потрібно буде спростити для залучення потоків фінансування з різних державних та приватних джерел. Будь–яке планування, здійснене під час війни, ймовірно, потрібно буде скоригувати та переосмислити на етапі відбудови.

Відновлення післявоєнного енергетичного сектору потребує великих інвестицій, які неможливо генерувати всередині країни.

Відбудова енергетичного сектору України спочатку буде зосереджена на ліквідації пошкоджень і відновлені електромережі, електрогенеруючої та іншої енергетичної інфраструктури, щоб забезпечити доступ до енергії для громадян та уможливити відбудову. Підвищення стійкості будуть ключовими для вирішення проблеми вразливості сектору до викликів. Паралельно з цими кроками, зусилля будуть спрямовані на розвиток відновлюваних джерел енергії, з одночасним збільшенням частки маневрових та високоманеврових потужностей (установки зберігання енергії, ГЕС, ГАЕС, біоТЕС, біоТЕЦ, високоефективні сучасні газові пікери) для балансування ВДЕ.

Інвестиційні пріоритети мають бути спрямовані на розвиток виробництва, зелену трансформацію та локалізацію виробництва.

Україна націлена перевести свою енергоємну економіку з високим рівнем викидів на більш стійку модель, і енергетичний сектор матиме вирішальне значення для цього процесу. Енергетичний сектор також відповідає за значну частку загальних викидів парникових газів в Україні. Відбудова та розвиток енергетичного сектору України базуватиметься на принципах ухваленої у 2023 році Енергетичної стратегії України до 2050 року, яка відображає цілі Європейського зеленого курсу ЄС та плани щодо досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. Інтегрований національний план з енергетики та клімату, який буде представлено Енергетичному Співтовариству в червні 2024 року, визначатиме політику та заходи України щодо реконструкції та розвитку енергетичного сектору до 2030 року.

Основними інвестиційними пріоритетами у 2024 році є:

1. **Захист і відновлення об’єктів енергетики:**

   - Ліквідація пошкоджень електромереж, об'єктів електрогенерації та іншої енергетичної інфраструктури для забезпечення доступу громадян до енергії та забезпечення відновлення. Це і аварійний ремонт електростанцій, і ремонт та заміна обладнання ОСП та оператора системи розподілу, і фізичний захист енергетичної інфраструктури. Планується захистити об'єкти енергетичної інфраструктури, а саме 22 підстанції у 14 регіонах; відремонтувати/замінити пошкоджене обладнання електропередачі для підвищення його стійкості; реконструювати розподільчу інфраструктуру у 6 найбільш постраждалих регіонах; провести ремонт об'єктів оператора газотранспортної системи.

2. **Збільшення генеруючих потужностей**, а саме:

   - Заміщення потужностей Запорізької АЕС шляхом започаткування проєкту будівництва 2 енергоблоків та здійснити підготовчі заходи для будівництва ще 2 блоки на Хмельницькій АЕС наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнного відновлення та відбудови, хоча слід приділити пильну увагу забезпеченню адекватних заходів щодо пом'якшення наслідків для захисту водних ресурсів;
   - Відновлення і реконструкція пошкоджених теплових станцій, гідроелектростанцій (включаючи Канівську та Каховську ГЕС) у 5 ключових економічних регіонах, що позитивно сприятиме пом'якшенню кліматичних змін, наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнного відновлення та відбудови. Однак необхідно буде розглянути заходи щодо пом'якшення наслідків та компенсації через потенційний негативний вплив на біорізноманіття. Під час обстрілів Російською Федерацією пошкоджено обладнання на теплових електростанціях та теплоелектроцентралях. Їх термінове відновлення забезпечить достатність генеруючих потужностей та доставку тепла до осель мешканців;
   - Розширити розподілену локальну генерацію шляхом встановлення не менше 300 МВт газотурбінних і газопоршневих установок. Ця інвестиція вважається необхідною в нинішніх умовах, оскільки Об’єднана електроенергетична система України (далі – ОЕС України) функціонує за вкрай несприятливих умов таких як окупація та постійні обстріли об’єктів великої генерації та незбалансований розвиток парку генеруючих потужностей зі швидким розвитком ВДЕ, що не супроводжувався паралельним введенням регулюючих потужностей. Гостра нестача балансуючих потужностей впливає на надійне та безпечне функціонування ОЕС України, та навіть застосування графіків відключень споживачів. Проблеми незбалансованості ОЕС стримують формування

сприятливого інвестиційного клімату на ринку електричної енергії. Введення в експлуатацію у повоєнний період високоманеврових потужностей з можливістю швидкого пуску/зупинки (включення з нуля та вихід на номінальну потужність за 10–15 хвилин) надасть можливість уникнути проблем із відповідністю та знизити необхідність застосування корегувальних дій, забезпечивши ОЕС України необхідними резервами регулювання. Враховуючи активне відновлення та розвиток економіки України після 2023 року, що характеризуватиметься збільшенням попиту на електроенергію, а як наслідок – виникатиме потреба у газовій генерації для забезпечення перехідного періоду, яка потім може перейти на відновлювальні гази. Україна вживатиме заходів для запобігання забрудненню, таких як реалізація сучасних проєктів модульних газотурбінних і газопоршневих установок з мінімальними показниками негативного впливу на довкілля та запровадить компенсаційні заходи, такі як лісорозведення/лісовідновлення, що визначено в розділі 15.

- **Забезпечити розвиток відновлювальних джерел енергії та систем накопичення енергії.** Ці та інші системи, згадані в наступних параграфах про зберігання, включаючи ГАЕС, матимуть позитивний внесок у пом'якшення наслідків зміни клімату, наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнного відновлення та відбудови.

Основними інвестиційними потребами у 2024–2027 роках є:

- **Стратегічна переорієнтація сектору на інтеграцію в європейську систему стане ключем до підвищення стійкості сектору.** Насамперед це стосується розширення зв'язків об'єднаної енергетичної системи України та енергосистем Європейського Союзу, включаючи модернізацію існуючих, а також, за умови подальших оцінок на регіональному рівні, будівництво нових ліній електропередачі та розширення інтерконекторів з ENTSO–E, а також встановлення статичних синхронних компенсаторів для збільшення технологічних (комерційних) потоків через міждержавний перетин між енергосистеми України та ENTSO–E та виключити можливість низькочастотних коливань в енергосистемі.
- **Розвиток виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії**. Згідно з останніми оцінками, потенціал технічних відновлюваних джерел енергії в Україні становить 83 ГВт для фотоелектричної енергетики, 438 ГВт для наземної вітроенергетики та 250 ГВт для офшорної вітроенергетики, тоді як потенціал біометану в Україні може замінити імпорт газу до вторгнення або постачання на 10–20%[20]. Постійне впровадження ринкових реформ сприятиме активнішому залученню приватного сектору. Оцінюється як такий, що має позитивний вплив на пом'якшення наслідків зміни клімату, наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови, але з необхідністю звернути увагу на вплив на наземне та морське біорізноманіття.
- **Розвиток та модернізація інфраструктури передачі та розподілу електроенергії** необхідні для підключення існуючих та нових джерел до мережі, збільшення можливостей транскордонного обміну та підтримки загальної енергетичної безпеки. Електромережі також потребують модернізації, у тому числі шляхом впровадження "розумних мереж", систем автоматичного моніторингу, контролю, регулювання та захисту мережі, а також шляхом впровадження вимірювальних систем, таких як інтелектуальні вимірювання, щоб покращити потік електроенергії та енергетичних даних та дозволити підвищити

[20] Узагальнений звіт: https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2023/synthesis-report-private-sector-opportunities-for-a-green-resilient-reconstruction-ukraine.pdf

енергоефективність. Якщо припустити, що рівень інвестицій, необхідних Україні для модернізації енергосистеми, відповідає середньому рівню інвестицій у країнах Східної Європи, він становитиме приблизно 1400 євро за кілометр. Модернізація керуватиметься принципами "не завдання суттєвої шкоди" і, як очікується, матиме позитивний внесок у пом'якшення наслідків зміни клімату, наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови, тоді як будуть вжиті адекватні заходи для пом'якшення потенційного негативного впливу на біорізноманіття.

- **Ренесанс атомної генерації.** Продовження терміну експлуатації існуючих реакторів; будівництво нових атомних реакторів суттєво підсилить енергосистему. Відповідно до Енергетичної стратегії України до 2050 року буде побудовано нові атомні блоки з урахуванням заміщення існуючих енергоблоків. Нові енергоблоки включають енергоблоки великої потужності (1000–1200 МВт) та малі модульні реактори. Ця інвестиція вважається необхідною в нинішніх умовах, тому що забезпечує в перспективі розвиток низьковуглецевої енергетики та надійне забезпечення потреб суспільства і економіки. Всі сучасні проєкти енергоблоків АЕС забезпечують роботу в режимі маневрування (слідування за навантаженням). Це створює необхідні умови як для ефективної роботи АЕС в умовах сучасного енергетичного ринку, так і для підтримки балансової надійності ОЕС України в умовах її функціонування у складі із негарантованими потужностями сонячних та вітрових електростанцій для компенсації коливань потужності цих електростанцій. Крім того, розвиток атомної енергетики сприятиме збереженню та розвитку високотехнологічної сфери діяльності, виробничого і наукового потенціалу підприємств, установ, організацій України, чия діяльність тісно пов’язана з атомною енергетикою (у промисловості, науці, проєктуванні та конструюванні тощо), збереженню існуючих та створенню нових робочих місць, розміщення замовлень на потужностях вітчизняних підприємств щодо виробництва обладнання для енергоблоків. Нові енергоблоки та збільшена потужність допоможуть пом'якшити кліматичні зміни. Україна вживатиме заходів для запобігання забрудненню, таких як реалізація сучасних проєктів атомних енергоблоків з мінімальними показниками негативного впливу на довкілля, які відповідають міжнародним зобов’язанням України за Паризькою кліматичною угодою. При спорудженні нових атомних енергоблоків відповідно до законодавства України населення, яке проживає на території зони спостереження АЕС, має право на соціально-економічну компенсацію ризику, в тому числі шляхом реалізації соціальних інвестиційних проєктів, що мають вагоме значення для розвитку відповідних адміністративних територій.
- Суміжними напрямками є підтримання та розвиток існуючих потужностей з видобування уранових руд. Ця інвестиція вважається необхідною в нинішніх умовах, оскільки розвиток в Україні видобутку урану, як викопного палива, що є вуглецево-нейтральним, повністю відповідає прийнятим Європарламентом рішенням щодо класифікації екологічно сталих видів діяльності для інвесторів, які допомагають у боротьбі зі зміною клімату. Запаси урану українських родовищ, за умови розвитку видобутку, здатні забезпечити потреби національної атомної енергетики в сировині для ядерного палива, що гарантує енергетичну безпеку та незалежність України. Водночас, розвиток ядерної енергетики, дозволить досягти скорочення викидів CO_2, що відповідатиме зеленим критеріям концепції сталого розвитку, які спрямовані на боротьбу зі зміною клімату. Україна вживатиме заходів для запобігання забрудненню та збереження водних ресурсів та біорізноманіття, таких як контроль за поширенням радіонуклідів, у тому числі шляхом очищення шахтних вод, попередження пилоутворення на територіях видобутку та переробки уранової руди. Також

активно задіятимуться компенсаційні заходи щодо погашення відпрацьованих порожнин (закладання інертною масою) з метою запобігання їх впливу на денну поверхню та попередження можливої шкоди навколишньому природному середовищу.

- **Цифровізація енергетичного сектору має потенціал для підвищення його стійкості до кібератак та природних небезпек.** Централізована безпека даних і віддалений доступ мають вирішальне значення для безперервності бізнесу та аварійного відновлення. До повномасштабного вторгнення ПрАТ "НЕК "Укренерго" модернізувало свої інформаційно–комунікаційні технології та розробило план відновлення бізнесу, що допомогло швидко відреагувати та модифікувати свою діяльність у відповідь на вторгнення. Працюючи з інформаційно-комунікаційними компаніями, ПрАТ "НЕК "Укренерго" успішно зміцнило свої платформи безпеки та продуктивності, зміцнивши свою стійкість до постійних кібератак (CEE Multi–Country News Center 2022). Ця практика буде продовжена як нарівні системного оператору, так і в розподільчих мережах.
- **Інвестиції в енергоефективність мають великий потенціал і є ключовим кроком на шляху до досягнення енергетичної безпеки.** Передбачуваний потенціал енергозбереження є найвищим у житловому секторі (50%) та промисловому секторі (33%). Це включає термомодернізацію житлових та громадських будівель, модернізацію мереж передачі та розподілу тепла, покращення ізоляції громадських та приватних будівель, інвестиції в модернізацію та підвищення енергоефективності централізованого теплопостачання та когенерації, підвищення енергоефективності та активізацію зусиль з декарбонізації в промисловому секторі, а також перехід до продуктів з вищою енергією в різних категоріях споживання. Життєво важливою передумовою енергоефективного споживання є перехід до ринкового ціноутворення на енергоносії, як тільки дозволять умови, з одночасною боротьбою з енергетичною бідністю за допомогою цільових заходів підтримки. Також необхідні зусилля з розбудови потенціалу, спрямовані на енергоаудиторів та інші спеціалізовані професії. Очікується, що інвестиції в енергоефективність загалом позитивно сприятимуть пом'якшенню наслідків зміни клімату, наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови.

Приватний сектор матиме життєво важливе значення для зеленого та стійкого відновлення в Україні. В енергетиці та видобувній промисловості реформи можуть дозволити приватному сектору інвестувати 33,6 млрд євро в потреби реконструкції за RDNA3, що покривають 76% потреб, одночасно відкриваючи 123,3 млрд євро додаткових інвестиційних можливостей.

Більшість сегментів підсектору електроенергетики відкриті для приватних інвестицій, за винятком великих гідроелектростанцій, атомної генерації та систем передачі. Однак Уряд прагне відкрити ці підсектори для певної форми участі приватного сектора в довгостроковій перспективі. В даний час Уряд забороняє приватному сектору брати участь в системах централізованого теплопостачання, за винятком в якості універсального постачальника енергії, хоча залучення приватного сектора є довгостроковою метою також.

Потенціал для приватних інвестицій особливо високий у таких сферах:

- **Розвиток відновлюваних джерел енергії необхідний для сталого нарощування генеруючих потужностей.** За даними Енергетичної стратегії України до 2050 року прогнозовані обсяги нових встановлених потужностей можуть досягти 8,8 ГВт для вітрових електростанцій та 0,7 ГВт для сонячних електростанцій у період 2024–2027 років при

відповідних інвестиційних потребах на рівні 10,6 млрд євро та 0,6 млрд євро відповідно. Крім того, розвиток виробництва біомаси та біопалива (біоетанолу, біодизеля, біометану) з сільськогосподарської продукції, залишків та відходів, а також перехід на біомасу та біогаз для централізованого теплопостачання там, де це можливо, має великий потенціал з огляду на велику кількість дешевої сировини з боку великого сільськогосподарського сектору. 0,3 ГВт нових потужностей з виробництва біогазу за прогнозом потребуватиме 0,6 млрд євро, а додаткових 0,4 ГВт рідкого біопалива – 2,2 млрд євро. Електроліз та виробництво зеленого водню – інші потенційні сфери, а також транспортна інфраструктура для зв'язку виробничих майданчиків зі споживачами в Україні та країнах–членах ЄС. Необхідні інвестиції в оптимізацію та модернізацію існуючої газотранспортної мережі для використання відновлюваних та синтетичних біометану та водню. Нарешті, бажаним є подальший розвиток малої розподіленої відновлюваної генерації.

- **Розвиток мереж передачі та розподілу електроенергії для забезпечення вільних потужностей для нових приєднань.** Інвестиційна програма ПрАТ "НЕК "Укренерго" передбачає будівництво нових підстанцій та ліній електропередач, як всередині країни, так і транскордонних ліній електропередач. Програма враховує вимоги Плану розвитку системи передачі на 2023-2032 роки, схваленого Регулятором. Доступ до довгострокового фінансування, ймовірно, залишатиметься серйозною проблемою для модернізації розподільчих мереж.
- **Розвиток потужностей для зберігання енергії підтримає інтеграцію переривчастих відновлюваних джерел енергії.** Це включає літієві батареї на тлі значних запасів літію, що може дозволити розвивати локалізовані потужності для зберігання енергії. За даними Енергетичної стратегії України до 2050 року для досягнення запланованих 0,5 ГВт встановленої потужності сховищ необхідно інвестувати 0,2 млрд євро.
- **Розвиток потужностей довгострокового зберігання енергії** (ГАЕС) для підтримки інтеграції переривчастих відновлюваних джерел енергії. Протягом 2024–2027 років планується досягти 2,4 ГВт нових потужностей гідроелектростанцій та гідроакумулюючих електростанцій.
- **Будівництво пікової та напівпікової (гнучкої) генерації** додасть генеруючої потужності, а також допоможе збалансувати енергосистему без використання більш забруднюючих джерел. Розвиток виробництва біогазу та біомаси створить ринки збуту для цієї сировини та надасть можливість аграріям отримувати додатковий дохід. Перспективними технологіями є теплові електростанції та теплоелектроцентралі з газовими турбінами замкнутого циклу (ЗЦГТ) для напівпікової генерації та теплових електростанцій та теплоелектроцентралі з газовими турбінами відкритого циклу (ВЦГТ) для високоманевреної генерації. Досягти нових потужностей ЗЦГТ 3,2 ГВт і ВЦГТ 0,96 ГВт до 2027 року, як прогнозується в Енергетичній стратегії України до 2050 року, необхідні інвестиції прогнозуються на рівні 3,2 млрд євро та 1,2 млрд євро відповідно.
- **Видобуток та переробка нафти.** Внаслідок численних точкових ракетно–бомбових ударів по нафтобазам та нафтопереробним потужностям було втрачено значні запаси нафтопродуктів і можливості їх виробництва. Передбачається розробка окремих нафтових проєктів в рамках угод про розподіл продукції за результатами геологічного дослідження ділянок та відновлення нафтопереробної потужності в Україні на базі одного з існуючих нафтопереробних заводів, який зможе частково задовольнити попит на нафтопродукти за рахунок вітчизняної нафтопереробки.

- **Збільшення видобутку газу.** Збільшення видобутку вуглеводнів передбачається за рахунок контрактів зі збільшення видобутку на ділянках надр ПАТ «Укрнафта» та НАК “Нафтогаз”, що дозволить наростити обсяги видобутку в короткі терміни. Реалізація підписаних угод про розподіл продукції в 2020–2022 роках за 11 ділянками. Для активного нарощення запасів природного газу передбачається стимулювання використання новітніх технологій свердловинної сейсморозвідки, 3D–моделювання, залучення компаній, що мають досвід з інтенсифікації видобутку газу на виснажених родовищах, буріння нових свердловин, вдосконалення систем розробки резервуарів покладів. Прогнозні обсяги видобування (включаючи приватні компанії, ПАТ "Укрнафта" та АТ "НАК "Нафтогаз України") до 2030 року становитимуть орієнтовно 21,5 млрд $м^3$ (за умови реалізації зазначених далі стратегічних ініціатив). Однак, Україна має потенціал наростити обсяги видобування до 26,8 млрд $м^3$. Показники видобутку в 2030 році дозволять покривати власне споживання, а також відкриють можливість збільшити виробництво продукції, що потребує використання природного газу як ключової сировини та здійснювати експорт залишкових обсягів.
- **Локалізація виробництва енергетичного обладнання.** Сюди входить обладнання, пов'язане з виробництвом та зберіганням відновлюваної енергії, таке як сонячні модулі та конструкції, компоненти та вежі вітрових турбін, трансформатори, кабелі та електролізери, системи зберігання енергії, такі як ті, що базуються на запасах літію в Україні, а також енергоефективні будівельні матеріали та інша продукція.

3.1 Інвестиції, які будуть здійснюватися в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Інвестиція 1. Інвестиції в енергетичну інфраструктуру

Стан справ і контекст:

Об’єднана енергосистема України, що історично будувалась як централізована, є досить вразливою до цілеспрямованих атак по основним електростанціям і підстанціям системи передачі. Обстріли минулих 2 років та спричинені ними знеструмлення (в середньому по 3,8 млн споживачів) чітко продемонстрували її вразливі сторони. Тому, все більш актуальними стають проєкти з будівництва розподіленої генерації малої потужності з відновлювальних джерел енергії, яка має використовувати розгалужену мережу системи розподілу в комбінації з установками зберігання енергії, смарт технологіями, системами управління попитом тощо. Наразі виробництво електроенергії з відновлюваних джерел енергії підтримується через систему зелених тарифів, після прийняття закону про зелену трансформацію запроваджуються нові ринкові механізми підтримки, інвестиції будуть спрямовані на їх запровадження.

Системи централізованого теплопостачання в Україні є фізично зношеними і технологічно відсталими. Разом із розповсюдженим в Україні індивідуальним опаленням вони не можуть забезпечити громадян безперервним, безпечним, доступним і якісним опаленням. Такі системи опалення вразливі до зупинок газопостачання, а витрати на опалення значно збільшуються у разі різкого зростання ринкової вартості газу. Зазначені недоліки особливо відчутні в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України і різкого скорочення фінансових ресурсів. Сучасні ефективні системи централізованого теплопостачання здатні забезпечувати високий рівень надійності і помірну вартість опалення в результаті диверсифікації джерел енергії, використання альтернативних видів палива і скидного тепла. Розвиток таких систем потребує значних

фінансових ресурсів, питання модернізації систем централізованого теплопостачання необхідно вирішувати на державному рівні, зокрема з використанням засобів державної підтримки і стимулювання.

Війна та скорочення видатків спричинили недофінансування Фонду енергоефективності, що створює ризики для впровадження енергоефективних заходів.

Низький рівень енергоефективності громадських будівель призводить до зростання видатків державного та місцевих бюджетів на оплату комунальних послуг. На даний час у будівлях існує значний потенціал для зменшення енергоспоживання, раціонального використання енергетичних ресурсів та підвищення рівня енергоефективності. В Україні темп термомодернізації будівель набагато нижчий за відповідний показник в ЄС. Доступний потенціал із зменшення споживання енергії будівлями становить 42%.

Фізичний захист енергетичної інфраструктури є складовою частиною забезпечення національної безпеки України. Завдання Уряду знизити ризик від масованих ракетних або дронових атак до контрольованого рівня, щоб в зменшити пошкодження, та скоротити час на відновлення об’єктів.

Опис інвестиції: Звіт Уряду (або Звіт Казначейства), який показує, що у 2026, 2027 бюджетних роках Уряд виділив щонайменше 550 млн євро на зміцнення енергетичної інфраструктури України, в тому числі на регіональний рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 20% на субнаціональний рівень), серед іншого, на наступне:

- підвищення енергоефективності у сфері централізованого теплопостачання відповідно до Державної цільової економічної програми енергомодернізації теплогенеруючих підприємств на період до 2030 року;
- фінансовий внесок до Фонду енергоефективності для підтримки підвищення енергоефективності в житловому секторі;
- підвищення енергоефективності громадських будівель відповідно до Стратегії термомодернізації будівель до 2050 року;
- фізичний захист енергетичної інфраструктури України;
- підтримка розвитку відновлюваних джерел енергії відповідно до нової ринкової концепції відновлюваної енергетики, а також для будівництва високоманеврених потужностей.

Потенційний вплив інвестицій:

Інвестиції сприятимуть відновленню пошкодженої та зруйнованої, внаслідок збройної агресії Російської Федерації, енергетичної інфраструктури, а також побудова нової, відповідно до принципів "Енергоефективність перш за все" та "build–back–greener".

Підтримка будівництва маневрових та високоманеврових потужностей (установки зберігання енергії, ГЕС, ГАЕС, біоТЕС, біоТЕЦ, високоефективні сучасні газові пікери) дозволить забезпечити балансування енергосистеми без використання "брудної" вугільної генерації, забезпечить можливість введення додаткових генеруючих потужностей на заміну зруйнованим і в результаті забезпечить стійке постачання електроенергії споживачам. Розвиток виробництва біогазу та біомаси створить ринки для цих товарів і надасть фермерам можливість отримати додатковий дохід.

Інвестиції будуть націлені на надання підтримки суб'єктам господарювання державної та комунальної форм власності на встановлення фотоелектричних модулів та/або вітрових електроустановок до 500 кВт (на один об'єкт) разом із гібридним інвертором, який може працювати як в автономному режимі, так і в рамках синхронізації з мережею. Такі системи електропостачання мають бути обладнані установками зберігання енергії ємністю, яка дозволить забезпечити живлення навантаження споживача не менше 4 годин.

До таких споживачів насамперед відносяться об'єкти критичної інфраструктури, що забезпечують життєдіяльність населення: системи централізованого водопостачання (насосні станції 1 та 2 підйому, підкачуючі насосні станції); системи централізованого водовідведення (каналізаційні насосні станції, очисні споруди); системи централізованого теплопостачання (котельні, центральні теплові пункти); об'єкти сфери охорони здоров'я; системи забезпечення життєдіяльності багатоквартирних будинків - системи автономного теплопостачання/індивідуальні теплові пункти, циркуляційні насоси, освітлення, сигналізація, димовидалення, тощо.

З точки зору господарської діяльності, встановлені системи електропостачання з ВДЕ працюватимуть за механізмом самовиробництва на ринкових умовах. Таким чином, буде досягнуто подвійного позитивного ефекту: посилення безпеки електропостачання об'єктів критичної інфраструктури; зменшення розміру плати за спожиту ними електроенергію, що потенційно призведе до здешевлення послуг, які надаються відповідними суб'єктами господарювання.

У результаті інвестицій в сферу централізованого теплопостачання очікується підвищення ефективності функціонування систем централізованого теплопостачання із зниженням у них витрат палива, втрат теплової енергії і зростанням частки використання скидного тепла, високоефективної когенерації і відновлюваних джерел енергії. Державна цільова економічна програма енергомодернізації теплогенеруючих підприємств крім того закладає механізм сприяння розробленню і оновленню схем теплопостачання населених пунктів, оснащенні будівель споживачів вузлами комерційного обліку, оснащення теплових вводів споживачів індивідуальними тепловими пунктами тощо.

Інвестиції в підвищення енергоефективності громадських будівель відповідно до Стратегії термомодернізації будівель до 2050 року передбачає запровадження системи фінансової підтримки ініціатив місцевої влади для підвищення енергоефективності будівель та розвитку інтегрованих в будівлі відновлювальних джерел енергії. Інвестиції в термомодернізацію громадських будівель націлені на скорочення витрат на їх утримання та скорочення споживання енергоресурсів.

Децентралізоване виробництво енергії, в тому числі вітру та сонця, стимулюватиме місцевий економічний розвиток, забезпечуючи дохід для бізнесу, споживачів і державного сектора на місцевому рівні. Таке децентралізоване виробництво енергії також суттєво підвищить енергетичну безпеку України, а також стимулюватиме інвестиції в енергоефективність централізованого теплопостачання та будівель.

Метою державної політики у сфері захисту енергетичної інфраструктури є забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури, запобігання проявам несанкціонованого втручання в їх функціонування, прогнозування та запобігання кризовим ситуаціям на об'єктах критичної інфраструктури.

З усіх інвестицій в енергетичний сектор, що фінансуються в рамках Компоненту I Ukraine Facility, ті, які спрямовані на підвищення енергоефективності в централізованому теплопостачанні, житловому секторі та громадських будівлях, а також підтримують розвиток відновлюваних джерел енергії, сприятимуть вирішенню екологічних та кліматичних проблем. Ці інвестиції становлять приблизно 60% від загального обсягу інвестицій в енергетичний сектор за Компонентом I.

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

Наведені реформи та інвестиції вирішуватимуть соціальні, економічні та екологічні наслідки війни, тим самим сприяючи відновленню, відбудові та модернізації країни. Вони також сприятимуть соціальній, економічній та екологічній стійкості та прогресивній інтеграції до ЄС, світову економіку та ринки. Запропоновані реформи будуть поступово узгоджуватися з правилами, стандартами, політикою та практикою *acquis* ЄС з огляду на майбутнє членство в ЄС. З точки зору конкретних цілей, реформи та інвестиції відбудують та модернізують інфраструктуру, пошкоджену війною, зокрема енергетичну інфраструктуру, а також розроблять та зміцнять стійкий зелений перехід у всіх секторах економіки, включаючи перехід до декарбонізації економіки.

Запропоновані реформи відповідають Цілі сталого розвитку ООН № 7 “Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх”.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Інтегрований національний план з енергетики та клімату	ІНПЕК покликаний сприяти координації між існуючими стратегіями, планами та заходами для досягнення цілей ЄС та Енергетичного Співтовариства у сферах енергетики та клімату. Він покликаний забезпечити прозорий, своєчасний і добре скоординований процес розвитку у відповідних секторах в процесі досягнення цілей сталого розвитку, сприяти залученню інвестицій, а також підтримувати співпрацю між країнами ЄС та Енергетичного Співтовариства для досягнення кліматичних цілей. Такий підхід вимагає узгодження цілей усіх державних органів та забезпечує рівень планування, що спростить державне та приватне інвестування	Розділ 15. Енергетика Розділ 27. Навколишнє середовище та зміна клімату	Розроблення та затвердження Інтегрованого національного плану з енергетики та клімату	Міністерство економіки	Розпорядження Кабінету Міністрів про затвердження Інтегрованого національного плану з енергетики та клімату для встановлення національних цілей кліматичної нейтральності та забезпечення належного планування набирає чинності після належного врахування рекомендацій Енергетичного Співтовариства. План встановлює цілі, які повинні бути досягнені до 2030 року: - ціль скорочення викидів парникових газів, у тому числі за допомогою ринкових механізмів ціноутворення на вуглець; - частка відновлюваних джерел енергії у валовому кінцевому споживанні енергії; - цільові показники енергозбереження первинне та кінцеве споживання енергії	2 квартал 2024 року
Реформа 2. Вдосконалення нормативно–правової бази для збільшення частки відновлюваної енергетики та забезпечення стабільної роботи	Створення нових правових, організаційних і технічних умов для сталого розвитку відновлюваної енергетики на ринкових конкурентних засадах, що потрібно для стимулювання нових інвестицій збільшення частки відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) в енергетичному балансі України відповідно до міжнародних зобов’язань України та національних стратегій і планів забезпечуючи при цьому безпеку постачання для споживачів. Подальші зміни,	Розділ 15. Енергетика	Запровадження ринкової концепції відновлюваної енергетики	Міністерство енергетики	Прийнято та набирає чинності законодавча та нормативна база для стимулювання інвестицій у ВДЕ, що відповідає вимогам Європейського Союзу, а саме необхідні процедури та документи для проведення аукціонів. Буде запроваджено/внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів "Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів від 29 грудня 2019 року № 1175" щодо удосконалення Порядку проведення аукціонів з розподілу квоти підтримки прийнято та набирає чинності	4 квартал 2024 року

енергосистеми	спрямовані на підвищення прозорості розрахунку та збору тарифів, а також скорочення різних дозвільних процедур, пов'язаних з будівництвом нових об'єктів ВДЕ, сприятимуть залученню інвесторів у цей сектор		Вдосконалення дозвільних процедур для інвестицій у ВДЕ	Міністерство енергетики	Законодавство щодо скорочення дозвільних процедур для інвестицій у відновлювану енергетику відповідно до правил Європейського Союзу прийнято та набирає чинності	3 квартал 2026 року
			Впровадження Дорожньої карти процесу відокремлення надбавки за відновлювану енергію від тарифу на передачу	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (за згодою)	Розроблення та затвердження Дорожньої карти процесу відокремлення надбавки на відновлювану енергію від тарифу на передачу із визначенням необхідних законодавчих актів та термінів впровадження	2 квартал 2025 року
Реформа 3. Реформа ринку електроенергії	Реалізація реформ ринку електроенергії відповідно до законодавства ЄС та принципів належного врядування є передумовою для створення стабільної та прозорої нормативно-правової бази, що сприятиме залученню необхідних інвестицій в енергетичний сектор, розвитку ефективно функціонуючого ринку в Україні та її інтеграції в європейський енергетичний ринок. Подальша інтеграція українських ринків електроенергії до європейських збільшить об’єми транскордонної торгівлі, підвищить безпеку ринків як України, так і Європейського Союзу, роблячи їх менш чутливими до впливу зовнішніх факторів, проявів недобросовісної конкуренції та можливих зловживань на ринках. Імплементація закону про REMIT, у тому числі шляхом прийняття необхідних підзаконних актів та запровадження організаційних, IT-вимог та вимог щодо захисту даних, а також ефективна співпраця з	Розділ 15. Енергетика	Прийняття законодавства для інтеграційного пакету електроенергії	Міністерство енергетики	Прийнято та набирає чинності Законодавство України щодо транспозиції положень Інтеграційного пакету електроенергії. Законодавство, що узгоджує національне законодавство України з пакетом інтеграції електроенергетики, який був включений до *acquis* Енергетичного Співтовариства у грудні 2022 року. Інтеграційний пакет електроенергії наблизить законодавство до таких актів, мережевих кодексів і керівних принципів: - Директива про електроенергію (ЄС) 2019/944 (переглянута); - Регламент про електроенергетику (ЄС) 2019/943; - Регламент про готовність до ризиків (ЄС) 2019/941 (переглянутий); - Регламент ACER (ЄС) 2019/942; - п'ять мережевих кодексів і керівних принципів встановлюють детальні правила, пов'язані з різними сегментами ринку і роботою системи: настанова з розподілу форвардних потужностей; настанова з розподілу пропускної спроможності та управління перевантаженнями;	4 квартал 2025 року

	іншими відповідними органами дозволить регулятору повною мірою здійснювати нагляд за ринком				інструкція з балансування електроенергії; інструкція з експлуатації системи; мережевий код про надзвичайні ситуації та відновлення	
			Прийняття законодавства щодо зміни умов оподаткування учасників ринку електричної енергії	Міністерство енергетики	Законодавство про зміну режиму непрямого оподаткування учасників ринку електроенергії з метою сприяння об'єднанню ринків на добу наперед і внутрішньодобових ринків з ринками на добу наперед і внутрішньодобовими ринками суміжних держав та операцій, пов'язаних з експортом та імпортом електроенергії в межах рамок імплементації законодавства Енергетичного Співтовариства, запровадженого рішенням Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства від 15 грудня 2022 року № D/2022/03/MC–EnC, а саме внесення змін до Податкового кодексу України та внесення змін до Митного кодексу України прийнято та набирає чинності для забезпечення інтеграції ринку та з'єднання ринку. *Перелік конкретних законів буде доопрацьовано після ухвалення базового Закону України про транспозицію інтеграційного пакету електроенергії*	2 квартал 2026 року
			Призначення номінованого оператора ринку електричної енергії	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (за згодою)	Номінований оператор ринку електричної енергії, визначений Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, призначений	4 квартал 2025 року
			Імплементація Закону про REMIT	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики	Прийнято та набирає чинності вторинне законодавство про право REMIT. Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг затверджено наступні процедури та	3 квартал 2024 року

				та комунальних послуг (за згодою)	вимоги: - порядок набуття, призупинення і припинення статусу адміністратора передачі даних; - порядок функціонування платформ інсайдерської інформації; - вимоги щодо забезпечення доброчесності та прозорості на оптовому енергетичному ринку; - порядок подання інформації щодо вчинення господарсько–торговельних операцій з оптовими енергетичними продуктами. Підготовка Технічного завдання на розроблення інформаційної системи для забезпечення виконання функцій Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, система буде об’єднана із системами операторів ринку, платформами інсайдерської інформації, адміністраторами передачі даних і виявлятиме інформацію, що свідчить про наявність зловживань	
Реформа 4. Лібералізація цін на електроенергію та природний газ	Реалізація своєчасної і амбітної програми реформ, спрямованих на вирішення давніх структурних проблем в енергетичному секторі, які були ускладнені війною потребує ретельного планування. Щойно війна закінчиться, це, серед іншого, вимагатиме відновлення та посилення конкуренції на оптовому та роздрібному ринках природного газу та електроенергії. Крім того, забезпечення стійкості системи та зменшення квазіфіскальних зобов'язань вимагатиме поступового підвищення цін на газ та електроенергію до рівня	Розділ 15. Енергетика	Прийняття Дорожньої карти поступової лібералізації ринку газу та електроенергії, яка має бути реалізована після закінчення воєнного стану	Міністерство енергетики	Кабінет Міністрів схвалив Дорожню карту поступової лібералізації ринку газу та електроенергії з кроками, які необхідно вжити та відповідними термінами, які мають бути реалізовані після закінчення воєнного стану. Дорожня карта базуватиметься на технічному аналізі для розуміння фінансового стану сектору. Дорожня карта буде зосереджена на: - кроках, необхідних для реформування ПСО з метою поступової лібералізації ринкових цін після скасування воєнного стану; - кроках, які необхідно вжити для забезпечення належного захисту вразливих споживачів після лібералізації	2 квартал 2026 року

	відшкодування витрат як тільки умови дозволять і воєнний стан буде скасовано, з одночасним виділенням достатніх та адресно спрямованих ресурсів для захисту вразливих домогосподарств				цін для домогосподарств, включаючи нову структуру системи субсидій для вразливих споживачів, який покращує адресність та забезпечує належний рівень захисту, а також підготовчі кроки, які мають бути реалізовані до закінчення воєнного стану, такі як визначення вразливих груп населення та пов'язане з цим цифрове рішення	
Реформа 5. Забезпечення незалежності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг	Національні регулюючі органи у сфері енергетики підпадають під дію вимог Угоди про асоціацію Україна-ЄС та Енергетичного Співтовариства щодо їх статусу, незалежності та завдань. Незважаючи на те, що відповідні законодавчі акти ЄС передбачають певну гнучкість Договірних Сторін при розробці створення регулюючих органів, їх незалежність повинна залишатися недоторканою. Це особливо важливо для України в контексті інтеграції її енергетичних ринків з ринками ЄС/ Енергетичного Співтовариства, необхідності залучення інвестицій, необхідних українській економіці та її енергетичному сектору зокрема, у зусиллях з підтримки України під час введення воєнного стану та майбутньої відбудови України	Розділ 15. Енергетика	Забезпечення незалежності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (за згодою)	Прийняті та набирають чинності зміни до Закону України від 24 серпня 2023 року № 3354–IX ”Про правотворчу діяльність”, які звільняють рішення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, які є нормативно–правовими актами, від передбаченої законом процедури державної реєстрації. Зміни акцентують увагу на таких аспектах: - забезпечення незалежності Регулятора, передбаченої Директивою Європейського Парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії і Директивою Європейського Парламенту та Ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку природного газу; - виконання статті 5 Закону України "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг" про заборону державним органам втручатись в діяльність Регулятора	4 квартал 2024 року
			Визначення спеціального статусу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у	Прийняті та набирають чинності зміни до Закону України "Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг" та інших актів,	4 квартал 2025 року

			послуг	сферах енергетики та комунальних послуг (за згодою)	якими буде визначено спеціальний статус для забезпечення незалежності Регулятора, як це передбачено Директивою 2009/72/ ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та Директива 2009/73/ЄС Європейського парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку в природних газу	
Реформа 6. Підвищення ефективності сектору централізованого теплопостачання	Підвищення ефективності сектору централізованого теплопостачання, що сприятиме підвищенню сталості централізованого теплопостачання, покращенню енергетичної безпеки населених пунктів, підвищенню стійкості об'єднаної енергетичної системи та генеруючих потужностей, підтримці децентралізації постачання та залучення інвестицій, підвищенню якості та доступності послуг теплопостачання, а також підтримці декарбонізації, скороченню викидів парникових газів та розширенню використання відновлюваних джерел енергії	Розділ 15. Енергетика	Скасування мораторію на підвищення тарифів на тепло та гарячу воду	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Скасування мораторію, запровадженого Законом України від 27 липня 2023 року № 2479–IX "Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування" з метою досягнення економічно обґрунтованих тарифів на тепло та гарячу воду	4 квартал 2025 року
			Прийняття Державної цільової економічної програми енергомодернізації теплогенеруючих підприємств на період до 2030 року	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Прийняття Кабінетом Міністрів Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств–виробників теплової енергії до 2030 року", яка спрямована на: - визначення заходів для підвищення стійкості, якості та доступності послуг з теплопостачання; - визначення заходів для підтримки декарбонізації, скорочення викидів парникових газів та розширення використання відновлюваних джерел енергії; - забезпечення впровадження заходів щодо посилення навичок управління та менеджменту для місцевих органів влади у секторі централізованого теплопостачання	4 квартал 2025 року
			Підтримка розвитку ефективного та більш стійкого	Міністерство розвитку громад,	Набрав чинності Закон України "Про внесення змін до деяких законів України	3 квартал 2025 року

			централізованого теплопостачання	територій та інфраструктури	щодо підтримки розвитку ефективного та сталого централізованого теплопостачання", який спрямовано на: - встановлення чітких правил підключення/відключення до мереж, зон пріоритетного розвитку систем централізованого теплопостачання; - удосконалення процедур встановлення індивідуальних теплових пунктів у багатоквартирних будинках для забезпечення належного дистанційного контролю та управління попитом	
Реформа 7. Підвищення енергоефективності в громадських будівлях та удосконалення процедур публічних закупівель з урахуванням вимог з енергоефективності	Підвищення енергетичної стійкості в територіальних громадах, підвищення енергоефективності будівельного фонду та запуск його декарбонізації відповідно до принципів "Енергоефективність перш за все" та "build–back–greener.", а також запровадження обов'язкових стандартів енергоефективності під час державних закупівель будівель і продуктів допомогло б підвищити енергетичну стійкість будівель і муніципалітетів і підтримати загальне скорочення споживання енергії.	Розділ 15. Енергетика	Прийняття Стратегії термомодернізації будівель на період до 2050 року та Плану заходів з її реалізації	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Прийняття Кабінетом Міністрів акту "Про схвалення Стратегії термомодернізації будівель на період до 2050 року та Плану заходів з її реалізації", спрямований на запровадження ринкових фінансових інструментів та стимулів, що містить дорожню карту із політичними заходами, в тому числі спрямованими на підтримку впровадження будівель з майже нульовим споживанням енергії	2 квартал 2024 року
			Встановлення мінімальних вимог до енергоефективності будівель а також продукції, на які поширюється законодавство ЄС про екодизайн	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Прийняття Кабінетом Міністрів актів про встановлення мінімальних вимог до енергоефективності будівель, а також для продукції, на яку поширюється законодавство Європейського Союзу з екодизайну, Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури прийняло акти про встановлення вимог до енергоефективності продукції, на яку поширюється законодавство Європейського Союзу з енергетичного маркування	3 квартал 2026 року
				Міністерство економіки	Прийнято і набрав чинності наказ Міністерства економіки щодо застосування встановлених актами Кабінету Міністрів та Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури вимог з енергетичного	1 квартал 2027 року

					маркування та екодизайну, як обов'язкових мінімальних критеріїв під час здійснення публічних закупівель. Ці вимоги встановлюють мінімальні рівні енергоефективності для будівель та продукції, які підпадають під дію національних стандартів, узгоджених із законодавством ЄС щодо енергетичного маркування та екодизайну. Зміст наказу доведено до замовників у сфері публічних закупівель	
Інвестиції 1. Інвестиції в енергетичну інфраструктуру	Інвестиції сприятимуть відновленню пошкодженої та зруйнованої, внаслідок збройної агресії Російської Федерації, енергетичної інфраструктури, а також побудова нової, відповідно до принципів "Енергоефективність перш за все" та "build–back–greener". Підтримка будівництва маневрових та високоманеврових потужностей (установки зберігання енергії, ГЕС, ГАЕС, біоТЕС, біоТЕЦ, високоефективні сучасні газові пікери) дозволить забезпечити балансування енергосистеми без використання "брудної" вугільної генерації, забезпечить можливість введення додаткових генеруючих потужностей на заміну зруйнованим і в результаті забезпечить стійке постачання електроенергії споживачам. Розвиток виробництва біогазу та біомаси створить ринки для цих товарів і надасть фермерам можливість отримати додатковий дохід. Децентралізоване виробництво енергії, в тому числі вітру та сонця, стимулюватиме місцевий економічний розвиток,	—	Інвестиції для зміцнення енергетичної інфраструктури України	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури Міністерство енергетики Міністерство фінансів	Звіт Уряду (або Звіт Казначейства) який показує, що в державних бюджетах на 2026, 2027 роки Уряд виділив щонайменше 550 млн євро (у гривневому еквіваленті) на зміцнення енергетичної інфраструктури України, в тому числі на регіональний рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 20% на субнаціональний рівень), серед іншого, на наступне: - підвищення енергоефективності у сфері централізованого теплопостачання, відповідно до Державної цільової економічної програми енергомодернізації теплопостачальних підприємств на період до 2030 року; - фінансовий внесок до Фонду енергоефективності для підтримки підвищення енергоефективності в житлово-комунальному господарстві; - підвищення енергоефективності в будівлях бюджетної сфери відповідно до Стратегії термомодернізації будівель на період до 2050 року; - фізичний захист енергетичної інфраструктури України; - підтримка розвитку відновлюваних джерел енергії відповідно до нової ринкової бази для відновлюваної	4 квартал 2027

	забезпечуючи дохід для бізнесу, споживачів і державного сектора на місцевому рівні. Таке децентралізоване виробництво енергії також суттєво підвищить енергетичну безпеку України, а також стимулюватиме інвестиції в енергоефективність централізованого теплопостачання та будівель				енергетики та будівництва високоманеврових потужностей	

РОЗДІЛ 11. ТРАНСПОРТ

1. Стан справ

Транспорт є основою економіки, що забезпечує переміщення людей і товарів, доступ до робочих місць і послуг, а також розвиток торгівлі та економічне зростання. Поступова переорієнтація торговельних потоків України суттєво вплинула на транспортні потоки з 2014 року: якщо раніше значну роль відігравав товарообіг з Росією та транзит територією України, то зростаюче значення торгівлі з країнами-членами Європейського Союзу посилило важливість транспортних коридорів, спрямованих на Захід.

З початку загарбницької війни Росії проти України забезпечення ланцюгів постачання стало більш важливим, ніж будь-коли, і транспорт відіграє ключову роль у стійкості України. Швидкий ремонт пошкодженої інфраструктури та реалізація спільного проєкту України та ЄС "Шляхи солідарності" дозволили Україні експортувати понад 122 млн тонн товарів та імпортувати близько 45 млн тонн необхідних товарів у період з травня 2022 року по лютий 2024 року через дунайські порти та автомобільне і залізничне сполучення (за інформацією Європейської Комісії). З моменту ухвалення Росією рішення припинити дію Чорноморської зернової ініціативи 17 липня 2023 року і бомбардування портів та інфраструктури, необхідних для експорту українського зерна, розвиток ініціативи ЄС "Шляхи солідарності" став ще більш важливим для підтримки української економіки. Крім того, Шляхи солідарності закладають основу майбутньої інтеграції України до Єдиного ринку ЄС і транспортних систем ЄС. Посилене сполучення між ЄС та Україною також є важливим, оскільки воно забезпечує безпечні торговельні шляхи.

Поліпшення функціонування експортних шляхів, відновлення та підвищення пропускної спроможності ключових транспортних сполучень, а також реконструкція та диверсифікація логістики забезпечать пропозицію та конкурентоспроможність української продукції на зовнішніх ринках.

Удосконалення транспортної системи та сполучення з ЄС та Молдовою має відбуватися за кількома важливими принципами. Гнучкість і стійкість необхідні для подолання викликів, пов'язаних з війною, і для відбудови. Використання мультимодальності та інтелектуальних транспортних систем допоможе максимально ефективно використовувати різні види транспорту та краще інтегруватися в глобальні ланцюги доданої вартості, тим самим сприяючи розвитку сільського господарства та промисловості країни. Інвестиції в покращення транспортного сполучення є особливо важливими з огляду на посилення інтеграції України до Єдиного ринку ЄС. Інвестиції мають враховувати принципи сталого розвитку та декарбонізації відповідно до цілей Європейського зеленого курсу, а також доступність та інклюзивність, включаючи доступність для людей похилого віку та людей з інвалідністю. З цією метою Україна також може повною мірою використати свою участь у якості спостерігача у роботі Транспортного співтовариства на підтримку узгодження з *acquis* ЄС та реалізації проєкту TEN-T. Незважаючи на прогрес, досягнутий до війни, все ще є значний потенціал для покращення транспортних безпекових факторів, які мають великий вплив як на життя громадян, так і на економіку.

Зважаючи на розмір інвестиційних потреб, необхідно забезпечити їх пріоритезацію та координацію співпраці між українською владою та міжнародними донорами. Відповідно до RDNA3, загальний збиток транспортної галузі оцінювався в 30,5 млрд євро, що є другим за величиною після житла, тоді як потреби в реконструкції та негайному відновленні оцінювалися в

66,8 млрд євро. Найбільша концентрація потреб у реконструкції припадає на автомобільні дороги державного значення (29%), залізничну інфраструктуру, рухомий склад, обладнання та інші активи (24%), та автомобільні дороги місцевого значення (16%). Першочергово необхідно провести подальше розмінування та швидкий ремонт, а у подальшому – реконструкцію за принципом відбудови “краще, ніж було”.

Реформи та інвестиції мають бути взаємодоповнюючими та забезпечувати збільшення експортної логістики, а статус України як кандидата має слугувати як засобом, так і стимулом для розвитку сучасної та ефективної транспортної системи відповідно до стандартів ЄС. В короткостроковій перспективі необхідно зосередитися на тих реформах, які можуть дати поштовх економічному зростанню та стати підґрунтям для подальшої модернізації. Першочерговим є відновлення та розвиток експортно-логістичного потенціалу України з фокусом на Транс'європейські транспортні мережі (TEN-T). Крім того, транспортна політика є однією із найбільших за обсягом сфер європейського законодавства. А отже, реформи та інвестиції в усіх секторах, включаючи дорожнє господарство, залізницю, внутрішні водні шляхи, морський транспорт та авіацію, також матимуть важливе значення впродовж найближчих кількох років. Реформи повинні проводитися з метою покращення функціонування ринку, що може призвести до збільшення приватних інвестицій у транспортний сектор, зокрема в порти та логістичні центри, а також забезпечувати збільшення участі українських операторів у Єдиному ринку ЄС (та навпаки) на чесних та конкурентних умовах.

Розвиток, модернізація та покращення ефективності та безпечності транспортного сектору матиме важливе значення для забезпечення вищого рівня життя громадянам України, а також підтримки конкурентоспроможної, ринкової економіки та забезпечення збалансованого економічного зростання в регіонах України. Значні зусилля будуть потрібні для підготовки, найму та утримання висококваліфікованого персоналу, необхідного як для управління транспортними операціями в усіх транспортних секторах, так і для планування, підготовки та моніторингу процесу будівництва нової інфраструктури. Не менш важливим буде підвищення адміністративної та технічної спроможності компетентних органів влади та відповідних виконавців. Це пов'язано із загальною реформою державного управління, а також із загальною стратегією у сфері людського капіталу. Враховуючи переважання державного сектору, зокрема важливість АТ "Укрзалізниця", АТ "Укрпошта" та інших державних компаній транспортного сектору, дотримання стандартів корпоративного управління та підвищення ефективності мають важливе значення для забезпечення ефективного витрачання обмежених ресурсів та забезпечення постійної підтримки з боку міжнародних донорів.

З урахуванням зазначених цілей, основними напрямами зміцнення транспортного сектору та нашими стратегічними цілями на 2024–2027 роки є:

- ліквідація наслідків збройної агресії в логістичній сфері та забезпечення доступу населення до основних послуг;
- відновлення та розвиток експортно-логістичного потенціалу України з фокусом на мережі TEN-T;
- створення умов для лібералізації у сфері залізничного транспорту та для розвитку конкуренції на ринку залізничних перевезень;
- приведення норм національного законодавства у відповідність міжнародним багатостороннім договорам у сфері торговельного мореплавства;

- впровадження ключових реформ для сприяння узгодженню з *acquis* Європейського Союзу.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024–2027 роках

Актуалізація та оновлення комплексної транспортної стратегії має надзвичайно важливе значення для визначення напрямів подальшої діяльності на етапі реконструкції, а також для забезпечення стратегічного розвитку транспортної системи відповідно до цілей і стандартів ЄС. Вона також важлива з огляду на геополітичні події, що вимагають набагато сильнішої інтеграції із транспортним простором ЄС як основи для інтеграції з Єдиним ринком. Крім того, вона має відображати довгострокову перспективу, відповідати потребам, бути фінансово стійкою, стійкою з точки зору впливу на довкілля та клімат, а також виваженою з точки зору територіальної доступності.

Трансформація логістичної системи України з особливим фокусом на її інтеграцію із системою ЄС стане ключовим завданням держави в найближчі роки. До повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року морські порти забезпечували до 90% експорту продовольства, а також приблизно 70% загального експорту. З огляду на це слід зосередити увагу на: (i) підвищенні ефективності прикордонної інфраструктури: пункти пропуску до держав-членів Європейського Союзу та Молдови, а також під'їзні маршрути потребують модернізації та спрощення процедур; (ii) розвитку і фізичному захисті портового кластера Дунаю, портів Великої Одеси та далі на схід; (iii) розвитку мультимодальних контейнерних перевезень; (iv) відновленні та захисті дорожньої інфраструктури (пріоритет – ключові мости, які є критично важливими для логістики вантажів). Коли дозволять умови, варто також зосередитися на відновленні та захисті аеропортової інфраструктури, що також є важливим для забезпечення переміщення вантажів і покращення сполучення для великої спільноти українських біженців.

Особливо важливе значення має модернізація мереж TEN-T на різних видах транспорту. Мережа TEN-T буде основою транспортної системи, що з'єднує великі міста, пункти перетину кордону з державами-членами Європейського Союзу та Молдовою, а також великі порти та аеропорти. Таким чином, модернізація мережі TEN-T на різних видах транспорту згідно з відповідними стандартами, включно із залізницею, автомобільними дорогами і портами, сприятиме сполученню між регіонами та сусідніми країнами. Також, потрібно нарощувати кількість логістичих центрів на заході та півдні України та перевантажувальні потужності на кордонах.

Цілеспрямовані інвестиції в залізницю дадуть змогу модернізувати як інфраструктуру, так і рухомий склад, а також розвинути ключові залізничні мережі 1 435 мм на розширених коридорах TEN-T у західній Україні та у напрямку країн ЄС та Молдови.

Важливим кроком у ліквідації наслідків збройної агресії є затвердження стратегії відновлення, однією із пріоритетних сфер якої буде відновлення у логістичній сфері.

Важливе значення для відновлення України матимуть розмінування та розчищення водних шляхів та аеропортів, реконструкція морських портів, відновлення інфраструктури аеропортів, аеронавігації та систем управління повітряним рухом, відновлення залізничної інфраструктури, міського транспорту та інфраструктури внутрішніх водних шляхів, залучення інвестицій для покращення транспортного сполучення в найбільших агломераціях країни.

Уряд також планує відновлення суспільно важливих транспортних послуг у громадах, що постраждали від війни, які потребують відновлення функціонування міського громадського

транспорту, шкільного транспорту та регіонального пасажирського сполучення. У зв'язку з цим необхідно забезпечити достатню потужність для продовження розмінування та аварійного ремонту.

У сфері морського транспорту повнофункціональна морська адміністрація, укомплектована відповідними висококваліфікованими кадрами як кількісно, так і якісно, є необхідною передумовою для виконання міжнародних зобов'язань, покладених на Україну як на державу прапора, державу порту або прибережну державу. Крім того, Україна повинна буде узгодити своє законодавство, що стосується безпеки на морі, технічних правил, кваліфікації та соціального захисту моряків. З метою забезпечення ефективного розвитку портових послуг Україна подбає про приведення законодавства щодо надання портових послуг у відповідність до законодавства ЄС.

Також, дуже важливим є зміцнення спроможності в авіаційному секторі. Важливо підтримувати належний рівень персоналу й експертних знань для забезпечення готовності до відкриття повітряного простору. Тому буде потрібна технічна допомога, в тому числі для підтримки подальшого приведення українського законодавства у відповідність з *acquis* ЄС. Крім того, необхідні цільові інвестиції, що дозволить аеропортам якомога швидше відновити роботу.

Водночас необхідно забезпечити підтвердження професійної кваліфікації та визнання сертифікатів кваліфікації у внутрішньому судноплавстві. Для цього необхідно ухвалити рішення щодо підвищення адміністративної спроможності, пов'язаної із професійною кваліфікацією та розглядом запитів про визнання сертифікатів кваліфікації у внутрішньому судноплавстві України згідно з відповідним законодавством. Крім того, Україні потрібно продовжувати постійну та активну участь у заходах Постійного секретаріату транспортного співтовариства із особливим фокусом на технічній допомозі щодо застосування *acquis*, що регулює внутрішні водні шляхи та компоненти інфраструктури.

У сфері автомобільного транспорту Україна зобов'язана забезпечити дотримання правил, пов'язаних із транспортною безпекою, підготовкою та кваліфікацією водіїв, робочим часом і тахографами. За межами Угоди між Україною та ЄС про перевезення вантажів автомобільним транспортом та Європейської угоди про роботу екіпажів транспортних засобів, які здійснюють міжнародні автомобільні перевезення (AETR), реформи, що ведуть до більш тісної відповідності з соціальними та ринковими правилами ЄС (включаючи правила часу водіння та відпочинку, а також використання тахографів) сприятимуть швидшій та глибшій інтеграції у внутрішній ринок автомобільного транспорту. Крім того, необхідно поступово розширювати права пасажирів різних видів транспорту.

Щоб зменшити адміністративне навантаження на суб'єктів економічної діяльності, зробити транспортний сектор України ефективнішим і більш конкурентоспроможним, а також допомогти йому інтегруватися у транспортну мережу та послуги ЄС, Україна повинна прагнути модернізувати транспортну систему, спростити процедури та провести цифровізацію транспортного сектору. Україна має створити надійну нормативно-правову базу для підтримки розгортання інтелектуальних транспортних систем та обміну цифровими даними, а також забезпечити подальшу взаємодію українських систем, стандартів і моделей даних із тими, що використовуються/розробляються в ЄС. Важливу роль відіграє цифровий зв'язок, оскільки він сприяє підвищенню ефективності, інтеграції в логістичний ланцюг та усуненню перешкод. Застосування цифрових інструментів допоможе забезпечити безперебійний трафік між Україною та ЄС.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Комплексне планування розвитку транспортної галузі

Стан справ і контекст: Першим заходом, який необхідно реалізувати, є запровадження нового підходу до комплексного транспортного планування. Важливо визначити стратегічні цілі та пріоритетні напрями, що дадуть змогу реалізувати стратегічне бачення для усіх видів транспорту до 2030 року у відповідності з цілями політики ЄС і, зокрема, забезпечать розвиток стійких до зміни клімату із одночасним забезпеченням розвитку кліматично стійкої, безпечної, розумної та інтелектуальної транспортної системи. Стратегічне планування має включати відновлення дефіцитної базової інфраструктури на національному рівні для всіх видів транспорту відповідно до політик і стандартів Європейського Союзу щодо транс'європейських транспортних мереж (як визначено в Регламенті про TEN-T), а також відповідно до цілей зеленого переходу та декарбонізації транспортного сектору, встановлених на міжнародному та європейському рівнях. План повинен відображати новостворену ініціативу ЄС "Шляхи солідарності", а також довгострокове бачення для забезпечення безперешкодного сполучення з Європейським Союзом із сильним транскордонним виміром. Цей захід повинен включати інвестиційний план на період до 2030 року, в якому насамперед має бути визначена пошкоджена транспортна та логістична інфраструктура і встановлені пріоритетні плани реконструкції та розвитку TEN-T з особливою увагою до зміцнення сполучення з ЄС на основі чітких індикаторів і критеріїв пріоритезації більш сталих видів транспорту, зокрема інвестицій у залізничну інфраструктуру та водний транспорт, а також інституційних заходів, необхідних для впровадження цього механізму та підготовки інвестиційних проєктів.

Відновлення транспортної інфраструктури є першочерговим завданням у рамках відновлення економіки територій, що постраждали від бойових дій, та експортно-логістичного потенціалу країни.

Опис реформи: Україна ухвалить оновлену Національну транспортну стратегію України на період до 2030 року.

Стратегія зосереджуватиметься на досягненні таких основних стратегічних цілей:

- відбудова та розвиток конкурентоспроможної та ефективної транспортної системи відповідно до політики та стандартів ЄС, зокрема щодо транс'європейських транспортних мереж та цілей декарбонізації транспортного сектору, визначених на міжнародному та європейському рівнях (у тому числі шляхом розвитку напрямків залізничних, автомобільних та внутрішніх водних шляхів, включених до індикативних карт мережі TEN-T, цифровізації управління транспортною системою тощо);
- якісні пасажирські перевезення та безперешкодна мобільність;
- безпечний для людини та навколишнього середовища енергоефективний транспорт.

Потенційний вплив реформи: Оновлена транспортна стратегія стане основою для розвитку ефективної, безпечної та сталої транспортної системи, що уможливить швидку реконструкцію та післявоєнне економічне відновлення і розвиток, у тому числі територій, що постраждали від бойових дій, та експортно-логістичного потенціалу країни.

Реформа 2. Розвиток експортно-логістичного потенціалу України

Стан справ і контекст: Для забезпечення всіх потреб у перевезеннях через кордон з Європейським Союзом, обсяги яких істотно зросли з початку повномасштабного вторгнення Росії, першочергове значення має модернізація та підвищення пропускної спроможності існуючої мережі пунктів пропуску через державний кордон і прикордонної транспортної інфраструктури. Такі зусилля мають відображати всі потреби пунктів пропуску через державний кордон (насамперед на основних пунктах пропуску мережі TEN-T, оскільки очікується збільшення транспортних потоків, але не обов'язково обмежуватися лише ними), щоб забезпечити безперешкодний рух пасажирських і вантажних потоків. Діяльність в рамках цього заходу також має включати належне інформування про проблеми на залізничних, автомобільних та морських пунктах пропуску, а також про інвестиційні потреби для підвищення пропускної спроможності пунктів пропуску і приведення їх у відповідність до вимог стандартів ЄС щодо інфраструктури, обладнання та цифрових рішень. Розроблення відповідної стратегії розпочалося в січні 2023 року. Результатом напрацювання є підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Румунії про посилення співробітництва у забезпеченні надійного транзиту українських товарів, невід'ємною частиною, якого є Стратегія розвитку пунктів пропуску на кордоні між Румунією та Україною та прилеглої дорожньої інфраструктури (далі – Стратегія). Разом з тим, проєкт Стратегії розвитку та розбудови прикордонної інфраструктури з країнами ЄС та Молдовою до 2030 року буде включати зазначену Стратегію.

Опис реформи: Україна ухвалить Стратегію розвитку та розбудови прикордонної інфраструктури з країнами ЄС та Молдовою до 2030 року.

Стратегія зосереджуватиметься на таких основних напрямах:

- реконструкція пунктів пропуску на кордонах з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією;
- створення мережі сервісних зон;
- спрощення процедур перетину кордону (цифровізація та запровадження спільного контролю) відповідно до стандартів ЄС.

Потенційний вплив реформи: Зазначена Стратегія має надзвичайно важливе значення для координації різних інвестицій, доступних для пунктів пропуску через державний кордон, і має забезпечувати добре скоординоване покращення транспортного сполучення Україною, державами-членами ЄС та Республікою Молдова.

Реформа 3. Лібералізація у сфері залізничного транспорту

Стан справ і контекст: На сьогодні на ринку залізничних перевезень України функціонує єдиний залізничний перевізник – АТ "Укрзалізниця", який одночасно є оператором залізничної інфраструктури. На цей час конкурентний ринок запроваджено для операторів вантажних вагонів.

Реформа передбачає створення конкурентного ринку залізничних перевезень з урахуванням основних вимог законодавства ЄС та з урахуванням принципів недискримінаційності, відкритості та конкурентності.

Опис реформи: Буде прийнято Закон України "Про залізничний транспорт України", який впроваджує норми законодавства ЄС, та наберуть чинності прикінцеві положення Закону.

Закон зосереджуватиметься на таких ключових напрямках:

- створення законодавчих умов для функціонування конкурентного ринку пасажирських і вантажних перевезень, зокрема забезпечення рівноправного доступу перевізників до залізничної інфраструктури;
- створення нових державних органів відповідно до законодавства ЄС, які здійснюватимуть публічне управління на конкурентному транспортному ринку (регулятор та орган з безпеки);
- функціональне розділення оператора інфраструктури та перевізників;
- впровадження системи безпеки залізничного руху;
- запровадження технічного розслідування залізничних аварій;
- встановлення правових основ технічного регулювання забезпечення інтероперабельності (здатності залізничного транспорту підтримувати безпечний рух);
- новий підхід до забезпечення соціально важливого транспорту.

Крім того, буде розроблено та прийнято основні підзаконні нормативно-правові акти на виконання Закону України "Про залізничний транспорт України" для запровадження механізмів функціонування ринку залізничних перевезень, зокрема стосовно: рівноправного доступу до інфраструктури, ліцензування перевізників, системи управління безпекою, порядку організації суспільно важливих перевезень пасажирів.

Потенційний вплив реформи: Створення конкурентного ринку залізничних перевезень з урахуванням основних вимог законодавства Європейського Союзу забезпечить покращення ефективності та якості послуг з перевезення пасажирів та вантажів залізничним транспортом та сприятиме інтеграції залізничної мережі та ринків України з ЄС.

Реформа 4. Покращення судноплавства та портових послуг

Стан справ і контекст: Створення законодавчих умов для подальшого розвитку державної системи забезпечення безпеки судноплавства, підвищення рівня кваліфікації українських моряків, забезпечення належної охорони суден і портів, охорони людського життя на морі відповідно до Регламенту про посилення безпеки суден та портових споруд (Регламент (ЄС) № 725/2004 Європейського Парламенту та Ради від 31 березня 2004 року) та директив ЄС, а також підвищення ефективності надання послуг у морських портах України.

Опис реформи: Реформа складається з двох компонентів.

Перший компонент: Набирає чинності Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо торговельного мореплавства та судноплавства на внутрішніх водних шляхах".

Закон України зосереджуватиметься на таких ключових напрямках:

- визначення та регулювання принципів забезпечення безпеки судноплавства в територіальному морі, внутрішніх морських водах, морських портах та внутрішніх водних шляхах;
- удосконалення механізму імплементації міжнародного режиму охорони суден і морських портів;
- визначення детального механізму контролю суден у морському порту;
- перегляд функцій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах морського і внутрішнього водного транспорту і судноплавства, в Кодексі торговельного мореплавства, Законах України "Про транспорт", "Про внутрішній водний транспорт" та "Про морські порти України" з метою усунення дублювання законодавчих

норм та уточнення розподілу компетенції, зокрема з центральним органом виконавчої влади України, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах морського та внутрішнього водного транспорту;

- спрощення адміністративних процедур, більш чіткий перелік повноважень державних органів України, усунення зайвих адміністративних бар'єрів, документів тощо.

Другий компонент: Україною буде здійснено перегляд та внесення змін до національного законодавства (підзаконних нормативно-правових актів) з метою його повного приведення у відповідність до вимог Регламенту (ЄС) 2017/352 Європейського Парламенту та Ради від 15 лютого 2017 року, щодо встановлення рамок для надання портових послуг та спільних правил фінансової прозорості портів.

Потенційний вплив реформи: Забезпечення подальшого розвитку державної системи забезпечення безпеки судноплавства, підвищення рівня кваліфікації українських моряків, забезпечення належної охорони суден і портів, підвищення ефективності виконання Україною її обов’язків за міжнародними договорами у сфері торговельного мореплавства щодо охорони людського життя на морі, а також підвищення ефективності надання послуг у морських портах України. Очікується, що покращення судноплавства та портових послуг, а також більш екологічний вид транспорту позитивно сприятимуть пом'якшенню наслідків зміни клімату, наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024–2027 роках

Ремонт, відновлення, розвиток та модернізація транспортного сектору мають важливе значення для підтримки конкурентоспроможної економіки, орієнтованої на експорт, і забезпечення створення нових робочих місць та економічного зростання в усіх регіонах України. У контексті повернення населення важливу роль відіграє наявність доступу до безпечних доріг і комфортного громадського транспорту, а також відновлення інфраструктури, що була зруйнована війною.

Поступова переорієнтація торговельних потоків України з 2014 року суттєво вплинула на транспортні потоки та посилила важливість транспортних коридорів, спрямованих на Захід. Від початку військової агресії Росії проти України забезпечення ланцюгів постачання стало більш важливим, ніж будь-коли, і транспорт відіграє ключову роль у стійкості України. Швидкий ремонт пошкодженої інфраструктури та реалізація проєкту "Шляхи солідарності" дозволили Україні експортувати близько 122 млн тонн товарів та імпортувати понад 45 млн тонн необхідних товарів у період з травня 2022 року по лютий 2024 року через дунайські порти та автомобільне і залізничне сполучення (за інформацією Європейської Комісії).

Відповідно до RDNA3, орієнтовні потреби на відновлення та реконструкцію транспортної галузі становлять 66,8 млрд євро, з яких 2,1 млрд євро потрібні на 2024 рік. Орієнтовно дві третини потреб припадають на чотири області (Донецька, Херсонська, Луганська та Запорізька області), де тривали виснажливі позиційні бої.

Інвестиційна стратегія зосереджуватиметься на усуненні значних збитків, завданих критично важливій місцевій та національній транспортній і логістичній інфраструктурі, а також на її розширенні та модернізації. Наступною потребою буде розмінування та швидкий ремонт, а у подальшому – реконструкція за принципом відбудови "краще, ніж було". Ширше застосування механізму державно-приватного партнерства для реалізації інфраструктурних проєктів матиме важливе значення для залучення приватних інвестицій. Використання мультимодальності та

інтелектуальних транспортних систем допоможе максимально ефективно використовувати різні види транспорту та краще інтегруватися в глобальні ланцюги доданої вартості, тим самим сприяючи розвитку сільського господарства та промисловості країни. Інвестиції мають узгоджуватися з принципами сталого розвитку та декарбонізації відповідно до цілей Європейського зеленого курсу, а також із принципами доступності та інклюзивності, в тому числі доступності для людей похилого віку та осіб з інвалідністю. Незважаючи на прогрес, досягнутий до війни, все ще є значні можливості для покращення безпекових факторів на транспорті, які мають великий вплив як на життя громадян, так і на економіку.

Реформи та інвестиції мають бути взаємодоповнювальними для забезпечення гармонійного розвитку. Україна поступово імплементуватиме acquis у транспортному секторі з метою її просування на шляху до ЄС і виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Передбачені в рамках Плану України, а також подальші інвестиції, окрім іншого, можуть стосуватися наступних напрямків:

Інвестиції для подолання негайних наслідків війни:

- відновлення основних сполучень і логістики для забезпечення доступу до основних товарів і послуг, у тому числі відновлення життєво важливих транспортних послуг, міського громадського транспорту, регіонального сполучення для перевезення пасажирів і вантажів, дорожньої та залізничної інфраструктури, обладнання для ремонту та технічного обслуговування, що сприятиме широкому використанню системи громадського транспорту, а отже, пом'якшенню наслідків зміни клімату та запобіганню забрудненню довкілля;
- реконструкція та модернізація низки ключових мостів відповідно до стандартів TEN-T;
- реконструкція та модернізація потужностей у деяких морських і сухих портах, у тому числі розвиток системи мультимодальних контейнерних перевезень, що сприятиме пом'якшенню наслідків зміни клімату та запобіганню забрудненню довкілля шляхом підтримки екологічно чистих видів транспорту, наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнного відновлення та реконструкції;
- підвищення ефективності прикордонної інфраструктури: покращення фізичної інфраструктури і шляхів доступу та цифровізація пунктів пропуску на кордоні з Європейським Союзом та Молдовою;
- відновлення інфраструктури аеропортів, аеронавігації та систем управління повітряним рухом;
- закупівля нового рухомого складу, у тому числі з нульовими викидами, для заміни старого парку;
- реконструкція і модернізація міських пасажирських транспортних терміналів.

Відновлення та вдосконалення вантажної і логістичної інфраструктури, а також зелений перехід і цифровізація транспортного сектору, що сприятиме пом'якшенню наслідків зміни клімату та запобіганню забрудненню повітря, наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнного відновлення та відбудови:

- розширення та модернізація логістичної інфраструктури; центрів, хабів, промислових зон; потужностей для зберігання, розподілу та перевантаження, цифрових платформ;
- підтримка цифровізації, наприклад, через Європейську систему управління залізничним рухом (ERTMS) та електронну інформацію про вантажні перевезення (eFTI), а також "зеленого" переходу у транспортному секторі, пом’якшення впливу на довкілля та

суспільство, зокрема зменшення викидів і підвищення безпеки, “розумне” управління дорожнім рухом і логістикою, цифрові платформи для мобільності, інфраструктура для розширення електромобільності. Завдяки підтримці пом'якшення наслідків зміни клімату та запобігання забрудненню повітря ці інвестиції будуть узгоджені з цілями принципу "не завдання суттєвої шкоди", наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови.

Напрям потенційних інвестицій

Модернізація залізничних мереж TEN-T та рухомого складу

Залізничний транспорт відіграє чи не найважливішу роль у мобільності населення та логістиці вантажів під час воєнного стану в Україні. Різниця в ширині колії між Україною та Європейським Союзом призводить до вищого рівня складності та вартості перевантажувальних операцій на прикордонних переходах, перешкоджає повній сумісності між відповідними мережами Європейського Союзу, України та Молдови.

Інвестиційні потреби залізничного транспорту охоплюватимуть відновлення 13 тягових підстанцій та не менше як 30 мостів, реконструкцію та ремонт 1000 км залізничних колій існуючої мережі 1 520 мм на мережі TEN-T та прилеглих до неї ділянках, відновлення та будівництво колій шириною 1 435 мм в західних областях України протяжністю близько 250 км, а також закупівлю рухомого складу, а саме до 250 електровозів, до 40 тепловозів, до 20 електропоїздів типу "Інтерсіті+", оновлення вагонного парку пасажирських та приміських поїздів тощо.

Модернізація окремих ділянок залізничних коридорів здійснюватиметься відповідно до стандартів TEN-T (що включає електрифікацію, заміну рейок, шпал, підкладок, укріплення / будівництво мостів, використання Європейської системи управління залізничним рухом, заміну нижньої будови колії і застосування заходів, за можливості спрямованих на отримання швидких результатів, з особливим фокусом на пункти пропуску через державний кордон).

За попередніми підрахунками, реалізація зазначених ініціатив потребуватиме 4,6 млрд євро з різних джерел фінансування.

Реалізація зазначених інвестиційних проєктів сприятиме забезпеченню безперебійної роботи залізничного транспорту для потреб життєдіяльності країни, технологічної та гуманітарної інтеграції з Європейським Союзом та потреб міжнародної торгівлі. Крім того, інфраструктурні інвестиції сприятимуть розширенню таких коридорів TEN-T в напрямку до України: Північне море – Балтійське море, Рейн – Дунай і Балтійське море – Чорне море – Егейське море. При цьому оновлення рухомого складу залізниці забезпечить комфортне повернення українських громадян, що тимчасово перебувають в інших країнах, а також задовольнить потребу пасажирського та вантажного сегментів залізничного транспорту у тяговому рухомому складі.

Інвестиційні пріоритети включають:

- влаштування першої групи ліній колії шириною 1 435 мм у західній Україні з метою інтеграції залізничної системи України (і Молдови) в систему Європейського Союзу;
- модернізація певних ділянок залізничних коридорів відповідно до стандартів TEN-T (що включає електрифікацію, заміну рейок, шпал, підкладок, укріплення / будівництво мостів, використання Європейської системи управління залізничним рухом, заміну траверси,

щебню та застосування заходів, за можливості спрямованих на отримання швидких результатів, з особливим фокусом на пункти пропуску через державний кордон;
- закупівля нового рухомого складу, у тому числі з нульовими викидами, для заміни старого парку.

У процесі лібералізації у сфері залізничного транспорту та створення умов для розвитку конкуренції на ринку залізничних перевезень буде імплементовано широке коло проєктів, до впровадження яких буде можливим і бажаним залучення як приватних, так і публічних інвестицій.

Модернізація портової інфраструктури

Внаслідок військової агресії Росії проти України значної шкоди завдано портовій галузі України. Частина морських портів в Запорізькій та Донецькій областях знаходяться в окупації. Решта портів на узбережжі Чорного моря, Бузько-Дніпровсько-лиманського каналу та Херсонського морського каналу не мають змоги здійснювати свою діяльність внаслідок блокади морських шляхів та мінування територіальних вод, внаслідок чого значно зросла важливість морських портів, розташованих на річці Дунай.

Україна продовжує вживати заходів для забезпечення свободи судноплавства в територіальних водах України відповідно до положень статті 87 Конвенції ООН з морського права 1982 року. З метою розблокування роботи українських портів Україна запровадила альтернативу Зерновому коридору – Тимчасовий маршрут, який має вихід із суверенних вод України до територіальних вод та виключної (морської) економічної зони Республіки Румунія та Болгарії. Україна повідомила Міжнародну морську організацію (ІМО), до юрисдикції якої належить це питання, та всі її держави-члени про свій намір забезпечити вільне судноплавство в північно-західній частині Чорного моря. Роботу цього маршруту підтримують міжнародні партнери, зокрема Румунія, Болгарія та Туреччина.

Однак через постійні інтенсивні ракетні обстріли знищується та зазнає суттєвих руйнувань портова інфраструктура. Для її відновлення, а також забезпечення подальшого інтенсивного розвитку морських портів, необхідно реалізувати та фінансувати ряд інфраструктурних проєктів.

З метою забезпечення стабільної зовнішньоекономічної діяльності України та покращення торгівлі з іншими країнами планується суттєво збільшити обсяги перевезень річкою Дунай, у зв’язку із чим необхідно забезпечити належний рівень обслуговування та безпеку судноплавства на внутрішніх водних шляхах, а також надання уніфікованих послуг відповідно до передових практик Європейського Союзу. Наразі функціонування Річкової інформаційної служби (РІС) не відповідає законодавству Європейського Союзу, а обладнання РІС, зокрема берегової Автоматичної ідентифікаційної системи (АІС), не відповідає сучасним вимогам, що передбачені в Директиві 2005/44/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 7 вересня 2005 року про гармонізовані річкові інформаційні служби (РІС) на внутрішніх водних шляхах Співтовариства.

За попередніми підрахунками, ДП "Адміністрація морських портів України" (ДП “АМПУ’) необхідно залучити щонайменше 650,1 млн євро (відповідно до дати складання кошторисної документації) для реалізації 38 інвестиційних проєктів.

З метою сприяння підвищенню рівня безпеки судноплавства, ефективності здійснення перевезень внутрішніми водними шляхами та захисту навколишнього середовища, а також надання

уніфікованих гармонізованих послуг, виникла необхідність у закупівлі відповідного обладнання та програмного забезпечення.

Ремонт (модернізація) Каховського судноплавного шлюзу з будівництвом додаткової гілки судноплавного шлюзу, який був зруйнований внаслідок підриву Російською Федерацією греблі Каховської ГЕС, передбачає розроблення проєкту модернізації та встановлення сучасного обладнання для Каховського судноплавного шлюзу з метою відновлення його роботи та максимального збільшення пропускної спроможності за рахунок автоматизації, можливість сполучення "ріка-море", забезпечення пропускної спроможності на річці Дніпро до 45-60 млн тонн на рік, забезпечення безперебійного проходу суден на випадок проведення профілактичних робіт / ремонту існуючого судноплавного шлюзу та забезпечення безперервності навігації. Вартість реалізації цього проєкту може бути встановлена після проведення обстеження та розроблення відповідної проєктної документації.

Реалізація проєктів в морських портах та на внутрішніх водних шляхах забезпечить відновлення експортного потенціалу України, а також забезпечить відновлення та відбудову інфраструктури країни, що була зруйнована внаслідок бомбардувань та бойових дій.

Реалізація проєктів сприятиме максимальній інтеграції Української воднотранспортної системи до транспортної системи Європейського Союзу, а також збільшенню пропускної спроможності морських портів та внутрішніх водних шляхів, що, в свою чергу, сприятиме переорієнтації частини вантажопотоку з автодоріг на водний транспорт.

Окрім того, буде забезпечено створення умов для розвитку та відновлення перевезень морським та внутрішнім водним транспортом, збільшення обсягів вантажних та пасажирських перевезень, здійснення повноцінного експорту та імпорту товарів через морські та річкові порти (термінали) України.

Інвестиційні пріоритети включають:

- відновлення пошкодженої/зруйнованої інфраструктури морських портів;
- забезпечення функціонування Річкової інформаційної служби (РІС), для чого необхідно закупити відповідне обладнання та програмне забезпечення, забезпечення хорошого стану судноплавства на річці Дунай, автоматизація судноплавства на внутрішніх водних шляхах;
- ремонт (модернізація) Каховського судноплавного шлюзу з будівництвом додаткової гілки судноплавного шлюзу.

Відбудова та подальший розвиток інфраструктури морського та внутрішнього водного транспорту України, а також посилення його логістичного потенціалу доцільно здійснювати із залученням інвестиційних коштів, коштів міжнародної технічної, грантової та гуманітарної допомоги. Зокрема, проєкти з відновлення пошкодженої/зруйнованої інфраструктури морських портів, забезпечення функціонування Річкової інформаційної служби (РІС) у відповідності до законодавства Європейського Союзу, максимальна автоматизація судноплавства на внутрішніх водних шляхах, що потребує закупівлю відповідного обладнання та програмного забезпечення, та ремонт (модернізація) Каховського судноплавного шлюзу з будівництвом додаткової гілки судноплавного шлюзу є проєктами, що мають потенціал для залучення приватних інвестицій.

Реконструкція та модернізація потужностей в окремих морських портах та об’єктів на внутрішніх водних шляхах, включаючи розвиток системи мультимодальних контейнерних перевезень,

сприятиме пом'якшенню наслідків зміни клімату та запобіганню забрудненню шляхом підтримки екологічно чистих видів транспорту, наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнного відновлення та відбудови.

Модернізація дорожньої інфраструктури

Блокування морських портів України змушує вантажовідправників та перевізників змінювати логістику експортних перевезень, спрямовуючи вантажі на західні прикордонні переходи. Належне перевезення вантажів під час війни є складним завданням через низьку пропускну здатність прикордонних переходів на заході України.

У зв’язку з продовженням бойових дій на території нашої країни загальний остаточний обсяг руйнувань автомобільних доріг загального користування наразі встановити неможливо.

Внаслідок військової агресії Росії проти України значна кількість автомобільних доріг загального користування державного значення та штучних споруд на них, зазнали руйнувань та пошкоджень різного характеру. З початку повномасштабної агресії обсяг зруйнованих та/або пошкоджених автомобільних доріг загального користування державного значення та штучних споруд на них, який зафіксовано відповідними балансоутримувачами, становить понад 7,4 тис. км доріг та близько 196 штучних споруд, протяжністю 20 тис. пог. м.

Разом з цим, з початку повномасштабної агресії, обсяг зруйнованих та/або пошкоджених автомобільних доріг загального користування державного значення та штучних споруд на них, на підконтрольній Україні території (станом на 1 лютого 2024 року) становить понад 4,2 тис. км доріг, 140 штучних споруд, протяжністю 15,6 тис. пог. м.

Відповідно до RDNA3, обсяг фінансування, необхідний для відновлення (нове будівництво, реконструкція та ремонт) зруйнованих та пошкоджених об’єктів дорожнього господарства, а саме автомобільних доріг державного значення та їх складових, становить близько 19,5 млрд євро, а також 6,6 млрд євро – на мости на дорогах державного значення.

За даними Агентства відновлення, обсяг фінансування необхідний для відновлення (нове будівництво, реконструкція та ремонт) зруйнованих та пошкоджених об’єктів дорожнього господарства, а саме автомобільних доріг державного значення та їх складових (які перебувають на підконтрольній Україні території), становить орієнтовно 3,7 млрд євро.

Орієнтовна потреба видатків на відновлення штучних споруд на 2024 рік складає 0,8 млрд євро.

У поточних умовах головними пріоритетами країни є відновлення транспортної інфраструктури, забезпечення безпеки руху, налагодження ефективної логістики з країнами Європейського Союзу та роботи зернового коридору (для пом'якшення наслідків блокування доступу до Чорного моря та пошкодження транспортних мереж України).

Інвестиційні пріоритети включають модернізацію дорожньої інфраструктури, у тому числі TEN-T:

- будівництво певної частини дорожньої інфраструктури, розташованої в мережі TEN-T, зокрема за принципом "не завдання суттєвої шкоди" та з дотриманням стандартів TEN-T;
- відновлення та покращення дорожньої інфраструктури, що не входить до мережі TEN-T.

Відбудову дорожньої інфраструктури України, а також посилення її логістичного потенціалу доцільно здійснювати із залученням коштів донорських організацій та приватних інвестицій, коштів міжнародної технічної, грантової та гуманітарної допомоги. Зокрема, потенціал для залучення приватних інвестицій мають проєкти будівництва концесійних доріг, запровадження системи збору плати за проїзд з вантажних транспортних засобів та інші. Законодавчу базу для встановлення механізмів збору плати за проїзд визначено в Директиві 1999/62/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 17 червня 1999 року про стягнення плати з великовантажних транспортних засобів за користування дорожньою інфраструктурою.

Модернізація авіаційної інфраструктури

На сьогоднішній день, у зв’язку із повномасштабним військовим вторгненням Російської Федерації на територію України та запроваджений з 24 лютого 2022 року воєнний стан, повітряний простір України закритий для польотів цивільної авіації.

Закриття повітряного простору України для польотів цивільної авіації унеможливлює операційну діяльність як українських, так і іноземних авіакомпаній. Крім того, це призвело до призупинення надання українським провайдером аеронавігаційного обслуговування "Украероруx" послуг з аеронавігаційного обслуговування.

Через агресію Російської Федерації різного ступеню пошкоджень зазнали аеродромні комплекси (злітно-посадкові смуги, руліжні доріжки, будівлі) у багатьох аеропортах, а також об’єкти аеронавігаційної системи України.

Для відновлення авіаційної діяльності в Україні потрібно відновити зруйновану/пошкоджену аеропортову та аеронавігаційну інфраструктуру, залучити підготовлений авіаційний персонал.

За попередніми підрахунками, тільки аеропортам Бориспіль, Львів та державному підприємству "Украероруx" для повного відновлення інфраструктури та реалізації інвестиційних проєктів необхідно залучити 1,1 млрд євро.

Точна оцінка руйнувань/пошкоджень, завданих авіаційній інфраструктурі, можлива тільки після закінчення бойових дій.

Відновлення авіаційної інфраструктури та її подальша модернізація дозволить відновити польоти цивільної авіації у повітряному просторі України, сприятиме відновленню та розвитку внутрішніх та міжнародних пасажирських повітряних перевезень, зокрема перевезенню вантажів та пошти.

Інвестиційні пріоритети включають:

- відновлення пошкодженої/зруйнованої інфраструктури аеропортів;
- відновлення пошкодженої/зруйнованої аеронавігаційної інфраструктури;
- підтримки компетентності та професійних навичок авіаційного персоналу.

З метою відбудови та подальшого розвитку інфраструктури авіаційного транспорту України, доцільно залучати кошти міжнародної технічної, грантової та гуманітарної допомоги, а також приватних інвестицій.

Інтермодальні перевезення

Для нарощування експортного потенціалу, з метою налагодження ефективної логістики з країнами Європейського Союзу та мінімізації наслідків блокування українських портів важливе значення набуває розвиток інтермодальних перевезень.

Інвестиційні пріоритети включають:

- розширення та модернізація логістичної інфраструктури;
- будівництво та розвиток інтермодальних терміналів, промислових зон, індустріальних парків.

Громадський транспорт

Вкрай важливим є відновлення суспільно важливих транспортних послуг у постраждалих від війни громадах шляхом відновлення функціонування міського громадського транспорту.

Інвестиційні пріоритети включають:

- оновлення та електрифікація парку громадського транспорту, сприятиме широкому використанню системи громадського транспорту і, отже, сприятиме пом'якшенню наслідків зміни клімату та запобіганню забрудненню.

Важливість реформ в сфері транспорту підкреслюється Звітом Європейської Комісії щодо України в межах політики розширення ЄС 2023 року, що опублікований 8 листопада 2023 року.

В розділах 14. "Транспорт" та 21. "Транс'європейські мережі" Звіту зазначено, що у сфері транспорту Україна імплементує пріоритетні правила перевезень ЄС відповідно до Угоди про асоціацію, які спрямовані на сприяння розвитку Транс'європейських мереж (TEN-T), реструктуризації та модернізації транспортного сектора України, поступове наближення до чинних стандартів і політик ЄС та інших країн світу.

3.1 Інвестиції, які будуть здійснюватися в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Інвестиція 1. Інвестиції в транспортну інфраструктуру

Стан справ та контекст: Збройна агресія Російської Федерації докорінно змінила транспортну систему України. Так, станом на сьогодні внаслідок бойових дій на території України зруйновано важливі об'єкти інфраструктури, повітряний простір України закрито для польотів цивільної авіації. Російська Федерація здійснює періодичні обстріли як інфраструктури морських портів, так і цивільних суден, які прямують до українських морських портів, внаслідок чого морські порти Чорного моря не здійснюють свою діяльність у звичайному режимі. Морські порти в Азовському морі тимчасово окуповані. Внаслідок блокування військами Російської Федерації частини річки Дніпро в Херсонській та Запорізькій областях та руйнування Каховської ГЕС, з якою технологічно поєднаний Каховський судноплавний шлюз, транспортування по Дніпру на ділянці нижче Запорізького судноплавного шлюзу зупинено, також неможливо здійснювати судноплавство в нижній частині річки Південний Буг.

Із запровадженням воєнного стану автомобільний та залізничний транспорт виконує надзвичайно важливі для обороноздатності держави функції – забезпечення можливості евакуації та

пересування населення, переміщення військової техніки та гуманітарних вантажів тощо. Ці функції здебільшого виконуються безкоштовно, і тому є збитковими для підприємств транспортної галузі. Крім того, значно знизився рівень транзитних перевезень вантажів автомобільним та залізничним транспортом.

Всі ці фактори в сукупності зумовлюють необхідність комплексного вирішення існуючих проблем транспортної галузі, як тих, що існували до початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації, так і тих, що виникли після вторгнення.

Опис інвестиції: Уряд в державних бюджетах на 2026 та 2027 роки передбачив щонайменше 350 млн євро (в гривневому еквіваленті) на будівництво, реконструкцію, відновлення, модернізацію та оновлення пошкоджених та зруйнованих об'єктів транспортної інфраструктури відповідно до Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року, в тому числі частину з яких буде спрямовано на регіональний рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 20% на субнаціональний рівень), зокрема у наступних секторах:

- залізничний транспорт (відповідно до нового законодавства про залізничний транспорт України);
- морське та річкове судноплавство (відповідно до нового законодавства про торговельне мореплавство та судноплавство на внутрішніх водних шляхах);
- дорожнє господарство;
- авіація;
- та пункти перетину кордону (відповідно до Стратегії розвитку та розширення прикордонної інфраструктури з країнами-членами Європейського Союзу та Республікою Молдова до 2030 року).

З усіх інвестицій в транспортний сектор, що фінансуються в рамках Компоненту I Ukraine Facility, ті, що спрямовані на залізницю та портові послуги, сприятимуть вирішенню екологічних та кліматичних проблем. Ці інвестиції становлять приблизно 80% від загального обсягу інвестицій в транспортний сектор за Компонентом I.

Потенційний вплив інвестиції: Виділення 350 млн євро на розвиток транспортної мережі та транскордонної інфраструктури як кровоносних судин національної економіки не матиме суттєвого впливу на транспортний сектор та експортний потенціал України, оскільки масштаб руйнувань та необхідність на відбудови транспортної мережі, за оцінками Світового банку, значно перевищує цю суму.

Проте, у разі залучення суттєвих інвестицій у розвиток транспортної інфраструктури відповідно до реальних потреб транспортного сектору економіки, виникне можливість досягти значного та швидкого позитивного поштовху до економічного розвитку, збільшення пропускної здатності та розвитку транзитного потенціалу південних і західних регіонів за рахунок переорієнтації експортних шляхів (внаслідок обмеження діяльності морських портів), розвитку сполучень між кордонами та логістичними хабами, відновлення транспортної інфраструктури України. Водночас розвиток транспортної мережі та приведення її у відповідність з європейськими стандартами сприятиме розвитку практично всіх галузей економіки, у тому числі аграрного сектору, підвищить привабливість промислового виробництва та індустріальних парків, що в свою чергу забезпечить працевлаштування мешканців прилеглих регіонів і стане в подальшому поштовхом для інтенсивного регіонального розвитку, створюючи привабливий клімат для внутрішніх та

зовнішніх інвестицій. Модернізація TEN-T, залізничних мереж, рухомого складу та портової інфраструктури сприяє пом'якшенню наслідків зміни клімату та запобіганню забрудненню повітря, наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнної відбудови та реконструкції.

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

Запропоновані реформи та інвестиції є узгодженими, комплексними та виваженими заходами реагування на загальні та конкретні цілі Ukraine Facility, у тому числі структурні реформи, що включають комплексне планування розвитку транспортної галузі, зокрема з урахуванням першочергових заходів з ліквідації наслідків збройної агресії в логістичній сфері та забезпечення доступу до основних послуг, та заходи, спрямовані на відновлення та розвиток експортно-логістичного потенціалу України з фокусом на мережі TEN-T, лібералізацію залізничного транспорту, впровадження конкурентного ринку залізничних перевезень, відновлення цивільної авіації та приведення національного законодавства у відповідність міжнародним багатостороннім договорам у сфері торговельного мореплавства для сприяння конвергенції із ЄС та збільшення темпів зростання української економіки.

Реалізація запропонованих реформ та заходів сприятиме досягненню всіх трьох загальних цілей Ukraine Facility шляхом: (a) вирішення соціальних, економічних та екологічних наслідків війни, тим самим сприяючи відновленню, реконструкції та модернізації країни; (b) сприяння соціальній, економічній та екологічній стійкості та поступовій інтеграції з економікою і ринком ЄС, світовою економікою і глобальним ринком; (c) поступового приведення сектору транспорту у відповідність із правилами, стандартами, політиками та практиками *acquis* ЄС з урахуванням майбутнього членства України в ЄС, тим самим сприяючи взаємній стабільності, безпеці, миру, процвітанню і сталості.

Зазначені реформи та інвестиції узгоджуються з конкретними цілями Ukraine Facility, які включають: відбудову та модернізацію інфраструктури, пошкодженої під час війни, зокрема, внутрішніх та транскордонних транспортних мереж, включно із залізницею, дорогами, мостами та пунктами пропуску через кордон; сприяння розвитку сучасної, покращеної і стійкої транспортної інфраструктури; сприяння зусиллям із розмінування; сприяння переходу до сталої та інклюзивної економіки і стабільного інвестиційного середовища; підтримку інтеграції України з єдиним ринком ЄС; посилення економічного і соціального розвитку; розвиток і зміцнення сталого "зеленого" переходу в усіх секторах економіки, включно з декарбонізацією економіки; сприяння цифровій трансформації, що є рушієм сталого розвитку та інклюзивного зростання.

Запропоновані реформи та інвестиції спрямовані на модернізацію транспортного сектору України та більш тісну інтеграцію як з економікою Європейського Союзу, так і зі світовою економікою. Запропоновані заходи узгоджуються з імперативом щодо пом’якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них, захисту довкілля та зменшення ризику катастроф. Вони підтримують прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку Організації Об’єднаних Націй (зокрема ЦСР № 9 “Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям”). Запропоновані інвестиції ґрунтуються на принципі "не завдання суттєвої шкоди", а залучення цільових груп – на принципі "не залишати нікого осторонь". В їх основі також лежить підхід пріоритезації сталого розвитку, що є підґрунтям Європейського зеленого курсу.

З місцевими та регіональними органами влади, соціальними партнерами та організаціями громадянського суспільства були проведені консультації щодо реформ та інвестицій, запропонованих у цьому розділі, і їх внесок було включено до остаточної версії.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Комплексне планування розвитку транспортної галузі	Формування довгострокової стратегії (бачення) розвитку транспортної галузі відповідно до цілей і стандартів Європейського Союзу. Відновлення транспортної інфраструктури є першочерговим завданням для відновлення економіки на територіях, що постраждали від бойових дій, та для відновлення експортно-логістичного потенціалу країни	Розділ 1. Вільний рух товарів. Розділ 14. Транспортна політика. Розділ 21.TEN-T	Прийняття оновленої Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Прийнято розпорядження Кабінету Міністрів щодо оновлення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року. Стратегія зосереджуватиметься на досягненні таких основних стратегічних цілей: - відбудова та розвиток конкурентоспроможної та ефективної транспортної системи з урахуванням політик та стандартів Європейського Союзу, зокрема щодо транс'європейських транспортних мереж та цілей декарбонізації транспортного сектору, визначених на міжнародному та європейському рівнях (у тому числі шляхом розвитку напрямків залізничних, автомобільних та внутрішніх водних шляхів, включених до індикативних карт мережі TEN-T, цифровізації управління транспортною системою тощо); - якісні пасажирські перевезення та безперешкодна мобільність; - безпечний для людини та навколишнього середовища енергоефективний транспорт	4 квартал 2024 року
Реформа 2. Розвиток експортно-логістичного потенціалу України	Модернізація та збільшення пропускної спроможності існуючої мережі пунктів пропуску через державний кордон та прикордонної транспортної інфраструктури з метою забезпечення всіх потреб у перевезеннях через кордон України з Європейським Союзом, обсяги яких значно зросли з початку	Розділ 1. Вільний рух товарів. Розділ 14. Транспортна політика. Розділ 21.TEN-T	Прийняття Стратегії розвитку та розбудови прикордонної інфраструктури з країнами-членами Європейського Союзу та Молдовою до 2030 року	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Прийнято Стратегію розвитку та розбудови прикордонної інфраструктури з країнами-членами Європейського Союзу та Молдовою до 2030 року. Стратегія зосереджуватиметься на таких основних сферах: - реконструкція пунктів пропуску на кордоні з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією;	4 квартал 2024 року

	повномасштабного вторгнення Росії				- створення мережі сервісних зон; - спрощення процедур перетину кордону (цифровізація та запровадження спільного контролю) відповідно до стандартів Європейського Союзу	
Реформа 3. Лібералізація у сфері залізничного транспорту	Створення конкурентного ринку залізничних перевезень з урахуванням основних вимог законодавства Європейського Союзу	Розділ 1. Вільний рух товарів. Розділ 14. Транспортна політика. Розділ 21.TEN-T	Прийняття Закону України "Про залізничний транспорт України", набрання чинності прикінцевими положеннями Закону	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Прийнято Закон України "Про залізничний транспорт України", який впроваджує норми законодавства Європейського Союзу, та набрали чинності прикінцеві положення Закону. Закон буде спрямований на такі ключові напрямки: - створення законодавчих умов для функціонування конкурентного ринку пасажирських і вантажних перевезень, зокрема, забезпечення рівноправного доступу перевізників до залізничної інфраструктури; - створення нових державних органів відповідно до законодавства Європейського Союзу, які здійснюватимуть публічне управління на конкурентному транспортному ринку (регулятор та орган з безпеки); - функціональне розділення оператора інфраструктури та перевізників; - впровадження системи безпеки залізничного руху; - запровадження технічного розслідування залізничних аварій; - встановлення правових основ технічного регулювання забезпечення інтероперабельності (здатності залізничного транспорту підтримувати безпечний рух); - новий підхід до забезпечення соціально важливого транспорту (PSO)	4 квартал 2025 року
			Прийняття підзаконних нормативно-правових актів на виконання законодавства про залізничний транспорт України	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури	Розроблено та прийнято основні підзаконні нормативно-правові акти на виконання Закону України "Про залізничний транспорт України" для	4 квартал 2027 року

					запровадження механізмів функціонування ринку залізничних перевезень, зокрема стосовно: рівноправного доступу до інфраструктури, ліцензування перевізників, системи управління безпекою, порядку організації суспільно важливих перевезень пасажирів (PSO).	
Реформа 4. Покращення судноплавства та портових послуг	Підвищення ефективності виконання Україною її обов'язків за міжнародними договорами у сфері торговельного мореплавства щодо охорони людського життя на морі, створення законодавчих умов для подальшого розвитку державної системи забезпечення безпеки судноплавства, підвищення рівня кваліфікації українських моряків, забезпечення належної охорони суден і портів. Разом з тим, підвищення ефективності надання послуг у морських портах України	Розділ 1. Вільний рух товарів. Розділ 14. Транспортна політика. Розділ 21.TEN-T	Набрання чинності законодавством про торговельне мореплавство та судноплавство на внутрішніх водних шляхах	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури, Державна служба морського і внутрішнього водного транспорту та судноплавства	Набирає чинності Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо торговельного мореплавства та судноплавства на внутрішніх водних шляхах". Закон України буде зосереджений на таких ключових напрямках: - визначення та регулювання принципів забезпечення безпеки судноплавства в територіальному морі, внутрішніх морських водах, морських портах та внутрішніх водних шляхах; - удосконалення механізму імплементації міжнародного режиму охорони суден і морських портів; - визначення детального механізму контролю суден у морському порту; - перегляд функцій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах морського і внутрішнього водного транспорту і судноплавства в Кодексі торговельного мореплавства, Законах України "Про транспорт", "Про внутрішній водний транспорт" та "Про морські порти України" з метою усунення дублювання законодавчих норм та уточнення розподілу компетенції, зокрема, з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах морського та внутрішнього водного транспорту; - спрощення адміністративних процедур,	2 квартал 2026 року

					більш чіткий перелік повноважень державних органів, усунення зайвих адміністративних бар'єрів, документів тощо	
			Забезпечення повної відповідності положенням Регламенту ЄС 2017/352 щодо Регламенту портових послуг	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури, Державна служба морського і внутрішнього водного транспорту та судноплавства	Перегляд та внесення змін до національного законодавства (підзаконних нормативно-правових актів) з метою повного приведення у відповідність до положень Регламенту ЄС 2017/352 щодо Регламенту портових послуг.	1 квартал 2027 року
Інвестиція 1. Інвестиції в транспортну інфраструктуру	Реконструкція та відновлення пошкоджених/зруйнованих об’єктів транспортної інфраструктури	Розділ 1. Вільний рух товарів. Розділ 14. Транспортна політика. Розділ 21.TEN-T	Інвестування не менше 350 млн євро в транспортну інфраструктуру	Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури, Міністерство фінансів	Звіт Уряду (або звіт Казначейства), який показує, що в державних бюджетах на 2026 та 2027 роки Уряд виділив щонайменше 350 млн євро (в гривневому еквіваленті) на будівництво, реконструкцію, відновлення, модернізацію та оновлення пошкоджених та зруйнованих об’єктів транспортної інфраструктури відповідно до Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року, в тому числі частину з яких буде спрямовано на регіональний рівень (як частина індикатора розділу "Децентралізація" щодо спрямування 20% на субнаціональний рівень), зокрема у наступних секторах: - залізничний транспорт (відповідно до нового законодавства про залізничний транспорт України); - морське та річкове судноплавство (відповідно до нового законодавства про торговельне мореплавство та судноплавство на внутрішніх водних шляхах); - дорожнє господарство; - авіація;	4 квартал 2027 року

					та пунктів перетину кордону (відповідно до Стратегії розвитку та розширення прикордонної інфраструктури з країнами-членами Європейського Союзу та Республікою Молдова до 2030 року)	

РОЗДІЛ 12. АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ СЕКТОР

1. Стан справ

Сільське господарство є важливим джерелом створення вартості. Великі площі чорноземів і сприятливий ландшафт країни значною мірою впливають на її сільськогосподарську продуктивність. Землі сільськогосподарського призначення становлять понад 41 млн га, або 70% території країни. У 2021 році на сільськогосподарський сектор України припадало приблизно 11% валового внутрішнього продукту країни, 40% експорту та 17% офіційно працевлаштованої робочої сили. У 1992–2020 роках обсяг виробництва зернових культур, у тому числі пшениці та кукурудзи, в Україні збільшився майже вдвічі, а експорт зріс у 43,2 рази, завдяки чому Україна стала одним з основним гравців у сільськогосподарському секторі (Держстат, 2022). За останніми даними, внесок України становить 10% світового експорту пшениці та 50% світового експорту соняшникової олії (ФАОСТАТ, 2022). Серед основних імпортерів — країни Близького Сходу, Північна Африка та Китай. Сільське господарство також було важливим джерелом засобів існування для близько 12 млн українців, які до війни проживали у сільській місцевості.

Аквакультура також відіграє важливу соціально-економічну роль. Згідно з даними Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, у 2021 році в аквакультурі було задіяно близько 4 400 суб'єктів господарювання, якими було вирощено 16,8 тис. тонн риби, з яких 12,9 тис. тонн риби було виловлено для споживання людьми, тоді як решта була призначена для відновлення запасів.

Війна з Росією спричинила значні збитки в секторі. Російське вторгнення в Україну після одного року повномасштабного конфлікту дуже істотно вплинуло на сільськогосподарський сектор. У 2022 році в секторі спостерігалося зниження загального обсягу виробництва на 30% з прогнозованим подальшим скороченням посівних площ на 25% у 2023 році (порівняно з 2021 роком). Обсяг виробництва продукції тваринництва знизився на 10%. На сектор також вплинули обстріли енергетичної інфраструктури, що призвели до скорочення обсягу виробництва майже на 12%.[21]

Прямі збитки складають 9,3 млрд євро, а непрямі збитки, включно із зменшення виробництва сільськогосподарських культур і продукції тваринництва, в тому числі через забруднення земель, зокрема мінами та іншими вибухонебезпечними предметами, а також порушенням логістики та зростанням виробничих витрат, додатково складають 63,2 млрд євро. У довгостроковій перспективі на сільськогосподарське виробництво в Україні впливатимуть відсутність доступу до ресурсів та неспроможність вирощувати сільськогосподарські культури, втрати оброблюваних земель і ризики замінування, фізичне знищення техніки та порушення ґрунтів. За оцінками Київської школи економіки, довоєнний рівень сільськогосподарського виробництва може бути досягнутий тільки через 10 років.

Прямі збитки включають пошкодження машин і знищення обладнання, крадіжку готової продукції та завдання шкоди сховищам, скорочення поголів’я сільськогосподарських тварин, завдання шкоди багаторічним насадженням, таким як фруктові сади, а також знищення та крадіжку ресурсів, включаючи агрохімікати та паливо. Найбільше постраждали фізична інфраструктура та землі в областях на сході та півдні, де відбуваються основні воєнні дії, тобто в Луганській,

[21] Центр Економічного Відновлення та GIZ, Оцінка впливу війни на економіку України, вересень 2023 року.

Донецькій, Харківській, Херсонській і Запорізькій областях. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), 25% сільського населення України, зайнятого в секторі сільського господарства, через війну припинили свою діяльність або знизили обсяг виробництва, а в регіонах, які найбільше залежать від сільського господарства, ця частка сягає 40%.

Загальні збитки та втрати у секторі аквакультури[22] через війну, що становлять приблизно 19,9 млн євро, складають 63% річного валового обсягу продажів у цьому секторі. Поточні виклики для сектору випливають зі збільшення вартості вхідних матеріалів, що супроводжується зменшенням доступу до ринків та порушенням логістики. Виробникам потрібні корм для риб, пальне та доступ до ринків. Крім того, порушення роботи електричної мережі підвищило попит на генератори та пальне для живлення обладнання, такого як холодильні установки та насоси. Встановлення зв'язків на ринку може допомогти вирішити деякі з цих викликів. Однак для забезпечення довгострокового потенціалу необхідно продовжувати реформування сектору аквакультури відповідно до міжнародних стандартів і стандартів та правил ЄС.

Крім того, війна вплинула на найбідніші сегменти імпортерів українського зерна, що створює загрози для глобальної продовольчої безпеки та одночасно різко знижує доходи українських фермерів та виробників аквакультури. Неналежне зберігання та порушення експортних потоків через руйнування транспортної інфраструктури та портових споруд, а також блокада Чорного моря підвищили витрати на експорт українських зернових і олійних продуктів. Незважаючи на те, що Чорноморська зернова ініціатива та ініціатива ЄС "Шляхи солідарності" тимчасово давали змогу відшкодувати деякі торговельні збитки, загальний розрахунковий обсяг збитків величезний.

Сектор має значний потенціал стимулювати економічне зростання України, проте ключовими факторами є подальша інтеграція в ЄС, вихід на вищі рівні ланцюга створення вартості та модернізація. Завершення земельної реформи, узгодження законодавства та стандартів із вимогами ЄС, формування політики на основі фактичних даних, удосконалення системи контролю в основних сферах, а також зміцнення відповідних установ можуть збільшити обсяги експорту, зокрема для виробників у секторах з вищою доданою вартістю. Це підвищить впевненість інвесторів, сформує сталий сільськогосподарський сектор і сектор аквакультури, створить робочі місця та забезпечить підтримку сільських громад. Зміцнення інституційної спроможності всіх державних суб’єктів у секторі завдяки своєчасній реалізації реформи державного управління має критично важливе значення для успіху реформи. Щоб забезпечити отримання сільськогосподарськими виробниками вигід від можливостей і відкриття ринків ЄС, необхідна подальша формалізація, забезпечення інвестиційної привабливості та доступу до фінансів.

Сільськогосподарські виробники та виробники аквакультури, особливо малі та сімейні фермерські господарства, мають ключове значення для розвитку сільських територій, формування місцевих ланцюгів створення вартості, зайнятості та доходів сільських сімей і роблять внесок у соціально-економічну структуру сільських територій. У контексті інтеграції в Європейський Союз значення малих і середніх фермерських господарств усе більше зростатиме, що сприятиме сталості сільськогосподарських і продовольчих систем та озелененню сектора. Стимулювання та підтримка агропродовольчих технологій та більш загальна автоматизація і цифровізація є унікальною можливістю перебудови сектора для істотного та сталого підвищення продуктивності та

[22] ФАО. 2023. Україна - Збитки та втрати в секторах аквакультури та рибальства: Звіт про вплив триваючої війни, січень 2023 року. Рим. https://doi.org/10.4060/cc4018en

модернізації сектора в цілому. Необхідні значні зусилля та інвестиції, щоб забезпечити наявність основних вимог для відновлення та зростання сектора, у тому числі у взаємопов'язаних секторах. Розмінування має критично важливе значення для підвищення доступності земель, оскільки значні сільськогосподарські площі наразі перебувають під ризиком замінування.

З урахуванням зазначених цілей основні напрями реформ та інвестицій для стимулювання розвитку агропродовольчого сектора та досягнення наших стратегічних цілей у 2024–2027 роках включають:

- зміцнення установ і регулятивних рамок у секторі сільського господарства шляхом подальшої гармонізації з стандартами та вимогами Європейського Союзу у пріоритетних сферах і реалізації інституційних реформ;
- підтримка зміцнення ланцюгів створення вартості в сільському господарстві для сприяння відновленню та модернізації сільськогосподарського сектора після завданих війною збитків, а також для сприяння переходу на продукцію з вищою доданою вартістю та екологічні методи сільськогосподарського виробництва а також відповідність відповідним стандартам безпеки харчових продуктів, добробуту тварин та екологічним стандартам;
- розмінування земель та акваторій усіх типів як передумова для безпечної перебудови, відновлення сільськогосподарської діяльності та повернення до нормального життя.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024–2027 роках

Доопрацювання та ухвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на період до 2030 року забезпечить визначення національних пріоритетів у секторі та довгострокової візії. Це допоможе спрямувати обмежені державні кошти та сприятиме розробці та стратегічному використанню іншого фінансування, у тому числі від міжнародних партнерів. Щоб забезпечити визначення стратегічних пріоритетів на основі фактичних даних, розроблення програм підтримки та успішну реалізацію цієї та інших стратегій, Міністерство аграрної політики та продовольства має зміцнити спроможність у сфері аналітики та вироблення політики.

Україна продовжуватиме узгоджувати регулятивні рамки з вимогами Європейського Союзу у ключових сферах, зокрема ті, що значною мірою вдосконалюють систему врядування та ті, які можуть створити вигоди в розрізі зростання через розширення експорту або виходу на вищі рівні ланцюга створення вартості. Це включає реформування державних установ у секторі сільського господарства згідно зі спільною сільськогосподарською політикою Європейського Союзу, зокрема з фокусом на впровадженні систем управління та контролю для забезпечення здорового фінансового управління, прийняття європейської структури інвестиційних програм, забезпечення прозорої та справедливої підтримки. Крім внеску в відновлення та економічний ріст і забезпечення довгострокової стійкості, впровадження таких програм підвищило б стандарти управління державними фінансами в секторі, введення принципів ефективного управління як у сфері державного, так і приватного сектору, набуваючи досвіду використання процедур Європейського Союзу і готуючись до повноцінної реалізації програм підтримки перед приєднанням до Європейського Союзу. Крім того, реформи будуть зосереджені на розширенні та вдосконаленні Державного аграрного реєстру (далі – ДАР), що є особливо важливим для заохочення реєстрації малих виробників та загальної формалізації сектору. Цифровий реєстр також стосуватиметься тварин, що забезпечить можливість їх відстеження та обліку. Робота над

цими двома пріоритетами також сприятиме прозорій та інклюзивній підтримці і доступу до фінансування.

Продовжуватиметься перегляд законодавства та регулятивних рамок для узгодження з *acquis* ЄС у секторі сільського господарства та розвитку сільських територій, безпечності харчових продуктів, систем офіційного контролю в секторі тваринництва, рибальства, аквакультури та в інших пріоритетних галузях, що може принести вигоди в розрізі зростання через розширення експорту або виходу на вищі рівні ланцюга створення вартості. Необхідно паралельно зміцнювати інституційну спроможність, щоб забезпечити ефективну імплементацію, у тому числі для оцінки відповідності стандартам і контролю у санітарній та фітосанітарній сферах, добробуту тварин та екології у сільськогосподарському секторі для забезпечення ефективної реалізації цих заходів.

Розвиток відкритого та прозорого ринку землі, що належним чином функціонує, є важливим фактором, що сприятиме сталому землеробству, інвестиціям і доступу до кредитування. Це включає подальше відкриття ринку, забезпечення захисту права власності на землю та спеціального механізму, у тому числі фінансового, для забезпечення доступу малих виробників до земель. Необхідно в рамках пілотного проєкту створити геоінформаційну систему масового оцінювання земель сільськогосподарського призначення та майна на основі фактичних цін операції, щоб забезпечити належне відображення справжньої ринкової вартості та встановлення справедливого оподаткування, що узгоджується з глобальними практиками оподаткування нерухомого майна. Покращення практик оцінки земель може сприяти розвитку ринку земельних іпотек.

Ключове значення має зміцнення функціональних можливостей, прозорості і спроможності основних органів, таких як Державна служба з питань геодезії, картографії та кадастру, що відповідає за ведення Державного земельного кадастру. Забезпечення повного цифрового доступу до послуг усуне адміністративну дискрецію, знизить вартість надання послуг, забезпечить вільний доступ місцевих органів до кадастрової інформації для збору податків і планування, а також підвищить прозорість. Крім того, завершення реформи реєстру прав на землю (Державне підприємство "Національні інформаційні системи" (далі – НАІС) при Міністерстві юстиції для покращення взаємодії з Державним земельним кадастром знизить вартість і складність реєстрації земельних ділянок, земельних операцій та іпотек і створить основу для регуляторної реформи з метою спрощення звернення виконання на предмет застави.

У результаті децентралізації більша частина державних земель перейшли у власність об’єднаних територіальних громад. Щоб ефективно використовувати земельні ресурси, такі територіальні громад повинні розробити комплексні плани територіального розвитку. Такі плани слугуватимуть у якості містобудівної документації на місцевому рівні та землевпорядної документації, описуючи просторову організацію та функціональне призначення території. Удосконалення управління місцевими землями для планування інвестицій, оподаткування та сталого розвитку передбачає створення та оновлення територіальних планів земельного використання на основі топографічних карт, забезпечення функціонування та обслуговування бази даних топографічних даних та забезпечення її доступності онлайн.

На додаток до інвестицій, трансформація агропродовольчого сектору та сектору аквакультури потребує освітньої підтримки та трансферу знань. Це передбачає відновлення та модернізацію сільськогосподарського сектору після завданих війною збитків, а також перехід на продукцію з

вищою доданою вартістю та екологічні методи сільськогосподарського виробництва як невід'ємну частину спільної сільськогосподарської політики ЄС та сталої аквакультури відповідно до Європейського зеленого курсу. Приділятиметься більше уваги реформуванню системи консультування для фермерів та впровадженню системи сільськогосподарських знань та інновацій для надання підтримки фермерам, що відстають, інформування виробників про державні програми підтримки та для стимулювання інновацій у секторі. Малі та сімейні фермерські господарства, а також малі та середні агропродовольчі підприємства (МСП) отримають найбільші вигоди від таких механізмів консультаційних послуг для підвищення рівня експертних знань і галузевого ноу-хау. Реформування Національної академії аграрних наук може сприяти покращенню людського капіталу у секторі та підтримці досліджень в галузі сільського господарства.

Реформи та інвестиції у зрошення та дренаж сприяють адаптації до зміни клімату та продовольчій безпеці. З огляду на великий обсяг потреб і складні ймовірні впливи на екосистеми, розуміння пріоритетів у секторі зрошення має ґрунтуватися на результатах аналізу повних економічних вигід від реформи, ретельного врахування впливу на довкілля та аспекту належного управління у водному секторі. Це включає подальше реформування організації зрошення після створення організацій водокористувачів, експлуатацію та технічне обслуговування гідротехнічної інфраструктури для забезпечення ефективного та прозорого використання водних ресурсів, створення державних операторів меліоративних систем та залучення підтримки міжнародних партнерів.

Окремі підсектори вимагають особливої уваги в розрізі зміцнення потенціалу. Україна має конкуренту перевагу в секторі органічного сільськогосподарського виробництва порівняно з ЄС, що є чистим імпортером органічних продуктів. Подальший розвиток органічного виробництва та торгівлі вимагає ефективного контролю та нагляду з боку компетентного органу, еквівалентного органам у Європейському Союзі, щоб мінімізувати репутаційні ризики, пов'язані з акредитацією органів сертифікації та органічних виробників. Це також вимагає ухвалення Україною найновіших актів законодавства та стандартів ЄС. У секторі переробки продукції тваринництва необхідний цілісний підхід, оскільки на фоні війни він зіткнувся з різноплановими викликами, включно зі стратегічним підходом до реконструкції існуючих та створення нових забійних підприємств, сталими практиками, просунутими цифровими системами, інклюзивністю робочої сили та неухильною підтримкою виробників і МСП.

Розмінування потребує розроблення чітких стратегічних настанов щодо протимінної діяльності та затвердження критеріїв пріоритизації територій, які підлягають терміновому розмінуванню з огляду на їхнє економічне, соціальне та безпекове значення. Необхідно ухвалити методологію та процеси для проведення нетехнічного обстеження земель, які перебувають під ризиком замінування, включно із прискореним процесом сертифікації операторів, які можуть проводити таке обстеження. Оскільки більша частина земель перебувають під ризиком замінування, але необов'язково заміновані, це допоможе швидко вивільнити землі, які не є замінованими.

Щоб стимулювати інновації в агропродовольчому секторі, важливо підтримувати використання автоматизації, ІТ та ШІ-технологій для підвищення продуктивності та просування інновацій. Однак це супроводжуватиметься втратою можливостей для працевлаштування для сільських жителів. Тому будь-які інвестиції у збільшення автоматизації повинні бути "орієнтованими на село", враховуючи можливі впливи на сільські засоби існування. Наступними після розмінування будуть необхідно направити значні зусилля на деконтаминацію та екологічну реабілітацію.

Для стимулювання автоматизації, цифровізації та просування інновацій у сільському господарстві та аквакультурі необхідно створити належні умови та заохочення для залучення сільськогосподарських виробників до нових технологій. Перш за все це може бути досягнуто шляхом цифровизації даних, зокрема через розвиток електронних реєстрів. Особливу увагу слід приділити реєстрам, які управляються Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, декларуванню прав на промислове рибальство та дослідний вилов в електронному вигляді, а також обміну інформацією через Державний аграрний реєстр. Забезпечення прозорості та відстежуваності походження продукції повинно бути максимально прозорим завдяки розвитку електронної документації.

2.1. Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Узгодження інституційних рамок сільського господарства та розвитку сільських територій із політикою Європейського Союзу

Стан справ і контекст: Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій буде визначати національні пріоритети на довгостроковий період, враховуючи комплексний погляд на галузь, включаючи аспекти, такі як стандарти екології та стійкість до змін клімату, а також важливість сільського господарства для розвитку сільських територій. Це необхідно для того, щоб інвестиційна підтримка, яка передбачена у рамках реформи 3, була значущою, мала чітко визначені цілі і була реалізована найбільш ефективно, надаючи пріоритет відповідним галузям, підгалузям, видам інвестицій та видам отримувачів. Це особливо важливо в контексті великих потреб в Україні та обмежених фінансових ресурсів.

Опис реформи: Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на період до 2030 року, яка буде прийнята у 4 кварталі 2024 року буде зосереджуватися на таких основних напрямах:

- гармонізація української політики в секторі сільського господарства та розвитку сільських територій з новою спільною аграрною політикою Європейського Союзу; включення цілей на кшталт національних стратегічних планів держав-членів Європейського Союзу (країн-кандидатів) і сфер, які потребують особливої уваги в Україні, таких як земельна реформа, зрошення, післявоєнне відновлення та підтримка розвитку;
- інституційне зміцнення та розбудова спроможності для розроблення необхідних систем;
- прискорення процесу узгодження правових актів у секторі сільського господарства та санітарного і фітосанітарного контролю зі стандартами ЄС;
- спрямування державних видатків на користь малих виробників і сільських громад;
- визначення основ і цілей заходів з охорони довкілля та пом’якшення наслідків зміни клімату; розбудова програм на основі доказів та зміцнення потужностей з ведення звітності і фінансового контролю, з орієнтацією на надійне фінансове управління.

Прийняття рішень та формування політики в галузі розвитку сільського господарства буде здійснюватися в рамках Стратегії. Стратегія в цьому контексті слугуватиме основним документом, який визначає довгострокові цілі і пріоритети для розвитку сільськогосподарського сектору. Цей документ включатиме в себе конкретні цілі, завдання, та шляхи досягнення їх, а також стратегічні напрямки розвитку.

Стратегія допомагатиме урядовим органам та іншим зацікавленим сторонам узгодити спільний план дій і визначити пріоритети для подальшого розвитку сільськогосподарського сектору. Вона також буде слугувати основою для розробки конкретних програм, законодавчих актів та регуляторних положень, спрямованих на впровадження стратегічних рішень.

Оскільки передумовою для виплат є наявність точної інформації про роботу сільськогосподарських підприємств, включаючи їх фінансовий стан, та для прогнозування впливу державної політики на розвиток цієї галузі, в Україні запроваджується система обліку даних сільськогосподарських підприємств за принципом Farm Sustainability Data Network (далі – FSDN).

Використовуючи ці дані, державні органи можуть більш ефективно регулювати галузь, розробляти політику, яка сприяє сталому розвитку сільського господарства, та забезпечувати точні інформаційні підстави для супроводу інвестицій і субсидій сільським господарствам. Ця система також сприятиме прозорості та відкритості в галузі сільського господарства, дозволяючи сільським господарствам ефективніше використовувати ресурси та вдосконалювати свою діяльність.

Потенційний вплив реформи: Розробка та визначення стратегічних пріоритетів у секторі та наступна реалізація заходів підтримки, які переважно будуть спрямовані на посилення розвитку агропромислових ланцюгів, включаючи диверсифікацію виробництва, підвищення стандартів якості та безпеки, необхідних інституційних, освітніх та промоційних потужностей, сприятиме розробці політики на основі доказів та зміцненню аграрно-продовольчого сектору. Узгодження інституційних рамок, сільського господарства та розвитку сільських територій з *acquis* ЄС повністю охоплює цілі принципу "не завдання суттєвої шкоди", наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови.

Реформа 2. Забезпечення функціонування ринку землі

Стан справ і контекст: Завершення земельної реформи, встановлення права власності на землю та ефективний ринок землі є передумовами для сталого розвитку сільськогосподарського виробництва, приваблення інвестицій та доступу до кредитування. Серед перших кроків, які необхідно здійснити, — забезпечення наявності безспірного підтвердження права власності та легкодоступних доказів права власності. Це також має включати створення в рамках пілотного проєкту геоінформаційної системи масового оцінювання земель сільськогосподарського призначення та майна на основі фактичних цін операції, щоб забезпечити належне відображення справжньої ринкової вартості та встановлення справедливого оподаткування, що узгоджується з глобальними практиками оподаткування нерухомого майна.

Наступні необхідні кроки включають вдосконалення та зміцнення спроможності відповідних державних установ згідно зі стандартами ЄС. Це стосується Держгеокадастру, зокрема, у контексті його відповідальності за ведення Державного земельного кадастру, щоб забезпечити повний цифровий доступ до послуг для усунення адміністративної дискреції, знизити вартість надання послуг, забезпечити вільний доступ місцевих органів до кадастрової інформації для цілей збору податків і планування, а також для розповсюдження інформації. Крім того, необхідно завершити реформу реєстру прав на землю (НАІС) при Міністерстві юстиції для покращення взаємодії з Державним земельним кадастром, зниження вартості та складності реєстрації земельних ділянок, земельних операцій та іпотек і створення основи для регуляторної реформи з метою спрощення звернення виконання на предмет застави. Реформування Державного

земельного кадастру за зразком аналогічних установ Європейського Союзу принесе багато переваг.

Опис реформи: Для подальшого покращення функціонування ринку землі, буде забезпечено:

- протоколи інформаційної взаємодії між Державним земельним кадастром та Державним реєстром речових прав на нерухоме майно будуть вдосконалені у 1 кварталі 2024 року, що дозволить забезпечити автоматичну передачу до Державного земельного кадастру відомостей про ціну (вартість) об'єкта нерухомого майна та речових прав на нього;
- введення в експлуатацію автоматизованої системи публічного моніторингу земельних відносин в рамках функціонування Державного земельного кадастру буде впроваджено до 1 кварталу 2025 року;
- геоінформаційна система проведення масового оцінювання згідно зі стандартами Європейського Союзу як частина програмного забезпечення Державного земельного кадастру буде впроваджена до 1 кварталу 2025 року.

Потенційний вплив реформи: Забезпечення повного цифрового доступу до послуг сприятиме зменшенню адміністративної дискреції, покращить доступність послуг для населення та підприємств, сприяючи в той же час збору податків та плануванню місцевих органів. Ця ініціатива також сприятиме більшій транспарентності ринку землі та, відповідно, розвитку сільського господарства.

Реформа 3. Вдосконалення інституційної та адміністративної спроможності для управління інвестиційними програмами

Стан справ і контекст: Сектор потребує післявоєнного відновлення, зміцнення та модернізації ланцюгів створення вартості та поступового переходу на екологічні методи сільськогосподарського виробництва. Такий перехід вимагає фінансової підтримки, особливо з огляду на те, що потреби вже зрозумілі, а сталі практики спочатку можуть здаватися не такими прибутковими, як традиційні практики. Доступ до фінансування повинен бути прозорим та інклюзивним, зокрема для малих виробників. Водночас та з огляду на європейські прагнення України, існує потреба у вдосконаленні інституційних та адміністративних рамок управління інвестиційними програмами, подібними до інших країн-кандидатів на вступ до Європейського Союзу. На додаток до сприяння відновленню, економічному зростанню та довгостроковій стійкості, реалізація такої схеми підвищить стандарти управління державними фінансами в галузі шляхом впровадження принципів належного управління в публічному та приватному секторах, отримуючи таким чином досвід використання процедур Європейського Союзу та готуючись до повного впровадження програм підтримки перед приєднанням до Європейського Союзу.

Опис реформи: Для врегулювання цих аспектів буде до 3 кварталу 2025 року введений в дію закон про внесення змін до Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України". Закон зосереджуватиметься на основних напрямах:

- розробка майбутніх заходів державної підтримки (які переважно фінансуються через донорські програми), у тому числі у вибраних секторах (включаючи рибальство та аквакультуру), на основі результатів секторального аналізу та SWOT-аналізу, які відповідають національним/ європейським стандартам, узгодженим з *acquis* Європейського Союзу;

- розробка заходів підтримки сільськогосподарського виробництва для малих фермерських господарств з метою залучення приватних інвестицій (у фізичні активи аграрних господарств, для цілей перероблення та реалізації);
- впровадження фінансових інструментів (включаючи кредитні гарантії) для всіх категорій фермерських господарств у співпраці з міжнародними фінансовими установами;
- цифровізація з використанням систем електронного документообігу;
- державна підтримка, яка надається виключно через Державний аграрний реєстр, що має доступ до електронних реєстрів (наприклад, земельного кадастру, реєстру майна, реєстру тварин).

Щоб забезпечити імплементацію закону, будуть створені базові інституції за принципами Спільної аграрної політики Європейського Союзу (такі як Платіжне агентство), що забезпечуватимуть своєчасну та точну виплату підтримки сільськогосподарським виробникам, а також покращуватимуть спроможність Міністерства аграрної політики та продовольства у розробці програм.

Потенційний вплив реформи: Впровадження програми підтримки інвестиційного характеру у стилі Європейського Союзу покращить стандарти управління, збільшить прозорість та ефективність спрямування державної підтримки у сільському господарстві. Крім того, це надасть Україні можливість набути досвід Європейського Союзу щодо процедур впровадження, зміцнити спроможності на національному та місцевому рівнях та підготуватися до ефективної реалізації програм підготовки до приєднання до Європейського Союзу. Це, своєю чергою, дозволяє більш ефективно узгоджуватися зі стандартами ЄС та Спільною сільськогосподарською політикою, що сприяє критеріям, визначеним принципом "не завдання суттєвої шкоди", наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови.

Реформа 4. Вдосконалення офіційного публічного електронного реєстру сільгоспвиробників

Стан справ і контекст: Значна частка сільськогосподарських виробників не охоплюються державними програмами через відсутність реєстрації. Нещодавнє впровадження реєстру сільськогосподарських виробників загалом вважається успішним: протягом одного року його існування було зареєстровано близько 115 тис. виробників. Цей показник вищий, ніж кількість виробників, зареєстрованих у Міністерстві економіки як юридичні особи (близько 75 тис.), проте значно нижчий, ніж оціночна кількість господарств, які працюють в Україні. Потенційно понад 300 тис. фермерських господарств можуть бути зареєстровані в Державному аграрному реєстрі у 2026 році.

Для формалізації та інституалізації реєстру, необхідно переглянути правові рамки для визнання Державного аграрного реєстру офіційним публічним електронним реєстром і ексклюзивним надавачем технічної та фінансової підтримки у сфері аграрної політики та продовольчої безпеки. Нове регулювання також розширить сферу охоплення реєстру, що значною мірою підвищить якість аналітики в секторі на основі фактичних даних. Закріплення реєстрації в реєстрі в якості передумови для отримання будь-якого типу державної підтримки додатково підвищить прозорість підтримки та рівень формалізації виробників.

Опис реформи: Закон про Державний аграрний реєстр набуде чинності в 4 кварталі 2024 року і зосереджуватиметься на таких основних напрямах:

- Державний аграрний реєстр визнається офіційним публічним електронним реєстром у сфері аграрної політики та продовольчої безпеки з регулюванням його обов'язкових елементів, таких як процедури його адміністрування, визначення його даних і доступу третіх осіб тощо;
- сфера охоплення Державного аграрного реєстру розширюється для реєстрації (та внесення інформації про) стейкхолдерів у межах всіх ланцюгів створення вартості в сільському господарстві, таких як сільськогосподарські виробники, підприємства харчової промисловості, водокористувачі та інші суб'єкти;
- функціональні можливості Державного аграрного реєстру розширюються в розрізі надання різних типів фінансової або технічної допомоги, будь-яких інших адміністративних послуг, впровадження аналітичної інформації тощо;
- реєстрація в Державному аграрному реєстрі як передумова для отримання будь-якого типу державної підтримки;
- обов'язкова публікація реєстру бенефіціарів будь-яких програм державної підтримки сектору, які реалізуються через Державний аграрний реєстр.

Після прийняття Закону про Державний аграрний реєстр будуть внесення відповідні зміни в підзаконні акти, пов'язані із розподілом державної підтримки для сільськогосподарських виробників. Понад 80% державної підтримки сільського господарства буде надходити через Державний аграрний реєстр (до кінця 1 кварталу 2026 року).

Потенційний вплив реформи: Завершення реєстрації всіх сільськогосподарських виробників, приділяючи особливу увагу стимулюванню реєстрації найменших виробників, підвищить доступ до програм підтримки для тих, хто їх потребує, призведе до збільшення податкових надходжень і стимулюватиме формалізацію сектора. Це також покращить функціонування системи державної підтримки сільського господарства завдяки усуненню адміністративних перешкод і витрат для сільськогосподарських виробників при отриманні державної допомоги. Розширення сфери охоплення реєстру забезпечить розроблення політик у секторі на основі фактичних даних з урахуванням різноманіття фермерських господарств і будь-яких інших стейкхолдерів у межах ланцюгів створення вартості в сільському господарстві. Майбутня взаємодійність реєстру господарств, реєстрів землі і тварин сприятиме впровадженню інтегрованих систем управління та контролю, гармонізованих із вимогами Європейського Союзу.

Реформа 5. Довгостроковий план розвитку іригаційного комплексу задля підвищення кліматичної стійкості сектору

Стан справ і контекст: Вирішення проблем вразливості України до посухи та скорочення зрошення в контексті змін клімату має надзвичайно важливе значення та вимагатиме довгострокової візії та планування для більш ефективного та сталого використання водних ресурсів для цілей зрошення. Стале управління водними ресурсами для цілей зрошення повинне відігравати основну роль у забезпеченні відновлення країни і адаптації до змін клімату. З огляду на несприятливі погодні умови та роки недостатніх інвестицій у зрошення, дренаж і пов'язану інфраструктуру, існують значні потреби в інвестиціях на реконструкцію та модернізацію. До війни зрошення охоплювало 1% земель сільськогосподарського призначення, але цей показник був вищим для певних сільськогосподарських культур (наприклад, 15% картоплі, майже всі томати) і

регіонів (наприклад, 14% у Херсонській області).[23] Нещодавні виклики, такі як руйнування Каховської ГЕС, тільки підкреслюють необхідність визначення візії в секторі.

Водночас потреби мають бути пріоритезовані на основі результатів аналізу повних соціально-економічних вигід і принципів концепції відбудови "краще, ніж було". Хоча ключова роль відводиться приватним інвестиціям, зрошення залежить від великомасштабної публічної інфраструктури, що вимагає ретельної пріоритизації.

Опис реформи: Довгостроковий план розвитку іригаційного комплексу, який буде прийнято до 1 кварталу 2025 року, зосереджуватиметься на таких основних напрямах:

- пріоритети в секторі зрошення на основі результатів аналізу повних економічних переваг;
- узгодження зі стратегією у секторі управління водними ресурсами та принципами управління водними ресурсами на основі басейнового підходу;
- визначення необхідних публічних та інших інвестицій і потреби в подальшій приватизації;
- аспекти врядування/ управління в секторі;
- вимоги щодо підготовки для будь-якого проєкту відновлення або будівництва оцінки впливу на довкілля згідно з рекомендаціями ЄС щодо оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки і відповідно до законодавства України у цій сфері.

Потенційний вплив реформи: Використання наявних водних ресурсів України для зрошення є вкрай важливим для підвищення врожайності та зменшення ризику, пов'язаного з щорічними посухами в південних регіонах. Розвиток системи зрошення сприятиме підвищенню продуктивності сільськогосподарських угідь та допоможе забезпечити сталість виробництва в умовах надзвичайних кліматичних обставин. Такий проєкт може допомогти зменшити ризики, пов'язані з посухами, і покращити забезпеченість продовольством в країні. Відновлення та довгостроковий розвиток систем зрошення також підтримає здатність українців адаптуватися до негативних наслідків зміни клімату, отже, ця реформа також відповідає принципу "не завдання суттєвої шкоди", наскільки це можливо в умовах війни чи післявоєнного відновлення та відбудови.

Реформа 6. Розмінування земель та акваторій

Стан справ і контекст: Станом на зараз в Україні не розроблено і не прийнято єдиної та комплексної Стратегії з питань протимінної діяльності. Проте, у зв’язку із безпрецедентним масштабом викликів, пов’язаних із забрудненням території України мінами та іншими вибухонебезпечними предметами, розроблення, прийняття та реалізація зазначеної Стратегії є нагальним викликом для відповідних органів державної влади України.

Урядом утворено відповідну робочу групу та проводяться консультації з усіма дотичними органами державної влади та іншими стейкхолдерами, розробляється проєкт Стратегії. Так, протягом другої половини 2023 року та на початку 2024 року обговорення проєкту Стратегії проведено з представниками операторів протимінної діяльності, органів державної влади, міжнародної донорської спільноти.

[23]https://documents1.worldbank.org/curated/en/917821550690263058/pdf/134794-WP-P160318-PUBLIC-Ukraine-Irrigation-Strategy-WB-Dec-2017-002.pdf

Опис реформи: Національна стратегія протимінної діяльності на період до 2033 року буде затверджена відповідним нормативно-правовим актом.

Стратегія буде містити наступні основні складові:

- управління у сфері протимінної діяльності;
- підтримка ефективності операторів протимінної діяльності;
- запобігання нещасним випадкам;
- комплексна допомога постраждалим;
- інновації;
- гендерний баланс і представництво;
- розвиток приватного ринку;
- ефективна та прозора донорська координація;
- формування системи пріоритезації завдань у сфері протимінної діяльності.

Також Стратегія, у тому числі, спрямована на вирішення проблеми відсутності системної комунікації із суспільством стосовно залучення до професійної роботи у сфері протимінної діяльності представників соціальних груп, залучення яких становить державний інтерес, зокрема жінок, ветеранів та ветеранок, осіб з інвалідністю та постраждалих від вибухонебезпечних предметів.

Стратегію буде прийнято не пізніше 2 кварталу 2024 року.

Потенційний вплив реформи: Прийняття зазначеного документу дозволить:

- скоординувати та визначити на довгостроковій та плановій основі як загальні цілі та пріоритети політики у сфері гуманітарного розмінування та протимінної діяльності, так і сфери відповідальності, роль та завдання органів державної влади, неурядових та приватних операторів розмінування, а також пріоритетні сфери залучення підтримки від міжнародних партнерів;
- сприяти залученню та максимізувати ефективність використання ресурсів усіх джерел походження, спрямованих на протимінну діяльність та гуманітарне розмінування;

Окрім цього, розмінування сприяє досягненню екологічних цілей, оскільки воно допомагає запобігти забрудненню земель та водойм, спричиненому війною, і допомагає із захистом біорізноманіття та дикої природи. Також розмінування сприяє очищенню водних та морських ресурсів, таким чином, сприяючи принципу "не завдання суттєвої шкоди", наскільки це можливо в умовах війни або повоєнного відновлення і відбудови.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024–2027 роках

Загальні інвестиційні потреби сектора у пріоритетних сферах

Сектор сільського господарства має потенціал для відновлення, стимулювання загального економічного зростання та забезпечення українського населення продовольством. Відповідно до звіту RDNA3, пріоритетні середньострокові та довгострокові потреби в інвестиціях сектора (у 2024–2033 роках) становлять 50,8 млрд євро. Найбільш термінові інвестиції включають відновлення пошкоджених активів, підтримку відновлення сільського господарства шляхом вирішення проблем із ліквідністю, зокрема для малих фермерів, орієнтація на товари з вищою доданою вартістю та експортоорієнтованість, інвестування у підвищення стійкості до зміни

клімату та в інтегровані продовольчі та енергетичні системи, а також зміцнення державних установ у секторі сільського господарства для ефективної підтримки відновлення та відбудови, а також вступу до Європейського Союзу.

Національний орган з питань протимінної діяльності Україні оцінює, що станом на січень 2024 року близько 26% території України (156 тис. кв. км) потенційно забруднена мінами та іншими вибухонебезпечними предметами (далі – ВНП) внаслідок вторгнення у 2022 році. Близько 14,2 млн га українських земель та 14 тис. кв. км акваторій усіх типів наразі перебувають під ризиком забруднення. Для порівняння до війни Україна загалом мала 41 млн га земель сільськогосподарського призначення, які охоплювали 70% території країни. Очищення від вибухонебезпечних предметів (мін, нерозірваних боєприпасів і саморобних вибухових пристроїв) є передумовою безпечної відбудови, відновлення надання послуг і повернення до нормального життя в Україні. Згідно RDNA3, потреби на управління протидією загрозам від ВНП (у 2024–2033 роках) становлять 31,3 млрд євро. Близько 88% витрат припадають на 5 областей (Донецька, Харківська, Херсонська, Луганська та Запорізька області).

Необхідні значні зусилля та інвестиції, щоб забезпечити наявність основних вимог для відновлення та зростання сектора, у тому числі у взаємопов’язаних секторах. Краще функціонування маршрутів експорту, реконструкція та підвищення спроможності ключових транспортних шляхів, а також реорганізація та диверсифікація логістики забезпечать постачання та конкурентоспроможність українських сільськогосподарських продуктів на місцевих і зовнішніх ринках. Реконструкція іригаційної інфраструктури та інвестиції у вдосконалення систем зрошення та дренажу на основі раціональних екологічних принципів і з покладанням більшої відповідальності за управління на водокористувачів створюють можливості для фермерських господарств усіх розмірів, проте потребують значних інвестицій. Очищення від вибухових речовин (мінонебезпечних ділянок, боєприпасів які не вибухнули та саморобних вибухових пристроїв) є передумовою безпечного відновлення, відновлення надання послуг та повернення до нормального життя в Україні, зокрема в шести найбільш постраждалих регіонах.

Ключові інвестиційні потреби на період 2024–2027 роки включають:

- **ліквідацію негативних наслідків війни** шляхом очищення та відновлення пошкодженої інфраструктури та об’єктів із дотриманням принципів концепції відбудови "краще, ніж було", зосереджуючись на сталих практиках. Це включає розмінування та очищення земель сільськогосподарського призначення і реконструкцію іригаційної та дренажної інфраструктури, включно з реконструкцією трубопроводів, насосних станцій, внутрішньогосподарської інфраструктури, а також відновлення життєво важливих структур, таких як Каховська гідроелектростанція на основі пріоритетів, визначених за результатами аналізу повних економічних вигід. Необхідно забезпечити розмінування, включаючи поставку технічних матеріалів та обладнання з можливістю локалізації виробництва, роботу навчальних центрів з відповідним обладнанням, схеми підтримки та стимули для приватного сектору, що здійснює роботи з розмінування;

- **підтримку відновлення протягом кількох виробничих сезонів для допомоги відбудови виробництва сільськогосподарської продукції** шляхом розширення фінансової підтримки фермерам. Ці кошти мають бути спрямовані господарствам, які є економічно спроможними, та співфінансувати пропозиції щодо інвестицій, спрямованих на підвищення

сталості, цифровізації та ефективності виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, а також привабливості сільського життя. Надзвичайно важливо, щоб малим, середнім та великим виробникам був доступ до цих ресурсів, проте інструменти будуть адаптовані до розміру і потреб, з особливою увагою до найменших сільськогосподарських виробників. Ця підтримка може бути реалізована з дотриманням основних принципів управління допомогою передвступної підтримки у розвитку сільських територій, щоб сприяти побудові потенціалу в Україні для програмування та управління коштами в галузі сільського господарства та сільських територій;

- **розширення фінансової підтримки для виробників у секторах із вищою доданою вартістю.** Пріоритетні сектори включають виробників та переробну промисловість, у тому числі білкове харчування та очищені білкові екстракти, виробництво органічних харчових продуктів, виробництво молока та молочних продуктів, садівництво, виноградарство та інші підсектори з вищою доданою вартістю. Крім того, необхідно підтримати удосконалення технологій і методів вирощування, збирання врожаю, післязбиральної обробки та зберігання в межах ланцюгів створення вартості, а також реалізації, особливо для швидкопсувних продуктів. Особлива увага приділятиметься найменшим виробникам з одночасним заохоченням до формалізації та співпраці;

- **фінансову підтримку слід доповнити доступом до ноу-хау**, і вона повинна охоплювати інші форми учасників, такі як організації виробників. Необхідна реформа Системи сільськогосподарського консультування, а також впровадження Системи сільськогосподарських знань та інновацій, яка інформує виробників про програми громадської підтримки, передає знання та сприяє інноваціям у секторі. Зокрема реформована система консультування повинна зосередитися на збільшенні різноманітності сільськогосподарського виробництва, його включеності, стійкості до змін клімату, інтеграції харчово-енергетичного секторів, а також на екологічній та соціальній стійкості, відповідно до вимог Європейського зеленого курсу. Вона також повинна акцентувати на екологічно чистих сільськогосподарських практиках, які є невід'ємною частиною Спільної сільськогосподарської політики Європейського Союзу які відповідають Європейському зеленому курсу. Таким чином, ця реформа зміцнює експертизу та здатність фермерів дотримуватися дружніх до довкілля практик, що, у свою чергу, підтримує цілі, передбачені принципом "не завдання суттєвої шкоди", наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови;

- **зміцнення ланцюгів створення вартості у сільському господарстві в цілому та підтримка логістики.** Це може включати реконструкцію та поліпшення пошкоджених сховищ, складів і сільських доріг;

- **підтримку довгострокового відновлення обсягу сільськогосподарського виробництва для підвищення різноманітності, інклюзивності, стійкості до зміни клімату, інтеграції енергетики та продовольства, а також екологічної та соціальної сталості згідно з вимогами Європейського зеленого курсу** та екологічних методів сільськогосподарського виробництва є невід’ємною частиною спільної сільськогосподарської політики Європейського Союзу, так само, як і стимулювання належних методів сільськогосподарського виробництва, принципів “від лану до столу”, управління ландшафтом і біорізноманіттям тощо;

- **стимулювання цифрової інтеграції та модернізації може мати прямий вплив на підвищення продуктивності, скорочення використання ресурсів і адаптацію до зміни клімату.** Це може включати точне землеробство та використання автоматизації, ІТ та ШІ-технологій у межах ланцюгів створення вартості, таких як системи глобального позиціонування, геоінформаційні системи, інформаційні системи управління фермами, технології змінного нормування, використання дронів для моніторингу сільськогосподарських тварин і культур, посіву насіння, застосування добрив і засобів захисту від шкідників, інтернет-пристрої, програми управління для розумного землеробства, рухомі датчики для збору даних або ІТ-рішення для стійкості до зміни клімату, крапельного зрошення, безпровідні сенсорні мережі для внесення добрив. Такі технології сприятимуть скороченню обсягів використання води та ресурсів і дадуть фермерам змогу поліпшити якість ґрунтів, а також підвищити точність і продуктивність. Ця цифровізація ще більше сприяє ефективному використанню ресурсів і зміцнює стійкі методи ведення сільського господарства, тим самим сприяючи досягненню цілей за принципом "не завдання суттєвої шкоди", наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови;

- **розширення інвестицій та розвиток потенціалу у державних установах**, необхідних для оцінки відповідності санітарно-фітосанітарним заходам, включаючи цифровізовані лабораторії для ветеринарії та фітосанітарії, ґрунтознавчі дослідження для точного сільськогосподарського виробництва, системи офіційного контролю в галузях тваринництва та рослинництва, рибальства, сертифікації органічної продукції та інших пріоритетних секторах. Важлива сумісність між усіма відповідними базами даних, зокрема щодо фермерських господарств, тварин і земельних реєстрів;

- **обстеження та розмінування земель та акваторій усіх типів**, а також, де необхідно, проведення рекультивації та інших робіт, необхідних для повернення тих чи інших територій до продуктивного використання . За умови інвестицій протягом 2024-2027 років близько 18,1 млрд євро та деокупації усіх тимчасово окупованих територій потенційно можливо досягти наступних результатів: проведення нетехнічного обстеження 100% потенційно забруднених територій; проведення технічного обстеження приблизно 99% територій, які його потребують за результатами нетехнічного обстеження; розмінування приблизно 29% територій, які його потребують за результатами технічного обстеження. В той же час, вказані цифри грають роль тільки приблизного орієнтиру, оскільки фактичне планування здійснюється згідно законодавства уповноваженими органами, в першу чергу – Національним органом з питань протимінної діяльності та Міністерством оборони. Відповідне планування ускладнюється триваючою повномасштабною війною.

Потенціал залучення приватних інвестицій є особливо високим у наступних сферах:

Іригаційна інфраструктура

Україна належить до держав з недостатньою забезпеченістю водними ресурсами. Кліматичні зміни значно погіршують ситуацію із забезпеченням якісною питною водою та із залученням доступних до використання водних ресурсів для інших суспільних потреб – розвитку сільського господарства, енергетики, збереження і покращення стану навколишнього природного середовища. Застосування зрошення дозволить незалежно від погодних умов підвищити

врожайність сільськогосподарських культур, що особливо необхідно у посушливих південних регіонах. Інвестиційні пріоритети для відновлення зрошення включають насосні станції, канали, трубопровідні мережі, інші об’єкти інженерної інфраструктури зрошувальних та дренажних систем. Масштабне розширення систем зрошення підвищить продуктивність і знизить ризики ведення сільського господарства. Однак інвестиції в зрошення та дренаж повинні бути добре сплановані з урахуванням всіх соціально-економічних та екологічних наслідків, оскільки вони можуть потенційно мати шкідливий вплив на цінні екосистеми.

Відновлення зрошувальної та дренажної інфраструктури допомагає українцям адаптуватися до негативних наслідків зміни клімату, а отже, також робить свій внесок у принцип "не завдання суттєвої шкоди", наскільки це можливо в умовах війни або післявоєнного відновлення та відбудови, однак через його вплив на стале використання та захист води, вплив на біорізноманіття вимагатиме ретельного аналізу, планування, і пом'якшувальних та компенсаційних заходів. Будь-які інвестиції в зрошувальну систему належним чином гарантуватимуть, що водні басейни не зазнають значного впливу через дослідження ex-ante.

Для проєктів відновлення або будівництва меліоративних систем у випадках, передбачених законом, буде проведено оцінку впливу на довкілля та враховано водогосподарські баланси в межах відповідного річкового басейну (водогосподарської ділянки), затверджені в порядку передбаченому Водним кодексом України.

Засоби для зберігання та транспортування зерна

Україні необхідно збільшити обсяги зберігання зернових і олійних продуктів для обробки більших обсягів продукції. Водночас необхідні інвестиції у транспортну логістику від господарств до портів Чорного моря і Дунайських портів, а також сухих портів біля західних кордонів для зниження транспортних витрат до довоєнного рівня.

Незважаючи на те, що в країні достатньо матеріалів металургійної та цементної промисловості для елеваторів, розвинене будівництво та наявна робоча сила, необхідно ретельно оцінити економічну рентабельність зерносховищ і пунктів перевантаження зерна.

Пріоритет спочатку надається відновленню сховищ, пошкоджених під час війни, а потім будівництву нових зернових елеваторів в межах території країни для підтримки збільшення обсягів виробництва та забезпечення пунктів перевантаження для зміни маршрутів експорту. Ці інвестиції дадуть Україні змогу обробляти 75 млн метричних тонн зернових.

Необхідно ретельно оцінити розподіл зерносховищ і пунктів перевантаження зерна та їхню економічну рентабельність. Після аналізу економічної рентабельності будівництва зернових терміналів на західному кордоні успішна реалізація таких проєктів залежить від багатьох факторів.

Сільське господарство та переробка

Значний потенціал полягає у ланцюгах виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства у експортно-орієнтованих секторах, і секторах з вищою доданою вартістю, зокрема тих, що ґрунтуються на вже існуючі виробничі потужності. Країна має достатні обсяги виробництва зернових та олійних продуктів для забезпечення секторів тваринництва, виробництва молока та молочних продуктів, борошномельно-круп’яного сектора, олійноекстракційних,

крохмальних заводів і заводів білкових концентратів.

Пріоритетні інвестиції включають тваринницькі господарства, нові птахофабрики, молокозаводи, біогазові установки, олійноекстракційні / олійнопереробні, борошномельні, крохмальні/ глютенові заводи та установки для екстракції рослинного білка.

3.1 Інвестиції, які будуть здійснюватись в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Інвестиція 1. Інвестиції в розмінування

Стан справ і контекст: Станом на сьогодні, проблема забруднення земель мінами та іншими вибухонебезпечними предметами є актуальною для багатьох агропродовольчих виробників, особливо у найбільш постраждалих від бойових дій регіонах України. В той же час, з ряду причин значна частина таких виробників має обмежені фінансові ресурси для придбання послуг з обстеження та розмінування територій, що перебувають у їх використанні.

Між тим, ринок послуг з розмінування в Україні перебуває на початкових етапах розвитку і наразі має невелику кількість сертифікованих операторів протимінної діяльності у порівнянні із масштабами забруднення території України та потенційно необхідними обсягами відповідних робіт.

У зв’язку із зазначеними факторами, Урядом проводиться робота щодо розроблення та прийняття нормативно-правового акту щодо часткової фінансової підтримки за рахунок коштів Державного бюджету України гуманітарного розмінування земель сільськогосподарського призначення та механізму її реалізації. Так, на початку 2024 року обговорення фінансового механізму проведено з представниками операторів протимінної діяльності.

Опис інвестиції: Звіт Уряду (або звіт Казначейства), який показує, що в державних бюджетах на 2024, 2025, 2026 та 2027 роки Уряд виділив щонайменше 150 млн євро (у гривневому еквіваленті) на кошти, які виплачуються виробникам сільськогосподарської продукції для покриття витрат на розмінування. Такий звіт буде підготовлено до кінця 4 кварталу 2027 року. Додатково буде підготовлено проміжний звіт Уряду (або звіт Казначейства), який показує, що в державних бюджетах на 2024 та 2025 роки Уряд виділив щонайменше 75 млн євро (у гривневому еквіваленті) на кошти, які виплачуються виробникам сільськогосподарської продукції для покриття витрат на розмінування до кінця 2 кварталу 2026 року.

Потенційний вплив інвестиції: Обстеження та подальше розмінування частини агропродовольчих земель за рахунок коштів Державного бюджету сприятиме більш швидкому економічному відновленню, ревіталізації сільських територій та більш швидкому поверненню біженців та внутрішньо переміщених осіб. Окрім того, дане фінансування покликане сприяти розвитку ринку послуг з розмінування та збільшенню рівня пропозиції даних послуг. Відновлення земельних і морських територій завдяки розмінуванню зменшує забруднення, спричинене війною, та допомагає захистити біорізноманіття, таким чином, співвідноситься з принципом "не завдання суттєвої шкоди", наскільки це можливо в контексті війни або повоєнного відновлення та відбудови. Інвестиції в обстеження та розмінування земель та водойм сприятимуть вирішенню екологічних та кліматичних викликів.

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

У цій главі пропонуються реформи та інвестиції, які є узгодженими, комплексними та виваженими заходами для досягнення загальних і конкретних цілей Ukraine Facility, у тому числі структурні реформи та заходи для сприяння конвергенції із Європейським Союзом та підвищення темпів зростання української економіки.

Запропоновані заходи узгоджуються з широкими передвступними цілями реформування державного управління в секторі та поступової адаптації до законодавства ЄС. Зокрема, заходи мають сприяти підвищенню здатності сектору конкурувати на єдиному ринку ЄС, а також запровадити основні правові та управлінські елементи, необхідні для розробки науково обґрунтованої політики та раціонального фінансового управління будь-якими коштами, спрямованими на розвиток сектору.

Що стосується загальних цілей Ukraine Facility, ця глава стосується пом'якшення соціальних, економічних та екологічних наслідків війни, тим самим сприяючи відновленню, відбудові та модернізації країни. На пом'якшення соціальних наслідків спрямовані реформи, які позитивно впливають на малих фермерів, що істотно постраждали від війни. Пом'якшення економічних наслідків досягається за допомогою комбінації структурних реформ та інвестицій з високим потенціалом зростання з огляду на важливе значення сільського господарства для економіки. І нарешті, пом'якшення екологічних наслідків здійснюється шляхом просування інноваційних методів у рамках пропонованих інвестицій, які відповідають практикам ЄС (наприклад, нові та існуючі системи зрошення, які загалом відповідають рамковому водному законодавству та законодавству щодо навколишнього середовища ЄС).

Ця глава узгоджується з конкретними цілями Ukraine Facility, які включають відбудову та модернізацію інфраструктури, пошкодженої під час війни, такої як системи водопостачання, відновлення сільського господарства та виробництва харчових продуктів, сприяння зусиллям із розмінування, сприяння переходу до сталої та інклюзивної економіки і сталого інвестиційного середовища, зміцнення стратегічних економічних секторів, підтримку інвестицій, розвиток приватного сектора у галузі сільського господарства та розвитку сільських територій, аквакультури та рибальства, а також розвиток і зміцнення сталого зеленого переходу.

Реформи та інвестиції у цій главі зосереджуються на впровадженні в Україні більш сталих методів сільськогосподарського виробництва та, відповідно, пріоритизації пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них, охорони довкілля, зниження ризику стихійних лих і підтримки прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку ООН (зокрема, ЦСР № 2 "Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства"). Пропоновані інвестиції ґрунтуються на принципі "не завдання суттєвої шкоди", а залучення цільових груп — на принципі "не залишати нікого осторонь". У їх основі також лежить підхід пріоритизації сталого розвитку, що є основою Європейського зеленого курсу. Були проведені консультації із представниками місцевих та регіональних органів влади, соціальними партнерами та організаціями громадянського суспільства стосовно реформ та інвестицій, пропонованих у цій главі, і надані ними дані були включені до остаточної версії.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Узгодження інституційних рамок сільського господарства і розвитку сільських територій із політикою Європейського Союзу (ЄС)	Розробка стратегічних пріоритетів у секторі та наступна реалізація, зосереджена на посиленні розвитку сільськогосподарських ланцюгів вартості, включаючи диверсифікацію виробництва, підвищення стандартів якості та безпеки, необхідних інституційних потужностей, просування та освітніх можливостей, сприяло б обґрунтованому прийняттю рішень у галузі політики та посиленню сільськогосподарського сектору. Продовження реформування державних сільськогосподарських установ допомагало б підготовці для впровадження Спільної сільськогосподарської політики (САР) ЄС. Додаткові інституційні реформи та впровадження схвалених ЄС механізмів платежів сприяли б забезпеченню прозорої та справедливої підтримки	Розділ 11. Сільське господарство та розвиток сільських територій	Ухвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на період до 2030 року	Міністерство аграрної політики та продовольства	Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій на період до 2030 року ухвалено. Стратегія зосереджується на таких основних напрямах: - адаптація української політики розвитку сільського господарства та сільських районів в контексті підготовки до вступу в ЄС з урахуванням сфер особливого інтересу України, таких як земельна реформа, зрошення, відновлення після війни та підтримка розвитку; - інституційне зміцнення та розбудова спроможності для розроблення необхідних систем; - прискорення процесу узгодження правових актів у секторі сільського господарства та санітарного і фітосанітарного контролю зі стандартами ЄС; - сприяння розвитку малих виробників та сільських громад; - визначення базових і цільових показників екологічних і кліматичних дій, розробка науково-обґрунтованого програмування та ефективного фінансового управління та можливостей контролю	4 квартал 2024 року
			Створення системи Farm Sustainability Data Network (FSDN)	Міністерство аграрної політики та продовольства	Уніфікована з ЄС система FSDN, буде створена при Мінагрополітики та розпочне роботу. Система дозволить відстежувати ситуацію в агросекторі та приймати зважені рішення щодо призначення державної підтримки сільгоспвиробникам	1 квартал 2027 року

Реформа 2. Забезпечення функціонування ринку землі	Розвиток відкритого та прозорого ринку землі, що належним чином функціонує, є важливим фактором, що сприятиме сталому землеробству, інвестиціям і доступу до кредитування. Перші кроки, які слід зробити, повинні забезпечити несумнівний доказ власності та легкий доступ до документального підтвердження власності. Це також повинно включати створення в рамках пілотного проєкту геоінформаційної системи масового оцінювання сільськогосподарських земель на основі фактичних цін на транзакції, щоб гарантувати відображення справжньої ринкової вартості, а також встановлення справедливого оподаткування, яке відповідає глобальним практикам оподаткування нерухомості	—	Впровадження автоматичного обміну даними між Державним земельним кадастром та Державним реєстром речових прав на нерухоме майно	Міністерство аграрної політики та продовольства	Протоколи інформаційної взаємодії між Державним земельним кадастром та Державним реєстром речових прав на нерухоме майно забезпечують автоматичну передачу до Державного земельного кадастру відомостей про ціну (вартість) об'єкта нерухомого майна та речових прав на нього	1 квартал 2024 року
			Автоматизована система публічного моніторингу земельних відносин введена в експлуатацію	Міністерство аграрної політики та продовольства	Введено у експлуатацію автоматизовану систему публічного моніторингу земельних відносин, яка функціонує в рамках ведення Державного земельного кадастру. Введено в дію геоінформаційну систему масової оцінки земель, яка функціонує у складі програмного забезпечення Державного земельного кадастру	1 квартал 2025 року
Реформа 3. Покращення інституційної та адміністративної структури для управління інвестиційними програмами.	Необхідно поліпшення інституційного та адміністративного устрою для управління інвестиційними програмами в галузі. Створення інституційно-адміністративної схеми на зразок ЄС, схожої на інші країни-кандидати ЄС, покращило б стандарти управління державними фінансами в галузі, впроваджуючи принципи доброго управління як у сфері публічної, так і приватної сфер. Реалізація такої інвестиційної програми сприяла б впровадженню інвестиційної підтримки на зразок ЄС, схожої на інші країни-кандидати ЄС, з метою набуття досвіду щодо процедур ЄС, зміцнення здатностей на національному та місцевому	Розділ 11. Сільське господарство та розвиток сільських територій	Набрання чинності законодавством про державну підтримку сільського господарства України.	Міністерство аграрної політики та продовольства	Закон про внесення змін до Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" ухвалений і набув чинності. Закон зосереджується на таких основних напрямах: - розробка майбутніх заходів державної підтримки, у тому числі в окремих секторах на основі галузевого та SWOT-аналізу, які відповідають стандартам ЄС і acquis ЄС; - розробка заходів для підтримки сільськогосподарського виробництва для малих фермерських господарств щодо здійснення приватних інвестицій (фізичні активи сільськогосподарських підприємств, для переробки та маркетингу); - розробка майбутніх фінансових	3 квартал 2025 року

	рівнях та підготовки до повноцінної реалізації програм підтримки до приєднання до ЄС. Крім того, реалізація такої схеми сприяла б поліпшенню стандартів управління державними фінансами в галузі, впроваджуючи принципи доброго управління як у публічній так і приватній сферах				інструментів (включаючи кредитні гарантії) для всіх категорій господарств у співпраці з міжнародними фінансовими установами; - оцифрування через системи електронного документообігу; - державна підтримка надається виключно бенефіціарам, зареєстрованим у Державному аграрному реєстрі, який має доступ до електронних реєстрів (включаючи земельний кадастр, реєстр власності, реєстр тварин)	
Реформа 4. Вдосконалення офіційного публічного електронного реєстру сільськогосподарських підприємств	Забезпечення реєстрації сільськогосподарських виробників сприятиме модернізації сектору, поліпшить доступ до програм підтримки для тих, хто цього потребує, і призведе до збільшення податкових надходжень. Це також покращить функціонування системи державної підтримки сільського господарства, усуваючи адміністративні перешкоди та зменшуючи витрати для виробників сільськогосподарської продукції при отриманні державної допомоги. Покращення інформації в секторі, включаючи дані про кількість, тип та розмір господарств, а також інших учасників ланцюгів створення сільськогосподарської продукції, сприятиме розробці політики на підставі доказів у секторі	Розділ 11. Сільське господарство та розвиток сільських територій	Закон про Державний аграрний реєстр вступив в дію	Міністерство аграрної політики та продовольства	Набирає чинності Закон України "Про Державний аграрний реєстр". Закон зосереджується на таких основних сферах: - державний аграрний реєстр (ДАР) визнається офіційним публічним електронним реєстром у сфері аграрної політики та продовольчої безпеки з регламентацією його обов’язкових елементів, таких як порядок його ведення, визначення його даних та доступ третіми особами тощо; - охоплення ДАР включає інформацію про зацікавлених сторін у всьому сільськогосподарському ланцюжку вартості, таких як сільськогосподарські виробники, харчові переробники, водокористувачі та інші; - розширено функціональні можливості ДАР, що є передумовою для отримання фінансової допомоги та дозволяє цільове спрямування технічної допомоги, інших адміністративних послуг, а також введення аналітичної інформації тощо. - реєстрація в ДАР є передумовою отримання будь-якого виду державної підтримки в аграрному секторі; - обов'язкове оприлюднення реєстру бенефіціарів будь-яких програм	4 квартал 2024 року

					державної підтримки в аграрному секторі, що реалізуються через ДАР	
			Впровадження надання підтримки через ДАР	Міністерство аграрної політики та продовольства	Надано звіт, в якому зазначено, що до кінця 2025 року 80 % державної підтримки надійшло через ДАР	1 квартал 2026
Реформа 5. Довгостроковий план розвитку іригаційного комплексу для підвищення стійкості сектору до змін клімату	Розроблення довгострокового плану розвитку іригаційного комплексу із деталізацією за областями є важливим кроком для відновлення меліоративного комплексу України, що сприятиме підвищенню продуктивності сільського господарства та продовольчої безпеки. Ураховуючи значні потреби, обмежені кошти та потенційний вплив на довкілля, пріоритети повинні базуватися на аналізі повного економічного ефекту та принципах "побудови кращого після кризи"	Розділ 11. Сільське господарство та розвиток сільських територій	Ухвалення довгострокового плану розвитку іригаційної системи	Міністерство аграрної політики та продовольства	Довгостроковий план розвитку іригаційної системи України ухвалено. План зосереджується на таких основних напрямах: - пріоритети в секторі зрошення на основі результатів аналізу повних економічних переваг; - узгодження зі стратегією у секторі управління водними ресурсами та принципами управління водними ресурсами на основі басейнового підходу; - визначення необхідних публічних та інших інвестицій і потреби в подальшій приватизації; - аспектам врядування/ управління в секторі; - вимогам щодо підготовки для будь-якого проєкту відновлення або будівництва оцінки впливу на довкілля згідно з рекомендаціями ЄС щодо оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки і відповідно до законодавства України у цій сфері	1 квартал 2025 року
Реформа 6. Розмінування земель та акваторій	Прийняття Національної Стратегії з протимінної діяльності на період до 2033 року. Прийняття зазначеного документу дозволить: і) скоординувати та визначити на довгостроковій та плановій основі як загальні цілі та пріоритети політики у сфері гуманітарного розмінування та протимінної діяльності, так і сфери відповідальності, роль та завдання органів державної влади, неурядових та приватних операторів	—	Набрання чинності стратегічним документом з протимінної діяльності на період до 2033 року	Міністерство економіки та інші органи державної влади	Нормативно-правовий акт про схвалення стратегічного документу з питань протимінної діяльності на період до 2033 року (акт Кабінету Міністрів або Президента) прийнято. Нормативно-правовий акт попередньо буде містити наступні основні складові: - управління у сфері протимінної діяльності; - підтримка ефективності операторів протимінної діяльності; - запобігання нещасним випадкам; - комплексна допомога	2 квартал 2024 року

	розмінування, а також пріоритетні сфери залучення підтримки від міжнародних партнерів; ii) сприяти залученню та максимізувати ефективність використання ресурсів усіх джерел походження, спрямованих на протимінну діяльність та гуманітарне розмінування				постраждалим; - інновації; - гендерний баланс і представництво; - розвиток приватного ринку; - ефективна та прозора координація з донорами; - формування системи пріоритезації завдань у сфері протимінної діяльності	
Інвестиція 1. Інвестиції в розмінування	Створення умов для проведення заходів гуманітарного розмінування земель сільськогосподарського призначення, забруднених вибухонебезпечними предметами	—	Інвестиції не менше 150 млн євро (у гривневому еквіваленті) у розмінування сільськогосподарських земель	Міністерство економіки, Міністерство фінансів	Проміжний звіт Уряду (або звіт Казначейства), який показує, що в державних бюджетах на 2024 та 2025 роки Уряд виділив щонайменше 75 млн євро (у гривневому еквіваленті) на кошти, які виплачуються виробникам сільськогосподарської продукції для покриття витрат на розмінування	2 квартал 2026 року
					Звіт Уряду (або звіт Казначейства), який показує, що в державних бюджетах на 2024, 2025, 2026 та 2027 роки Уряд виділив щонайменше 150 млн євро (у гривневому еквіваленті) на кошти, які виплачуються виробникам сільськогосподарської продукції для покриття витрат на розмінування	4 квартал 2027 року

РОЗДІЛ 13. УПРАВЛІННЯ КРИТИЧНО ВАЖЛИВИМИ МАТЕРІАЛАМИ

1. Стан справ

В Україні зосереджені родовища 22 із 34 критично важливих для Європейського Союзу корисних копалин. Україна входить до топ-10 країн-виробників титану, цирконію, графіту та марганцю, а також має підтверджені запаси таких металів, як літій, берилій, рідкісноземельні елементи та нікель, що необхідні для забезпечення дедалі більших потреб Європи в зеленій енергії та інноваційних технологіях. Україна має розвинений гірничодобувний комплекс, що є базою для подальшого розвитку гірничої промисловості та збагачення критичної сировини, який до війни забезпечував понад 6% ВВП України. Також, Україна історично має потужну інженерно-технічну базу та професійні кадри для реалізації комплексних гірничопромислових проєктів із видобування та збагачення корисних копалин. За оцінками, виявлених запасів літію, графіту, нікелю та залізної руди вистачить для виробництва літій-іонних акумуляторів загальною потужністю 1 000 ГВт/год для забезпечення виробництва близько 20 млн електромобілів (що перевищує світовий річний обсяг виробництва у 2023 році, який дорівнює 14 млн); наявні запаси українського титану дорівнюють 15-річному обсягу світового виробництва титану і можуть бути переплавлені у метал для будівництва авіалайнерів або використовуватися для виробництва білого пігменту для потреб хімічної промисловості; розробка комбінованих родовищ апатиту та рідкісноземельних елементів може забезпечити виробництво 100 млн тонн фосфорних добрив для сільського господарства, наприклад, на понад 30 років поточного споживання агропромислового комплексу України.

Військова агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася у 2014 році, ускладнила реалізацію потенціалу сектору критичних матеріалів і сировини в Україні. Після 2014 року Україна продовжила видобувати корисні копалини, родовища яких були розроблені ще до 2014 року, зокрема титан, цирконій, графіт і марганець. Але через окупацію Автономної Республіки Крим Україна втратила потужності з виробництва оксиду титану та губчастого титану і не розвивала подальшу глибинну переробку та нові проєкти у секторі критичних матеріалів і сировини. Повномасштабне російське вторгнення в Україну у 2022 році погіршило ситуацію в галузі через окупацію територій, військові ризики на підконтрольних Україні територіях, дефіцит фінансування та складність залучення сучасних технологій у галузь через війну. Сектор відчуває дефіцит людського капіталу через міграцію та участь населення України в обороні країни.

Сектор має великий потенціал для стимулювання економічного зростання України через залучення сучасних технологій та інтеграцію України у глобальні ланцюги постачання критичних матеріалів і продукції на їх основі. Це має сприяти підвищенню конкурентоспроможності України та ЄС і створенню нових сталих високотехнологічних орієнтованих на експорт кластерів із виробництва літій-іонних акумуляторів, виробів із металевого титану та іншої продукції на основі критичних корисних копалин. Відповідно до Акту Європейського Союзу про критичну сировину до 2030 року та з огляду на стратегічне партнерство між ЄС та Україною у сировинній сфері, Україна стимулює відкриття в країні сталих, відповідальних, екологічно чистих виробництв критичних корисних копалин та виробництво товарів з доданою вартістю, тобто готових товарів, в Україні як єдиній частині ЄС.

Україна та ЄС узгодили 21 захід у рамках Дорожньої карти партнерства України та Європейського Союзу щодо критичної сировини на 2023–2024 роки. Партнерство спрямоване на більш ефективну інтеграцію ланцюгів створення вартості критичної сировини та акумуляторів для забезпечення сталого та соціально відповідального видобування корисних копалин в Україні. Для цього

Європейський сировинний альянс та Європейський акумуляторний альянс залучатимуться як платформи для зацікавлених сторін з ЄС та України, включно з фінансовими та інвестиційними організаціями, для співпраці та розробки проєктів спільних підприємств та інших можливостей для бізнесу. Україна продовжуватиме розвивати свою політику щодо критичних матеріалів відповідно до дорожньої карти партнерства з ЄС і, зокрема, підтримуватиме постійний діалог з ЄС щодо реалізації партнерства, а також із приватним сектором ЄС в рамках бізнес-інвестиційних платформ європейських промислових альянсів.

Розвиток сектору критичних матеріалів і сировини передбачає значні інвестиції та залучення сучасних технологій для створення продукції з високою доданою вартістю і зниження рівня залежності сектору від логістичних обмежень, а також зниження частки витрат на логістику в остаточній вартості продукції. Залучення сучасних технологій у переробну промисловість та підготовка кваліфікованих кадрів сприятимуть підвищенню продуктивності праці, зменшенню впливу галузі на довкілля, розвитку зелених технологій та зниженню рівня травматизму в галузі. Спрощення умов отримання дозвільної документації та скорочення строків будівництва і введення в експлуатацію промислових об’єктів значно прискорять реалізацію проєктів, що позитивно вплине на строки окупності інвестицій і початковий економічний ефект для держави та інвесторів.

Крім того, для забезпечення стрімкого, але екологічно та соціально відповідального розвитку сектору необхідно запровадити більш ефективне регулювання сектору. Це дасть змогу декарбонізувати видобування, збагачення та перероблення сировини, зокрема виробництво зеленої сталі, а також обмежити екологічний та соціальний вплив. Прогнозованість фіскальної політики, зокрема концесій та природоохоронного законодавства, відповідно до стандартів ЄС, є ключовим фактором для залучення інвестицій. Пріоритетним завданням залишається забезпечення прозорості у видобувних галузях, зокрема шляхом постійної активної участі в Ініціативі прозорості видобувних галузей.

Нарешті, також необхідні супровідні заходи. Для забезпечення доступності геологічних даних необхідно розширювати і розвивати мінерально-сировинну базу і проводити подальшу геологічну розвідку родовищ. Геологічні дані необхідно згрупувати, каталогізувати, оцифрувати та зробити доступними для майбутніх надрокористувачів.

З урахуванням зазначених цілей основними напрямами реформ щодо зміцнення сектору критичних матеріалів і сировини та нашими стратегічними цілями на 2024–2027 роки є:

- покращення стратегічного планування та забезпечення оптимальних умов для стратегічних інвесторів;
- удосконалення адміністративних процедур;
- використання сучасних технологій з видобування та інтеграція України до переробного ланцюгу доданої вартості.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024–2027 роках

Україна продовжить розвивати національну політику та нормативно-правову базу у секторі критичних матеріалів і сировини, включаючи розроблення та ухвалення Національної геологічної стратегії. Також буде активно працювати над залученням стратегічних іноземних інвестицій шляхом міжнародних партнерств, співпраці та угод, з урахуванням забезпечення безпеки країни. Для зміцнення інституційної спроможності Державної служби геології та надр передбачається

відновлення фінансування геологічної галузі, що відповідає участі України в реалізації Стратегії ЄС щодо критичної сировини до 2030 року.

З метою підготовки до аукціонів та тендерів за угодами про розподіл продукції (далі – УРП), Україна проведе перевірку та переоцінку запасів критичних матеріалів і сировини за допомогою міжнародних систем класифікації (наприклад, РК ООН, JORC).

Стратегічною ціллю інвестицій у сектор є додавання максимальної можливої вартості критичним матеріалам та їх застосуванню на території України з використанням внутрішніх знань і робочої сили, що позитивно вплине на зайнятість та вартість, додану цією сировинною галуззю та одночасно поставки критичних сировинних ресурсів до ЄС.

Україна продовжить вживати заходів для вдосконалення та діджиталізації сервісних послуг, що надають Держгеонадра, таких, як забезпечення вільного онлайн доступу до геологічної інформації щодо родовищ та проявів мінеральних ресурсів, вдосконалюватиме Державний геологічний портал з метою включення до нього всіх геологічних реєстрів, каталогів, а також GIS інтерактивних карт в якості єдиного цифрового інструменту.

У відповідності до Дорожньої карти на 2023-2024 рроки до Меморандуму про стратегічне партнерство Україна-ЄС в сфері критичних сировинних ресурсів, Україна оцифрує/відсканує геологічні звіти та забезпечить доступ до цих звітів через електронний кабінет надрокористувача для досягнення вільного та безперешкодного доступу до відповідної інформації щодо ділянок, які не розробляються, ділянок, на яких проводиться, проводилося(-ться) видобування та активів, які пропонуються для приватизації (інвестиційне портфоліо).

Щоб забезпечити нові конкурси з укладення УРП для стратегічних міжнародних інвесторів, Україна із залученням міжнародної технічної допомоги ЄС підготує перелік можливостей для інвестування в гірничодобувній промисловості, зокрема відповідні техніко-економічні обгрунтування, переклад конкурсних умов англійською мовою, здійснить кроки для забезпечення популяризації та електронного доступу до інформації і братиме участь під час європейських гірничих конференцій.

З метою підвищення прозорості, буде розроблено модельну Угоду про розподіл продукції, а процедури для укладення УРП будуть оптимізовані та будуть публічними. Адміністративні кроки буде цифровізовано для збільшення ефективності процесу. Процедура укладання угод про розподіл продукції має бути швидшою та прозорішою для інвесторів. Досягти цього можна за допомогою впровадження цифрових рішень, що зроблять процедуру зрозумілою для інвестора і даватимуть йому змогу відслідковувати всі етапи укладання угоди.

Забезпечення дотримання екологічних, соціальних та управлінських критеріїв (ESG) для забезпечення сталості проєктів, а також фінансової віддачі буде пріоритетом. Регулювання галузі відповідатиме стандартам Європейського Союзу з акцентом на гармонізацію нормативно-правової бази гірничодобувної промисловості, зокрема на екологічні, соціальні та управлінські критерії для всіх видів діяльності, від початкових досліджень до видобутку та переробки корисних копалин. Принципи сталого розвитку ґрунтуватимуться на Керівних принципах ОЕСР для багатонаціональних підприємств (відповідальна бізнес-поведінка та управління ланцюгом постачання) та Керівних принципах ООН з питань бізнесу та прав людини (UNGP).

Крім того, Україна розробить та затвердить низьковуглецеву стратегію та дорожню карту для декарбонізації видобутку та переробки сировини. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності добувної галузі у світлі майбутнього впровадження Механізму регулювання рівню вуглецю ЄС у 2026 році.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Покращення планування та забезпечення оптимальних умов для залучення стратегічних інвесторів

Стан справ і контекст: Оновлення загальнодержавної Програми розвитку мінерально-сировинної бази (Національної геологічної стратегії) до 2030 року є необхідним для реалізації Дорожньої карти партнерства України та Європейського Союзу щодо критичної сировини на 2023–2024 роки. Національна геологічна стратегія дасть змогу визначити поняття стратегічної та критичної сировини і необхідність регулярного методологічного оцінювання ризиків рівня безпеки її постачання, визначити групи країн-партнерів та актуалізувати пріоритети Національної геологічної/добувної програми, як це передбачено проєктом Акту Європейського Союзу про критичні сировинні матеріали (Проєкт 2023). Нова національна стратегія також забезпечить посилення інституційної спроможності Державної служби геології та надр для участі в реалізації проєкту Акту Європейського Союзу про критичні сировинні матеріали (Проєкт 2023) шляхом відновлення фінансування геологічної галузі в рамках спеціального державного фонду. Згідно з Дорожньою картою партнерства України та Європейського Союзу щодо критичної сировини на 2023–2024 роки, Україна працюватиме над верифікацією та переоцінкою запасів критичної сировини із застосуванням міжнародних систем класифікації (UNFC, JORC) задля використання цих даних при підготовці конкурсів з укладення УРП та при формуванні переліку гірничих інвестиційних можливостей (портфоліо інвестиційних проєктів).

Опис реформи: Буде ухвалений та набуде чинності Закон України "Про внесення змін до Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року", а також зміни до Кодексу України про надра, якими буде відновлено фінансування геологічної галузі та фінансування діяльності Державної служби геології та надр з метою посилення її інституційної спроможності, розвитку Єдиної державної електронної геоінформаційної системи та її компонентів в рамках державної цільової програми.

Інформація про верифіковані запаси і ресурси критичних матеріалів і сировини за допомогою міжнародних систем класифікації (наприклад, РК ООН, JORC) буде представлена у формі звіту та надаватиметься інвесторам через електронний кабінет для подальшого використання та просування інвестиційних можливостей в Україні через електронні аукціони та при підготовці конкурсів з укладення УРП щодо твердих корисних копалин.

Потенційний вплив реформи: Ухвалення Закону України "Про внесення змін до Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року" створить передумови для подальшого залучення інвестицій у видобування і перероблення критичної сировини. У середньо- та довгостроковій перспективі цей захід відкриє значні можливості для інвестицій, зростання та працевлаштування шляхом надання правових та фінансових інструментів для заохочення інвестицій. За належних безпекових умов проведення верифікації і переоцінки запасів критичних матеріалів і сировини України за допомогою міжнародної системи класифікації, а також підготовка та поширення переліку інвестиційних

можливостей гірничодобувної промисловості України, які можна буде реалізувати через онлайн-аукціони та конкурси за угодами про розподіл продукції для твердих корисних копалин, є заходами, що потенційно можуть мати негайний економічний вплив через залучення нових прямих іноземних інвестицій.

Проведення верифікації та переоцінки запасів у відповідності до Стратегії Європейського Союзу щодо критичної сировини до 2030 року сприятиме прискоренню формування ланцюгів безперебійного постачання критичної сировини. Звіт про верифікацію/переоцінку запасів стратегічних корисних копалин в Україні за міжнародною системою класифікації сприятиме прийняттю інвесторами відповідних рішень.

Реформа 2. Удосконалення адміністративних процедур

Стан справ і контекст: Оптимізація процедури та зменшення адміністративного тягаря економить час потенційних інвесторів і зменшує загальну інвестиційну вартість.

З метою досягнення такого прогресу, необхідно реалізувати три компоненти реформи – формування портфоліо інвестиційних проєктів, початок проведення конкурсів в рамках механізму УРП та цифровізацію доступу до геоінформації та сервісних послуг регулятора.

Формування публічно доступного портфоліо інвестиційних проєктів сприятиме більш активному залученню інвесторів (у т.ч. іноземних). Запуск електронного кабінету надрокористувача дасть змогу поступово цифровізувати адміністративні послуги з видачі дозволів на користування надрами. Комплексний запуск кабінету впровадить механізм отримання спеціальних електронних дозволів, прозорий процес подання документів для заявників і забезпечить віддалений доступ до заявок. Таким чином, очікується мінімізація бюрократії та створення умов для прозорого ведення бізнесу. Електронний кабінет надрокористувача має бути підключений до "data room" ("дата-центр") кабінету інвестора, що забезпечує вільний та безперешкодний доступ до оцифрованих/відсканованих геологічних звітів, відповідних даних, а також інформації про нові і старі родовища та приватизаційні активи. Для підвищення прозорості буде розроблено модельну Угоду про розподіл продукції та доведений до інвесторів відповідний процедурний алгоритм щодо УРП. Для підвищення ефективності механізму УРП, процедури укладання УРП необхідно спростити та оприлюднити, а всі адміністративні етапи максимально цифровізувати. Процедура укладення УРП та подальшого їх супроводження має бути швидшою та прозорішою для інвесторів. Досягти цього можна за допомогою цифрових рішень, що зроблять процедуру зрозумілою для інвестора і даватимуть йому змогу відслідковувати всі етапи укладання угоди. Також слід сформувати та оприлюднити портфоліо інвестиційних проєктів для залучення інвесторів, у тому числі іноземних.

Подолання бар’єрів для інвесторів шляхом зняття грифів-обмежень щодо інформації про запаси і ресурси критичних сировинних ресурсів через внесення змін до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого наказом Служби безпеки від 23 грудня 2020 року № 383. Зазначені зміни мають вступити в силу після завершення правового режиму воєнного стану.

Опис реформи: Формування портфоліо інвестиційних проєктів, розроблення та запуск електронного кабінету надрокористувача з прив’язкою до оцифрованих вторинних (державних) геологічних даних, даних про суб’єкти видобування і ділянки надр та модулю електронного ліцензування, а також розроблення, ухвалення та публікація процедур укладення угод про розподіл продукції, включно з цифровізованими адміністративними процедурами з метою

пришвидшення їх укладання та реалізації. Будуть розпочаті міжнародні конкурси щодо угод про розподіл продукції з використанням типових умов цих угод, затверджених Урядом та оприлюднених. Прозорість конкурсів та угод про розподіл продукції буде забезпечено через відкритий доступ до умов та змісту УРП.

Потенційний вплив реформи: Три компоненти реформи – формування інвестиційного портфоліо, запуск електронного кабінету надрокористувача разом з розробкою, ухваленням та публікацією процедур укладення угод про розподіл продукції, включно з цифровізованими адміністративними процедурами за принципом "єдиного вікна", сприятимуть підвищенню прозорості, швидкості та ефективності реалізації інвестиційних рішень. Ці заходи мають потенціал негайного економічного впливу через залучення нових прямих іноземних інвестицій.

Реформа 3. Використання сучасних технологій видобутку та інтеграція України в сучасні переробні ланцюги створення вартості

Стан справ і контекст: Стратегічна сировина є важливою для вирішення сучасних суспільних проблем і потреб, таких як перехід до виробництва енергії з низьким вмістом вуглецю, розвиток відновлюваних джерел енергії, чистої мобільності. Ця галузь має потенціал не тільки для проведення зеленої трансформації всієї економіки, але й для декарбонізації власних промислових процесів. У зв’язку з цим запровадження обов’язкової екологічної, соціальної та управлінської звітності для гірничодобувного та видобувного секторів сприятиме прозорості щодо практики екологічного, соціального та корпоративного управління.

Опис реформи: Затвердження та публікація звіту щодо оцінки законодавчого запровадження обов’язкової екологічної, соціальної та управлінської звітності (ESG) для добувної галузі з рекомендаціями щодо подолання наявних правових бар’єрів.

Потенційний вплив реформи: Поступове запровадження обов’язкової звітності ESG для гірничого та видобувного секторів забезпечить прозорість, нагляд та підзвітність щодо стандартів ESG для галузі. Таким чином, це сприятиме сталому розвитку промисловості та залученню відповідних інвестицій. В свою чергу, ці ініціативи сприятимуть зусиллям з пом’якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них, а також захисту водних, морських ресурсів та біорізноманіття, і переходу до циркулярної економіки та запобіганню забрудненню. Таким чином, ця реформа узгоджується з принципом "не завдання суттєвої шкоди", наскільки це можливо в контексті війни або повоєнного відновлення та відбудови.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024–2027 роках

Загальні інвестиційні потреби

Україна має значний потенціал для видобутку та використання корисних копалин, особливо критичного з огляду на зростаючі потреби Європи у зеленій енергетиці та інноваційних технологіях.

Незважаючи на війну, існуючі приватні підприємства в промисловості критичної сировини продовжують свою діяльність, включаючи виробництво та експорт природного графіту та подальше дослідження потенціалу графіту в регіонах України, вивчення можливостей виробництва карбонату літію для батарей тощо. Ці операції (включаючи іноземні капітальні

інвестиції) залишаються активними та передбачають ринок Європейського Союзу як ключовий пункт призначення для своєї продукції.

Подальший розвиток сектору критичних корисних копалин потребує значних інвестицій та залучення сучасних технологій для створення продукції з високою доданою вартістю, зменшення екологічного та соціального впливу та залежності від логістичних обмежень.

Інвестиції в управління критично важливими матеріалами в Україні протягом 2024–2027 років охоплюють:

- інвестиції в усьому ланцюгу створення вартості управління критично важливими матеріалами включно з розвідкою, видобутком, збагаченням, переробкою, виробництвом компонентів, дослідженнями та виробництвом кінцевого продукту. Також, актуальними є інвестиції в ряд пов’язаних із критичними сировинними ресурсами сферах, таких як декарбонізація промисловості, електрифікація, акумулятори, циркулярна економіка, ефективне використання ресурсів, цифровізація та виробництво, і все це, можливо, з особливим акцентом на інноваціях. Ці інвестиції сприятимуть переходу до циркулярної економіки, наскільки це можливо у контексті війни або повоєнного відновлення та відбудови;
- інвестиції в критичну сировину із зосередженням на технологічних процесах із перевагами ресурсоефективності, інновацій та циркулярної економіки;
- інвестиції в сучасні, ефективні та стійкі технології видобутку та операції з переробки та збагачення з вищою доданою вартістю, використовуючи місцеві знання та робочу силу та залучаючи переробну промисловість з метою виробництва готової продукції в Україні. У секторі переробки значний потенціал міститься в секторі виробництва, пов’язаному з літієм, наприклад для літій–іонних акумуляторів, комп’ютерів, електромобілів, скла та кераміки. А також це стосується виробів з титану для авіаційної та хімічної промисловості та виробництва фосфорних добрив;
- інвестиції в розробку родовищ корисних копалин з використанням сучасних методів включно з дистанційним зондуванням та верифікацію запасів родовищ корисних копалин.
- інвестиції в розробку та впровадження інноваційних низьковуглецевих технологій;
- інвестиції в обробку та підготовку матеріалів для промислового застосування;
- інвестиції в дослідження, розробки та інновації (далі – RDI), включаючи цифровізацію та сучасне виробництво, включаючи, але не обмежуючись, інвестиціями в RDI у ресурсоефективність і циркулярність у галузях нижчого рівня, а також в обладнання для підвищення сталості та безпеки видобутку та переробки;
- інвестиції, пов’язані з циркулярною економікою, включаючи інвестиції в скорочення відходів і вторинну переробку, включаючи підприємства з переробки промислових, дорогоцінних і спеціальних металів;
- інвестиції, пов'язані з охороною навколишнього середовища, включаючи інвестиції в нові технології та процеси для підвищення ефективності використання енергії та ресурсів, а також інвестиції в покращення навколишнього середовища щодо існуючих потужностей;
- розвиток інфраструктури, включаючи транспорт, енергопостачання та логістику;
- сприяння інноваціям, включаючи створення технопарків та інноваційних хабів. Розвиток технічних університетів і профільних освітніх програм. Створення партнерства між вищими навчальними закладами та промисловістю для адаптації спеціалістів до конкретних потреб ринку;

- міжнародне партнерство – співпраця з міжнародними гірничодобувними та переробними компаніями, спільні підприємства та інші бізнес-можливості, що мають залучити досвід, технології та доступ до глобальних ринків;
- консультаційні послуги – нормативно–правовий супровід (відповідність міжнародним стандартам), аналіз ринку та оцінка ризиків, техніко-економічне обґрунтування. Слід зазначити, що підготовка техніко-економічного та попереднього техніко-економічного обґрунтування може потребувати значних ресурсів у розмірі від 2 до 5 млн євро для родовищ розсіяного типу та від 6 до 11 млн євро для родовищ корінних порід залежно від наявних даних, типу корисної копалини та необхідної додаткової інформації;
- інвестиції в підвищення доступності геологічних даних, включаючи оцифрування.

Окремі інвестиції, наприклад у обробку та підготовку матеріалів для промислового застосування, можуть мати вплив на якість повітря та води. Втім, більшість інвестицій в цьому розділі роблять сфери, пов’язані з критично важливими матеріалами, більш ефективними та сприяють впровадженню більш екологічно свідомих практик. Таким чином, вони сприяють досягненню ключових цілей принципу "не завдання суттєвої шкоди", таких як пом’якшення наслідків зміни клімату, сприяння циркулярній економіці, сприяння запобіганню забрудненню та захист водних ресурсів і біорізноманіття, наскільки це можливо в контексті війни або післявоєнного відновлення та відбудови

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

У цій главі пропонуються реформи та інвестиції, які є узгодженими, комплексними та виваженими заходами реагування на загальні та конкретні цілі Ukraine Facility, у тому числі структурні реформи та заходи для сприяння конвергенції із Європейським Союзом та збільшення темпів зростання української економіки.

Ця глава сприяє досягненню загальних цілей Ukraine Facility, зокрема шляхом сприяння економічній стійкості та поступовій інтеграції з економікою і ринком Європейського Союзу, світовою економікою і глобальним ринком, а також шляхом сприяння модернізації країни.

Ця глава узгоджується з конкретними цілями Ukraine Facility, які включають: сприяння підтримці макрофінансової стабільності країни та послабленню зовнішніх і внутрішніх фінансових обмежень України; сприяння розвитку сучасної, покращеної і стійкої інфраструктури; сприяння переходу до сталої та інклюзивної економіки і стабільного інвестиційного середовища; підтримку інтеграції України з Єдиним ринком ЄС; пришвидшення економічного розвитку; зміцнення стратегічних секторів економіки та підтримку інвестицій і розвитку приватного сектору; підтримку прозорості, структурних реформ і ефективного врядування на всіх рівнях; розвиток і зміцнення сталого переходу до зелених технологій в усіх секторах економіки, включно з декарбонізацією економіки.

Реформи та інвестиції, запропоновані в цій главі, спрямовані на модернізацію сектору критичної сировини України та більш тісну інтеграцію як із ринком ЄС, так і зі світовим ринком. Пропоновані заходи узгоджуються з імперативом щодо пом’якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них і захисту довкілля. Вони підтримують прогрес у досягненні ЦСР ООН № 15 “Захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття”. Пропоновані інвестиції ґрунтуються на принципі "не завдання суттєвої шкоди". Як пріоритет будуть враховуватись

принципи сталого розвитку, що є підґрунтям Європейського зеленого курсу. Місцеві та регіональні органи влади, соціальні партнери та громадянське суспільство були залучені до визначення реформ та напрямів інвестицій, запропонованих у цьому розділі, а їх пропозиції враховані в ньому.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Покращення планування та забезпечення оптимальних умов для залучення стратегічних інвесторів	Реформа дозволить визначити на законодавчому рівні терміни “стратегічна” та “критична” сировина, необхідність проведення регулярної методологічної оцінки ризиків рівня безпеки її постачання, визначити групи країн-партнерів, актуалізувати пріоритети загальнодержавної Програми розвитку мінерально-сировинної бази, як це передбачено регулюванням Європейського Союзу щодо критичної сировини до 2030 року. Зміцнення інституційної спроможності Держгеонадр щодо участі у реалізації Акту Європейського Союзу про критичні сировинні матеріали (Проєкт 2023) через відновлення фінансування геологічної галузі в рамках загальнодержавної Програми розвитку мінерально-сировинної бази	—	Прийняття Закону України "Про внесення змін до Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року"	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів Міністерство фінансів Державна служба геології та надр	Прийнято та набрав чинності Закон України "Про внесення змін до Загальнодержавної програми розвитку мінерально–сировинної бази України на період до 2030 року". Закон зосереджується на таких основних сферах: - запровадження державного компенсаційного фонду у геологічній сфері; - пріоритезація цілей видобувної галузі відповідно до стратегії Європейського Союзу щодо критичної сировини; - визначення стратегічної та критичної сировини, необхідність регулярної методологічної оцінки ризиків рівня безпеки їх постачання, визначення групи країн-партнерів у їх розробці та переробці	4 квартал 2024 року
	Верифікація/переоцінка запасів стратегічних корисних копалин в Україні	—	Публікація звіту за підсумками верифікації запасів стратегічних корисних копалин в Україні	Державна служба геології та надр	Опубліковано звіт про верифікацію запасів критичних корисних копалин в Україні з урахуванням міжнародних систем класифікації, результати відкриті для інвесторів	3 квартал 2025 року
Реформа 2. Удосконалення адміністративних процедур	Створення сприятливих умов та інструментів для інвесторів (включно з іноземними)	—	Публікація портфоліо інвестиційних проєктів у видобувній галузі щодо критичних сировинних ресурсів. Підготовка та просування переліку ділянок надр, що пропонуються через механізм	Державна служба геології та надр	Опубліковано портфель інвестиційних проєктів з видобутку критичної сировини	2 квартал 2025 року

			електронних аукціонів та УРП для твердих корисних копалин			
			Запуск міжнародних тендерів УРП із забезпеченням їх прозорості	Міністерство економіки Міністерство енергетики Державна служба геології та надр	Розпочато міжнародні конкурси щодо Угод про розподіл продукції з використанням типових умов цих угод, затверджених Урядом та оприлюднених. Прозорість конкурсів та Угод про розподіл продукції забезпечується через відкритий доступ до умов та змісту Угод	2 квартал 2025 року
	Впровадження сучасних цифрових технологій зберігання та використання геологічних даних для спрощення проведення інвесторами самостійного аналізу та прийняття інвестиційних рішень	—	Оновлення електронного кабінету надрокористувача; діджиталізація вторинної геологічної інформації (власність держави), цифровий спецдозвіл на користування надрами (витяг з державного реєстру)	Державна служба геології та надр	Функціонує електронний кабінет надрокористувача з додатковим функціоналом, як-то доступ до державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами та можливістю отримання електронного спецдозволу на користування надрами (витяг з Реєстру) та доступ до оцифрованої геологічної інформації	1 квартал 2025 року
Реформа 3. Використання сучасних технологій видобутку та інтеграція України в сучасні переробні ланцюги створення вартості	Запровадження обов’язкової екологічної, соціальної та управлінської звітності (ESG) для гірничого та видобувного секторів забезпечить прозорість, перевірки та підзвітність щодо стандартів ESG для галузі	—	Публікація звіту щодо чинного законодавства у сфері запровадження ESG звітування	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів Державна служба геології та надр	Затвердження та публікація дослідження стосовно оцінки чинного законодавства щодо запровадження ESG звітності для видобувного сектору та рекомендацій для усунення прогалин у законодавстві	4 квартал 2025 року

РОЗДІЛ 14. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ

1. Стан справ

Цифрова трансформація відіграє центральну роль у прагненні України до зеленої, цифрової та інклюзивної економіки. Інтеграція цифрових рішень у різних секторах, узгоджених зі стандартами Європейського Союзу з точки зору цифрової стійкості, прискорить сталий розвиток, сприятиме поширенню практик циркулярної економіки та стимулюватиме економічне зростання, а також сприятиме інклюзивності та забезпеченню рівного доступу до цифрових можливостей. Україна вже досягла значних результатів у цифровій трансформації. Оцифрування є потужним інструментом для побудови прозорої держави.

Цифровий сектор усе більше стає важливим економічним драйвером України, особливо з огляду на його виняткову стійкість під час збройної агресії Росії проти України. Цифровий сектор був дуже розвинений ще до повномасштабного вторгнення Росії в Україну, маючи понад 4 тис. вітчизняних ІКТ-компаній, потужну мережу 4G в Європі та четверте місце у світі за кількістю сертифікованих ІТ-фахівців. На галузь припадає лише 4% ВВП, у ній працює більше 300 тис. осіб, зарплати одні з найвищих у країні. З початку повномасштабної війни в Україні більше 20% усіх працівників ІТ-індустрії покинули Україну – це приблизно 57 тис. осіб, з яких більшість – 64% – жінки. Водночас при зниженні ВВП на 29,1% у 2022 році сектор цифрових технологій згенерував виняткові 6,8 млрд євро річної експортної виручки, що на 5% більше, ніж у попередньому році. У першому кварталі 2023 року дохід українського цифрового сектору від експорту склав 1,54 млрд євро. Середній дохід за місяць склав 514 млн євро. Частка цифрових послуг у загальному експорті товарів та послуг сягнула 12,3%.

Цифровий сектор сьогодні є економічною опорою держави, а в майбутньому може стати технологічним драйвером розвитку країни. Тому держава створює сприятливі для бізнесу умови, щоб він міг і надалі стабільно працювати та розвиватись, зокрема на початку 2022 року було запроваджено Дія.City – унікальний правовий та податковий простір для ІТ-компаній. Простір показав себе як ефективний інструмент у залученні інвестицій навіть в умовах війни. Станом на кінець 2023 року понад 760 українських компаній вибрали Дія.City для розвитку свого бізнесу. Міністерство цифрової трансформації за підтримки Diia.Business запустило фонд для фінансування стипендій для внутрішньо переміщених жінок для вступу до творчих та технологічних професій.

Окрім цього, Україна має спроможності та вбачає великий потенціал у розвитку інновацій. Приклади українських стартапів, які досягли рівня єдинорогів, зокрема Grammarly, People.ai, Reface та GitLab, переконливо доводять, що в України є значний потенціал у сфері ІТ.
Було проведено дослідження[24], результати якого визначили оборонні технології, безпеку, високі технології, агро-харчові технології та біотехнології як пріоритетні напрямки для інвестування в стартапи. Зараз фонд розвитку інновацій надає грантову підтримку стартапам, зокрема, у 2023 році було видано гранти для реалізації 126 проєктів.
Згідно Індексу готовності уряду до штучного інтелекту в 2020 році, (Oxford Governmental AI Readiness Index 2020) Україна є провідним постачальником штучного інтелекту в Східній Європі. В українському ринку розвиваються понад 2 000 компаній, що розробляють рішення зі штучного

[24]https://business.diia.gov.ua/cases/novini/u-aki-ukrainski-startapi-investuvatimut-najbilse-doslidzenna-mincifri-spilno-z-vencurnim-fondom-ta-ventures-ta-ukrainian-startup-fund

інтелекту. При Міністерстві цифрової трансформації працює Комітет з розвитку штучного інтелекту, який налічує понад 50 експертів у сфері інновацій, науки та освіти. Уряд розпочав роботу над формуванням концепції правової рамки штучного інтелекту, і найближчим часом планується популяризація української мови в людино-машинних системах та налагодження міжнародного партнерства в цій галузі.

Україна продовжує розвивати сферу відкритих даних, так, у щорічному Європейському дослідженні зрілості сфери відкритих даних Open Data Maturity 2022 Україна піднялась на 2 місце та вчергове увійшла до групи країн- інноваторів.

Одним із ключових напрямів роботи Уряду є цифровізація державних послуг для зручності громадян та бізнесу. Станом на кінець 2023 року на Єдиному державному веб порталі електронних послуг “Дія” (далі – Портал Дія) забезпечено доступ до понад 115 електронних публічних послуг, а через мобільний додаток Порталу Дія (далі – Дія) до понад 40 електронних публічних послуг. Станом на грудень 2023 року 19,8 млн українців використовують мобільний додаток “Дія”з цифровими документами та державними послугами безпосередньо на своїх смартфонах, а 20,5 млн користуються онлайн-порталом.

З метою запровадження електронної взаємодії національних електронних інформаційних ресурсів за підтримки ЄС створено та впроваджено систему електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів "Трембіта" (далі – система "Трембіта").

Система "Трембіта" призначена для автоматизації та технологічного забезпечення обміну даними між суб'єктами електронної взаємодії з електронних інформаційних ресурсів на основі єдиних правил та протоколів обміну під час надання електронних публічних послуг та здійснення інших повноважень відповідно до покладених на них завдань. Система "Трембіта" є одним із ключових елементів інфраструктури надання електронних послуг громадянам та бізнесу, який забезпечує зручний уніфікований доступ до даних державних реєстрів.

Систему "Трембіта" введено в промислову експлуатацію 2 січня 2020 року. На кінець 2023 року в промисловому середовищі системи "Трембіти" зареєстровано 115 електронних інформаційних ресурсів та будуються електронні взаємодії між ними. Від початку роботи системи "Трембіта" кількість транзакцій вже перевищує 4 млрд та постійно зростає.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії в Україну, перед Україною постала проблема захисту цифрової інфраструктури та інфраструктури електронних комунікаційних мереж . Численні атаки на цифрову інфраструктуру збільшують потребу в посиленні гарантій кібербезпеки. Численні цілеспрямовані атаки на інфраструктуру електронних комунікаційних мереж вимагають не лише відновлення та ремонту пошкодженої інфраструктури, а й ще більшого підвищення її стійкості та стабільності. Цифрова економіка в країні вимагає стійкості, безперебійного підключення до Інтернету та реалізації масштабних інфраструктурних проєктів (відновлення, модернізація, розгортання мереж та забезпечення доступу населення до електронних комунікаційних послуг на всій території України), які сприятимуть збільшенню ВВП.

Наближення регуляторного середовища та цифрового розвитку України до рівня ЄС сприятиме інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС та збільшить експорт послуг з України до ЄС на 7,6-12,2%, а експорт товарів – на 11,8-17%. І, навпаки, експорт послуг з ЄС до України може

зрости до 5,7-9,1%, а експорт товарів – до 17,7-21,7%[25]. Ці показники демонструють сукупний потенційний приріст торгівлі протягом усього етапу реалізації реформ з метою регуляторного та цифрового зближення. Трансформація не лише зміцнить економічний зв'язок між Україною та Європейським Союзом, але й зменшить кількість нетарифних торговельних бар'єрів завдяки оцифруванню транскордонних транзакцій та регуляторному узгодженню в цифровій сфері.

Повномасштабна війна, що триває проти України, додала нових викликів і вимог до стійкості цифрової інфраструктури та електронних комунікаційних мереж України, а також, серед іншого, призвела до їх руйнування, що вплинуло на доступність електронних комунікаційних послуг. Уряд забезпечив підтримку функціонування електронних комунікацій та надання пріоритетних цифрових державних послуг навіть за відсутності електроенергії, запровадивши нові сервіси. Уряд планує і надалі вдосконалювати цифрову інфраструктуру та мережі електронних комунікацій, підвищуючи їхню стійкість, стабільність та функціонування в умовах надзвичайних ситуацій, а також на звільнених територіях.

Оцінені збитки внаслідок руйнування та пошкодження цифрової та електронної комунікаційної інфраструктури станом на 31 грудня 2023 року складають 1,9 млрд євро відповідно до звіту RDNA3, і ця сума постійно зростає. Тому необхідно якнайшвидше відновити цифрову інфраструктуру в Україні та поліпшити доступність цифрових послуг для місцевого населення, яке постраждало від повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Соціальні втрати, спричинені війною в цифровій сфері включають дискримінацію, рівень освіти та гендерну рівність. Як зазначено в RDNA3, рівень дискримінації зростатиме, оскільки найменш захищені верстви населення з більшою ймовірністю залишаться в районах зі зруйнованою інфраструктурою (широкосмуговий зв'язок тощо) і страждатимуть від негативних наслідків відсутності доступу до Інтернету, а отже, і доступу до державних послуг, що надаються через Інтернет. Негативні наслідки в освітній сфері перш за все стосуються учнів, які вимушені навчатися онлайн, у більшості випадків це ті, хто залишається на тимчасово окупованих територіях або в зонах активних бойових дій. Заплановані проєкти спрямовані на відновлення цифрової інфраструктури, а також підвищення їх стійкості та стабільності, у тому числі за рахунок використання нових технологій. Для забезпечення населення, яке досі не має доступу до державних електронних послуг та не може працювати віддалено, використовуючи широкосмуговий доступ до Інтернету, доцільно запровадити універсальну послугу електронного зв'язку, насамперед на деокупованих територіях.

В умовах повномасштабної війни проти України особливо важливим є підвищення кіберстійкості держави та ефективності реагування на інциденти кібербезпеки. З початку повномасштабного вторгнення 24 лютого і до кінця 2022 року Команда реагування на комп'ютерні надзвичайні ситуації України (CERT-UA) опрацювала 2194 кіберінциденти – 120 пов'язані з фінансовим сектором, 156 – з комерційними організаціями, 92 – з сектором електронних комунікацій та розробки програмного забезпечення.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024-2027 роках

Реформи будуть включати заходи, спрямовані на підтримку інституційної спроможності органів державної влади, регуляторне наближення українського законодавства до права ЄС у сфері

[25] http://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/dig_ukraine_eu_15.12.2020-_WEB_3.pdf

електронних комунікацій та його практичне застосування, а також проєкти, спрямовані на підвищення стійкості та стабільності інфраструктури електронних комунікацій та впровадження новітніх технологій. Україна також працює над отриманням режиму внутрішнього ринку в секторі електронних комунікацій, з особливим акцентом на приєднання до зони вільного роумінгу Європейського Союзу "Роумінг як вдома". Це вимагатиме повного та всеосяжного наближення та імплементації *acquis* ЄС у сфері роумінгу, включаючи Європейський кодекс електронних комунікацій. Крім того, у 2024 році планується опрацювання питання щодо розроблення Кодексу електронних комунікацій України та прийняття Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій.

Забезпечення незалежності регуляторних органів, зокрема необхідного фінансування та людських ресурсів для впровадження правових норм щодо розширення компетенції та спроможності регуляторів (як регуляторів електронних комунікацій, так і медіа), а також для діяльності центральних органів виконавчої влади у сфері електронних комунікацій будуть життєво важливими для функціонування електронного комунікаційного цифрового та медіа-ринку та подальшої інтеграції України в ці сфери з ЄС. Це також сприятиме зусиллям, спрямованим на забезпечення незалежності засобів масової інформації та відкритого простору для вираження свободи слова. Крім того, це є частиною рекомендацій Розділу 10 Звіту про розширення за 2023 рік.

Високошвидкісний широкосмуговий зв'язок та стабільне інтернет-з'єднання є важливими передумовами для розвитку цифрової економіки, цифрового ринку з ЄС (інтеграція до Єдиного цифрового ринку ЄС) та адаптації цифрових стратегій Європейського Союзу, таких як "Глобальні шлюзи", "Цифрове десятиліття" тощо. Для запуску 5G в Україні необхідна фінансова підтримка для вивільнення діапазону 700 МГц від телерадіомовлення та спеціальних користувачів. Цей першочерговий захід є зобов'язанням України щодо гармонізації спектру відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Запуск 5G сповільнився через виклики, спричинені повномасштабною війною проти України, але гармонізація політики використання радіочастотного ресурсу та створення транскордонних коридорів 5G з ЄС забезпечить розвиток інфраструктури широкосмугового зв'язку та електронних комунікаційних послуг, особливо на основних залізничних та автомобільних магістралях, які з'єднують Україну з сусідніми країнамичленами ЄС. Крім того, ці 5G мережі мають бути безпечними та стійкими, оскільки вони стануть основою для широкого спектру послуг, необхідних для функціонування економіки. Таким чином, Україна впроваджуватиме заходи, передбачені Інструментом Кібербезпеки 5G (5G Cybersecurity Toolbox) (з моменту повного запуску технологій 5G в Україні), наскільки це можливо з огляду на повномасштабне вторгнення. Інструмент є ключовим для захисту мереж 5G в ЄС та важливою передумовою для розвитку стійкої інфраструктури підключення в Україні, використовуючи перевірених постачальників. Безпека трафіку даних вимагає стабільного та безпечного магістрального зв'язку в обхід території Росії (проєкт підводного кабелю).

Кібербезпека та стійкість критичної інфраструктури не можуть обмежуватися цифровим сектором.

Нещодавно оновлені рамки для високого загального рівня кібербезпеки в ЄС (Директива NIS2) застосовуються до більшої кількості секторів, які є критично важливими для суспільства та економіки. Серед іншого, Директива NIS2 вимагає від держав-членів мати національні органи, компетентні в питаннях кібербезпеки та стратегій кібербезпеки, а від суб’єктів – вживати заходи щодо управління ризиками кібербезпеки та повідомляти про значні інциденти.

Через взаємозалежність між секторами та операторами та для зменшення ризиків побічних ефектів інцидентів вкрай важливо, щоб Україна рухалася до узгодження з вимогами, встановленими Директивою NIS2 на рівні ЄС. Посилення кібербезпеки підтримає функціонування держави та захистить бізнес і людей від дезінформації, хакерських атак та інших кіберзагроз.

За результатами дослідження[26], 53% населення України у віці від 18 до 70 років мають рівень цифрової грамотності нижче позначки "базовий рівень", через що українці обмежені у користуванні онлайн-сервісами, а також наражаються на ризики безпеки в Інтернеті, тому важливо забезпечити громадянам умови для розвитку цифрових компетенцій. Ключовими пріоритетами України в цьому напрямку є подолання цифрового розриву та забезпечення можливості для кожного громадянина розвивати навички, необхідні для успіху в епоху цифрових технологій. З цією метою Україна сприятиме розвитку оновленої платформи "Дія.Освіта". Створення умов для інноваційного та технологічного розвитку також є ключовим завданням.

Захист прав громадян та безпека онлайн, а також підтримка цифровізації бізнесу та гармонізація українського законодавства у сфері електронної комерції з нормативно-правовими актами ЄС є важливими для розвитку цифрової економіки і суспільства, а також пріоритетним завданням з огляду на євроінтеграційні процеси та зобов'язання держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу. Україна планує імплементувати Закон про цифрові послуги (DSA) та Закон про цифрові ринки (DMA). Впровадження європейських підходів до регулювання цифрових послуг та цифрових ринків відповідно до DSA, DMA та інших актів *acquis* ЄС є важливим для забезпечення в Україні безпечного та надійного онлайн-середовища, конкурентного та справедливого функціонування, рівних умов для всіх учасників ринку цифрових послуг, захисту прав та законних інтересів бізнес-користувачів та кінцевих споживачів, а також гармонізації із законодавством ЄС. У цьому контексті призначення відповідного регулятора цифрових послуг та подальше забезпечення його незалежності буде ключовим, подібно до сфер електронних комунікацій і засобів масової інформації, як і інвестиції в медіаграмотність, якісну журналістику та інші напрямки роботи, які повинні доповнювати регулювання.

Україна запровадить мережу Європейських цифрових інноваційних хабів (ЄЦІХ) з метою підтримки компаній та публічного сектору в зеленому та цифровому переходах. Україна створить ЄЦІХ, які сприятимуть підвищенню обізнаності та застосуванню цифрових технологій, ноу-хау та інновацій бізнесом. Це допоможе підприємствам стати більш конкурентоспроможними та вдосконалити свої бізнес-моделі завдяки використанню нових технологій, сприятиме передачі досвіду та ноу-хау між регіонами, зокрема шляхом налагодження зв'язків між малими та середніми підприємствами, стартапами та компаніями середньої капіталізації, створеними в одному регіоні, та ЄЦІХ, створеними в інших регіонах, які найкраще підходять для надання відповідних послуг.

Україна також збільшить кількість електронних державних послуг, зокрема тих, що доступні на Порталі Дія, включаючи мобільний додаток Порталу Дія. Запуск цифрових державних послуг переплітається з реформами в судовій сфері, боротьбою з корупцією, соціальною стабільністю та бізнесом. Ці спільні зусилля спрощують взаємодію між державою і громадянами та стримують корупцію. Цифровізація також допоможе Україні вдосконалити електронні платежі та сприятиме безперешкодному та безпечному транскордонному руху платежів. Разом із тим, Державна митна

[26] https://osvita.diia.gov.ua/research

служба та Державна податкова служба також отримають значну перевагу від розгортання цифрових інструментів. Це сприятиме зменшенню випадків ухилення від сплати податків та шахрайства, підвищенню рівня дотримання законодавства та допоможе органам влади у проведенні перевірок. Поступова інтеграція існуючих державних систем і підвищення рівня взаємодії в державних службах також будуть частиною цього загального процесу.

Також планується модернізація інтегрованої системи електронної ідентифікації ID.gov.ua, яка включає оновлення компонентів, інтеграцію з державними реєстрами та забезпечення транскордонної сумісності з вузлом eIDAS.

З метою формування умов щодо виявлення та протидії фактам незаконного доступу до персональних даних та інформування суб'єктів персональних даних про факти доступу до їх даних, які обробляються в інформаційних системах (державних електронних інформаційних ресурсах) наразі розробляється та впроваджується підсистема моніторингу доступу до персональних даних системи "Трембіта". ЇЇ впровадження дозволить громадянам відстежувати відомості про факти доступу до персональних даних через еко-систему Порталу Дія.

Система "Трембіта", як і всі сучасні інформаційні системи, продовжує активно розвиватись та адаптуватись під виклики сьогодення. Задля забезпечення системного розвитку системи "Трембіта" заплановано її модернізацію, у частині розширення (оновлення) функціоналу її компонентів, а саме створення системи "Трембіта" версія 2.0.

З метою налагодження ефективної електронної інформаційної взаємодії та забезпечення семантичної інтероперабельності між публічними електронними реєстрами та інформаційними системами заплановано ряд заходів щодо запровадження в Україні Європейських стандартів eGovernment Core Vocabularies handbook.

У рамках інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС важливим елементом є отримання режиму внутрішнього ринку у сфері електронної ідентифікації, автентифікації та довірчих послуг. Це полегшить доступ до державних послуг онлайн, укладення договорів в електронній формі з іноземними контрагентами, отримання міжнародних електронних інвойсів тощо. Україна продовжуватиме докладати зусиль щодо гармонізації свого законодавства у цій сфері, враховуючи зміни, пов'язані з майбутнім прийняттям регулювання у сфері Європейської системи цифрової ідентифікації та відповідно до зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Крім того, Україна є першою країною, що не є членом ЄС, яка була включена до довірчого списку AdES. Саме тому взаємне визнання електронної ідентифікації, автентифікації та довірчих послуг є пріоритетом для України. Для отримання режиму внутрішнього ринку у секторі електронної ідентифікації, автентифікації та довірчих послуг (eIDAS) Україна має запропонувати еквівалентний рівень захисту персональних даних, як у Європейському Союзі.

Розробка Національної програми інформатизації забезпечить стале функціонування інформаційних систем органів державної влади та підвищить рівень їх кіберзахисту, сприятиме розбудові ефективної системи електронного урядування в Україні. Заходи, спрямовані на розвиток сфери відкритих даних, забезпечать прозорість процесів післявоєнної відбудови та підвищать прозорість діяльності органів державної влади.

Підвищити ефективність роботи органів виконавчої влади планується за рахунок покращення взаємодії між державними службовцями шляхом модернізації системи управління персоналом з використанням цифрових технологій.

Розвиток цифрової економіки та інтеграція до Єдиного цифрового ринку ЄС охоплює всі сфери, описані в цьому документі. Синхронізуючи українські цифрові правила зі стандартами Європейського Союзу, ми прагнемо до міцної цифрової стійкості. Це вимагатиме реалізації інфраструктурних проєктів, які також збільшать кількість робочих місць та вплинуть на зростання ВВП. Розвиток безпечного, стабільного та стійкого доступу до Інтернету, впровадження 5G та забезпечення зв'язку на всій території України нерозривно пов'язані з цифровою економікою, а також з реформами у сфері транспорту та експортної логістики, зокрема покращенням сполучення/з'єднання на транспортних маршрутах з ЄС, зокрема для експорту.

Розвиток екосистем стартапів в Україні забезпечить відсутність юридичних чи адміністративних перешкод, які б поставили стартапи у невигідне становище порівняно з іншими учасниками можливостей закупівлі інновацій. Державні закупівлі та служби закупівель офіційно заохочуватимуть закуповувати інновації у стартапів.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Безпечна та ефективна цифрова інфраструктура

Для запуску 5G в Україні необхідна фінансова підтримка для звільнення радіочастотного діапазону 700 МГц від мовлення та спеціальних користувачів, а також потенційні інвестиції в пілотні проєкти 5G. Це є зобов'язанням України щодо гармонізації спектру відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Крім того, запуск 5G сповільнився через виклики, спричинені повномасштабною війною проти України. Тим не менш, гармонізація політики використання радіочастотного ресурсу та створення транскордонних коридорів 5G з Європейським Союзом може забезпечити розвиток інфраструктури широкосмугового зв'язку, особливо на основних залізничних та автомобільних магістралях, які з'єднують Україну з сусідніми країнами-членами ЄС. Безпека трафіку даних вимагає стабільного та безпечного магістрального зв'язку в обхід території Росії (проєкт підводного кабелю). Затримки з імплементацією Європейського Кодексу електронних комунікацій (далі – ЄКЕК) можуть також затримати можливе рішення про надання режиму внутрішнього ринку для роумінгу, враховуючи, що ЄКЕК також розглядається Європейською Комісією як відповідне законодавство для роумінгу, як зазначено в Рішенні про внесення змін до Доповнення XVII-3.

Рада національної безпеки і оборони впроваджує національну стратегію кібербезпеки. Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації вживає заходів у загальному контексті кібердіалогу між Україною та Європейським Союзом у напрямку тіснішої інституційної співпраці з партнерами з Європейського Союзу, зокрема з Агентством Європейського Союзу з питань кібербезпеки (ENISA) та CERT-EU. 9 лютого 2023 року затверджено Загальні правила обміну інформацією про кіберінциденти з метою наближення до вимог, встановлених на рівні Європейського Союзу для забезпечення високого спільного рівня кібербезпеки в усьому Союзі (наразі викладених у Директиві NIS2). Україна вживає подальші кроки у наближені відповідності до Директиви NIS. Цей процес слід продовжувати, беручи до уваги також розвиток нормативно-правової бази з боку Європейського Союзу, наприклад, Директиву NIS2.

Опис реформи: Реформа складається з таких етапів:

- імплементацію оновленого Плану використання радіочастотного ресурсу України;
- прийняття законодавства щодо посилення спроможностей з кіберзахисту державних інформаційних ресурсів та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури.

Перший етап: Імплементація оновленого Плану використання радіочастотного ресурсу України.

Реформа вимагатиме імплементації Плану розподілу та використання радіочастотного ресурсу та завершення гармонізації радіочастотного спектру (далі – План). 19 грудня 2023 року прийнято постанову Кабінету Міністрів "Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів "Про затвердження Плану розподілу і використання радіочастотного ресурсу України". Постанова визначає радіотехнології, які дозволені для використання в Україні, з визначенням смуг радіочастот та радіомереж, яким вони відповідають, а також умови припинення їх розвитку та використання, а також перелік перспективних радіотехнологій для впровадження в Україні з визначенням смуг радіочастот та радіомереж, яким вони відповідають, а також умови їх впровадження відповідно до *acquis*. Протягом року з дня набрання чинності Плану, ліцензії на користування радіочастотним спектром мають бути переоформлені, якщо інше не передбачено цим Планом. Реформа запроваджуватиметься Міністерством цифрової трансформації, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері електронних комунікацій, радіочастотного ресурсу та надання послуг поштового зв'язку (далі – НКЕК) та Кабінетом Міністрів і буде завершена до 1 кварталу 2025 року.

Другий етап: Набуття чинності нормативно-правовими актами щодо посилення спроможностей з кіберзахисту державних інформаційних ресурсів та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури.

Україна буде наближатися до рамкових стандартів NIS та NIS2, а також до 5G Security Toolbox (з моменту повного запуску 5G в Україні). Зокрема, це частково викладено в постанові Кабінету Міністрів від 16 травня 2023 року № 497, якою затверджено Порядок пошуку та виявлення потенційної вразливості інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж (далі – Порядок). Порядок визначає механізм здійснення пошуку та виявлення потенційної вразливості інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж, а власники систем отримують інструмент для суттєвого підвищення рівня кібербезпеки таких систем. Крім того, узгодження з окремими положеннями NIS та NIS2 буде забезпечено відповідними нормативно-правовими актами. Зазначені акти визначатимуть механізм врегулювання обов'язковості здійснення заходів, спрямованих на створення належних правових засад для реалізації заходів із запобігання, виявлення та припинення актів агресії у кіберпросторі в умовах війни рф проти України, підвищення рівня захищеності державних інформаційних ресурсів та об'єктів критичної інформаційної інфраструктури від кібератак, а також комплексне удосконалення нормативно-правової бази у сфері кібербезпеки та захисту інформації з метою посилення спроможностей національної системи кібербезпеки щодо протидії кіберзагрозам. Реформа впроваджуватиметься Адміністрацією Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Міністерством цифрової трансформації та буде завершена до 1 кварталу 2025 року.

Потенційний вплив реформи: Кібербезпека є необхідною умовою для всіх зусиль з цифрової трансформації, особливо в контексті триваючої російської гібридної агресії проти України. Приведення у відповідність до стандартів Європейського Союзу у сфері кібербезпеки сприятиме інтеграції України до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу.

Реформа 2. Цифровізація публічних послуг

Стан справ і контекст: Україна досягла вражаючого прогресу в цифровій трансформації, включаючи використання прозорих цифрових інструментів у державному управлінні, таких як цифрові послуги, і забезпечення їх доступності через мобільний телефон. Уряд планує збільшити кількість електронних державних послуг, зокрема тих, що доступні на Порталі Дія, зокрема засобами мобільного додатку Порталу Дія (Дія). Також планується налагодити ефективну взаємодію державних службовців та покращити їх результативність шляхом оновлення системи управління персоналом цифровими технологіями. Запущено Платформу реєстрів. Платформа реєстрів – це інноваційне рішення, яке допоможе міністерствам і державним установам України зручно створювати та вести реєстри. Це дозволить впорядковано та безпечно зберігати дані в реєстрах, автоматизувати та оцифрувати публічні послуги, таким чином прискоривши запуск онлайн-сервісів та цифровізацію в цілому. Один із найбільш популярних реєстрів створених за допомогою Платформи є Реєстр пошкодженого та знищеного майна. Сьогодні в реєстрі понад 520 тисяч повідомлень від українців. Це стало основою для запуску комплексної програми "єВідновлення", яка є основою прозорої реконструкції України. Завдяки реєстру українці можуть отримати унікальну та технічно складну послугу в кілька кліків. В Україні понад 400 державних реєстрів. Багато з них технологічно застарілі та вразливі до кібератак.. Це унеможливлює запуск багатьох цифрових сервісів і розвиток цифрової держави. Платформа реєстрів – це системне рішення, яке змінює підхід до створення та ведення реєстрів. Наразі 20 міністерств та центральних органів виконавчої влади України використовують Платформи реєстрів для створення понад 50 реєстрів та понад 100 державних послуг.

У рамках інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС у важливо отримати режим внутрішнього ринку в секторі електронної ідентифікації, автентифікації та довірчих послуг. Україна вже гармонізувала своє законодавство у цій сфері відповідно до зобов’язань за Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Крім того, Україна є першою країною-не членом Європейського Союзу, яка потрапила до довірчого списку ЄС. Саме тому взаємне визнання електронної ідентифікації, автентифікації та довірчих послуг є пріоритетом для України. Однак для повного наближення переглянутого Регламенту eIDAS необхідно провести подальші нормативно-правові зміни. Планується модернізація інтегрованої системи електронної ідентифікації ID.gov.ua (оновлення компонентів, взаємодія з державними реєстрами та транскордонна сумісність з eIDAS Node).

Опис реформи: Реформа складається з таких етапів:

1) прийняття плану заходів з цифровізації державних послуг до 2026 року;
2) набрання чинності законодавства про підтримку схем електронної ідентифікації відповідно до eIDAS Регламенту.

Перший етап: Прийняття плану заходів з цифровізації державних послуг до 2026 року.

Україна створить правові та нормативні передумови для цифровізації більшості поширених державних послуг. Зокрема, набирає чинності розпорядження Кабінету Міністрів про затвердження плану заходів з цифровізації державних послуг до 2026 року. План заходів зосереджений на таких основних напрямках: відновлення, освіта, охорона здоров'я, послуги для ветеранів, військовослужбовців, митниця, електронна соціальна сфера. Реформу впроваджуватиме Міністерство цифрової трансформації.

Другий етап: Набрання чинності законодавства про підтримку схем електронної ідентифікації відповідно до eIDAS Регламенту.

Реформа передбачатиме підтримку схем електронної ідентифікації актом Кабінету Міністрів про підтримку схем електронної ідентифікації (в рамках реалізації Закону України "Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги") і узгодження з переглянутим Регламентом eIDAS. Зокрема, це передбачатиме створення в Україні сучасної інфраструктури електронної ідентифікації та забезпечення її сталого розвитку; забезпечення інтероперабельності (технологічної сумісності) засобів електронної ідентифікації, проміжних вузлів (хабів) електронної ідентифікації та схем електронної ідентифікації; захист інформаційних ресурсів, що обробляються в системі. Реформу впроваджуватиме Міністерство цифрової трансформації та завершить до 2 кварталу 2026 року.

Потенційний вплив реформи: Запуск цифрових державних послуг переплітається з реформами судової сфери, боротьби з корупцією, соціальної стабільності та бізнесу. Ці спільні зусилля спрощують взаємодію держави та громадян, стримують корупцію та створюють умови, за яких фізичні та юридичні особи можуть отримати якісні та доступні адміністративні послуги за зручними та зрозумілими процедурами. Цифровізація – потужний інструмент побудови прозорої держави. Лише за два роки його реальний антикорупційний ефект склав понад 16 млрд грн, а потенційний — 48 млрд гривень.

Цей захід спростить онлайн-доступ до державних послуг, укладення електронних контрактів з іноземними партнерами, отримання міжнародних електронних рахунків-фактур тощо, таким чином сприяючи більш пов'язаній, відкритій, прозорій та процвітаючій економіці та суспільству.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024-2027 роках

Цифровізація будь-якого сектору чи впровадження будь-якого цифрового рішення у першу чергу потребує стійкої, захищеної та доступної цифрової інфраструктури. Тому велика увага в інвестиційній програмі має бути приділена відновленню пошкодженої внаслідок російської військової агресії цифрової інфраструктури, а також подальшому її розвитку та розгортанню, у тому числі запуску 5G. Враховуючи, що навіть попри війну IT сектор є найбільш зростаючим сектором економіки України, а також має великий потенціал для збереження та залучення висококваліфікованих спеціалістів, ключовими напрямками для залучення інвестицій є: створення бізнес-екосистем для розвитку людського капіталу; розвиток, фінансова підтримка та масштабування IT проєктів; кібербезпека та захист інфраструктури; стимулювання інновацій через підтримку стартапів.

Інвестиційні потреби та можливості у 2024-2027 роках:

Розвиток сектору інформаційних технологій та комунікацій є критично важливим для економічного розвитку країни. Сучасний світ перетворюється на цифрову економіку, де інновації та технологічний прогрес визначають конкурентоспроможність на міжнародній арені. ІТ-індустрія відіграє ключову роль у формуванні нових промислових та сервісних моделей, що дозволяє країні займати своє місце у глобальному економічному ландшафті.

Інвестиції в ІТ та комунікації створюють сприятливу екосистему для інновацій та підприємництва. Це дозволяє створювати нові робочі місця, привертати талановиті кадри та залучати капітал для розвитку перспективних проєктів. Розширення ІТ-сектору також сприяє диверсифікації економіки, зменшує залежність від традиційних галузей та стимулює інноваційність у всіх сферах діяльності. Також інвестиції в ІТ та комунікації мають потенціал покращити якість життя громадян. Впровадження новітніх технологій у різні сфери, такі як освіта, охорона здоров'я, транспорт і енергетика, сприяє підвищенню продуктивності та ефективності послуг, збільшує ефективність використання ресурсів та скорочує негативний вплив на довкілля. Це відкриває нові можливості для розвитку людського потенціалу та покращує рівень життя всього суспільства.

Діджиталізація економіки України та розвиток e-Government.

- Діджиталізація економіки, у тому числі за рахунок розвитку платформи Дія, відіграє критичну роль у зміцненні конкурентоспроможності та стабільності української економіки. Ця стратегія сприяє більш ефективному використанню ресурсів, зменшенню бюрократії та корупції, а також покращує доступ до громадських послуг для всіх громадян. Інвестиції в цей напрям створюють сприятливе середовище для розвитку бізнесу, стимулюють інновації та сприяють створенню високопродуктивного цифрового суспільства в Україні.

- Перспективним напрямком діджиталізації є впровадження інноваційних рішень у навчанні та послугах для населення (медичні. комунальні, освітні тощо), що дозволить покращити доступність та якість послуг (в т.ч. у важкодоступних регіонах з високим воєнним ризиком), підвищити їх ефективність та продуктивність (зменшуючи витрати часу та ресурсів), збільшити індивідуалізацію та персоналізацію (для відповідності конкретним потребам і можливостям кожного індивіда), просуватиме дослідження та розвиток інновацій, стимулюватиме інноваційні підприємництва та покращить систему управління та аналітики, що сприятиме прийняттю кращих управлінських рішень.

- Також окремий важливий піднапрям – це розвиток SMART-міст та інтернету речей (IoT), які дозволять оптимізувати роботу міських служб, зменшити витрати на управління містом та підвищити ефективність надання громадських послуг, покращити якість життя мешканців та впровадити інклюзивний підхід. Це сприятиме створення нових можливостей для бізнесу за рахунок появі нових ринків та цифровізації процесів. Також впровадження SMART-технологій дозволяє зменшити енерговитрати та екологічні ризики, покращити безпекову ситуації у міському середовищі.

Підтримка розвитку інфраструктури та послуг кібернетичної безпеки.

- Ризик кібернетичних загроз та рівень їх наслідків для України є максимально високим через війну з Росією. З розвитком цифрової економіки та автоматизації та діджиталізації

процесів рівень ризиків та негативні наслідки будуть постійно зростати. У 2023 році Росія продовжувала здійснювати щоденно від 10 до 15 серйозних кібератак після здійснення приблизно 4,5 тис. таких атак протягом першого року повномасштабного вторгнення.

- Зменшення вразливостей критичної інфраструктури, збільшення технічних можливостей у ключових установах, розробка та впровадження передових рішень у сфері кібербезпеки, а також формування кваліфікованої робочої сили у цій сфері можуть захистити критичні інформаційні активи, сприяти довірі до цифрових сервісів та привертати відповідні іноземні підприємства. Це включає розвиток потенціалу наявних експертів та формування присвяченої робочої сили у галузі кібербезпеки на основі операційних партнерств, обміну даними про загрози та обміну досвідом. Інвестування у передові можливості виявлення загроз, шифрування та реагування на інциденти буде вирішальним для боротьби та запобігання зростаючим зовнішнім цифровим загрозам.

Впровадження та підтримка існуючих освітніх проєктів для збільшення кількості IT-фахівців, що мають високий рівень фундаментальних знань.

Розвиток STEM-спеціальностей.

- Інвестиції в освітні проєкти з метою збільшення кількості IT-фахівців та покращення рівня їх знань дозволять забезпечити галузь кваліфікованими кадрами. Інвестиції в освіту сприяють створенню середовища для розвитку інновацій. Створення екосистем розвитку IT-сфери, яка включатиме університети, навчальні центри, підприємства та громадські організації, сприятиме впровадженню новітніх технологій через підготовку фахівців, здатних до роботи з новими інструментами та концепціями.

- Україна може значно покращити свій STEM-освітній ландшафт, підтримуючи розвиток міцної цифрової економіки та підкріплюючі своє положення в глобальному секторі технологій, одночасно підтримуючи місцеві технологічні підприємства, що матиме довгостроковий позитивний ефект на економіку.

Розвиток інновацій – створення та розвиток технопарків та інноваційних кластерів, стимулювання R&D.

- Розвиток інфраструктури: інвестиції у створення та модернізацію інфраструктури технопарків, кластерів та хабів допомагають створювати сприятливе середовище для розвитку інноваційних підприємств та дослідницьких установ. Також розвиток інфраструктури може включати створення лабораторій робототехніки, центрів дослідження штучного інтелекту та аналізу великих даних, кластерів з виробництва мікрочіпів, впровадження хмарних технологій тощо.

- Створення сприятливих екосистем, які об'єднують підприємства, університети, дослідницькі центри та урядові органи для сприяння співпраці, трансферу технологій, обміну знаннями та ресурсами.

- Підтримка стартапів та малого бізнесу, яка може включати як фінансову так і технічну допомогу для стартапів та малих інноваційних підприємств, що допомагає їм розвиватися та зростати, у тому числі допомога з виходу на нові ринки, залучення експертизи, організація бізнес-процесів, проведення досліджень тощо.

- Цільові гранти для дуже перспективних технічних команд та організацій дозволять підтримати науково-дослідницькі зусилля, просувати інновації та підтримувати економічне зростання. За допомогою використання міжнародних партнерств, підтримка R&D центрів в Україні розширить горизонти українських R&D команд у глобальному технологічному ландшафті.

- Забезпечення доступу до технічних та наукових ресурсів, у тому числі високотехнологічного обладнання, лабораторних установок та наукових ресурсів, що сприятиме проведенню досліджень та інноваційному розвитку.

- Сприяння перетворенню досліджень у комерційні продукти за рахунок співфінансування R&D, реалізації пілотних проєктів та сприяння поширення інновацій та комерціалізації успішних продуктів та послуг, що стимулюватиме економічний розвиток.

- Підтримка та посилення програм акселерації для IT сектору дозволить розвивати та масштабувати стартап-проєкти, просувати стартап-культури в Україні та за кордоном, стимулювати корпоративні інновації та цифрову трансформацію бізнесу, залучення венчурного капіталу та інвестицій.

Збільшення обсягу інвестицій та розвиток компаній у сфері венчурного та приватного капіталу (запуск Фонду фондів, інших програм та рішень для стимулювання інвестицій)

- Наразі для інноваційних компаній та стартапів в Україні досить обмежений доступ до інвестицій, що має негативний вплив на розвиток IT-сектору та економіки країни в цілому. Особливо це відчувається на ключових етапах серії “A” та серії “B”, де компанії стикаються зі значним дефіцитом фінансування. Це змушує багатьох компаній початкової стадії розглянути питання про переїзд за кордон, щоб отримати доступ до капіталу. Це представляє критичну прогалину в екосистемі. На відміну від деяких інших країн, в Україні відсутні механізми привертання міжнародних фінансових організацій, таких як Європейський інвестиційний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація та інші, для спільних інвестицій з державою в українські проєкти. Фонд фондів, створений за участю приватних інвесторів, міжнародних фінансових установ і суверенних фондів інших країн, матиме можливість інвестувати не безпосередньо в портфельні компанії, а в інші українські інвестиційні фонди, що спеціалізуються на інвестиціях в українські IT-компанії.

- Також важлива пряма участь МФО у фінансуванні фондів Private Equity та Venture Capital Funds, які вкладають кошти в українські стартапи, що сприятиме привернення приватних інвестицій в IT сектор.

Відновлення та розвиток цифрової інфраструктури:

Розгортання високошвидкісного Інтернету та стабільного підключення до мережі.

- Це є важливими передумовами для розвитку цифрової економіки, цифрового ринку з Європейським Союзом (інтеграція в Єдиний цифровий ринок ЄС) та адаптації цифрових стратегій ЄС. Для запуску 5G в Україні потрібна підтримка інвестицій для вивільнення діапазону 700 МГц від телебачення для впровадження мобільного зв’язку, фінансування

практичних заходів, проведення наукових досліджень щодо використання частотного діапазону з урахуванням потреб всіх користувачів.

Розвиток 5G в Україні.

- Гармонізація політики щодо спектру та створення транскордонних коридорів 5G з ЄС забезпечать розвиток інфраструктури широкосмугового доступу (інтернету) та зв'язку, особливо на головних залізничних і дорожніх маршрутах, що з'єднують Україну з сусідніми країнами-членами ЄС. Очікується, що 5G стане одним з найважливіших кроків до цифрової економіки та суспільства України протягом наступного десятиліття. Мережі мобільного зв'язку 5G спрямовані на промисловість (підприємства) та дозволяють секторам економіки заново винайти себе, включаючи нові та революційні методи виробництва (відомі як Індустрія 4.0). 5G-коридори можуть бути визначені як системи 5G, які відповідають надзвичайно високим вимогам до послуг безпеки та цифрових залізничних операцій, зокрема щодо великої надійності, безпеки, низької затримки та великого пропускного потоку. Європейська Комісія визнала ключову роль 5G-коридорів з міжнародною участю як у стратегії Цифрового десятиліття Європи, так і в стратегії сталий та розумний транспорт. 5G-коридори також є одним із міждержавних проєктів, визначених у стратегії Цифрового десятиліття, і, таким чином, представляють одну з основних стратегічних сфер інвестування Плану стійкості і відновлення.

Відновлення мережі та інфраструктури для забезпечення зв'язку населенню в районах, що постраждали від війни.

- Війна суттєво вплинула на цифрову інфраструктуру в Україні. За останні роки Україна досягла значного прогресу, хоча збитки, пов’язані з війною, вплинули в тому числі і на зв’язок. У 2021 році 83% українських домогосподарств мали доступ до Інтернету вдома, що становить збільшення на понад 20% за три роки. За даними Міжнародної спілки електрозв’язку (ITU), станом на липень 2022 року 12,2% населених пунктів повністю (і 3,1% частково) втратили доступ до мобільного зв’язку та 11% базових станцій мобільних операторів не працюють. Доступ до Інтернету є основою для всіх аспектів економіки, виступаючи фундаментальним фактором для підприємств, споживачів і громадян. Відповідно до RDNA3, загальні потреби у відновленні та реконструкції в телеком секторі оцінюються в 4,2 млрд євро протягом 10 років. Деякі з цих потреб задовольнили приватні оператори. Наприклад, станом на 24 лютого 2023 року з 3285 веж мобільного зв’язку, які були пошкоджені, 1796 були відновлені приватними операторами станом на червень 2023 року. Приватні оператори фіксованого зв’язку вживають заходів із відновлення на постійній основі. Однак триваючі удари по інфраструктурі означають, що багато з цих активів, ймовірно, знову будуть пошкоджені. А брак доступу до Інтернету має непропорційний вплив на соціально вразливі верстви населення. Населення деокупованих, прифронтових та прикордонних територій не має можливості реалізувати свої права та задовольнити базові потреби: освіта, ведення бізнесу, можливість у разі потреби викликати екстрені служби та отримати достовірну інформацію про ситуацію в країні та світі.

- Проєкти також можуть включати фінансову підтримку громад для підключення до мережі та поліпшення надійності зв’язку соціальних об’єктів.

Підвищення стійкості мереж електронних комунікацій через підтримку територіальних громад.

- Однією з цілей Росії крім енергетичної інфраструктури є цифрова інфраструктура. Більшість українських мереж електронних комунікацій побудовані в повітрі, тобто є наземними. Проблема полягає в тому, що після бомбардування чи ракетного обстрілу багато мереж руйнуються, але якщо вони побудовані під землею, ризики пошкодження мереж значно менші. Зараз українські оператори змушені кілька разів на день виїжджати в небезпечні зони, щоб відновити роботу мереж і зв'язок для українців. Ті провайдери, які будували свої мережі під землею, майже не постраждали, тому можна зробити висновок, що такий спосіб будівництва більш безпечний і стійкий. Крім того, Росія обстрілює енергетичну інфраструктуру України, а електроенергія необхідна для роботи мереж інтернет-провайдерів. Щоб уникнути проблем з Інтернетом у разі часткового та повного знеструмлення, Інтернет-мережі мають бути менш залежними від централізованого електропостачання. Саме тому необхідно вкладати кошти у будівництво енергоощадних мереж під землею під час підключення населених пунктів. Такі витрати можуть покриватися через територіальні громади, в межах яких будуть під'єднуватися населені пункти.

Забезпечення екстрених служб України стабільним зв'язком по всій країні та створення МСС – системи зв'язку для виконання критично важливих завдань державними, комунальними, приватними організаціями для цілей громадської безпеки.

- Основними користувачами такого зв'язку є пожежні бригади, швидка допомога, поліція, рятувальні служби, служби безпеки на транспорті, нафтогазові підприємства та дорожні служби. Існуючі стандарти мобільного зв'язку не забезпечують необхідної стійкості, однак для LTE/5G розроблені вимоги, які дозволяють підтримувати надійність і безперервність. Фінансування потрібне для проведення досліджень, підготовки, будівництва та запуску МСС.

Створення окремого від Росії конфіденційного інтернет-з'єднання, яке буде більш захищеним і стійким.

- Досвід, отриманий у результаті ведення війни, підтвердив важливість стабільності та безпеки мереж. Україна залежить від Росії в міжнародному інтернет-трафіку з Азії та Близького Сходу до Європи. Так само, як країни Балтії та Скандинавії, важливо для країн Європи використовувати трафік, до якого не буде доступу у спецслужб Росії, що наразі можуть відслідковувати поведінку українських користувачів та користувачів з ЄС на різних рівнях комунікацій: B2B, B2C, G2G, B2G. Розвиток нових волоконно-оптичних ліній (наприклад, через Чорне море, що з'єднає Європу та Кавказ через Україну) дозволить забезпечити обмін даними.

Модернізація моніторингу стану мереж провайдерів в Україні.

- Створення та впровадження інструментів моніторингу стану мереж і сервісів українських провайдерів через якість обслуговування користувачів.

Розвиток хмарної інфраструктури та розвиток потенціалу дата-центрів.

- Міцні дата-центри служать основою для безпечного зберігання, обробки та отримання критичної інформації, що дозволяє ефективно приймати рішення та розвивати стратегічне планування для економічних суб'єктів. Дата-центри мають високий рівень стійкості до відмов та можуть працювати за підвищеним навантаженням та під час надзвичайних ситуацій.

- Інвестування в хмарні технології підвищує можливість країни захищати чутливі дані, забезпечує надійний зв'язок та підтримує резервне копіювання та відновлення даних критичних секторів. Хмарні сервіси додатково дозволяють організаціям зменшити витрати та потенційні загрози, пов'язані з утриманням власної інфраструктури, і забезпечують високу доступність та надійність їх послуг. З початку повномасштабної війни вчасна міграція десятків тисяч систем та проєктів у “хмару” дозволила країні уникнути значних розривів у бізнес-операціях та послугах, багато з яких були критичними для держави. Хоча є можливість використовувати зовнішні хмарні сервіси від великих корпорацій, інвестування у власну хмарну інфраструктуру країни та мережу розподілених дата-центрів пропонує ряд переваг щодо стратегічного контролю за даними, підвищення кібербезпеки, можливостей налаштування, ширшої доступності для економічних суб'єктів та підтримки економічного розвитку та створення робочих місць.

- Потрібно планувати та інвестувати в збереження, подальший розвиток та масштабування хмарної інфраструктури, яка є критично важливою для довгострокового розвитку стійкої та ефективної цифрової економіки та необхідним фактором для збільшення конкурентоспроможності національної технологічної екосистеми.

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

Даний розділ пропонує реформи та інвестиції, які становлять взаємозв'язану, комплексну та належним чином збалансовану відповідь загальним та конкретним цілям Ukraine Facility, включаючи структурні реформи та заходи для сприяння зближенню з Європейським Союзом та підвищення темпів зростання економіки України.

Розділ сприяє загальним цілям Ukraine Facility, зокрема щодо сприяння економічній стійкості та поступової інтеграції в ЄС та глобальну економіку та ринки, а також поступового вирівнювання з правилами, стандартами, політиками та практиками ЄС (*acquis*) з метою майбутнього членства в Європейському Союзі, тим самим сприяючи взаємній стійкості, безпеці, миру, процвітанню та сталості.

Розділ також відповідає конкретним цілям Ukraine Facility, зокрема: сприяння сучасній, вдосконаленій та стійкій інфраструктурі; сприяння переходу до сталої та всеохоплюючої економіки та стабільному інвестиційному середовищу; підтримка інтеграції України до Єдиного ринку; зміцнення економічного та соціального розвитку; підтримка стратегічних економічних секторів та підтримка розвитку інвестицій та приватного сектору; підвищення ефективності державного управління; сприяння цифровій трансформації як засобу для сталого розвитку та всеохоплюючого зростання.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Безпечна та ефективна цифрова інфраструктура	В умовах повномасштабної війни Україна стикається з проблемою захисту своєї цифрової інфраструктури та інфраструктури електронних комунікаційних мереж. Розвиток країни до потужної цифрової економіки вимагає цифрової стійкості, безперебійного підключення до Інтернету та масштабних інфраструктурних проєктів (відновлення, модернізація, розгортання мереж та забезпечення населення доступом до послуг електронного зв'язку по всій Україні), що призначені для збільшення валового внутрішнього продукту (ВВП). Для запуску 5G в Україні необхідна фінансова підтримка для вивільнення частот у діапазоні 700 МГц від телебачення та спеціальних користувачів. Це є зобов'язанням України щодо гармонізації спектру відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Крім того, запуск 5G уповільнився через перешкоди, спричинені війною. Тим не менш, гармонізація політики у сфері радіочастотного спектру та створення транскордонних 5G коридорів з Європейським Союзом могли б забезпечити розвиток інтернет-інфраструктури та зв'язку, особливо на основних залізницях і дорогах, що з'єднують Україну з сусідніми	Розділ 10. Інформаційне суспільство та медіа	Імплементація оновленого плану розподілу і користування радіочастотним спектром в Україні	Міністерство цифрової трансформації Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері електронних комунікацій, радіочастотного ресурсу та надання послуг поштового зв'язку (за згодою) Національна рада з питань телебачення і радіомовлення (за згодою)	Постанова Кабінету Міністрів про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів "Про затвердження плану розподілу і користування радіочастотним спектром в Україні" набрала чинності. Постанова визначає радіотехнології, дозволені до використання в Україні, з визначенням смуг радіочастот і радіослужб, яким вони відповідають, а також терміни припинення їх розробки та використання, а також перелік перспективних радіотехнології для впровадження в Україні з визначенням смуг радіочастот і радіослужб, яким вони відповідають, а також умов їх впровадження відповідно до *acquis*.	1 квартал 2025 року

	країнами-членами Європейського Союзу. Безпека трафіку даних також потребує забезпечення стабільного та безпечного магістрального з'єднання в обхід території росї. Заходи, необхідні для розкриття повного цифрового потенціалу України, включають регуляторне наближення законодавства України до Європейського Союзу у сфері електронних комунікацій, включаючи, зокрема, інституційну спроможність регуляторних органів. Забезпечення необхідного фінансування та людських ресурсів для введення в дію правових норм щодо розширення повноважень Регулятора (Регулятора як електронних комунікацій, так і медіа) та для діяльності центрального органу виконавчої влади у сфері електронних комунікацій є важливим для подальшої інтеграції України цієї сфери до Європейського Союзу.					
	Кібербезпека є необхідною умовою для всіх зусиль з цифрової трансформації, особливо в контексті триваючої російської гібридної агресії проти України. Узгодження зі стандартами кібербезпеки Європейського Союзу сприятиме інтеграції України до єдиного цифрового ринку Європейського Союзу. Крім того, узгодження з 5G Toolbox також необхідне для інтеграції України в єдиний цифровий ринок Європейського Союзу (з моменту запуску технологій 5G в Україні)	Розділ 10. Інформаційне суспільство та медіа	Набрання чинності законодавством щодо посилення можливостей кібербезпеки державних інформаційних ресурсів та критичної інформаційної інфраструктури	Адміністрація Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації Міністерство цифрової трансформації Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері електронних комунікацій, радіочастотного ресурсу та надання	Набрання чинності нормативно-правовими актами для узгодження з Директивами NIS та NIS2. Акти фокусуються на таких основних сферах: - врегулювання обов’язкового виконання заходів, спрямованих на створення належної правової бази для здійснення заходів із запобігання, виявлення та припинення актів агресії в кіберпросторі в умовах війни рф проти України; - посилення рівня захисту державних інформаційних ресурсів та критичної інформаційної інфраструктури від кібератак;	1 квартал 2025 року

				послуг поштового зв'язку (за згодою)	- комплексне удосконалення нормативно-правової бази у сфері кібербезпеки та захисту інформації для посилення можливостей національної системи кібербезпеки щодо протидії кіберзагрозам	
Реформа 2. Цифровізація публічних послуг	Уряд планує збільшити кількість електронних публічних послуг, зокрема тих, які надаються засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг , зокрема, мобільного додатку Порталу Дія . Також планується налагодити ефективну взаємодію державних службовців та підвищити ефективність їх роботи шляхом модернізації системи управління персоналом із використанням цифрових технологій. У рамках інтеграції до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу важливим елементом є отримання режиму внутрішнього ринку в секторі електронної ідентифікації, автентифікації та довірчих послуг, який має базуватися на наближенні до законодавства та стандартів Європейського Союзу, зокрема Регламенту eIDAS. Це полегшить доступ до публічних послуг онлайн, укладення договорів в електронній формі з іноземними контрагентами, отримання міжнародних електронних рахунків-фактур тощо. Україна у процесі гармонізації законодавства у цій сфері відповідно до зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Саме тому взаємне визнання електронної ідентифікації, автентифікації та довірчих послуг є	Розділ 10. Інформаційне суспільство та медіа	Затвердження плану заходів щодо переведення публічних послуг в електронну форму до 2026 року	Міністерство цифрової трансформації	Розпорядження Кабінету Міністрів про затвердження плану заходів щодо переведення публічних послуг в електронну форму до 2026 року прийнято та набуло чинності. План заходів зосереджений на таких основних сферах: - відновлення; - освіта; - охорона здоров'я; - сервіси для ветеранів; - сервіси для військових; - митниця; - соціальна сфера	1 квартал 2025 року
		Розділ 10. Інформаційне суспільство та медіа	Набрання чинності законодавством щодо підтримки схем електронної ідентифікації, узгодженого з Регламентом eIDAS	Міністерство цифрової трансформації	Акт Кабінету Міністрів щодо забезпечення схем електронної ідентифікації відповідно до Регламенту eIDAS та стандартів ЄС набрав чинності. Актом буде затверджено Положення про інтегровану систему електронної ідентифікації (частина третя статті 15-3 Закону України "Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги"). Основними завданнями інтегрованої системи електронної ідентифікації є: - створення сучасної інфраструктури електронної ідентифікації в Україні та забезпечення її сталого розвитку; - забезпечення інтероперабельності (технологічної сумісності) засобів електронної ідентифікації, проміжних вузлів електронної ідентифікації (хабів) та схем електронної ідентифікації; - захист інформаційних ресурсів, які обробляються в системі	2 квартал 2026 року

	пріоритетом для України. Для цього планується модернізація інтегрованої системи електронної ідентифікації ID.gov.ua (оновлення компонентів, взаємодія з державними реєстрами, транскордонна сумісність з eIDAS Node)					

РОЗДІЛ 15. ЗЕЛЕНИЙ ПЕРЕХІД ТА ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ

1. Стан справ

До війни економіка України була дуже вуглецевоємною та неефективною через залежність від викопних видів палива, великий промисловий сектор, в якому домінувало енергоємне виробництво в нижній частині ланцюжка створення вартості, та застарілу інфраструктуру.

Інші виклики, з якими стикається Україна, включають екологічне управління, зменшення та контроль забруднення (промислове забруднення та промислові ризики, повітря, вода, хімічні речовини), управління відходами, охорону природи та адміністративну спроможність впроваджувати та забезпечувати дотримання природоохоронного законодавства.

Збройна агресія Росії ще більше загострює екологічні проблеми в Україні. Обстріли та руйнування збільшують екологічні ризики, а кількість утворених відходів, у тому числі небезпечних та будівельних, стає все більшою проблемою.

Станом на 1 січня 2024 року доступна інформація про шкоду та збитки, завдані водним та земельним ресурсам, атмосферному повітрю, територіям та об’єктам природно-заповідного фонду. Обсяг збитків складає 2,189 трлн гривень.

Шістнадцять млн га земель забруднено боєприпасами, їхнє масштабне забруднення несе загрозу для продовольчої безпеки та якості води. Більш ніж 4,6 млн осіб мають проблеми з доступом до питної води. Внаслідок руйнування однієї лише Каховської гідроелектростанції та пов'язаного з цим неконтрольованого витоку води було втрачено 14,8 куб. км води, або понад 70% водосховища.

Майже 3 млн га лісу постраждали від бойових дій. Сьогодні 2,5 млн га природоохоронних територій перебувають під загрозою знищення через дії Російської Федерації. Близько 160 об'єктів Смарагдової мережі - оселищ видів та оселищ, що охороняються на європейському рівні, та 17 Рамсарських угідь площею 627,3 тис. га - водно-болотних угідь міжнародного значення - зазнають негативного впливу бойових дій.

Станом на жовтень 2023 року близько 500 підприємств, заводів і фабрик, у тому числі хімічних, були пошкоджені або зруйновані внаслідок бойових дій, і ця кількість постійно зростає. Діяльність низки підприємств видобувної галузі зупинена, а стан та екологічна безпека багатьох родовищ і гірничодобувних об'єктів вийшли з-під контролю. Державне управління охороною довкілля критично обмежене в ресурсах, кадрах, доступі до територій та об'єктів, достовірній інформації про стан довкілля, інструментах оцінки шкоди довкіллю та витрат на його відновлення.

Україна дуже вразлива до зміни клімату, що призводить до значних соціально-економічних втрат. Такі небезпеки, як посухи, повені, заморозки та град, є значними. Найбільш вразливими секторами є сільське господарство, охорона здоров'я, водопостачання, лісове господарство, транспорт та енергетика. Посухи мають серйозний вплив на врожаї та економічне зростання. У цьому контексті державна політика, спрямована на пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптацію до них, є надзвичайно важливою.

Зелена трансформація України сповільнюється через описані вище масштаби руйнувань, необхідність швидкої відбудови інфраструктури та забезпечення населення мінімально

необхідними послугами.

Проте, визнаючи глобальні тенденції та виклики, Україна зобов'язується здійснювати реконструкцію на основі зеленого, тобто низьковуглецевого, циркулярного, природозберігаючого та нульового забруднення, підходу та відповідно до стандартів ЄС, що призведе до більшого процвітання та конкурентоспроможності в короткостроковій та середньостроковій перспективі, неоціненних переваг для здоров'я громадян, флори та фауни, а також підвищить стійкість до стихійних лих та негативних наслідків зміни клімату.

Боротьба зі зміною клімату, забезпечення захисту довкілля від забруднення, вдосконалення управління відходами в напрямку більшої циклічності та захист біорізноманіття будуть включені до всіх важливих елементів Плану України.

Зелений перехід і клімат

У контексті зеленої трансформації економіки ключовим завданням Плану є декарбонізація основних вуглецевих секторів економіки та будівництво інфраструктури, пристосованої до зміни клімату в процесі реконструкції. Це складний процес, який вимагає значних фінансових витрат, довгострокового планування та соціально-економічних змін, пов'язаних із зміною профілю економіки. Надзвичайно важливо встановити правильні стимули для державних та приватних інвестицій, зокрема шляхом передбачуваного цінового механізму на викиди вуглецю, який дозволить уникнути економічного шоку при вступі України до Європейського союзу та приєднанні до системи торгівлі викидами вуглецю ЄС. Одним із важливих джерел фінансування для України є європейські фонди та допомога від міжнародних фінансових установ.

Відновлення України має відбуватися із застосуванням найкращих доступних технологій та кліматично-дружніх методів управління. Реконструкція інфраструктури має базуватися на принципах "не завдання суттєвої шкоди" довкіллю та клімату і "не залишимо нікого осторонь", забезпечуючи скорочення споживання викопного палива, забруднення, споживання ресурсів та збереження біорізноманіття, з одночасним вжиттям заходів для уникнення негативних соціально-економічних наслідків для вразливих груп населення. У контексті зеленої трансформації економіки ключовим завданням Плану є надання країні можливості здійснити стрибок до процвітаючої, стійкої економіки з низьким рівнем викидів шляхом декарбонізації економіки в цілому, з 2050 роком як часовим горизонтом для досягнення нульового рівня викидів, особливо в основних вуглецево- та енергоємних секторах економіки, а також підвищення кліматичної стійкості країни.

Це дозволить Україні процвітати в умовах глобальної декарбонізованої економіки та мінімізувати зовнішні шоки, спричинені зміною клімату. Ключовий компонент цього процесу буде пов'язаний з відновленням мережі інфраструктури, яка, з одного боку, буде стійкою до наслідків зміни клімату та мінімізуватиме її вплив, а з іншого - сприятиме декарбонізації через електрифікацію енергоспоживання та виробництво відновлюваної енергії. Цей процес вимагає значних фінансових витрат, довгострокового послідовного планування та соціально-економічних змін, пов'язаних зі зміною профілю економіки.

За останні 30 років Україна досягла значного прогресу у скороченні викидів парникових газів (загальні викиди та поглинання парникових газів скоротилися на 62,2% за період з 1990 по 2021 рік), проте ще багато чого потрібно зробити.

Декарбонізація енергетичного сектору вимагатиме збільшення використання джерел енергії з низьким та нульовим рівнем викидів, включаючи використання сталої відновлюваної енергетики, а також модернізації електромереж та утримання від будівництва нових вугільних потужностей.

Заходи з енергоефективності будуть важливим елементом досягнення енергетичної безпеки, та кліматичної нейтральності та зменшення забруднення. Перехід на більш ефективні та екологічні системи опалення, водопостачання та водовідведення, а також підвищення енергоефективності будівель і термомодернізація старого житлового фонду сприятимуть модернізації та декарбонізації муніципальної інфраструктури.

У сфері транспорту важливо зробити громадський транспорт більш привабливим, змінити маршрути і способи вантажних перевезень, а також створити основу для розвитку інфраструктури електромобілів.

Для того, щоб аграрний сектор зміг перейти від інтенсивної до сталої моделі виробництва, необхідно сприяти впровадженню екологічно чистих і нешкідливих для клімату практик шляхом надання пріоритетного доступу сталому бізнесу до фінансування, зосередження уваги на органічному виробництві та використанні потенціалу біогазу з сільськогосподарських відходів.

Природоохоронні практики відповідно до стандартів та найкращих практик ЄС є ключовим питанням для скорочення викидів у сільському та для збільшення покриття, поліпшення якості та продуктивності лісів.

Забруднення навколишнього природного середовища

Зменшення забруднення повітря, води та ґрунту залишається головним викликом для країни. Україна є високоіндустріальною країною з великою часткою металургійної, цементної, хімічної та гірничодобувної промисловості, які можуть мати значний шкідливий вплив на здоров'я людей та навколишнє природне середовище.

Поліпшення стану довкілля вимагає ефективної та прозорої системи екологічних дозволів відповідно до принципів ЄС, а також моніторингу та забезпечення дотримання умов дозволів органами влади та судами.

Однак узгодження з Директивою 2010/75/ЄС наразі триває. Багато інших проблем, пов'язаних з промисловим забрудненням, залишаються актуальними. Існуючі національні ліміти на викиди забруднюючих речовин не відповідають рівням викидів, пов'язаним з найкращими доступними технологіями, встановленими законодавством ЄС.

Обов'язкові процедури автоматизованої системи контролю викидів забруднюючих речовин були запроваджені в березні 2023 року для нового обладнання, але вони не поширюються на найбільш забруднююче обладнання радянських часів.

Необхідна подальша робота над процедурами збору, обробки, звітності та розповсюдження інформації про якість повітря, а також над моніторингом і контролем. Для цього слід запланувати відповідні інвестиції. Відсутній системний контроль за дотриманням вимог до паливних продуктів, що містять сірку. Необхідно розробити заходи з контролю за викидами летких органічних сполук, що утворюються при зберіганні бензину та рекуперації парів бензину.

Водопостачання та водовідведення

Інфраструктура водопостачання та водовідведення в Україні була застарілою ще до війни, але шкода, завдана бойовими діями водним ресурсам та водній інфраструктурі, зокрема системам водопостачання, водовідведення та гідротехнічним спорудам, є значною. Це призводить до масштабного забруднення водотоків і неякісної питної та санітарно-гігієнічної води.

Тому важливо продовжувати узгодження з водним законодавством ЄС та забезпечувати імплементацію вже прийнятого законодавства. Це включатиме проведення першого циклу планування управління річковими басейнами, збір і використання даних моніторингу якості води та інших відповідних даних, а також застосування економічних інструментів для сприяння інвестиціям у водну інфраструктуру.

Управління відходами та циркулярна економіка

Існуюча система управління відходами потребує приведення у відповідність до законодавства ЄС. Це має бути зроблено з дотриманням ієрархії сталого управління відходами, згідно з якою захоронення та спалювання залишаються останнім засобом, коли відходи не можуть бути належним чином відсортовані або перероблені. Крім того, з початку повномасштабного вторгнення було зруйновано майже 60 тис. будівель, споруд та інших об'єктів інфраструктури, що призвело до утворення 650 тис. тонн відходів від руйнувань.

Відбудова та реконструкція також потребують величезних обсягів "нових" природних ресурсів, що може призвести до подальшої шкоди природним екосистемам. З цієї причини Україні необхідно буде забезпечити високий рівень переробки будівельного сміття завдяки існуючим і перевіреним технологіям.

Захист природи та біорізноманіття

Заходи з охорони природи та біорізноманіття, в тому числі пов'язані зі сталим управлінням природоохоронними територіями та збалансованим використанням природних ресурсів, включаючи лісові ресурси мають важливе значення для збереження екосистем, а також для виконання зобов'язань відповідно до Конвенції ООН про біологічне різноманіття та актів і стратегій ЄС. Мережам природоохоронних територій України (включаючи Смарагдову мережу) бракує міцної та добре впровадженої правової бази для забезпечення ефективного захисту цих територій.

Наразі 20% природоохоронних територій України пошкоджені або перебувають під загрозою пошкодження, оскільки знаходяться або на окупованих територіях, або в районах, де ведуться бойові дії, 600 видів фауни та 750 видів флори з Червоної книги України наразі перебувають під серйозною загрозою зникнення. Із загальної площі лісів 10,4 млн га 0,5 млн га знаходяться на окупованій території, 1,9 млн га в районах бойових дій, 2,4 млн га потрібно відновити, які частково недоступні через ризик наявності мін.

Рамковим документом, який буде спрямований на формування політики та вирішення питань у сфері живої природи буде Національна стратегія та плану дій з біорізноманіття. Ця стратегія, та план дій на її виконання буде розроблятися з урахуванням Куньмінсько-Монреальської глобальної рамкової програми про охорону біорізноманіття.

Стратегія буде направлена на збільшення площі природоохоронних територій, відновлення порушених екосистем, у тому числі внаслідок повномасштабної агресії Російської Федерації проти України, суттєве скорочення та припинення втрати біорізноманіття із урахуванням принципу "не завдання суттєвої шкоди". Цей принцип є важливим механізмом передбаченим Регламентом ЄС про таксономію, який забезпечує відповідність інвестицій екологічним цілям. Оскільки ці настанови не можуть бути безпосередньо застосовані до поточної ситуації в України, але в подальшому він буде скоригований для забезпечення впровадження стійких фінансових потоків.

Одним із основних завдань стратегії збереження біорізноманіття буде посилення контролю за чужорідними видами, які вважаються одним із ключовим факторів втрати біорізноманіття.

Реалізація стратегії збереження біорізноманіття сприятиме також пом’якшенню наслідків зміни клімату, адаптації до змін клімату, сталого використання біоресурсів та їх відновлення.

Ще одним напрямком роботи буде подальший розвиток транскордонного співробітництва у сфері збереження біорізноманіття та природоохоронних територій, зокрема, у рамках мережі біосферних резерватів.

2. Загальний порядок денний реформ у 2024-2027 роках

За останні роки Україна зробила важливі кроки у створенні нормативно-правової бази у сфері охорони довкілля, а також деякі кроки у реформуванні інституційної бази та кліматичного законодавства. Прогалини в рівні узгодженості законодавства збільшилися з розширенням і поглибленням нормативно-правової бази ЄС у цих сферах після ухвалення Європейського зеленого курсу.

Загалом необхідно вирішити проблеми, що стосуються спроможності ухвалення відповідного законодавства ЄС, інтеграції зобов'язань щодо Європейського зеленого курсу в усі сфери політики та державні установи, а також імплементації та забезпечення дотримання законодавства.

Підхід, який Україна застосовуватиме до реконструкції, також матиме вирішальний вплив на зелену трансформацію України. Відновлення України має здійснюватися з використанням найкращих доступних технологій та найсучасніших регуляторних інструментів для актуалізації сталого розвитку в цілому. Весь План України буде враховувати кліматичні та екологічні міркування і ґрунтуватиметься на принципах "не нашкодь" та "не залиш нікого осторонь". У цьому контексті однією з ключових цілей буде забезпечення різкого скорочення виробництва та споживання викопного палива та сприяння поетапній відмові України від вугілля до 2035 року з одночасним вжиттям заходів для уникнення негативних соціально-економічних наслідків для вразливих груп населення.

Для міжсекторального включення питань довкілля та клімату до планів реконструкції країни важливим є впровадження правил ЄС щодо впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки. Україна забезпечить відкритий доступ до екологічної інформації, як того вимагають міжнародні договори та законодавство ЄС, розбудовуватиме системи екологічного моніторингу та покращуватиме дотримання екологічного законодавства, включаючи сектор лісового господарства, де потрібно розділення функцій та впровадження ефективного та специфічного контрольно-інспекційного органу для підвищення прозорості в галузі та зменшення нелегального, нерегульованого та неповідомленого вирубування дерев. Вимоги щодо екологічної відповідальності будуть приведені у відповідність до вимог ЄС. Необхідно посилити

спроможність екологічної адміністрації формулювати, впроваджувати та забезпечувати дотримання політик та законодавства, зокрема, шляхом проведення належної реформи державного управління та виділення достатніх фінансових ресурсів.

Крім того, режим призупинення повного застосування низки правових інструментів у зв'язку з обставинами воєнного часу, зокрема правил щодо оцінок впливу на довкілля та стратегічних оцінок впливу на довкілля, буде змінено таким чином, щоб він застосовувався лише в конкретних випадках (географічні області або області питань, які строго визначені в законодавчому або виконавчому акті; тимчасове призупинення) і за умови прийняття відповідного рішення незалежними та прозорими органами, на відміну від загального, стандартного та необмеженого призупинення застосування у всіх випадках, де можна встановити непрямий зв'язок з воєнними діями.

Будуть розроблені основні стратегічні документи, які визначатимуть, зокрема, екологічну та кліматичну політику України:

- на виконання Паризької угоди, ратифікованої Законом України від 14 липня 2016 року № 1469-VIII: інтегрований національний план з енергетики та клімату, другий національно визначений внесок, довгострокову стратегію розвитку з низьким рівнем викидів та План адаптації до зміни клімату; рамковий закон про клімат, який має запровадити архітектуру кліматичного управління в Україні та забезпечити актуалізацію питань зміни клімату;
- національну стратегію та план дій з реалізації Куньмінсько-Монреальської глобальної рамкової програми про охорону біорізноманіття;
- національну нормативно-правову базу для впровадження Глобальної рамкової угоди про хімічні речовини;
- стратегію посилення адміністративної спроможності на національному та субнаціональному рівнях, необхідну для адаптації законодавства у сфері довкілля/клімату;
- ратифікація Кігальських поправок до Монреальського Протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар, та розробка та затвердження плану щодо поетапного зниження рівня фторовмісних парникових газів;
- докладний план дій щодо впровадження "Урядової стратегії управління лісовими ресурсами в Україні до 2035 року" та пов'язаних інституційних реформ.

З точки зору розвитку інституційних засад екологічного управління та забезпечення дотримання природоохоронного законодавства, ключових стратегічних документів, а також забезпечення координації між основними зацікавленими сторонами, Україна впроваджуватиме наступні реформи:

- прийняття закону про забезпечення конституційних прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, який запроваджує реформу про запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення;
- забезпечення прозорого та відкритого обміну екологічними даними відповідно до принципів Оргуської конвенції;
- створення комплексної системи екологічного моніторингу для збору та надання інформації про якість повітря, води та ґрунту, а також біорізноманіття;
- забезпечення належного застосування правил ЄС щодо оцінки впливу на довкілля (далі – ОВД) та стратегічної екологічної оцінки (далі – СЕО);

- забезпечення належного застосування природоохоронного законодавства, правил доступу до правосуддя з екологічних питань, а також вимог екологічної відповідальності та екологічного контролю відповідно до директив ЄС для забезпечення міжсекторальної інтеграції екологічних та кліматичних заходів у процесі реконструкції;
- підвищення спроможності органів державного управління забезпечувати дотримання природоохоронного законодавства ЄС у всіх інвестиційних проєктах та реформах. Реформувати політику у сфері освіти та професійної підготовки з метою забезпечення можливостей для набуття навичок у сфері довкілля, клімату та зеленого переходу.

З точки зору створення інструментів для підтримки декарбонізації економіки, Україна впроваджуватиме наступні реформи:

- створення системи торгівлі викидами, інструментів тіньового ціноутворення на викиди вуглецю та фінансових стимулів для декарбонізації, включаючи облік метану та архітектуру управління кліматом;
- відновлення обов'язковості системи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів (далі – МЗВ);
- підготовка методології обліку викидів парникових газів у проєктах реконструкції, включаючи електронні платформи з реконструкції;
- приведення у відповідність до Директиви про уловлювання та зберігання вуглецю (2009/31/ЕС (далі – Директива про УЗВ));
- встановлення стандартів енергоефективності відповідно до законодавства ЄС для житлових та громадських будівель.

З точки зору покращення якості повітря Україна впроваджуватиме наступні реформи:

- ратифікація та імплементація Протоколів до Конвенції Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй (далі – ЄЕК ООН) про транскордонне забруднення повітря на великі відстані;
- 8 жовтня 2023 року набрав чинності Закон України "Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів", який імплементує Регламент № 166/206/ЄС та Протокол про реєстри викидів та перенесення забруднювачів (далі – РВПЗ) до Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі ухвалення рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. На даний час повністю функціонує Національний РВПЗ. Україна і надалі буде прагнути покращити доступу громадськості до інформації;
- скорочення викидів від транспорту, виробництва енергії та промислової діяльності шляхом наближення до директив ЄС щодо якості атмосферного повітря в усіх секторах;
- створення ефективної інфраструктуру моніторингу якості повітря та адміністративні органи.

Україна впровадить наступні реформи у сфері зменшення промислового забруднення:

- створення правових та організаційних засад для запобігання, зменшення, контролю та ліквідації забруднення, що виникає в результаті промислової діяльності, з метою забезпечення високого рівня охорони довкілля шляхом запровадження інтегрованого дозволу. Визначення видів діяльності, які потребують інтегрованого дозволу, вимог щодо застосування найкращих доступних технологій та методів управління, моніторингу викидів та контролю за суб'єктами господарювання, які отримали інтегрований дозвіл;

- приведення законодавства у відповідність до хімічного законодавства ЄС, у тому числі у сфері управління небезпечними промисловими відходами та дотримання регламентів REACH (реєстрація, оцінка, дозвіл і обмеження хімічних речовин) і поліхлорованих біфенілів і терфенілів;
- оновлення законодавства відповідно до вимог Конвенції ЄЕК ООН про транскордонний вплив промислових аварій.

У сфері захисту довкілля Україна впроваджуватиме наступні реформи:

- оновлення нормативно-правової бази у сфері охорони природи та біорізноманіття, у тому числі з метою приведення її у відповідність до ключових актів та стратегій ЄС, Конвенції ООН про біологічне різноманіття та інших міжнародних договорів;
- розвиток національного законодавства з урахуванням вимог Директив ЄС про птахів та оселища;
- створення нових природоохоронних територій, зокрема територій Смарагдової мережі з урахуванням потенційного набуття ними статусу територій мережі ЄС "Натура 2000";
- проведення реформи для створення системи управління та контролю за чужорідними інвазивними видами;
- затвердження правил формування та функціонування державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

З точки зору забезпечення сталого ведення лісового господарства, Україна впроваджуватиме наступні реформи:

- створення прозорої та незалежної системи контролю і (територіальних) інспекцій за рухом деревини та продукції з неї шляхом подальшої реалізації необхідних інституційних реформ (включаючи статус корпусу національної лісової охорони) і шляхом розширення використання існуючої системи електронного обліку деревини для боротьби з незаконними, нерегульованими та неповідомленими рубками, вирубкою та деградацією лісів. Розроблення системи відстеження продукції, пов'язаної з вирубкою лісів. Запровадження системи сертифікації продукції з деревини та поширення існуючої системи видачі сертифікатів походження деревини та лісоматеріалів на всі операції з торгівлі деревиною;
- впровадження європейських та міжнародних стандартів боротьби з вирубкою та деградацією лісів, сталого лісокористування, лісовідновлення та інших заходів, спрямованих на відновлення пошкоджених лісових масивів;
- оновлення нормативно-правової бази для регулювання відносин на ринку деревини. На основі стратегії управління лісовим господарством до 2035 року здійснити інституційну реформу в лісовому секторі з метою створення прозорої та незалежної системи контролю за обігом деревини та продукції з неї і (територіальних) інспекцій.

З точки зору забезпечення сталого управління водними ресурсами Україна впроваджуватиме наступні реформи:

- забезпечення ефективної імплементації водного законодавства ЄС, зокрема шляхом забезпечення моніторингу якості води, контролю за забруднювальною діяльністю, забезпечення дотримання природоохоронних норм та відновлення водних об'єктів;
- відновлення та розвиток інфраструктуру управління водними ресурсами на основі повністю прорахованої стратегії, впровадження заходів зі зменшення забруднення води для

забезпечення доступу до якісної питної води.

З точки зору управління відходами, як складової циркулярної економіки, Україна впроваджуватиме наступні реформи:

- приведення у відповідність до законодавства ЄС про відходи для забезпечення екологічно безпечного управління відходами, одночасно скорочуючи викиди парникових газів, які утворюються в секторі відходів, зокрема метану;
- розробка, затвердження та впровадження Стратегії та Плану дій щодо циркулярної економіки з метою приведення нормативно-правових актів для ключових галузей та споживачів у відповідність до Плану дій ЄС щодо циркулярної економіки;
- підтримка створення сучасної інфраструктури управління відходами, у т.ч. розвиток ланцюжків доданої вартості для переробки та повторного використання електроніки, батарейок, пластику та упаковки, текстилю, харчових продуктів, металургійної продукції та будівельних матеріалів;
- створення інфраструктури для відновлення та повторного використання відходів будівництва та знесення, що утворилися через російську військову агресію.

З точки зору сталого виробництва та споживання Україна впроваджуватиме такі реформи:

- розробка та впровадження нормативних екологічних стандартів для товарів, послуг та будівельних проєктів. Застосування цих стандартів у державних закупівлях для визначення вимог до предмета закупівлі;
- розробка системи звітності та екологічного маркування, яка визначає вимоги до виробників щодо інформування споживачів про екологічні характеристики товарів, послуг та будівельних об'єктів;
- наближення до норм ЄС у сфері екоменеджменту та аудиту, у тому числі для державних компаній;
- створення правових та організаційних засад для впровадження розширеної відповідальності виробників;
- належне застосування природоохоронного законодавства, правил доступу до правосуддя з екологічних питань, вимог екологічної відповідальності для забезпечення міжсекторальної інтеграції екологічних та кліматичних заходів у відбудову, імплементації правил ЄС щодо впливу на довкілля та стратегічних екологічних оцінок.

2.1 Реформи, які мають бути проведені в рамках Компоненту I Ukraine Facility

Реформа 1. Запобігання промисловому забрудненню, його зменшення та контроль

Набрання чинності законодавства про запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення.

Стан справ і контекст: Існує низка регуляторних та інституційних причин, які призводять до проблеми забруднення довкілля суб'єктами господарювання в Україні. Дозвільна система у сфері охорони довкілля базується на компонентному підході до регулювання впливу на довкілля: законодавство передбачає видачу дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, спеціальне водокористування та здійснення операцій з оброблення відходів - дозволів у сфері охорони навколишнього природного середовища. Такий підхід не дозволяє врахувати кумулятивний вплив суб'єкта господарювання на довкілля, частково

ігноруючи питання, пов'язані з охороною ґрунтів та забрудненням підземних вод, ефективним споживанням енергії та сировини, умовами виведення з експлуатації та відновленням промислового майданчика до безпечного екологічного стану.

Опис реформи: Першим кроком реформи є прийняття законопроєкту про забезпечення конституційних прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, який був зареєстрований у Верховній Раді 4 січня 2023 року за № 6004-д, прийнятий у першому читанні за основу та наразі готується до другого читання. Законопроєкт запроваджує реформу у сфері запобігання, зменшення та контролю промислового забруднення.

Закон запроваджує інтегровані підходи до надання дозволів та контролю за промисловим забрудненням на основі застосування найкращих доступних технологій та методів управління відповідно до Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди (інтегроване запобігання та контроль забруднення).

Ці компоненти реформи будуть впроваджуватися Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України і будуть завершені до 3 кварталу 2024 року.

Потенційний вплив реформи: Закон України "Про забезпечення конституційних прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля" запроваджує реформу у сфері запобігання, зменшення та контролю промислового забруднення, який приймається та набирає чинності разом з підзаконними актами, прийнятими через 12 місяців, а деякі положення набирають чинності через чотири роки після припинення воєнного стану.

Висновки щодо найкращих доступних технологій та методів управління застосовуються не раніше, ніж через чотири роки після закінчення або скасування воєнного стану, крім об'єктів, що вводяться в експлуатацію вперше, до яких висновки щодо найкращих доступних технологій та методів управління застосовуються з дня набрання чинності такими висновками.

Реформа 2. Кліматична політика

Реформа має дві складові.

Набрання чинності законодавства про державну кліматичну політику.

Стан справ і контекст: Україні необхідно встановити довгострокові національні кліматичні цілі, що сприятимуть досягненню мети низьковуглецевого розвитку країни, запровадити систему відстеження політики та діяльності, прогнозування у сфері зміни клімату, створити архітектуру кліматичного врядування в Україні. Це дозволить запровадити політичні рамки для кліматичних дій в Україні та включатиме національні цілі з пом'якшення зміни клімату та адаптації до неї, кліматичне врядування, інтеграцію кліматичних питань в інші сфери державної політики та обов'язковий внесок секторів у досягнення кліматичних цілей.

Опис реформи: Першим кроком реформи є прийняття Закону України "Про основні засади державної кліматичної політики". Закон зосереджується на таких основних сферах:

- цілі та основні засади державної кліматичної політики;
- органи управління у сфері зміни клімату;
- стратегічне планування у сфері зміни клімату;
- механізми та інструменти досягнення кліматичних цілей;

- національна система відстеження впровадження політик і заходів, прогнозування у сфері зміни клімату;
- національна система інвентаризації антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами парникових газів;
- науково-експертна рада з питань зміни клімату та збереження озонового шару;
- міжнародне співробітництво у сфері зміни клімату.

Громадянське суспільство та бізнес-спільнота повинні бути тісно залучені до розробки та імплементації закону.

Другий крок – затвердження Положення про Науково-експертну раду з питань зміни клімату та збереження озонового шару. Положення фокусуватиметься на таких основних напрямках:

- розгляд наукових висновків звітів Міжурядової групи експертів з питань зміни клімату (IPCC) та наукових кліматичних даних і інформації, зокрема щодо України;
- науково-експертний супровід та надання пропозицій, у тому числі підготовка звітів щодо кліматичних цілей, політик та заходів, відстеження їхнього впровадження, прогнозування у сфері зміни клімату, а також відповідності цілей, політик та заходів міжнародним зобов'язанням України;
- сприяння обміну науковими досягненнями у сфері моделювання, моніторингу, перспективних досліджень та інновацій, спрямованих на скорочення викидів парникових газів та збільшення абсорбції поглиначами;
- наукове обґрунтування шляхів і способів досягнення кліматичних цілей;
- інформування, підвищення обізнаності та просвіта з питань зміни клімату та її наслідків, а також розвиток діалогу та співробітництва між науковими установами з питань зміни клімату.

Буде забезпечена незалежність прийняття рішень зазначеної Ради у її діяльності, різноманітність персонального складу зазначеної Ради.

Завершальним кроком реформи є прийняття підзаконних актів для швидкої імплементації Закону України "Про основні засади державної кліматичної політики". Реформа запроваджуватиметься Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів і буде завершена протягом року після прийняття законопроєкту.

Потенційний вплив реформи: Впровадження реформи дозволить створити архітектуру кліматичного врядування в Україні та сформувати підґрунтя відповідної нормативно-правової бази щодо формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату. Встановлення довгострокової цілі щодо досягнення кліматичної нейтральності також дозволить визначити коротко- та середньострокові цілі та шляхи досягнення кліматичної нейтральності, які впливатимуть на інші галузеві політики та заходи з їхньої реалізації.

Ухвалення другого Національно визначеного внеску України до Паризької угоди.

Стан справ і контекст: В липні 2018 року було ухвалено Стратегію низьковуглецевого розвитку України до 2050 року, однак вона застаріла ще до ухвалення оновленого Національно визначеного внеску (НВВ) у липні 2021 року. Національна економічна стратегія України на період до 2030 року (НЕС-2030) передбачає досягнення кліматичної нейтральності не пізніше 2060 року. Важливо прискорити досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та врахувати концепцію зеленого

переходу в процесі відновлення та відбудови. Наступний, другий, національно визначений внесок України буде більш прогресивним порівняно з поточним національно визначеним внеском і представлятиме максимально можливі амбіції, диференційовану відповідальність, а також відповідні можливості з урахуванням національних обставин та сучасних викликів.

НВВ зосереджується на таких основних напрямках:

- встановлення базового року для обрахунку викидів з джерел та абсорбції поглиначами парникових газів;
- тривалість впровадження та/або періоди часу реалізації запропонованих заходів;
- сфера і охоплення секторів економіки та парникових газів;
- планування процесів, припущення і методологічні підходи, що були використані, у тому числі для оцінки та обліку антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами парникових газів;
- обґрунтування справедливості і амбітності НВВ у світлі національних обставин. Внесок у досягнення мети Рамкової конвенції ООН про зміну клімату щодо обмеження викидів парникових газів / підвищення якості поглиначів згідно з метою, викладеною у статті 2 Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, та цілей Паризької угоди.

Потенційний вплив реформи: Розроблення та схвалення другого НВВ дозволить встановити коротко- та середньострокові цілі (відповідно на 2030-й та 2035 роки) щодо скорочення викидів парникових газів в Україні.

Ці компоненти реформи будуть впроваджуватися Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів і будуть завершені протягом 2025 року.

Реформа 3. Ринкові механізми ціноутворення на вуглець

Реформа має дві складові.

Набрання чинності законодавства щодо відновлення обов'язкої системи МЗВ для установок, що підпадають під сферу охоплення діючого законодавства, за винятком тих, що не контролюються, зруйновані або знаходяться на тимчасово окупованій території, чи офіційно оголосили призупинення діяльності з точки зору виробництва.

Стан справ і контекст: Система МЗВ є важливим вимогою щодо прозорості та запорукою для встановлення системи торгівлі викидами (далі – СТВ). Закон України “Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів” був прийнятий у 2019 році, і вже прийнято значну кількість підзаконних актів. З моменту початку війни, звітність в рамках системи МЗВ є добровільною через введення воєнного стану. Важливо стимулювати операторів до звітності під час воєнного стану для забезпечення надійного збору даних перед введенням СТВ. До початку російської військової агресії було зареєстровано близько 500 установок.

Опис реформи: Компонент полягає у відновленні обов'язкової системи МЗВ для установок, що підпадають під сферу охоплення діючого законодавства, за винятком тих, що не контролюються, зруйновані або знаходяться на тимчасово окупованій території, чи офіційно оголосили призупинення діяльності з точки зору виробництва.

Реформа спонукає операторів звітувати перед системою МЗВ на підставі положень закону

2019 року та відповідних правил. Реформа також покликана покращити механізми перевірки відповідно до практики ЄС. Другий крок передбачає прийняття Плану заходів щодо створення національної системи торгівлі викидами парникових газів, який фокусується на наступних основних напрямках: поетапність впровадження СТВ, часові рамки етапів, забезпечення необхідної інфраструктури та організаційні заходи.

Потенційний вплив реформи: Впровадження компоненту дозволить перейти до другого кроку щодо створення системи торгівлі викидами та впровадити в Україні найбільш ефективний ринковий механізм щодо скорочення викидів парникових газів та дозволить встановити справедливу ціну на вуглець.

Цей компонент реформи буде впроваджуватися Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів і буде завершений до 2 кварталу 2025 року.

Затвердження Плану дій щодо створення національної системи торгівлі квотами (СТВ) на викиди парникових газів.

Стан справ і контекст: Україна взяла на себе зобов'язання відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС розробити національне законодавство та запровадити систему торгівлі квотами на викиди. Система торгівлі викидами є складним інструментом пом'якшення наслідків зміни клімату, що вимагає розробки значної нормативно-правової бази, яка охоплює різні елементи СТВ, підготовки необхідної інфраструктури, а також зміцнення потенціалу різних груп учасників СТВ. План дій щодо СТВ має бути розроблений і слугувати інструментом забезпечення передбачуваності для учасників щодо планів Уряду з реформування цієї сфери, створення основи для розробки нормативно-правової бази, необхідної для впровадження та адміністрування СТВ, а також для покращення міжвідомчої координації при розробці та адмініструванні СТВ в Україні.

Опис реформи: першим кроком цієї реформи є відновлення обов'язкової системи МЗВ для установок, що підпадають під сферу охоплення діючого законодавства, за винятком тих, що не контролюються, зруйновані або знаходяться на тимчасово окупованій території, чи офіційно оголосили призупинення діяльності з точки зору виробництва.

Реформа компонентів заохочує операторів звітувати до системи МЗВ на основі положень закону 2019 року та відповідних підзаконних актів. Реформа компонентів також удосконалить механізми перевірки відповідно до практики ЄС.

Другий компонент передбачає прийняття Плану дій зі створення Національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів, який зосереджується на таких основних напрямках: етапи впровадження СТВ, часові рамки етапів, забезпечення необхідної інфраструктури та організаційні заходи.

Потенційний вплив реформи: прийняття Плану дій є важливим кроком на шляху до створення Національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів в Україні і, таким чином, запровадження інструменту ціноутворення на викиди вуглецю, сумісного з практикою ЄС. Реформа гармонізує підходи до ціноутворення на викиди вуглецю в Україні та ЄС, сприятиме декарбонізації, створить рівні умови для українських промислових та енергетичних об'єктів порівняно з аналогічними об'єктами в ЄС, а також дозволить поглибити ринкову інтеграцію.

Ці компоненти реформи будуть впроваджуватися Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів і будуть завершені до 1 кварталу 2025 року.

Реформа 4. Відновлення та збереження природних ресурсів

Набрання чинності законодавства щодо скорочення вирубки та деградації лісів.

Стан справ і контекст: Існує потреба в посиленні спроможності відстежувати походження деревини та зменшенні нелегальних, неконтрольованих та неповідомлених рубок, а також недопущенні потрапляння на ринок нелегально заготовленої деревини.

Необхідно змінити структуру лісорозведення з метою посилення долі в лісовідновленні аборигенних видів дерев. Збільшення частки місцевих видів деревних рослин створюватиме умови для відтворення середовища існування та локальних екосистем з набором лісових видів, екологічно пов'язаних з аборигенними видами дерев, що сприятиме відновленню місцевого біорізноманіття.

Опис реформи: Реформа удосконалить та розширить дію існуючої системи відстеження деревини на всі операції, пов’язані з торгівлею деревиною та виробами з деревини, що дасть змогу унеможливити потрапляння на ринок та продаж нелегально заготовленої деревини та зменшити незаконні рубки шляхом прийняття Закону України, яким буде врегульовано питання підтвердження сталості походження деревини та інших товарів, що можуть призвести до знеліснення та деградації лісів.

Закон буде фокусуватися на наступному:

- розширенні використання електронного обліку деревини, що забезпечить відстеження руху деревини та підтвердження законності походження деревини та дерев'яних виробів;
- забезпеченні впровадження системи сертифікації для дерев'яних виробів та розширенні дії існуючої системи сертифікації для виготовлених дерев'яних виробів з метою охоплення всіх операцій з торгівлі деревом;
- встановленні вимог для підтвердження походження деревини, включаючи дерев'яні вироби в торгівлі.

Реформа імплементує Регламент Ради (ЄС) № 2173/2005 від 20 грудня 2005 року про встановлення схеми ліцензування FLEGT для імпорту деревини до Європейського Співтовариства та Регламенту (ЄС) 2023/1115 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року щодо надання на ринку Союзу та експорту з Союзу певних товарів і продуктів, пов’язаних із знелісненням та деградацією лісів, і про скасування Регламенту (ЄС) № 995/2010.

Потенційний вплив реформи: У довгостроковій перспективі буде унеможливлено потрапляння нелегально заготовленої деревини на ринок, що, відповідно, призведе до зменшення нелегальних рубок та сприятиме пом'якшенню екологічних злочинів.

Цей компонент реформи запроваджуватиметься Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів і буде завершений до 2 кварталу 2026 року.

Реформа 5. Розбудова циркулярної економіки

Реформа містить два компонента.

Перший компонент реалізується Міністерством економіки і має сприяти модернізації української економіки, підвищенню її ресурсоефективності та конкурентоспроможності з відокремленням економічного зростання від використання природних ресурсів, а також захисту здоров'я громадян від ризиків, пов'язаних із впливом на довкілля.

Другий компонент реалізується Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів та передбачається прийняття Національного плану управління відходами в Україні до 2033 року та його гармонізація із законодавством ЄС у сфері відходів є критично важливим.

Прийняття Стратегії впровадження принципів циркулярної економіки та Плану дій.

Стан справ і контекст: наразі в Україні прийнято Закон України “Про управління відходами” та розробляються підзаконні акти на його виконання, але досі не затверджено Стратегію розвитку циркулярної економіки. На сьогодні розроблено низку нормативно-правових актів, які дозволять розпочати реалізацію Національного плану управління відходами в Україні до 2033 року, а саме законопроєкт "Про упаковку та відходи упаковки", який подано до Верховної Ради, законопроєкт "Про відходи видобувної промисловості" та законопроєкт "Про електричне та електронне обладнання і відходи електричного та електронного обладнання". Впровадження переробки відходів є ключовим показником циркулярної економіки.

Опис реформи: Перший компонент реформи впроваджується шляхом прийняття Кабінетом Міністрів Стратегії впровадження принципів циркулярної економіки та відповідного Плану заходів. Цей компонент передбачає опублікування звіту з переглянутою методологією дослідження та детальним планом роботи щодо розроблення стратегії циркулярної економіки. У звіті визначено потенційні можливості та наслідки переходу до циркулярної економіки в Україні для 5-10 попередньо відібраних пріоритетних секторів і ланцюгів доданої вартості, таких як: відходи, текстиль, пластик, акумулятори, електроніка, сільське господарство, будівництво та ремонт, а також метали та мінерали.

Перед прийняттям Стратегії впровадження принципів циркулярної економіки та відповідного плану заходів Україна проведе публічні консультації та стратегічну оцінку впливу на довкілля.

Потенційний вплив реформи: Реформа сприяє модернізації української економіки, підвищенню її ресурсоємності та конкурентоспроможності, роз'єднанню економічного зростання від природокористування та поліпшенню захисту здоров'я громадян від екологічних ризиків.

Стратегія циркулярної економіки сприяє помякшенню зміни клімату шляхом скорочення викидів парникових газів на різних етапах життєвого циклу продукту. Продовження життєвого циклу продукції та скорочення виробництва нових товарів призводять до зниження викидів від виробництва. Реалізація стратегії забезпечить перетворення продуктів на більш стійкі; забезпечить трансформацію послуг, бізнес-моделей та моделей споживання для скорочення утворення відходів. Стратегія буде впроваджуватися поступово, а ключові ланцюги створення вартості продуктів будуть розглядатися як пріоритет. Також будуть вжиті заходи для скорочення відходів та створення внутрішнього ринку високоякісної вторинної сировини.

Цей компонент реформи запроваджуватиметься Міністерством економіки і буде завершений до 1 кварталу 2026 року.

Прийняття Національного плану управління відходами в Україні до 2033 року.

Стан справ і контекст: У ході військових дій Україна зіткнулася з додатковою проблемою - будівельними відходами. Такі відходи є значною проблемою для українських міст, відбудова та реконструкція яких передбачає вивезення величезної кількості матеріалів, а також надмірне використання природних ресурсів, що завдає додаткової шкоди природним екосистемам.

За даними Міністерства розвитку громад та територій, станом на 1 червня 2022 року було зруйновано або пошкоджено 5% усіх наявних сміттєзбиральних машин, 17% біогазових установок та 9% сортувальних ліній. Прямі збитки сектору поводження з відходами склали 89,1 млн євро, оціночна вартість вивезення будівельних відходів/сміття - 299,5 млн євро, а втрата прибутку компаніями, що займаються утилізацією відходів - 11,1 млн євро. Ця оцінка була зроблена лише для окремих регіонів України, таких як Донецька, Луганська, Харківська, Київська та Чернігівська області, але вона дає уявлення про загальний масштаб потенційних втрат по всій Україні.

Очищення територій, прилеглих до пошкоджених (зруйнованих) об'єктів, може здійснюватися за умови відсутності загрози випадкового обвалення об'єкта в цілому або його окремих частин.

Кількість відходів, що утворюються через пошкодження (руйнування) будівель і споруд в результаті бойових дій, терористичних актів і диверсій, вже можна порівняти з кількістю твердих побутових відходів, що утворюються в країні в середньому за рік.

Опис реформи: другий компонент цієї реформи передбачає прийняття та набуття чинності розпорядження Кабінету Міністрів “Про затвердження Національного плану управління відходами в Україні до 2033 року”. Національний план управління відходами в Україні до 2033 року зосереджується на таких основних напрямках:

- управління твердими побутовими відходами;
- інфраструктурні потреби;
- аналіз економічної та фінансової стійкості плану дій;
- впровадження економічних інструментів для покращення управління відходами;
- моніторинг та контроль управління відходами;
- стратегічне планування управління відходами в Україні;
- впровадження управління відходами на регіональному рівні.

Основні принципи та цілі Національного плану управління відходами в Україні до 2033 року відповідають національній політиці щодо запобігання утворенню відходів та поводження з ними і включають: дотримання ієрархії управління відходами - запобігання утворенню відходів; повторне використання, переробку, відновлення і, як найменш бажаний варіант, захоронення, що включає захоронення на полігонах та спалювання без рекуперації енергії.

Потенційний вплив реформи: Національний план управління відходами в Україні до 2033 року має на меті зменшити негативний вплив відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людей шляхом сприяння переробці та використанню вторинних ресурсів. Національний план управління відходами в Україні до 2033 року відіграє ключову роль в ефективному та раціональному управлінні відходами в Україні. Важливою частиною Національного плану управління відходами в Україні до 2033 року є створення максимально сприятливих умов для запобігання утворенню відходів.

Цей компонент реформи запроваджуватиметься Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів і буде завершений до 1 кварталу 2026 року.

Реформа 6. Публікація концептуальної записки, що визначає сферу відступів від правил оцінки впливу на довкілля (ОВД) та стратегічної екологічної оцінки (СЕО)

Стан справ і контекст: Україна у 2017 ухвалила році закон про ОВД, а у 2018 році – про СЕО. У сукупності ці два закони передбачають значне наближення до Директиви ЄС з ОВД та Директиви СЕО. Однак українське законодавство про ОВД та СЕО підпадає під режими відступів з огляду на правовий режим воєнного стану, що діє на території країни. Режим відступів для оцінки впливу на довкілля визначено постановою Кабінету Міністрів від 13 грудня 2017 року № 1010 "Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, що не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін видів діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля". Режим відступів для СЕО викладений безпосередньо в Законі України про СЕО. В обох випадках з початку повномасштабного вторгнення Росії були внесені зміни до режимів відступів, переважно для того, щоб розширити умови, за яких можуть бути надані зазначені відступи.

Опис реформи: режим відступів від повного застосування норм з ОВД та СЕО буде уточнено в концептуальній записці за підсумками публічних консультацій із зацікавленими сторонами та опубліковано на офіційному веб-сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, яка включає інформацію:

- про орган, який визначає сферу відступів від зобов'язань з ОВД та СЕО;
- опис об'єктів та пояснення чому вони включені в сферу відступу від зобов'язань у кожному конкретному випадку;
- обґрунтування виправданості сфери відступів;
- про часові обмеження для наданих відступів.

Потенційний вплив реформи: правила ОВД та СЕО імплементуються в усі проєкти, програми та стратегії, за винятком чітко визначених тимчасових відступів. Скринінги з ОВД/СЕО підтримують підхід "не завдання суттєвої шкоди", як це передбачено Положенням про створення Українського механізму. Реформа також підтримує зусилля України щодо забезпечення міжсекторального впровадження екологічних та кліматичних заходів.

Цей компонент реформи запроваджуватиметься Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів і буде завершений до 3 кварталу 2024 року.

3. Загальні інвестиційні потреби та можливості у 2024-2027 роках

Загальні інвестиційні потреби сектору за пріоритетними напрямками

Попри те, що війна триває й досі, шкода, завдана довкіллю, продовжує накопичуватися та посилюватися, порівнюючи з тим, що було визначено у RDNA3. Додаткового впливу зазнали практично всі компоненти довкілля, зокрема повітря, вода, ґрунт та біота. Пошкодження інфраструктури, спричинене війною, як-от пошкодження небезпечних промислових об’єктів та енергетичних установок (наприклад, електростанцій, нафтосховищ та нафтопереробних заводів), а також руйнування житлових та комерційних будівель, які можуть містити азбест, збільшує

забруднення довкілля. Сільськогосподарські угіддя, ліси, водні та інші екосистеми зазнали прямого чи опосередкованого впливу, зокрема через наявність мінних полів або нерозірваних боєприпасів, утворення воронок від інтенсивних обстрілів, спричинення лісових пожеж, а також через відсутність доступу та можливостей управління.

Зокрема, збитки завдані лісовому господарству, оцінюються у понад 3 млрд євро. Загальна площа пошкоджених пожежами лісів у зоні бойових дій перевищує 211 тис. га (за оцінкою RDNA3). Загальні збитки лісового сектору, включаючи вигорілі площі, забруднення повітря та заповідні території, пошкоджені проривом Каховської дамби, оцінюються у 24 млрд євро.

Загальні потреби у реконструкції та відновленні оцінюються в 11,9 млрд євро на 10 років з 2024-2033 роки. Ці оціночні потреби враховують витрати, пов'язані з інфляцією та відновленням кращому узгодженні зі стратегією відновлення України, яка надає пріоритет декарбонізації, а також реформам та розбудові інституційної спроможності для реформам та розбудові інституційної спроможності для виконання критеріїв вступу до Європейського Союзу. Короткострокові короткострокові потреби наголошують на підтримці надання послуг і зміцненні місцевої технічної та операційної спроможності для подальшої реконструкції.

Заходи з розбудови потенціалу для посилення екологічного врядування потребуватимуть приблизно 690,6 млн євро за оцінкою RDNA3, головним чином для локалізації надзвичайних ситуацій та ліквідації наслідків забруднення довкілля. Заходи з розбудови потенціалу мають бути зосереджені на підготовці українського персоналу як основи для:

- відновлення мереж екологічного моніторингу та лабораторної інфраструктури для аналізу ключових середовищ (повітря, поверхневі води (повітря, поверхневі води, підземні води, ґрунти тощо);
- пріоритетних заходів з очищення довкілля, спрямованих на усунення джерел забруднення та ліквідацію джерел забруднення та усунення шляхів потрапляння забруднюючих речовин до чутливих рецепторів, а також для того, щоб очищення шахт;
- пріоритетних заходів з очищення довкілля для усунення джерел забруднення та усунення шляхів забруднення чутливих реципієнтів, а також розмінування, що не завдають більшої шкоди довкіллю;
- будівництва та введення в експлуатацію інфраструктури контролю за забрудненням довкілля (наприклад, заводів з переробки небезпечних відходів);
- будівництва та введення в експлуатацію інженерних заводів з переробки відходів і - як допоміжний варіант - полігонів для захоронення відходів, очисних споруд) дотримання принципу "краще, ніж було" та використання зелених технологій;
- створення програми подальшого екологічного моніторингу для оцінки подальшої програми екологічного моніторингу для оцінки ефективності реабілітації; та екологічне навчання, пов'язане з іншими міжсекторальними навчання, пов'язане з іншими міжгалузевими секторами.

Процес післявоєнного економічного розвитку буде використано для фундаментальної трансформації економіки України в бік зелених, енергоефективних і низьковуглецевих технологій. Це означатиме продовження декарбонізації економіки, скорочення викидів забруднюючих речовин і зосередження уваги на захисті навколишнього середовища та пом’якшенні зміни клімату.

Відновлення базуватиметься на енергоефективних технологіях та матеріалах, використанні відновлюваних джерел енергії, низьковуглецевому виробництві з рівнем забруднення відповідно до стандартів ЄС, низьковуглецевому та енергоефективному транспорті, збільшенні площі лісів, відновленні природних екосистем та збереження біорізноманіття.

Зелений перехід забезпечить підвищення ефективності та конкурентоспроможності економіки України на європейському та світовому ринках для її подальшого розвитку. Саме ці пріоритети і формують перелік напрямів для інвестування, як державного так і приватного.

Напрям “Зелений перехід та охорона довкілля” мають наскрізний кроссекторальний характер.

Впровадження пріоритетів і проєктів у рамках Плану України за напрямком “Зелений перехід та охорона довкілля” забезпечить реалізацію екологічної та кліматичної політики відповідно до євроінтеграційного напряму розвитку України, Європейської зеленої угоди, з урахуванням рекомендацій Європейської Комісії, представленим у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення ЄС 2023 року, а також інтеграцію екологічної складової до всіх реформ та проєктів з відновлення країни відповідно до Європейського зеленого курсу та цілей сталого розвитку.

Потреба в інвестиціях для відбудови та відновлення України у 2024-2027 роках, зокрема за принципом "краще, ніж було", включає наступні пріоритети:

- Декарбонізація енергетичного сектору в частині збільшення використання відновлювальних джерел енергії, розвиток та збільшення використання теплових насосів та відновлювальних газів, розумне управління попитом.
- Енерго- та ресурсоефективне будівництво та реконструкція через відновлення та стимулювання розвитку регіонів шляхом енерго- та ресурсоефективного будівництва та реконструкції будівель; відновлення та модернізації муніципальної інфраструктури (системи тепло-, водопостачання та водовідведення); підтримку проєктів виробництва зелених будівельних матеріалів відповідно до стандартів ЄС та альтернативних матеріалів з меншим вмістом вуглецю; створення зелених насаджень у містах, включаючи парки та зелені дахи, може покращити якість повітря, створити зони відпочинку та підтримувати біорізноманіття.
- Стала та розумна мобільність, як в частині збільшення використання електричного транспорту, так і збільшення використання водного та залізничного транспорту на електротязі, а саме відновлення та розвиток перевезень морським та внутрішнім водним транспортом: зняття блокади українських морських портів; впровадження розумних транспортних систем; розвиток інфраструктури електротранспорту; сприяння більш широкому використанню приватного електротранспорту, розвитку велосипедного транспорту та мікромобільності; забезпечення розвитку міського електротранспорту для підвищення якості обслуговування громадян у містах; створення умов для розвитку інфраструктури водневого транспорту.
- Стійкі харчові системи та забезпечення впровадження кліматично-розумних сільськогосподарських технологій шляхом розвитку інвестицій в просування органічного землеробства та відновлення ґрунтів; зменшення використання пестицидів та агрохімікатів відповідно до європейської практики; сприяння виробництву продуктів харчування з меншим екологічним та кліматичним слідом, у т.ч. виробництву альтернативних білкових продуктів та інших рослинних продуктів, що є замінниками продуктів тваринного

походження; розвитку меліоративних систем; збільшення біогазових установок та когенерації в сільській місцевості для підтримки децентралізації енергосистеми країни.

- Перехід економіки від традиційного лінійного підходу ("візьми-використай-викинь") до циркулярного підходу (зменшення, повторне використання, переробка) шляхом розбудови інфраструктури об'єктів управління відходів з кластерним типом розміщення заводів; Інвестиції в розвиток мережі індустріальних та екоіндустріальних парків.
- Заміна технологій в промисловому виробництві, прикладом яких може слугувати нове виробництво зеленої стали та зеленого аміаку.
- Інвестиції в інновації (R&D), стимулювання розвитку технологій, спрямованих на зниження викидів парникових газів та забруднюючих речовин від промисловості, транспорту, будівництва, енергетики тощо.
- Збереження та відновлення біорізноманіття та екосистем шляхом розмінування замінованих природоохоронних територій площею 250 тис. га та очищення від вибухонебезпечних предметів природоохоронних територій площею 1,2 млн га; розширення територій природно-заповідного фонду; створення ефективної системи ведення лісового господарства через проєктів відновлення ланцюгів постачання лісозаготівлі та деревооброблення, аби забезпечити постачання життєво важливої сировини експортно-орієнтованим компаніям, що сприяють підтримці зайнятості в сільській місцевості та створюють додану вартість; реалізації проєктів рекультивації деградованих водно-болотних угідь на ділянках видобутку торфу та програми відродження малих річок в Україні; впровадження сучасних підходів до управління пожежами; розвитку інфраструктури для сталого туризму і рекреації у національних природних парках України з метою підтримки сталих практик зеленого туризму; проєкти створення регіональних центрів реабілітації та порятунку диких тварин, що були травмовані, покинуті або конфісковані від незаконної торгівлі. Центри мають задовольняти потреби з освіти, технологій та зеленого туризму.
- Інвестиції в проєкти з рециклінгу або утилізація озоно-руйнівних речовин та фторованих парникових газів, що скорочує викиди цих речовин в навколишнє середовища та надає можливість повторного їх використання. Рециклінг зменшить потребу в імпорті озоноруйнівних речовин, а знешкодження за допомогою затверджених безпечних технологій - попередить негативний вплив на озоновий шар та зміну клімату.
- Використання цифрових інструментів для кращого планування та управління, включаючи геоінформаційні системи (ГІС) для міського планування та технології дронів для моніторингу та підтримки інфраструктури.
- Інвестиції в освітні та навчальні програми для розвитку навичок екологічних практик і технологій, які мають вирішальне значення для довгострокового успіху.

Приватний сектор матиме життєво важливе значення для зеленого та стійкого відновлення в Україні. Потенціал для поступового залучення приватних інвестицій відповідно до звіту IFC, жовтень 2023 року “Private Sector Opportunities for a Green and Resilient Reconstruction in Ukraine” оцінюється в 184-441 млрд євро протягом 2023-2033 років. Впровадження реформ створить значні додаткові можливості для інвестицій приватного сектору.

4. Узгодженість з цілями Ukraine Facility

У розділі пропонуються реформи та інвестиції, які є послідовною, комплексною та адекватно збалансованою відповіддю на загальні та специфічні цілі Ukraine Facility, включаючи структурні реформи та заходи, спрямовані на сприяння зближенню з ЄС та збільшення темпів зростання

української економіки.

Цей розділ сприяє досягненню всіх трьох загальних цілей Ukraine Facility шляхом (a) подолання екологічних наслідків війни, тим самим сприяючи відновленню, реконструкції та модернізації країни; (b) підвищення екологічної та кліматичної стійкості; (c) поступового узгодження з правилами, стандартами, політикою та практикою *acquis* ЄС з метою майбутнього членства в ЄС, тим самим сприяючи взаємній стабільності, безпеці, миру, процвітанню та сталому розвитку.

Цей розділ відповідає конкретним цілям Ukraine Facility, зокрема: сприяння переходу до сталої та інклюзивної економіки, а також розвитку та зміцненню сталого зеленого переходу в усіх секторах економіки, включаючи перехід до декарбонізації економіки.

Заходи узгоджуються з необхідністю актуалізації пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них, захисту довкілля, зменшення ризику стихійних лих. Інвестиції керуються принципами "не завдання суттєвої шкоди" для пропонованих інвестицій і "не залишимо нікого осторонь" для цільових груп, а також підходом до актуалізації сталого розвитку, що лежить в основі Європейського зеленого курсу. З місцевими та регіональними органами влади, соціальними партнерами та організаціями громадянського суспільства були проведені консультації щодо реформ та інвестицій, запропонованих у цьому розділі, і їхні пропозиції були включені в остаточну версію.

Реформи та інвестиції наведені вище продовжують рух на подальшу імплементацію законодавства ЄС та мають кроссекторальний та інтегрований підхід в процесах повоєнної відбудови. Питання декарбонізації та зменшення промислового забруднення зачіпають практично усі сектори економіки України. Важливо, щоб усі секторальні стратегії та політики узгоджувались між собою, були актуалізовані та синхронізовані з загальнонаціональними пріоритетами та цілями. Крім того розвиток фінансових інструментів для підтримки таких трансформацій є необхідним для досягнення цілей.

Нажаль, внаслідок бойових дій велика кількість промислових об'єктів на території нашої держави пошкоджена або зруйнована і буде потребувати реконструкції/модернізації або повного відновлення у післявоєнний час. Їх відбудова повинна відбуватись виключно з впровадженням найкращих доступних технологій та із застосуванням підходів кліматичної нейтральності.

Запропоновані реформи відповідають Цілі сталого розвитку ООН № 13 “Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками”. Вони також відповідають ЦСР № 6 “Забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією”, ЦСР № 12 “Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва”, ЦСР № 14 “Збереження та раціонального використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку” та ЦСР № 15 “Захист та відновлення екосистем суші та сприянню їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття”.

5. Таблиця реформ та інвестицій в рамках Компоненту I

Реформи та інвестиції	Цілі та потенціал зростання	Відповідні розділи звіту ЄС про розширення	Найменування кроку (кількісні та якісні кроки з впровадження реформ/інвестицій)	Установа, відповідальна за впровадження	Результат	Строк
Реформа 1. Запобігання промисловому забрудненню, його зменшення та контроль	Встановлення правових та організаційних засад запобігання, зменшення, контролю та усунення забруднення, що виникає в результаті промислової діяльності, для забезпечення високого рівня захисту довкілля шляхом впровадження інтегрованого дозволу, визначення видів діяльності, які вимагають інтегрованого дозволу, вимог щодо застосування найкращих доступних технологій та методів управління, моніторингу викидів та контролю суб'єктів господарювання, які отримали інтегрований дозвіл	Розділ 27 Навколишнє середовище та зміна клімату	Прийняття Закону України про запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів	Закон України про забезпечення конституційних прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, прийнято та набирає чинності частково, підзаконні акти — протягом 12 місяців, а окремі положення щодо застосування висновків найкращих доступних технологій та методів управління — через 4 роки після припинення воєнного стану, крім установок, що вводяться в експлуатацію вперше. Закон спрямований на запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення та впроваджує інтегровані підходи у питаннях дозвільної діяльності та контролю промислового забруднення на основі застосування найкращих доступних технологій та методів управління згідно з Директивою 2010/75/ЄС про промислові викиди	3 квартал 2024 року
Реформа 2. Кліматична політика	Встановлення довгострокових національних кліматичних цілей та завдання низьковуглецевого розвитку країни, запровадження системи відстеження політики та діяльності, прогнозування у сфері зміни клімату, створення архітектури кліматичного врядування в Україні. До розробки та імплементації закону мають бути тісно залучені громадянське суспільство та бізнес-спільнота	Розділ 27 Навколишнє середовище та зміна клімату	Прийняття Закону України "Про основні засади державної кліматичної політики"	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів	Закон України "Про основні засади державної кліматичної політики" набирає чинності. Закон фокусується на таких основних напрямках: - цілі та основні засади державної кліматичної політики; - органи управління у сфері зміни клімату; - стратегічне планування у сфері зміни клімату; - механізми та інструменти досягнення кліматичних цілей; - національна система відстеження впровадження політик і заходів та	1 квартал 2025 року

					прогнозування у сфері зміни клімату; - науково-експертна рада з питань зміни клімату та збереження озонового шару; - національна система інвентаризації антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами парникових газів; - міжнародне співробітництво у сфері зміни клімату	
		Розділ 27 Навколишнє середовище та зміна клімату	Затвердження Положення про Науково-експертну раду з питань зміни клімату та збереження озонового шару	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів	Прийнято постанову Кабінету Міністрів "Про затвердження Положення про Науково-експертну раду з питань зміни клімату та збереження озонового шару". Положення фокусується на таких основних напрямках: - розгляд наукових висновків звітів Міжурядової групи експертів з питань зміни клімату (IPCC) та наукових кліматичних даних і інформації, зокрема щодо України; - науково-експертний супровід та надання пропозицій, у тому числі підготовка звітів, щодо кліматичних цілей, політик та заходів, відстеження їх впровадження та прогнозування у сфері зміни клімату, а також відповідності цілей, політик та заходів міжнародним зобов’язанням України; - сприяння обміну науковими досягненнями у сфері моделювання, моніторингу, перспективних досліджень та інновацій, спрямованих на скорочення викидів парникових газів та збільшення абсорбції поглиначами;	4 квартал 2025 року

					- наукове обґрунтування шляхів і способів досягнення кліматичних цілей; - інформування, підвищення обізнаності та просвіта з питань зміни клімату та її наслідків, а також розвиток діалогу та співробітництва між науковими та експертними установами з питань зміни клімату; - незалежність прийняття рішень зазначеної Ради у її діяльності; - різноманітний, науковий персональний склад зазначеної Ради	
	Наступний (2-й) національно визначений внесок України буде більш амбітним порівняно з поточним оновленим національно визначеним внеском і представлятиме максимально можливі амбіції, беручи до уваги, диференційовану відповідальність, а також відповідні спроможності з урахуванням національних обставин та викликів сьогодення	Розділ 27 Навколишнє середовище та зміна клімату	Затвердження 2-го національно визначеного внеску України до Паризької угоди	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів	Набирає чинності розпорядження Кабінету Міністрів "Про затвердження 2-го національно визначеного внеску України до Паризької угоди". НВВ зосереджується на таких основних напрямках: - вищий показник скорочення викидів, ніж у поточному НВВ України; - встановлення базового року для обрахунку викидів з джерел та абсорбції поглиначами парникових газів; - тривалість впровадження та/або періоди часу реалізації запропонованих заходів; - сфера і охоплення секторів економіки та парникових газів; - планування процесів, припущення і методологічні підходи, що були використані, у тому числі для оцінки та обліку антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами парникових газів; - обґрунтування справедливості і	3 квартал 2025 року

					амбітності НВВ у світлі національних обставин; - внесок у досягнення мети Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та щодо обмеження викидів парникових газів / підвищення якості поглиначів, згідно з метою, викладеною у статті 2 Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Другий національно визначений внесок України до Паризької угоди буде більш амбітним порівняно з поточним Оновленим національно визначеним внеском України до Паризької угоди	
Реформа 3. Ринкові механізми ціноутворення на вуглець	Система моніторингу звітності викидів МЗВ є важливою вимогою прозорості та наріжним каменем для створення системи торгівлі квотами на викиди (СТВ). З початком війни система МЗВ здійснюється на добровільних засадах у зв'язку з введенням воєнного стану	Розділ 27 Навколишнє середовище та зміна клімату	Затвердження Плану дій щодо створення національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів	Прийняття розпорядження Кабінету Міністрів "Про затвердження Плану заходів щодо створення національної системи торгівлі викидами парникових газів". Прийняття Плану заходів забезпечить визначення: - етапності запровадження СТВ; - часових рамок етапів; - необхідної інфраструктури; - заходів організаційного характеру	1 квартал 2025 року
		Розділ 27 Навколишнє середовище та зміна клімату	Відновлення обов'язкової системи МЗВ	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів	Відновлюється обов'язкова система МЗВ для установок, що підпадають під сферу охоплення діючого законодавства, за винятком тих, що не контролюються, зруйновані або знаходяться на тимчасово окупованій території, чи офіційно оголосили призупинення діяльності з точки зору виробництва	2 квартал 2025 року
Реформа 4. Відновлення та збереження природних ресурсів	Посилення спроможності відстеження походження деревини та запровадження системи добровільної сертифікації готової продукції деревообробки з метою запобігання використанню нелегально виготовленої деревини шляхом	Розділ 27 Навколишнє середовище та зміна клімату	Прийняття Закону України яким буде врегульовано питання підтвердження сталості походження деревини та інших товарів, що можуть призвести до знелісnення та деградації лісів	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів Державне агентство лісових ресурсів	Набрав чинності Закон України, яким врегульовано питання підтвердження сталості походження деревини та інших товарів, що можуть призвести до знелісnення та деградації лісів, а саме: - створено прозору та незалежну систему відстеження та контролю	2 квартал 2026 року

	удосконалення та розширення дії існуючої системи відстеження деревини на всі операції пов'язані з торгівлею деревиною та виробами з деревини, що дасть змогу унеможливити продаж нелегально заготовленої деревини та зменшити незаконні рубки, а також імплементувати Регламент Ради (ЄС) № 2173/2005 від 20 грудня 2005 року про встановлення схеми ліцензування FLEGT для імпорту деревини до Європейського Співтовариства та Регламент (ЄС) 2023/1115 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року щодо здійснення доступними на ринку Союзу та експорту з Союзу певних товарів і продуктів, пов'язаних із знелісненням та деградацією лісів, і про скасування Регламенту (ЄС) № 995/2010				- за рухом деревини і продукції з неї шляхом розширення використання існуючої системи електронного обліку деревини для боротьби з незаконними рубками, вирубкою та деградацією лісів; - впроваджено систему сертифікації виробів з деревини та поширення існуючої системи сертифікації заготовленої деревини на всі операції з торгівлі деревиною; - встановлення вимог до підтвердження походження деревини, в тому числі виробів з деревини під час торгівлі.	
Реформа 5. Розбудова циркулярної економіки	Сприяти модернізації економіки України, підвищенню її ресурсоефективності та конкурентоспроможності з економічним зростанням, відокремленим від використання природних ресурсів, а також здоров'ям громадян і надійно захищеним від ризиків, пов'язаних з впливом на навколишнє середовище	Розділ 27 Навколишнє середовище та зміна клімату	Розроблення стратегії впровадження принципів циркулярної економіки та плану заходів щодо її реалізації.	Міністерство економіки	Розпорядженням Кабінету Міністрів затверджено стратегію впровадження принципів циркулярної економіки та план заходів щодо її реалізації. Стратегія визначає потенційні можливості та наслідки переходу до економіки замкненого циклу в Україні для 5-10 попередньо обраних пріоритетних секторів та ланцюжків доданої вартості, таких як відходи, текстиль, пластмаси, акумулятори, електроніка, сільське господарство, будівництво та ремонт, а також метали та корисні копалини	1 квартал 2026 року
	Управління відходами є однією є одним із компонентів циркулярної та сталої економіки та Європейського зеленого курсу. Тому прийняття Національного плану управління відходами в Україні до 2033 року та	Розділ 27 Навколишнє середовище та зміна клімату	Прийняття Національного плану управління відходами до 2033 року	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів	Розпорядження Кабінету Міністрів "Про затвердження Національного плану управління відходами України до 2033 року прийнято. Національний план управління відходами зосереджується на цих основних	1 квартал 2026 року

	його гармонізація із законодавством ЄС у сфері відходів є критично важливим				напрямках: - управління побутовими відходами; - управління небезпечними відходами; - інфраструктурні потреби; - аналіз економічної та фінансової стійкості плану заходів впровадження економічних інструментів удосконалення управління відходами; - моніторинг та контроль за управлінням відходами; - стратегічне планування управління відходами в Україні; - запровадження управління відходами на регіональному рівні.	
Реформа 6 Оцінка впливу на довкілля (ОВД) та стратегічна екологічна оцінка (СЕО)	Забезпечення міжсекторального впровадження екологічних та кліматичних заходів шляхом імплементації правил ОВД та СЕО в усі проєкти і програми та стратегії, за винятком чітко визначених тимчасових відступів	Розділ 27 Навколишнє середовище та зміна клімату	Розроблення концептуальної записки, що визначає сферу відступів від правил ОВД та СЕО	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів	Підготовлено концептуальну записку за підсумками публічних консультацій із зацікавленими сторонами, що визначає сферу відступів від правил ОВД та СЕО, та опубліковано її на офіційному веб-сайті Міністерства. Концептуальна записка включатиме інформацію: - про орган, який визначає сферу відступів від зобов'язань з ОВД та СЕО; - опис об'єктів та пояснення чому вони включені в сферу відступу від зобов'язань у кожному конкретному випадку; - обгрунтування виправданості сфери відступів; - про часові обмеження для наданих відступів	3 квартал 2024 року

СЕКЦІЯ 3.

РОЗДІЛ 1. МОНІТОРИНГ І КОНТРОЛЬ У ПЛАНІ УКРАЇНИ

1. Управління реалізацією Плану

За ефективну реалізацію Плану України відповідатиме Національний Координатор (далі — Координатор). Координатор виступатиме в якості єдиного контактного центру для Європейської Комісії щодо загального впровадження Ukraine Facility. Він також діятиме як єдиний зв'язок між українською владою та Комісією для загального процесу координації впровадження допомоги Ukraine Facility.

Координатор забезпечує загальне координування та моніторинг допомоги для України та зв'язок Європейського офісу по боротьбі з шахрайством, Рахункової палати, Аудиторської ради та Прокуратури Європейського Союзу (ЕРРО) з центральним органом виконавчої влади, на який покладено функції Національного контактного пункту з організації взаємодії з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству (OLAF) та Європейським судом аудиторів (ЄСА).

Координатор несе відповідальність на національному рівні за координацію, моніторинг та звітування про прогрес виконання заходів та досягнення результатів визначених у Плані та подання платіжних вимог згідно з Планом.

Координатор здійснює взаємодію з міжнародними донорами та міжнародними фінансовими установами для сприяння реалізації завдань і заходів, визначених Планом.

Координатор забезпечує збір, доступ та передання в електронному форматі даних про фізичних та юридичних осіб, які отримують фінансування для реалізації заходів у рамках Ukraine Facility з метою проведення перевірок використання коштів у зв'язку з впровадженням реформ та інвестицій Ukraine Facility.

Координатором визначено Міністерство економіки.

Мінекономіки є центральним органом виконавчої влади, що зокрема забезпечує формування та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку і торгівлі, державну цінову політику, державну політику у сфері технічного регулювання, стандартизації, метрології та метрологічної діяльності, управління об'єктами державної власності, реалізації майна; формування та реалізує державну інвестиційну політику, державну інноваційну політику в реальному секторі економіки, державну зовнішньоекономічну політику, державну політику у сфері розвитку підприємництва, державно-приватного партнерства.

Мінекономіки визначається високою інституційною спроможністю, що є важливим фактором для успішного виконання завдань, покладених на Координатора. Така спроможність обґрунтовується провідною роллю Мінекономіки в процесах довгострокового і середньострокового планування, зокрема:

- Мінекономіки забезпечило координацію розроблення важливих державних стратегічних документів. Серед таких документів є Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів від 03 березня 2021 року № 179.

- Мінекономіки скоординовано розроблення та забезпечено проведення моніторингу, здійснення оцінки ефективності та підготовку звітів про хід виконання державних програм та стратегій, серед яких Державна програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020—2022 роки, затверджена постановою Уряду від 27 травня 2020 року № 534 та Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена Указом Президента від 11 серпня 2021 р. № 347/2021. В процесах підготовки і реалізації зазначених стратегічних документів беруть участь міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також Національний банк та інші органи державної влади, наукові установи, що обумовлюється комплексним характером цих стратегічних документів. Ця широка інституційна взаємодія обумовлює сталу співпрацю Мінекономіки з вказаними органами як в частині стратегування і планування, так і в частині моніторингу виконання завдань і заходів, визначених зазначеними стратегічними документами.

Мінекономіки також є відповідальним за моніторинг виконання державних цільових програм відповідно до Закону України "Про державні цільові програми". Результати моніторингу формуються у щорічних звітах, що свідчить про виняткову експертизу фахівців органу, чітко побудовану систему моніторингу виконання стратегічних документів та високий професіоналізм державних службовців, які спеціалізуються на стратегічних підходах, розумінні специфіки різних галузей.

Підсумовуючи, можна зазначити, що зазначений орган володіє стійкою та глибокою інституційною спроможністю та здатний забезпечувати успішну реалізацію поставлених завдань як Координатора.

В структурі апарату Мінекономіки буде визначено самостійний структурний підрозділ із розширенням штатної чисельності органу. Цей підрозділ буде укомплектовано державними службовцями з необхідними спеціалізованими знаннями та досвідом в ключових галузях, які є визначальними для успішного виконання обов'язків Координатора та координації секторальних реформ. Ураховуючи багаторічний досвід, описаний вище, структурний підрозділ Координатора буде ефективно здійснювати координацію та взаємодію в рамках визначених функцій.

До основних обов’язків державних службовців структурного підрозділу Координатора будуть входити проведення моніторингу, верифікація звітної інформації, забезпечення підготовки звітів, комунікація з представниками органів контролю України та органів контролю Європейського Союзу.

З метою виконання визначених обов’язків Координатором буде налагоджено систему збору інформації від органів, відповідальних за впровадження реформ та досягнення визначених Планом індикаторів (далі - відповідальні органи).

Комунікація між Координатором і відповідальними органами буде побудована на базі системи електронної взаємодії органів виконавчої влади - програмного комплексу, який здійснює ефективне управління корпоративними інформаційними ресурсами, що дозволяє швидко і прозоро організувати та автоматизувати управлінські бізнес-процеси, забезпечує створення єдиного інформаційного простору і загального структурованого корпоративного сховища документів, автоматизацію процесів опрацювання документів та контролю виконавчої дисципліни, скорочення термінів проходження документів та покращення ефективності роботи персоналу.

Інші положення та деталі щодо реалізації Плану України, здійснення моніторингу та контролю будуть внесені до рамковою угоди за узгодженням з Європейською Комісією.

2. Реалізація Плану

Для забезпечення реалізації відповідних заходів в рамках Плану відповідальні органи мають визначити контактну особу чи структурний підрозділ, який відповідає за взаємодію з Координатором.

Водночас із тим, відповідальні органи протягом періоду реалізації Плану будуть проводити консультації відповідно до вимог постанови "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики". Консультації можуть бути проведені як у формі публічного обговорення, так і у формі електронних консультацій з громадськістю та вивчення громадської думки. Пропозиції та зауваження від усіх заінтересованих осіб будуть розглядатися відповідальними органами згідно з вимогами Законів "Про звернення громадян", "Про доступ до публічної інформації", "Про інформацію".

Відповідальні органи формуватимуть консолідовані звіти про результати виконання кроків і досягнення індикаторів, визначених Планом з наданням підтвердних документів та даних про фізичних та юридичних осіб, які отримують фінансування для виконання інвестиційних індикаторів у форматі, який буде доведено Координатором. Відповідальні органи щоквартально передаватимуть Координатору звіти, підтвердні документи щодо стану виконання кроків і досягнення індикаторів в рамках впровадження відповідних реформ та вищезазначені дані із використанням системи електронної взаємодії органів виконавчої влади.

Після ретельної перевірки інформації, наданої у звітах відповідальних органів, Координатор формуватиме узагальнений квартальний звіт, який разом із запитом щодо виділення коштів направлятиме до Європейської Комісії. Запит супроводжуватиметься офіційною декларацією щодо управління, що підтверджуватиме відповідність досягнення індикаторів впровадження реформ.

За результатами розгляду такого запиту, а також прийнятого рішення, Європейська Комісія здійснює платіж на користь України, який зараховується на кореспондентський рахунок Національного банку в іноземному банку, а наступного робочого дня після отримання коштів НБУ зараховує відповідні кошти на рахунок Державної казначейської служби, відкритий у НБУ.

Казначейство відповідні кошти відображає в бухгалтерському обліку виконання загального фонду державного бюджету в гривневому еквіваленті. За потреби та з метою здійснення пріоритетних видатків, Казначейство направляє запит до Міністерства фінансів щодо продажу відповідних валютних коштів, за результатам такої операції, кошти зараховуються на Єдиний казначейський рахунок[27](далі - ЄКР).

[27] *Єдиний казначейський рахунок (ЄКР) — це рахунок, відкритий у Державній казначейській службі України в Національному банку України для обліку коштів та здійснення розрахунків у Системі електронних платежів Національного банку України, на якому консолідуються кошти державного та місцевих бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування кошти інших клієнтів, які відповідно до законодавства знаходяться на казначейському обслуговуванні (включаючи кошти, зараховані на єдиний рахунок.*

Подальше використання вищезазначених коштів з ЄКР здійснюється Казначейством відповідно до розпису державного бюджету головних розпорядників коштів, та з урахуванням пріоритетності напрямків.

На період воєнного стану Казначейство здійснює обслуговування бюджету в особливому режимі. Полягає він, зокрема, у проведенні видатків у суворій послідовності (черговості), що визначений Порядком виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 9 червня 2021 року № 590.

3. Моніторинг і звітування

Координатор буде здійснювати щомісячний моніторинг з метою відстеження прогресу виконання Плану.

Урядом буде схвалено порядок проведення моніторингу виконання Плану (далі - Порядок), який буде обов’язковим для виконання всіма органами влади, задіяними в процесі реалізації Плану. Порядок буде розроблений Координатором. Порядок, зокрема, визначатиме відповідальні органи влади за впровадження реформ і досягнення визначених Планом індикаторів та їх зобов'язання стосовно звітування перед Координатором, а також вимоги для такого звітування.

Моніторинг прогресу буде відбуватися із використанням системи електронної взаємодії органів виконавчої влади, в якій передбачена технологічна можливість здійснення взаємодії між відповідальними органами та Координатором шляхом обміну документами. Відповідальні органи будуть звітувати через систему про статус і результати на шляху впровадження реформ і досягнення індикаторів, включених до Плану, згідно з вимогами, визначеними Порядком.

В процесі моніторингу Координатор аналізує інформацію надану відповідальними органами щодо фінансування від інших донорських організацій для уникнення подвійного фінансування заходів, а також дотримання принципу розсудливого управління фінансами.

З метою забезпечення відкритості та доступності, Координатор на своєму та/або на спеціально створеному веб-сайті буде публікувати інформацію про прогрес виконання Плану.

З метою забезпечення демократичного контролю у формі консультацій Уряду з Верховною Радою в процесі реалізації Плану будуть проводитися щорічні парламентські слухання. Такі парламентські слухання проводитимуться у 1 кварталі 2025, 2026 та 2027 років у відповідності до положень статей 235 і 236 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України”.

В рамках парламентських слухань розглядатимуться результати виконання Плану за попередній рік, представлені у звіті, підготовленому Координатором, а також роль Верховної Ради у впровадженні реформ та виконанні індикаторів, запланованих на поточний рік. Комітетом Верховної Ради, який здійснюватиме підготовку до проведення парламентських слухань (передбачається, що відповідальним буде визначений комітет Верховної Ради з питань економічного розвитку), формуватиметься список запрошених осіб на парламентські слухання, порядок проведення парламентських слухань та черговість виступів їх учасників. Враховуючи суспільний інтерес та важливість питання під час парламентських слухань буде забезпечена пряма радіо- і телетрансляція (якщо дозволятимуть безпекові обставини).

Підготовку довідкових та аналітичних матеріалів для проведення парламентських слухань забезпечуватиме Координатор. За результатами парламентських слухань Верховна Рада на пленарному засіданні прийматиме постанову Верховної Ради, якою будуть схвалені відповідні рекомендації для Уряду.

4. Процедури перевірки і звітування

Європейська Комісія схвалюватиме виділення коштів на основі задовільного прогресу виконання Плану. Виплати не будуть прив'язані до фактично понесених витрат і надходитимуть до загального фонду Державного бюджету України.

Контроль здійснюватиметься рядом державних органів, незалежних від національного координатора та один від одного.

Державна аудиторська служба входить до системи центральних органів виконавчої влади та є окремою юридичною особою публічного права. Головними завданнями органу державного фінансового контролю є: здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у підконтрольних установах, за дотриманням бюджетного законодавства, дотриманням законодавства про закупівлі, діяльністю суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні.

Державний фінансовий контроль забезпечується Держаудитслужбою через проведення державного фінансового аудиту, інспектування, перевірки закупівель та моніторингу закупівлі.

Державний фінансовий аудит полягає у перевірці та аналізі фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю. Результати державного фінансового аудиту та їх оцінка викладаються у звіті.

Інспектування здійснюється органом державного фінансового контролю у формі ревізії та полягає у документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи, яка повинна забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб. Результати ревізії викладаються в акті.

Контроль за дотриманням законодавства у сфері закупівель здійснюється шляхом проведення моніторингу закупівлі та перевірки закупівель, а також під час державного фінансового аудиту та інспектування.

При цьому в електронній системі закупівель України Prozorro реалізовано вільний доступ до всієї інформації щодо публічних закупівель, яка підлягає оприлюдненню відповідно до законодавства, а також передбачена можливість повідомляти про порушення будь якою особою шляхом інформування Держаудитслужби про виявлені ознаки порушення.

Держаудитслужба здійснює функції Національного контактного пункту з організації взаємодії з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству та Європейським судом аудиторів (ЄСА) з питань виконання розділу VI "Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством"[28] Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та додатків до нього. В рамках цих функцій Держаудитслужба:

- забезпечує комунікацію з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству (OLAF), Європейською Комісією та Європейським судом аудиторів з питань виконання розділу VI[29] Угоди про асоціацію та додатків[30] до нього;

- отримує, узагальнює інформацію про можливі порушення під час використання в Україні фінансової допомоги, яка отримана від Європейського Союзу, та забезпечує її передачу в повному обсязі компетентним органам України та ЄС;

- проводить аналіз заходів з виконання зобов'язань України, передбачених статтею 459[31] Угоди про асоціацію, і за результатами аналізу формує пропозиції стосовно вдосконалення механізму запобігання шахрайству, боротьби з ним та іншими порушеннями, які впливають на фінансові інтереси України і ЄС, та щокварталу інформує про них голову Міжвідомчої координаційної ради та Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів.

Дежаудитслужба також сприятиме у проведенні перевірок на місцях (інспектувань) OLAF з метою захисту фінансових інтересів ЄС від шахрайства та інших порушень на території України відповідно до положень Регламенту Ради (Євратом, ЄС) № 2185/96[32] від 11 листопада 1996 року та законодавства України.

З метою здійснення контролю видатків передбачених на реалізації інвестиційних індикаторів та інших індикаторів для виконання яких необхідно здійснити публічні закупівлі, Держаудитслужба розробить методику, яка включатиме опис методу оцінки ризиків, параметри визначення контрольних заходів та встановлення пріоритетів.

Казначейство здійснює два види контролю за цільовим спрямуванням бюджетних коштів, що надходять з усіх джерел: попередній контроль під час реєстрації бюджетних зобов'язань розпорядників та одержувачів бюджетних коштів (перевірка наявності необхідних асигнувань) та поточний контроль у процесі виконання платіжних інструкцій.

Розпорядники бюджетних коштів беруть бюджетні зобов'язання та здійснюють платежі тільки в межах бюджетних асигнувань, встановлених кошторисами, за спеціальним фондом бюджету виключно в межах відповідних фактичних надходжень спеціального фонду бюджету. ІТ-система Казначейства містить модуль, який передбачає реєстрацію всіх бюджетних зобов'язань та їх облік лише у випадках, коли вони знаходяться в межах бюджетних призначень відповідного розпорядника. При реєстрації бюджетних зобов'язань необхідно враховувати бюджетні

[28] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2669
[29] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2669
[30] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2810
[31] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2682
[32] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-96#n4

асигнування на відповідний бюджетний період, який становить 1 календарний рік. Зобов’язання, взяті учасником бюджетного процесу без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень, встановлених Бюджетним кодексом України та законом про Державний бюджет України, не вважаються бюджетними зобов'язаннями (крім виплати субсидій, допомоги, пільг з оплати спожитих житлово-комунальних послуг та послуг зв'язку (в частині абонентної плати за користування квартирним телефоном), компенсацій громадянам з бюджету). Казначейство до здійснення оплати за договором про закупівлю перевіряє наявність річного плану, договору про закупівлю та звіту про результати проведення закупівлі з використанням електронної системи закупівель, що підтверджують проведення процедури закупівлі/спрощеної закупівлі та за результатами якої укладено договір про закупівлю.

Між обліком бюджетних зобов’язань та здійсненням платежів існує тісний зв’язок. Казначейство здійснює платежі на підставі платіжних інструкцій за дорученнями розпорядників бюджетних коштів у разі наявності в обліку відповідного бюджетного зобов’язання та бюджетного фінансового зобов’язання у межах залишків на рахунках для обліку відкритих асигнувань.

За допомогою такого контролю розпорядники та одержувачі бюджетних коштів своєчасно усувають будь-які порушення чи помилки та запобігають у майбутньому їх допущенню.

Міністерство фінансів і Казначейство підтримують необхідну допоміжну інфраструктуру для обліку, платежів і звітності з багатьма перевагами, такими як цілісність фінансових даних, як зазначено в оцінці PEFA 2019 року, проведеним Світовим банком.

Казначейство з урахуванням ресурсної забезпеченості загального фонду державного бюджету, наявних та прогнозних залишків коштів на єдиному казначейському рахунку, зареєстрованих бюджетних зобов’язань та пріоритетності проведення видатків і надання кредитів здійснює платежі за дорученнями клієнтів, веде облік наданих та погашених позик, дебіторської заборгованості та готує звіти про виконання державного бюджету, місцевих бюджетів, зведеного бюджету протягом року, включаючи доходи, видатки, кредитування та фінансування бюджету, надані гарантії, державний борг і борг, гарантований державою. Ці звіти та прозорість навколо них є сильними сторонами, як зазначено в оцінці PEFA 2019 року. Звіти Казначейство подає Верховній Раді, Кабінету Міністрів, Президенту, Рахунковій палаті та Міністерству фінансів. Звіти складаються відповідно до бюджетної класифікації за деталізованими кодами та показниками і легко порівнюються із затвердженим бюджетом. Звіти про доходи та видатки, кредитування та фінансування бюджету, бюджетну заборгованість, а також інформацію про надані державні гарантії складаються щомісячно, щоквартально та щорічно. Видатки, здійснені у вигляді трансфертів з державного бюджету Пенсійному фонду, місцевим бюджетам, державним компаніям, включаються до звітів Казначейства про виконання бюджетів. В умовах воєнного стану Казначейство суворо дотримується вимог та термінів подання зазначених звітів.

Казначейство обслуговує всі бюджетні операції на державному та місцевому рівнях, дозволяючи проводити регулярну моніторингову перевірку та перехресну перевірку фінансової інформації, що веде до точної звітності. Консолідація залишків готівки на єдиному казначейському рахунку в Національному банку здійснюється щоденно.

Казначейство веде свій облік в автоматизованій системі обліку та звітності (E-Kazna), яка також взаємодіє з системою електронних платежів Національного банку та належне й безперебійне

функціонування якої під час війни було забезпечено, в тому числі, завдяки підтримці критичної ІТ-інфраструктури, отриманої Казначейством в рамках матеріально технічної допомоги за Проєктом Агентства міжнародного розвитку США (АМР США) «Кібербезпека критично важливої інфраструктури України».

Доступ до системи та право на виконання операцій обмежено шляхом використання кваліфікованого електронного підпису на захищеному носії. Записи в системі обліку неможливо створювати або змінювати без використання механізму накладання кваліфікованого електронного підпису з контролем повноважень щодо виконання таких дій. Система містить в собі блок інформаційної безпеки, який забезпечує доступність, конфіденційність та цілісність інформації, яка обробляється, накопичується та зберігається в системі. Автоматизована система обліку та звітності та інформаційно-комунікаційна система Казначейства відповідають всім вимогам, які висуваються Національним банком до систем автоматизації банків в Україні.

Національні стандарти бухгалтерського обліку в державному секторі України значною мірою відповідають міжнародним стандартам бухгалтерського обліку для державного сектору IPSAS. Згідно з оцінкою PEFA України за 2019 рік національні стандарти країни більш ніж на 80 відсотків відповідають стандартам IPSAS. Високий рівень відповідальності також підтверджується проведеною у 2023 році оцінкою системи бухгалтерського обліку в державному секторі за методологією PULSE Світового банку, за результатами якої отримано оцінку “B+”. На сьогодні Україна продовжує вдосконалюватися та впроваджувати реформи, спрямовані на подальше приведення у відповідність з міжнародними стандартами навіть під час війни.

Поряд з цим, в Україні створено **на центральному рівні систему внутрішнього контролю** і аудиту, в рамках якої існує понад 400 підрозділів внутрішнього аудиту в органах державної влади (включаючи територіальні відділення органів державної влади) та інших державних установах. В Україні створено організаційні засади здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів. відповідні засади передбачають, що внутрішній контроль в установі має ґрунтуватися на принципі відповідальності та розподілу повноважень, що означає розподіл обов’язків між керівництвом установи та її працівниками, встановлюючи межі їхньої відповідальності у прийнятті рішень – процесу створення або під час виконання інших дій. Відповідно до цього наказу заходи контролю здійснюватимуться на всіх рівнях діяльності установи та для всіх функцій і завдань і включатимуть відповідні правила та процедури, найбільш характерними з яких є: 1) авторизація та підтвердження здійснюються шляхом отримання дозволу відповідальних осіб за здійснення операцій через процедури підписання, погодження чи підтвердження; 2) розподіл обов'язків і повноважень, а також ротація персоналу з метою зменшення ризиків помилок або втрат.

Також з метою ефективного запобігання та виявлення усіх форм корупції та забезпечення прозорості та чесності в урядовій та громадській сферах в Україні існує система антикорупційних органів:

– Національне антикорупційне бюро займається незалежним розслідуванням корупційних злочинів у високих ешелонах влади;

– Спеціалізована антикорупційна прокуратура відповідає за здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності досудового розслідування Національним антикорупційним бюро;

– Національне агентство з питань запобігання корупції забезпечує формування та реалізує

державну антикорупційну політику;

– Вищий антикорупційний суд розглядає справи про корупційні правопорушення та винесення справедливих рішень.

Ці органи співпрацюють між собою та з іншими відомствами з метою ефективного протидії корупції та забезпечення законності в країні.

Україна також має законодавство, що регулює діяльність викривачів (whistleblowers) та захист їх прав. Законодавство про викривачів забезпечує механізми для звернення осіб, які розкривають корупційні, неправомірні або шкідливі дії, та гарантують їх захист від помсти чи репресій. Також передбачена конфіденційність ідентичності викривача, заборону дискримінації та забезпечення захисту від будь-яких негативних наслідків, що можуть виникнути у зв'язку з їхнім зверненням. Крім того, встановлені процедури для прийому та розгляду заяв.

До завершення Плану, Україна забезпечить перехід від забезпечення функцій існуючого Національного контактного пункту з організації взаємодії з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству та Європейським судом аудиторів (ЄСА) до виконання функцій Незалежної служби координації боротьби із шахрайством (AFCOS), яка інформуватиме Комісію про хід будь-яких адміністративних проваджень у зв'язку з цими підозрами у шахрайстві чи корупції. Таке інформування Комісії здійснюється електронними засобами з використанням Системи управління порушеннями (IMS), створеної Комісією. З цією метою правоохоронні органи можуть використовувати IMS безпосередньо або передавати необхідну інформацію відповідному національному органу в Україні, який має доступ до IMS. Таке повідомлення не завдає шкоди національних органів влади України безпосередньо інформувати OLAF про звинувачення у шахрайстві відповідно до статті 4 Додатку XLIII Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Україна оцінить, які законодавчі зміни необхідні для надання OLAF доступу до інформації про підозри в шахрайстві чи корупції, що зачіпають фінансові інтереси ЄС, коли це необхідно для виконання слідчої діяльності, а також запровадить механізм, який дозволить компетентним національним органам ефективно допомагати OLAF у його слідчій діяльності в Україні, включаючи перевірки на місцях та доступ до інформації, що стосується розслідування, яка міститься в національній базі даних.

5. Аудит

Міністерство фінансів здійснює організацію та управління за виконанням державного бюджету в цілому, фінансуванням бюджету та управлінням державним боргом відповідно до затвердженого Закону про державний бюджет на рік. Міністерство фінансів входить до системи центральних органів виконавчої влади та є окремою юридичною особою публічного права, діє за принципом єдиноначальності. Міністерство фінансів забезпечує формування та реалізує державну фінансову, бюджетну та боргову політику, державну політику у сфері міжбюджетних відносин та місцевих бюджетів, державну політику у сфері державного пробірного контролю, бухгалтерського обліку та аудиту, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного фінансового контролю, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

Міністерство фінансів активно взаємодіє з міжнародними партнерами. В рамках цієї співпраці Міністерство працює над залученням фінансової підтримки, обміном кращим міжнародним досвідом та адаптацією українських стандартів до світових практик. Міністерство фінансів має розвинуту спроможність та тривалий досвід в моніторингу виконання та впровадження реформ в рамках програм макрофінансової допомоги Європейського Союзу та досягнення структурних маяків, передбачених в рамках програм співпраці з Міжнародним валютним фондом, а також програм Світового банку.

Як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, Міністерство фінансів відповідає за здійснення внутрішнього обліку програм, які передбачають фінансову допомогу, від України та внесення безпосередньо до державного бюджету країни. Наразі зусилля Міністерства фінансів спрямовані на створення надійного та ефективного механізму реалізації проектів, що в першу чергу направлено на прозорий процес підготовки проектів, а також їх реалізацію в рамках бюджетного процесу, що в тому числі створить надійний механізм для уникнення дублювання фінансування від різних донорів.

В структурі апарату Міністерства фінансів буде створений окремий структурний підрозділ, який буде укомплектований державними службовцями. Враховуючи багаторічний досвід, описаний вище, структурний підрозділ Міністерства фінансів буде здійснювати верифікацію звіту щодо виконання заходів визначених Планом відповідальними органами.

Квартальний звіт щодо досягнення індикаторів запланованих до виконання у звітному періоді, включених до Плану, буде переданий Координатором до Міністерства фінансів для проведення верифікації інформації, викладеної в звіті. Міністерство фінансів на підставі проведеної верифікації направляє Координатору документ, в якому підтверджує, що інформація наведена у звіті є повною, достовірною та надійною і належним чином підтверджує задовільну реалізацію таких заходів, а також підготовлений запит про виділення коштів у відповідності до положень Кредитної та Грантової угоди. У разі недостатньої інформації щодо досягнення індикаторів, Міністерство фінансів направляє запит Координатору щодо надання додаткових відомостей. При цьому для уникнення конфлікту інтересів проведення верифікації заходів, за реалізацію яких відповідає Міністерство фінансів як відповідальний виконавець, буде здійснюватися тими структурними підрозділами, які не були відповідальними за реалізацію цих заходів. Після цього Координатор передає повний пакет документів до Європейської Комісії.

Комісія засновує **Аудиторську раду**, яка складається з незалежних членів, призначених Комісією. Аудиторська рада допомагатиме Комісії, сигналізуючи про будь-які системні проблеми в частині потенційних недоліків щодо:

- управління та контролю фінансування ЄС в рамках Ukraine Facility;

- наявних систем для запобігання, усунення та повідомлення про можливі випадки шахрайства, корупції, конфліктів інтересів і порушень, вчинених стосовно будь-якої суми, витраченої на досягнення цілей Ukraine Facility.

Органи влади України будуть тісно співпрацювати з Аудиторською радою, надаючи їй доступ в частині, що стосується виконання нею завдань, до інформації, документації, баз даних і реєстрів, пов’язаних із реалізацією програми Ukraine Facility.

Українські органи, залучені до управління, реалізації, моніторингу, звітування та контролю використання коштів згідно з програмою Ukraine Facility, будуть надавати Аудиторській раді доступ в частині, що стосується виконання нею завдань, до баз даних і реєстрів, які містять інформацію чи документацію, пов’язану з Ukraine Facility.

Органи влади України будуть повідомляти через Держаудитслужбу (яка виконуватиме функції Національного контактного пункту з організації взаємодії з OLAF та Європейським судом аудиторів (ЄСА)) до Комісії про порушення, шахрайство, корупцію та іншу незаконну діяльність, які були предметом адміністративного або судового рішення про початкове встановлення факту порушення, незалежно від їх повідомлення OLAF або EPPO. Вони також будуть інформувати Комісію про хід адміністративних або судових проваджень. Аудиторська рада буде мати доступ до таких даних.

Аудиторська рада має право проводити виїзні перевірки, а також документальні перевірки, щоб перевірити відповідність виплат згідно з Планом України на основі ризиків.

Аудиторській раді буде надано повний опис наявної системи внутрішнього контролю та доступ до всіх установ і документів, необхідних для проведення аудиту системи управління та внутрішнього контролю.

Аудиторська рада в тісній співпраці з Координатором та органами контролю України погодить порядки доступу та обміну інформацією.

РОЗДІЛ 2. КОНСУЛЬТАЦІЇ

У Плані України передбачені реформи, які сприятимуть відновленню, реконструкції та модернізації України. Хоча ці реформи можна розглядати як пряму відповідь на руйнівні наслідки агресивної війни, вони здебільшого є продовженням, активізацією, розширенням або подальшим поглибленням реформ, розпочатих до війни. Ілюстрацією цього є поточні реформи у сфері освіти, які також будуть поширені на дошкільну освіту та професійно-технічну освіту, а також подальше нарощування потенціалу для лікування фізичних і психічних травм у рамках реформ у сфері охорони здоров'я, що здійснюються в даний час. Незважаючи на те, що поточна ситуація, ураховуючи безпекові, часові та ресурсні обмеження, не дозволила в повному обсязі провести громадські консультації щодо особливостей реформ, представлених у Плані України, однак значна їх кількість була визначена, обговорена та пріоритезована в рамках демократичних процесів в Україні, включаючи консультації з Верховною Радою та всіма іншими відповідними зацікавленими стейкхолдерами.

У процесі підготовки Плану було проведено широкі консультації, які характеризувалися високим рівнем прозорості та інклюзивності, розпочавшись на ранніх етапах планування із залученням до них широкого кола учасників.

Відповідно, для забезпечення ефективної співпраці та впровадження загальнодержавного підходу до підготовки Плану України 14 липня 2023 року постановою Кабінету Міністрів № 737 було створено Міжвідомчу робочу групу з питань підготовки плану заходів у рамках реалізації пропозиції Європейської Комісії щодо Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу про створення Ukraine Facility. Міжвідомчу робочу групу очолила Юлія Свириденко, Перший віце-прем'єр-міністр - Міністр економіки, до складу якої увійшли Ольга Стефанішина, Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції; Олександр Кубраков, Віце-прем'єр-міністр з питань відновлення - Міністр розвитку громад, територій та інфраструктури; Сергій Марченко, Міністр фінансів; Дмитро Кулеба, Міністр закордонних справ; Денис Малюська, Міністр юстиції; Олег Немчінов, Міністр Кабінету Міністрів; Ростислав Шурма, Заступник Глави Офісу Президента України; Катерина Левченко, Урядова уповноважена з питань гендерної політики; Олександр Ільков, Генеральний директор Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції; Тетяна Ковтун, Виконавчий директор Офісу реформ; Олексій Соболєв, заступник Міністра економіки.

Уряд провів процес консультацій із широким залученням різних зацікавлених сторін, а саме із такими ключовими групами:

1) центральні органи виконавчої влади;
2) групи бізнес-сектору;
3) регіональні органи влади;
4) громадянське суспільство;
5) верховна Рада України;
6) міжнародне співтовариство.

Процес консультацій проходив у два основних етапи: перший етап включав розробку концептуальної записки, в якій викладено бачення та окреслено ключові сфери, що можуть сприяти економічному зростанню, тоді як другий етап був зосереджений на підготовці Плану України.

Перший етап консультацій тривав з липня 2023 року по вересень 2023 року. Протягом цього часу було запропоновано надати письмові коментарі та проведено семінари з центральними органами виконавчої влади, промисловістю, ключовими соціальними партнерами та іншими зацікавленими сторонами з метою врахування їхніх думок та рекомендацій щодо реформ та інвестицій у національному проєкті концептуальної записки. В результаті цього процесу було визначено 15 напрямів майбутнього Плану, які можуть сприяти економічному зростанню та залученню інвестицій.

Під час **другого етапу** консультацій, що тривав з вересня по грудень 2023 року, зацікавлені сторони брали участь в обговоренні конкретних реформ, необхідних для підвищення економічних показників. Ці реформи стали невід'ємною частиною Плану України Цей етап охоплював ретельне вивчення різноманітних ініціатив та реформ, запланованих для включення до Плану, сприяючи спільному діалогу з метою формування стратегічних елементів майбутнього розвитку України.

Центральні органи виконавчої влади

4 серпня 2023 року Міжвідомча робоча група звернулася до всіх центральних органів виконавчої влади (загалом 17) з проханням надати свої пропозиції до концептуальної записки Плану України. Усі центральні органи виконавчої влади надіслали свої пропозиції. Ці пропозиції були ретельно вивчені редакційною робочою групою за кожним напрямом, створеною з метою розробки Плану України, до складу якої увійшли представники відповідних центральних органів виконавчої влади, урядових установ, державних компаній та інших державних організацій.

Крім того, протягом періоду підготовки проєкту було проведено проведені окремі робочі зустрічі між представниками Мінекономіки та ключовими економічними стейкхолдерами для подальшого опрацювання поданих ними пропозицій:

- 2 серпня 2023 року – інавгураційне засідання під головуванням Першого віце-прем'єр-міністра та Міністра економіки Юлії Свириденко зібрало представників уряду та міжнародну групу економістів. Після цієї зустрічі було створено Консультативну раду з питань економічної політики для надання рекомендацій щодо постійної розробки ефективної політики для післявоєнного відновлення України. Консультативну раду очолив Юрій Городніченко, професор кафедри економіки Каліфорнійського університету в Берклі. Рада випустила кілька документів у рамках підготовки до розробки Плану України: “Повоєнна макроекономічна основа для України” та “Економічне зростання для повоєнної України”;
- 15 вересня 2023 року – проведено вебінар з представниками Уряду на тему пріоритетних питань для відновлення України в рамках Ukraine Facility.

На всіх етапах консультацій та на етапі фіналізації Плану (січень - березень 2024 року) проводилися постійні обговорення запланованих реформ, їхніх індикаторів і строків їхнього досягнення з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та іншими державними органами, залученими до підготовки Плану.

Фінальні консультації були проведені на найвищому політичному рівні під керівництвом Першого віце-прем’єр-міністра - Міністра економіки Юлії Свириденко. У консультаціях брали участь міністри, керівники інших центральних органів виконавчої влади, які забезпечуватимуть впровадження реформ, що увійшли до Плану.

Ці консультації були проведені в період з 20 по 27 лютого 2024 року і належним чином запротокольовані з метою фіксації консенсусного бачення реформ і індикаторів та фокусування процесу доопрацювання і фіналізації Плану.

Групи бізнес-сектору

Значна увага була приділена залученню представників бізнесу до розробки Плану України. Метою цих обговорень було сприяння соціальному діалогу та формулюванню взаємоприйнятних позицій з питань, що турбують суспільство в цілому або окремі бізнес-асоціації, для максимізації суспільної користі або мінімізації можливих негативних наслідків рішень виконавчої та законодавчої влади. Загалом було організовано 64 онлайн та очних зустрічей для понад 2 000 учасників (додаток 1).

Представникам бізнесу було запропоновано подати свої пропозиції щодо політики. Усі пропозиції, подані під час публічних консультацій, були ретельно розглянуті, та Уряд підготував звіти по кожному сектору з пропозиціями від бізнесу. Загалом від бізнесу та бізнес-асоціацій було подано 329 пропозиції щодо змін до політики, 133 з яких було враховано або частково враховано у Плані. Також було подано більш ніж 460 інвестиційних проєктів (додаток 2).

Консультація була зосереджена на таких секторах:

- Енергетика
- Зелена сталь
- Агропромисловий комплекс
- Машинобудування
- Транспорт і логістика
- Критичні матеріали
- IT та комунікації

Регіональні органи влади

Важливу роль у підготовці Плану України було відведено консультаціям із регіональними органами влади, а саме з обласним державним (військовим) адміністраціям, міським та районним радам. На різних етапах підготовки, розробки та написання Плану проводилися окремі зустрічі з їх представниками. Більшість представників регіонів продемонстрували позитивне ставлення до національного Плану відновлення та стійкості, визнавши його значення для економіки та суспільства України як унікальної можливості.

Пропозиції, отримані від регіонів, які відповідали критеріям прийнятності, викладеним у запропонованому ЄС Регламенті Ukraine Facility, були або включені до Плану, або використані як вхідні дані для доопрацювання певних реформ та інвестицій. Під час консультацій було здійснено такі кроки:

1) У липні 2023 року Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури сформулювало опитувальник щодо відновлення та Плану України.

2) Громадська організація "DESPRO" за підтримки Проєкту USAID "ГОВЕРЛА" у серпні 2023 року провела опитування за допомогою опитувальника Мінінфраструктури, запросивши до участі представників усіх громад.
3) Звіт про сприйняття громадами інструменту Ukraine Facility та Плану України був поданий до Мінінфраструктури наприкінці вересня 2023 року. В опитуванні взяли участь 206 лідерів міських, селищних та сільських територіальних громад з 24 областей України.

Під час підготовки другої фази Плану України було проведено такі заходи з комунікації та розповсюдження проєкту Плану України:

1) Мінінфраструктури у тісній співпраці з Мінекономіки організувало та провело 20 жовтня 2023 року національний захід (семінар у змішаному форматі), присвячений Ukraine Facility та проєкту Плану України. Основними цілями заходу було:
- презентувати Ukraine Facility, інституційні та фінансові інструменти, доступні для країни, а також інструменти, доступні на субнаціональному та місцевому рівнях, включаючи кредитні можливості, для управління очікуваннями учасників офіційних консультацій.
- надати рекомендації щодо фінансового адміністрування фінансування Ukraine Facility.

2) Мінінфраструктури провело серію семінарів та структурованих консультацій серед представників різних типів територій, включаючи звільнені райони, сильно пошкоджені регіони, тилові райони та інші. У цих семінарах, що відбулися 26-27 жовтня 2023 року, також взяли участь представники Європейської Комісії.
3) Представникам регіональних та місцевих органів влади було запропоновано висловити свої зауваження та пропозиції щодо проєкту Плану України шляхом заповнення анкети в Google. Кількість зареєстрованих учасників зросла до 220 осіб у Києві 20 жовтня, до 250 осіб у Дніпрі 26 жовтня та до 358 осіб в Івано-Франківську 27 жовтня.

Громадянське суспільство

Громадянське суспільство також було залучено і відігравало активну роль у підготовці Плану України. Перший раунд консультацій з громадськими організаціями відбувся 10 жовтня 2023 року, коли заступник Міністра економіки Олексій Соболєв представив бачення Уряду щодо Плану України. Напередодні зустрічі громадянському суспільству було запропоновано сформулювати та подати коментарі, зауваження та ідеї, які були передані до відповідних міністерств. Було отримано та опрацьовано понад 100 коментарів та запитань, з яких було виділено пріоритети та обговорено під час зустрічі (додаток 3).

20 листопада відбувся черговий раунд розгляду та обговорення коментарів та пропозицій, наданих ГО, за участю представників міністерств та організацій громадянського суспільства. Під час зустрічі було отримано понад 150 коментарів від 41 неурядової організації.

Верховна Рада України

Протягом жовтня - грудня 2023 року тривали консультації щодо проєкту Плану України з парламентськими комітетами Верховної Ради.

Відбулося 19 жовтня 2023 року відбулось засідання Комітету Верховної Ради з питань економічного розвитку, в ході якого Олексій Соболєв, заступник Міністра економіки, секретар Міжвідомчої робочої групи з питань підготовки плану заходів у рамках реалізації пропозиції

Європейської Комісії щодо Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу про створення Українського фонду, надав детальну інформацію про стан підготовки проєкту Плану України та представив його основні положення. За результатами обговорення Комітетом Верховної Ради з питань економічного розвитку сформовано пропозиції, які передано Мінекономіки для опрацювання.

Під керівництвом Першого віце-прем'єр-міністра - Міністра економіки Юлії Свириденко 26 жовтня 2023 року відбулися консультації з керівним складом комітетів Верховної Ради, в яких взяли участь представники ЄС, у тому числі Катаріна Матернова, Посол Європейського Союзу в Україні, та DG NEAR. У консультаціях взяли участь керівники та/або представники 18 парламентських комітетів. З боку урядових інституцій у консультаціях взяли участь представники понад 20 органів, відповідальних за підготовку пропозицій і впровадження реформ в рамках Плану, на рівні керівників або заступників керівників міністерств, інших центральних органів виконавчої влади. У рамках консультацій:

- представлено концептуальні засади, ключові ідеї і реформи, основні вимоги щодо моніторингу та звітності, а також орієнтовний графік підготовки і прийняття проєкту Плану;
- проведено попереднє обговорення переліку законопроєктів, необхідних для успішної імплементації Плану, структурованого за відповідальними комітетами Верховної Ради, очікуваних результатів і строків їх прийняття.

Також протягом жовтня-грудня 2023 року проводилися додаткові консультації з керівництвом парламентських комітетів з метою узгодження позицій щодо наданих пропозицій для врахування в Плані. В межах таких обговорень було проведено такі зустрічі:

- 11 жовтня – з головою Комітету з питань енергетики та житлово-комунальних послуг Андрієм Герусом щодо питань регулювання тарифів на житлово-комунальні послуги, незалежності Регулятора та реформування ринку електроенергії, включаючи перегляд публічних зобов'язань та відокремлення надбавки за відновлювану енергію від тарифу на передачу, а також імплементацію пакета законів про чисту енергію.
- 29 листопада – з головою Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування Оленою Шуляк щодо врахування питань охорони довкілля в будівництві та поводженні з відходами, а також цифровізації в містобудівній сфері.

У рамках започаткованого діалогу за результатами консультацій з Міністерством економіки отримано та опрацьовано з залученням відповідальних урядових інституцій 115 пропозицій від 8 комітетів Верховної Ради, 93 з яких ураховано в цілому або частково (додаток 4).

Міжнародне співтовариство

Протягом усього процесу розробки Плану України проводилися неформальні консультації з міжнародним співтовариством. Обговорення з країнами G7 та міжнародними фінансовими установами проводилися через Багатосторонню координаційну платформу донорів для України та відповідні експертні групи з метою забезпечення координації, узгодження та взаємодоповнюваності реформ та інвестиційних пріоритетів, визначених міжнародною спільнотою, з відповідними реформами, які визначені в Плані. Україна представила підготовку

Плану на двох засіданнях Керівного комітету Платформи та двох сесіях експертів G7 та МФО, що відбулися у вересні та листопаді.

Уряд головував під час проведення цих зустрічей з міжнародною спільнотою, в свою чергу, Міністерство економіки взяло на себе ініціативу в обговоренні та подальшому опрацюванні отриманих пропозицій та рекомендацій.

На останніх двох зустрічах експертам G7 та МФО було запропоновано надати свої відгуки та рекомендації. Відповідно свої пропозиції для Плану України надали такі партнери: Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія, США, Канада, Японії, ЄІБ, ЄБРР та ОЕСР.

Сумарно від усіх міжнародних партнерів було отримано 117 пропозицій, з яких 85 враховано або враховано частково в частині впровадження реформ, а 30 - ні, лише через те, що ці питання не охоплювалися Планом.

Багато цінних пропозицій та порад було отримано від усіх згаданих країн, міжнародних організацій та донорів. Зокрема, деякі ключові реформи, в яких було прийнято до уваги рекомендації, зазначені в таких розділах: Людський капітал **(**Реформи покращення функціонування ринку праці та забезпечення доступу до житла для осіб, які його потребують), Судова система **(**Реформа прокуратури) та Енергетичний сектор (Реформа ринку електроенергії).

Завдяки залученню різних зацікавлених сторін, у тому числі центральних та регіональних органів влади, Верховної Ради, бізнес-сектору, неурядових організацій та міжнародних партнерів, процес розробки Плану України був організований у формі прозорого та відкритого діалогу.

Проведення таких всеохоплюючих консультацій та ретельне вивчення різноманітних ініціатив та пропозицій стало ключовим кроком у формуванні стратегічних напрямів майбутнього розвитку України. Результатом цих зусиль стали реформи, які були включені до 15 ключових напрямів для підтримки економічного зростання, покращення бізнес середовища, розвитку регіонів, зеленої трансформації та залучення інвестицій. Також така плідна співпраця довела важливість спільного діалогу та колективних дій у досягненні національних стратегічних цілей.

Додаток 1. Обговорення з бізнесом та бізнес-асоціаціями

Дата	Секторальна група	Кількість учасників від бізнесу та бізнес-асоціацій
31.07.2023	Агропромисловий комплекс	87
04.08.2023	Енергетичний сектор: електроенергія, генерація та розподіл	375
07.08.2023	Енергетичний сектор: нафта та газ	47
07.08.2023	IT та комунікації	90
09.08.2023	IT та комунікації	90
11.08.2023	Транспорт та логістика	97
17.08.2023	IT та комунікації	90
17.08.2023	Машинобудування	108
18.08.2023	IT та комунікації	90
23.08.2023	Критичні матеріали	107

25.08.2023	IT та комунікації	174
06.09.2023	Критичні матеріали	6
06.09.2023	Критичні матеріали	6
06.09.2023	Критичні матеріали	7
07.09.2023	Критичні матеріали	8
07.09.2023	Критичні матеріали	7
07.09.2023	Критичні матеріали	12
11.09.2023	Енергетичний сектор: нафта та газ	5
11.09.2023	Критичні матеріали	8
12.09.2023	Агропромисловий комплекс	24
13.09.2023	Транспорт та логістика	>10
14.09.2023	Транспорт та логістика	>10
14.09.2023	Зелена сталь	78
22.09.2023	Енергетичний сектор	5
25.09.2023	Агропромисловий комплекс	9
11.10.2023	Агропромисловий комплекс	30
17.10.2023	Страхування	7
19.10.2023	Транспорт та логістика	80
19.10.2023	Культура та креативні індустрії	50
25.10.2023	Критичні матеріали	50
26.10.2023	Фармация та охорона здоров'я	45
27.10.2023	Машинобудування	6
30.10.2023	Агропромисловий комплекс	40
31.10.2023	Енергетичний сектор	100
07.11.2023	Машинобудування	40
12.12.2023	Зелена сталь	80

Додаток 2. Пропозиції щодо політик та інвестиційних проєктів, подані бізнесом та бізнес-асоціаціями

Секторальна група	Кількість пропозицій	Кількість пропозицій, врахованих або частково врахованих у Плані	Кількість інвестиційних проєктів
Енергетичний сектор	45	34[33]	201
Агропромисловий комплекс	16	7	82
Транспорт та логістика	85	24	73

[33] Політика в енергетичному секторі розглядалася в контексті дотримання плану імплементації Енергетичної стратегії України, оскільки він вирішує більш специфічні для галузі питання.

Машинобудування	54	15	28
Критичні матеріали	29	16	9
Зелена сталь	35	10	46
IT та комунікації	27	15	17
Фармацевтика та медицина	9	1	6
Фінанси та страхування	2	0	0
Креативні індустрії та культура[34]	27	11	0
Всього	**329**	**133**	**462**

Додаток 3. Пропозиції від громадських організацій

Розділ Плану	Кількість пропозицій	Кількість ГО	Кількість пропозицій, врахованих або частково врахованих у Плані
Боротьба з корупцією та відмиванням коштів	16	4	8
Реформа державного управління	3	2	0
Судова система	0	0	0
Фінансові ринки	2	1	1
Управління державними активами	3	2	2
Людський капітал	38	20	10
Бізнес-середовище	18	10	11
Енергетичний сектор	11	4	7
Регіональна політика та децентралізація	14	6	13
Управління критично важливими матеріалами	4	1	1
Агропродовольчий сектор	1	1	1
Транспорт	6	1	6
Зелений перехід і охорона довкілля	23	8	13
Культура	20	2	11

[34] Пропозиції щодо політиків у рамках робочої групи “Креативні індустрії та культура” були надані тільки представниками НГО

Додаток 4. Пропозиції від комітетів Верховної Ради України

Комітет Верховної Ради України	Загальна кількість поданих пропозицій	Стан врахування
Комітет з питань економічного розвитку; Комітет з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування; Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів; Комітет з питань екологічної політики та природокористування; Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики; Комітет з питань енергетики та житлово-комунальних послуг; Комітет з питань інтеграції України до Європейського Союзу; Комітет з питань бюджету.	115	Враховано повністю або частково при впровадженні реформ, передбачених Планом (93 із 115)